

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

**Evangelistarivm M. Maruli Spalaten. opus vere
euangelicum, sub fidei, spei & charitatis titulis in septem
libros partitum**

Marulić, Marko

Coloniæ, 1532

VD16 M 1298

urn:nbn:de:hbz:466:1-35578

Th
1391

h. 1397

Indici huius orationis habet me ut in huiusmodi

EVAN

GELISTARIV M M. MA-
ruli Spalaten. opus vere euange-
licum, sub fidei, spei & charita-
tis titulis in septem libros
partitum.

169

Accessit huic, propter idem fere ar-
gumentum Meginhardi viri vnde-
cun- que doctiss. ad dñm Guntherum, de fi-
de, varietate symboli, & ipso symbolo
Apostolico, & peste multarū hāresum,
sed insigniorum libellus, nunc recens
excusus.

Liber Monij Abdinghofensis
Paderborne
¶ Coloniae, Apud Petrum Quentell.
Anno M. D. XXXII.

Liber Monij Abdinghofensis
Paderborne

✓h. 1397

num ul' abscondit imperatā suā sed psumma pericia

EVAN

GELISTARIV M M. MA-
ruli Spalaten. opus vere euange-
licum, sub fidei, spei & charita-
tis titulis in septem libros
partitum.

169

Accessit huic, propter idem fere ar-
gumentum Meginhardi viri vndecun-
que doctiss. ad dñm Guntherum, de fi-
de, varietate symboli, & ipso symbolo
Apostolico, & peste multarū hāresum,
sed insigniorum libellus, nunc recens
excusus.

Liber Monij Abdingh
Paderborne
¶ Colonia, Apud Petrum Quentell.

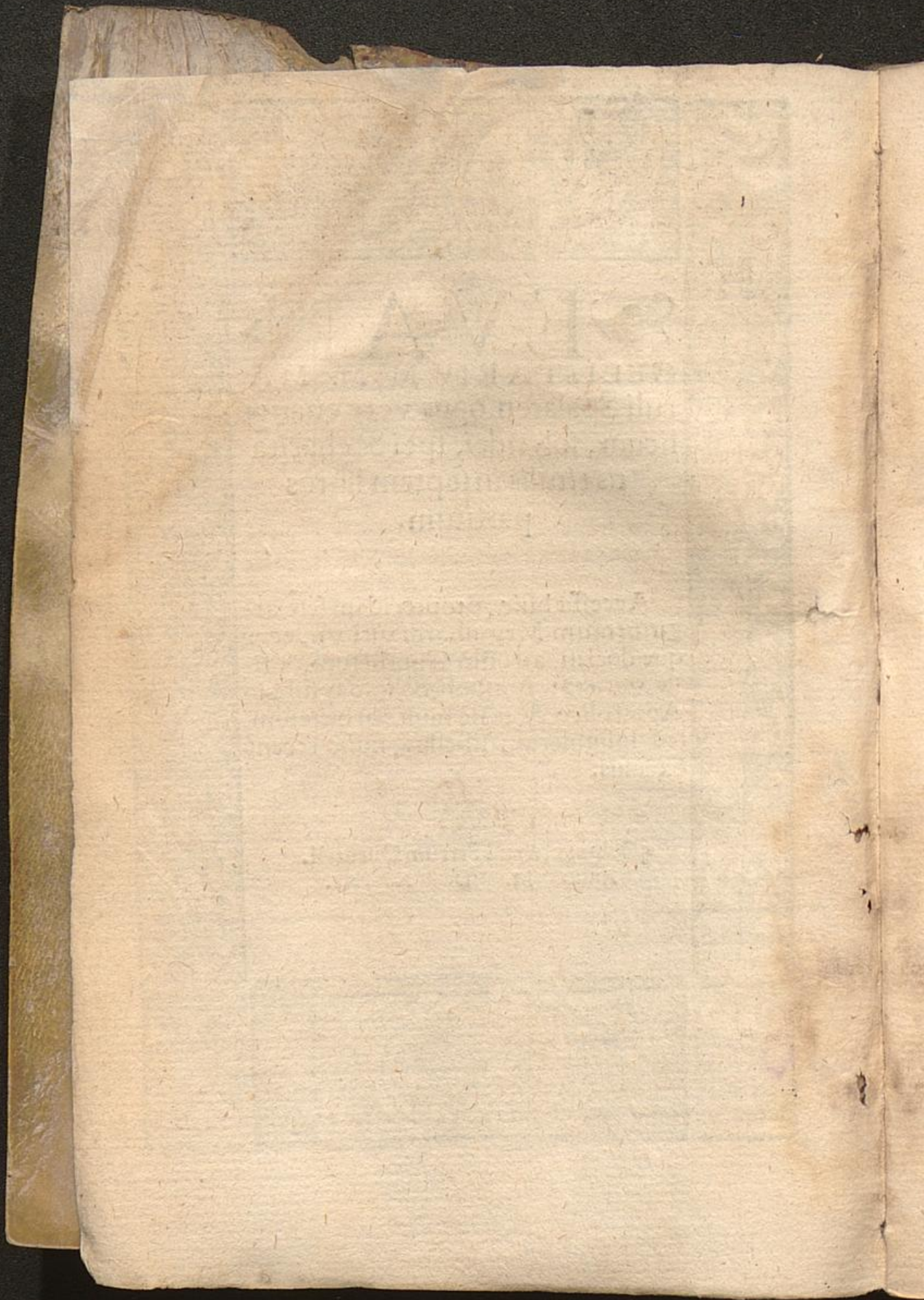
Anno M. D. XXXII.

Liber Monij Abdingh
Paderborne

VI 5

num ul abscondit impetitia sua sed psumma pericia

FRANCIS

CVS IVLIANVS VENE-

tus lectori felicitatem

Aud sane me latet multos, vt humanog^eneri opitularentur, & nomen sibi ex hoc pararent, multa ingenij sui monumenta reliquisse. Cum enim alia vetustate deficiant, sola literarum monumenta & æterna sunt, & mortalium res eternitati commendant. Nihil sane æque humanum est, quam alteri prodesse. Quomodo enim melius ciuitum cœtus publice priuatimque, nisi ab homine adiuuentur? Huiusmodi igitur viris de humano genere bene meritis templadi cata, aræ erectæ, statuæ consecratæ fuere. Quid igitur Marci Maruli singularis viri laudibus par referemus? Cuius vigilæ cæterorum labores adeo superant, vt quanto illi cæteris præstiterunt, tanto hic ipsis præstari iudicaretur, qui tanquam lucidum sidus hac nostra ætate enituit, qui non solum sibi natus, immo ad communem omnium vtilitatem nullis sudoribus parcat, vt hominibus auxilio sit: viuit, vt nos viuere faciat: laborat, vt quietem inueniamus, vt inquam bene beateque viuendo (prout ipse præ cæteris docet) cælorum sedes sortiti, beati æuo sempiterno fruamur, nosq; etiam in diuorum numere reatos mortales ipsi ceu numina colant. Quid hoc maius excogitari potest? Spreuit diuitias, spreuit honores, ab his in quibus summum bonum mortales collocant, se penitus abdicauit. Quid cætera commemorem, cum paruula admodum sæpius inclusus cella, inter syluestres arbores, feris tantum comitatus vitam degat, vt his curis alienus, nobis prosit. Scriptis semper vacat, quæ salutem vniuerso terrarum orbi afferant, his se penitus addixit. Quid hoc viro, immo diuino spiritus sanctius, quid beatius, qui in carne præter carnem viuens cælestem vitam in terris agit? Quis itaque tam assiduam eius in scribendo curam non admiraretur, præsertim cum plurima ab eo volu-

mina iam perfecta sint? Adde scribendi facilitatem, sermonis elegantiam, quodque verborum pondere, sententiarumque gravitate nulli concedit. Interdum tamen sedati annis more labitur, modo paulum assurgens, sine ullis salebris quasi torrens pro rei qualitate decurrit incitatio. Acerrime vitia insectatur. Taceo multiplicem literarum cognitionem, ut utrum elegantiore stylo, an doctrina magis valeat non facile possis iudicare. Donavit itaque nos diuino hoc opusculo, ut alias alia, Cui euangelistarum nomen indidit, ex intimis sacrae theologiae fontibus, abditaque utriusque instrumenti lectione haustum. Totam tripartitam moralem philosophiam complectitur. Cuius diuina consilia si exequenda curabimus, in diuorum quidem coetu gaudebimus. Quo igitur maiori munere donari potuimus? Quare quantum ipsi debemus, quis verbis queat consequi? Commendauit hoc salutiferum opus Francisco Lucensi sacerdoti integerrimo (Cui enim aptius diuina commendari possunt, quam illi qui quotidie diuina attrectat?) Qui ut bonos & doctos viros colit, & ab eisdem colitur (Simile enim simili veteri proverbio facillime haeret) ita illorum opera ut quam emendatissima excudantur, vehementer laborat. Leges itaque opus a viro & doctissimo & optimo elucubratum: a sacerdote vero rarissimo diligentissime excusum. Tu igitur nocturna versato manu, versato diurna, cum tantum utilitatis ex huius lectione capturus sis. Bene vale, & deum optimum maximum deprecare, ut Marulo nostro Nestore os annos largiatur, ipsumque feliciorem reddat. Expectato interim opus eiusdem Maruli de imitatione Christi compluraque opuscula Christianae pietatis cultori fructuosissima. Iterum

V A L E.

F R A N C I S C V S I V L I -
anius Venetus, Marco Marulo viro
doctissimo & optimo.

Q Væ veterum pietas, fidei quæ gloria nostræ,
Iampridem scriptis innotuere tuis.
Scilicet hoc vario deducta exempla labore,
Et docuit miræ sedulitatis opus.
Nunc cæli dum pandis iter, dum numina nobis,
Vt mihi sis magni numinis instar, agis.
Quare age q̄ tantum cœptum est pede, fortiter aude:
Et tua quo virtus te vocat, ista pete.
Sic decus, & nomen, laudemque paraueris, vt tu
Extinctus superis adnumerere tuis.

F R A N C I S C V S I V L I -
anius Venetus, Francisco Lucensi sacer-
dori integerrimo.

Q Vāra tui est Maruli scribendo gloria, tanta ē
Laus tua q̄ Marulum viuere posse doces.
Adde, q̄d ingenio quantū contendere neruis
Fas fuit, vt late splendeat, vnus agis.
Profuerat tibi Marce parum, noctesque diesque
Peruigilem studiis inuigilasse tuis.
Frustra omnis labor, & frustra hæc industria, ni te
Et populo, & longo vindicet iste situ.
Hic vitam dedit æternam, astruxitq; nitorem,
Hic tibi quæ deerant, cætera pene dedit.

A 3

M. MARV

LI PRÆFATIO IN SV-
um euangelistarium.

VE MADMODVM
iter marmora ophites,
inter gēmas adamas, i
ter metalla aurū, æsti-
matiōe p̄rioque p̄stare
putātur, & sicut sol o-
mnium siderū fulgen-
tiss. pulcherrimusq; ha-
betur: ita supra omnes
scientias eminet illa, q̄
ethicē vocāt, q̄ de mo-
rum vitæq; cultu p̄tra-
ctat. Cū enim nihil in
homine laudabili⁹ v-

zute sit, nihil vitio detestabilius, qd ea doctrina magis
egregiū magisq; amplectendū videri debet, q̄ hominem
ip̄m instruit ac erudit, qua ratione & a malitia declinet,
& studeat, p̄bitat. Sed licet in isto tā p̄claro docendi ḡne
multa q̄dem sapienter & acute a philosophis inuenta tra-
ctataq; ferant, q̄s tñ tanta desipit temeritate, vt illa cū
his, q̄ nobis diuinitus tradita sunt, vlla ex parte audeat
cōferre. Errare vtiq; ipsi philosophi potuere, sicuti & er-
rarunt in plurimis, qm̄ homines erant: deus autē quia so-
lus consummatissimæ sapientiæ est, falli aut errare
nullo modo potest. Eius ergo, q̄ nihil est verius, nihil sa-
pientius, leges p̄ceptaq; viuendi & nobis suscipienda p̄-
ponimus, & alios vt suscipiant hortamur. Quibus pro-
fecto si obtemperare curabimus, non erit ipsa sibi pre-
tium virtus, vt Stoici dixerunt, sed virtuti merces ac-
cedet, pro mortalitate immortalitas, pro corruptio-
ne incorruptio, pro miseria beatitudo, denique deo i-
p̄so frui licebit, cum dei iussa peregerimus, eiusque per-
petuo gaudebimus conspectu, qui sua luce omnia illu-

strat, sua sapientia omnia gubernat, sua potentia omnia sustentat. Nihil nobis ad perfectam consummatamque felicitatem deesse poterit, cum ab ipsius maiestate atque gloria, quam eloqui vel excogitare nemo potest, recepti atque assumpti fuerimus. Ut igitur ad tam immensum & incomprehensibile bonum peruenire tandem valeamus, veteris nouique instrumenti, quorum deus est autor, acta institutionesque perscrutabimur. Tria præcipua sunt, quæ in his obseruanda nobis mandantur: Fides. Spes, Charitas. Eides, ut credamus verissimam esse, quæ Moyses & prophetæ, quæ Christus & apostoli diuino spiritu afflati, locuti sunt. Spes, ut exequendo ea quæ iubentur, illa quæ promissa sunt, accepturos nos minime diffidamus. Charitas, ut nihil agamus, neque dicamus, nisi quod deo gratum & hominibus credimus profuturum. Et quoniam quicquid vel agendum, vel fugiendum præcipitur, ad hæc tria satis commode referri queat, ex ijs quæ scripturi sumus, alia sub fidei, alia sub spei, alia vero sub charitatis titulo expediemus: nihil omnino asserentes a scripturarum sensu autoritateque alienum. Non erit itaque meum quod docebo, sed diuinum, & de ipso sanctorum voluminum thesauro fideliter sincereque depromptum: ut quicquid dixerò, tam verum sit, quam ipsa veritas. Etenim statui atque decreui, nusquam a lege, nusquam ab euangelio discedere, sed per vtriusque scripturæ spatia discurrendo, quæ magis necessaria nobis videbuntur, passim colligere, & in septem digesta libros quam diligentissime potero explanare, discereque volentibus offerre. Nihil in his inferetur externum, ne alienis indigere videamur: nostra tantum, quæ nobis in omni disserenda de moribus materia satis abundeque suppetunt, in medium proferentur, nullo exotici coloris fucolinita, sed sola sui puritate contenta. Porro opus ipsum Euangelistarum nomine consecrabitur, quibus non solum euangelium, sed etiam legis dicta exemplaque continebit. Nam quoniam per synecdochen a parte totum designare volumus, ab ea

parte quæ insignior videtur, vocabulum imponi debet
vnde & puppim pro navi, & animam pro homine quan-
doque legimus apud autores. Præstat autem legi euan-
gelium: quia in lege futurorum signa erant, quæ in euange-
lio impleta videmus: illic typus & umbræ, hic veritas
& umbrarum caliginē dissipans desiderata lux. Illic præ-
terea per seruos suos nobis locutus est deus, hic per fi-
lium, & tunc quidem in Adam mortui eramus, nunc
vivimus in Christo. Explicata tandem rerum, quas ag-
gredimur, propositione, inscriptione, &que ratio-
ne ostensa, reliquum est, ut spiritu san-
cto aspirante vela pendamus, &
ab ipsa (quam deo debemus)
fide, illo bene iuvante
institutū opus au-
spicemur. Ut
tamen
cuique mox
constet, quæ mate-
ria in singulis pertractes li-
bris, libuit prius indicem libro-
rum, & eorundem capitum cum titulis
seriatim subnotare.

PRAEFATIONIS FINIS.

INDEX TI- TVLORVM CVIVS-

que Capitis Septem euan-
gelistarū librorum.

Tituli capitum libri primi.

D E fide deo præstanda.	Caput I.
De fidei constantia & virtute	cap. 2.
De fide sine operibus	cap. 3.
De perfidia	cap. 4.
In illos qui de miraculis q̄ scripta sunt, dubitāt	cap. 5.
De ecclesia fide fundata	cap. 6.
In eos qui in ecclesia nequiter se habent	cap. 7.
De lege & euangelio	cap. 8.
In contemptores legis vel euangelij	cap. 9.
De conuersis ad deum	cap. 10.
De auersis a deo	cap. 11.
De animi constantia	cap. 12.
De animi inconstantia	cap. 13.
De animi fortitudine	cap. 14.
De animi imbecillitate	cap. 15.
De contemptu gloriæ	cap. 16.
De gloriæ appetitione	cap. 17.
De mortis conditione	cap. 18.
De vitæ cupiditate	cap. 19.
De p̄fectione vitæ	cap. 20.
De vita solitaria	cap. 21.
De bono sacerdote	cap. 22.
De malo sacerdote	cap. 23.
de studio lectionis	cap. 24.
de auditionis cura	cap. 25.
de contemplatione	cap. 26.
de loco & tempore contemplationis	cap. 27.

A 5

Tituli capitum libri secundi.

De spe veniæ	cap. 1.
de desperatione	cap. 2.
de decem præceptis	cap. 3.
de mandatorum consideratione	cap. 4.
de prauaricatorum pœna	cap. 5.
de vigilia	cap. 6.
de malo somnolentiæ	cap. 7.
de somnijs	cap. 8.
de oratione fructuosa	cap. 9.
de oratione infructuosa	cap. 10.
de peccatorum pœnitentia	cap. 11.
Qualem oporteat esse pœnitentiam	cap. 12.
de obstinatione non admittentium pœnitentiã	cap. 13.
Ad desperantem exhortatio	cap. 14.
de peccatorum confessione	cap. 15.
de ijs qui confiteri negligunt	cap. 16.
de sacramento corporis Christi	cap. 17.
In eos qui sacramentum male sumunt	cap. 18.
In eos qui sacramentum sumere recusant	cap. 19.
de ieiunio & refectioe	cap. 20.
Quale debet esse ieiuniũ & quãta sit eius v̄tus	cap. 21.
de vitio victum delicatiorẽ exigentium	cap. 22.
de vitio male ieiunantium	cap. 23.
de vitio ieiunare nolentium, ventrique indulgentium	cap. 24.
de remedio crapulæ	cap. 25.
de perseverantia virtutum	cap. 26.
de leuitate ad virtuta relabentium	cap. 27.

Tituli capitum libri tertij.

De prudentia & simplicitate	cap. 1.
de prudentia vitiosa & simplicitate stupida	cap. 2.
Quid sit sapientia, & vbi quærenda	cap. 3.
de scientia diuinitus tradita, & sapientis officio	cap. 4.
Quod sapientia donum dei sit, & vera sapientia	

Christum imitari	cap. 5.
Quod sola dei sapientia efficit beatos	cap. 6.
Quæ sapientia est vitanda	cap. 7.
Quod sapiens docere alios debet	cap. 8.
de dæmonum natura	cap. 9.
Quare creatus diabolus	cap. 10.
de nominibus dæmonum proprijs	cap. 11.
de nominibus dæmonum brutalibus	cap. 12.
de nominibus dæmonum publicæ dignitatis	cap. 13.
de nominibus dæmonum priuatæ conditionis	cap. 14.
de denominatione dæmonum a rebus inanimatis	cap. 15.
Quod tentationes pati necesse sit, maxime circa principia conuersionis	cap. 16.
de duobus tentationum generibus	cap. 17.
Quod diabolo imminutæ sint vires	cap. 18.
Quomodo vincitur tentatio diaboli	cap. 19.
de tentationibus carnis	cap. 20.
de remedijs contra carnis tentamenta	cap. 21.
de reparatione lapsi	cap. 22.
Oratio contra tentationes carnis, & post victoriam actio gratiarum.	cap. 23.
Quod oportet nos conformari Christo	cap. 24.
de consortio fugiendo	cap. 25.
de consortio habendo	cap. 26.
de paupertate colenda	cap. 27.
de diuitiarum confidentia	cap. 28.
de diuitiarum malo & paupertatis bono	cap. 29.
Ne quis timeat necessaria sibi defutura	cap. 30.

Tituli capitulum quarti libri.

De charitate erga deum	cap. 1.
de charitate erga proximum	cap. 2.
de charitate erga inimicos	cap. 3.
de malo odij	cap. 4.
de pace publica & priuata	cap. 5.
de pace seruorum dei	cap. 6.

De pace animæ & corporis	c. 7.
De pace simulata	ca. 8.
De bonitate	ca. 9.
Quod bonitas & perfectio donum dei sit	ca. 10.
De moderatione virtutum	ca. 11.
De fructibus bonitatis	ca. 12.
De præmio iustorum	ca. 13.
De peccatis principalibus per septem lepræ genera significatis	ca. 14.
De peccatorum differētia	cap. 15.
Quæ mala peccato accedant	ca. 16.
Quæ peccata sunt præcipue damnabilia	ca. 17.
Vnde tanta peccantium multitudo	ca. 18.
De quinque sensibus	c. 19.
De visu.	ca. 20.
De auditu	ca. 21.
De odoratu	cap. 22.
De gustu	ca. 23.
De tactu	ca. 24.
De remedio contra sensuum voluptatem	c. 25.

Tituli capitum libri quinti

De temperantia	ca. 1.
De virginitate	ca. 2.
De castitate viduali	cap. 3.
De consortio diuersi sexus vitando	ca. 4.
De remedijs aduersus tentamenta libidinis	c. 5.
De matrimonio	ca. 6.
De viri vxorisq; officio	ca. 7.
De coniuge diligenda temporeq; continendi	c. 8.
De coniuge eligenda	ca. 9.
De filiorum educatione, familiaq; regenda	ca. 10.
De fornicatione vitanda	ca. 11.
De triplici eleemosynarum genere	ca. 12.
Quibus danda est eleemosyna	ca. 13.
Quantum pauperi sit largiendum	ca. 14.
Pro quibus facienda est eleemosyna	ca. 15.
De eleemosynæ vtilitate	ca. 16.

De vitio auaritiæ	ca. 17
De vana diuitum spe	cap. 18
Quod auaritia multorum causa fit malorum	ca. 19.
Ad diuites exhortatio	ca. 20.
De bñficijs conferendis vt deo similes simus	ca. 21.
De benefictis dispensandis	ca. 22.
Qualiter nos gerere debemus in dandis benefi- cijs.	ca. 23.
De beneficijs accipiendis	ca. 24
De beneficijs reddendis	ca. 25.
Vtrum debemus pro beneficio cui successit iniu- ria.	ca. 26

Tituli capitulum libri sexti

Vtrum deo reddi possit beneficium	ca. 1.
de gratis erga deum in testamento veteri	ca. 2.
de gratis erga deum in testamento nouo	ca. 3
de ingratjs ante diluuium	ca. 4
de beneficijs ludæis collatis post diluuium	ca. 5.
De ingratitudine ludæorum in deum, & quæ pro ido- latria passi sunt	ca. 6
Mala decem tribuum	ca. 7
Mala duarum tribuum	ca. 8
Mala ludæorum post Christi passionem propter incre- dulitatem	ca. 9.
de ingratitudine hæreticorū & ludæ proditione	ca. 10
de officio catholici prædicatoris	ca. 11
Quid potissime prædicandum sit	ca. 12
Qui prætermittendi, & qui docendi, & qualiter corri- piendi.	ca. 13.
Vt prædicator ab adulatione procul sit, & prædicandi tempora obseruet	ca. 14.
de prædicantium meritis	ca. 15
de prædicantium beatitudine	c. 16
Quantum prodest habere prædicatorem	cap. 17.
Quantum nocet prædicatorem non habere	ca. 18
de corporis manuumq; labore.	cap. 19
de otio inutili & infructuoso	c. 20

de humilitatis virtute	ca. 21
de exaltatione humilium in lege	ca. 22.
de exaltatione humilium in euangelio	ca. 23
de humilitate Christi	ca. 24
de humilitate vitiosa	ca. 25

Tituli capitum libri septimi.

de superbia vitio	ca. i.
Quanta mala pariat superbia	ca. 2
In eos, qui sanctitatis ostentatione alios carpunt.	ca. 3.
Quod superbi succumbant passionibus, & quæ sint illa per quæ notantur superbi	ca. 4
Quod alij dignitate, alij humilitate laudari appetunt, alii deo quoque se audent comparare	ca. 5
Quod sancti quandoque lapsi sint per superbiam.	ca. 6
de superbia diaboli & superbiorum damnatione	ca. 7.
de superbiorum poena	ca. 8
de obedientia deo præstanda.	ca. 9
Quorum imperio parendum sit	ca. 10.
de obedientium præmio	ca. 11.
de inobedientiæ poena	ca. 12
de patientia calumniæ	ca. 13
de patientia persecutionis	cap. 14.
de patientia ingratitude, percussione, & bonorum ablationis	ca. 15
de patientia morbi & aduersitatum	ca. 16
Quantum profint res aduersæ	ca. 17
de patientia Iob, & quare bonis accidunt mala	ca. 18.
de patientia martyrii	ca. 19
de exhortationibus ad patientiam martyrii	c. 20
Verba sanctorum martyrum ad tyrannum in ipsos facientem.	ca. 21
Quod non debemus ultro nos offerre suppliciis	ca. 22.
Quod multum prodest in calamitatibus racolare passionem Christi	ca. 23.
de impatientiæ vitio erga deum	ca. 24.
de impatientiæ vitio erga proximum	c. 25
de ira non vitiosa, sed vili, & de ira dei	c. 26
de remediis iracundiæ	ca. 27.
de benedicendi studio	ca. 28

de maledicendi nequitia
de calumnia & detractiōe
de delatorum malignitate
de maledicentiæ vitandæ cura
In fine operis operatio

ca. 29,
ca. 30
cap. 31,
ca. 32
ca. 33

FINIS.

ORDO ALPHABETICVS IN
Marulo & Meginhardo.

Aa, A, B, C, D, E, F, G, H, I, K, L, M, N, O, P, Q, R, S, T, V,
X, Y, Z, a, b, c, d, e, f, g, h, i, k, l, & singula sunt octifolia.

1713
1714
1715
1716
1717

1718
1719
1720
1721
1722

1723

ORDO ALPHABETICUS

ALPHABETICUS
ORDO

EVANGE

LISTARII MARCI MARVLI VIRI
in euāgelicis literis exercitatissimi liber primus, quod
verissima sint, certaq; fide amplectenda, quæ Moses &
prophetæ, quæq; Christus & apostoli diuino afflati spi-
ritu tradiderunt, edocens: aliaq; plura Christi præcla-
ra complectens dogmata: quæ videlicet accommoda-
tius sub fidei titulo digeri visa sunt.

¶ De fide deo præstanda Cap. I.

Rimus igitur sperandæ
beatitudinis gradus fides
est. Credamus deo: cre-
damus dei filio: & quic-
quid spiritu sancto in-
structi diuini homines de
iis, quæ nō vidimus, no-
bis testati sunt, indubi-
tatæ credulitatis assen-
su suscipiamus. Vt iacto
rectæ fidei fundamento,
cæteras quibus beata vi-
ta comparatur, virtutes
supædificare possimus,
& de nobis dici queat:

Beati qui non viderunt, & crediderunt. Vnde etiam sa-
cramentum corporis & sanguinis sui dominus sub pa-
nis viniq; specie instituit: vt non quod cernimus, neq;
quod tangimus, sed quod credimus in terra adorantes,
hoc ipm videre in cælo mereamur exultantes. Et quo-
niā vnus fidei nostræ finis est, diuino frui cōspectu, cō-
sulēs nob̄ ip̄e saluator noster, ait: Pœnitementi & credi
te euangelio. Tunc enim plurimum prodest euangelij
fides, cum nos delictorum, quibus deum hominesque
offendimus, pœnitet. Idem alibi præcipit, dicens: Ha-
bete fidem dei. Qui fidem dei habent, hi non humanæ
solertiæ callide inuentis arguteq; conclusis credūt, sed

Iohan. 20

Marc. 1.

Marc. 10

A.

Iohan. 4

Psal. 109.

Psal. 42.

Iohan. 6

Marc. 9

soli veritati diuinitus reuelatæ firmiter adhærent, huius
manam doctrinam diuinæ semper posthabentes. Idcirco
quidem & ad Samaritanam mulierem, id est, ad ani-
mam per fidem saluandā, ipse v̄itatis magister Chr̄s
dixit, Crede mihi mulier. q̄si diceret, mihi crede q̄ dei
sapientia sum, non philosophis q̄ humana sapiunt, non
poetis priscæ fatuitatis scriptoribus, qui in deorū vix
numeranda multitudine delirant, neq̄ ludæis qui tri-
nitatem denegant, non intelligentes in vna simplici
substantia personarum pluralitatem, quam & ip̄e san-
ctus propheta Dauid vidit, dicens, Dixit dominus do-
mino meo, sede a dextris meis, & alibi, Verbo dei cæli
firmati sunt, & spiritu oris eius omnis virtus eorum.
Quod si recte acciperent, etiam in veteribus scripturis
mysterium sanctæ trinitatis contineri faterētur, & no-
biscum simul sentirent. Crede mihi, inquit. Distātiā
qdam faciunt inter credere deo, & Credere in deum.
vt credere in deū, sit per fidem operari, & eius cui cre-
dimus præcepta exeq̄. Hinc idem ait, Hoc est opus dei,
vt credatis in eum quem misit ille. Prius tamen credi-
mus, deinde operi accingimur. alterum sine altero ni-
hil, p̄ficit ad salutem. Cæterum fieri solet, vt ad sectæ
huius professionem accedentes, nonnihil suspensum ani-
mum primitus gerant. deinde (si tamen dignoscendæ
veritatis proposito hoc agunt) magis illuminati, ni-
hil verius esse existimant, quam quod sacrarum litera-
rum monumentis contineri cognoscunt. Qui ita in fi-
de stabiliri cupiunt, omnes autem cupere debent, deo
supplicant & hominem illum imitentur, qui in euange-
lio ait, Credo domine, adiuua incredulitatem meam. si-
mul enim & credebat & quasi incredulus nutabat. Et
quoniam experimento iam didicerat, suam credulita-
tem omnino infirmam esse & imbecillem, nisi auxilio
iuuetur diuino, a dño op̄e petiit vt perfecti⁹ crederet.
Porro q̄ iam de religione nihil dubitant, continuo de
Iudæa ad montes trāsmigrare cupiūt, ad altiora v̄tutū
culmina conscendere nitunt. & credendo in filiū, perue-
nire festinant ad p̄rem, ip̄o filio dicente, Qui credit in

me, non credit in me sed in eū q̄ misit me. Fide cū pene-
 tram⁹ vsq; ad inuisibilia dei. Ne aut̄ ip̄m qui est missus
 minus aliquid h̄re putares, q̄ eū qui mittit. rursum ait,
 Creditis in deū, & in me credite. Aequalem se illi testa-
 tur, dum eandem ip̄e de se fidem exigit, q̄ h̄r de deo pa-
 tre. Cui sn̄iæ & illud dictū congruit. Ego & p̄r vnū su-
 mus, non p̄pter assumptā humanit̄e, in q̄ minor sum
 p̄re, sed p̄pter substantiæ vnitatē, in q̄ illi æqualis sum.
 Cum ergo patris & filij & sp̄s. vnā eādēq; deitatem
 confessi fuerimus, conseq̄ns est, vt de ip̄ius filij doctri-
 na nihil h̄sitemus. Postq̄ aut̄ oēs, p̄sus ambiguitatis
 tenebræ cordis latebras excesserint, tunc reliquū erit,
 vt nobis ad bene beateq; viuendū & cupiditas accenda-
 tur, & detur facultas. Quod q̄dem futurū pollicet dñs,
 d. Qui habet dabitur ei, & abundabit. hoc est, q̄ habet
 fidem, meret̄ grām, & fructib. exuberabit ȳtutū. Sic
 & luxurioso, p̄digo q; filio, post offensam ad patrem re-
 uertenti petentiq; veniā, non solum ignoscit, sed etiā
 datur stola, vt veteri hoīe deposito, nouū induat. anu-
 lus in manu, vt iustitię opib. incumbat. calceamenta
 in pedib. vt ip̄e firmiter incedens, alijs q; se itineris q̄
 ad Chr̄m peruenitur, ducem p̄stet: atq; alios doceat, qd
 ip̄e prius & didicerit & fecerit. Semp̄ tñ meminerit, ad
 fidei p̄fectionem non, nisi deo adiuuante, se posse pue-
 nire cum Saluator dicat: Nemo p̄t venire ad me, nisi pa-
 ter q̄ misit me traxerit eū. Illi ad Chr̄m trahunt, q̄ tra-
 hi volunt, quiq; orant vt trahantur. Nemo saluat in-
 uitus. Vt velimus, n̄m est: vt aut̄ velimus & possimus
 dei est. Si quis sitit, inquit, veniat ad me & bibat. Siti-
 ant igitur & esuriant iustitiam, qui iustitiæ pabulo sa-
 turari volunt, & tunc demum ex abundantia cordis
 os loquetur. Ipse enim subiungit, dicens: Qui credit in
 me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent
 aquæ viuæ. Quod exponens euangelista, ait: Hoc
 autem dixit de spiritu, quem accepturi erant creden-
 tes in eum. Fidelis ergo Christianus, veritatis
 & intelligentiæ impletur spiritu, quo iam plenus, sa-

Iohan. 14.

Iohan. 10.

Mat. 13

Luc. 15.

Iohan. 6

Iohan. 7

Iohan. 19

Mat. 16

Iohan. 3

Gen. 15

Iohan. 14

Iohan. 13

Lucæ. 13

Mar. 10

Matth. 20

Matth. 18.

luberrimis vitæ præceptis incipit scaturire. Minime quippe otiosi sunt, q̄ diuino aguntur spiritu. Hic idem Christum dominum in se manentem habet, dicente illo: Manete in me, & ego in vobis. & rursum: Qui manet in me, & ego in eo. Quantum aut̄ boni ex hoc consequamur, continuo declarat, dicens: Hic fert fructum multum. Ne quis tamen quicquam suæ libertatis arbitrio magis q̄ gratiæ tribuat diuinæ, subiunxit: Quia sine me nihil potestis facere. Itaq; vt possimus, vt valeamus ad vitæ melioris perfectiorisq; statum peruenire, futuri ædificij fundamenta nō alibi ponenda sunt quam supra firmissimam petram Christum, qui de semet loquens, ait: Et super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Quam petram ille qui primus confessus est, Petri nomen accipere meruit, & inter apostolos tenere principatum. Hoc igitur quod Iudæis dictum est, Si filij Abrahæ estis, opera Abrahæ facite, nobis quoq; dictum putemus, Credidit Abraham deo, & reputatum est ei ad iustitiam. Fides sola nunquam ei ad iustitiam reputaretur, nisi congruis fidei virtutum ornamentis sese oxcoluisset. Et hoc est quidem quod alibi ait dominus, Qui credit in me, opera quæ ego facio, & ipse faciet, & maiora horum faciet. Maius enim est pie iusteq; viuere, q̄ miracula facere, quæ etiam per impios quandoq; fiunt. Sed qui ex veritate est, inquit, audit vocem meam, hoc est, qui in me credit, qui sum veritas, hic præceptis meis obtemperat, & me imitari, p̄ viribus contendit.

De fidei constātia & virtute. Ca. II.

CAeterum nisi rectæ religionis fides semel suscepta constanter teneatur, virtutes quoq; effluere ac dissipari necesse est. Conuulso quippe fundamento, qcquid superædificatum fuerit, corruet. Firma sane fides fuit cæcorū illoꝝ, qui increpiti vt tacerent, magis clamabāt: Domine, miserere nostri fili Dauid. Chananææ q̄q; mulieris incōcussa permāsit credulitas: & q̄d credēdo atq; sperādo poposcerat, pseueran

do impetrauit. Inuicta denique fuit ipsorum martyrum in credendo constantia. Cæde, vire, occide, inquit: cuncta quæ homini inferri possunt tormēta, prius in corpore nostro perferemus, quàm Christum negabimus. Hi ergo fuere, qui domum sibi non in terra, sed in cælo ædificare volentes, fidei suæ fundamentum supra firmam petram posuerant: atque ideo domus illa nec fluminis illusione, nec validis ventorum flatibus potuit moueri. Sed hanc quoque in credendo constantiam a deo petendam esse docet dominus, dum ad Petrum conuersus ait: **Luc. 22**
 Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua. Stabilitatem autem in deo fidei quanta vis virtusque sit, quis explicet? Chananæa credens, responsum accipit, Fiat tibi sicut vis, quod multo plus est, quàm si audisset, Fiat tibi sicut petisti. Minus enim interdum petimus quàm volumus, ne impudens videatur petitio. Et illud profecto ad credulos est dictum, Cognoscetis veritatem, & veritas liberabit vos. Casso nimirum labore tota gentilium philosophorum schola defudauit in quærenda veritate, quam sola Christi aperuit fides. Frustra Romani liberos se esse iactitarunt, dum orbi terrarum dominarentur. Fidei enim Christianæ veritas, vere liberos reddidit credentes, non potentiam fastus terrenæ. Sola quippe ex corruptibilibus incorruptos, & ex mortalibus facit immortales. Virtus etiam fidei in eo enituit, quod ex tam infirmo principio tantum roboris concepit, ut humiles homines, pauperes, inermes, neque persecutionibus neque cædibus cohiberi potuerint, quin longe lateque reuelatæ diuinitus veritatis verba disseminarent. In omnem terram exiuit sonus eorum, & in fines orbis terræ verba eorum. **Psal. 18**
 Hoc sane fuit granum illud sinapis, quod minimum erat omnium seminum: postquam autem creuit, maius factum est omnibus oleribus: euasitque arbor grandis, in cuius ramis volucres cæli habitauerunt. Nusquam enim alibi celestia contemplantium mentes iucundius conquiescunt, quàm in ipsa euangelicæ doctrinæ lectione. Si habueritis (inquit) fidem, sicut est granum sinapis. Ad naturam seminis referendum est, ex quo fit arbor magna. **Matt. 13**
Matt. 17
Marc. 4

- igitur fide opus est, vt magna opemur, & credentib. n̄
hil impossibile sit. Eteñ p̄fecte credentes nihil inutir
perent, iō nec montes trāstulisse feruntur, nō q̄a nequ
uerint, sed quia nō expedierit. Non min⁹ aut mirabile
fuit, mortuos suscitasse, quādoquidē fecerūt, q̄ montes
transstulisse: q̄d fecissent, si vtile fore censuissent. Vñ alī
bi etiā dñs ait: Si potes credere, oīa possibilia sunt cre
denti. Sed videamus q̄nā sunt ista oīa, q̄ factu possibilia
dicat, Centurionis fides seruū suū paralyticum sanat,
dū ip̄e a dño audit: Vade, & sicut credidisti fiat tibi. Fi
des mulieris hæmorrhoidas patientis, ip̄am morbo li
berauit: simbriā terigit saluatoris, nihil de om̄ipoten
tia eius hæsitās. & meruit audire: Filia, fides tua te sal
uam fecit. Fides leprosos mundauit, & ei, qui reuersus
p̄ bñficio accepto grās egit, dicitur. Surge, vade, quia
fides tua te saluū fecit. Fides cecū illuminauit, qui dum
miam implorat vt videret, statim audiuit. Respice, fi
des tua te saluum fecit. & cōfestim vidit. atq; vt bñfa
ctori grām quam poterat, referret, se q̄batur illum (vt
euāgelista ait) & magnificabat deū. Fides Iairi synago
gæ principis, filiā eius mortuā vitæ restituit. Dño em̄
iubente vt surgeret, q̄ iam ex animis plangebat, viua
in pedes se erexit. Fidei deniq; merito Martha & Ma
ria Lazari fratrē, quem mortuū sepulcrumq; & iā foeten
tem fleuerant, itē viuum receperunt, dicēte dño. Qui
credit in me, etiam si mortuus fuerit. viuet. & rursus.
Si credideritis inquit, videbitis gloriā dei. Præcessit er
go fides & subsecutus est tā grandis miraculi effectus.
Omnium tñ q̄ per fidem Ch̄i facta sunt q̄q; fiunt, fiene
ve, hoc maximum q̄dem est, q̄ p̄ eam ip̄i credentes de
mundi huius miser ijs ad cælestem transferantur beati
tudinem, perpetuoq; felices efficiantur. Omnis, inquit
qui cōfitebitur me corā hominib. cōfitebor & ego cum
coram p̄re meo qui in cælis est. Si ergo in terra vt o
portet crediderim⁹, illic certe in cælesti gloria corona
bimur vt optamus. Bt̄is inqt, qui nō fuerit scādaliza
t⁹ in me. Scādalizant illi qui dubitāt, nec satis credunt.
Vñ apost. Nos ait, p̄dicamus Ch̄m crucifixum ludæis
q̄dem scandalum, gentib, aut stultitiā, ip̄is autē vō
- Marc. 9
Mat. 8
Luc. 7.
Mat. 10.
Mar. 8
Luc. 12
Luc 7.
1. Cor. 1

catīs Iudæis atq; Græcis, Ch̄m dei v̄tutem & dei sapientiam. Sed post Christum quid q̄so beatius matre Christi: & ipsa tñ ideo beata p̄dicat, quia de nuntio sibi cælitus allato nihil dubitauit, sic enim, s̄. p̄ os Elizabeth ei⁹ cognatæ ad eam dixit: Beata q̄ credidisti, q̄niam p̄ficient ea q̄ dicta sunt tibi a dño. Porro ne q̄s q̄si p̄pinq̄ ad p̄pinq̄ dictum cauillet, audiat ip̄m dñm dicentem: Amen amen dico vobis, q̄a q̄ v̄bum meum audit, & credit ei⁹ q̄ misit me, habet vitam æternam, & in iudicium nō venit, sed transit a morte in vitam. Vñ etiam latroni in cruce credenti atq; confitenti, respōdit: Hodie mecum eris in paradiso. In paradiso vtriq; oīm bonorum pleno, & nulli vnq̄ obnoxio molestiæ, nulli querelæ, cū iteq; v̄itas dei dicat. Qui venit ad me, non esuriet: & q̄ credit in me, non sitiet in æternū, & paulo post, Hæc ē, inq̄t, volūtas patris mei, q̄ misit me, vt oīs q̄ videt filium, et credit in eum, habeat vitam æternam: & ego resuscitabo eū in nouissimo die, vt videlicet nō solum in anima beatus sit, sed etiā in corpore. Atq; vt se esse filium hunc, in quem credere oporteat, ostenderet, postea intulit: Qui credit in me, habet vitā æternam. Præsentis temporis v̄bo vtitur, vt credentes, & secundum ea quæ credunt, viuentes, tam beatæ æternitatis prædestinatos monstraret. Ne autem minus recte credendo, ab ipsa patris diuinitate filium separemus Arrianæ impietati assentientes, alibi idem ad patrem cōuersus, dixit: Hæc est autem vita æterna, vt cognoscant te solum deum verū, & quem misisti Iesum Christum. Pater igitur & filius, & vtriq; communis. s̄. solus v̄sus deus est, trinus in p̄sonis, vnus in substantia. Et si hoc credere vita æterna est, p̄fecto q̄ sanctæ trinitatis fidē non tenent, licet vnum deum, vnum dñm & credant & p̄dicent, vitam æternam habere non poterunt.

Luc. 1.

Iohan. 5.

Iohan. 6.

Iohan. 17.

De fide sine operibus. Ca. III.

VT autem fides nostra ex omni parte perfecta sit, operib. compleatur iustitiæ. Vt quid enim euangelio credimus, si scdm euangelium nō viuimus?

A 4

Quid Christum confitemur, si præceptis eius non obedimus? Talis fides iuxta Iacobi apostoli sententiam, mortua est. Mortui sunt ergo illi, qui quod verbis credere se aiunt, factis non probant. De quibus dominus ait: Dicunt & non faciunt. Illis utique comparandi, qui Christum spinis coronatum, genu flexo adorabāt, non ut eum venerarentur, sed ut deriderent. Vel etiam illis simillimi, qui eidem sitientivinum quidem porrigebant, sed felle mixtum. Quare autem ille vinum illud gustavit, & bibere noluit? quia licet diligat confitentium fidem, fidei tamen præceptis aduersantes non recipit. Quamuis enim aliquis ad nuptias fidei inuitatus veniat, vestem tamen nuptialem, hoc est, virtutum ornamenta non habens, de ædibus eliminatur, & (quod deterius est) manibus pedibusque ligatis, proicitur in tenebras exteriores: ibi erit (inquit) fletus & stridor dentium, ut discas eos damnandos esse, qui vel potius vel malitiam beatitudine fidelibus promissa se fecerint indignos. Quos etiam cum fatuis virginibus in euangelio conferre possumus. Virginitatem quippe fidei habent, quia sincere credunt: sed piæ rectæque actionis oleum, quo fides ipsa illustratur, non habent. Frustra itaque clamant, Domine domine, aperi nobis, ipso domino aditum præcludente, ac respondente: Amen amen dico vobis, nescio vos. Quid quæso infelicitus, quid calamitosus, & ab illo ignorari, qui solus nouit omnia? Illos autem nescire dicitur deus, quos a se reicit, & procul a beatorum repellit consortio. Vnde ait: Non omnis qui dicit mihi domine domine, intrabit in regnum cælorum: sed qui facit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse intrabit in regnum cælorum. Nemo itaque sibi de sola fide plaudet: iustitiam iungat fidei, si vitæ æternæ præmia consequi desiderat: alioquin ne miracula quidem aliquando fecisse illi proderit, a quo abest iustitia. Ideo subditur, Multi dicent mihi in illa die, domine domine, nonne in nomine tuo dæmonia eiecimus? & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui vos, Discedi

Matth. 23.

Matth. 27.

Matth. 22.

Matth. 25.

Matth. 7

te a me omnes qui operamini iniquitatem. Hoc idem Apostoli verba docent, dicentis. Si fidem habuero, ita ut montes transferam, charitatem autem non habuerō, nihil sum. Cæterum hoc quoque mali, credentibus & non operantibus contingit, quod cum sese otio dederint, etiam fide deficere incipiant. Hoc in illa ficti arboris apparuit, quæ quoniam fructibus carebat, maledictio domini arefacta, etiam folia quæ sola habebat amisit. Exiccato autem omni humore, nulli vñ apta nisi ignibus fuit. Ita nonnulli qui Christiano censentur nomine, cum sese ignavia corruerint, si quid Christianitatis conceperant, totum consumunt, æternisq; ardoribus digni efficiuntur, cum infidelibus cruciandi, nisi penitentiam egerint, & ante vitam correxerint, quam iusti iudicis sententiam subire cogantur. Sed si neque fides actionibus bonis carens a morte liberat, quanto damnabiliorem putabimus perfidiam.

De perfidia. Cap. III.

Nunc ergo quam perniciosum sit, ab euangelica veritate dissentire, ipsorum euangeliorum testimonijs probare conabimur, ut cum aduersariorum mens pertinacior nullis argumentis flecti queat, saltem nostri ea secum considerantes, in proposito fidelis professionis intentius perseuerent, fortiusq; stabiliantur. Qui non crediderit, inquit, condemnabitur ne videlicet bona consequatur fidelibus promissa, sed pœna infidelibus proposita puniatur. Pœnæ autem vel maxima parserit, meminisse æternæ beatitudinis quam amiserunt, minas domini contemnendo, dicentis. Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet, cum venerit in maiestate sua & patris & sanctorum angelorum, & iterum. Qui negauerit me (inquit) coram hominibus, negabitur coram angelis dei. Hoc ipsum est, quod de illis qui inuitati venire neglexerant, dixit. Nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabunt cœnam meam. Et cum summi boni participes esse nullo modo possunt increduli, addit

1. Cor. 13.

Matth. 21.

Marc. 16.

Luc. 9.

Lucæ 12.

Lucæ 24.

- dolori cumulus, q̄ continuo post vitæ huius finē, sum-
 mum malum subire cogantur. Hoc quoq; tibi indicat il-
 le in euangelio, qui non habens vestem nuptialem, id
 est, fidei lauacro carens, non solum propellitur e con-
 uiuiio, sed etiam ligatis manibus ac pedibus, in tene-
 bras mittitur exteriores. Væ etiam illi dicitur, quo fi-
 de aduersante, fideli alicui scandalum oritur: & meli-
 us cum ipso actum iri, si molarilapide ad collum alli-
 gato, in mare proñciatur. Etenim remissior pœna eum
 manet, qui per incredulitatem se solum perdit, & per-
 uersa suasiōe alios non inquinat. Quamuis autem le-
 uius crucietur, æternæ tamen morti, sicut & illi, qui
 alienæ subuersionis autores sunt, obnoxius est. Si non
 credideritis (inquit) quia ego sum, in peccato vestro
 moriemini. Quid sit ita mori, Iohannes in Apocalypsi
 ostendit, dicens: Timidis, & incredulis, & execratis, &
 homicidis, & fornicatoribus, & veneficis, & idolola-
 tris, & omnibus mendacibus, pars illorum erit in sta-
 gno ardenti igne & sulphure, quod est mors secunda.
 Qui ergo in peccato incredulitatis moriuntur, inferni
 ardoribus traditi sunt. Hoc vt magis manifestum fa-
 ceret dominus, ait: Si quis in me non manserit, mitte-
 tur foras sicut palmes, & arefcet, & colligent eum, &
 in ignem mittent, & ardet. Tritici præterea & zizani-
 orum parabola, distantiam fidelis & infidelis demon-
 strat, dicente domino: Colligite primum zizania, & al-
 ligate in fasciculos ad comburendum, triticum autem
 congregate in horreum meum. Alteri ergo in ignem
 proñcientur, alteri ad vsum domini in thesauris cæle-
 stibus translati seruabuntur. Quamobrem de nobis so-
 licitus saluator noster, vt hæreticorum doctrinam de-
 uitemus, hortatur & ait: Cauete a fermento pharisæo-
 rum & sadducæorum. Parum enim fermenti, vt Apo-
 stolus inquit, totam massam corrumpit. Idem rursum
 ait: Videte ne qs vos seducat. Multi em̄ venient in noīe
 meo, dicentes quia ego sum, & multos seducēt. Cū hæ-
 reticis igitur & bonarū mentiū seductoribus, p̄uictosa
 est cōuersatio. Si qs ergo diuinitati Christi derogare
- Matth. 22.
 lucæ. 17
 Apoc. 21.
 Iohan. 15
 Matth. 13.
 Matth. 16.
 Mar. 13.

videris, eos nō Christianos esse existima, sed Antichristos: non minus execrandos illis, qui in domo Caiphæ in eum spuerunt, & faciem eius velare, quicq; caput ipsius & spinis cōpungere, & arundine ausi sunt verberare.

Marc. 14.

Nam Christi caput deus, Christus aut caput nostrū est. Rursum, si quē circa humanitatem eius errare senseris, eum sic existima, q̄si qui ipm vestibusexuat, & nudum extentumq; affigere cruci non dubitet. Talis Manichæorū fuit impietas, qui Christū non ex virgine natum dicebant, sed tantummodo in phātasmate visum.

Hæretici.

Horū profecto & his similium fugiendum est consortiū. Sunt enim in pellibus ouium lupi rapaces, dum simulatione credulitatis fidelibus insidiantur. Sunt abominatio desolationis stās in loco sancto. Fingūt enim se cum ecclesia Christi sentire, & tamen malignæ argumentationis machinis eam destruere & euertere conātur, & sancta eius prophanare. Male interpretantur scripturas, diuersiq; sensus dogmata conscribūt, & se veritatis assertores esse p̄dicant, vt Iudā imitati osculo Christum prodant, & spongiā fellis calamo impostam ori eius offerant, illis ipsis qui olim hoc egerūt, deteriores. Si quid eos petieris, porrigent tibi, p̄ pane lapidē, pro pisce serpentē, pro ouo scorpionem, pro bono videlicet malū, pro v̄itate mendaciū, pro antidoto venenū. Quo aut facilius illos declines, audi dñm dicentem, Ex fructibus eorū cognoscetis eos. Aut enim terrenarū rerum studiosi, cēlestia contemnunt, otiosiq; in foro negotiantur, & in vinea dñi operari nolunt: aut voluptatibus & impudicitia seruiunt, porcis illis similes qui receptis intra se immunditiæ spiritibus, in profundum maris præcipientes iere, aut auaritiæ student, cum Iuda vendentes dominum, & cum custodibus accepta pecunia negantes eius resurrectionem, aut de omnibus dubitantes atque animo suspensi, nihil affirmare audent quibus dicitur. Quare timidi estis, necdum habetis fidem: aut procaces sunt, vt illi qui prætereuntes Christum in cruce pendentem blasphemabant, aut iniqui & in omne scelus proni, satanæ primogeniti, quibus

Matth. 7

Matth 8.

Mar. 4

Iohā. 3.

Iohan. 13.

Eph. 6.

Iohā. 1.

dicere possis, Vos ex patre diabolo estis, aut prorsus in errore ita obdurati, ut nec ratione, nec autoritate, nec miraculis moueantur, facti lapides, in quibus semē verbi dei arescit, & spinæ, in quibus præfocatur, & via in qua conculcatur, quibus dominus ait. Quod scimus loquimur, & quod vidimus testamur, & testimonium nostrum non accipitis. Hi sunt qui lapides cordis sui tollunt, ut his obstinationis telis Christum repellant, & ipse abscondit se, ne quando veritatem agnoscant, qui mendacio iam occalluerunt, quibus si ipse sua voce dixerit, Ego sum, retrorsum abibunt, & in eodē corruent luto vitiorum, quo tam nequiter infecti sunt. Et quoniam occaecavit eos ipsa animi malignitas, cū etiā ab aliquo fidei doctore quæ vera sunt audierint, non satis intelligunt, & tenebris repleti, lucis disciplinam suscipere nequeunt. In tenebris ergo & in umbra mortis sedent, & diligunt magis tenebras quam lucem, quibus ait dominus. Quæretis me, & non inuenietis. Quærentes quippe eum in scripturis, dum sanæ intelligentiæ sensum peruertūt, minime ipsum inueniunt, terrenarumq; rerum impediti curis, cælestia capere nequeunt, mundumq; magis quam mundi dominum diligentes, non iam mundani, sed mundus appellantur, domino ita de illis ad patrem dicente. Pater iuste, mundus te non cognouit. Huius mundi dominus, diabolus est. Apostolus enim cum de diabolo loqueretur, Princeps mundi huius, inquit. & ne incertum esset de quo mundo diceret, addidit, Mundi tenebrarum harum. Ille itaque qui pertinaciter errat, & mundus tenebrarum est, & diaboli seruus? Dei creatura es, o homo, dei iuris es, cur auerteris ab eo cuius es, & illi te tradis cuius non es. Dictū est, Date deo quæ dei sunt, & tu quæ dei sunt, porrigis diabolo. Quid tunc dicturus es, cum ipsum, cuius doctrinam contemnis, te iudicantem videris, tibiq; dicentem videris, tibiq; dicentem audieris, In propria veni, & mei me non receperunt? Qua fronte, qua fiducia tunc rogabis ut ipse te recipiat, quem omnino negare non poteris, abs te receptum non fuisse? Quid

de illorum incredulitate dicam, qui ne miraculis quidem mouentur, quos tamen admonens dominus, ait: Si mihi non vultis credere, operibus credite, quæ si ab homine fieri nullo modo possunt, cur non creditis in me aliquid esse supra hominem? Cæci vident, claudi ambulant, leprosi mundantur, mortui resurgunt; & vos me hominem esse confitemini, deum negatis. Talia & ab hominibus facta sunt inquiunt: sed qui hoc fatentur, nonne verius dicerent, non ab hominibus, sed per homines facta fuisse, si considerare vellent, in cuius nomine, quo inuocato facta sint? Quod si hæc miracula, ut debent, facta esse a deo credunt, & per quos ea ipse fecerit, veraces & sanctos fuisse non negant, dicant quis vnquam illorum, se vel deum, vel dei filium esse confessus sit? Et si eum se esse Christus affirmauerit, cur eius verbis fidem non præstant, cum etiam ipsi homines, quibus talia agendi data fuit potestas, in nomine Christi ea se egisse nunquam dissimularint? Quibus certe si crederent, & in Christum, qui ab iisdem prædicatus est, crederent. Porro cum nec operibus voluit credere, audiant inclamantem: Væ tibi Corozain, væ tibi Bethsaida: quia si in Tyro & Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere poenitentiam egissent. Veruntamen dico vobis, TYRO & SIDON remissius erit in die iudicii, quam vobis. Tyrus & Sidon ciuitates idololatræ erant, vitisq; deditæ: & tamen his acerbius punientur illi, qui cum per inuocationem Christi non pauca prodigia facta viderint, Christum non ut deum recipiunt, & minus aliquid patre affirmare non dubitant.

Iohan. 16.

Matt. 11.

¶ In illos qui de miraculis, quæ scripta sunt, dubitant. Cap. V.

Sunt qui signa illa quidem facta fuisse legunt, sed an vere facta fuerint, animo suspensi sunt, ac simile aliquid suis ipsi oculis intueri spectareq; affectant. Quibus respondens dominus, ait. Generatio praua

& adultera signum quærit. Et quoniam qui dubitant indigni sunt ut tale aliquid cernant, signum (inquit) non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophætæ. Quæri potest, cur dictum sit, Et signum non dabitur ei, cum Iudæis incredulis multa signadata fuerint? Sed qui signo. i. miraculo dñicæ resurrectionis, cuius typus Ionas fuit, non crediderunt, quod maximum erat, multo minus alijs non ita magnis credere poterant. Maius est enim semet a morte reuocare ad vitam, q̄ alios, ad vitam incorruptibilem atq̄ immortalem, q̄ ad corruptibilem atq̄ mortalem. Non est ergo eis datum signum efficacius ad credendū Christo, q̄ ipsa resurrectio Christi, q̄ tamen subornatis per largitionem custodibus, denegare conati sunt. Eorum perfidiā imitantur, qui miracula ipsi cernere q̄runt, & de illis quæ in euangelio recensentur, dubitant. Phariseis quoq̄ & sadducæis infidis cōparandi, qui de cælo signum sibi ostendi petierunt, non satis habentes ea, quæ facta coram se in terra viderant. Iure igitur ac merito talibus exprobrauit dominus, dicens. Nisi signa & prodigia videritis, non creditis. Et si nō credideritis (inquit) quia ego sum, moriemini in peccato vestro. Mori autem in peccato, ut supra ostendimus, omni alia morte peius est. Qui dubitat, Christi aduersarius esse conuincitur, ipso dicente. Qui non est mecum, contra me est. Petrus dubitando cœpit mergi, discipuli non potuerunt eicere demonium. Zacharias factus est mutus, & hi quidem quod dubitando amiserant, credendo recuperarunt. Tu quoque nisi dubitare desieris, non poteris euitare dæmonum dolos, nec loqui ea quæ tibi saluti esse possent, nec iam emergere de abyssu inferni, si modo cum corde isto dubio tibi decedere contigerit. Quod si cū Thoma hætenus dubitasti, iam & cū eodem credens Christum confitere, dicens, Dominus meus & deus meus. Alioquin ne illa quidem quæ bene egeris, prodesse tibi poterunt ad salutem. Nisi enim firma petra, quæ est Christus, fundamentum tui ædificij fuerit, quicquid operis extructum erit, corruet. Ut autem operis tui la

Matth. 16

Iohā. 4

Iohā. 8

Matth. 12.

bor non sit irritus, crede deo, non hominibus, apostolis, non philosophis, ecclesie dei, non diaboli synagoga, cum filius dei dicat. Omnis plantatio quam non plantauit pater meus caelestis, eradicabitur, hoc est, omnis religio, omne dogma, quod alio praeterquam deo autore inductum fuerit, diu stare non poterit.

De ecclesia fide fundata.

Cap. VI.

Per hanc ergo fidem diuinitus nobis reuelatam aedificata est ecclesia supra firmissimam petram Christum, dei filium, dominum nostrum. Si fideles simus ipsi sanctae dei ecclesiae, cuius caput est Christus, membra corporis Christi sumus. Qui autem non credit ecclesiae, nec potestati eius subiicitur, ille abscisus & abiectus est, atque cum mortuis computatus, nisi forte poenituerit eum erroris, ac rursus per fidem iunxerit se ecclesiae, mandataque eius perfecit. Solo enim fidei glutino corporis huius membra ferruminantur, spe firmanentur, charitate perficiuntur. Igitur quicquid catholicae apostolicaeque ecclesiae recepit autoritas, & te illud citra omnem cordis haesitationem recipere oportet, & quicquid seruandum constituit, obseruare, si cum Christo viuere mauis, quam cum infidelibus interire. Ecclesia naus illa apostolorum est, quae fluctibus & procelis multarum haeresum inquietabatur, sed dum fideles in remigando laborarent, hoc est, intuenda defendaque veritate fatigarentur, ope adiuti diuina, superiores euasere. Suscepit pro enim Iesu in naui, cessauit ventus, & turbines errorum dissipati sunt. Sed obserua quod ad laborantes venit Saluator, non ad desides & pigros & a iustis operibus otiosos. Qui ergo quod per se facere potest, non omittit, facile impetrabit, ut etiam illa quae per se facere nequit, efficiat. Porro primae ab initio ecclesia illa in euangelio parabola est. Homo plantauit vineam, id est deus pater domum Israel, circumdedit eam sepe, custodia muniuit angelorum posuit in ea lacum

Marc. 6.

Luc. 20.

siue torcular, id est, legem præceptis vitæ redundan-
tem ædificauit turrim, id est, templum. Turris quippe
arx est vr̄bis, ita oratoria nobis munimenta sunt, ad
quæ confugientes, carnis dæmonumq; impugnatio-
nes minus timemus, orationis armis accincti, & cæle-
stis contemplationis fide protecti. Sequitur, Et pere-
gre profectus est, non discedendo, sed permittendo, vt
in vtrancq; partem libera sit operandi facultas. Misit
deinde seruos ad fructus vineæ colligendos. Misit em̄
prophetas, qui mandatorum dei obedientiam exige-
rent, sed agricolæ, id est, ludæi proterui, & nullius bo-
næ disciplinæ patientes, nec dei sui nuntiis pepercērūt
alium afficiendo verberibus, vt Micheam, alium vul-
nerando ac perimendo, vt Isaiam, Ieremiam, Zacha-
riam, & alios non paucos prophetas, neminem pror-
sus vitiorum suorum repræhensorem æquo animo to-
lerantes. Post prophetas misit filium suum charissimū
& vnigenitum, dicens, Reuerebuntur filium meū, non
quia ignoraret quid facturi essent, sed innuens quid fa-
cere deberent. At illi, Hic est hæres, inquit, venite,
occidamus eum. Oceiderunt, & eiecerunt extra vineā,
id est, extra Hierusalem. Extra ciuitatem enim crucifi-
xerūt dominum Iesum, vel extra vineam, extra Iudæo-
rum ecclesiam, vt ab ipsis eiectus, exciperetur colēdus
a nobis. Sequitur enim, Quid ergo faciet dominus vi-
neæ? Malos male perdet, & vineam locabit alijs, hoc
est, omnibus in Christum credentibus, tam gentibus
quam Iudæis, veteribus noua copulans, Christus lapis
angularis, illa implens, & ista inchoans. Veruntamen
quantum intersit inter ecclesiam & synagogam, ipsa
nominum interpretatio declarat. Synagoga Græce, La-
tine congregatio dicitur. Ecclesia autem conuocatio
interpretatur. Hæc propria naturæ rationalis, illa eti-
am ad pecudes pertinet. Itaq; ecclesiæ sicut magis sin-
gulare nomen, ita dignitas maior & gratia plenior.
Hæc ergo ciuitas illa, in quam mittuntur apostoli, vt
domino parent pascha, hoc est, cibum de quo ipse ait,
Mar. 14. Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est po-

tus, In ecclesia quippe carni & sanguini domini communiamus, accedentes ad cenaculum grande stratū, i. ad altare nomini eius consecratum, ut non nostro, quod exiguum est, sed Christi merito vitam consequamur æternam. In ecclesia deo preces offerimus, dicente domino: Domus mea domus orationis est. In ecclesia per baptismum renouamur, & encarnia facimus dum nouum hominem induimur, qui secundum Christum natus est. In ecclesia peccatorum nobis vincula relaxantur. Hæc est enim stabulum illud, in quod homo a latronibus in via vulneratus, curandus infertur. In ecclesia laborantium, in cælo requiescit, quibus dicitur: Vos autem contristabimini, sed tristitia vestra vertetur in gaudium. Ecclesia est ergo mulier parturiens, quæ (ut in euangelio scriptum est) tristitiam habet, quia venit hora eius; cum autem pepererit puerum, iam non meminit pressuræ propter gaudium, quia natus est homo in mundum. Tristitia quidem afficitur, dum persecutiones tolerat, siue corporis, siue animi, sed cum ab imis ad superna se transtert, tanto perfunditur gaudio, ut præcedentis angustię prorsus obliuiscatur. Quia natus est homo in mundū, hoc est, quia filii ecclesię iam immortalitatis natiuitate lætantur, translati de mundo isto corruptibili ad mūdum incorruptionis, & de terreno habitaculo ad cæleste regnū. Cuius immensam & ineffabilem gloriam nunc in ecclesia laboribus occupata constituti, cogitatione communiscimus, dum solennia sacra celebramus. Mariā imitando, quæ sedens ad pedes domini, sermonum eius dulcedine pascebatur, ut cum ipsa postea dicere possimus: Vidi dominum, & hæc dixit mihi.

Lucæ. 19

Iohan. 10.

Lucæ. 10

Iohan. 16.

Lucæ. 10.

¶ In eos, qui in ecclesia nequiter se habent. Cap. VII.

CAeterum meminisse debemus, illis in ecclesia non esse locum, qui terrenis intenti negotiis, corpus non animum in eam afferunt, ne tunc quidem vanis colloquiis & nugis inutilibus abstinere.

B

Iohan. 2.

Iohan. 18.

res, iocisq; & risu, cum a sacerdote diuina peraguntur. Sciant eos minus fortasse culpabiles fuisse, qui domini flagello electi fuere de templo, dicentis: Nolite facere domum patris mei, domum negotiationis. Illi vero eam latronum speluncam faciunt, qui ineffrenatæ libidinis ardore, nulla loci aut sacrificiorum habita ratione, pudicitiae insidiantur alienæ, vel oris nutu, vel oculorum nictu, vel impudenti aliquo verborum prolatu. Melius cum ijs ageretur, si nunquam domum dei adissent, quam ut ingressi sic in ea, quasi in prostibulo, versari non dubitent. Deterius tamen adhuc peccant, qui ea mente illuc conueniunt, ut simpliciorum fidem perniciosis quæstionibus peruertant, zizania superiacientes, ubi solum est triticum. Hi scindunt tunicam domini inconsutilem, ecclesiæ turbantes unitatē, seq; ipsos deprauato scripturarum sensu in errorem implicantes. Longe sese ab his faciat, qui matris ecclesiæ, cuius Christus sponsus est, filius esse desiderat.

De lege & euangelio.

Cap. VIII.

Luc. 18.

Luc. 16.

Mat. 11.

Ecclésiæ vero sanctæ fortissimi parietes sunt lex & euangelium. Nihil enim (ut Apostolus ait) ad perfectum adduxit lex. Ille qui Christo domino legis præcepta se custodisse dixerat, audit vnum sibi adhuc deesse, ut bonis quæ habebat, in usus pauperum distractis, cælestes diuitias parare sibi maret. Hoc ergo legi deesse apparuit, ut terrenarum rerum cura contempta, cælestibus tantum bonis comparandis inhiemus. Lex enim & prophetæ usq; ad Iohannem, quæ illi præsentem tantummodo felicitatem obseruatoribus legis promittebant. Iohannes autem primus regnum cælorum cepit euangelizare. Atq; ideo dicitur, A diebus Iohannis usque nunc regnum cælorum vim patitur, & violenti rapiunt illud. Tunc enim primum vim intulimus cælesti regno, cum pro nobis pugnante Christo, victus est ille, qui omnes ab Adam descen-

dentes ob delictum victos tenuit. Disce tamen q̄ vio
 lenti rapiunt illud. non ignaui, nec qui a vitis superā
 tur, sed qui his repugnando victores euadunt. Nullibi
 autem certior vincendi spes quam in euangelio, in quo
 certantibus suffragatur gratia. Quia lex per Moſen
 data est, gratia & veritas per Iesum Christū facta est.
 Hoc certe optimum vinum in fine conuiuij reſeruauit
 nobis benigniſſimus ſponſus, cui dicitur: Tu autem
 ſeruasti bonum vinum vſque adhuc, id est vſque ad
 ſextam ætatem, quam ſex hydriæ figurabant. Prima
 enim ætas fuit ab Adam vſque ad Noe, ſecunda a Noe
 ad Abraham, tertia ab Abraham ad Dauid, quarta a
 Dauid ad tranſmigrationem Babylonis, quinta a trās
 migratione ad Iohannem, ſexta a Iohanne vſque in
 finem ſeculi. In hac igitur poſtrema ætate, in qua nos
 ſumus, aquæ verſæ ſunt in vinum: quia ſcriptura-
 rum literalis intelligentia, allegorici ſenſus recepit ſa-
 pore. Iam de plenis hydrijs haurimus Chriſti myſte-
 ria, quæ diu ſub verborum velamento latuerant, &
 tunc quidem granum ſinapis minimum erat, quod po-
 ſtea acceptum homo miſit in hortum ſuum, & creuit,
 & factum eſt in arborem magnam. In omnem enim
 terram ſparſit ſe veri dei ſonus, qui prius Iudææ tan-
 tum ſinibus arctabatur. Et volucres cæli (iquit) requie-
 uerunt in ramis eius. Illis quippe in euangelio iucun-
 da quies eſt, qui ſpem ſuam de terra tollentes, in cælo
 collocant, neque quicquam de promiſſionibus Chriſti
 dubitantes, aiunt: Sermo tuus veritas eſt. Cauent itaq;
 a fermento phariſæorum, quod eſt pernicioſa hære-
 ticorum doctrina: & ei fermento penitus inhærent,
 quod acceptum mulier abſcondit in farinæ ſatis tri-
 bus, hoc eſt, ad illam intelligentiam doctorum to-
 ta credulitate accedunt: quam approbavit eccleſia, tri-
 plicique ſenſu diſtinxit, hiſtorico, morali, ſpiritali:
 donec fermentetur totum, donec totum ſane recteque
 intelligatur, ita vt nullus errori ſuperſit locus. Cæte-
 rum licet præferamus euangelium legi, vtriuſque ta-
 men vnum autorem deum conſitemur, vtramque ap-

Iohā. 1.

Iohan. 2.

Luc. 13.

Ioh. 17.

Luc. 13.

Lucæ. 16.

Psalm. 118

Ibidem

Lucæ. 10.

Lucæ. 22

Gal. 4.

probamus. Nec solui legem per euangelium dicimus, sed adimpleri, in illa figuras esse, in hoc veritatem, in illa promissionem, in hoc perfectionem. Facilius est (inquit) cælum & terram præterire. quam de lege vnum apicem cadere. Quicquid ergo ceremoniarum, sacrificia, prophetarum futurum nunciabant. partim impletum est in primo Christi aduentu, partim in secundo implendum expectamus, ne quis frustra aliquid scriptum aut significatum putet. Quicquid autem in lege ad vitæ mortisque institutionem spectat, sicut veteribus, ita & nouis hominibus est obseruandum, & cum euangelio communicandum, ac de vtriusque scripturæ moralibus præceptis cum psalmi ista dicendum. Eloquia domini eloquia casta, argentum igne examinatum, probatum terræ, purgatum septuplum. Nihil est his pretiosius, nihil suauius. Quod idem tibi testatur ad dominum, dicēs. Bonum mihi lex oris tui, super milia auri & argenti, & quam dulcia faucibus meis eloquia tua, super mel ori meo. Nihil ita sedat iracundiam moderatque affectus, & in vitam equi honestique animum dirigit. Pax multa, inquit diligentibus legem tuam, & non est illis scandalum. Lucerna pedibus meis verbum tuum, & lumen semitis meis. Multa quidem & ipsi sapientiæ professores philosophi ad componendos animi mores vere rationabiliterque præceperunt, sed cum diuinis humana conferri nequeunt. Potentius ista influunt, si fideliter suscipiantur, efficacius mouent, tenacius hærent, fecundius fructificant, felicius ad optatum prouehunt finem, & cum incommutabili bono nos coniungunt. Vetus igitur nouaque lex, duo denarii sunt stabulario dari. i. ecclesiæ præsidii, vt his peccatorum nostrorum vulnera curentur. Sunt etiam duo gladii, quos in medium proferentibus apostolis, satis esse dixit dominus. cum vtriusque testamenti doctrina satis superque sit aduersus quasque repellendas diaboli insidias, ac prauas ab animo abscindendas cupidines. Vetus tamen testamentum fuit Agar ancilla in seruitute generans, & nouum Sara liberæ prolis mater, qua

libertate donauit nos Christus. Ideoque dominus quinque panes hordeaceos turbæ dedit seruii, veluti quinque libros Moysi. Nos autem pane qui de cælo descendit, vescimur, vt cum eodem qui nos liberauit, ascendamus in cælum. Denique legis pascha cum lactucis agrestibus, quæ amarissime sunt, comedebatur. At in euangelio pars piscis assi cum fauo mellis domino a mortuis resurgenti offertur. vnde & Apostolus clamar dicens: Si cōsurrexistis cum Christo, quæ sursum sunt sapite, non quæ super terram.

Luc. 24

Colossen. 3

¶ In contemptores legis vel euange
lij. Cap. IX.

Sed neque legis contemptoribus impune erit, cum diuinus sermo dicat. Qui declinat aures tuas ne audiat legē, oratio eius erit execrabilis. Frustra enim deum precatur, qui dei iussa parui æstimat. Hoc idem per Ieremiam spiritus sanctus affirmat, dicens. Ecce ego adducam mala super populum istum, fructū cogitationum eius, quia verba mea non audierunt, & legem meam proiecerunt. Post hæc denuntiat illis captiuitatem futuram, vt qui ad legis præscriptum sponte seruire deo neglexerunt, inuiti seruiāt inimicis dei gentiq; infideli. Et si talia legis præuaricatoribus debentur, quanto magis aduersus euangelij sui irrisores indignatio desæuiet Christi? Horum autem qui euangelium despiciere videntur, tria genera sunt. Alij quippe ne audire quidem volunt diuinos, qui in ecclesia recitantur sermones. Alij autem audiunt, sed quæ præcipiuntur, ea exequi aspernantur, alij vero magis temerario ausu ita audiunt, vt ea econtrario arguere præsumant, & veritatis verba, quæ non intelligunt, peruertere aliquo modo conantur. De primis conqueritur dominus, ad eosdem dicens, Quare loquelā meam non cognoscitis? quia non potestis audire sermonem meum. Et vt ostenderet eos, qui audire diuina

Pro. 28
Iere. 6.

Iohā. 8

Mar. 7.

1. Tim. 4.

Lucæ. 6

dedignant, ex parte diaboli esse: Qui ex deo est (inquit) verba dei audit, propterea vos non auditis, quia ex deo non estis. Hi ergo & surdi sunt & muti, cum nec aures accommodent ecclesiæ doctoribus, nec quicquam tale aliquando loquantur, Qui nisi conuersi potestremo sese offerant Christo, ita ut ipse digito tangat eorum aurem, & salua palatum, nunquam sanitatem consequentur, semper ad ea quæ salutis sunt, surdi & muti erunt: atque ut ita etiam ad malum sicut ad bonum surdi & muti forent, sed ut deterius peccent, & læuam aurem habent quæ ea quæ carnis sunt, audivissime audiunt, & sinistram linguam, quæ vel nugas garriant, vel alios infament, vel proximo maledicant. Quod nisi tandem ad Christum adduci se permiserint, qui labefacta solo verbo instaurat, quis eos curare poterit? De istis ut reor, prophetauit Apostolus, cum diceret: Sanam doctrinam non sustinebunt, sed ad sua desideria coaceruabunt sibi magistros prurientes auribus, & a veritate quidem auditum auertent, ad fabulas autem convertentur. Sunt quippe in his plurimi, qui pudendis gentiliū poetarum cantibus tota die operam impendunt, & ne horam quidem diuinarum in ecclesia recitationū vacare auditionibus queunt. Transcamus ad eos, quos auditores tantum & non factores verbi esse diximus: de quibus domini sententia est. Qui audit & non facit, similis est homini ædificanti super terram sine fundamento, in quam illisus est fluuius, & continuo cecidit. & facta est ruina domus eius magna. Audire enim & nolle facere, deficere est. Deficiens autem & se sibi non restituens, quotidie deterior fit, patetque omnibus diaboli insidijs, nulla circumspectæ mentis virtute munitus, tantoque facilius supplantatur, quanto se putat magis tutum. Nam sicut arborem ventorum pulsaram procellis ruere necesse est, cuius radix vitiosa fuerit, ita illum labi quoties voluptatum illecebris prouocabitur necesse erit. Neque minus in istos qui facere nolunt,

quam in illos qui audire negligunt: exclamant: pphetæ, apostoli, euangelistæ, omnes catholici doctores. Cecinimus vobis, & non saltastis, lamentauimus & non planxistis. Quid enim aliud omnes diuinæ continent scripturæ, nisi virtutum laudem, viriorumque detestationem atque querelam? Porro istis etiam qui sacra eloquia vel audire renuunt, vel si audiant, secundum ea viuere nolunt, nequiores sunt, qui eadem audiendo coram arguere, atque iisdem petulanter obrectare audet, & sophismatum strophis docere, ipsa dei præcepta vel impossibilia factu, vel inter se pugnantia, vel aliqua in parte minus rationi consentanea esse, quasi vero quicquam rationabilius, consultius, iustius homo possit indagare, quam hominum opifex præcipere? Si quis tam prophana præsumptione ducitur, inter hæreticos erit habendus, & de fidelium cœtu repellendus, ne sanum gregem morbida cõtaminet pecus. Ad eunt ecclesiam, audiunt epistolas, audiunt euangelia, & sicut in IOHANNES scriptum est, dicunt, durus est hic sermo, quis potest eum audire? Nihil credunt nisi quod naturæ consentaneum putant, & nesciunt omnium autorem supra naturam esse, & ut se talem, paret, super naturalia loqui operarique solere. Quibus qui non adhibuerit fidem, necesse est ut dei omnipotentiam denegat, fateaturque quod naturaliter fieri nequit, id nec diuinitus fieri posse. Qua in re naturam deum alterum constituere videntur, si nihil maius deo quam naturæ tribuendum censent, quibus dei verbum respondens, ait. Quæritis me interficere, quia sermo meus non capit in vobis, hoc est, quia non estis capaces a me prædicatæ veritatis, ideo in me diuinitatem natura potentior, & humani ingenij captu maiorem esse non creditis. Ego autem quod vidi apud patrem, hoc loquor. Ego enim & pater vnus sumus, vna substantia, eadē natura, licet non eadē persona, alia quippe persona est geniti, alia genitoris, & tamen vtriusque vna eademque diuinitas, eadem vis & gloria cum

Matth. 11

Iohan. 6.

Iohan. 8.

B 4

sanctospiritu, quem ambo simul spirant, sibi æqualem, sibi que consubstantialem. Quod sanctæ trinitatis mysterium in vna deitate, nisi fides teneat, lingua non explicat. Ob hoc quidam, quia comprehendere nequeunt, retrocedunt, cum potius persuadere sibi deberent, tanto ea magis deo tribuenda esse, quanto minus a nobis, qui homines non dii sumus, possint intelligi. Alioquin fateri oporteret, quod nemo vnquam ausus est dicere, aut deum non esse homine maiorem, aut hominem deo esse æqualem, si ad omnia quæ dei sunt, humani vis intellectus posset penetrare. Sunt tamen nonnulli, qui in peruersitatis suæ proposito ita obdurant, vt credulitatem nostram etiam irridere non dubitent, atque hi fere sunt, qui gentilium philosophorum argutias secuti, nihil credendum putant, quod ipsa hominis ratione queat inuestigari, & suorum ambagibus argumentorum vsi, quicquid non satis intelligunt, id verum esse denegant. A quibus euangelicæ veritatis assertores auersi, ne in tam duro solo frustra verbi semen iaciant, nullam frugem facturum, dicunt, Quia repellitis verbum dei, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Quæ videlicet & audiunt euangelij prædicationes, & quod audiunt, credunt, & quod credunt, opere complere pro viribus nituntur. Vos vero increduli mementote ab ipsa veritate, id est a dei filio dictum, Qui me erubuerit & meos sermones, hunc filius hominis erubescet cum venerit in maiestate sua & patris & sanctorum angelorum. Huius autem hominis infelicitati, quem Christus erubescet, nulla vitæ præsentis infelicitas potest comparari. Nam qui receptus a deo non fuerit in gratiam, a diabolo recipitur in damnationem suppliciumque sempiternum.

Act. 17.

Luc. 9.

¶ De conuersis ad deum.

Cap. X.

VT autem alterum ex his euitemus, alterum sequamur, sarcina peccatorum deposita, quæ nos in abyssum deprimit inferni, ad illa cōuertamur

quæ de terra erigunt pauperem, & in cælo collocant. **Marc. 14.**
 Imitemur Simonem leprosum, vt flagitiorum lepra cu-
 rari, mereamur hospitem habere Christum. Neq; nos
 prioris vitæ pudor impediat, aut horror in despera-
 tionem trahat. Benignissimus est, qui ad cœnam inui-
 tari iubet pauperes, debiles, cæcos, & claudos. i. omni
 scelerum genere inquinatos, & neminem prorsus repu-
 diat ad se cum peccator; pœnitundine accedentem. Hic
 est qui prodigum filium, cum bona paterna peregre, p-
 fectus dilapidasset, ad se reuersum osculo excepit, am-
 plexibus fouit, & lætatus est, quod ille qui perierat in-
 uentus esset, & qui mortuus fuerat, reuixisset. Diu mul-
 tumq; in nequitia cœno immersus iacuisi, expergisce-
 re tandem & erige te vt munderis. Mulier quæ duode-
 cim annos profluato sanguinis laborauerat, cum Chri-
 sti simbriâ tetigisset, sana discessit. Altera duodeuigin-
 ti annos morbi vi inclinata, domino manum ei impo-
 nente curatur, & cœlû aspicere incipit, quæ tanto tem-
 pore pecudum more terram tantum spectauerat. Plus **Marc. 9.**
 dicam, octo & triginta annorum languorem sustinuit **Luc. 13.**
 ille, quem ad probaticam piscinam sanum surgere ius-
 sit dominus, ita vt qui tamdiu fracto debilitatoq; cor-
 pore immobilis in lectulo decubuerat, illum ipm lectu-
 lum quo ferebatur, ipse humeris suis referret, domû-
 q; rediret, non solum sanitati, verumetiam vigori vi-
 ribusq; restitutus. His autem curationibus tam diuti-
 na tabe marcescentium corpora, significauit tibi domi-
 nus, q; ipse medicus animor; sit, quamuis ad multam
 ætatem in peccatis versati fuerint, tantum vt curari cu-
 piant & rogent. Non em̃ sanat ille nisi volentem. Nam
 & hunc prius interrogasse dicitur, an vellet sanus fie-
 ri, atq; vt velle audiuit, nō distulit, quin statim sanum
 redderet. Nemo ergo desperet quamdiu viuimus, mise-
 ricordia locus est, tunc iudicamur, cum morimur, &
 si ante impetratæ veniæ priuilegium nobiscum deferi-
 mus hinc decedētes, in electorum numero ascribimur.
 Sin vero sine illo vitam obimus, ad mortem nunquam
 intermoritur am descendimus, ad tenebras exteriores.

Luc. 10

Iohan. 6

Mar. 11

Iohan. 1

Mar. 10

vbi est fletus & stridor dentiū, & pœnarū finis omnino nullus. Beati igitur illi, quorū antequam iudicabuntur erunt praua in directa & aspera in vias planas, q̄ priusquam opera ip̄orū iustitiæ libra examinabunt, luporum feritatem quam induerunt, cum agnorū mansuetudine commutabunt. Nunc ergo t̄ps acceptabile, nunc dies salutis, nunc accessus ad eum datur, a quo dictum est, Qui venit ad me non eiciam foras. Non aliter ad eum venit, nisi desinendo a malis, & quod bonum est operando. Itaq; non solum iniqui, sed etiā otio indulgentes, ab eo qui saluare potest, procul sunt. Ficum illam quæ foliorū t̄m luxuria exuberans fructu carebat, maledicendo dñs ariditate damnavit. Sub qua cum lateret Nathanael Israelita, licet dolo carens, non poterat loqui cum Iesu, egressus autē & magis alacris animi affectu saluatoris quærens conspectum, eum ip̄m quē scribæ & pharisæi cognoscere nequiverunt, confiteri cœpit, d. Rabbi, tu es filius dei, tu es rex Israel. Verumtamen si sensus quoq; non satis sanos habeas, quicquid illis blanditur, mortiferum puta, & illa quæ deo placeant, ijs indulge. Si visus te ad peccandum sollicitat, cæcus es, cum Barthimæo pergeinuocare Iesum, & petere vt videas, tunc ip̄o imperante discedent ab oculis tenebræ illæ, in quibus spectandarum mulierū concupiscentia habitabat, vel delectatio aliquam vanitatem videnti versabatur, cælumq; ac sydera contueri incipies, & per ea quæ videntur ipsa dei inuisibilia contemplari. Quod si te auditus & loquendi intemperies in malum præcipitant, surdus & mutus es, quia dū te audire vel loqui ea quæ mundi sunt, nimium delectat, ab his quæ dei sunt, & aures auertis ne audias, & os comprimis ne loquaris. Cum surdo igitur & muto a domino posce remedium. Ille huiusmodi hominis aures digito te rigit, & salua linguam, atq; is qui vtroq; malo affectus fuerat, vtroq; liberatus abiit. Statim em̄ (vt Marcus ait) apertæ sunt aures eius, & solutum est vinculum linguæ eius, & loquebatur recte. Postremo quibuscunq; vitijs corruptus viuis, ita vt mortuus sis cum

viuas, quantum potes ad illum qui viuificat mortuos, te verte. Nam & mortui audient vocem filij dei, et qui audierint, viuent, modo ne tardes tibi iam in morte posito quærere salutem, dum inueniri potest. Fugit tempus, dies aduentat extremus, atque hic fortasse crastinus est aut hodiernus, et tu tibi tutum putas differre turpis vitæ correctionem? noli iuuentæ confidere, omni ætati communis est mors. Nec prosperæ valetudini crede. Quidam dum rident, dum iocantur, dum cum alijs colloquuntur, repente concidere. Pelle igitur moras omnes, et prauas cupidines de pectore proijcere festina, atque de spelunca latronum fac domum orationis, in qua habitare dignetur Christus. Hoc pacto qui nunc nouissimus es apud deum, iam inter primos computaberis. In nouissimis erant Matthæus, Zachæus, latro, sed conuersi ad dominum, primi facti sunt. Matthæus reliquit teloneum, et fit apostolus. Zachæus auaritiâ largitate mutauit, et salus facta est domui eius, cum Christum suscepisset hospitio. Latronem aliena per vim rapuisse pœnituit, et saluatori se commendans, meruit de cruce transferri in paradysum. Audi Christum clamantem. Venite ad me oēs qui laboratis et onerati estis, et ego reficiam vos. Hinc tu tandem ad vocantem conuersus, dic. Iniquitates meæ supergressæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauatae sunt super me. Tunc ille occurrens tibi, protinus te omni fasce liberabit, & expeditum ad se trahere incipiet, vt qui flagitijs coopertus mergebaris in profundum, iam his omnibus emundatus ascendas in cælum.

Iohā. 10

Matth. 11

Psalm. 37.

De auersis a deo.

Cap. XI.

ET cum tanta felicitas sit eorum, qui ad deum conuersi mores suos corrigunt, non ambigimus æque grandem esse miseriam illorum qui obdurantur. Prædica, argue, obsecra, increpa opportunè, importunè. Nihil proficis, cum in spinis, quæ se-

- mentem verbi dei præfocant, seminas, vel super lapide, ubi semen radices agere non valens, arefcit, vel in via, ubi conculcatur & atteritur. Coram praua afuetudine corruptis hominibus, quoties de deo, de sanctis, de vitæ honestate incidit fermo, corrugant nares, contrahunt frontem, os distorquent, vultum auertunt, & taciti etiam dicere videntur. Durus est hic fermo.
- Iohan. 6. Quis potest eum audire? Tales erant pharisæi illi ac leges periti, quorum scelera cum argueret dominus, coeperunt (vt Lucas ait) grauitè infistere, & os eius opprimere. De quibus in Iohanne conqueritur Saluator, & ait, Non potestis audire sermonem meum. Dextera igitur aure carent, ne honesta audiant, veluti Malchus ille, cum a Petro vulnus accepisset. Is tamen adduci ad lesum vt curaretur sustinuit. Iſri vero peruiacius auditum obturasse videntur, vt aspis, ne intelligant vocem sapienter incantantis. Quod si ultra eis præcepta salutis ingerere perseueraueris, indignantur, & iam in contumeliam prorumpunt. Totus in peccatis natus es, inquit, & doces nos? Vnde autem fit, qd tam obstinato proposito cælestem aspernentur disciplinam, parabola euangelij de nuptiis recitata docet. Ad quas inuitati quoniam venire noluerunt, alius (inquit) abiit in villam suam, alius ad negotiationem suam. Delicta quippe huius seculi, & ipsa terrenarum opum cupiditas, auerunt animum a cælestium contemplatione, & caduca bona æternis præferre compellunt, quia hæc futura expectantur, illa vero præfenti voluptati delinunt. ita, vt quæ nondum habentur, iam vel non esse omnino, vel haberi non posse credantur. Illi ergo qd tam impie subuersi sunt, nec fidei certæ, nec firmæ spei sunt. Alij luxuriæ, alij auaritiæ student, & cum sensuum suorum affectibus feruiant, virtutibus vacui & ad vitia proni efficiuntur. Recedente enim domino de templo cordis eorum, non relinquitur lapis super lapidem, qui non defruatur. Vsq; adeo Barrabam. i. diabolum sibi dimitti gaudent, vt eundem Christo domino, qui pro ipsis crucifixus est, anteferre non dubitent. Attendant tamen
- Iohan. 11.
- Iohan. 8
- Pſalm. 57
- Iohan. 9.
- Matth. 22

si nondum penitus obsurduerunt, & cognoscant, ad se quidem omnia illa pertinere, quæ salutarem doctrinam nolentibus admittere, minatus est Christus dominus. ad illos enim quos iustitiæ suæ doctores constituit, & ad prædicandum gentibus destinavit, dixit, Quicumque Mat. 10
non receperint vos, neque audierint sermones vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris. Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorraeorum in die iudicii, quam illi ciuitati. Sodoma enim & Gomorra ante euangelium subuersæ sunt, at isti ultro oblatum respuunt ac repellunt, dum præceptis eius contraria operantur. Omtram mentis peruersæ cæcitatem. Non vident quam labile bonum sit mundanæ luxuriæ voluptas cui adhærent, quam firmum & stabile cæleste regnum quod contemnunt, quam graue perpetuumque malum infernalis cruciatus, quem mox subire coguntur. Sed iam istos in damnationis interitum tam perrinaciter currentes relinquamus, cum etiam ab ipso omnium domino relictum esse videantur: & illis pro tempore consulamus, qui ad capeffendas accedunt virtutes, ut in eo bono quod semel sibi proposuerint, constanter perseuerent. Sicut enim in vitis obdurare perniciosissimum est, ita in bene viuendi cura minus esse constantem, turpe indecorumque habetur.

De animi constantia Ca. XII.

Firmum ac stabilem esse oportet dei seruum, nec iniuria laceratum irasci, nec laudatum insolenter efferri. Vtrumque præstitit mulier illa Chananæa. Matt. 15
Cum enim canibus compararetur, quibus non erat concedendus panis filiorum, non est indignata, sed magis semet submitit, dicens, quod etiam catelli micas panis comedant, quæ de mensa cadunt dominorum. Rursum cum responsum domini accepisset, Magna est fides tua, fiat tibi sicut vis, nequaquam tantæ commendationis gloria sese extulit, sed potius eandem humilitatem, quam

contempta non deseruerat, egregie deinde probata cōseruauit, fidei suæ magnitudinem magis ad diuinę largitatis gratiam referens, quam ad arbitrii sui libertatem. Quod si quicquam ex eo sibi iactanter arrogasset, filiam pro qua supplicauerat, sanam non recepisset. Et nos igitur si ab ijs, quæ nequiter commisimus, purgari cupimus, modis omnibus caueamus, ne in eodē relabamur luto, alioqui per inconstantiae vitium, nec satis creduli esse argueremur, nec ipsa quæ intra nos est, sanari filia poterit. Est autem constantis animi repugnare cupiditatibus, a bono instituto nunquam deflecti, & cum semel ad colendam æqui honestiq; virtutem conuersus fueris, nusquam ab ea discedere velle, profecto qui sic sibi confiterit, intrepidus vitæ finem expectabit, spe certissima firmatus de morte se transiturum ad immortalitatem, & illam beatitudinem, quam nec fando exprimere, nec cogitando possumus complecti.

Lucæ. 6. Nos ergo tantæ mercedis cupiditate flagrantēs, cum sanctius viuendi domum ædificare cœperimus, fundamentum eius supra petram stabiliamus: & ipsam virtutum structuram nec malignorū spirituum venti concutere poterunt, nec p̄sentium aduersitatum flumina obruere, immobilis inuictaq; perstabit, donec ad culmen vsq; perducatur summæ perpetuæq; integritatis. Frustra autem Christum in cordis nostri monumento cōdimus, si constantiæ lapidem ad ostium monumēti non admouemus, vt eo aditum inimicis Christi quantum in nobis est, phibeamus. Qui sunt isti inimici procul longeq; abigendi, nisi vitia ipsa quæ salutarib; vitæ monitis reluctantur atq; obsistunt, & quicquid probe laudabiliterq; ædificatum fuerit, destruere festinant? Ab his quidem quicunq; se illæsum incontaminatumq; custodierit, hic vere Christi discipulus erit, cui idem dominus iure ac merito dicere poterit:

Matth. 16. Tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo ecclesiam meam. Ille enim vere petra est supra petram, qui dum Christi vestigijs innititur, in his in finem vsq; fixus perseueret, & in domino cōfidens, sicut mons Sion

non mouetur in æternum. Vt autē ista constantiæ virtus quanta sit magis pateat, instabilitatis quoque vitium quod execrandum habeatur, consideremus.

De animi inconstantia Ca. XIII

Quemadmodum firmum & constantem animum supra petreæ soliditatem ædificare diximus, & id quod ab eo fabricatum fuerit, contra dæmonum præualere certamina, quam aduersus malos, quæ mortalibus contingunt, acerbiter: ita e contrario debilem, & in proposito minus persistentem, domui illi comparandum esse arbitramur, quam molis arenæ impositam & ventorum concutit flatus, & impetus subruit fluuiorum, atque ad solum usque concidere compellit. Is enim qui inconstans fuerit, facile quidem & fraudibus diaboli cedit, & violentiæ persecutionum, & fastui ambitionis & cumulandarum opum cupidini. Seruabit fortasse fidem quamdiu nemo aduersabitur. sed si quæ fecundæ voluptatis appetitione cor titillare serpentis antiqui calliditas cœperit, si tyrānus minari necem, si collati magistratus dignitas efferre, si animum habendi auiditas inquietare, adulterio inqñabitur, ut Herodes: metu ad negandum subuertetur, ut Petrus. Optimum quemque contemnet, ut pontifices & scribæ Christum, dum lucra sectatur ut Iudas, nec furtis abstinebit, nec sacrilegio. Quam autem turpissimum sit, cum bene cœperis male desinere, & nunc hoc, nunc aliud velle, aliæ quoque in euangelio similitudines indicio sunt. Inconstantis quippe hominis volubilitas comparatur arundini vento agitata, dum Iohannes baptista talis non esse asseritur. Adde quod arundo ipsa & fragile lignum sit & infructuosum, vacuumque intus, ac nodis quidem plurimis interfectum. Ita vir sibi minus constans, tentationibus succumbit, bonarum actionum sterilis est, vanitatibus affluit, & multorum vinculis inodatur peccatorum. Eundem lunatico illi conferre possumus, quem nunc in ignem, nunc in aquam ca-

Luca. 6

Matt. 11

dere solere dixerunt. Inconstans igitur ut luna mutatur: & cum iam pene plenus bonorum creditur, tunc deficere incipit: cumque alternis motibus agitur, & nunc igne charitatis incalcescat, nunc aqua malitiæ frigat, promptius tamen ad id quod malum est rapitur, & ad peccata declinat. Quam autem difficulter, ne in scelere perseveret, effici queat, discite. Lunaticum hunc apostoli curare non potuerunt, a Christo sanatus est, qui ipsis mirantibus, quare sibi id non licuerit, dixit, hoc demoniorum genus non posse eici nisi per orationem & ieiunium, ostendens gravissimam quidem esse animi ægritudinem, inconstantiam. Hanc præterea rotarum instabilitati comparat scriptura: Præcordia fatui (inquit) quasi rota carri, & quasi axis versatilis, cogitatus illius. Et quoniam rota ista non solum instabilis est, sed etiam dum tracto curru vertitur, magnos edit stridores, & crebra reuolutione atteritur ac deperit. Sic hominis inconstantis leuitas quicquid bene fecerit, ipse suas laudationes iactabundus garrit: & facinus illud, quo meritum aliquod apud deum consequi sibi potuisset, euacuat inanis gloriæ cupiditate: deinde hanc ipsam gloriam prauis operibus, ad quæ semper pronior est, destruit: & in suam infamiam turpiter conuertit. Nam quamuis aliquando etiam non improbi ingenij esse videantur, nunquam tamen non maiore sui parte malus est. De quo Iacobus apostolus, Vir inquit, duplex animo, inconstans est in omnibus vijs suis. Quippe qui nunc hoc, nunc illud appetit, cui quod modo placuit, modo displicet, & rursum quod displicebat, placet. Qui si quando boni aliquid agere aggreditur, semper antequam perficiat, cessat, atque idem nec sedere, nec stare diu potest. Multiplex, varius, discors est, secum pugnans, sibi quæmet contrarius, nec in verbis nec in factis idem. Profecto qui talis est, nunquam aliquo honestioris vitæ studio proficere poterit, immo cum in seculi huius pelago vela faciens frequenter naufragetur, mergendum tandem in profundo inferni facile coniici potest. Nunquam enim sic resipiscit, ut non

cras deterior q̄ hodie sit. Nos ergo ne quādo ad eius tā
damnosam animi mobilitatem, tam periculi plenam de-
clinemus, discamus post constantiam etiam fortes esse
Et iam de ipsa fortitudinis virtute, put nobis diuinus
euangelij sermo suggerit, disseramus.

¶ De animi fortitudine. Ca. XIII.

Fortis animo is est, qui nulli rerum fragiliū cupi-
dini succumbit, & neq; aduersitatibus frangitur,
neq; prosperitatibus insolescit; cælestibus tantū-
modo bonis adipiscendis inhiat, cætera contemnit.
Fortis est igitur qui vincit auaritiā, & audit domi-
num dicentem: Cauete ab omni auaritia, quia non in
abundantia cuiusquā vita eius ex ijs quæ possidet. Supe-
rata autem auaritia, ad munificentiam liberalitatem-
que se confert: & ea quæ habet, indigentibus dilargi-
tur, dum ad perfectioris vitæ sublimitatem ascende-
re festinat, iuxta illud saluatoris dictum: Si vis perfe-
ctus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da paupe-
ribus, & habebis thesaurum in cælo, & veni, sequere
me. Non erat perfectio contemnere diuitias, nisi addi-
disset dominus, veni sequere me. Omnibus abundare
virtutibus quærit, qui Christū imitari decernit. Chri-
sti enim imitator quam primum veterem exuit hominem
& induit nouum, superbiam mutat humilitate, iracun-
diam lenitate, incontinentiam castitate, & breuiter
vitium virtute. Atq; ita malarum passionum victor ef-
ficatur, cum ad diuersas ab his actiones animum con-
uertere cœperit. In his deinde confirmatus omnes præ-
sentium tribulationum ictus excipit clypeo patientiæ,
de omnibus deo gratias agens, minusque se pati con-
fitens, quam peccata sua mereatur. Hoc est illud quod
præcipit dominus, & ait: Qui vult venire post me ab-
neget semetipsum, & tollat crucem suam, & sequatur
me. Ac ne quis crucis nomine, quod dura aspera que si-
gnificat, turbetur, discipulos suos consolatus est, di-
cens: In mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego
vici mundum, quasi diceret: Sicut ego propria virtu-

Luc. 12

Matth. 19.

Matth. 17.

Iohan. 16.

C

te calcaui mundi huius æumnas, ita & vobis vincendi facultatem cōferam, vt per me mala omnia magno animo perferendo, illis omnibus fortiores potentioresq; sitis, tantum non in vobis sed in me spem fidutiā que habeatis. Hunc præterea fortis animi vir, Christi domini sectatorem, quemadmodum aduersa non deſciunt, ita nec secunda arroganter erigunt. Frustra enim in aduersis vinceret, si in prosperis per inanis gloriæ appetentiam superaretur. Itaq; in dignitate constitutus non sibi blanditur, sed alijs prodesse affectat, nec tam præpositum se esse meminit, quam eorum quibus

Matth. 10. præest ministrum, a domino admonitus dicente: Quicumq; voluerit inter vos maior fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, erit vester seruus, sicut filius hominis non venit ministrari, sed ministrare, & dare animam suam redemptionem pro multis. Præstantis autem ac strenui animi est, domnandi cupidinem, quæ sæpe robustissimos vicit, superare, ipsamq; regum pompam & principum luxuriā pro nihilo ducere, atq; in omnibus cum Christo humiliari. Quid enim esse potest maius Christo? qui eiuscemodi humilitatem sic in se commendauit, vt dei filius non dedignaretur esse hominis filius, & formam serui assumere, cum esset omnium dominus. Deniq; fugisse dicitur in euangelio, cum eum regem facere vellēt.

Iohā. 18. Et non est regnum meum de hoc mundo inquit, vt suo exemplo non in terra regnare, sed in cælo desideremus. Vnde & mercedem humilitatis, & non humilitatis pœnam proposuit, dicens: Qui se humiliat, exaltabitur: & qui se exaltat, humiliabitur. Ad hanc animi fortitudinem pertinet, ipsam etiam, quam præcipue vulgus formidat, mortem contemnerē: nec vllō supplicij genere sic terreri, vt a bono honestoq; discedas. No lite timere eos (inquit) qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed potius eum timete, qui potest corpus & animam perdere in gehennam. Si ergo casus inciderit, vt aut moriendum sit, aut peccandum, eligatur potius mors corporis quam animæ,

Matth. 10

mors enim animæ peccatum est. Quod si metu mortis perculsus, vitæ fragili & velis nolis cito perituræ tunc peperceris, illam stabilem & immortalem, qua sancti fruuntur, amittes. Ait enim; Qui voluerit animam suā saluam facere, perdet eam. Nam si quis peccare mauult quam mori, hic sibi viuet, & deo morietur. Deo autem mori, est in inferni barathrum ruere, & nullum cum ijs qui vere viuunt habere consortium. Sequitur: Et qui perdidit animam suam propter me, inueniet eam. Sed ne forte dubius & incertus quæras, quo locorum inueniet eam, ait: Vbi ego sum, illic & minister meus erit. Quid autem illo homine felicius, qui merebitur esse socius Christi? Sed si cū illo simul viuere volumus, mundo moriamur nullum recusantes, quo deo gratificari possimus laborem, nulli cedentes aduersantibus persecutioni. Nam dum tyrannus minatur necem, Christus aperit paradisum; dum homo impius tormentis cruciat, clemens deus refrigerij sempiterni sedem constanter tolerantibus parat, præmijque magnitudine tanto ampliat magis, quanto grauius pro amore suo affligimur, si tamen vindictam in eos qui affligunt, non appetimus, sed e contrario bene illis facimus beneque optamus, a quibus male accipimur, dicente domino: Diligite inimicos vestros, & benefacite ijs qui oderunt vos, & orate pro persequentibus vos. Hoc prius præstitit ipse qui præcepit, deinde serui eius, qui suis persecutoribus monstrabant viam salutis, & a quibus tormenta patiebantur, eis ignosci orabant. Proprium itaque Christianæ fortitudinis est se ipsum vincere, & affectibus contra rationem nitentibus imperare, nec carni, sed spiritui obedire, ipsumque dominum pro viribus imitari, eique sese quam simillimum reddere. Sed iam fortitudine contrariam pusilli animi imbecillitatem in medium proferamus. Fit enim ut magis elucescat virtus ex comparatione vitiorum.

Iohan. 12

Mat. 5.

¶ De animi imbecillitate. Cap. XV.

SI eum fortem esse constituimus, qui cupiditatibus dominatur, quis erit imbecillus & infirmus, nisi qui sese his in seruitutem dederit? Hæc autem seruitus multo turpior atque fœdior est, quam illa quæ fecit captiuitas, aut quam nascendi attulit conditio. Neutra enim istarum officit, quin etiam in ipsis magis liberi dominis nostris esse possimus. Maior quippe libertas est, non esse subiectum vitis, quam non esse hominis mancipium. Vere igitur imbecillus est, quem superat auaritia, vel fraudulentia, vel simulatio, vel arrogancia, vel vana gloria, vel ira, vel gula, vel luxuria, vel libido, vel inconstantia, vel timor, vel otiositas, vel eorum quæ ab ecclesia recepta sunt, incredulitas, cætera que id genus: quæ quoniam rationi naturæque repugnant, quisquis illis seruerit, non iam inter homines computandus, sed inter pecudes erit numerandus. Ratio enim propria hominis est, bestiarum autem natura id tantum sequi quod suggerit appetitus, nullumque boni ac mali discrimen habere in his quæ appetuntur. Imbecillus es igitur, si iugo premeris auaritiæ, cui seruando non poteris seruire deo. Non potestis (inquit) deo seruire & mammonæ, hoc est, deo & diuitiis. Syri enim diuitias mammonam appellant. Qui autem diuitias præferunt Christo, & nihil egeno porrigunt, ipso dei filio in fine iudicante audituri sunt: Esuriui, & non dedistis mihi manducare. Cuius criminis conuictus diues ille, qui se tantum pascebat, in inferno sepelitur, ut semper miser sit, quem miserorum non tetigit pietas, dum sua cupide retinet, & pecuniam magis quam Christum diligit. Imbecillus item es, quando alterum dolo seducere contendis: ab iniustitiæ enim vitio superaris, quoties alios fraude aliqua supplantare moliris. Non poterit in eo pectore habitare Christus, in quo domicilium sibi fecit dolus. Nam ipse de eiusmodi homine dixit: Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput suum

Matth. 6.

Matth. 8

reclinat. Non habet Christus ibi requiem, ubi strabulatur vulpinæ fraudes, & volucrum instar alte se erigētis hominis elatio. Fraudulentia autem comes est simulationis. Semper enim simulationibus utitur fraudulentus, aliud facile præferens, aliud in corde occultans. Qui licet homines fallat, deum non potest decipere. Si modestum, si pium, si castum, si denique iustum se esse finxerit, cum longe alius sit, nonne cum illis damnabitur quibus dictum est: Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui mundatis quod de foris est calicis & parapsidis, intus autem pleni estis rapina & immunditia. Væ vobis qui similes estis sepulcris dealbatis, quæ a foris apparent hominibus speciosa, intus vero plena sunt ossibus mortuorum & spurcitia. Quanto igitur melius id esse quod apparere vis, quam quod non es videri velle? Imbecillus quoque es, si committis ut te sibi subiiciat superbia, teque arroganter incedere cogat. Ea superatus, alijs præferri concupisces, & plus honoris quam quod mereris, tibi exhiberi postulabis. Quam rem scribis & pharisæis exprobrans dominus ait: Omnia opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus, dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias: amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis & salutationes in foro, & vocari ab hominibus rabbi. Ergo & inanis gloriæ cupido arrogantibus dominatur, de quibus in euangelio Iohannis dicitur. Dilexerunt gloriam hominum magis, quam gloriam dei. Statuit ergo eos diabolus supra clare iactantiæ pinnaculum, ut quo altius ascenderint, gravius elidantur cum ceciderint. Vis nosse quam infirmi sint qui sic corruunt? non vi coacti, sed ipsis deliniti sua sponte labuntur. Diabolus enim nisi imbecillior homine esset, non ei quem supra templum posuerat, dixisset, mitte te deorsum, sed ipsemet eum præcipitem dare tentasset. Quis ergo corruit, nisi qui imbecillis inimici callidæ suggestioni paret? ut non iustus sed volens subvertatur & cadat. A quo quidem casu eo difficilius exurgunt ambiciosi, qui magis adulantium sibi palpatione delectantur,

Matt. 23.

Ibidem.

Iohā. 12.

Luc. 4.

Luc. 6.
Isa. 53.

Mat. 26

Matth. 24.

Luc. 6.

Luc. 15

Ideo in euangelio dictum est: Væ vobis cum benedixerint vobis omnes homines. Et per prophetam dominus: Popule meus, qui te beatum dicunt, ipsi te decipiunt, & viam gressuum tuorum dissipant. Væ ergo illis qui per adulationem ita hallucinantur, ut se peccatores esse non agnoscant cum laudantur. Cares præterea mentis fortitudine, si te iracundia occupat & furere compellit. Talis fuit sacerdotum ille princeps, qui cum audisset Iesum confitentem se a dextris dei sedere, in rabiem concitatus vestimenta scidit, & in clamorem prorupit, blasphemum eum vocans, qui assertor erat veritatis. Neque enim potuit quod verum erat intelligere, ira præpeditus, aut quod rectum est iudicare. Vnde adeo excæcari solent, qui supra modum irascuntur. Sed neque ille fortis est habendus, qui ventri seruit, & omne suum studium in cibo potuque delicatius quam vitæ ratio postulat, comparando ponit. Ut autem cognoscas quam perniciosæ gulæ seruitus sit, de manducante & bibente cum ebriosis in euangelio est scriptum, quod diuidet eum dominus, partemque eius ponet cum hypocritis, ut videlicet ibi ficta crucietur abstinencia, ubi simulata torquetur sanctitas. Illic (inquit) erit fletus & stridor dentium, ut miserabiliter lugeant, qui in conuiuijs immoderate lætati sunt, & esuriendo siccis crepident dentibus, quos esculentis poculentisque resperferant crapulando. Atque ideo alibi dicitur, Væ vobis qui saturati estis, quia esurietis. Qui autem gulæ atque ventri sese in seruitutem dedit, idem luxuriæ libidinisque vitio facile cedit. Ventris enim repletionem venas inflari intumescereque necesse est, & inde pudenda ipsa in Venerem concitari, & in turpem pruritum exardescere. Quam autem male cum illo agitur, qui his affectibus est addictus, prodigi filij in euangelio miserabilis testatur euentus. Deuorasse dicitur substantiam suam cum meretricibus, & ad inopiam reductus pauisse porcos. Etenim substantiam nostram deuoramus, cum per peccatum diuinæ gratiæ lumen in nobis consumimus, atque ita porcos pascimus, rem gratam faciendo immundis

spiritibus, q nos ad impudicitiam stimulant, & si pctō
 ingnatos viderint, gaudent. Peccare aut non tantū ope
 libidinoso scēdoque, verē etiam turpi cogitatione pos-
 sumus, dicente dño. Omnis q viderit mulierē ad con-
 cupiscendum eā, iam mōchatus est eam in corde suo.
 Hoc autem qd viris dicitur, etiam mulieres respicit,
 quia caput mulieris vir est, ita fit, vt quod capiti veti-
 tum est, nec corpori licere intelligatur, præterea imbe-
 cilli animi certissimum argumentum est, voluntas in-
 certa, nunc hoc aliud placet, proposito semper labanti
 & instabili. Quod si ille qui bene institutus perseuerat
 vsque in finem, saluus erit, nonne is qui in via vitæ
 multiplex ac varius est, procul erit a salute? Profecto
 nihil prodest corrigi, vbi contingit repente depraua-
 ri. Sed cætera percurramus, cum de isto inconstantia
 vitio abunde dictum est supra. Igitur neque ille fortis
 erit, qui timore perterritus delinquit, & dum vel rege
 suarum vel corporis detrimentum, vel vitæ periculū
 cauet, deum offendere non veretur. Timuit Pilatus Ce-
 sarem, quando Christum damnauit, quem confessus e-
 rat esse innocentem. Timuerunt apostoli, cum compre-
 hendi vidissent Iesum, & dum fragili vitæ metuūt, ve-
 ram deferendo fugerunt. Timuit Petrus, quando do-
 minum se nosse negauit, pro quo postea spiritus sancto
 confirmatus mori non timuit. Infirmi etiam atque ab-
 iecti animi indicium est otiositas. Nonnulli quippe vir-
 tutis operibus ideo exerceri nolunt, quia verentur ne
 labori succumbant, maluntque ignauo otio torpescere,
 quam vllam religiosæ vitæ fatigationem subire. Hi
 sunt palmites illi infructuosi, a vera vitæ abscinden-
 di, & cum nullum sanctæ actionis humorem ha-
 bentes exaruerint, mittendi in ignem vt ardeant. Tem-
 pus enim ad bene agendum datum, nihil agendo con-
 sumpserunt, defoderuntque in terra talentum, a do-
 mino ideo commodatum, vt rediens exigat illud cum
 fœnore. Et si hac lege talentum istud accipimus, quo
 modo restituemus, si lucri nihil fecerimus? Postre-
 mo qui animo imbecillo est, ne fidelis quidem esse

Mat. 5.

Luc. 21

Marc. 4.

Ioh. 15.

Marc. 4.

poterit. Semper enim dubius pendet, & dum errare metuit, errat, diuersarum gentium diuersas considerat sectas, & cui earum adhærendum sit, incertus fluctuat. Cum nulla vereor credibiliorque religio sit, quam quæ deo autore tradita est hominibus. Istos vero qui adhuc in ambiguo versantes nihil affirmare audent, pusilli animi esse declarat ipse dominus, qui discipulis tempestatem formidantibus. Quid (inquit) timidi estis, necdum habetis fidem? De talibus alibi ait. Ad tempus credunt, & in tempore tentationis recedunt. Ac ne plura enumerando longius protrahatur oratio, cuiusque vitia dominantur, imbecillus & infirmus est. Fortis autem inuictus, cui adest virtus, quem non deserit ratio, qua ipse suam voluntatem a seculi voluptatibus auersam, ad ea quæ cælo digna sunt, dirigit, & ad æterna properans, ea quæ temporalia sunt, constanti atque erecto animo contemnit.

¶ De contemptu gloriæ. Ca. XVI.

Matth. 8.
Luc. 5.

Mar. 9

Quod si in fortibus censerî cupimus, propter iam dicta, hominum rumusculos & famæ mundanæ blandimenta ne aucupemur. Si quid bene feceris, notum esse ei sat est, qui fidelium hominum benefacta, æternæ beatitudinis mercede compensat. Inanem autem gloriâ semper fugiendam esse saluator noster & exemplo monstrauit, & præceptis docuit. Descendens de monte, leproso mundato iniunxit ne cui diceret, in hoc instruens oportere nos quidem beneficos esse erga proximum, & tamen laudationes hominum non querere. Duobus quoque cæcis, cum redintegratis oculis visum eis contulisset, comminatur dicitur, ut cauerent ne quis sciat, quamuis euangelista subiungens dicat. Illi autem exeuntes (in domo enim sanati fuerant) diffamauerunt eum in tota terra illa. Ex quo discimus, beneficia quæ contulimus, tacere quidem, quæ autem recepimus, prædicare, ut in altero ostentatio, in altero vitetur ingratitude. Idcirco cæci isti post acceptam sanitatem, ne iussi quidem silentium tenere potuerunt, neque tamen ob hoc reprehenduntur, quia & dominus

ideo iussit ut doceret humilitatem, & illi ideo non obedierunt, ne magis ingratitudine offenderent. Iterum gloriam hominum minime appetendam esse ostendens cum multos aduersa valetudine variisque morbis oppressos pristinae sanitati restituisset, praecepit eis, ut Matthaeus ait, ne manifestum se facerent. Quanquam enim non possumus non esse manifesti, quoties erga plurimos pietate liberalitateque utimur, nulli tamen alii, nisi soli deo hoc quod pro eius amore praestamus, notum fieri cupere debemus. Quemadmodum in his qui graui morbo liberati sunt, sanitas latere non poterat, & tamen ipse qui eam induxit medicus, quasi latere posset, ne vulgaretur imperauit, testatus bona quidem omni loco, omni tempore facienda esse, non tamen ideo ut alii sciant, sed ut obsequium praestetur deo, qui ea fieri praecipit, ad suam, non ad hominum gloriam, ut eam mercedem, quam nemo alius praestare potest, ab ipso recipere mereamur. Nullo modo celari potest illius vita, quem mortuum fuisse omnibus manifestum est, & in deus filia archisynagogi suscitata, non solum praecipisse se dicitur, sed vehementer precepisse, ut nemo id sciret. Quorsum ergo spectat, quod ita praecipiat, nisi ne per bonum quod agimus, vulgi vultus requiramus? Qui enim id captant, mercedem a domino promissam non merentur. Sed quari possunt, cum toties opera sua preceptorum humilitatis celari iusserit, cur apud Gergesenos daemoniaci sanato dixit, Redi in domum tuam, & narra quae tibi fecit deus, quare hic nuntiare mandat, quod in supradictis regi silentio praecipitur? Respondeamus, quia alibi de se tanquam de homine silentium imponendo, iactantiam vitandam docuit. hic autem quasi de deo narrare oportere non dissimulauit, ut & nos quicquid bene agimus, non ad nostram, sed ad dei laudem referamus. Itaque non dixit, quanta ego, sed quanta tibi fecit deus. Illud quoque qualiter accipi debeat, nunc indagandum occurrit, quod in Marco scriptum legimus, Et ingressus domum neminem voluit scire, & non potuit latere. Sed hoc apud gentiles in finibus Tyri & Sidonis gestum esse me-

Matt. 12.

Mar. 5

Lucæ. 8.

Marci. 7.

Marc. 7

Ibidem

minisse debemus, quibus non antequam Iudæis prædicandum erat euangelium. Quia ergo vulgandi gentibus euangelij nondum tempus erat, dominus Iesus noluit tunc illis nuntiari per apostolos, sed tantum agnoscere per miracula, his duntaxat, qui vitro ad fidem venturi erant. Non ergo voluit aliquid quod non potuit, sed & quomodo voluit, latuit; & quomodo noluit, latere non potuit. rogatusq; a muliere Syrophœnissa, filiam eius a dæmonis vexatione liberauit, ut dum verbi prædicatio subtrahitur, mirabilium operatio credere volentes inuitaret. Neque enim repudiari debent, qui non vocati ad Christum veniunt, si etiam vocati cum venerint, saluentur. Cæterum quia gloriæ contemptorem etiam inuitum ac nolentem sequitur gloria, apud eundem euangelistam habemus, quod Saluator noster, his qui surdum & mutum hominem ad se adduxerant, & sicut rogarunt, sanum receperant, præcepit ne cui dicerent: sed quanto magis præcipiebat ut tacerent, tanto plus prædicabant, & eo amplius admirabantur, dicentes: Bene omnia fecit, & surdos fecit audire, & mutos loqui. Præcipiebat sane ut taceret, sed tamen prædicantes non increpuit. Quo etiam nos opera nostra, & ad laudem nostram latere velimus, & ad profectum aliorum non latere. Sciebat enim ille, cui etiam futura præsentia sunt, quia magis prædicaturi erant, quod multis profuturum esset, & nequaquam ex hac causa silentium imperabat, sed ex ea, qua inanem gloriam non admittebat. Alioquin superuacaneum foret iubere aliquid eis, quos contrarium facturos non ignorabat. In omnibus igitur iustitiæ pietatisque opibus querendæ propriæ laudis absit intentio, sed alienæ utilitatis causa, ut innotescamus non desit charitas, & id quoties videbitur opportunum, hoc est, cum non sit periculum ut vel auditor iactantiæ crimen imputet, vel doctor committat. Quod quoniam frequenter contingit, semper tutius existima, nihil de te prædicare, nihil quod deo teste agis, ab alijs inspicere velle. Gloriæ quippe mundanæ cupiditate duci omnino nefas esse etiam

tunc monstrauit dominus, cum diceret: Ego non quæro gloriam meam, Qui illum vere imitari desiderat, non quærat gloriam suam, sed gloriam dei, monente Apostolo ac dicente: Siue manducatis, siue bibitis, vel aliud quid facitis, omnia in gloriam dei facite. Illi omnia in gloriam dei faciunt, q̄ nihil ex ijs, quæ bene laudabiliterq; agunt, sibi arrogant: sed cuncta ad gratiam dei, qua semper indigemus, referunt. Latere volunt, ne ipsi laudentur: latere nolunt, vt laudetur deus, obseruantes præceptum dicentis: Sic luceat lux vestra coram hominibus, vt videant opera vestra bona, & glorificent patrem vestrum qui in cælis est. Neq; hoc repugnare putemus alteri sententiæ postea dictæ. Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram hominibus, vt videamini ab eis. Per hoc enim quod subiunxit. Vt videamini ab eis, ostentationem facti prohibet, non spectaculum. Eadem ratione & eleemosynam fieri iubet in occulto, & orationem in abscondito, vt totum optimi cuiusq; studium sit, non suam laudem, sed dei quærere. Huiusmodi occultationem & parabola illa nobis in sinuat. Simile est regnum cælorum thesauro abscondito in agro, quem qui inuenit homo, abscondit. Thesaurum in agro, vitam perfectiorem in ecclesia intellige. Hanc cum inueneris, ita abscondere debes, vt quod per gratiam spiritus sancti adeptus es, per tuam inanem iactantiam non amittas. Et quoniam hoc cæleste donum comparari non potest, nisi contemnantur terrena. Vadi, inquit, & vendit vniuersa quæ habet, & emit agere illum. Renuntiat enim omnibus carnis voluptatibus qui perfectus est, vt voluptate spiritus quæ in deo habetur, frui possit. Quanto tñ perfectior fuerit, tanto minus latere poterit. Non potest abscondi ciuitas in monte posita, neq; lucerna super candelabrum lucens. Quamuis in solitudine & in montibus. ferax perat cubilia ab humano cultu semotus, deo tamen volente, p̄ditur, vt alij suo exemplo ad calcandam mundi gloriam, cælestium amore accendantur. Solus ergo in domino gloriari poterit, qui vanitatis humanæ pompam honoresq; con-

Iohan. 8

1. Cor. 10.

Mat. 5.

Mat. 13

Cal. 6.

temperit. Sic enim & Apostolus gloriatus est, dicens: Absit mihi gloriari, nisi in cruce domini nostri Iesu Christi, per quem mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. Et si humilitas ista sanctos deceat, pfecto non sancti sed stulti sunt, qui terrenæ laudis honore delectantur. Horum nunc dementia veri assertionem ostendenda est, ne quis errore lapsus vitium amplectatur, p virtute: & dum honorari ab hominibus appetit, a deo reprobari mereatur.

De gloriæ appetitione. Ca. XVII

Matth. 23

Scribas & pharisæos inanis gloriæ arguebat dominus, cum de illis diceret: Omnia opera sua faciunt ut videantur ab hominibus. Dilatant enim phylacteria sua, & magnificant fimbrias. amant autem primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & vocari ab hominibus Rabbi. Igitur q gloriâ hominum appetit, non Christum, sed Christi aduersarios, scribas & pharisæos imitatur: quantoq; magis humano ore laudari concupiscit, tanto grauius iudicio condemnatur diuino. Multos quidem vanæ gloriæ cupiditas a Christi religione dissidere, & cōtra veritatem stare compellit. Dum enim cæteris ingenio & eruditione p̄stare videri volunt, scripturæ sensus ab ecclesia receptos atq; approbatos impugnare nituntur, nec ad hæreticorum prauitatem declinare timent, ut aliquid se acutius inuestigasse rudi plebeculæ persuadeant, & apud indoctos doctorum laudem sibi comparent. Quamobrem talibus est dictum: Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab inuicem accipitis, & gloriam quæ a solo deo est, non quæritis? Pleriq; autem eodem appetendæ gloriæ vitio superati, tametsi fideles sint, si tamen ab infidelibus honorantur, cauent ore confiteri, quod corde credunt, & humanam laudem fide ipsa potiore habent. Siquidem tales illi erant, de quibus Iohannes memorat, dicens: Ex principibus multi crediderunt in eum, sed propter pharisæos non confitebantur, ne de synagoga eicerentur. Dilexerunt enim

Iohan. 5.

Iohan. 12

gloriam hominum magis quam gloriam dei. Quam ergo perniciosum vitium est inanis gloria, quæ alios ita infatuat, ut Christum confiteri non audeant, alios etiam ut negare non vereantur. Verum esse quod dicimus, nostræ quoque ætatis exempla probant. Vidimus non paucos ex Christianis transisse ad Machumetanos & præfecturæ sibi collatæ honore illectos, eorum ritus legesque subisse, maluisseque sine Christo, quam sine potestate vivere. Cæterum ne illi quidem, quamvis cum fidelibus censeantur, virtutum suarum fructum aliquem referre poterunt, qui in his non ad laudem dei, sed ad plebis plausum exercentur. Humilitatem præ se ferunt, & in postremo conuiuii loco discumbunt, non quia humiles sint, sed ut esse videantur. Vel sicut in euangelio dicitur. Exterminant facies suas, ut appareant hominibus ieiunantes, eleemosynas faciunt, & tubis insonant ostentationis, ut misericordiæ sibi laudem vendicent. Atque ita bonum opus malo fine corrumpunt. Cumque ab ipso bonarum actionum remuneratore deo mercedem recipere poruissent æternam, fragilem & caducam malunt, fucum videlicet istum volatilem auræ popularis. Huius tam peruersæ sanctimonix & illi erant, qui saluatorem nostrum interrogauerunt, dicentes. Quare nos & pharisæi ieiunamus frequenter, discipuli autem tui non ieiunant? Quæ autem utilitas est, vacuum cibo gerere ventrem, & gloriæ cupiditate repleri? Hac tamen & pharisæus ille refertus erat, quem certe nec coram deo puduit arrogantius quam decebat sese efferre. Deus, gratias ago tibi inquit, quia non sum sicut cæteri homines, raptores, iniusti, adulteri, veluti etiam hic publicanus, ieiuno bis in sabbato, decimas de omnium quæ possideo. Gratias quidem deo agere debuit, sed alijs detrachere, seque tam improba iactatione efferre non debuit. Sic reliquos depressit, quasi sibi æquandus esset nemo, sic semetipsum commendauit quasi ad ea quæ faciebat, nihil ultra addi oporteret, cum ieiunare adiumentum potius virtutis quem usus sit, & decimas dare, æs alienum soluere, non aliquid sua sponte offerre.

Mat. 6

Marc. 2

Luc. 18

Tantum autem hac ostentatione profecit, vt publicanus quem procaciter taxauerat, minus iustus de templo discederet, documentoq; esset, peccatorem qui se humiliat, magis esse deo charum, q̃ innocentem qui sese alijs p̃ferendum iactat. Non possumus tamen, quin tangeremur aliquando gloriæ palpatione, sed statim aduocanda ratio est, vt quod caro blanditur mentis iudicio, p̃tinus repellatur. Nam & apostolos Zebedæi filios honoris tentauit ambitio, cū alter ad dexteram, alter ad sinistram domini, quem mox in terra regnaturus putabant, sedere concupissent. Et quoniam terrenis adhuc affectibus ducebantur, responsum est eis. Nescitis quid peratis. Quod si nescit quid petat, q̃ p̃ferri cæteris appetit, non ne cæcos & improuidos homines facit ipsa humanæ laudis affectatio? Etenim dum laudari cupiunt, ad vulgi opinionem viuunt necesse est, & magis placeant simulatione q̃ veritate. Necesse est etiam vt offensi irascantur, ne timidi & abiectionis reputentur: vt inuideant, ne alijs minoris existimationis habeantur, vt reliqua huiusmodi perpetrent, quæ vulgus fieri amat, quamuis ea boni & æqui rō non admittat. Ideo sane Apostoli p̃ceptum est. Non efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuicem prouocantes, inuicem inuidentes. Cum igitur plurimum mali ex laudis humanæ captatione soleat oriri, & nihil solidi boni nasci, quin immo cælestis merces, quæ nobis a domino promissa est, tolli, quandoquidem illi qui sic afficiuntur, mercedem dicuntur accepisse, contēpra huiusce vanitatis cura. Apostolum audiamus monētem. Qui gloriatur, in dño gloriatur. Non em̃ qui seipm̃ commendat, ille p̃batus est, sed quem deus commendat. Audiamus & dominum præcipientem. Cum omnia feceritis quæ præcepta sunt vobis, dicite. Serui inutiles sumus, fecimus enim quod facere debuimus. Ad hæc semper peccatores nos esse meminimus. Si enim dixerimus quia peccatum non habemus, nosip̃sos seducimus, & veritas in nobis non est. Denique nihil boni vel in nobis, vel extra nos esse, de quo quasi de nostro gloriari possumus, dicen-

re Apostolo. Quid habes quod non accepisti? & si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Cum ergo cuncta quæ agimus aut dicimus laude digna, ad deum referenda sint, ut ad bonorum omnium autorem atque largitorem, profecto aliquid ex his nostræ virtutis ascribere velle, summæ ingratitude crimen est, arrogantiaque non ferendæ. Facile autem gloriam præsentem contemnet, qui semper fragilitatis humanæ memor erit, quam in primis mortis nostræ testatur cōditio, de qua peropportune quidem nunc tractabitur.

1. Cor. 4.

¶ De mortis conditione. Cap. XVIII

Non est ibi stabilis gloria, ubi non est vita diuturna. Nobilem ignobili, liberum seruo, diuitē pauperi, strenuum ignaui, doctum indocto, sapientem stulto, regem denique priuato æquat mors. Et si fama superstes viuat, quid ad te? quam voluptatē ex eo capies, si non audis quid de te post te dicant homines? Solent illi quidem qui per adulationem viuo laudes dixerunt, de mortuo nonnihil obloqui, quippe cuius iam neque beneuolentiam capient, neque vim formident. Sed esto ut lauderis, & in ore viuas multorum, & hoc insuper ab te illi, qui ad inferos descendunt, perferant, nunquid nuncio isto illa tibi leuare cruciatus poterunt, & non magis grauare, si ideo te noueris fuisse damnatum, quia non virtuti laborasti dum viueres, sed gloriæ, & hominibus magis placere quam deo sollicitus fuisti? Quam igitur imprudenter, imo quam stulte inanis gloria quæritur, quæ etiā in infamiam verti potest, & si non vertatur, vel ignorata nihil iuuat, vel cognita plus doloris ei cuius est, affert quam consolationis. Quid profuit diuiti in euangelio quotidie splendide epulari, purpura byssoque indutum in publicum procedere, a plurimis honorari? aut quid nocuit Lazaro mendico canibus tantum quæ hulnera eius lungebant, esse notum? Si hic defunctus ab angelis in sinu Abrahamæ collocatur, si ille in inferno sepelitur, & in igne ardet, & gutta aquæ

Lucæ. 16.

Mat. 26

Iohan. 14.

Iohan. 5

indiget, & nullum supplicij finem sperat? Vtriusq; exitum cōsidera, & iam magis optabis inglorius & ignotus deo seruire, quam quærendæ laudis gratia, vrbib⁹ ac prouincijs imperare. Nunc reliqua, quæ ad mortem hominis pertineant, euangelij loca præcurrendo, more holitoris inter salubres herbas, eam tātum, quæ ad præsentem vsum facit decerpentes, inquiramus. Naturale est omnibus animantibus mortem timere. In his tamen quæ ratione vtuntur. i. in hominibus, timorem istum a natura insitum, vitæ immortalis cupiditas superat ac vincit. Vtrunq; de saluatore nostro euangelistæ nobis, p̄didere. Sic enim in Matthæo legimus. Cœpit Iesus contristari & mœstus esse. tunc ait illis, Tristis est anima mea vsq; ad mortem. Quamuis alij mœstitiæ huius causam assignent non timori mortis, sed ei dolori quem capiebat ex perditione Iudæ proditoris, aliorumq; in se credere nolentium, posset hoc tamen, quod propinqua iam passione est dictū, & ad metum mortis referri, non tam quia timuit, quam vt hac etiam in re, sicut in cæteris in se hominis naturā ostenderet. Separari autem a corpore nemo est q̄ vellet, nisi idem per separationem istam ad æternā beatitudinem se transiturum speraret. Paulus apostolus nunquā dixisset. Cupio dissolui, nisi cupitē dissolutionis causa potior subesset, quam in corpore viuere, quam ipse ostendit continuo subiungens. Et esse cum Christo. Christus autem postquam cœpit contristari, vel vt alius euangelista ait, tædere & pauere, ex natura passibili & infirma, ex eadem paulo post dixit. Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste. Sed quoniam ratio ipsa in nobis vincere debet naturalem carnis motū, nihil moratus intulit. Veruntamen non sicut ego volo sed sicut tu. Vt semper dei voluntas præferatur hominis voluntati. Vis non timere mortem? crede in illum q̄ ait, Ego sum via veritas & vita. Hic est enim via morum, veritas fidei, vita retributionis. Propterea quidem etiam hortatur nos dicens. Amen amen dico vobis, quia qui verbum meum audit, & credit ei q̄ misit me, habet vi-

vitam æternam, & in iudicium non venit, sed transit a morte invitā. Quod si in Adam morimur, & in Christo reuiuiscimus, si de morte nobis transitus est ad vitam, nō est cur mortalitatem exui timeamus, mox in mortalitatem induendi, tantoq; minus cum etiam corpus nostrum rursus assumpturi simus, nō quale depōnimus, tetrum, tardum, graue, ignobile, terrenum, fragile, mortale, sed lucidum, agile, leue, gloriosum, omī pristina fece carens, nullis casibus obnoxium, beatitudinis capax, mortis expers, dicente Apostolo, Nostre conuersatio in cælis est, vnde & saluatorem expectamus dominum nostrum Iesum Christum, qui reformat corpus humilitatis nostræ conformatum corpori claritatis suæ. Nos hac tanta spe confirmati non solum mortem non timere, sed etiam nullum mortis genus debemus exhorrescere. Ideo dominus noster cum asprimam tum ignominiosissimam elegit crucis mortem. Quem secuti sancti martyres omnes tyrannorum minas contempserunt, omnia vicere tormenta, magis timentes deum offendere, quam quæcunq; extrema perpetrare. Quid quod etiam multi ante persecutionem, imo ante Christum, cum nondum paradisi ianua pateret, morti optarint? Ingemiscens Dauid ait, Hei mihi quia incolatus meus prolongatus est. & Elias, Sufficit mihi domine, tolle animā meam, & Iob. Quare non in vulua mortuus sum? egressus ex utero non statim perii? & Ionas. Domine tolle quæso animam meam a me, quia melior est mihi mors quam vita. Quod si hi quibus adhuc clausus erat aditus regni cælestis, hinc decedere optarunt, nos timebimus quibus per Christum a maledicto iam liberatis patet paradisos? quosq; corpore isto exutos protinus excipit cælestis claritatis habitaculum sempiternum? Ob hoc ergo probatæ vitæ homines mori non formidant, quia p̄ciosa in conspectu domini mors sanctorum eius. Ob hoc autem impij & iniqui terreni, quia mors peccatorū pessima. Itaq; non dolore vehementi, neque immodico fletu prosequi debemus eorum funera, qui fide virtuteq; satis præditi vixerunt.

D

Phil. 3

Psal. 119

3. Reg. 19

Iob. 3

Ionas. 4

Psal. 115.

Psal. 33

- Apoc. 14 Beati enim sunt mortui qui in domino moriuntur, a modo dicit spiritus, vt requiescāt a laboribus suis. Vnde non immerito felicem talium obitum scriptura sæpenumero dormitionem appellat, vt quiete eos & vira simul frui significet. Puellam suscitaturus dñs Non est mortua (inquit) sed dormit, Et de Lazaro, Lazarus amicus noster dormit, sed vado vt a somno excitem cum. Paulus quoq; cum de mortuis loqueretur: Fratres inquit, nolovos ignorare de dormientibus. Et in psalmo habetur: Cum dederit dilectis suis somnum. Honestiore igitur q̃ mortis vocabulo mors notata est iustorum, qui in domino viuunt. Vnde Christus iudex nuncupatus est viuorum & mortuorum. Plura quippe mortis genera sunt. Est proprie mors corporis recedente anima quæ viuificat illud: est p̃ metaphoram mors animæ cum, ppter peccatum a deo deferitur: est mors reorum pœna in inferno, hæc in Apocalypsi secunda mors appellatur. Quamuis enim anima etiā peccatrix immortalis sit, mortua tamen est, tum quando in corpore non deo viuit sed peccato, tum quando in inferno pœnas luit æternas. Nam cum mors primorum hominum in pœnam peccati data sit, ipsa pœna quæ pro peccatis infertur, mortis interdum nomine designat. Atq; ideo sane nec ipsam corporis mortem bonam esse dicimus, quia stipendium peccati est, quia non sine dolore est, sed tamen vt malis perniciosam, ita bonis vtilem. Alteri enim moriuntur vt in æternum viuant, alteri vt in æternum crucientur: fugienda ista, expetenda illa, etiam cum tormentis & supplicijs pro tempore tolerandis. Si enim tolerabimus & cōregnabimus. Magis excoctum aurum purius nitet, & terra per se ferax, si aratro aut ligone versata fuerit, fructus huberiores reddet. Mortis tempore non est iustitiæ nostræ operibusq; confidendum, sed in misericordia dei sperandum cum sanctus Apostolus dicat: Non ex operibus quæ fecimus nos, sed secundum magnam misericordiam suā saluos nos fecit. Animam igitur a corpore decedētem soli illi qui saluare potest, commendemus. Qui vt hoc
- Ad Tit.

nobis insinuarer, iam morti propinquus, iam spiritum traditurus. Pater (inquit) in manus tuas cōmendo spiritum meum, & hæc dicens expirauit. Et nos ergo cōmendando animam deo, misericordiamq; eius implorando, ac precibus insistendo vitam istam finiamus, & tunc sequetur quod paulo ante diximus: Pretiosa in cōspectu domini mors sanctorum eius, & beati mortui q; in domino moriuntur. Cæterum sicut non timere mortem ad seruos dei pertinet, ita e contrario eam formidare, ad seruos mundi. Quod vt clarius constet, de vana præsentis vitæ cupiditate aliquid dicamus.

¶ De vitæ cupiditate Ca. XIX.

Si diu viuendi vel vota vel confidentiam hominū recte perpenderit, plurimos quidem, qui ita afficiuntur, vanitatis imprudentiæq; arguimus. Diu viuere sperabat diues ille in euangelio, qui frugū hubertate lætatus dilatare cogitabat horrea, cellariaq; ampliare, & his quæ vna æstas attulerat, per annos multos frui. Tantos autem cogitatus abscidit nunquā satis prouisa mors, atq; nocte illa qua ipse sibi longiora felicioraq; vitæ spatia promittebat, coactus est decedere, & cuncta quæ collegerat, alijs relinquere possidenda. Frustra igitur aliquid diuturnum fore speras, quod statim potest deficere. Sed aliud est sperare dices aliud cupere, licet non idem sint, alterum tamen ab altero pendet, & ex desiderio spes, & spe oritur desiderium. Alioquin quid stultius esse potest, quam cupere aliquid quod te affecuturum non speras? Sed cupis diu viuere, simul & speras, veruntamen times ne te spes ista fallat, atq; ita inter spem metumq; dubius fluctuas. Et cum ita sit, quæro abs te, cum voti compos fueris, cum ad decrepitam vsq; ætatem perueneris, quamdiu vixisti? annos centum aut plures fortasse, si toto hoc tempore deo vixisti, præclare quidem tecum agitur: mox enim in æternum viuere incipies: at si tibitantum, male profecto rebus tuis consulisti.

Voluptas quippe omnis quæ cum ætate præte-

Iaco. 4

Psal. 89

Eccle. 46

Iob. 32

riſt pro nihilo eſt, peccata autem manent & perdurāt, quibus grauatus animus ad inferos ruit, ibi pro breui-
bus delitijs pœnas luiturus ſempiternas. Quid quod
omnium hominum breuiſſima vita eſt ſuper terram?
atq; (vt Iacobus apoſtolus ait) vapor ad modicum pa-
rens. Quæ res cum neminē lateat, quid quaſo tanto pe-
cupimus, quod velimus nolimus, cito pertranſiturum
non ignoramus? Diu vixit Adam, diu Marhuſalem, a-
liq; nonnulli ex patribus. Diuturnitas tamen iſta ſe-
neſcente mundo defecit. Quis enī noſtra memoria cen-
teſimum vitæ attigit annum? cum præſertim Pſalmi-
ſta dicat, Dies annorum noſtrorum in iſtis ſeptuagin-
ta anni, ſi autem in potentatibus octoginta anni, & am-
plius eorum labor & dolor. Quære ſi quem inuenire
potes octogenarium ſenem ſanum, neminem certe re-
peries cui vel aures non obſurduerint, vel viſus nō he-
berauerit, vel pedes non titubent, manus non tremāt,
doſum non curuetur, dentes ſi q reliqui ſunt, nō flui-
tent, & tota corporis deformata facies nō penitus alia
ſit quam fuerat. Adde tuſſim, apoplexiā, paralyſim,
ſtomachi cruditatem, ventris tormina, inguinum tu-
morem, ſpirandi difficultatem, mingendi ſtranguri-
am, aliaq; huiuſmodi multa, quæ annofitas ipſa ſecum
apporſat, nec corpus modo, verum etiam mentem in-
feſtans. Videas enim pleroſq; delirare per ætatem, &
qui paulo ante ſapientes habiti erant, iam ridiculos
eſſe. Cuncq; tot mala vna ſeneſtus afferat, nonne ſatis
apparet eum qui diu viuere appetit, non vitam appete-
re, vt putat, ſed morbos? Si quibus autem contingat,
quod rariffimum eſt, vt etiam in ſeneſta integris ſenſi-
bus, vegetoq; corpore & mente illæſa ſint, hoc donum
dei eſt, cæleſtisq; gratiæ fauor, non longæuæ ætatis,
quæ cuncta corrumpere conſuevit, beneficium. Quod
Eccleſiaſticus teſtatur, dicens: Dedit dominus ipſi Ca-
leph fortitudinem, & vſq; in ſeneſtutem permansit illi
virtus. In Iob etiam legimus: Sperabam q ætas proli-
xior loqueretur, & annorum multitudo doceret ſapi-
entiam, ſed vt video ſpiritus eſt in hominibus, & inſpī

ratio omnipotentis dat intelligentiam. Denique in euangelio dominus: Dabo vobis (inquit) os & sapientiam. Luc. 12
Hanc vero sapientiam & iuvenes expetere & senes debent. Quam si adepti fuerint, dabunt certe operam non ut diu, sed ut bene viuant, neque ut ætate, sed moribus graues sint. Nam diu viuere hoc quoque male habet, quod necesse sit, ut qui diu vixerit, mortes videat multorum, lugeat liberorum orbitatem, ingemiscat coniugis, fratrum cognatorumque funera, & frequenter exitu tristeretur amicorum. Quin etiam vel sua vel aliorum adhuc viuentium infortunia deploret, quandoquidem crebrius mala quam bona contingere mortalibus solent. Quas ob resynam tantum habemus (ut equidem reor) vitæ diuturnioris concupiscendæ causam, ut videlicet quo plus vixerimus, habueriores penitudinis nostræ fructus colligere possimus, tantoque maius promereri apud deum præmium, quanto prolixioris temporis laborem eidem seruando sustinuerimus, dum & alijs prodesse optamus, & pro nobismetipsis cupimus facere satis. Alioquin longam vitam desiderare, non dei, sed seculi amatorum est, qui nullo præsentium voluptatum haustu satiantur: quod semper viuere vellent, ut semper peccare possent. Et tamen male cupita senectus in eo illis bene consulit si venierit, quod lasciuendi vires obsecro nosque amputet affectus, & ad continentiam cogat vel inuitos. Cæterum quoniam fidei integritati congruit, non solum quod iussa sunt obseruare, sed etiam quæ consulta perficere, opportune nunc occurrit, de perfectæ religionis professione facere sermonem.

De perfectione vitæ Cap. XX

Perfectioris vitæ conuiuium est, ad quod inuitat nos dominus: multos quidem vocat, sed non omnes qui vocati sunt veniunt: alium retinet corporis voluptas, alium cumularum opum cupiditas impedit. De quibus dicitur, Illi autem neglexerunt, & abierunt, alius in villam suam. alius vero ad negotiationem suam. His grauati venire omnino nequeunt. De-

Mat. 23

ponendum est ergo onus, si altiora cupis ascendere, & de paucorum esse numero electorū. Tunc te vere a deo electum esse noueris, cum magno animo illa quæ multorum sunt, contemnere cœperis, & omnem prorsus affectum ad solum Christum conuerteris, solum imitari statueris. Ait enim, Qui amat patrem aut matrem plus quam me, non est me dignus, qui amat filium aut filiam super me, non est me dignus. Ita tuos ama, ut deum non offendas, alioquin plus te illos diligere argueris, quorum causa peccare non timueris, quandoquidem etiam propria mors magis est eligenda, quàm crimen committendum. Ideo subditur, Et qui non accipit crucem suam, & sequitur me, non est me dignus. Etenim quemadmodum ipse crucifigi voluit, ut nos redimeret, ita tu crucis mortem timere non debes, dum tuum confiteris redemptorem. Tunc autem vere viuere incipis, cum pro eius nomine occideris. Qui perdidit animam suam (inquit) propter me, inueniet eam. Transiit enim de morte ad vitam, de terreno habitaculo ad cæleste regnum, semper beatus futurus, qui mori innocens maluit quàm nocens viuere. Solent autem parentes cognatique qui mundana sapiunt, modis omnibus iter impedire ad perfectionem tendentium, conqueruntur se derelictos, omni se solatio destitutos. Qua in re cauendum est, ne nostra erga parentes pietas, impletas fiat in deum. Contemnendi quippe sunt, quoties a dei seruitio auertere nos moluntur, & quasi odio habendi, ne nos odio simus deo, si uocationes eius atque inuitamenta crebro cordibus nostris infusa neglexerimus, cum præferim ipse dominus noster dicat, Si quis venit ad me, & non odit patrem suum & matrem, & uxorem & filios, & fratres & sorores, adhuc autem & animam suam, non potest meus esse discipulus. Denique ait, Qui non renuntiat omnibus quæ possidet, non potest meus esse discipulus. Non potest toto pietatis affectu inhærere Christo, cuius animus aliqua terrenarum rerum cura in diuersum distrahitur, in eo enim deficiat necesse est, in

Luc. 14

quo adhuc aliqua carnali cupiditate inclinatur, pro-
 pterea quidem vocati apostoli, quoniam aliter sequi
 Christum non poterant, & retia & patrem reliquerunt.
 Non poterant effici Christi discipuli, nisi per omnia ei
 se conformari studuissent, æmularenturque eius paup-
 tatem, humilitatem, castitatem, docendi studium, oēs
 iuuandi curam, omnia sustinendi patientiam. Si quis
 vult (inquit) post me venire, abneget semetipsum, &
 tollat crucem suam, & sequatur me. Abnegat semet-
 ipsum, qui non iam carni paret, sed spiritui: non iam mū-
 do, sed mundi domino seruit, vt longe alius sit, quam
 qui hactenus fuerat. Tollit autem crucem suam, q̄ pro
 veritate asserenda nec supplicia deuitat, nec mortē hor-
 ret, atq; ita Christum sequitur. Ille enim cum dominus
 esset, formam serui accepit: & qui in se impassibilis e-
 rat, in homine assumpto crucem passus est, ne id nos, p̄
 nomine eius subire timeremus, quod ille, p̄ amore no-
 stro perferre voluit. Ne autē paupertatē timeas. Quæ-
 rite, inquit, primum regnum dei, & hæc omnia, quæ vi-
 delicet vitæ necessaria sunt, adicientur vobis. Ne etiā
 mortem exhorrescas, ait: Qui credit in me, non morie-
 tur in æternum. Ne deniq; supplicijs terrearis, Mun-
 dus (inquit) gaudet, vos vero contristabimini, sed tri-
 stitia vestra conuertetur in gaudium. Tu interea si p̄-
 fectæ consummatæque religionis laboribus implicari
 durum putas, promissæ mercedis magnitudinem con-
 sidera. Ait enim: Vos qui secuti estis me, in regenerati-
 one cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ,
 sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duo-
 decim tribus Israel. Perfectis ergo suam communi-
 caturus est dignitatem, qui cum ipso communicare,
 non dubitarunt laborum angustiarumque patienti-
 am. Duodecim autem sunt qui iudicant, & totidem
 qui iudicantur: quia illi filij lucis sunt tanquam
 duodecim horæ diei: hi vero filij tenebrarum sub eo-
 dem nocturnarum horarum numero comprehensi.
 Quamuis enim non omnes damnandi sunt, minus ta-
 men illis clari, quos perfectionis opera cōmendant. Se-

Mat. 4

Lucæ. 16.

Mat. 23. 12.

- quitur: Et omnis qui reliquerit domum, vel fratres, vel sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxores, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam æternam possidebit, hoc est, sublimiorẽ beatitudinis obtinebit gradum, vitæq; perenni perfruetur. Exquisitæ enim sanctitatis viri, licet vitæ æternitatis alijs in paradiso sanctis pares erunt, beatitudinis tamen magnitudine atque gloria illis præstabit, dicẽ
1. Cor. 15. te Apostolo: Stella enim a stella differt in claritate, sic & resurrectio mortuorum. Quanto quis plenius in se Christi similitudinem expresserit eum hic imitãdo, tanto illi proximior est futurus in cælesti regno. Hoc certe ipse pollicetur, dicens: Si quis mihi mini stræt, me
- Iohan. 12. sequatur: & ubi ego sum, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministraverit, honorificabit eum pater meus. Hæc talia si recte perpenderis, profecto iam nihil tibi aut factu difficile videbitur, aut toleratu durum. Iam tibi sedebit animo vendere vniuersa quæ habes, diuitias, voluptates, concupiscentias, & emere thesaurum illum præ omnibus mundi thesauris concupiscendum: nunc quidem in ænigmate absconditum, tunc autem manifestum futurum, cum videbimus illum sicuti est. Hoc idem enim est & pretiosa margarita, qua cõparata nihil erit vltra desiderandum, cum omnis plenitudo gratiæ in Christo sit; in quo sunt omnes thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. In ipso enim inhabitat (vt Apostolus ait) omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Libenter igitur eliges esse cum Christo pauper, vt in deo diues sis; optabis cum illo emori mûdo, vt viuas deo; terrena deniq; omnia sordere tibi incipient, cum in cordis tui hospitio suscepis Chrm. Nihil illo est dulcius, nihil suauius. Iure suo dixit, cū ad sui seruitium fideles inuitaret, Iugum meum suauis est, & onus meum leue. Hoc diuinus psalmista sensit, dicens: Gustate & videte, quoniam suavis est dominus. Hac certe dulcedine affecti erant apostoli, cum inter flagella gauderent, quoniam digni habitus sunt, p noie Iesu contumeliam pati. Et cum sæuissimi tyranni tor-
- Coloss. 2.
- Matt. 12.
- Psalm. 33.

menta proponerent, necem minarentur, ne Iesum euāgelizarent, tacere omnino non poterant: tanto illis nomen domini sui iucundius fuit, quam vitæ præsentis usus, aut doloris per supplicia infligendi euasio. Tales itaq; esse debent, qui volunt montem excelsum conscendere cum Petro, & operarij fieri vineæ domini, & abiecta seculi huius sarcina, per foramen acus transire, per calcatisq; mundi angustijs, ad beatam illam regni cælestis amplitudinem peruenire. Tu igitur qui relicta sindone nudus impiorum manus effugisti, ne reuertaris tollere tunicam tuam, nec aratrum tenens respicias retro, vt aliquando imprudenter concupiscere incipias, quod propter Christum prudenter reliquisti. Multo melius est, nō nouisse viam perfectionis, quam postquam noueris regredi velle, & cum Anania Sapphiraque spiritui sancto mentiri audere.

¶ De vita solitaria. Cap. XXI.

Hic excellentissimæ professioni accommodatissima solitudo est. Da igitur operam, vt in cœnobio cella, in deserto locus ab humano cultu vacuus, legendi, scribendi, orandi, & ea quæ æterna sunt contemplandi opportunitatem tibi præsent. Nulla horum libera meditatio habetur in frequentia cœtuum multorum. Vulgi clamor, vrbanus tumultus, amicorum interpellatio, mulierum conspectus, cognatorum mortes, mentem deo intentam conturbant, nec in illo conquiescere ipsam pro voto sinunt. In solitudine autem concupiscentiæ quoq; magna pars tollitur, dum illa quæ malæ concupiscuntur, nostris aspectibus procul submota latent, cum multo magis visa moueant animum, quam cogitata: & quod rarius cernitur, facilius obliteretur, quantum præterea viro religioni dedito conferat ipsa solitudo, ex euangelio discitur. Principis filia vita defuncta, non antea a morte suscitatur, quam ribicines & tumultuantium turba excluderetur. Solitudo itaq; præcipue quærenda est, vt anima in peccatis mortua, per poenitentiam ad gratiam

Matth. 6.

D 5

- Mar. 6. viuificantem reuocetur. Quoniam vt modo diximus, & pessimæ animi cupidines minus in secessu viriū habent: & mens terrenarum rerum curis expedita, ad cōtemplanda diuina magis attollitur, dicente ad discipulos domino: Venite seorsum in desertum locum, & requiescite pusillum. Multa quidem vbiq; pugna, sed tamen in deserto requies aliqua, quamuis pusilla. Certior autem ibi vincendi spes est, vbi post laborem ad vires refocillandas, nonnulla quietis conceditur mora. Quod nobis innuere volens dominus, in deserto tentatus, a diabolo collatis signis victoria potitur: fuso deniq; fugatoq; hoste triumphans, angelorum vtitur ministerio. Scriptum est enim. Tunc reliquit eum diabolus, & ecce angeli accesserunt, & ministrabant ei. Idem
- Matth. 4. Luc. 21. eos qui in Iudæa sunt, vt ad montes fugiant, hortat. Iudæa, confessio & glorificatio interpretatur: vt is qui Christum confitetur, & ad celsiorem beatitudinis gloriā aspirat, frequentiam fugiat, solitudineque delectetur. Quod si docendi officio fungitur, & vicos vrbesque peragrarare necesse est, tantisper in publicum prodcat, donec populo salutis congrua per sermonem insinuet. Erat enim Iesus, vt Lucas ait, diebus docens in templo noctibus vero exiens morabatur in monte, qui vocatur Oliueti: vt nobis ostenderet & tempus & locū orationi contemplationiq; aptum. Commodissime enim tunc oratur, cum cuncta silent. Inter orandum autem in montem ascendere iuberis, vt sicut montium fastigia cælo proximant, ita tu ad cælestia contemplanda animo subleueris. Hoc ipm Marcus quoq; testatus est, dicens: Et cum dimisisset eos, quos videlicet docuerat, abiit in montem orare. Dominus ergo noster, quod vobis docuit, hoc exemplo monstrauit, in ipso orationis tempore secedendum esse a turba, & in loco secretiore orandū. Vnde iter Lucas. Ipse autem secedebat, inqt, in desertum, & orabat. Desertum istud mons oliueti erat, mons autem contemplationis altitudinē designat. Sed ad hanc altitudinē ascendere nequimus, nisi hoīm frequentiam fugerimus, Zachæus præ turba non poterat
- Luc. 21.
- Luc. 21.
- Marc. 6.
- Luc. 5.
- Luc. 19.

videre Iesum. Difficile est enim in medio plebis versari, & mentem in deo fixam firmamque habere. Ascendit ergo arborem sycomorū ut videret Iesum, altiusque se se cæteris erexit, non superbia, sed cogitatione, extra turbam quærens, quod in turba inuenire non poterat. Iohannes quoque Baptista in matris aluo sanctificatus, ut sanctior fieret, desertum incoluit, ibi manens Christum baptizare meruit, & de illo prophetare, & ab illo testimonium accipere, dicente. Inter natos mulierum non surrexit maior Iohanne baptista, atque hunc eundem, quem homines ut prophetam honorabant, ipse plus quam prophetam esse asseruit. Postremo ipse dominus Petro, Iacobo, Iohanni diuinitatis suæ claritatem ostensurus non solum in montem, sed in montem excelsum duxit se eos dicitur, tanta visione non poterant esse digni, nisi a turba secederent, & humana transgressi, sublimitate contemplationis cælestibus insererentur. Ex his que dicta sunt, discere possumus, ut ille perquam raro conuerteretur cum hominibus, qui sæpe cum deo esse desiderat. Nunc his qui sacerdotalibus initiari sacramentis volunt, ostendemus quibus rebus & bonus constet sacerdos, & malus efficiatur, ut discant quæ sibi expectanda, quæque fugienda sint, ut bonorum potius gloriam consequantur, quam in sortem concedant malorum.

Lucæ. 7

Mar. 9.

¶ De bono sacerdote.

Cap. XXII.

Tanta ac talis dignitas sacerdotalis est, ut nulla maior homini conferri possit. Et quoniam angelicæ sublimitati exæquat, sacerdos ipse aliquando in scripturis angelus est appellatus. Ut illud Malachiæ, Labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requirēt ex ore eius, quia angelus est domini exercituum. Iohannes etiam in Apocalypsi, septem angelis, septem in Asia ecclesiarum episcopis scribere iubetur, hoc est, Ephesi, Smyrnæ, Pergami, Thiatyræ, Sardis, Philadelphiam, & Laodiciam. In his singulis singuli episcopi erant, & officij sacerdotalis merito angeli nominantur. Hoc tamen mal-

Malach.

Apo. 2.

- nus mirabimur, si meminerimus ipsum dei filium Iesum Christum sacerdotem factum, deo patre ad eum dicente: Tu es sacerdos in æternum secundum ordinem Melchisedech. Nihil isto sacerdote maius, nihil mirabilius excogitari potest: ita nec sacerdotij honore quicquam præstantius haberi. Cæterum iuxta domini sententiam, Cui multum datum est, multum petent ab eo.
- Luc. 12.** Omnibus ergo virtutibus excultum atq; exornatum oportet esse sacerdotem. Vt igitur vere sacerdos sit, necessaria est illi sobrietas, castitas, fides, charitas, iustitia, prudentia, scientia, terrenarumq; rerum contemptus, & cælestium desiderium atq; amor. Vt sit sobrius dominum audiat in Ezechiele præcipientem: Vinum non biber omnis sacerdos, quando ingressus est atrium interius, quod ante in Leuitico ad Aaron ita dictum est, Vinum & omne quod inebriari potest, non bibetis tu & filij tui, quando intrabitis in tabernaculum testimonij, ne moriamini. Nec aliter novus pontifex noster Christus monuisse suos discipulos videtur, cum diceret, Attendite ne forte grauentur corda vestra in ebrietate & crapula, & in curis huius seculi. Castum quoq; oportere esse sacerdotem, & carnalis copulæ abstinentem idem dominus docuit, apostolis imperans vt præcingant lumbos suos, & lucernas ardentes in manibus habeant. Lucernæ in manibus opera iustitiæ sunt, quorum fundamentum castitatem esse voluit, dum liberos prius, in quibus generandi vis est, restringi iubet baltheo castitatis. Veteri vero lege ideo concessum sacerdotibus fuit matrimonium, quia sola tribus Leui & domus Aaron sacerdotalis erat, nec alijs licebat hoc fungi officio. Ne igitur Leuitarum genus in paucis conclusum deficeret, reparandum per connubia erat. At nunc non carnis quæritur successio sed spiritus, translatoque sacerdotio ad tribum Iuda, id est ad Christum, quicumq; Christianus est, nisi vxori alligatus fuerit, potest eligi in sacerdotem. Omnes tamen qui Christo in sacerdotio succedunt, castos esse decet, sicut & ipse castus fuit, vt noui sacerdotij tanto purior successio sit q̃.
- Ezech. 44.**
- Leuitic. 10.**
- Luc. 12.**
- Lucæ. 12.**

veteris, quanto & sacerdos noster Christus omnibus qui ante illum hoc munere vti sunt, noscitur esse præstantior. Neque enim arietum vt olim, aut vitulorum sanguine nunc sacrificatur, sed ipse Christus verus deus & verus homo, viuus & immortalis, licet aliena specie velatus, offertur. Quod si etiam priscis dictum sit, Mundamini qui ferris vasa domini, quanto magis nostris conuenit omnis mundities, quibus non solum ferre vasa domini, sed etiam ipsum dominum quotidie & contrectare manibus & ore sumere mos est? Tam igitur mente quam corpore mundus castusque sit, qui ad eiusmodi ministerium se nouerit esse electum. In primis tamen fidelem esse conuenit. Quid enim castitas aut aliqua alia virtus ei prodesse poterit, si qua orthodoxæ fidei pars in illo labascere cæperit? Fide igitur opus est, vt reliqua recte prospereque succedant. Quis est (inquit) fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, vt det illis cibum in tempore? Familiae dei sacerdotes præpositi sunt, vt verbis exemplique cibo eam pascant, qui si fideles ac prudentes fuerint, beatitudinis quoque magnitudine cæteris præferentur. Sequitur enim, Quem sic agentem inuenit dominus, super omnia bona sua constituet eum, vt quod multos fideliter docuit, prudenterque rexit, multis iter sanctos honorabilior magnificentiorque habeat. Charitatem etiam præcipue amplecti debet sacerdos, vt cui vni commissa cura animarum est, pro earum salute, si ita casus inciderit, nec supplicia recuset, nec mortem metuat. Bonus enim pastor ponit animam suam pro ouibus suis. Idem præterea iustitiam omnem, quam alios docet, prior impleat, ne quod verbis ædificat, si aliter ac præcipit, vixerit, exemplo destruat atque dissipet. Nisi abundauerit iustitia vestra (inquit dominus) plus quam scribarum & pharisæorum, non intrabitis in regnum cælorum. Prudentia quoque opus est sacerdoti, ad noxia quæque cauenda dolosque diaboli declinandos. Insidijs facile patebit, nisi perquam caute icefferit, Estote prudentes (ait saluator) sicut serpentes;

Isa. 52.

Matth. 24.

Iohan. 10.

Matth. 5.

Aggæi .2.
Ezech. 44.

Osee .4.

Num. 13.

Matth. 10

Callidissimus omnium serpens diabolus est. Qui ergo non minus prudens erit ad cauendum, q̄ diabolus astutus ad nocendum, neq̄ blanditijs eius capiet̄, neq̄ vim formidabit. Vt aut̄ cautus & circumspectus fiat sacerdos, necessariam sibi esse scripturarū scientiam nouerit intelligentiāq̄ mysteriorū, sine qua neq̄ se ab aduersario tueri cōmode poterit, neque alios vitæ doctrinis recte instituere, aut ad v̄tutem apte exhortari. In Aggæo scriptum est, Interroga sacerdotes legem, & in Ezechiele de sacerdotibus loquens dñs, Populum meum docebunt, inq̄t, qd sit inter sanctum & pollutum, inter mundum & immundum oñdent eis, & cum fuerit controuersia, stabunt in iudicijs meis & iudicabunt. Exigitur ergo a sacerdote vt eruditus in lege sit, & qcqd in sacris l̄is continet̄, p̄ viribus ediscat, alioqn sacerdotio indignus existimabitur dicente dño per Osee, p̄phetam. Quia tu scientiam repulisti, repellam te ne sacerdotio fungaris mihi. Postremo loco diximus, p̄sentitū cōtemptorem esse sacerdotem. Nam si Christi minister fuerit, paruo erit contentus, dum summa sperat, & vt dñm suum imitetur, paupertate gaudebit, diuitijs cōtemnet. Neque enim pōt esse talis magistri discipulus, nisi renunciet omnibus q̄ possidet, vt caduca respuens dignus euadat, cui tribuantur æterna. Sed ne in veteri qdem lege Leuitis data est possessio in tribubus vt sciarent non in terra, sed in cælo sibi possessionem esse q̄rendā dicente dño ad Aaron, In terra eorū nihil possidebitis, nec habebitis partem inter eos, ego pars & hereditas tua in medio filiorū Israel. Decimis igitur & eleemosynis, q̄ altari offeruntur, viuat q̄ seruit altari. Quod aut̄ necessario victui superest, indigentibus tribuat, dispensatoremq̄ se esse agnoscat bonorū ecclesiæ nō possessorem. Apostolis & eorum successoribus p̄ceptū esse meminerit. Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniā in zonis vestris. Quid tibi cum diuitijs, si illius domini seruus es, qui non habuit in terra vbi caput reclinaret suum, neque didrachmam qua pro se & discipulo solueret portorium? dñi

Inquam in stabulo geniti, in præsepio positi, in cruce
nudi, in sepulchro conditi alieno, nihil denique in hoc
seculo quasi suum possidentis, non quia non liceret ei
frui omnibus si veller, cum esset dominus omnium, sed
vt doceret non esse ei opus terrenis diuitiis, qui ad cæ-
lestes thesauros aspiraret, difficileque esse duobus do-
minis seruire, deo & mammonæ, difficillimum vero
vt quis auri argentique pondere grauatus, ad æthe-
rea regna possit conscendere. Ex his igitur quæ dicta
sunt, eum sacerdotij honore dignum censebimus, q̄ so-
brie, pudice, fideliter, pie, iusteque vixerit, q̄ in cau-
do prudens, in erudiendo doctus, in concupiscendo
modicus, & in obsequendo ei cui se dedicauit, fuerit as-
fiduus. Quisquis autem sese talem in sacerdotio exhi-
buerit, hic vere erit sal terræ, cuius doctrinis cætero-
rum corda ne in peccatis putrescant, condientur, erit
lux mundi, ciuitas supra montem posita, lucerna super
candelabrum lucens, vt omnibus conspicuus omnes q̄
sancte innocenterque volent viuere, suo illuminet ex-
emplo, suæ famæ gloria concitet ad virtutem. Hic de-
mum de terris ad cælum translatus illorum perpetuo
fructur consortio, illorum perennis beatitatis erit par-
ticeps, quibus in psalmo spiritus sanctus loquitur, dicens.
Sacerdotes eius induam salutari, & sancti eius exulta-
tione exultabunt. Christum enim induent, eique felici-
ter adhærebunt qui in ecclesia vices Christi, sicut oportet,
tuit, gerere studuerunt.

Mat. 5.

Psalm. 131.

¶ De malo sacerdote.

Cap. XXIII.

Porro sicut lux tenebris collata luculentior vide-
ri consuevit, ita appetibilior fit virtus, quoties
contrarij vitij malignitas monstratur. Cum igitur
de bono sacerdote satis dictum sit, operæpretium
est, quemadmodum proposuimus, vt aliquid etiam de
malo dicamus. Malus est sacerdos, qui non potest dice-
re cū propheta, Portio mea dñs, cū terrenis opibus in-
hiet, & non solū his q̄ possidet non renuntiet, sed etiam

Psalm. 118

- ea quæ nondum adeptus est, cupide affectet. Sunt quos negotiari in domo dei non pudet, imo nec fœnerari, ecclesiasticasque dignitates ambitione atque largitionibus comparare, quas cum acquisierint, cuncta ecclesiæ bona, quæ pauperibus distribuenda erant, in suos usus conuertunt. Hi sunt quos vendentes & ementes de templo suo eicit dominus, dicens, Domus mea domus orationis est, vos autem fecistis eam speluncam latronum. Merito igitur talium cathedras euertit, & cum principibus populi sui in cælestibus confidere prohibet, utpote quibus non cælestis boni adipiscendi, sed terreni abutendi cura semper ac studium fuit. Nihil pensi habuerunt prodesse commissæ sibi plebi, delinquentes corripere, bonos fouere, afflictos consolari, dubijs consulere, sed ignauitæ atque otio deditis magis ventrem suum quam gregem dominicum pascere solliciti fuere. Malus item est sacerdos, qui vidit lupum venientem, i. hæreticum, aliquem pueris doctrina fideli gregi insidiantem & illius dolo alios rapi, alios dispergi, alios mactari, nec tamen ita obuiam perfidiæ, sed auersus fugit, ita ut fugiendo ostendat se pastoris nomine indignum. Vnde dicitur, Mercenarius fugit, quia mercenarius est, & non pertinet ad eum de ouibus. Non quia non pertineat ad eum, sed quia sic agat, tanquam si nihil omnino ad eum pertineat, quandoquidem non animarum lucrum, sed pecuniæ quæreret, terrenamque mercedem cælestibus præferat diuitijs. Talium auaritiam per Malachiam prophetam redarguit dominus, dicens. Quis est in vobis qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuito? Et quoniam qui eiusmodi vitio laborant, a deo reprobati sunt, sequitur, Non est mihi voluntas in vobis dicit dominus exercituum, & munus non suscipiam de manu vestra. Per Ezechielem vero etiam comminatur dum ait, Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos, nonne greges, a pastoribus pascuntur? lac comedebatis, & lanis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meum non pascebatis quod infirmum fuit non consolidastis, & quod ægroum
- Matth. 21.
- Iohan. 10.
- Malach. 1.
- Ezech. 4.

non sanastis, quod confractum est non alligastis, & quod abiectum est non reduxistis, sed cum austeritate imperabatis eis & cum potentia, & dispersæ sunt oves meæ, eo q̄ non esset pastor. Quo pacto enim est pastor qui nec religiosæ vitæ exemplis, nec sanæ doctrinæ monitis gregem sibi creditum alere curat? Quo autem magis delictis luxuriæq; indulget, eo grauius in inferno supplicium teret per Amos prophetam dicente Amos. 6.

Væ vobis qui opulenti estis in Sion, & confiditis in monte Samariæ, optimates, capita populorum ingredientiæ pompæ domum Israel. Quicquid de pastoribus dicitur, & de presbyteris dictum intelligas. Cui enim sacramenta vitæ quis ministrat, eius & pastor esse debet, quantum officio suo conuenit, monēdo, corripiendo, & quicquid commodis eius cui præficiatur, salutisq; opportunum putabit, exequendo. Episcopi tamen proprium est & peculiare, publicos edere ad populum sermones, vitia reprehendere, ad capeffendas exhortari virtutes, transgressores legis apostolica autoritate castigare, ad poenitentiam cōuersos rectpere. Quibus in rebus si defecerit, vel per ignorantiam si nesciat, vel per negligentiam si nolit, vel pusillanimitatem si metuat, de fidelium cœtu excludet, & canibus mutis per contumeliam comparabitur. Cur enim episcopus est, si docere nescit? aut cur scit si non vult? aut quid velle prodest, si non audet quod debet implere? Sed neq; presbyter assumat curam animarum, si modo se ad eam rem ineptum nouerit. Male subitur onus, quod imbecillæ vires terre nequeunt. In eos ergo, qui doctoris ecclesiastici sibi munus vendicant, & nequaquam docent, siue ignoratione confusi, siue negligentia corrupti, per Isaiam exclamat dominus & Isai. 6.

ait: Speculatores eius cæci omnes nescierunt vniuersi, canes muti non valentes latrare. Et iterum: Ipsi pastores, inquit, ignorauerunt intelligentiam, omnes in viam suam declinauerunt, vnusquisq; ad auaritiam suā a summo vsq; ad nouissimum. Perditos autem plebis mores vulgicq; licētiā illorū q̄ præsumunt incuriæ ascri Ezech. 3.

2. Tim. 4.

Jerem. 23.

bi, in Ezechiele vel verbis domini discimus: Si dicente me inquit, ad impium, morte morieris, non annunciaueris ei neq; locutus fueris, vt auertatur a via sua impia & uiuat, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Impius ergo peribit quia peccauit. Sacerdos qui eius tuendæ saluti ppositus est q̃a tacuit, q̃a peccantem non increpuit, q̃a errantem in viam reducere non curauit. At q̃o tanti periculi non ignarus Apostolus Timotheum discipulum obnixe, solícite, vrgenter adiurat, dicens: Testificor coram deo & Iesu Christo, qui iudex est viuorum & mortuorum, per aduentum ipsius & regnum eius, prædica verbum, infra, opportune, importune, argue, obsecra, increpa, in omni patientia & doctrina. Et paulo post: Tu vero vigila, inquit, in omnibus labora, opus fac euangelistæ, ministerium tuum imple, sobrius esto. Porro illi quorum ignauia populus corruptus extra iustitiæ limites aberrat, & per abrupta delabitur vitiorum, quam damnabiles existant Ieremias testatur, dicens, Væ pastoribus qui dispergunt & dilacerant gregem pascuæ meæ dicit dominus. Quæ nã vel dispersio perniciosior, vel crudelior dilaceratio, q̃ eos qui tibi commissi sunt, pereuntes videre & negligere? a diabolo supari, & succurrere nolle? imo etiam tergiversari & fugere? dum vereris ne quis tuis increpationibus offensus tibi aduersetur, tibi detrahat, tibi aliquo detrimento sit. Sed meminisse debes, quemadmodum dominus miserit apostolos inter gentes sicut agnos inter lupos, & illi profecti cum fiducia euangelizabant dei verbum. nec supplicia nec mortem expauescentes, dum obsequium præstarēt deo. Nihil ita metuere debemus, vt dei iudicium. Temporale est q̃d ab hominibus times: q̃d aut a deo maxime timere debes, æternū est. Perdere corp⁹ tm̃modo p̃nt homines, deus ṽo & corp⁹ & animam mittere in gehennam p̃t. Hoc q̃q; mali habet negligentia sacerdotis, q̃ dū cōtemnit, contemnit: dū timet, a nemine timef. Sal q̃ppe infatua tū ad nihilū valet ultra, nisi vt p̃ciatur foras, & con-

culcetur ab hominibus. Leue tñ & minimum qddā est, mortalium pati iniuriam, nisi etiā dei iudicio dānarentur. Sed in psalmis de iniquo sacerdote dicitur: Cum iudicatur, exeat cōdemnatus, & oratio eius fiat in peccatum. Fiant dies eius pauci, & episcopatum eius accipiat alter, & alia multa, quæ licet ad ludam domini sui proditorem referantur, nihilominus ad sui quoq; similes redundant. Sui autem similes sunt, qui ad apostolatū electi, potentioribus ira blandiuntur, vt eos scelera dissimulent, & sic dñm osculo, pdant. Eundem etiam vendunt, dum nihil ita cupide vt lucra sectantur, sed cum hi tam immani ingentiq; supplicio destinati sint, illi q vt debent, officio suo fungunt, dici non pōt, q̄ grandi mercede remunerabuntur. De his nempe Apostolus ad Timotheum scribens, ait: Qui bñ præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime q laborant in vbo & doctrina. Duplici honore dignus est, cui & reuerentia exhiberi debet, & victus necessarius suppeditari, cum scriptum sit, Non alligabis os bouis triturantis. & Dignus est operarius mercede sua. Tunc tñ melius duplici honore digni erunt, cum animæ simul & corporis beatitudine perfruentur & aliquot felicitatis gradus cæteris eminentiores apparebunt. Satis hæc de sacerdote, nunc de sanctarum lectionum studio, fidei animæ admodum necessario tractabimus. Nihil enim recte discitur, quod de ipso veritatis fonte non hauritur.

Psal. 108.

1. Timo. 5.

Deut. 25.

Matth. 10

¶ De studio lectionis. Cap. XXIII.

Igit ad scripturæ diuinæ studiū oēs q pfectiōis iter ingredi cupiunt, cōuocamus cum Iohanne in Apocalypsi: Qui sitit, veniat: & qui vult, accipiat aquam vītæ gratis. Beati sunt qui sitiunt & esuriunt iustitiā, sed nisi scripturæ lectioni operam impendant, iustitiæ præceptis nequaquam saturari poterunt. Sicut autem sitientibus dulcis est potus, ita discere cupientibus diuina sapit lectio. Illi duntaxat ad cælestem cibum nauſeant, & manna fastidiunt, qui Aegyptiorum iuru-

Apoca. 22

1. Timo. 6

Scribit mo
re antiqru

Iohan. 17.

lentis repleti. i. inani gentiliū poctarū eloquio de
liniti, magis fabularum fictione quam veritatis doctri
na delectantur. Hi sunt qui (vt Apostolus inquit) elege
runt sibi magistros prurientes auribus, & ad fabulas
conuersi, auditum a veritate auertunt. Nos contempta
istorum stultitia, in quibus nulla solida sapientia est,
illis tantummodo lectionibus incumbamus, quæ no
bis iter, quo ad immortalitatem peruenitur, ostendūt.
Alioquin aquam istam vitæ, ad quā nos Iohannes apo
stolus inuitat, haurire non poterimus. Veteris igit no
uique instrumenti literas assidue perscrutemur. In his
plenissime discitur, quid facere, quid vitare, quid cre
dere, quid amare, qd sperare nos oporteat, vt calo di
gni simus cum terram reliquerimus. In his deum patrē
a quo omnia: in his filium, per quem omnia: in his spi
ritum sanctum, in quo omnia facta sunt, inuentes: &
hæc tria vnum deum, vnam hypostasim esse meli⁹ cre
dendo intelliges, quam intelligendo credes. Magnum
quippe mysterium est sancta trinitas, humanæ sapien
tiæ altitudinem excedit, fide percipitur, sine qua ad bea
torum æternitatem nemo transfertur. Audiamus autē
in euangelio dominum Iesum patri suo loquentem ac
dicentem: Hæc est vita æterna, vt cognoscant te solum
deum verum, & quem misisti Iesum Christum. Vt igit
fide ac virtutibus proficere possimus, abeamus cū
Iesu per scripturarum sata, vellicantes veteris nouæq;
legis spicas: & vt triticum sub paleis latens comedere
valeamus, confricemus eas manibus intelligentiæ spi
ritalis, promentes in lucem, quicquid sub figurarum
ambage condi credimus, nihil erit menti deo dicatē iu
cundius, quam nosse sensum domini, & verba aliud q̃
sonant significantia intelligere. Et quoniam hanc spi
carum confricationem sabbato ab apostolis factam le
gimus, hoc admonet nos, ea quæ mystica sunt, commo
de perpendi considerarique non posse, nisi cum secula
ribus curis liberi & expediti, subbatum. i. quietem agā
mus. Terrenarum enim rerum sollicitudo legentē im
plicat, & ipsa in diuersum mentem distrahens cogita

tio, quæ leguntur, quæque audiuntur, non satis intelligere permittit. Intentione animi opus est, ut lecta percipias, & percepta ediscas, teneasque memoriter. Postquam autem mysticos sensus literæ tegumento velatos deprehenderis, & eos vel ad ecclesiæ nouitatē, vel ad animæ vtilitatem transtuleris, adhuc altius tibi erit insurgendum, ut etiam cælestia perscruteris, & de visibilibus gradum ad inuisibilia facias. In montem excelsum ascendentibus discipulis apparuit dominus Iesus: non qua solebat specie, sed longe elegantiori. Resplenduit enim factes eius ut sol, vestimenta eius alba facta sunt ut nix. Hunc montem ipse si mente conscenderis, videbis primum cum Christo loquentes Moysen & Eliam, atque intelliges legis ceremonias oraculaque prophetarum in Christo esse completa, ingentemque capies voluptatem, cum talia cognoscere cœperis. Vnde etiam Petrus tam valde huiusmodi visione cœpit delectari, ut ibi figere tabernacula cuperet, cælestium oblitus. Sed neque ipse de his humilioribus oblectamentis egredi poteris, ut in sublime raptus nudam contempleris diuinitatem, nisi & te sicut apostolos lucida spiritus sancti nubes obumbraverit, dei patris vox roborauerit, & filij eius gratia illuminauerit. Totius autem trinitatis fauore supra humanæ naturæ conditionem erectus, nec Moysen amplius, nec Eliam cōspicies, sed Iesum solum. Cessant enim & figurarum vmbra, & futura prædicentium vox, cum veritatis lux oritur, & quæ ventura erant eueniunt. Non est ergo nostrarum virium, sed opis diuinæ, ut quis legendo mysteria intelligat: quanto minus ut etiam supercælestis contemplationis dulcedine mens in deum eleuata perfundatur. Hoc tamen illis frequentius conceditur, qui libros diuinos ita legunt, ut a sanctorum interpretatione nō discedant: a peruersis sensibus, qui cum ecclesia non concordant, penitus abhorrentes. Quære igitur in sancta lectione bonas margaritas, ut scias quid lex præcipiat, quid nuntient prophetæ. Sed inuenta deinde pretiosa margarita, quæ est euangelium Christi, omnib⁹

Matth. 17

E 3

alijs præferendum scripturis, eam amplectere, eam ex-
 osculare, eam pro viatico habe cum ambulas, pro cibo
 cū recūbis, pro puluillo cū dormis, pro speculo cum vi-
 gilast: nunq̃ euangelicus codex vel de manibus tuis di-
 scedat, vel de memoria exeat. In eo si assiduus fueris,
 cælestium desiderio terrena contemnes: & hoc q̃dem e-
 rit, vendere oīa q̃ in p̃senti vita possidentur, & ip̃am e-
 mēre margaritam, q̃ Ch̃i conuersatione fulget, & hu-
 manæ redemptionis p̃tio taxatur. Quicq̃d autem no-
 uum continet instrumentum, ad euangelium p̃tinere
 censemur. Itaq̃ cum euangelio & Pauli epistolæ & ali-
 orum apostolorū, & Lucæ Actus, & Iohan. Apocal. &
 eruditiorū hominum approbati de religione tractatus,
 frequenter in manibus habendi legendiq̃ tibi erunt, vt
 fide stabilis, vt virtutibus præstes, & in Christo do-
 mini meditatione perseuerans, in deo tandem conqui-
 escas. Nihil ita innocentiam conseruat, & cordis puri-
 tatem custodit, vt scripturarum, quas diuini homines
 sancto dictante sp̃itu ediderunt, quotidiana lectio.
 Non est vt imperitiā excuses. Lege multa: & si solido
 cibo nondum vesci potes, lactis poculum ne spernas.
 Deniq̃sume quod potes, fragmenta vero quæ super-
 sunt, in doctiorum cophinos colligenda dimitte. Ho-
 mines & iumenta pascit dominus, doctos & indoctos
 admittit, neminem repellit. In monte apostolos docu-
 it: de monte vero descendens, prædicauit plebi. Habes
 in euangelio & vias planas, per quas incedere cum sim-
 plicibus iuuat. Habes et montes excelsos, quorum alti-
 tudinem si adire nequueris, mirari proderit. Medica-
 menta quibus rebus composita sunt, licet ignoret æ-
 grotus, profunt tamen ei, eleuantque languorem. Ita
 diuina verba si legantur, etiam non intellecta vim ha-
 bent ad animæ sanitatem conferendam. Te nunc appel-
 lo, qui diu multumque in gentilium libris versatus es,
 dum te comptus delectat sermo, & musici poetarum
 cantus delinunt, quantum inde tibi emolumenti con-
 traxeris parumper cogita, & cum nihil ista tibi ad sa-
 lutem profuisse cognoueris, ad lesū tandem quæ-

so conuersus, dic cum Petro: Præceptor, per totam noctem laborantes nihil cepimus, in verbo autem tuo laxabo rete. Et cum hoc (inquit euangelista) fecissent, concluserunt piscium multitudinem copiosam. Quod si deum in scripturæ sacræ pelago piscari te delectabit, tu quoque implebis pectoris tui nauiculam saluberrimorum præceptorum copia, quibus & ipse viuere, & alios docendo poteris sustentare. Tanta est enim diuinarum virtus verborum, ut fideliter & incorrupte & contente legentibus intellectum illuminet, animum exhilaret, atque illa quæ præcipiuntur, perficiendi facultatem suppeditet. Quod si tacta fimbria vestimenti domini, virtus de illo exibat & sanabat omnes, quomodo sermo eius ex intimis effusus præcordiis, dum legitur, dum auditur, animi male affecti morbos non curabit, & a periculis perditionis non cruet? Ergo quoties aliquo seculi huius turbine agitaris, quoties carnis pugnam spiritus patitur, & pedibus laquet dæmonum inuidia tenduntur, ad euangelicas lectiones te conuerte, dormientemque in puppi saluatorem si repentinis inter legendum vel orandum oculis excita, statim illo imperante, omnis tentationum æstus concideret, & concupita redibit tranquillitas. Tunc etenim diuina te lectio docebit in aduersis patientiam, in prosperis modestiam, in deum pietatem, in proximos charitatem: præstabitque in dubiis consilium, in periculis opem, in tentationum certamine victoriam. Quis hoc tibi Tullius, quis Demosthenes, quis Socrates, quis Aristoteles, aut si ad poetas respicis, quis Homerus vel Vergilius conferre poterit? Quandoquidem nec sibi ipsis quicquam prodesse potuerunt, veritatis nobis diuinitus reuelatæ penitus ignari. Porro cum experiri cœperis voluptatem atque fructum, quem tibi lectio suggeret diuina, protinus cum psalmista concines, Eloquia domini terra, purgatū septuplū, & q̄ dulcia faucibus meis eloquia tua dñe sup̄ mel & fauū ori meo. Dulcia sane in cortice eloquia dñi, sed multo dulciora in medulla. Sacros codi-

Lucæ. 5.

Psal. 117.

Psal. 118.

E iiii

Ces pie indubitanterq; legenti adfuit Christus, applaudunt angeli, congratulantur sancti, & caelestium verborum sono maligni exterrentur spiritus ac fugiunt: denique nihil ira aut virtutes animi conseruat, aut vitia repellit, vt frequens diuinas literas legendi vel audiendi cura. Quo autem rarius his vacabis, eo citi⁹ cades, exurgesque difficilius.

De auditionis cura. Cap. XXV.

Ecclesiā. 5.

Iaco. 1.

A Vdire quoque quæ in ecclesia leguntur, vel eos qui absque lectione in pulpitis declamant, auscultare plurimum expedit. Plus etiam eruditi hominis ore prolata verba mouere solent, quam si eadem ipse conscripta legeris. Nuda in libris verba iacent, quæ si ab oratore aliquo apte diserteque recitentur. ipse gestus, ipse aspectus, ipsaque pronuntiatio multum orationi addet ornamenti efficacique ad suadendum atque dissuadendum. Delectet te igitur cum legere quæ sancta sunt, tum quoties ab alio leguntur vel prædicantur, audire. Discipulum docilem te esse volo. Is enim docilis est, qui docentem attente audit. Ad huiusce modi studium te hortatur Ecclesiasticus, dicens: Esto mansuetus ad audiendum verbum dei, vt intelligas & cum sapientia proferes responsum verum. Quasi dicat, disce prius, & postea docebis. Et iterum, Si (inquit) dilexeris audire, sapiens eris. Idem nobis præcipit Iacobus apostolus, cum ait. Sit autem omnis homo velox ad audiendum, tardus autem ad loquendum. Temerarius enim magister est, qui nondum ipse discipuli partes impleuit, & iam alios instruere præsumit. Vt autem tacite contenteque auscultes, & non alio aures, alio mentem diuidas, in mansuetudine (inquit) suscipite insitum verbum, quod potest saluare animas vras. Inferi enim verbum non potest, nisi in molli corde & rotis viribus ad audiendum intentis. Verbum inquit, quod potest saluare animas vestras. Frustra quippe verbis illis prebemus auditum, quorum suauiloquentia aures tantum demulcentur, & nulla cõparatur animo vtilitas. Recte

itaque his duntaxat intendendum præcipit, quæ ad consequendam æternam salutem nos erudiunt. Sed nec audire profecto multum prodest, nisi audita memori- ter retineantur: nec memoriter retinere, nisi quod me- moria mandatum est, opere compleatur. Audis casti- tatis, patientiæ, mansuetudinis, charitatis præcepta: ne sinas illa per incuriam effluere, sed corde cõplexus foue, vt cum psalmista dicere possis: In corde meo abscondi eloquia tua domine, vt non peccem tibi. Memen- to præterea de ipsa dei genitrice scriptum esse in euan- gelio; Maria autem conseruabat omnia verba hæc in corde suo, ita & tu quicquid ab ecclesiæ sanctæ do- ctoribus prædicari audieris, in intima cordis aure re- conde, veluti pretiosum vnguentum in pixide, quo po- stea opportune vtaris ad tuam aliorūq; salutem. Quod si terra bona fueris, non petrosa, non spinis obsita, sus- ceptum verbi semen huberem tibi fructum faciet; & si- cut didiceris, ita & operari incipies, ac secundum legis euangelicæ præcepta reliquum vitæ cursum dirigere studebis. Alioquin neque legere, neque audire proderit si ab ijs quæ præcipiuntur, morum conditio discors e- rit. Et si nosse desideras quantū ignauus auditor & im- piger inter se differant, audi in euangelio dominū di- centem: Omnis qui venit ad me, & audit sermones me- os, & facit eos, ostendam vobis cui similis sit: Similis est homini ædificanti domum qui fodit in altum, & po- suit fundamentum supra petram, inundatione autem facta, illisum est flumen domui illi, & non potuit eam mouere, fundata enim erat supra petram. Qui autē au- dit, & non facit, similis est homini ædificati domum su- am supra terram sine fundamento, in quam illisus est fluuius, & continuo cecidit, & facta est ruina domus il- lius magna. Sicut ergo infirmus & imbecillus est q nō facit opera, ita ad omnem malignæ tentationis impe- tum constans est & stabilis, qui assidue in bonis operi- bus exercetur. Quamobrem sollicite nos admonet Iaco- bus apostolus, & ait: Estote factores verbi & non au- ditores tantum, fallentes vosmetipsos, quia si quis au-

Psal. 118

Luc. 2

Luc. 6

Lucæ. 11

Lucæ. 10

Iohan. 3

1. Iohan. 4

auditor est verbi & non factor, hic cōparabitur viro consideranti vultum natiuitatis suæ in speculo: considerauit enim se & abiit, & statim oblitus est qualis fuerit: qui autem perspexerit in lege perfectæ libertatis, & permanferit in ea, non auditor obliuiscus factus, sed factor operis, hic beatus in facto suo erit. Ideo quidem & dominus in euangelio: Beati inquit, qui audiunt verbum dei & custodiunt illud. Hanc itaque beatitudinem opere magis quam auditione constare ostendit, dum subiungit: & custodiunt illud. Custodiunt autem illud, qui bene beateque viuendi rationem edocti, peccatis in quibus hactenus fuisse se recognoscunt finem statuunt, & ab his per poenitentiam resiliences ad capeffendas virtutes disponuntur, magnamque capiunt voluptatem vel legendo diuina vel audiendo. In quo Mariam ad pedes domini sedentem diligenter obserua, tantaque perfusam sermonis eius dulcedine, vt nulla sororis Marthæ interpellatione inde mota sit; & quoniam toto corde cælestis magistri amplectebatur disciplinam, optimam partem dicitur elegisse, quæ non auferetur ab ea. Christum enim elegerat, in cuius vnus contemplatione tam suauiter requiescebat. Quotus autem quisque est, qui sic in ecclesia sacris prædicationibus interesse nititur, vt præcepta virtutis absque operatione non elabi sinat? alius nullo amoris affectu illa suscipit, alius tametsi donec audit aliquantulum compungitur, mox tamen inde discedens ad consuetas nequitie sordes reuertitur, tanto nequior factus, quanto inexcusabilior. Talibus dicit dominus: Qui ex deo est, verba dei audit, propterea vos non auditis, quia ex deo non estis. Non ergo omnes qui in auditorio sunt, audiunt verbum dei, sed is qui illud quod audit, opere perficere contendit, & hic quidem ex deo est, illi vero non ex deo, sed potius ex diabolo sunt: qui diaboli obstinationem duritiamque imitantur, nec omnino a vitijs resipiscere quicquam pensi habent. Iridem tibi diuini prædicatores cum Iohanne apostolo respondunt, si eorum monita contempseris, dicentes, Nos ex deo sumus, qui nouit deum, audit nos, qui non est ex

deo, non audit nos. Omnes natura ex deo sumus, vitio autem nostro fit ut ex deo non simus. Porro dici non potest, quam pessime cum homine illo agitur, qui cum dei creatura sit, iam non dei, sed aliorum esse conuincitur.

De contemplatione. Ca. xxvi.

Quoniam autem in scripturis alia ad actionem pertinent, alia ad contemplationem, tempestiuum videtur, ut ista quæ sub fidei titulo explicauimus, contemplandi ratione claudamus. Igitur ad consideranda dei opera puritate mentis opus est, ut auctoris dulcedinem fidelis considerator valeat degustare. Quis enim ascendet in montem domini, aut quis stabit in loco sancto eius, nisi innocens manibus & munda corde? Illos ergo magis ad hanc rem idoneos esse certum est, qui vitæ probitate perfectioni euangelicæ propius accedunt. Hinc apostolis ipsis datur nosse mysterium regni dei. Hinc Paulus ad tertium usque rapitur cælum. Hinc Iohanni futura quibus referta est Apocalypsis, reuelantur, & vnica sanctæ trinitatis diuinitas in principio sui euangelij declarata plenissime innotescit. Idcirco saluator noster illum, quem a dæmonio liberauerat, continuo volentem sibi adherere non permisit, sed prius ut se exerceret iussit, alijs prædicando dei beneficium quod acceperat. Necesse autem est ut sanctis actionibus quam sæpius copuletur, & pene assidua comes sit pia contemplatio, si in his ut debemus, perseverare atque proficere cupimus. Sicut enim bene operando acquiritur ut recte contemplemur, ita contemplando, ut sanctius officiosiusque operemur. Nichil quippe ita mouet atque allicit animum ad colendum omnium autorem deum, ut opera eius cogitatione percurrendo beneficiaque perpendendo, quæ omnem taxationem supereminet & excedunt, immensa atque infinita, eoque magis optanda ac desideranda, quæ minus humano ingenio explicari cõphendique possint. Ad illa ergo consurgat animus terrenis negotijs expe

Psal. 23

Mar. 5.

Psal. 76

Psal. 103

ditus, & non solum ea quæ oculis cernimus, sed etiam quæ intellectu percipiuntur cogitet. Verū tamen ab his quæ videntur incipiat, vt quasi per gradus ascendendo ad ea quæ non videntur queat peruenire. Primum itaque cum propheta ad deum conuersus dic: Meditabor in operibus tuis. Quæ nam sunt opera ista? terra, mare, cælum, quorum ille admiratione captus in eam tandem prorupit vocem. Quā magnificata sunt opera tua domine, omnia in sapientia fecisti. In medio enim firmasti terram sua mole libratam, partim aridam, partim aquis circumfusam, collocaſti tā varia in mari piscium genera, quam in sicco quadrupedum pedibusq; carentium reptilium, & supra terram aerea permeantium volucrum, produxisti de terra tot frugum species, tot arborum, tot lapidum, tot metallorum, & qui his vteretur, præstantissimum inter animantia hominem. Tuum opus sunt cælestia, sol, luna, stellæ, quarum cursus, naturas, formam, decoremque oculis intuemur, & tamen qua materia consent, dicere nequimus. Tu cælum quo omnia ista circundantur extendisti, quod statutis initio reuolutionibus, perpetuo moueri ac circumferri videmus quemadmodū cætera omnia, et nos soli (proh nefas) legem tuam toties præterimus. Miramur præterea nubes pendere, ventos concitari, micare ignes, fulmina ruere, pluuias, grandines, niuesque defluere, & tellurem ab ijs irrigari, quæ singula si digne considerentur, tantum admirationis habent, vt non solum dei sapientiam, a quo facta sunt testentur, sed eiusdem potentiam, qua nihil potentius, & bonitatem, qua nihil melius possit excogitari. Ille homines corporeos, ille incorporeos angelos fecit, vtrosque ad fruendam cælestis regni beatitudinem benignissime constituens. Ex his tamen non parua pars per arbitrii libertatem suo aduersa est creatori. Inter quos angeli cum peccassent, a tāto bono diuina largitate sibi collato excidere. Itaque protinus de cælo præcipitati, & in intima corruentes irreuocabili damnatione puniti sunt. Homini autem quam diu in corpore viueret, quia ignorance magis quam

malitia peccauerat, datus est pœnitentiæ locus, ut quod seductus male appetendo commisit, dolendo emendaret. Sed tamen pristinae gratiæ statum recuperare de radice corrupta geniti nequiuimus, donec ille qui non per copulam carnis, sed de virgine intacta per spiritum sanctum est natus, in mundum veniret, & nos corporis sui sacrificio expiatis deo patri reconciliaret. Exinde credentibus atque pœnitentibus cælum patere cœpit. Quod si quis a malo, quod deinceps commisit, non se correxerit, atque ita obierit, ipse quoque cum reprobis spiritibus pœnis mancipabitur sempiternis. Tunc enim quisque ratam iudicis in se sententiam accipit, cum de corpore egreditur, iterum postea cum corpore simul iudicandus, cum mortui resurgent viui, & canente tuba throni positi erunt, ut quisque illud quod viuendo meruit præmium consequatur. Hinc demum neque beatorum gloriæ ullus vnquam erit finis, neque supplicii iniquorum. Atque hæc sane sunt nouissima illa, quorum nos memores esse iubet Salomon ne peccemus. Nihil enim vel peccandi appetitum magis frenat, quam futuræ damnationis metus, vel ad virtutem magis excitat, quam mercedis promissæ spes, ut igitur probe innocenterque viuas, imitare prophetam dicentem, Cogitavi dies antiquos, & annos æternos in mente habui. Antiqui sunt dies, qui prætereunt, & ad præsentis vitæ breuitatem pertinent, anni vero æterni ad vitæ futuræ infinitatem spectant, & si finiti ad infinitum nulla est comparatio, cur quæso pro breuibz delitijs amittimus æternas, & non potius cum breui labore transimus ad quietem gaudij perennis? Conscij igitur fragilitatis nostræ, nec per se bonum quod cupimus valentes perficere, leuamus oculos ad montes cum psalmista, & mente cæli culmina penetremus. Inde veniet nobis auxilium a domino, qui fecit cælum & terram & omnia. Non possumus recte de illo aliquid speculari, nisi ab ipso adiuti, qui que nobis relictæ retro labimur, dei ac domini nostri ope subleuati usque ad thronum maiestatis eius perueniemus. Ad contemplandam itaque diuinitatis altitudinem, dic cum

Psal. 76

Psal. 24

ppheta: Ad te dñe leuavi animam meā, deus meus in te confido. & tunc fiet quod in alio psal. dicis: Accedet hō ad cor altum & exaltabitur deus. Quā tam alte accedere, vel tam profunde de deo cogitare, nequimus, quin ille semper omni meditatione nra in immensum maior sit, exaltatur tñ in nobis, quoties quæ vera sunt de ipso sentimus, & quæ admodū sentimus, ita nec palā confiteri metuitur. Deum autem sicuti decet contemplantibus multa interdum infundit spiritus sancti suauitudo, qua delectatus propheta orabat, dicens: Lætifica animam serui tui, quia ad te domine animā meam leuavi, quia tu domine suauis & mitis & multum misericors omnibus inuocantibus te. Hac ipsa cælestium meditationum iucunditate temperari calamitatū suarum incerorē humilis Iob optabat, cum diceret: Quis mihi tribuat vt cognoscam & inueniam illum, & veniam vsq; ad solium eius? Tutissimum sibi refugiū ratus in miseris celsitudinis diuinæ contemplationem.

Psal. 85

Iob. 23

2. Cor. 12

Apoc. 1

Qui enim cælestis æternitatis bonum mente completur, caduca omnia facile contemnit. Quosdam talis meditatio in tantum occupat, vt abstracti a sensib⁹ toto corpore obstupescant, mortuisq; simillimi appareant, cum per dies multos nihil de necessitatibus corporis curantes immoti mutiq; perdurent. Id Græci extasim, nostri stuporē appellant. Hunc passus Paulus transcendit cælos & audiuit arcana verba, quæ nō licet homini loqui nescireq; se fatetur, vtrum cum corpore an extra corpus raptus fuerit, cum id sibi contigisset. Iohannes quoq; in Apocalypsi se in spiritu non in corpore fuisse ait cum dñm vidit. Et cum vidissem eum (inqt) cecidi ad pedes eius tanquam mortuus. Sed quo viso per se stare non poterat, ab eo erectus mirabili mysteriorum visione perfrui cœpit. Diuus quoq; Hieronymus noster hanc se gratiam a domino quandoq; accepisse gloriatur, vt secessu quodam mentis & angelorum choris interesset, & nescio quibus oculis in vno deo videret trinitatem, ac per hebdomadam vel plurium dierum spacium de corporeis nihil curaret, sibiq; tandem

redditus, eorum quæ viderat desiderio recordatione-
q; afficeretur & fieret. Nouit ergo dominus eis q̄s ele-
git, etiam ante mortem suæ dulcedinis mella deliban-
da porrigere, quæ tunc plenīs poculis p̄pinaturus est,
cum illos omni prorsus terrenæ labis fece deterſa ad
se sursum iusserit venire, & sanctorum ciues ac suos do-
mesticos fieri beatos in æternum futuros.

De loco & tempore contempla-
tionis Cap. XXVII

Cæterum & locum aptum, & tempus huic rei
congruum obseruare debemus. Tunc em̄ mens
liberius intentiusq; contemplationi suæ inhæ-
ret, cum a turba secedimus, & nemine interpellante so-
li in solo loco sedemus nihil aliud agentes, nihil curan-
tes, eis tantū rebus intenti, quas animo volumus men-
teq; versamus. Ob hoc pleriq; relictis vrbibus desertā
& solitudines incolunt, existimantes non posse se com-
mode cum deo simul & hominibus esse, colloquijs em̄
eorum cælestis cōtemplationis ardorem interceptum
frigescere, in secessu vero indies magis accendi solere.
Tempus præterea nocturnum maxime accommodum
videtur. Tunc siquidem omnia animantia quiescunt,
neq; hominum neq; pecudum vox auditur, nec aulcu-
larum garritus auribus obſtrepit, nihilq; sentitur, qd
mentem cæli secreta rimantem grauet, aut quicq; mo-
lestet. Hoc tibi affirmat psal. dicens, Meditatus sum in
nocte cum corde meo, & scopebam spiritum meum.
Summū etiam mane, dum adhuc nox dubia & dies in-
certus, quod crepusculum appellant, nō minus erit op-
portunum q̄ nox ipsa. Nam tunc quoq; nocturnū silen-
tium adhuc perdurat, & quod plus est, discussio iam so-
pore ciboq; digesto syncerior animus ad q̄q; cōsideran-
da viuaciorq; consurgit. Vñ idem p̄pheta in alio psal.
ait, Præuenerūt oculi mei ad te diluculo, vt meditarer
eloquia tua. Sed interim neq; nos fortasse quicq; musi-
tare optet dum cōtemplamur. Loq̄ntis em̄ meditatio,
oro nuncupat, sicut & legentis lectio, & audientis au-

Psal. 76

Psal. 118

Thre.3

ditio. Nam licet etiam orādo, legendo, audiendū pen-
semus æstimemusque ea quæ dicuntur, proprie tamen
contemplatio ipsa est, quæ cum silentio, & neque sen-
suum, neque corporis, sed sola mentis agitatione per-
ficitur. De huiusmodi contemplatione in Ieremia scri-
ptum est, Sedebit solitarius & tacebit, quia leuauit se
supra se. Veruntamen præ omnibus, quæ pijs animis re-
colenda & contemplanda sunt, expediens erit redem-
ptionis nostræ ruminare, mysteria, & eadem quæ sæ-
pissime ad memoriam reuocare. Quanto enim maius
beneficium fuerit, tanto illud rememorando magis er-
ga benefactorem amore accendimur. Primorum parē-
tum præuaticatio, de paradisi delitijs omnem ipsorum
expulerat posteritatem, eademque damnationis lege si-
mul omnes premebamur. Misertus autem deus filium
suum misit vnigenitum, qui vt pro nobis satisfaceret,
carnem suscepit serui, cum esset omnium dominus. viā
veritatis demonstrauit, cum totus terrarum orbis præ-
ter Iudæam, imple religionis erroribus plenus foret.
Mortis æternæ obnoxii eramus, ille vltro se morti cruci-
cis obtulit, vt nos a morte liberatos ad felicia vitæ pro-
missa reuocaret. Mortuus & sepultus resurrexit, cælum
que cum homine assumpto ascendit, vt homines de ter-
ræ puluere tandem surrecturos monstraret, & cū cor-
pore iam neque mortalitati neque corruptioni subie-
cto, sicut nec ille subiectus est, cælum petituros, si mo-
do ipsum sequi fide opereque voluerint. Igitur tantū
ac talis beneficii magnitudinem animo meriendo, quis
adeo ingratus erit, vt potius eligat illa, quæ caro appe-
tit, quæ mundus blanditur, quæ suadet diabolus, quam
quæ omnium creator deus, omnium redemptor ac sal-
uator Christus iubet? cum præsertim per ista mundati
ad cæleste regnum perducamur, per illa autem æterni
ignis cruciatibus mancipandi simus. O stupendam ob-
stinatorem cæcitatem. In tanta, temporis breuitate no-
lunt carere voluptatibus, per quas certissimum est ad in-
feros præcipitium, & laborem tā modici tēporis defu-
giunt, per quem aditus ad supernam beatitudinem ve-

ssime comparatur sine fine fruendam.

¶ De prauis cogitationibus cauendis.

Cap. XXVII.

Quantum autem ad bene beateq; viuendū cō-
ferre solet diuinarum rerum contemplatio,
tantum ad male agendum alliciunt cogitati-
ones prauæ. Quæ cum etiam inuitis nobis & nolenti-
bus frequenter obrepant, quanto violentiores putas
fore, si quando victus manum dederis, qui nunc repu-
gnas? Mihi crede, nisi semper bellum cum illis quam
pacem malueris, per sensuum tuorum ianuas ad ani-
mam vsq; ingredientur, & per blandimenta eam sub-
uertent, subuersam interiment. Anima enim mala co-
gitatione fecunda, parit peccatum: peccatum vero cum
perpetratum fuerit, generat mortem. Igitur tametsi
aduersarius hic noster, id est, perniciosus cogitatus
non potest sic penitus repelli & in fugam conuerti, qn
rursus aliquando collectis viribus in prælium rede-
at, mentisq; nostræ arcem oppugnet, portis instet: do-
nec tamen intus non irruerit, ac dominari cœperit, tu
ti sumus: nec verendum est ne forte per vim irrumpat:
neminem vincit nisi volentem. De illis duntaxat, qui se
in potestatem eius non inuite dedunt, triumphare con-
suevit, & eos ad interitum vsq; perducere. Nihil itaq;
aliud est, impuræ cogitationi totum animi assensum p-
bere, quam ab hoste nobis infensissimo sanguinisq; no-
stri in primis cupido superari velle. Manifesta autem
stulticia est, et sponte cedere, a quo nil nisi necem spe-
res. Hoc tibi testatur Salomon dicens: Qui cogitat ma-
la facere, stultus vocabitur. Ac ne forte de furioso, cu-
ius error excusatur, dictum putares, continuo intulit:
Cogitatio stulti peccatum est. Stultus ergo, nec tamen
excusabilis, peccator erit, qui quicquid appetitio sug-
gesserit, illud protinus curabit sequi: & carni magis
quam spiritui seruire decernet. Quæris quonam pacto
non solum in factis aut dictis, verum etiam in ipsa co-
gitatione possit esse peccatum? Rem alienam iniuste cō-

Iaco. i.

Proue. 24.

F

cupiscis, bonum alterius inuides, laesus vindictam appetis, visæ mulieris venereo amore turpiter exarde-
scis, & quodcunq; malum ita cogitas, vt si posses, p-
fice re velles, ab illo q etiam occultorū iudex est, pro facto
tibi imputabit. Aliter enim deus, aliter hō iudicat, de⁹
quem nihil laret, in omnibus voluntatis affectum pen-
sat: hō vō, quia cordis alieni secreta rimari nequit, cō-
missum tantūmodo crimen examinat, nec quærit, pru-
dens an imprudens feceris aliquid mali, sed semp ranq;
voluntarium punit. Deniq; apud deum qui odit fratrem
suum, homicida est, apud homines vō non habet pro
homicida, nisi qui conficit hominem. Apud deum quī
viderit mulierem ad cōcupiscendum eam, iam mœcha-
tus est eam in corde suo, apud homines nisi cōmissi ad-
ulterii conuictus fuerit, pro concupiscentia quæ cordis
crimen est, plecti nō debet. Sed quid prodest, pro cogi-
tato flagitio humanæ legis multam non subire, cum
propter illud iudicio damneris diuino, & æterni reus
habearis supplicij? Lex diuina vxorem proximi, bouē,
ancillam, & quicquid illius est, concupiscere prohibet,
si concupieris tantum, legem dei puaricatus es, qui au-
tem sic peccat, nisi eum pœnituerit, non pœnam tempo-
rariam meretur, sed æternam. Ideo in sacris literis est
scriptum, Peruersæ cogitationes separant a deo. Et ite-
rum, Abominabile dñō cor prauum. Quod si beati sunt
mundo corde, quia deum videbunt, profecto q immun-
dæ cogitationis fœditate inquinantur, deum videre nō
poterunt. Quis autem dicere queat, q̄ra sit infelicitas
illius desperare conspectum, in q̄ vno videndo omnis
nostra beatitudo consistat? Quamobrem totis viribus
est cauendum, ne cum tanto animæ nostræ dispendio,
illicitæ cogitationis laqueis irretiamur, et dñs, cui nī-
hil est absconditum, sicut olim Iudæis, ita etiam nobis
exprobet, dicens. Vt quid cogitatis mala in cordibus
vestris? Primo suggestioni lasciuientium cogitationū
erit resistendum, ne placeant, deinde si quicquam dele-
ctauerint, ne eatenus gratæ sint, vt vsq; ad consensum
facti animū inclinent. Quod si euenerit, iam certe com-

Sap. i.
Prou. ii.

Mat. 9.

missisti scelus illud, quod cogitasti ut committeres, si
 adesset facultas, dareturque occasio. Quoties enim ini-
 quæ actionis adimplendæ potestas tollitur, voluntas
 peccandi pro facto habetur. Cum ergo se nobis noxi
 perniciosique ingerent cogitatus, præteruolare præter
 que labi sinantur. Non habebunt in corde nostro ulli
 remorandi locum, si contraria illis cœperimus cogita-
 re, & vitii virtutisque finem taciti perpendere. Brevis est
 vitiorum voluptas, sed æterni supplicium. Brevis est
 virtutis exercendæ labor, sed inestimabile & infinitum
 præmium. Faceat igitur malignæ cogitationis mor-
 tifera delectatio, quæ incautos in barathrum præcipi-
 tat inferni. Maneat autem diuinorum operum diuina-
 rumque legum meditatio salubris, quæ nos ad cæleste
 regnum transmittat, & sanctorum angelorum faciat esse
 consortes. Veruntamen si ad puræ contemplationis do-
 num cupimus peruenire, non solum scelestæ cogitatio-
 nes vitandæ erunt, sed etiam futes ac vanæ. Vana co-
 gitatio est circa ea quæ fluxa atque fragilia sunt, nec ge-
 quam in se solidæ utilitatis habent. Imprudentis est
 igitur de bonis corporis aut externis cogitare, quæ per-
 manere nullo modo queunt, & æterni ac stabiliis boni,
 ad quod fruendum creati ac nati sumus, non satis re-
 cordari: cum præsertim hoc haberi non possit, nisi illa
 contemnantur: neque libere & expedite de hoc aliquid
 considerari, nisi illa ferme obliuiscantur. Quandoqui-
 dem omnia relinquere & se solum sequi iubet eos do-
 minus, qui inter ipsius discipulos censi desiderant.
 Sola itaque de deo cogitatio vana esse non potest. Ideo
 Salomonis te sapientia hortatur, & ait: In omnibus
 vis tuis cogita dominum, & ipse diriget gressus tuos. Prou. 3
 Aliud vero cogitantes, vanitatis arguimur, dicente
 propheta: Dominus scit cogitationes hominum quoni-
 am vanæ sunt. Confecta est prima propositi opis pars, Psal. 93
 quam titulo Fidei applicandam censuimus: nunc de spe,
 & quæ illi magis arbitramur conuenire, spiritu san-
 cto instructe disseremus.

Libri I. finis.

E 1

EVANGE

LISTARII MARCI MARVLI LIBER
secundus, de spe & alijs virtutibus ac vitijs, quæ vel
spem consequuntur, vel ei aduersantur.

De spe veniæ. Cap. I.

Spes est summi boni deo miserante potiundi
expectatio. Peccauimus domino, legi iussisq;
eius non vt oportuit parendo, agamus pœni
tentiam, & speremus veniam, & miserebitur
nostri deus noster. Pœnitentiam (inqt) agite,
& appropinquabit regnum cælorum. Sed de
pœnitentia postea suo loco tractabitur, modo autem
quam misericors est dominus, quam facile ijs, quos de
licti pœnitent, ignoscat, videamus; vt & ipsi nobis remis
surum delicta confidentius speremus, cum alijs quoq;
multis eum remisisse ex euangelio didicerimus. Remi
sit Matthæo telonium, Zachæo fraudes, mulieri depre
hensæ adulterium, latroni rapinas & homicidia, apo
stolo negationem. Igit si mercaturæ negotiationique
operam impendis, desine vsuris rem quærere, atq; ha
ctenus quæsisse dolo, sicut fecit Matthæus, quicquid
dolo fraudibus ve interuersum est, restitue, & tantū
vitæ necessarijs contentus esto, sicut fecit Zachæus: ac
tum demum poteris esse discipulus Christi, cum desie
ris esse mammonæ seruus. Porro si venereæ voluptatis
obscenarijs es pollutus, & tua te accusat con
scientia, ingemisce compunctus, ora vt munderis,
mundata autem conscientia per confessionis pœniten
tiæque sacramentum, dicet tibi dominus, quod ante
dixit adulteræ: Vbi sunt q te accusabāt? nemo te condē
nauit nec ego te condēnabo. Vade, & noli amplius pec
care, p̄terea si forte odio habes fratrem tuū, si rapuisti, si
p̄cussisti, si occidisti, confitere crimē, dic te dignū sup

Matth. 4.

Luc. 5.

Lucæ .19

Iohan. 8.

plicio, sed tamen vt misereatur tui dominus instanter
 Postula. Vis nosse quātum hoc tibi profuturum sit? Ille
 qui sic peccauerat, sic pœnituerat, de cruce ascendit ad
 paradysum, angelorumq; fit socius, qui fuerat latronū. Luc. 23
 Cæterū si etiam oīm maximum scelus commisisti, hoc
 est, si Christo renuntiasti, & vel Iudaica vel Machume
 tana, vel aliqua alia impietate subuersus es, cogita quo
 excideris, quantum mali perpetraveris; & ad mentem
 sanam rediens amaris fidei fletibus, Petri exemplo, la
 ua perfidiæ sordes; & mereberis rursus fieri membrū
 ecclesiæ, a cuius corpore auulsus fueras, & iam cū mor
 tuis computatus. Hæc tecum meditare, hæc mente re
 uolue. Nūquā veniam desperabis o peccator, si & isto
 rum quos modo commemorauimus crimina, & domi
 ni erga ipsos benignitatem atq; misericordiam recte
 mensus fueris. Sed fortasse dices, non solum graua &
 horrenda sunt peccata mea, verum etiam plurima, vix
 que vllō calculi numero comprehensibilia. Igitur ne
 multitudo criminum spei tuæ detrimentum faciat, re
 spice mulierem illam, cui quotidiana delicta peccatri
 cis cognomentum indiderant. Videns onere tot flagi
 tiorum se infelicitè premi, accessit ad Iesum, lachry
 mis pedes eius lauit, capillis deterfit, vnguento perfu
 dit, & statim mortifero fasce leuatur, dimittunturque
 ei peccata multa, quia dilexit multum. Vtrum hoc de
 Maria Magdalena dictum, an de quadam alia, incertū
 est, & tamen de Maria quoq; septem dæmonia eiecta
 fuisse Marcus testatur, per quæ vitis quibus inquinata
 fuerat, purgatam designat. Et ipsa igitur perpetua dia
 boli serua fuit, sed cum finem iniquitatibus fecisset, me
 ruit fieri discipula Christi. Remissorem autem vt ma
 gnorum ita & multorū peccaminum se esse ostendere
 volens dominus, mulierem duodeuiginti annos incli
 natam erexit, Lazarum post quadridui sepulturam
 iam fœtentem ad vitam reuocauit. Quamuis ergo diu
 te satanas alligatum tenuerit, quamuis longo peccan
 di vsu iam obdurueris, & toto tempore in scelex tuorū
 monumento iacens contabueris, exolve tandem

Luc. 7.

Marc. 16.

Luc. 13.
Ioh. 11.

Psal. 20.

vincula, rumpe laqueos omnes: & diutinam mortem detestatus, ad illum conuertere qui suscitatur mortuos, & qui sepultos tumulatosque facit reuiuiscere, & excusso de pedibus puluere mundatos exire, qui dimittit aubet peccanti non tantum septies. sed etiam septuagies septies. Semper itaque spera in domino, & ora cum propheta & dic: Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam: ut & misericordiae magnitudo magnitudinem, & miserationum multitudo multitudinem tollat delictorum. Postremo ita tibi persuadeas velim, nullum esse omnino vitiose genus, nullum numerum, quin utrunque clementia agnoscat diuina his quos peccasse poenitet, & misericordiam implorare non piget, a peccatis quibus deus offendetur pro viribus abstinendo, quibus placatur iustitiae operibus sese exercendo. Solis impoenitentibus & desperatis non est veniae locus, nequius tamen peccant qui desperant, quam qui praesumunt, de utrorumque nunc vitio, cum de spe veniae satis haecenus dictum sit, breuiter explicemus.

De desperatione. Cap. II.

Luc. 23

QVI praesumunt, quoniam in peccatis perseuerando se saluari sperant, dei iustitiae derogant. Qui vero desperant, quia sibi ignosci posse diffidunt, dei misericordiam denegant. Praesumptioe usus est latro a sinistris dominicae crucis pendens, cum dixit, Si tu es Christus, saluum fac teipsum & nos. Non enim erroris poenitet dubitando de Christo, non criminis, rapinas quas fecerat silentio praetermittendo, & tamen arroganter petit ut saluetur. Sed licet ille de poena, quam tunc patiebatur, liberari postularit, ei tamen illi simillimi sunt, qui corrigi nolunt, & poenam quam in inferno luituri sunt, se liberos fore sperant, deum quidem misericordem esse confitentes, iustum autem negantes. His contrarii sunt qui desperant. Grauiorem enim delictorum suorum considerant, & ma-

gnitudinem diuinæ miserationis non perpendunt. Desperauit Cain, cum fratre interempto diceret, Maior est iniquitas mea, quam vt veniam merear. Si de dei clementia recte sensisset, profecto etiam id quod non merebatur, ab eo sese impetraturum pœnitendo sperasset. Nemo quippe veniam accipit, quia ipse meretur, sed quia benignus est ille, qui eam largitur. Desperauit & Iudas domini sui proditor. Peccaui (inquit) tradens sanguinem iustum, restituitque argenteos, quos inique acceperat. Sed nec pœnitentia illi pfuit, nec satisfactio, quia dolore supatus ad laqueum confugit, non ad dei misericordiam. Dolere quidem debuit de peccato, sed non ita vt spem quæ in deo est, de manibus dimitteret. Nos igitur qui deum in multis offendimus, & dolendo de culpa veniam speremus. & sperando veniam de culpa doleamus. Vtrunque necessarium est ei, qui & pœnas cupit euitare, & beatitudinem consequi sempiternam. De spe autem temere præsumendum dicitur, Spes impiorum peribit. Et de errore desperantium: Si desperaueris (inquit) lapsus in die angustiae, imminuetur fortitudo tua. Dies angustiae dies iudicii est. Cuius autem tunc fortitudo imminuta fuerit, hic dæmonum accusationibus grauatus damnationi succumbet.

Gen. 4.

Matth. 28

Proue. 10.

Proue. 24.

De decem præceptis Cap. III.

Ilius autem spes nunquam fallitur, qui dei præcepta quam potest studiose obseruat, dicente dño in euāgelio, Si vis ad vitam ingredi serua mandata. Mandata vocat quæ decalogo continentur. Nō habebis deos alienos, deus enim vñ vnus est. Qui somniis & sortilegiis & maleficis diuinationibus fidē præstant, deos alienos colunt. Cum enim solius diuinæ sapientiæ sit, futura nosse, hoc quod dei est, alijs tribuere præsumunt. Non facies sculptile, eo videlicet animo, vt adores illud ac pro deo habeas. Non est sceleris huius expers, qui pecuniam seculique diuitias magis quam æquū bonumque diligit. Apostoli autoritate hoc probamus, qui Colos.

Exo. 20

Primum
præceptū.

sensibus scribens, auaritiam simulacrorum seruitutem appellat. Neque tamen per hoc mandatum ars reproba-
ta est sculptorum vel pictorum. Non pingere aut finge-
re simulacra vetantur, sed adorare, ideo sequitur: Non
adorabis ea neque coles. ego enim sum dominus deus tu-
us. Quod autem nos quoque Christi sanctorumque i-
magines adoremus, non ad ipsas imagines, ne idola-
triæ arguamur, sed ad eos quorum ipsæ imagines ap-
parent adorationem dirigimus. Idcirco autem eiusmodi
simulacra publice proponi solent, ut quoties conspe-
cta fuerint, ad memoriam res gestas eorum quibus di-
cata sunt, reuocent; & ad imitandum fidelium mentes
accendant. Non assumes nomen domini dei tui in vanum,
ne contemnere videre, quod præcipue oportet reuer-
ri. Memento ut diem sabbati sanctifices. Nos vero sab-
bati obseruationem ad diem dominicum transtulimus,
ne cum iudæis in Christum non credentibus videamur
sentire, qui cum in sepulchro mortuum sabbato quie-
uisse fatentur quidem, sed postea viuum resurrexisse ne-
gant. Itaque ob resurrectionis reuerentiam, eo quo fa-
cta est die ab operibus vacamus, nec tamen ita supersti-
tiose, ut iudæi sabbato. Nam & mensas paramus, & ca-
lices abluimus, & multa huiusmodi agimus. Etenim ser-
uilia opera quæ vetantur, peccata potissime, quibus de-
us offenditur intelligimus, a quibus certe tunc magis est
abstinendum, cum diuino cultui opera impenditur. Ne-
que aliam ob rem festo die cessare debent manuum ex-
ercitia, nisi ut quisque cæteris omnibus curis expedi-
tus diuina tantum tractet, templa visitet, precationibus
incumbat, missalibus sacrificiis intersit, prædicationes
audiat, & totum tempus illud in dei laudem cultumque
expendat. Cum ergo dominicis feriatisque ab ecclesia in-
stitutis diebus maxime a scelere abstinendum sit, cur
vos infrenis ac petulans iuuentus tunc præcipue in ga-
neis crapulamini? in choreis lasciuitis? in iocis & ludis
diffuitis? alcarum tesserarumque lusionibus tempus di-
uino honori dedicatum impie consumitis? In quo qui-
dem lusu nec amissæ pecuniæ damnum sine infamia, nec

Secundum

Tertium.

lucrum sine restitutionis debito, nec vsus est sine peccato, nisi forte periurare, & dolos intendere, & aliena inique concupiscere, & inter se identidem rixari atq; in contumeliam prorumpere fas esse dixerimus, omitto quod interdum nec manibus tēperatur, & vsq; ad vulnera cadesque peruenitur. Quanto ergo leuius crimen ab his diuertere, & alicuius honestæ artis laboribus diem illum conterere, quam per orium ad tam nefanda flagitia conuerti? Profecto minus offenderetis, nullum omnino diem festum agere, quam hūc quem agitis tot vitiorum obscœnitatibus profanare. Cōcessus fuit olim Iudeis repudiū libellus, ne in vxores quæ displicuissent veneno sequerent, sed potius viuas dimitterent. Age iam permittatur & vobis, vt omnes dies profesti sint, nullus festus, vt potius manuum labore occupetur animus quam nihil agendo male agere assuescat. Nullus igitur sit vobis dominicus dies, ne ipsum qui dominicus est, in diabolicum conuertatis, dum eo toto tēpore, quo ab operibus vacui estis, non tam domino quam diabolo seruitis. Itaque nunc quidem ad vos pertinere arbitror hoc quod dicitur. Memento vt diem sabbati sanctifices cum nequaquam sanctificetis eum, sed polluat. Vt autem & ad vos pertineat, redite iam ad mentem & intelligite, ideo festis diebus a secularibus negotiis feriandū præcipi, vt exerceamus in diuinis, & non vt hauriēdis luxurijs voluptatibusq; incumbamus. Et hæc sane præcepta sunt, quæ ad dei duntaxat cultum spectāt, reliqua vero circa charitatem, quam proximis debemus versantur. Honora, inquit, patrem tuū & matrem tuam, vt sis longæuus super terram, quam dominus deus tuus dabit tibi. Natura ipsa nos prouocat, gratis parentes nostros colere & amare, quanto magis hoc facere debemus, cum etiam præmium proponatur longæuitatis? Neque si quosdam in primis parentum studiosos parum diu vixisse noueris, de promissione diffidas. Ideo terrenum & temporale bonum interdum cito subducit, vt cæleste & æternū gradu beatitatis celsiore cumuletur. Non occides. Cum neminem tibi lædere liceat

Quartum.

Quintum.

Exo. 22
Rom. 12

Sextum.

Septimum

Octauum.

Nonum.

Decimum.

multo minus interimere. Ne iudici quidem aliquem capitis reum ex odio fas est interficere, sed ex lege. Quam obrem non tibi, sed illi, qui exequendis legibus praeficitur, dictum est, Maleficos ne patiaris viuere, Priuato autem homini ne iniuriam quidem quam accipit, vlciſci permittitur, dicente domino, Mihi vindictam & ego retribuam, Non mœchaberis. Omnis coitus hoc mandato prohibetur extra matrimonij copulam. Si continere non potes, cur sine vxore es? Sin potes, cur monachum non, pſiteris? Illud ne dāneris, hoc vt mercedis plus capias voto suscepto caſtitatis. Non furum facias. Furti actio est in eum, qui contrectat rem alienam inuito domino. Igitur contra hoc praecipuum pergit, non solum qui aliquid furto sustulit, sed etiam qui per vim rapuit, vel per fraudem elicit, vel casu inuentum restituere noluit. Non loqueris contra proximum tuum falsum testimonium. Cum enim Christus dei filius veritas sit, quicquid aduersus veritatem dicitur, deum offendit. Non tamen omne mendacium ita graue crimen est, sed illud tantum, quod aduersatur charitati, & cum alicuius detrimento perficitur. Fingere autem & mentiri quod nemini noceat, leuis est culpa. Interdum ne culpa quidem, sed potius meritum, vt cum finguntur parabolae siue apologi ad praecipua virtutis. Nemo quippe ignorat ea conficta esse, non vt mendacium dicatur, sed vt veritas disciplinae salutaris iucundius exprimatur, gratius acceptetur, tenaciusque memori discantis infideat. Hoc me fecisse nullo modo poenitet edito illo quinquaginta parabolarum libello, dum prodesse plurimis cupio, non commento, sed veritate. De pernicioso autem mendacii genere scriptum est, Os quod mentitur, occidit animam. De hoc vero quod excusamus ac defendimus, abūde in parte eius libri, quem de religiose viuendi institutione inscripsimus, est tractatum, vbi sanctorum exemplis probatur, non solum fingere quandoque licere, sed etiam esse necessarium, quoties consultum iri volumus, vel nostrae vel aliorum salutis. Non concupisces domum proximi tui. Non

desiderabis uxorem eius. His postremis dei mandatis aperte discimus, non modo facto dictoque posse delin-
qui, verum etiam sola mali concupiscentia. Et si rem a-
lienam nefas est concupiscere, multo magis auferre, &
si desiderare tantum alterius coniugem non debemus,
multo minus cum illa rem habere. Concupiscentia e-
nim & desiderium quamuis crimine non careant, faci-
lius tamen coercentur, si cupita non perficiuntur, diffi-
cilius autem cum in consuetudinem facti venerint. In-
satiabiles nempe bestiae sunt avaritia & libido, non im-
plentur haustu, sed quo magis hauserint plus esuriunt.
Hoc quod sequitur, non seruum, non ancillam, non bo-
uem, non asinum, neque omnia quae illius sunt, cum illo
quod de domo non concupiscenda dicitur iungendum
censeo, ne ex decalogo hendecalogum faciamus. Cum
ergo in fine his duobus praeceptis prauae cupidines vi-
tandae iubeantur, quaerimus quomodo eas vitabimus,
cum interdum etiam inuitis ac repugnantibus nobis se
se ingerant, animumque non parum sollicitent ac laces-
sant? Sed quam diu refragamur, nihil nocent, nocent
autem cum eas dominari permittimus, & cum scelus
quod nondum peractum est, volumus, totoque tandem
voluntatis affectu eo ferimur, quo illae blandiendo in-
ducunt. Concupiscentia itaque mali nihil aliud est, quam
firmus in malum consensus, quod quamuis non fiat, fa-
ctum tamen iri cupimus.

De mandatorum conside- ratione. Ca. IIII

HAec sunt legis mandata in tabulis lapideis digi-
to dei descripta, ut cum omnia quae legis sunt
didiceris, ista potissime teneas, quae modo ma-
gis exquisito magisque mirabili tradita sunt populo
fidei. Cur enim ea deus in marmore sculpenda cura-
uit, nisi quia aeterna esse voluit? ac ne quando de me-
moria exeant, palliorum fimbriis assui iussit vittas
hincynthinas, quas quoties aspicerent toties eorum

Num. ix.

Psal. ii 8.

Ibidem

quæ ad comparandas animi virtutes præcepta sunt, recordarentur. Nobis vero quibus non iam litera, sed spiritui viuere conuenit, vitæ istæ in corde non in pal-
lijs reponendæ sunt, & nunquam dimittendæ. Quid enim ita ardentè amplecti debemus, vt mandatorum memoriæ quorum obseruatio nos ex corruptibili-
bus facit incorruptos, & ex mortalibus immortales, & ex terrenis cælestes, quæ deniq; diabolo nos eri-
pit & deo coniungit. Talia considerabat vir sanctissi-
mus Dauid, cū diceret. Quam dulcia faucibus meis elo-
quia tua domine, super mel ori meo. Vis vt & tibi dul-
cia sint: noli in verbis diuinis eloquiū ornatum requi-
rere, ita composita sunt, vt & docti & indocti quod o-
mnibus pariter profuturum erat, intelligerent: sed at-
tende qualis quantusq; sit, per quem prolata sunt, per
illum utiq; qui solus & acumen ingenij hominibus præ-
stat, & ipsum dicendi leporem impartit. Idem enim &
fons bonorum omnium est, & largitor, & cuius tam
dicta quam facta nulla prorsus in parte argui queant,
cum solus in cunctis vt maxime potens, ita summe sa-
piens sit. Cogita etiam quanta tibi in his obseruandis
quæ præcepta sunt promittantur, certe non argētum,
neq; aurum, neq; terrent regni fortunæ subiecta poten-
tia, aut gloriæ humanæ fragile bonum: sed illa firma
atq; stabilis beatitudo, quæ nihil melius, nihil maius
ab homine optari possit. Cum ista animo p̄mensus fue-
ris, tunc non solum, quam dulcia faucibus meis elo-
quia tua domine dices, verum etiam cum eodem propheta
lætus cantabis, In via testimoniorum tuorum delecta-
tus sum, sicut in omnibus diuitijs. Et iterum, Bonum
mihi lex oris tui sup̄ milia auri & argenti. Et rursum,
Dilexi mandata tua super aurum & topazion. Item
eodem psalmo, Lætabor ego super eloquia tua, sicut q̄
inuenit spolia multa. Quid enim illis pretiosius qd op-
tabilius, quæ sola nos efficere queāt cælo dignos, æter-
nitatis compotes, summi boni certos perpetuosq; pos-
sessores. Talia si tecum (vt debes) quotidie reputaueris
tam tandem cælestium mandatorum amore captus, atq;

ad eorum autorem deum conuersus dices, Ignitum elo-
quium tuum vehementer, & seruus tuus dilexit illud.
Non poteris enim illud non maxime diligere, in quo
tibi tam grande bonum propositum esse intellexeris.
Prudentia præterea mirum in modum proficere & sa-
pientia compleri incipies. Hoc tibi Baruch propheta
verbis, p'mittitur, neq; enim fallit ille per cuius os spi-
ritus sanctus locutus est. Audi (inquit) Israel mandata
vitæ, auribus percipe vt scias prudentiam. & Iesus Si-
rach filius, cuius dicta sacris voluminibus inseri meru-
erunt, Fili (ait) concupiscens sapientiam, conserua iusti-
tiam, & deus præbebit illam tibi. Ac ne de aliqua alia
quam quæ in mandatis continetur, iustitia dictum pu-
tares, alibi explanat, dicens: In mandatis dei assiduus
esto, & ipse dabit tibi cor, & concupiscentia sapientiæ
dabitur tibi. Hinc est quod in his versatus Dauid, omni-
bus humanæ scientiæ professorib; se sapientiorē factū
audet asserere, & domino confidenter loquitur, dicēs:
Super omnes docentes me intellexi, quia iustitia tua
meditatio mea est. & super senes intellexi, quia man-
data tua quæsiui. Abeat igitur cum suis dissertationi-
bus Plato, & cum argumentis Aristoteles, & cum so-
phismatum callidis captionibus omnes veteris acade-
miæ philosophi: vera sapientia est, deum nosse, & tam
edicta quam interdita eius, tota animi sedulitate ob-
seruare. Cæterum ne quis obseruandorum difficulta-
tem ignauia suæ fauens insipienter excuset, & impossi-
bilia esse prædicet, audiat Iohannem apostolum dicen-
tem: Hæc est charitas dei, vt mādāta eius custodiamus,
& mandata eius graua non sunt. audiat & Moysen in
Deuteronomio sibi loquentem: Mandatum hoc quod
ego præcipio tibi hodie, non supra te est, neq; procul
positum, nec in cælo situm, vt possis dicere: Quis nostræ
valet in cælum ascendere, vt deferat illud ad nos vt au-
diamus atq; opere compleamus? neq; trans mare posi-
tum, vt causeris & dicas: Quis e nobis poterit mare
transfretare, & illud ad nos vsq; deferre, vt possimus
audire & facere quod præceptum est? sed iuxta te est

Baruch. 4

Sap. i

Sap. 5

Psal. iis

1. Iohani. 5.

Deut. 30

sermo valde, in ore tuo & corde tuo, vt facias illum.
 Quid ergo qd supra nos non est amplecti recusamus?
 & quare quod cordi insitum est, id euellere ac prone-
 re conamur? nonne cum hoc agimus, intus quibusdam
 conscientiae stimulis pungimur? quasi qui contra natu-
 rae vim nitamur, dum ab his quae iubetur declinamus.
 Perspicuum est igitur quia prauis affectibus superati,
 neq; deo neq; conditionis nostrae rōni obedimus. Quae
 praeterea dementia est, immo quis furor, vitium sequi
 malle, cuius finis poena perennis est, quam virtutem,
 qua beatitudo comparatur aeterna? Beatitudinē autem
 decalogi obseruatoribus promissam quis ambiget,
 cum veritas in euangelio (vt supra retulimus) di-
 cat: Si vis ad vitam ingredi, serua mandata? Idem do-
 minus alibi quoq; cum de deo patre loqueretur. Scio,
 inquit, quia mādatum eius vita aeterna est. Si ergo tan-
 tae mercedis compotes esse cupimus, dei mandata ne de-
 seramus. Quae sicut perfectae vtutes sunt, ita perfectio-
 nis numero .i. decade censentur. Haec est itaq; frugum
 decima sanctae in horreum dei inferenda, multo meli-
 us quam illa quae de terrae fertilibus collecta offerri so-
 lent. Haec sunt decem conchae a vero Salomone positae,
 in quibus lauari debet, non pecudum vt olim, sed ani-
 marum nostrarum victimae in holocaustum charita-
 tis deo consecrandae. Haec est cithara illa, illeq; decachor-
 dus, ad quem nos hortatur Dauid, dicens: Confitemini
 domino in cithara, & psalterio decem chordarū psalli-
 te ei. Haec deniq; sunt decem plagae illae, quibus Pharaō
 aduersarius noster percutitur, & nos per eas liberati,
 ad terram vsq; promissionis perducimur, terram lacte
 & melle manantem .i. lucis aeternae candore visionis
 & diuinæ dulcedine refertam: quae non mortuorum ter-
 ra, sed viuentium dicitur: ne quis alibi viuere cupiat,
 quā vbi semper feliciter viuat & mori non possit. Cū-
 q; ad tam inestimabile bonū hac sola via peruenitur,
 ad eam ipsam Salomon sapientiae dono insignis te di-
 rigat ac stimulat, dicens: Conserua fili praecepta patris
 tui, id est dei: & ne dimittas legem matris tuae .i. eccle-

Iohan. 12

Mala. 3

1. Para. 4

Psal. 36

Exod. 3

Prou. 5

ſæliga ea in corde tuo iugiter, & circūda gutturi tuo, vt videlicet neq; cogitatione delinquas, neq; lingua labaris. Cum ambulaueris, inquit, gradientur tecum: & cum dormieris, custodiant te ne pecces, & vigilans lequere cum eis. Quæris, cur ita? ne ſcilicet quamdiu per hui⁹ vitæ curricula incedis, iuſtitia iter deſeras, & vel per quietem diaboli ludificationibus capiaris: vel cum euigilas, de mundo prius quam de deo cogites. In quo quidem imitandus eſt nobis ille, qui ait, *Quomodo dñ lex legem tuam domine, tota die meditatio mea eſt.* Igitur quoridie tecum reuolue, quoridie mente rumina, quæcunq; deo placent vt facias, quæcunq; diſplicent vt deuities. Ac ſi quādo pigebit cuncta repetere, ad ſummam illam in euangelio a domino factam protinus recurre. Diliges (inquit) dominum deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua. hoc eſt maximum & primum mandatum. Secundū autem ſimile huic. Diliges proximum tuum ſicut teipm. In his duobus mandatis (inquit) vniuerſa lex pendet & prophetæ. Omnia quippe præcepta tam legis quam euangelij. ad hunc ipſum rediguntur finem, vt deus & proximus diligatur. Ita tamen proximum dilige, vt deum non offendas, ita deum ama, vt nihil magis, nihil æque amare arguaris. Et ſi charitas dei hæc eſt, ſicut Iohānes apoſtolus teſtatur, vt mandata eius custodiamus, mendax eſt profeſſo, qui ſe deum diligere dicitur, & præcepta eius non ſeruat. Quæ quo diligentius adhuc ſtudioſiusq; amplectamur, cum de obſeruationum præmio ſatis dictum ſit, de tranſgreſſione quoq; pœna aliquid memoremus.

Pſal. 118

Mat. 23

1. Iohan. 5

De p̄uaricatorū pœna Ca. V.

SI quis interim alteri inſenſus maligne cauilletur, ſibi in mandatis ne occidat vetari, & non ne odio habeat, aut aliquod aliud iniuriæ inferat genus, meminiffe debet, cuncta quidem quæ in altera tabula conſcripta ſunt, ad illam ſummam redigi, quæ iubemur ita proximos vt noſmetipſos dili-

Mat. 5.

Deute. 27.

gere. Quo semel recepto, non solum ab omni offensa erit cessandum, sed etiam bene cuique oprandum, beneque faciendum; & quod nobis indigentibus ab aliis exigeremus, id aliorum necessitati præstandum. Si cui tamē quidquam mancum in decalogo imperfectumque videbitur, omnium perfectionem ex euangelio petat: Non venit, inquit saluator, soluere legē, sed adimplere. Quā obrem sicut legis ita & euangelii mandata obseruare nobis necesse est, si saluti nostræ consultum iri volumus. Nam & ipse euangelii autor Christus, quæcunque docendo tradidit nobis, ea se a patre accepisse dixit, hoc quoque habens a patre ut filius sit, patri tamen coæternus & consubstantialis: atque ita fiet, ut illa quæ vel per patrem, vel per filium, vel per spiritum sanctum iubentur, vnius dei iussa esse credamus, vnius maiestatis imperia. Quædam tamen ad tempus obseruanda, ut illa quæ futurorum figuras continebant, quædā semper, ut hæc ipsa de quibus nūc agitur, quæ ad vitæ morumque institutionem spectant, illa vero quæ perfectionis iunt, id est, ut paupertatem castitatemque colamus, monasticæ vitæ modum normamque sectantes, nostro relicta sunt arbitrio, antequam ea seruandi voto nos obligemus, quod si vouerimus, præstare tenebimur, non minus quam illa quæ iussa sunt. Præuaricator est qui secus fecerit. Sed iam redeat vnde digressa est oratio, & sicut instituimus ipsas præuaricatorum pœnas fidelium traditionum scripta percurrando, solícite scrutemur. Neque hoc sine dolore, immo nec sine metu, ne ipsi quoque cum peccatores simus, in illas incidamus. Legimus enim in Deuteronomio execrationes de monte Hebal, a Leuitis dei iussu prolatas, & inter legēdum contremiscimus. Maledictus, inquiunt, qui facit sculptile, quod est contra primæ tabulæ mandatum. Contra secundæ autem præcepta delinquentibus dicite, Maledictus qui non honorat patrem suum & matrem suā. Maledictus qui transfert terminos proximi sui. Maledictus qui errare facit cæcum in itinere. Maledictus qui peruertit iudicium aduenæ, pupilli, & viduæ. Maledi-

Etus qui dormit cum vxore patris sui, & reuelat operi-
mentum lectuli eius: & qui dormit cum iumento, vel
cum sorore, vel cum socru, vel cum vxore proximi: &
& qui percusserit proximum, & qui pro pretio viræ in-
sidiatur alienæ. Post multa, Maledictus aiunt, qui non
permanet in sermonibus legis huius, nec eos opere per-
ficit. Deinde iterum ad maledicendum acrius insurgen-
tes, ad transgressoremq; conuersi, dicunt: Maledictus
eris in ciuitate, maledictus in agro, maledictum horre-
um tuum, & maledictæ reliquæ tuæ, maledictus fru-
ctus ventris tui, & fructus terræ tuæ, armenta bouum
tuorum, & greges ouium tuarum: maledictus eris in-
grediens, & maledictus egrediens. Longum foret cum
ista referre quæ ibi colliguntur, sed breuiter, nihil pror-
sus mali, quod in hac vita mortalibus accidere possit,
præmittitur: vsque adeo graue crimē est, diuinis nol-
le parere mandatis, & aduersus eaniti propriæ volū-
tatis libidini blandiendo. Eadem enumerantur in Leui-
tico, & præcipue fames, pestilentia, gladius: multisq;
in locis scripturæ id ipsum non siletur: vt quod toties
repeti audis, euenturum peccatis exigentibus minime
dubites. Nam in Isaia quoque loquens ipse terræ cæli-
que conditor ac dominus, ait: Si volueritis & audieri-
tis me, bona terræ comedetis, q; si nolueritis, & me ad
iracundiam prouocaueritis, gladius deuorabit vos.
Multa huiusmodi in Ieremia, multa in Ezechiele, nec
pauca in reliquis prophetis leguntur, minis terroribus
que plena: quorum quam certus euentus fuerit, cū plu-
rimarum vrbiū excidia, tum potentissimorum quon-
dam regum infelicitissimi exitus testantur. Primus Israe-
litarum Saul rex, sicut a Samuele propheta ei prædi-
ctum fuerat, quia voci domini non obediuit, a Palesti-
nis magno prælio superatus, cum liberis occubuit, sce-
ptrum q; regni de domo & familia illius ad alios fuit
translatū, vt quale scelus sit, dei mandata præterisse, non
ipse solū, sed etiā filius qui reliquus erat, nepotesq; ei⁹
sentirent. Vt aut post hūc alioq; q; runda parem fortunā
silentio transeam, Sedechiæ maiori deploratione di-

Deut. 20

Leuit. 26

1. Reg. 31.

G

4. Reg. 25. gna clades compellit, si modo plorandi sunt, qui iuste pro scelere puniuntur. Hic capta a Chaldaeis Hierosolyma cum fugeret, comprehensus vinculisq; constrictus coram rege vna cum liberis adducitur: hi spectante patre trucidantur, ille deinde etiam oculis orbatur, quos mallet ante erutos, ne filiorum cædem videret. Vincens postremo & cæcus in Babylonem est ductus, templum ipsum atq; domus vrbis igni cōsumptæ, turres ac mœnia solo æquata, populus captiuus præter eos qui ceciderant, Babylonem translatus, quæ fere omnia per Ierem. 35. Ieremiam prophetam comminatus fuerat dominus regi ipsi, quâ populo, eo quod filios Rechab patri magis obedientes fuisse comperisset, quam illos sibi. Iusiurandum enim violauerant, rebelles facti Chaldaeorum regi Nabuchodonosoro, templum dei sui gentilium ritum secuti polluerant, prophetis vera vaticinantibus illuserant, & cum propterea tot mala se passuros audissent, deprauatos animi mores corrigere neglexerant. Contempta itaq; diuinitas non distulit vindictam, ubi in flagitio cognouit obduratos, & cum nulla denuntiatione futuræ ultionis deterreri possent, vltima calamitate afflixit. Antehac ob idem delictum & Samaria ab Assyrijs debellata, & populus cum rege Osce patriis auulsi sedibus, in Assyriamq; traducti seruiuerunt. Nemo ergo regum, nemo principum vel sibi vel imperii sui viribus nimio plus confidat. Si quis præuaricator mandatorum dei esse perseuerauerit, & nec vno aut altero flagello commonitus ab impietate animum auerterit, repente videbit misceri omnia quæ ditionis suæ sunt, hos capi, illos cædi, alios desciscere, diutinam libertatem statim seruitute mutari, & opes illas, quas multorum annorum victoriæ aceruauerant, paruo temporis momento hostium prædam fieri. Neq; enim hoc humanæ vires efficiunt, sed iniuriarum suarum ultor deus, qui solo nutu & cælum diruere, & terram potes est dissipare. Secure feliciterq; regnabit, qui ipsum regem regum & dominum dominantium nouerit colere ac reuereri. Nobis tamen nulla omnino seculi huius ad-
4. Reg. 17. In flagitio cognouit obduratos, & cum nulla denuntiatione futuræ ultionis deterreri possent, vltima calamitate afflixit. Antehac ob idem delictum & Samaria ab Assyrijs debellata, & populus cum rege Osce patriis auulsi sedibus, in Assyriamq; traducti seruiuerunt. Nemo ergo regum, nemo principum vel sibi vel imperii sui viribus nimio plus confidat. Si quis præuaricator mandatorum dei esse perseuerauerit, & nec vno aut altero flagello commonitus ab impietate animum auerterit, repente videbit misceri omnia quæ ditionis suæ sunt, hos capi, illos cædi, alios desciscere, diutinam libertatem statim seruitute mutari, & opes illas, quas multorum annorum victoriæ aceruauerant, paruo temporis momento hostium prædam fieri. Neq; enim hoc humanæ vires efficiunt, sed iniuriarum suarum ultor deus, qui solo nutu & cælum diruere, & terram potes est dissipare. Secure feliciterq; regnabit, qui ipsum regem regum & dominum dominantium nouerit colere ac reuereri. Nobis tamen nulla omnino seculi huius ad-

uersa æque timere conuenit, atque illa quæ post præ-
sentis vitæ finem peccatoribus infliguntur. Præsentia
enim mala quamuis teterrima venerint, longiora esse
nequeunt vitæ nostræ breuitate, nullumque infortu-
nium tam immane esse potest, quod non leniat ac miti-
get aduentantis & iam iamque affuturæ mortis expe-
ctatio. At vero illa supplicia, quorum nullus speratur
finis, nulla intermissio, nullum leuamen, quis non ex-
horrescat? nisi qui ne his quidem, quæ de inferorū pœ-
nis diuinitus tradita sunt, fidem adhibet, quæ sane in-
credulitas nequaquam a supplicijs hominem liberat,
sed eidem duplicat eorum grauitatem. Leuiores sunt e-
nim, quæ fragilitate naturæ peccamus, quam quæ ani-
mi malitia credere nolendo committimus. Igitur siue
quis credit, siue non credit, si aliter ac omnibus præce-
ptum est, vixerit, salu^s esse non poterit, quia longe est Psal. 118.
a peccatoribus salus. Mandati transgressio primos ho-
mines Adam & Euam eiecit de paradiso, angelos de cæ-
lo præcipitauit; & tu eiusdem fortasse delicti reus, illo
ascendere speras? Fallet te spes ista, fallet profecto, nisi
pœnitentiam egeris. Penitenti autem præstabitur mi-
seratio, dicente domino; Penitentiam agite, & appro- Mat. 4.
pinquabit vobis regnum cælorum, quod si ad viam iu-
stitiæ, a qua procul aberras, reuerti neglexeris, iam tã-
dem tuæ imbecillitati derelictus, peccata super pecca-
ta cumulabis, ac veluti absq; gubernaculo in mari flu-
ctuans nauis, quocunq; concupiscentiæ tuæ te impellet
status, eo fereris. Id tibi futurum ille qui nouit omnia R salm. 80
antequam fiant, prædicit in psalmo ita loquens: Non
audiuit populus meus vocem meam, & Israel non at-
tendit mihi, & dimisi eos secundum desideria cordis eo-
rū, ibunt in adinventionibus suis. Nihil illo homine in-
felicius, a quo diuinæ benignitatis auxilium subtrahi-
tur. Cum enim sic destitutus nihil boni per se agere pos-
sit, & suis affectibus ad malum pronis anhelet, con-
tinuo in omne nefas præceptis feratur necesse est.
Idcirco non solum a paradisi expectatione exclusi-

Luc. 12

tur, verum etiam indies grauius futurum sibi supplicium comparat in inferno. Ille enim seruus (vt in euangelio legitur) qui cognouit voluntatem domini sui, & non se pręparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, plagis vapulabit multis. Ne igitur æterni ignis magis omnibus expauescendo tormento obnoxij simus post pręteriti delicti pœnitentiam, ad iustitię capessenda opera accingamur, auxilium a domino implorantes, vt ea quę nos facere iussit, ipso adiuuante faciamus, & quę fieri vetuit vitemus. Ita Christianę hereditatis, quę omnem nostrę æstimationis computationem superat, consortes esse merebimur, cum ipse

Mat. 12

Christus dicat: Quidcunq; fecerit volũtatem patris mei qui in cælis est, ipse meus frater, soror, & mater est, quā si diceret: Is mihi in cælesti regno erit coniunctissimus, atq; arcta in primis cognatione copulatus, q̄ hic in exequendis dei mādatis mihi proximuseffici studuerit, vt sit particeps Christi glorię, qui Christi prius extiterit obedientię comes. Cæterum quoniam vndiq; insidię, vndique laquei nos circumdant, magnopere nobis vigilandum erit, ne in illis incidamus. Non incongrue igitur post mandatorum tractationem de vigiliā differemus.

De vigilia. Caput. VI.

Vitę mortalium tempus quam breuissimum est, ipsi senes parum se vixisse conqueruntur. Sed cū vita vigilia sit, nonne etiam tanto minus viuit aliquis, quanto plus quieti ac somno indulget? Nolo tamen vt extendendę in longius spatium vitę gratia, vigilię observatio te delectet, sed ea duntaxat de causa vt & a vitijs facilius abstineas, & virtutibus proficias magis. Vigilando autem vtrumq; effici posse facile nobis persuadebimus, si noui veterisq; instrumenti fidei testimonia audire voluerimus. Clamat in euangelio dominus: Vigilate & orate ne intretis in temptationem. Periculum ergo imminet illis, qui vltra naturę necessitatem dormiunt, ne carnis diabolice tenta-

tionibus superari delinquant. Nam & si spiritus promptus est ut obediat deo, caro tamen infirma & ad vitium prona, nisi vigiliæ freno teneatur, facile corruet. Cuius quidem periculi minime ignarus apostolus Petrus, nostræ salutis prospiciens, ait: Sobrii estote & vigilate, quia aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens circuit, quærens quem deuoret, cui resistite fortes in fide. Vigilantia primo opus est, ne imparati opprimamur; deinde fide, ut resistamus & vincamus. Quod si sapientius vincere contigerit, etiam virtute proficere contingeret. Superatis enim nequitiae suggestionibus, restat ut ad bonorum operationem conuertamur. Ad hæc autem perficienda non sufficit nostra fragilitas. Nisi enim dominus ædificauerit domum, inuani laborant qui ædificant eam. Ope igitur indigemus diuina, quæ precibus impetratur, dicente domino, Petite & dabitur vobis. Precationibus vero offerendis nullum tempus magis idoneum esse horis nocturnis, nullum accommodatius esse creditur. Atque ideo propheta hortatur nos, dicens, In noctibus extollite manus vestras in sancta, & benedicite dominum. Nox itaque meditationum mater est, dies actionum, has inter se vices partisse videntur, quando quidem saluator quoque noster ut huiusce rei nobis documento esset, per diem docuisse in templo, noctu autem in monte Oliueti exiens orasse perhibetur. Noctu ergo surgentes meditando atque orando quæramus cum sanctis mulieribus virtutum aromata ut illis ungamus Iesum. Si cum sanctimonie odore ad se venientes conspexerit, qua pietate est, iucunde gratanterque suscipiet, & in nobis implebitur dictum illud, Beati sunt serui illi, quos cum venerit dominus, inuenierit vigilantes. Præterea quemadmodum ætas vite nostræ brevis est, ita & incerta. Plurimos frustratur speratæ senectutis expectatio. Denique quis est qui vnum diem, immo vnam horam a mortis periculo alienam possit sibi promittere? Quam multos dum sancti ambulant, dum fabulantur, dum rident, vel casus exterior, vel morbus interior repente deiecit & exstinguit.

1. Petr. 5.

Psal. 126.

Psal. 133.

G 3

Mar. 13

In eo itaq; nostræ salutis consulitur, quod saluator ait, Videte, vigilate & orate, nescitis enim quando tempus sit. Sicut homo qui peregre profectus reliquit domum suam, & dedit seruis suis potestatem cuiusq; opis, & ianitori præcepit ut vigilet. Vigilare ergo, nescitis enim quando dominus domus veniat, sero, an media nocte, an gallicantu, an mane, ne cum venerit repente, inueniat vos dormientes. Ac ne solis discipulis id præceptum quis diceret, quod vobis dico, inquit, omnibus dico vigilate. Dominus domus huius, id est, corporis humani est Christus, serui sunt quinque sensus, ianitor anima; hæc si bene vigilauerit, sensus ipsi ad bene operandum recte disponentur. Isto autem modo expectatus dominus cum venerit, neque in seruis, neque in ianitore quod condemnet inueniet. Tametsi dominus noster in fine seculorum venturus sit, ut simul omnes iudicet, cuiusque tamen merita in exitu vitæ discutit, & singulorum facta diiudicat. Qualis ergo quisque nunc decesserit, talis etiam in illo ultimo iudicio cum corpore apparebit. Vigilare itaque iubemur, ne mors imparatos occupet. Et quoniam nescimus diem neque horam, semper est vigilandum. Semper autem vigilat, qui semper a malo abhorret: & bonum, ut deo placeat, agere pro viribus non cessat. Fieri quidem nequit, quin partem aliquam temporis quieti cedamus, cum nostræ conditionis imbecillitas, ut cibo, ira somno quoque cotidie indigeat. Sed audeo dicere, quod somnus quoque iusti vigilia sit. Nam ubi diurna opera pie religio seque peregit, & ante somnum quæ deo grata sunt cogitavit, etiam post somnum quæ cogitauerat perficere maturat. Ideoque citius expergiscitur & exurgit, ut quanto minus dormierit, tanto plus apud deum meriti bene operando sibi comparet. Igitur non plures horas dormitioni impartit, quam naturæ necessitas postulat, ut totum quod superest, semper in dei laudem, aut orando, aut aliquid aliud agendo expendat. Si quod momentum otio transierit, illud sibi deperisse arbitrat. Porro satis erit, sex horas ad mediam noctem

Item somno dare, a media vero nocte Romano ritu initium diei capere, nisi aliqua corporis imbecillitas longiore sibi quietem exegerit. Iste autem a media nocte ad sacrificia laudis deo offerenda exurgendi mos omnibus monachorum collegiis iam inoleuit, & quod ecclesiae instituto probatum apparet, id sequi, id curare atque amplecti saluberrimum esse sentimus. Sic olim sanctissimi viri prædicauerunt, sic docuerunt, sic suo exemplo facitandum ostenderunt. Dauid ipse, quem deus præ omnibus Iudeæ regibus dilexit, Memor fui (inquit) de nocte nominis tui domine, & custodiui legem tuam. Et iterum, Media nocte surgebam ad confitendum tibi. Isaias qui cuncta quæ euangelistæ narrant, multo antequam euenirent prædixit, ipse amore in deum accensus, ait, Anima mea desiderauit te in nocte, sed & spiritu meo in præcordiis meis de mane vigilabo ad te. Ieremias quoque ante sanctificatus quam natus, futuram HIEROSOLYMAE euersionem lugens, & precibus misericordiam implorandam suadens, nullas efficitiores fore credidit, quam quæ nocturno tempore factæ fuissent. Ideo consurge (inquit) lauda in nocte, in principio vigiliarum effunde sicut aquam cor tuum ante conspectum domini. Et in euangelio legimus pastoribus vigilas noctis agentibus angelo adueniente saluatoris natiuitatem fuisse nunciatam. Cuius memoriam ecclesia quoque a media nocte (tunc enim de virgine editus creditur) celebrare consuevit. Tunc etiam cum in templum puer IESVS est illatus, ANNA PHANVELIS filia redemptorem Israel agnouit sanctarum vigiliarum merito, quia non discedebat de templo, ut euangelista ait, ieiunijs, & obsecrationibus seruiens nocte ac die. Paulus apostolus cum SYLA discipulo in carcere positi, media nocte deo laudes decantant, & carceris fundamenta quassantur, ostia referantur, vincula soluuntur, & ipsi non refragante, sed rogante magistratu liberi dimittuntur, in tantum profuit nocte intempesta ad hymnos deo reddendos exurrexisse. Hos æmulando tu qui san-

Psal. 118.

Isaia. 25.

Thren. 2.

Luca. 2.

Ibidem

Act. 15.

pro. 4.

stus es, ama vigilias, ut sanctior sis, & tu qui peccator es, ut citius veniam impetres. Artifices partem noctis suo vendicant labori, ut quo plus operis confecerint, plus lucri consequantur. Quod ergo illis pro adipiscenda pecunia non est iniucundum, sæpe enim cantant dum exercentur, hoc tibi molestum esse poterit pro lucranda cælesti gloria? Nimum delicatus es, ne dicam stultus, si tantum boni tibi parare posse speras tota nocte stertendo. Illis tantum & nocte & die dormire satius esset, de quibus dicitur, Non dormiunt nisi cum male fecerint, qui ideo peruigilant, ut latrocinentur, ut furentur, ut crapulentur, ut libidini luxuriæque satisfacciant. Minus enim peccarent, dum dormiunt nihil agendo, quam male agendo dum vigilant. Tales vigilie tam fugiendæ sunt, quam hæc de quibus loquimur, expetendæ. His aduersos mortiferæ voluptatis illecebras armamur, his diaboli vires frangimus, & indices efficiamur fortiores. In his orando, legendo, meditando, quam suavis est dominus gustamus. Per has mundatur animus, acuitur intellectus, mens ad cælestia contemplanda erigitur, & gaudia illa quæ eloqui nescit, se interdum sensisse miratur. Hæ sunt sanctarum uigiliarum dotes, hæc commoda, quæ si tanta non essent, immo si minora forent quam dicimus, vigilandum tamen nobis esse suaderem, ne somnolentiæ damna subire cogamur. Quæ nunc nosse operæ precium erit, ut mali comparatione bonum ipsum quanti faciendum sit, magis pateat.

De malo somnolentiæ. Ca. VII.

Cuius longior quam natura postulat fuerit somnus, non solum bene agendi tempus perdit, sed etiam ipse ad vitia promptior fit, dum corpori magis quam animo obsequium præstat. Raro videbis eos qui somnulosi sunt, a luxuria libidinibusque abstinere. Cum crapulati fuerint, graui sopore premuntur, quos ronchizantes non facilius excites quam syluestres ursos, aut vitulos marinos. Putas expectati ad orationes procumbant, vel ad decantandos

psalmos instantientacula conquirunt, prandia deinde parari iubet, & cum hesternas perporationes diu dormiendo vix edormierint, iam sese nouis ac recentibus ingurgitant. Ne tunc quidem vigilare putandi sunt cum vigilant. Nam eo quoque tempore inertes veteris quoque stupore premi videtur, oscitant, hiant, lāguentibus nectant ocellis, seque elatis lacertis ac prolato pectore distendant, & nisi totā noctem dormierint, somnum a se fugisse lamentantur: tunc remedia quibus reuocetur disquirunt, iam papauer, iam lactuca parantur, iam titillatio circa digitos volasque pedum discurret, seruis ibi pruritum excitantibus, ut dominus qui usque mane soporem suum continuare nequit, eo iam non interrupto ad meridiem daret. Atque istos tam effœminato otio assidue torpentes de improviso mors occupat. Neque enim diu viuere queunt qui multo somno dediti marcent, tumet vultus lurido colore infecti, putrescentiaque viscera repente inuadens valetudo dissolvere festinat. Et quoniam nulla his cura fuit sanctis actionibus inuigilare, quibus nixi in cælum euolarēt, peccatis prægrauati ad inferos descendunt. Quod sibi valde metuens propheta orabat, cum diceret: Respice & exaudi me domine deus meus, illumina oculos meos, ne vnquam obdormiam in morte, ne quando dicat inimicus meus, præualui aduersus eum. Profecto nisi inimicus præualeret, id est, nisi periculum esset dormientibus, ne inimici huius dolis capiantur, sine causa dominus discipulos increpauisset, cum dixit: Sic non potuistis vna hora vigilare mecum? Quare autem illos vigilare vellet, continuo palam fecit dicens: Vigilate & orate, ut non intretis in tentationem. Huiusmodi quidem periculi testis est etiam parabola illa, in qua legitur: Cum dormirent homines venit inimicus hō, & superseminauit zizania in medio tritici. & illa altera: Si sciret paterfamilias qua hora fur venturus esset, vigilaret utique, & non fineret perfodi domum suam. Inimicus igitur noster & fur diabolus est. Somnolentis & otio vacantibus magis insidiantur, quia minus pro-

Matth. 26

Matth. 13

Matth. 14

G 5

vidi sunt ad cauendum, facileque ad omnes voluptatū illecebras inclinantur. Qui certe si capti & irretiti fuerint, tunc demum intelligent, quam male dormierint, cum villicationis suæ reddere rationem compellentur. Datum quippe sibi tempus ad penitendū, ac bene agendum, inutiliter immo & nequiter consumpsere. Nihil de futura vita cogitantes, dum præsentem in deliciis corporis dormiendo lasciuiendoque transigunt.

De somnijs.

Ca. VIII.

- D**E istorū numero etiam illos esse dixerim, quos vanæ somniorum suorum imagines quasi futuri diuinæ ita delectant, vt quotidie visa enarrēt & si quando sequatur euentus, vera se vidisse iactitent, veluti digni quibus cælestis prouidentiae mysteria pā dantur, cum magis illis conueniat in prouerbijs dictū: *Eccle. 34.* Quasi qui apprehendit vmbra & persequitur ventum sic & qui attendit ad visa mendacia. Neq; tamen imus inficias quandoque per somnium vera nunciari. Nam vt obiter aliquid ea de re dicamus, Iacob duodecim tribuum pater cum obdormisset, vidit cælestem scalam, angelosque ascendentes & descendentes, & a domino audiuit, terræ in qua dormiret, se possessorem fore, semenque suum per orbem esse propagandum. Hoc in *Gen. 20.* Genesi legimus, & ibidem de Iosepho eius filio, cuius somnio cognitum est, ipsum patri matriq; ac fratribus honorabilem futurum, manipulorum & stellarum quæ vidit, solis quoque & lunæ argumento. Ab his enim per quietem se adoratū dixerat. Idem Ioseph magistri pincernarum Pharaonis & pistorum præpositi, cum quibus tunc in carcere erat, somnia interpretatus est diuersæ quidem sortis, sed certissimi euentus, ac nihil, præsus ab interpretationis sententia discrepantis. Præterea in Iudicum libro Gedeonis victoria aduersum Madianitas, ante per nocturnam imaginem fuit vulgata quam euenisset, quodam somniente quod hordeaceus panis castra Madianitarum suo ictu subuertisset. Regum quoque historia testatur Salomoni dormienti ap-
- Gen. 37.*
- Gen. 40.*
- Iudicū. 7.*

paruisse dominum, fuisseque locutum, & sicut petierat, rerum scientiam ac sapientiam contulisse. Somnio fidem fecit euentus. Nam eum sapientissimum inter reges fuisse satis constat, Danielis etiam somnia de ventis pugnantis ac bestiis de mari ascendentibus, & alijs quæ leguntur, nisi futuræ veritatis signa extitissent ne scripta quidem in voluminibus diuinis fuissent. Veniamus ad euangelium; Magi ne ad Herodem reuerterentur somnio admoniti, capitis periculum euaserunt. Iosephus in somnis accepto responso, cum puero Iesu et matre eius virgine fugit in Aegyptum, ut ipsum IESUM neci subtraheret, qua Herodes ipsum solum quæritans, aduersus infantem multorum infantiam erat scuturus. Ad hæc non pauca in sanctorum vitis relata legimus, quibus credere compellimur, per quietem sæpenumero quæ vera sunt reuelari: cum præsertim ipse dominus (ut in numeris scriptum est) dicat, Si quis fuerit inter vos propheta domini, in visione apparebo ei, vel per somnium loquar ad illum. Sunt tamen quædam, quæ per dæmonum illusiones accidunt, vana atque fallacia, veris tamen interdum mixta ut credantur. Dæmonis enim calliditas quo animo falsum aliquid suadet, eodem & verum reuelat; utique ut nimium credulos, & iam sibi libere confidentes facilius euertat, atque in foueam alicuius mortiferi erroris præcipitet incautos. Prudentia igitur opus est ad deuitandos dolos, quos ille veterator nobis dormientibus per ipsa somniorum phantasmata frueri consuevit. Minimum itaque erit ei credendum, qui perpetuus humani generis aduersarius esse noscitur. Quicquid ille quocunque modo suggesserit, nisi virtute diuina compulsus suggerat, non veritatem, sed laqueos esse certo scias. Tunc etiam magis erit cauendum, cum se ostenderit amicum, & palpare animum blanditijs cœperit. Illa vero insomnia, quæ vel ab aliqua animi passione, vel corporis morbo, vel negotiorum cura, vel diurna verborum vltro citroque habitorem contentione prouenire solent, sem-

Danie. 7.

Matth. 2.

Nume. 11.

per vana futiliaque sunt, & nulla prorsus fide digna. Quod si quid ita ut somnium est euenerit, non somnio credas, sed cuidam præfagæ mentis diuinationi. Fieri enim non potest, quin aliquando ira contingat, ut futurum prædicimus. Porro visa illa, quæ diuinitus immittuntur, quamuis verissima semper sint, non tamen omnibus æque accidunt. Bonis quippe ad consolationem, malis ad terrorem. Bonorum sunt illa quæ præmisimus, malorum autem ista quæ dicemus: Pharaon rex cum dormiret, boues vidit septem crassas, & totidem alias macilentas, eodemque numero triticeas spicas, alias turgentibus aristis plenas, alias effetas, exiles, ac prorsus vanas, & quemadmodum ista differens Ioseph sanctitate notus prædixerat, septennem annonæ copiam, septennis fames est subsequuta. Nabuchodonosori quoque regis dirum ac triste somnium, siue statuam quam vidit, consideres, vario metallo compactam, siue arborem supra modum proceram, atque amplam, utroque enim somnio Daniele interpretante didicit, futuræ regni cladem, & suimet qui felicissimus putabatur, extremam miseriam. Pilati etiam vxor in euangelio multa per visum se passam conqueritur propter CHRISTVM, & marito ut missum illum faceret, nititur persuadere. Hoc quoque obseruandum, quod iniqui in somniorum suorum quid portendant ignari, a sanctis interpretationem accipiunt, ut Pharaon a Iosepho & Nabuchodonosor a Daniele. Vnde apparet, somnia ista quæ diuino fiunt consilio, & impijs obijci quandoque, sed non nisi electis dei seruis reuelari. Taceant igitur peccatores, ad quos non pertinet iudicium somniorum, aut eos ad quos pertinet interrogent, ne per viam non suam incedentes, præsumptione labantur. Ut autem nobis quoque spiritus sancto largiente interpretandi donetur facultas, minus temporis demus somno ut plus concedamus virtuti. Id si fecerimus, ne tunc quidem cum dormimus, quod terreat somniabimus, sed quod consoletur, quodque euigilantibus quæ gratum sit.

De oratione fructuosa, Cap. IX.

Sanctarum vigiliarum propria est quam deo offerimus oratio. Opportune igitur nunc de illa disseremus. Ad Philippenses scribens Apostolus. Nihil solliciti sitis, inquit, sed in omni oratione & obsecratione cum gratiarum actione petitiones vestrae innotescant apud deum. In quo mihi quidem videtur docere, ut oremus eum qui potest dare quod petimus, obsecremus autem per ea, quae illi quem oramus, chara esse no- uimus, ut facilius ad praestandum id quod poscimus inclinetur, & cum praestiterit, gratias agamus, ne impetrata ingritudinis vitio amittamus. Habes orationis formam, discce qualiter te habere oporteat inter orandum, secessum pete, ne quid oranti impedimento sit. Intra in cubiculum tuum saluator ait, & clauso ostio orapaterem tuum in abscondito. Sed is etiam clauso precatur ostio, qui sensibus a rerum fragilium cura sequestratis, & mente & corpore in illum dirigitur cui supplicat. Qui sic se habent, etiam cum in conuentu multorum orauerint, in abscondito orare putandi sunt. Priuata tamen orationi semper magis apta est solitudo. Nam & dominus noster, ut se nobis imitandum proponeret, dimissa turba (sicut euangelista ait) ascendit in montem solus orare. Hac profecto de causa a suis etiam discipulis quandoque se submouit, ut cum diceret, Sede hic donec vadam illuc & orem. Et sicut Lucas ait, annus est ab eis quantum iactus est lapidis. Locus igitur ab omni strepitu vacuus, si fieri potest, eligatur offerendae deo precatiōi, ut purior synceriorque offeratur. Deinde cum cogitaueris quam potens, quam immensus sit, quem allocuturus es, quam ediuerso tu vilis atque abiectus, humiliter quantum potes accede, suspirans, in gemiscens, lachrymas etiam si potes fundes, illumque imitare publicanum, qui stans a longe, vultu in terram deiecto, pectus percutiebat suum. Peccatorum quippe conscius non est ausus propius accedere, non oculos in caelum subleuare, & ut a se poenā exigeret, a pectoris verberatione non cessauit. Verge ne quod vel dignitate perditus, vel a deo iam gratiam consecutus, minus se submittat, ad scri-

Phil. 4.

Matth. 6.

Matth. 14.

Matth. 26.

Luc. 22.

Luc. 18.

3. Reg. 8. pturarum testimonia animum applicet, & videbit Sa-
 Daniel. 9. lomonem regē in dedicatione templi fixis in terra ge-
 nibus & manibus ad cælum expansis, deprecantem. Au-
 diet Daniele propheta dicentem, Posui faciem me-
 am ad dominum deum meum, rogare & deprecari in
 ieiunijs, sacco & cinere. Inde transiens ad euangelium,
 Ephr. 3. considerabit vas electionis Paulum apostolum, qui
 ait, Curuo genua mea ad patrem dñi nostri Iesu Chri-
 sti. Ipsum quoq; Christum dominum contemplabitur
 quo nemo sanctior, nemo magnificentior, modo pronō
 copore in faciem procumbentem, modo erecto in cæ-
 lum suspicientem, & modo positus genibus orātem, nō
 quod illi nostris humiliationibus opus esset, sed quod
 nos illius indigeremus exemplo. Porro quoties pecca-
 tis, quæ a nobis commissa sunt, ignosci petimus, ante
 illis a quibus iniuriam accepimus, ignoscamus. Ipsius
 enim domini præceptum est, Cum stabitis ad orandū,
 Mar. 11. dimittite si quid habetis aduersus aliquem, vt & pa-
 ter vester qui in cælis est, dimittat vobis peccata ve-
 stra. Quod si vos non dimiseritis, nec pater vester qui
 Timot. 2. in cælis est, dimittet vobis peccata vstra. Et Apostolus. Volo
 inquit viros orare in omni loco, leuantes puras manus
 sine ira & disceptatione. Quomodo enim tibi placatū
 iri deum speras, nisi prius ipse placatus fueris proximo
 tuo? Tu deum quem semper summe reuereri debebas,
 offendisti; alius te, qui homo es, non deus; creatura,
 non creator; peccator, non iustus; & licet ille qui læ-
 sit, lædere non debuerit, tu tamen lædi merebare. quid
 1. Iohā. 1. enim mali non meretur is qui deo peccat? & si dixerim-
 us quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus
 & veritas in nobis non est. Nunc considera quam ius-
 te poscas tibi ignosci, qui deo deliqueris, cum tu homi-
 ni non vis ignoscere, qui deliquit tibi. Post remissam
 autem omnem iniuriam, accede ad offerendas preces,
 non frigide sed ardentem; non remisse, sed perseueran-
 ter. Attende quid Ieremias propheta monendo dicat:
 Thre. 3. Leuemus (inquit) corda nostra cum manibus ad domi-
 1. Cor. 14. num in cælos. Quod & apostolus docet dicens, Orabo

spiritu, orabo & mente, psallam spiritu, psallam & me-
 te. ut videlicet & lingua sermonem resonet, & mens cir-
 ca ea quæ dicuntur, intenta sit. Parum diligens est pre-
 cator, qui alio verba, alio cogitationes dirigit, & cum
 corpore in ecclesia sit, animo vagatur foras per vrbis
 loca, vel secessus ruris. Quando hic cum Apostolo dice-
 re poterit, Conuersatio nostra in cælis est, si ne ibi quæ-
 dem vbi est, se esse noscit? Nec semel orasse sufficit. in-
 frandum est ut impetres quod postulas. Eadem preces
 frequenter replicandæ, & in his quæ ad animæ salutem
 pertinent, usque ad finem est perseverandum, dicente Ie-
 suo qui saluat, Petite & dabitur vobis, quærite & inueni-
 etis, pulsate & aperietur vobis. Omnis enim qui petit
 accipit, & qui quærit inuenit, & pulsanti aperietur. Cha-
 nanæa mulier cum domino supplicasset, repulsa non re-
 cessit, contempta magis se submisit, & quoniam humi-
 liter orando perseverauit, quod poposcerat, accipere
 meruit. Hanc rogandi assiduitatem commendat etiam
 parabola illa de muliere vidua, quæ durum & fastidio-
 sum iudicem petendi improbitate, ut ipsam de aduersarii
 iniuria vindicaret, compulit. & illa alia parabola de ho-
 mine qui nocte intempesta pulsando amici ianuam, & cla-
 mitando dormientem excitauit, excitatum surgere coegit,
 & panes quotquot volebat sibi commodare. Dominus præ-
 terea cum futuri iudicii terrores prædicando explicuisset,
 adiecit, Vigilate itaque omni tempore orantes, ut digni ha-
 beamini fugere ista omnia, & stare ante filium hominis
 Denique quod verbis docuit, opere confirmavit. ter enim easdem
 preces repetisse dicitur, & factus in agonia orasse proli-
 xius, multumque sudasse dum oraret, ut discas, etiam cum
 multum oraueris, non remittere cordis affectum quem
 non solum cum rogamus, quamquam tunc magis, ve-
 rum etiam cum non rogamus nos habere necesse est, ut
 impleatur quod Apostolus ait, Sine intermissione ora-
 te. Post gloriosam domini ascensionem de ipsis eius ap-
 ostopolis traditum est, quod perseverantes erant in ora-
 tione cum mulieribus & Maria matre Iesu & fratribus
 eius. Et si Apostolis opus erat iugi orationum sacrificio,

Matth. 13

Lucæ 18.

Lucæ 11.

Lucæ 22.

1. Thes. 5.

Actu. 1.

Mar. 11.

Iohā. 14.

Psal. 144.

Lucā. 22.

quis tutum se a tērationum periculo sperabit, nisi semper orauerit? Hoc quoque roganti necessarium, ut nunquam de dei misericordia diffidat, sed semper se impetraturum speret quod petit, si modo illud fuerit sibi, vel ei pro quo petit, profuturum. Omnia (inquit) quæcunque orantes petitis, credite quia accipietis, & eueniet vobis. Male tamē id credit, qui veritati quæ Christus est, non adhæret, eodem dicente: Veri adoratores adorabunt patrem in spiritu & veritate. Et ut ostenderet quare sic adorandus esset, Spiritus, inquit, est deus & eos qui adorant eum, in spiritu & veritate oportet adorare. Hoc spiritu afflatus Dauid, in eandem sententiam prorupit, dicens. Prope ē dominus omnibus inuocantibus eum, omnibus inuocantibus eum in veritate. Frustra igitur hæretici precibus insistant, frustra omnes illi qui Christi religionem veritatis fide nō sequuntur, nunquam futuræ salutis quam orant, compotes erunt, nisi crediderint. Ad hæc si precatione poposcere⁹ rē aliquam, cuius incertus est exitus, id est, quæ impetrata nescimus, utrum cōmodo an incommodo nobis futura sit, dei voluntati committamus: ut non quod ipsi cupimus præstet, sed quod ille nouit, neque noxium neque inutile fore. quia redemptor quoque noster, cum passionis calicem transferri a se patrem rogasset, ita orationem clausit, ut diceret: Veruntamen non mea voluntas, sed tua fiat: non quod ipse nesciret crucem, quam subiturus erat, omnium credentium fore salutem, sed quod instruere nos vellet, ut semper voluntati nostræ præferamus dei voluntatem. Unde ab eodem edocti, quotidie orando dicimus: Fiat voluntas tua sicut in cælo & in terra. Cæterum cum eius voluntas sit, ut pie iusteque viuamus, hoc quoque his verbis poscimus, ut leges atque præcepta quæ dedit nobis, per nos impleantur. Frustra enim imbecillitas nostra ad id niteretur, nisi illam gratia iuaret diuina. Et si per se bonum aliquod agere possemus, necesse non esset orare ut possimus. Charitas præterea, quæ omnibus debemus, exigit ut sicut pro nostris ita & p

dis preces offeramus deo, vota quoque faciamus. Iacobi apostoli sententia est: Orate pro inuicem ut saluemini. Paulus quoque apostolus hortatur, dicens: Obsecro primum omnium fieri obsecrationes, orationes, postulationes, gratiarum actiones, pro omnibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sublimitate constituti sunt, ut quietam & tranquillam vitam agamus in omni pietate & castitate. Denique dominus noster etiam pro persecutoribus nos orare iussit, & ipsemet pro illis, a quibus probra, maledicta, verbera, & in crucem actus mortiferas plagas patiebatur, orauit patrem, ignoscique eis postulauit. Quanti autem id meriti sit, primus martyr Stephanus ostendit, qui ihs a quibus lapidabatur veniam precaturus, vidit celos apertos, & Iesum stantem a dextris virtutis dei, ab eodem utique iam iam suscipiendus, cuius in diligendis inimicis mansuetudinem fuerat imitatus. Quo autem facilius ad assequendam beatitudinem voti nostri compotes simus, expedi et quidem eos etiam quos deo charissimos esse constat, ut pro nobis deprecantur obsecrare, ut quod ipsi non meremur, illorum qui digni sunt suffragiis obtineamus. Ita fecisse gentiles quosdam in euangelio Iohannis legimus. Cupiditate enim affecti videndi Iesum, rogauerunt Philippum, Philippus Andream, ambo dominum: quid secutum sit, euangelista non explicat. Non tamen dubito, quin ipse dominus per apostolos exoratus hoc concesserit, quod fortasse ihs tacentibus vel non concessisset, vel concedere distulisset. Sanctos ergo in auxilium nobis inuocemus, quia in psalmo est scriptum. Oculi domini super iustos, & aures eius in preces eorum. Et Iacobus apostolus: Multum valet (inquit) deprecatio iusti assidua. Plus potuit vnus Moyse oratio, quam multorum arma. Illo namque orante victæ sunt inimicorum copiae, quo tacente superabant. Ad Eliæ prophetæ preces cælum dedit pluuiam & terra fructum, cum trium annorum & sex mensium siccitate cuncta in agris exaruiscent. Idem viduæ Sareptanæ inopiam fari næ oleique copia exuberare fecit, filioque eius mortuo, 4. Reg. 4

Iaco. 2.

1. Timo. 2.

Act. 7.

Ioh. 12.

psal. 33

Iaco. 5.

Exod. 17

3. Reg. 17.

4. Reg. 4

H

- Ibidem. cum orasset, vitam instaurauit. Eliseus quoque deum precatus viginti hordeaceis panibus centum virorum famem saturauit, ita ut etiam reliquæ superfuerint. Deinde Sunamitidi hospitæ diu sterili prolem a domo exorauit, & qui natus fuerat, puerum vita defunctum reuiuiscere fecit, postremo Naamâ Syrum lepræ morbo laborantem sanitati restituit, nec terrenis corporibus modo, verum etiam cælestibus iusti atq; fidelis hominis præualet oratio. Iosue Israelitici exercitus dux oblatis deo precibus solem & lunam stare compulit, donec inimicos ad fugam conuersos persecutus in ternicione deleret. Pro Ezechia rege supplicante angelus e cælo delapsus pugnavit, & Assyrios qui ipsum obfederant, concidit; centum octoginta quinque milia virorum vna nocte fuere desiderata. Nullus vnquam exercitus tam feliciter armis conflictit, quam eo tempore sua solus Ezechias oratione. Sed etiam quando graui morbo affectus se moriturum audisset, longiora vitæ spatia oranti quindecim anni additi sunt. Longū esset referre veteris nouæq; scripturæ miracula, percurrento quanta vis atque virtus precum sanctarum sit, quot mortuos ipsi etiam Christi discipuli suscitarint, quot cæcis visum, quot claudis gressum, quot incurabili ægritudine oppressis pristinam restituerint sanitatem.
- Mat. 23. Audi insuper quid ipsa veritas dicat: Omnia (inquit) Iohan. 14. possibilia sunt credenti, & omnia quæcunq; petieritis Iohan. 17. in oratione credentes accipietis. Et alibi: Quodcunq; petieritis patrem in nomine meo, hoc faciam. Et iteq;: Si quid petieritis patrem in nomine meo, dabit vobis. Quid ais Iudæ? quid tu Mahumetane? quid vos oēs qui in Christum non creditis? nonne incassum cæleste bonum speratis, quia illud in nomine Christi non petitis? Non enim potestis in eius nomine petere, quem non recipitis fide, quem dei filium esse negatis. Suis autem fidelibus ille ait: Si manseritis in me, & verba mea in vobis manserint, quodcunq; volueritis peteris, & fiet vobis. Manemus in Christo cum credimus, manent in nobis verba Christi, cum ea operibus comprobamus.

Hoc si præstabimus, nubes cælosq; penetrabit oratio, & illi beati spiritus, qui Tobia preces offerebant domino, etiam nostras offerre curabunt. Et sicut in apocalypsi scriptum est: Fumus incensorum de orationibus sanctorum ascendit coram deo de manu angeli, ita & nostræ orationes ascendent. Neq; vlli dubium esse potest, quin ille cuncta quæ petierit, a domino impetraturus sit, cuius internuntij spiritus ipsi angelici esse non dedignantur. Neq; enim hoc ideo permittit omnium præsciis, & semper ubiq; præsens deus, q; indigeat ut hominum opera orationesque ad se perferantur: sed ut per angelorum officium suam erga pios promptosque peccatores benevolentiam testetur. Amare se plurimum eos ostendit, quos talibus uti concedit ministris. Quibus certe si digni fuerimus, hoc est, si quæadmodum oportet, orauerimus, præterita peccata condonabuntur, præsentia repellentur, futura facile vitari poterunt, ipsa animi virtus roborabitur, caro obediet spiritui, & superatis diaboli tentamentis, bonorum operum fructus cumulabitur. Reliquum erit, ut re bene gesta hinc decedentes a domino coronemur. Sed iam de illis quoq; pauca dicamus, quorum preces vel nullius vel minimi momenti sunt, ut simul discamus, nos eorum dissimillimos esse oportere, si diuinum nobis fauorem precum laudumq; cultu cupimus conciliare.

Tob. 12

Apoc. 8

¶ De oratione infructuosa.

Cap. X.

NE supplicationibus nostris propitietur de peccata obstant. In Ieremia scriptum est: Opposui isti nubem, ne transiret oratio. Vnde idem propheta sub persona plebis peccatricis coram deo queritur & ait, Nos inique egimus, & ad iracundiam provocauimus, idcirco tu inexorabilis es. Nisi enim omnium prorsus delictorum quæ commisimus, nos pœnituerit, & de omnibus pariter dolore mœroreque satisfacere studuerimus, frustra pœcumbimus ad orandum. Nimiū im

Thre. 3
Ibidem.

- pudens est, qui vel vna in re offendere non cessat, & ab eo quem offendit, orat gratiam. Quid supplicando atque obsecrando placare deum tibi iratum speras, & a luxuria non discedis, & fornicari non desinis? vel aliud quod legi diuinæ aduersatur, agere non omitis? De istiusmodi supplicatoribus lamentatur in euāgelio saluator noster, dicens. Quid vocatis me domine domine, & non facitis quæ dico? Quod si forte contigerit, vt per inuocationem diuini nominis miraculum aliquod efficias, noli propterea credere deum tibi reconciliatum, si in delicto perseveras, non tuo merito id conceditur, sed necessitati aliorum. Multi (inquit) dicent mihi in illa die, domine domine nonne in nomine tuo prophetauimus, & in nomine tuo dæmonia eiecimus, & in nomine tuo virtutes multas fecimus? Et tunc confitebor illis, quia nunquam noui uos, discedite a me omnes qui operamini iniquitatem. Tunc te nosse incipiet, cum ab eo scelere, in quo nunc obstinatus perduras, abstinere decreueris, tunc & gratiam conferet vt abstineas, & cum pro tua oraueris salute, voti compos vt efficiare præstabit. Intantum autem obstinatorum non acceptationem, vt etiam pro eis orare vetet, præsertim si incorrecti impœnitentesq; decesserint, quod Iohannes apostolus in epistola testatur dicens. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roget quis. Ipse quoque dominus Iudæorum pertinaciæ iratus, ad Ieremiam prophetam loquens ait: Tu ergo noli orare pro populo hoc, nec assumes pro eis laudem & orationem & non obstitas mihi, quia non exaudiam te. Timeant itaq; horum verborum sententiam qui in peccato persistere non timent. Quod si in scelere perseveraturum aliquem constaret, nemo fidelis pro salute illius orare auderet, nisi sibi licere arroganter crederet quod non licuit prophetæ. Nos vero ideo etiam pro obstinatissimis rogamus, quia nesci futurorum speramus ad poenitentiam redituros. Certum est tamen cassas vanasq; esse pces, p q̄s alijs id postulat qd nō merent accipere. Illorū etiā inefficax & inutilis erit deprecatio, q lingua
- Luc. 6.
 Mat. 7.
 1. Ioh. 5.
 Iere -7.

quidem mansuetudinem atq; humilitatem præferunt dum deo supplicant, & in corde aduersus proximum odij facibus ardent. A deo diligi volunt, & homini ad imaginem dei facto, Christi sanguine redempto, infensi sunt. Audi quid præcipiat dominus: Si offers (inqt) munus tuum ad altare, & ibi recordatus fueris, qd frater tuus habet aliquid aduersum te, relinque ibi munus tuum ante altare, & vade prius reconciliari fratri tuo & tunc veniens offers munus tuum. Quamobrem nisi remiseris omnem offensam, nisi reconciliatus fueris, nisi eum etiam qui aduersum te indignatur, quantum potes, placaueris, curam non solum tuæ, sed etiam alienæ salutis gerens, non poteris munus orationis offerre domino. Non enim exaudiet te, nisi charitatem, quam omnibus debes, viderit in te. Illius quoq; reproba in primis habetur oratio, qui quicquid petierit, non eo tendit, vt deo placeat. Nam siue pro corporis valetudine, siue pro rebus vitæ necessarijs, aut pro quavis alia orabimur, semper ea fine orandum erit, vt commodius ei, qui bona omnia tribuit seruiatur. Sed auari ideo orant, vt terrena bona lucrentur, ideo gloriæ cupidi vt ab hominibus laudentur. Quare ad primos certe pertinet quod in euangelio dicitur: Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, qui comeditis domos viduarum, orationes longas orantes, propter hoc amplius accipietis iudicium. Non enim solum pro auaritiæ crimine punientur, sed & pro sanctimoniæ simulatione. Secundos imitari dominus prohibet, dicens: Cum oratis, non eritis sicut hypocritæ, qui amant in synagogis & in angulis platearum stantes orare, vt videantur ab hominibus: Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Non ergo recepturi sunt dei gloriam, quam orando expetunt, cum iam receperint gloriam hominū, quam concupierant. Vtuntur & hi quidem dominica oratione, sanctorum psalmis, precibusq; ab ecclesia constitutis, dominus tamen non attendit verba, sed animum intentionemq; orantis, & magis irritatur quam placatur, cum id quod bonum est, proposito vsurpatur non

Mat. 5.

Mat. 23

Mat. 6.

H 3

bono. Tale quippe facinus & Ieremias deuouet, dicens:
 Maledictus qui facit opus domini fraudulenter. Cum
 Ierem. 48 ergo hic q̄q̄ fraudulenter agat, qui orandi studium ad
 laudem dei institutum, ad suam vertere nititur, erit vti
 que maledictus: & dum vulgi plausum captat, videri
 non esse sanctus cupiens, nisi penitentiam egerit, non
 Psalm. 52. effugiet penam, dicente propheta: Deus dissipauit ossa
 eorum qui hominibus placent. Præterea neq̄ eorū ad
 impetrandam gratiam proficit supplicatio: q̄ quis bñ-
 fecerint, iactanter tamen facta sua prædicant, cum te-
 ste conscientia contenti esse deberent, & quicquid lau-
 dabiliter egissent, non sibi sed deo tribuere. Talis fuit
 Luc. 18 phariseus ille, q̄ ingressus templum vt oraret, depri-
 mēre aliorum mores cepit, suos vero insolenter effere-
 re. Deus gratias tibi ago (inquit) quia non sum sicut cæ-
 teri homines raptores, iniusti, adulteri, velut etiā hic
 publicanus, ieiuno bis in sabbato, decimas de omni
 quæ possideo. Si ista quæ faciebat, ad dei laudem non
 ad suam dixisset, nec se cæteris prætulisset, non peccas-
 set, sed & se gloriari voluit, & alios petulanter incesse-
 re, & præcipue publicanum tunc eodem loco, sed mul-
 to submissius orantem. Ideo peccatoris humilitas me-
 ruit veniam, iusti superbia damnationem, domino de
 utroq̄ sententiam ferente, cum diceret: Amen dico vo-
 bis, descendit hic iustificatus in domum suam præ illo
 Quod si tm̄ potest humilitas adhibita pctō, quāto plus
 poterit innocentia probeq̄ factis copulata? Sunt q̄ ni-
 mis negligenter orant, summis labijs verba murmu-
 rant, nec satis qd dicant, attendunt, non dissimiles illis
 q̄ p̄ getem somniantes loquuntur, quos per Isaiam ar-
 guens dñs ait: Hic populus labijs me honorat, cor autē
 Isa. 29. eorū longe est a me. Tales certe si exaudiret, non repre-
 Mat. 15 henderet. Et quoniam inter orandum semetipsos non
 intelligunt, faciunt vt nec a deo intelligant. Qualem
 igitur affectum orandi habent, talem & fructū suæ ora-
 tionis referunt. Ex his (vt egdem reor) erat ille, cui in
 apocalypsi deum audimus loquentem: Vtinam frigi-
 dus esses aut calidus, sed quia tepidus es, & nec frigi-

dus nec calidus, incipiam te euomere ex ore meo. Frigus timoris est, calor ad amorem refertur, tepiditas autem desidia orioque tribuitur. Otiosi igitur & terrena magis quam cælestia curantis deprecatio, quoniam neque satis timet, neque satis amat, tantum abest ut quicquam impetret, ut etiam (si fas est dicere) nauseam ei faciat quem precatur. Cum enim admodum somnuculose roget, illud quod petit, cōtemnere potius quam desiderare videtur. Nam si magnipenderet quod poscit, enixe in primis ardentius instaret, diceretque cum propheta: Clamaui in toto corde meo exaudi me domine. Qui sic non clamant, non facile exaudiuntur. Non nulli vero satis cupide orant, sed fide dubia adhuc atque nutanti, veluti ille in euangelio, qui filium secum attulit ad Iesum, ut a vexatione liberaretur, & ait: Si quid potes, adiuua nos misertus nostri. Quam diu suspensio animo fuit, possit ne id sibi a domino præstari, quod rogabat non accepit. Postquam autem firma stabili que fide opus esse ad impetrandum didicit, & se iam vere credere nihilque de domini virtute dubitare respondit, filium pro quo orabat sanum recipit. Hanc dubiæ & fidelis postulationis inter se distantiam Iaco. apo. verba satis declarant, ubi ait: Si quis indiget sapientia, postulet a deo, qui dat omnibus affluentius, & non impropert, & dabitur ei. Postulet autem in fide nihil hæsitans, qui enim hæsitat, similis est fluctui maris, qui a vento mouetur & circumfertur. Nō ergo æstimet hō ille, qui accipiat aliquid a dño. Ex his igitur quæ diximus, perspicuum est, eos qui vel de religione quicquam dubitant, vel in peccato aliquo perdurant pro æterna salute, quam credentibus ac penitentiis promissam esse constat, orantes non exaudiri, quibus dicere possis cum Iacobo Apostolo, Petit, & nō accipitis, eo quod male petatis, Quod quidem & ecclesia deo in psalmis loquens confitetur, cum ait, Odientes me disperdidisti. Clamauerūt, nec erat qui saluos faceret, ad dominum, nec exaudiuit eos. Contraria his agamus oportet, si volumus ut petita nobis concedantur, ut videlicet ista per quæ peccantur

Mar. 9.

Iacobi. 3.
Psalm. 74.

tium labor irritus efficitur, vitemus, & illa faciamus quæ nos cum precamur, voti compotes reddunt. Quoties autem id quod orando poscimus, non euenerit, aut dilatum credamus vt apriori detur tempore, aut non fuisse profuturum si datum esset, aut ne daretur peccata nostra obstitisse. Si vero ex sententia successerit peti- tio, gratias deo agamus neq; quicquam nostris meri- tis, sed totum eius erga nos benignitati deputemus. De orandi ratione satis dictum fit: nunc vt confidentius ad orandum procedamus, de peccatorum pœnitentia, sine qua omnino placere nō possumus, tractandū videt.

¶ De peccatorū pœnitentia Cap. XI.

Matth. 9.

Pœnitentia nos a peccatorum sordibus emūdat, & pristinæ restituit puritati. Vnde leprosus in Euangelio Christum suppliciter adorans, & cu- rari cupiens, morbo liberat. Lepra in scripturis pecca- tum designat. Peccati ergo lepra domino iubēte, ab a- nimo pœnitentis fugatur, vt ibi virtutes inserantur, vnde vitia pullulabant. In huiusce rei figura &

Matth. 8.

paralytic⁹ de lecto surgit, & mulier a sanguinis proflu- uio curatur, & qui mortui erant reuiuiscūt, & alij mul- ti varijs languoribus grauati eleuantur. Nam quemad- modum hi credendo & pœnitendo corporis consecuti sunt salutem, ita animæ fideles a peccatorum ægritudi- ne per pœnitentiam liberatæ, saluantur. Sic saluatus ē

2. Reg. 12.

Dauid, qui de adulteriū homicidiūq; crimine, quod com- miserat dolēs, Peccaui (inqt) domino, & continuo pec- catum sibi remissum esse meruit audire. & tunc quidē ad altiora se extendens, clamauit, Cor mundum crea in me deus, & spiritum rectū innoua in visceribus meis, vt impetrata delictorum venia spiritussancti donū in ipso reparetur, per quod vitæ quoq; sanctitate possit proficere. Quod aut sceleri veniam impetret pœniten- tia, etiam per Ezechielem prophetam dei v̄bis edoce- mur. Si impius inquit, egerit pœnitentiam ab omnib⁹

Psal. 50.

pētis suis quæ opatus est, & custodierit omnia p̄cepta mea, & fecerit iudiciū & iustitiā, vita viuet, & non

Ezech. 18.

morietur. omnium iniquitatū eius quas operatus est,
 nō recordabor. in iustitia sua quā operatus est, viuet.
 Nunquid voluntatis meæ est mors impij, dicit do-
 minus deus, & non vt conuertatur a vñs suis & viuat? Et
 iterum; Impietas impij non nocebit ei, in quacunq; die
 conuersus fuerit ab impietate sua. Pœnitentia igitur ni-
 trum est & herba fullonum, quæ non corpora, sed ani-
 mam nitidam reddit, & resina illa Galaad, quæ nō car-
 nis ægritudini, sed mentis medetur vitijs. Mens autem
 post peccatorum purgationem spiritus sancto fauente il-
 luminatur, virtutūque incenditur amore, ita vt ab ijs q̃
 deo displicent penitus expiata, cogitare incipiat quæ
 sint illa, quibus ille plurimum oblectatur, cupiens eidē
 in omnibus obsequi, in omnibus semper fideliter serui-
 re. Hæc est igitur gratia, quæ pœnitentibus datur, si-
 dusque illud luculentum, quod magos, cum regem mū-
 di natum quærent, præcessit, sed cum in itinere ad He-
 rodem diuertissent, fulgor viæ salutaris index euanu-
 it: vbi vero discessum est ab Herode, rursus idem lu-
 men apparens, illos vsque ad dñm, quem quærebant, p-
 duxit. Ergo diuinæ gratiæ mentem nostram irradiās
 lux, latet & obscuratur, si ad vitia diuertimus: cum au-
 tem ab his per pœnitentiam recedimus, quāprimum
 exoritur, & intelligentiam mundati cordis illustrat,
 vt ad contemplationem cælestium erigatur, cui prius
 terrena tantum curæ erant. Sic & cæcis visus, & sur-
 dis auditus, & vox mutis tribuitur in euangelio: vt q̃
 in tenebris peccati fuerunt, per pœnitentiam illuminē-
 tur; & qui dei præcepta audire volebant, conuersi etiā
 pficere studeāt; & qui docendi nō ignari, sed otio dedi-
 ti linguam cōpescuerant, iam alios ad capeffendā vir-
 tutem hortādo atq; instruēdo ora resoluāt. Talibus ab
 Apostolo dicit: Eratis aliqñ tenebræ, nūc aut lux in do-
 mino. Vt filij lucis ambulate. Vñ idem p̃tōrem ad pœ-
 nitentiā sollicitat, dicens: Surge qui dormis & exurge a
 mortuis, & illuminabit te Ch̃sus. Ceteri nisi prorsus
 oīm quæ turpiter & inique ppetrauimus, nos pœnitue-
 rit, lux ista in nob locū non habebit. Non potest fulge-

H. s

Ephe. 5.

Marci. 8.

Populus
Israel.Roboam.
Achab.Iosophat.
Ioram;
Iochan.
Ezechias.
Manasses.
Iosias.

re dies quādiu pars aliqua noctis remanet, neq; synce-
rum esse frumentum, donec a minutissimis etiam paleo-
lis & cunctis pulueris micis euentilatū non fuerit. De-
nique veluti cæcus ille, qui nondum satis credulus, vi-
su recepto quasi per caliginem cernebat, videbanturq;
ei homines (vt Marcus ait) tanquam arborum effigies
incedentium, deinde plena fide Christum suscipiens,
iterumq; ab ipso contactus, clare videre coepit omnia.
Ita nunquam perfecte illuminari poterit, cuius non e-
rit ex omni parte penitentia perfecta, de qua perfecti-
one inferius, quantum dominus nostras quoque tene-
bras illustrare dignabitur, dicemus. Interim reliqua pe-
nitentiæ bona cursim prosequamur. Post mentis illu-
minationem penitentia animi robur viresque suppe-
ditat ad insultus dæmonum reprimendos, carnisq; vi-
randa blandimenta. Anima enim sicut peccatorum vin-
culis irretitur, ita penitentia ope operaque soluitur ac
liberatur, expedita intrat in domum fortis ipsa iā for-
rior. & quæ ante a diabolo ligata fuerat, nunc diabolum
ligat, vasque eius diripit, nihil in se relinquens, quod
ille suum esse possit dicere. Quamdiu autem serua pec-
cati fuit, & domus & vas diaboli erat, postquā peccare
desiit, & quod peccauerat penitendo deleuit, facta ē do-
m^o oñonis & vas iustitiæ. atq; ita pualuit aduersarij sui
potentiæ suæ penitentiæ virtute. Ad hæc pcurre veteris in-
strumēti historias, & iuenies hebræū populū, ppter pec-
cata hostili potestati frequēter subiectū, ppter peniteu-
tiā liberatū, ppter pētā victos, ppter penitentiā victoria
positos. Hoc ludicum liber continet, hoc Regū gesta te-
stantur. Sic Rhoboā, ne Aegyptij armis dispderetur,
obtinuit, Sic Achab malū quod capiti suo mox incubi-
tū p prophetā didicerat, distulit ad postores. sic Ioso-
phat Ammonitas Idumęosq; vicit & numero & armis
impar, sic Ioram Assyrios obsidione & Iochan eorū-
dem seruitute liberatur. Ob hoc p Ezechia stās ange-
lus domini cōcidit Assyrios. Ob hoc Manasses Babylo-
nio iugo erutus, regno quod amiserat restituitur. Ob
hoc Iosias nō vidit malum, quod vidisset, si delicti cū

Non pœnituisse. Eius pœnitentiæ merito, ne impœnitens quidem populus dei vindictam sensit, quamdiu ille vixit. Quinetiam penitentiæ tanta vis est, vt immutabilis dei mutare posse sententiam videatur. Post dies quadraginta subuertendam Niniven Ionas a domino iussus prædixerat, & tamen Niniuitis in cilicio, cinere, atq; ieiunijs penitentiam agentibus ignoscitur: & quoniam illi peccandi superbiam in penitendi humilitatem conuerterant, diuinum decretum reuocatur. Nec deum ipsum pudet figulo se comparare, vt in Ieremia legimus, q vas luteum fingens, cum rota corrente forte dissipasset, rursus illud in eandem faciem refecit: & ecce, inquit, sicut lutum in manu figuli, sic vos in manu mea domus Israel. Repente loquar aduersum gentem & aduersum regnum, vt eradicem & destruiam & disperdam illud. Si pœnitentiam egerit gens illa a malo suo, quod locutus sum aduersum eam, & ego pœnitentiam agam super malo, quod cogitavi vt facerem ei. & subito loquar de gente & regno, vt ædificem & plantem illud. Attendant principes terræ ista, & si qua regni dispendia patiuntur, non fortunæ imputent, quæ nulla est, sed sibi q deum offenderunt: & si in integrum restitui cupiunt, penitentiam agant, delinquentes corripiant, iustitiam seruent. Deus irasci desinet, si illi quibus nunc irascitur, correcti, sanctius viuere incipiant; alioq penitus delendi, nisi se corrigant. Id testantur duorum regum diuersi exitus Pharaonis & Nabuchodonosor. Alter toties flagellatus duritiâ cordis non dimisit, ideoq; cum toto exercitu qui ipsum sequebatur, fluctibus obrutus perit. Alter mente alienatus, vrbeq; electus, & cum brutis computatus, quia deum contempserat, inter aduersa animo resipiscens deo se submitit: & pœnitentia ductus, veniam ab eo petit, quo miserante calamitatibus liberatus & in regno fuit receptus. Diuina igitur prouidentia cum pœnitentibus clementer ignoscit, cum in vitio perrinaces diu frustra puniens, iuste postremo disperdit: & quos temporali animaduersione ad emendationem vitæ copellere nequit, eos æternis penis afficiendos cõdenat. Sicut aut deprauatæ mētis obstinatio

Niniuitæ.
Iona. 3.

Ierem. 18.

Pharao.
Nabuchodonosor.

Luca. 13.

Apoca. 22.

sua grauitate hominem in abyssum deprimit ac pessumdat, ita pœnitentia sua virtute sursum in sublime vsq; ad cœleste regnū euehit, & quo nihil est sublimius, deo coniungit. Hinc est quod saluator in euangelio ait: Pœnitentiam agite, appropinquabit enim regnum cœlorū. Hoc regnum domus est illa, ad quam ouis a grege suo aberrans cum inuenta fuerit, humeris repositatur pastoris, & fit gaudium in cœlo super vno peccatore pœnitentiam agente magis quam supra nonagitanouem iustis, qui non indigent pœnitentia. Denique pœnitenti in cruce latroni, Christumque confitenti, ad eode respōsum est: Hodie mecum eris in paradiso. Et in Apocalypsi beati dicuntur, qui lauāt stolas suas in sanguine agni, vt sit potestas eorum in ligno vitæ, & per portas intrent ciuitatem. Beati sunt qui peccatorum maculas lauant, sed eas in sanguine agni lauare oportet, quia pœnitentia nihil iquaret, si Christi passio sub maledicto venundatos non redemisset. Lauantur itaque in sanguine agni, qui in Christum credentes, eius misericordiam pœnitendo & sperando implorant, & eodem miserante, bonum quod cupiunt, consequuntur. Neque enim nisi fideles forent, quos peccasse pœnitet, per portam, id est, per ipsum qui ait, Ego sum ostium ouium, ciuitatem illam, patriam beatorum perpetuam atque perennem, ingredi potuissent. Quanta conferat nobis pœnitentia diximus, nunc qualis esse debeat, vt ea conferantur, dicemus.

Qualem oportet esse pœnitentiam. Ca. XII

Matth. 21.

EX arbitrii libertate proficiscatur oportet, quicquid operis vel pœnam meretur, vel præmium. Pœnitentia igitur nisi voluntaria fuerit, dei aduersus peccatorem iram placare non poterit. Libertas ista in illa duorum filiorum parabola manifesto apparet, qui a patre iussi vt vineam cultum irent, alter negauit se iturum, & pœnitentia motus, iuit. alter iubenti quidem assensit, sed mutato proposito ire noluit. Par

hio momento vtriusq; in contrarium reuoluta est voluntas. Is tamen patris imperium peregrisse dicitur, quē nolē obedire pœnituit, & quod ante noluerat, rursum voluit, suaque sponte fecit, quod liberum erat facere nolē. Hoc si inuitus fecisset, inter non obediētes habēdus esset, non enim pro eo quod quis nolens, sed pro eo qđ volens benefacit, laudem meretur atque gloriam. Voluntas ergo vt bene de deo, mereri possit, libera ad pœnitentiam agendam accedat, non coacta, non vi aliqua compulsa. Deinde voluntariæ pœnitentiæ iungenda ē submissæ mentis humilitas. Ille qui a patre recedendo peccauerat, veniam petendo dixit, Non sum dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum de mercenarijs tuis, ideo æquari fratri qui non deliquerat, vel etiam præferri meruit. Et publicanus dum cernuus orat, indignū que se iudicat in cælum suspicere, Christo testante rēdijt iustificatus, cæli ciuis futurus, qui peccati seruus fuerat. Sed si ne iustus quidem, nisi se humiliauerit, exaudietur, quanto minus peccator veniam impetrare poterit, nisi simul & pœniteat & humilietur? Hoc ipsum dominus a nobis exigens, clamat, Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio, & fletu, & planctu, & scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Cor autem humiliatum, & intus pœnitentiæ dolore scissum, lachrymæ (si fieri potest) foris per ora manantes testentur. Mulieri pœnitrici in euangelio dimittuntur peccata multa, quia dilexit multum. Sed dilectionis huius testes lachrymæ erāt, quibus pedes domini rigauit, capilli, quibus rigatos tersit, labia, quibus terfos osculata est, unguentum, quo illos post oscula vnxit. Mœror, humilitas, amor, simul mixta erant, omnium tamen causa fuerat amor, quo concupiuit cum ipso in gratiam redire quem offenderat. Petrus quoque apostolus negationis crimen fletibus diluit amaris, & qui ante lachrymas domino infidus extiterat, post lachrymas regni cælestis clauēs ipso tradente accipere meruit. Ad eiusmodi fletum Iacobus apostolus nos inuitat, dicens, Emundate manus peccatores, & purificate corda duplices animo,

Lucæ. 15.

Lucæ. 18.

Iohel. 2.

Lucæ. 7.

Matth. 26.

Iacobi. 4.

- miseri estote, & lugete, & plorate, risus vester in luctum conuertatur, & gaudium in moerorem. Humiliamini in conspectu domini, & exaltabit vos. Per hoc quod in fine subiunxit, docet penitentis lachrymas æterna consolatione esse dignas. Eadem Pauli sententia est, vbi ait, Quæ secundum deum tristitia est, penitentiam in salutem stabilem operatur. Tristitiam vero istam atque fletum, ne leuitatis esse videantur. vitæ austerioris observatio comitari debet, vt quod per voluptatum illecebras peccatum est, per corporis afflictionem purgetur.
- 2. Cor. 7.** Intrate, inquit dominus, per angustam portam, quia angusta & arcta via est quæ ducit ad vitam. Quod si per viam istam sanctos & pios homines cælum ascendisse credimus, quomodo qui peccauerunt id assequi possunt, nisi & ipsi per eam inceserint? Iob iustus nullius mortiferi delicti conscius, & qui summi dei verbis laudatus fuerat, præter illa quæ ad patientiæ probationem pertulit, saccum consui, inquit, super cutem meam & operui cinere carnem meam, facies mea intumuit a fletu, & palpebræ meæ caligauerunt. Daniel inter prophetas egregius habitus est, visionum somniorumque intelligentia donatus est, puer adhuc senes iudicauit, et tamen ego Daniel, inquit, lugebam trium hebdomadarum diebus, panem desiderabilem non comedi, & caro & vinum non introierunt in os meum, sed neque vnguento vnctus sum. Quid de Iohanne baptista dicam? In matris utero sanctificatus, de muliere genitis prælatus, plusquam propheta habitus, deserti angustias volens patitur, pilis camelorum vestitur, zona pellicea præcingitur, & in tam vili habitu vilis nutritur, locustas & mel syluestre comedens & aquam bibens, a vino autem & fœcra se abstinens. Si ergo electorum dei talis in terra vita fuit nullius pene culpæ conscius, quos labores quas vigilas, quæ ieiunia, quas asperitates, nobis tot criminum inquinatiõe fœdatis non vltro subeundas dixerim, vt mundemur? Veruntamen quorum durioris vitæ rigorem sponte susceptum imitari proposuerimus, eorum sequi debemus & mores. Frustra enim aliquis
- Matth. 7.**
- Dan. 10.**
- Iohannes Baptista.**

corpus exterius fatigationibus exercet, si mens intus non se omnino disponat, ita vitio abstinere, vt etiam diligenter incumbat studio virtutum. Ideo dictum est **Matth. 13** Facite fructum dignum pœnitentiæ, quia maxime pœnitentibus conuenit, vt dimissis flagitijs, bene beateque viuendi exercitationibus operam impendant, vt videlicet superbiam excludat humilitas, libidinem castitas, auariciam liberalitas, crapulam abstinencia, otium labor, dolum simplicitas, odium charitas, et quicquid culpabile fuerat, contraria probitas compenset. Atque ita in cubilibus (vt Isaias ait) in quibus prius dracones habitabant, orietur viror calami & iunci, & erit ibi semita, & via sancta vocabitur. Hoc est quod apostolus nobis suadet, vt deponamus veterem hominem, qui corrumpitur per desideria erroris, & induamus nouum, qui secundum deum creatus est, in iustitia & sanctitate veritatis. Hac tali negotiatiõe talenta nobis credita duplicantur, & qui super pauca fidelis fuerit, super multa constitutus intrabit in gaudium domini sui. Super omnia vero cauendum est, ne dum pœnitentiam mire procastinamus, pœnitentiæ tempus effluat, & in peccatorum luto adhuc defixos repente mors occupet. Vide igitur ne te iuuenilis fallat ætas, ne salubre corpus & robustæ vires decipiant. Nulli ætati parcit mors, & sicut senes ita & pueros rapit, quinimo rari admodum sunt, quos ad senectam vsque patitur peruenire. Plurimos præterea eadem dies sanos fortesque incedere vidit, & exanimis concidere. Nulla vitæ securitas est, semper inter pericula versantium. Potes vel morbi vi, vel venenati cibi haustu, vel serpentis ictu, vel ficarij alicuius improviso percussu, vel alio aliquo inopinato casu protinus extinguï, denique quod multis accidit, potest & tibi. Idcirco sicut in **E C C L E S I - Eccl. 5.** **A S T I C O** scriptum est, Non tardes conuerti ad dominum, & ne differas de die in diem, subito enim venit ira illius, & in tempore vindictæ disperdet te. Expectaris a domino, vt sceleris perpetrati te pœniteat, & mores vitio corruptos virtutis operibus cu-

res ne pereas, tu vero tuimet oblitus, perire mauis quā corrigi, & tam benignum dominum, tam pium patrē non cessas offendere. Iam tandem excute insaniam istam & resipisce, ac saniore vsus consilio, rumpe moras omnes, pone finē flagitijs, & supplex veniam ora, vt deo miserante, dum miserendi superest tempus, mereri cælestia incipias, cum terrena spreueris. Quod si cunctantem mors præuenerit (vide in quanto verferis discrimine) æternam quæ pœnitentib⁹ datur beatitudinem amittes, & in ignem inextinguibilem, quo currunt obstinati, perpetuo cruciandus deſcieris. Nihil est quod magis cauere debes, ergo & nihil magis accelerare quæ penitentiam, per quæ talia cauentur, & mutata sorte tam immensum malum vitatur, tamque immensum bonum acquiritur. Hæc sunt igitur vere penitētis officia, quæ retulimus, vt videlicet volens non inuitus ad penitendum accedas, vt humiliaris, vt lugeas, vt vitam magis laboriosam viuas, vt præterita peccata succedentium virtutum meritis compenses, vtque in primis cures, ne penitendi tempus tarda conuersione imprudenter amittas. Ista tamen omnia cum perfeceris, vide ne quod tibi tribuas, totum diuinæ gratiæ acceptū referre debes, & cum propheta dicere: Scio domine quia non est hominis via eius, nec viri ē vt ambulet & dirigat gressus suos. Nam si humana fragilitas ad agendam penitentiam diuino non indigeret auxilio, Ieremias non orasset: Conuerte nos domine ad te & cōuertemur, nec saluator dixisset: Sine me nihil potestis facere. & nemo potest venire ad me, nisi pater qui misit me traxerit eū. cui sententiæ Pauli apostoli dictum concordat, vbi ait: Non volentis neque currentis, sed miserentis est dei. Vnde Philippensibus etiam scripsit, dicens, Cum metu & tremore vestram salutem operamini. Deus est enim qui operatur in vobis & velle & perficere pro bona voluntate. Idem arroganter sese offerentem increpans ait. Quid habes quod nō accepisti? si autem accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis?

Thre. 5.

Iohan. 15.

Iohan. 6.

Philip. 2.

1. Cor. 4

De obstinatione non admittentium penitentiam Cap. XIII.

Nunc illos conueniamus, qui peccandi assuetudine obdurantur, quiq; graui aliquo execrandoque commisso crimine veniam desperant: & cum ad penitentiam conuerti alteris arduum videatur, alteris vanum, vtrique in proposito perditissimæ vitæ immobiles perseverant. Enitendum est, si modo possumus, quod irrationabiliter cōceperunt, ratione discutere, qua fortasse compulsi, mortiferū venenum euomere curabunt quod hauserunt. Tu qui multum temporis peccando consumpsisti, & ætatem ad bene agendum datam, in delicijs, in luxurijs, in obscenitatibus turpiter contriuisisti, quo excideris cogita, & vel in fine de regione longinqua incipe redire ad patrem quem reliquisti. Difficile ē inquis ab vsitatis desistere, & pellem iam inueteratam serpentis more cum noua commutare. Sed nisi de Iudæa transferis ad Galilæam, domini resurgentis gloriam videre non poteris. Tametsi hoc tibi difficillimum sit, incipe tamen, tenta, experire, quanto magis tardas, tanto rem factu difficiliorē reddes. Neque enim ad hanc difficultatem, quæ causaris, nisi per moras dilationesque cōuersionis descendisti. quo longius abieris, durius erit reuerti. oneri quotidie addendo, nisi rursus de illo demere incipias, grauitate crescente opprimeris. Quādiu ergo penitentiam agere cūctaris, indies deterior euadas necesse est, Iesu autē recedente de templo corporis tui (templum enim dei eras, dum innocenter viueres) nō relinquetur lapis super lapidē qui non destruat, oīs virtutum vis dissipabitur abcedente dño virtutis. Reliquū erit, ut ubi eradicata bona fuerint, inde exurgant mala, & de corrupto semine deterior exhuberet seges, & fiat nouissima tua prioribus peiora. Quāto ergo satius ut in tpe resipiscas, & cum diu dormieris, iam tandē expergiscaris, atq; a vitijs quæ sequeris auersus, incipias iter ingredi virtutis? Quid si parumper perpēdere volueris, quantum lucri facturus es, si te corrigas, quantum boni consecutu

rus, multo certe alacrius festinariusq; reditū expedies
ad p̄bīratē, quā ad neq̄tiam discessum hactenus expedi-
sti. An tu ignoras iumenta onere grauata segnius a sta-
bulis abire solere, celerī⁹ yō ad stabula remeare? & hoc
qd̄ oneris deponendi pabulīq; sumēdi gr̄a. Nunquid
ipse minus, puidus pigris abis fascem istum peccatorū, q̄
premeris abijcere, & ad pastum cælestis mannae festina-
re? nō quam veteres Israelitæ manducauerunt in deser-
to & mortui sunt, sed qua qui recte vsi fuerint, viuēt in
æternū. Consule igitur saluti tuæ dū licet. Nā quo nunc
tendis, in vltima viæ crepidine terribile p̄cipitiū est:
quo si corrueris, nunq̄ inde resurges. Nulla est em̄ redē-
ptio in inferno. Quo aut̄ a nobis reuocaris, inde aditus
est ad cælestem b̄ritudinē, ad angelorū gloriā, ad reg-
em gaudiūq; sctōrū. Nequaq̄ erit ita vt videtur difficile
a prauis actōnibus desistere, atq; ad iustitiæ sanctitatis
q̄ opa accingi, si vel malorū p̄cā, vel bonorū æstima-
re libuerit p̄m̄ium. Præterea ignaui ē p̄fecto eiusce rei
exequendæ difficultatē p̄tendere, quā sæpe a plurimis
peractam fuisse constar. Matthæus ante apostolatū diu
Zachæus. multumq; auaritiæ studio vestigalium publicorū con-
ducturas factitauit, quo die autem a Christo vocatus ē
teloneum reliquit, & qui satis longum tempus māmō-
næ seruierat, statim fit dei seruus Christi; Apostolus.
Zachæus quoque æratem in exigendis vsuris contriue-
rat, viso tandem domino, totum quod fœnore quæsitū
erat, distribuere pauperibus cœpit, & illis quos aliqd̄
defraudauerat satisfacere. Eodem itaque die, quo finē
criminum fecit, Christum domi suæ hospitem meruit
habere. Multa id genus exempla tibi de scripturis pos-
sem proponere, si in his recensendis occupari vellem.
Lucā. 13. Currentem per consueta vitia rotam affixo p̄c̄niten-
tiæ paxillo sistere non vales, si aliī non pauci valuerūt?
Serum est dices, at etiam nouissimis datur denarius si
cut primis. Et mulier duodeuiginti annos inclinata,
ad cælestem medicum tandem accedens extento dorso
erigitur, qm̄ eum qui mortuos ad vitam excitat, suam
etiam infirmitatem quīs chronicam diutināq; curare

& posse credidit, & velle speravit. Nunquam serum ē salutem quærere: cum semper spes impetrandi suppetat, donec in corpore datur spirandi copia. Sed quia dñerum nostrorum exitum nescimus, periculo fissimum ē postremum expectare, ne forte is hodiernus vel crastinus sit, & tunc mori cogamur, cum nos multum adhuc victuros credimus. Cæterum si conuersioni tuæ (vt potissime fit) hoc obstat, q̄ violentæ admodum sensuum tuorum cupidini non potes resistere, da operam vt possis. Tolle concupiscendi occasiones, & membra scandalizantia abscede: auerte oculos ne videant quod ad peccandum prouocat, aures ne audiant, nares ne odorētur os ne loquatur, manus ne contrectent. A pristinis quoque sodalitijs ac societatibus paulatim te submoue, & iam honestiorum deumque timentium hominum latere adherere stude, consortio consilijsque eorum vtere, quibus persuasus, is qui nunc es, esse defines. Nam si iuxta Apostoli sententiam, mala colloquia corrumpunt mores bonos, consequens est, vt bona colloquia malis moribus remedio sint. Verissimum ē enim quod in psalmo dicitur: Cum sancto sanctus eris, & cum viro innocente innocens eris, & cum electo electus eris, & cum peruerso peruerteris. Iubes me inquires, veteribus amicis novos præferre? Imo malis bonos, & vt apertius dicā, inimicis amicos, & cū his quidem gratiā inire, illos relinquere. Vehementer enim erras, si ab ipsis te amari putas, q̄ ne sibi q̄dem amici esse censende sunt, cum improbe incontinenterque viuendo & se & te pariter perditum eant. Ergo vt a facinorosorum societate consortioque discedas, & viris animi integritate conspicuis vti incipias hortamur, non vt amicos derelinquas. Quod si isti quorum nunc familiaritate delectaris, æqui atque honesti amici essent, & te ab eis amari faterer; cum autem te secum simul cōtempta virtute per deuia vitiorum trahant, audeo dicere (quis enim verum dicere non audet?) capitaliorem illis inimicū habes neminē. Talib⁹ astit carere non posse, nō eos deserēdi difficultas facit, sed male sibi cōsulēdi stultitia.

Psal. 17.

Quid enim illo homine dementius, qui mauult perire cum scelestis, quam cum probatis viuere? Tu si tua salus tibi est curæ, ut esse debet, istos ipsos aut tecum simul si potes, ad pœnitentiam conuerte: Aut si non potes, tuge, ne vna cum illis intereas. Melius est tibi mancum & claudum & altero carentem oculo intrare in paradisum, quam duas manus & pedes & oculos habentem mitti in gehennam. Melius est enim sine amicis gaudio perfrui sempiterno, quam cum amicis tradi supplicij. Quod si decursæ in voluptatibus vitæ vsum abhincere tibi prorsus molestum est, quaeso ne saltem pigeat talis vitæ qui tandem finis sit considerare. Siquidem prudentis est prouidere futura: & si bruta quoque quædam animalia venturæ tempestatis præsaga, antequam erumpat procella, ad trāgilliora sibi loca cōfugiūt, minus te rationalē existimabo, si proposita voluptuarijs incontinentibusque tormēta tecū quādoque non mediteris, vel cū meditaris non expauescas, teque ad eum vitæ statum cōferas, in quo & de pœna securior esse possis, & de præmio certior. Noli ergo fieri sicut equus & mulus, in quibus non est intellectus. ratione vtens ad ea quæ futura sunt, mentem dirige, & ad salutis portum, dum euadendi naufragij spes est, vela cōuerte. Vel si vsque adeo inualidus & eneruis es, ut ratem corporis tui regere ne queas, ora ut queas. Petite, inquit dominus, & dabitur vobis. Non potes excusare imbecillitatem, vbi auxiliū tibi promittitur si petieris. Quid igitur? mollescis ne iam ad pœnitentiam, an adhuc in proposito inolitæ pueritatis obduras? Monstrata hactenus remedia si parum proficiunt, nunc demum minis tecum & terroribus (ne quid intentatum relinquatur) agam. Quid est quod viuis, cum morte magis dignus sis, nisi quia domino miserante expectaris ut melius viuas? quod si vltra obstinatus esse pergis, cum ficu infructuosa succideris, ne terram occupes: succideris, inquam, & in ignem mitteris, & ardes, palmitis instar a vite abscissi, atque arefacti, omnique humore quo reuiuiscere posset destituti. Abscisus quippe es a vera vite, & a Christo alienatus, quamdiu peccaris finem non statuis, quamdiu

te creatorem tuum redemptoremq; offendere non penitet, quamdiu non metuis dominum tuum, nec illi obtemperas, cui angeli in cælo assistunt, quem sancti omnes venerantur, omnes inferi contremiscunt, qui est super omnia potens, in omnibus sapiens, omnium optimus, primus omnium, omniumq; postremus, neq; initium habens, neq; finem, benignissimus pœnitentium remunerator, seuerissimus obstinatorum ultor ac punitor. Et cum tantus talisq; sit, tu illum tibi iratum esse audes negligere? tu illum peccata peccatis cumulando ad vindictam non vereris prouocare, cum tamen a peccatis desistendo placare posses. Ipse enim per prophetam tibi pollicetur, nullam de tot offensis vnquam se exprobraturum, si offendere desieris, & secundum sua præcepta cœperis operari; neq; esse suæ voluntatis asseuerat, vt moriatur peccator, sed vt conuertatur & viuat. Oïa ergo facit, vt saluti tuæ consulat. Atq; huc rendit quod præcepit, quod promittit, quod minatur, quod flagellat, quod delinquentem non statim perimit, quod aliquando etiam beneficijs ad pœnitentiam prouocat. Deniq; vt peccatoribus vitam daret, filium suum vnigenitum morti obtulit. Cuius quidem sanguis, quemadmodum tunc omnes Adæ filios a peccato lauit, vt qui crediderit & baptizatus fuerit, saluus sit; ita nunc singulos emundat, quoties nos deo peccasse pœnitet. Vtere tandē tantæ erga te dilectionis beneficio, dum licet, dum tempus est, dū vita suppetit; si sine illo decesseris, q̄s misereberis? Quære dominum dum inueniri potest, inuoca dum prope est: ne te postea ingratitude damnet, & tanquam ignauissimum vineæ suæ, hoc est animæ tuæ, quam tibi cōmēdauit, cultorem arguat dicens: Quid facere debui vineæ meæ & non feci? Expectaui vt faceret vvas, & fecit labruscas. Deinde indignatus penam inferat q̄ subdit: Auferā sepem eius, & erit in direptionem. diruam macerīā eius, & erit in conculcationem, & ponam eā desertā. non putabitur, & nō fodietur, & ascendent super eā vepres & spinæ. & nubibus mandabo ne pluāt sup eam. Sub hac vineæ metaphora tibi sermo te

Isaia. 5.

Roma. 2.

xitur o peccator. Nisi enim in tempore penitentiam egeris, postea iusto dei iudicio auferetur a te angelorum custodia, & demonibus eris in prædam, tolletur sperandi auxilij expectatio, & angustijs oppressus cruciaberis, omniq; ope destitutus, nec penitentiae falce poteris amputare nequitias peccatorum, nec cordis compunctione aliquid leuamenti promereri, sed operiet te omnibus spinis asperior penarum congeries, & nemo sanctorum pro te ultra deprecabitur. Hi enim sunt nubes cæli, qui super nos orationum suarum imbrem manantes, faciunt ut tam diu ad penitentiam expectemur. Expectaris & tu. sed si moram feceris, ab Apostolo quæque audies, Ignoras quoniam benignitas dei ad penitentiam te adducit. Secundum autem duritiam tuam & impenitens cor tuum, thesaurizas tibi iram in die iræ & reuelationis iusti iudicii dei. qui reddet unicuique secundum opera eius.

Ad desperantem exhortatio.

Cap. XIII.

Pctm i spi
ritum scdmDavid.
Matthæus
Zachæus.

NVnc ad te conuerto magni atq; ingentis criminis conscie, qui te nullo modo veniam posse mereri existimas, nec perpendis quod dei misericordia multo maior sit oibus peccatis. Nihil est quod illa non delebit, si te commissi penituerit, semper parata est ad condonandum, si tu paratus es ad penitentiam agendam. Quod autem Christus dixit, blasphemiam in spiritu sancto irremissibilem esse, multi dubitant, utrum intelligendum sit, quod nunquam dimittatur, an quod difficulter, usque adeo existimant, si penitentia adsit, nihil ob stare, quoniam benignitas diuina præstet veniam. Quale igitur, vel quam magnam esse poterit scelus tuum, quod te ad desperationem remissionis quirit compellere, & de deo non recte sentire, ut tibi penitentia parcere omnino nolit, cum nunquam ad penitentiam conuerfis & in ipsum confidentibus non ignoscat. Si adulterium, si homicidium perpetrasti, utrumque Davidi, cum se peccasse doluisset, est remissum. Si fenore & usuris reus fuisti, hoc Matthæo Zachæoq; fuit condonatum.

Si persecutus es ecclesiam dei, de hoc facta est gratia Paulo; Si pernegasti dei filium de hoc Petro fuit venia data. Si stellas adorasti, si dijs alienis templa arasque posuisti, si obseruasti somnia, maleficijsque credidisti, si in dei seruos cadibus es grassatus. ista omnia Manasses fecerat & tamen cum eum poenituisset, veniamque orasset exauditus est hostilique iugo liberatus, regnum recuperauit quod amiserat. Nullum ergo tam immane facinus committi potest, quod poenitentibus misratio non ignoscat diuina. Et cum ita sit nonne stultissimum est id desperare quod plurimis concessum fuisse non ignoras? Caterum neque poenitentia ipsa peccati quicquam prodest veniam desperanti, cum hæc ipsa desperatio peccatum tale sit vt omne penitudinis meritum euacuet atque irritet. Nihil profuit Caino fratricida, quod a domino coargutus doleret, quia clementiæ diuinæ derogauit, dicens, Maior est iniquitas mea quam vt veniam merear. Nihil Iudam proditorem iuuit suus, post commissum dolor neque confessio cum diceret, Peccauit tradens sanguinem iustum. Quoniam cum de dei misericordia desperasset tristitia superatus laqueo mortem sibi conciuuit. Penitenti igitur & petenti venia datur desperanti vero neque in hoc seculo neque in futuro paritur. Quidnam igitur te ultro perdis desperando cum iam certo scias esse locum veniæ si veniam poposceris penitendo? Cur non potius cum Dauide peccatum suum lugente exclamas, Miserere mei deus secundum magnam misericordiam tuam, & secundum multitudinem miserationum tuarum dele iniquitatem meam. Magna misericordia magnum delet crimen, & miserationum multitudo multitudinem remittit peccatorum. Dominus clamat, Nolo mortem peccatoris sed vt conuertatur & viuat, & tu mori mauis q̃ conuerti, & veniā desperare quam poscere? Dominus soluit compeditos, dñs erigit elisos, & tu tam mortifero peccati vinculo non vis absolui? tam graui casu elisus non curas erigi de medico qui omnes in se confidentes in vnico verbo sanat diffidis? Graue est (inquis) peccatum meum

Manasses.

Iudas.

psal. 50

Ierem. 2.

Zacha. 5.

nunquid grauius quam istorum quorum modo mentionem fecimus? quibus tamen quod nequiter deliquerat clementer dimissum constat. Nunquid etiam grauius est peccatum tuum quam celum, quam terram, quam mare, sed quod potuit creare ista, non poterit sceleris tui pondus eleuare, & ubi abundauit delictum, ibi gratiam abundare facere? Nonne ille quoque qui dicebat, Iniquitates meae supergressae sunt caput meum, & sicut onus graue grauatae sunt super me, precatus est dicens, Domine ne in furore tuo arguas me, neque in ira tua corripas me? Haud ita orasset, nisi spem haberet impetrandi quod orabat, sperauit & orauit, & voti compos factus est. Nonne etiam Hierosolymae urbi grauissimum idolatriae crimen expressit deus dixerat, Si laueris te nitro & multiplicaueris tibi herbam Borith, maculata es in iniquitate tua coram me, postea tamen ne de peccati remissione diffideret, Fornicata es, inquit, cum amatoribus multis, tamen reuertere ad me, & ego suscipiam te, sed cum reuerti noluisset, aggrauassentque scelus mentis obstinatione eorum impietatem plumbi massa onerari vidit Zacharias propheta, dominoque vlciscente urbs passa est excidium, & illi captiui ducti in Chaldeam. Internitione quidem deleri merebantur, sed dominus temperauit iram, ut postea ostenderet etiam in obstinatos clementiam. Postquam enim eos poenitere coepit peccata confitendo misericordiamque dei implorando ipso fauente de seruitutis iugo liberati atque ad patrium solum postliminio reuersi instaurata ciuitate temploque erecto sortis pristinae statu frui coepere. Iam ergo vides? (nisi adeo caecus es, ut nihil veri videas) quia nulla est prorsus tanta delicti alicuius magnitudo, tanta grauitas, quam dei misericordia a poenitentibus requisita non minuat, non eleuet, non denique ad nihilum redigat. Soli hanc consequi nequeunt, qui de ipsa desperant, Licet igitur te peccasse poeniteat, nisi etiam peccati veniam desperasse poenituerit, cum impoententibus computaberis. Quamobrem festina deponere dementiam istam assumi, ut flagitii tui magnitudine diuinae clementiae im-

mentisatem putes inferiorem. Deus pater misericordiarum est, miserationum suarum non est numerus. Sperant in illo. Sperantes in domino misericordia circumdabit. dum te poenitet, dum speras dum precaris etiam sancti pro te orant, angeli vota tua offerunt deo, Christus ipse pro te patrem interpellat, dicente Iohanne Apostolo: Aduocatum habemus apud patrem Iesum Christum iustum & ipse est propitiarius pro peccatis nostris, non pro nostris autem tantum sed etiam pro totius mundi. Desperantium vero Christus non aduocatus est sed iudex. Considera igitur ytrum tibi sit melius veniam sperare ut Christi patrocinio subleueris, an desperare, ut eiusdem iudicio damneris & in æternum pereas. Hactenus de poenitentia, nunc de confessione peccatorum quæ poenitentiam comitari debet, aliquid memoremus.

1. Iohan. 2.

De peccatorum confessione. Cap. XV.

Tria sunt peccatorum genera: aut enim peccamus cogitatione aut verbo aut opere. Per ista mentem discurrendo, postquam conscientiam diligenter accurateque exanimauerimus, tam de omnibus quàm de singulis, in quibus deo vel proximo aliqua illata est iniuria dolentes mortisque in primis, & ante sacerdotem veluti ante Christum reuerenter genibus prouoluti cuncta illi exponamus occultemus nihil. Manifestanda est enim medico ægritudo, ut ille adhibitis remedijs instauret sanitatem. Illi autem animarum nostrarum medici sunt quibus concessa est soluendi ligandiq; potestas ab eo qui dixit: Accipite spiritum sanctum. Quorum remiseritis peccata remissa erunt, & quorum retinueritis retenta sunt. Ab eo inquam qui est sacerdos in æternum quique in cælum ascendens vicarios nobis in terra reliquit ipsos sacerdotes, & Petro curam ouium suarum pastor bonus commendans, atque claues regni cælestis tradens dixit, Quodcunque solueris super terram erit solutum & in cælis & quodcunque ligaueris super terram, erit ligatum & in cælis. Non dubitemus igitur,

Iohan. 20.

Matth. 16.

Matth. 18.

Mar. 8.

Lucæ. 11.

Matth. 6.

Mar. 11.

Iacob. 5.

quin peccatum illud deletum sit, quodcunque Christi sacerdotes rite dimiserint. Ab eo ius soluendi atque ligandi acceperunt, quod potest omnia, & per quem facta sunt omnia in cælo & in terra & in omnibus abyssis. Ipsi iudicent inter lepram & lepram, ipsi peccatorum nostrorum morbos curent, ipsi nos ad æternam transmittant salutem, suppeditantes quicquid ad eam assequendâ nobis necessarium fuerit. Necessariû est aut baptismum abluî, chrismate inungi, sed quoniam etiam post hæc in multis delinquimus, nihil deî ita necessarium est, ut peccatorum cum pœnitentia confessio. Hac sola quoties cadimus, erigimur & stamus. Baptismus quidem sordes ante se contractas eluit semel confessio semper. Ceterum quod etiam per martyrium aboleantur peccata nō ambigimus domino dicente, Qui perdiderit animam suam propter me & euangelium, saluam faciet eam, & per elemosynarum largitatem, cum idem dicat, Date elemosynam, & ecce omnia munda sunt vobis, & per iniuriarum condonationem quia scriptum est, Si dimiseritis ex corde fratribus vestris peccata ipsorum, & pater vester cælestis dimittet vobis peccata vestra & per exhortandi studium, quo alios a flagitio ad virtutem reuocare nitimur, quia dicitur: Si quis conuertere fecerit peccatorem ab errore viæ suæ, saluat animam eius & operis multitudinem peccatorum: & si qua alia sunt per quæ remitti crimen dicatur, non ideo pœnitentiæ confessio nisiue sacramentum excludi putes, nec sine ipso te saluam credas, si talia feceris: nisi enî peccasse pœnituerit, nihil ista prodierunt. Peccato deus offenditur. Quod si per peccato quo deû offendisti, non dolcas, careas charitate, sine q̄ (teste Pau. apost., in q̄ Ch̄sus locutus est) nec corpus tradere ut ardeat, nec facultates in cibos pauperum distribuere, nec hominum angelorumq; linguis loq̄, nec fide mōtes transferre, q̄q̄ pdesse poterit. Pœnitentiam itaq; agere oportet, & illa nō omittere. Quicquid enim pie sancteque agitur, appendix pœnitentiæ est & per culpa satisfactio, ut purgatoriû pœna vel breuior sit, vel nulla, si plene in vita satisfactum fuerit, vel e-

tiam vt post culpæ pœnæque abolitionem plus gloria in cælo mereri possint. qui hic benefecerint. Restat vt dicta euangelica, quæ memorauimus, quæque illis similia sunt, ita intelligantur. vt si fiant quæ in ipsis præcipiuntur, peccatori ad emundationem adiumento fore, si tamen præcesserit pœnitentia cum confitendi proposito, quando fuerit opportunum. Igitur sic charitas ipsa fundamentum & consummatio virtutum est, ita pœnitentia finis esse debet peccandi beneque agendi initium, vt cætera feliciter succedant deoque grata atq; accepta sint. Si quis tamen solam pœnitentiam sibi sufficere credens confessionem respueret, in hæreticorum numero ponendus esset, neque ei profecto prodesse potuisset pœnitentia ab ecclesiæ corpore separato. Separatum enim a corpore membrum non viuificatur, sed quamdiu diuisum est, manet in morte. Confessionis autem sacramentum tam veteribus quam nouis hominibus commune est. Primi parentes nostri Adam & Eua Gen. 3 cum peccassent peccatum suum confiteri coacti sunt, deo interrogante quare fecerint quod facere interdicti erant, & illis respondentibus qualiter in id criminis incidissent. Voluit itaque deus a primo homine confessionis inchoare mysterium vt ostenderet nulli posterorū claudi confugium ad veniam, quod apertum esset primis. Quamobrem & ab his descendentium Israelitarum mos fuit, quoties ærumnis oppressi essent, dei opem implorare cilicio contegi cinere conspergi, ieiunio corpus affligere, & præter hæc peccata confiteri, sic humiliati deo miserante angustijs liberabantur, & a peccatis quidem absoluti abibant, præter originis culpam, qua absolui non poterant, donec redemptor in lege pmissus non venisset. Quare nec illorum confessio in lege potuit esse ita plena (nihil enim ad perfectum adduxit lex) vt est nostra in euangelio cum illa in parte manca sit, hæc per omnia integra & perfecta. Illa simul multorum, hæc singulorum, illa deo audiente tantum, hæc etiam dei sacerdote examināte & ab omnibus absolvente.

Nondum enim illis mediator venerat Christus dominus, per quem nobis reſeratus eſt aditus ad cæleſtia, & cuius cruore a corruptæ originis culpa expiati, in ſancta cepimus introire, & hæredes fieri non terreni & temporalis regni, vt illi, ſed cæleſtis & æterni. Ne igitur tanti erga humanum genus beneficij memoriam vlla vnquam deleret obliuiſio, mediatoris atq; redemptoris Chriſti locum in terra tenere ceperunt ſacerdotes. Per eos ipſe verus agnus pro nobis ſemel oblatus, quotidie offertur. Per eos eccleſiæ ſacramenta participamus, remiſſionēq; accipimus peccatorum, & poſtquam his penitus mundati vita iſta decedimus, non iam ad inferos, vt veteres illi, ſed ad cæleſtem patriam, vt in Chriſto renouari tranſmigramus. Tantæ igitur virtutiſeſt noſtra confeſſio, vt non ſolum de peccatoribus iuſti os faciat, ſed etiam de terrenis cæleſtes, de mortalibus immortales, de miſeris felices. Hæc enim confeſſio peccata delet, & animam a morte liberat, quod oſtendit Ezechias ad dominum dicens; Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animæ meæ, tu autem eruiſti animam meam vt non periret, proteciſti poſt tergum tuum omnia peccata mea. Idem teſtatur pſalmiſta cum ait, Dixi confitebor aduerſum me iniuſtitiam meam domino, & tu remiſiſti impietatem peccati mei. Per hanc dum preces effundimus, voti compotes effici-mur, eodem propheta dicente; Vias meas enunciaui tibi, & exaudiſti me. Per hanc prauit cogitatus diſſipatur, & qui boni ſunt, ſuccedunt. Sicut Salomon in pro-uerbijs affirmat, dicens: Reuela domino opera tua & dirigentur cogitationes tuæ. Hæc deniq; ſancta confeſſio diabolo nos ereptos reddit deo, & de filijs tenebrarum filios efficit lucis. Ille qui luxurioſe viuendo bona conſumpſerat, ita vt porcos paſceret, ad patrem ſupplex confugiens, ac ſe peccaſſe cōfitens, amplexum oſculumq; patris accipere meruit, & ſtolam, & annulū, & calciamenta, & conuiuium. Nihil quod male egerat exprobatuſe ei, ſed humilis confeſſionis merito in hæreditatem cum omni latitiæ ambitu fuit admiſſus, in-

Iſa. 38.

Pſal. 31
Pſal. 118.
Luc. 15

genti calamitate in summam beatitudinem commutata. In integrum itaque restituitur gratia, cum peccator per penitentiam & confessionem humiliatur. Postremo quicquid diximus de penitentia, idem de confessione est sentiendum. Neque enim perfecta esse potest penitentia sine proposito confitendi, neque utilis confessio absque penitentiae admixtione.

¶ De his qui confiteri negligunt.

Cap. XVI.

DE illis vero qui tam salutiferam peccatorum confessionem peruiaciter deuitant, a via virtutis perpetuo aberrant, quia in tenebris manent, neque quo tendere debeant satis perspiciunt, scriptum est: Qui absconderit scelera sua, non dirigitur: qui autem confessus fuerit & reliquerit ea, misericordiam consequetur. Quid autem prodest id celare hominibus, quod non latet deum? Peccata enim quae nunc vni sacerdoti abscondis, in die iudicii omnibus manifesta erunt, dicente domino: Reuelabo pudenda tua in facie tua. Coram vno modo non vis erubescere? coram plurimis postea confunderis. Omni tamen verecundiae tuae molestia intolerabilior erit iudicis aduersum te seueritas atque cognitio, ea te peccatis grauatam in barathrum detrudet inferni: ut qui confessionis beneficio per misericordiam dei oblato uti noluisti, terribiles infinitosque cruciatus patiaris per iustitiam, dicente Osee propheta: Colligata est iniquitas Ephraim, absconditum peccatum eius, dolores parturientis venient ei. Talis itaque merces illius erit, cuius peccatum nunc absconditum est nolentis illud secundum diuinæ humanæque legis praescriptum confiteri, palamque alteri facere. Nam siue timore, siue pudore id faciat, non excusabitur. Magis enim deum timere debuit quam homines, & potius contempto rubore purificari velle, quam subtracta confessione sordescere. Porro sicut hi qui nunc scelerum suorum poenitentes propria confessione se accusant, angelorum patrocinio subleuati erunt ut beati sint, ita

Prou. 18

Naum. 5

Osee. 13

qui errata suo modo dissimulant, a diabolo tandem accusabuntur, ut Christi iudicio condemnentur. Curramus igitur totis affectibus ad portum salutis, ne delictorum tempestatibus acti mergamur in profundum. Doleamus quod peccando prauaricati sumus diuina mandata, & cum certa emendandi, satis faciendi, destinatione singula quæque quibus effendimus, confiteamur. Alioquin ne illa quidem quæ benefacimus, proderunt ad beatitudinem consequendam, nisi de malis quæ commisimus tristemur, eademque sacerdoti indicemus, ut volentes moneat, ut sustinere paratos castiget, multaque pro delictis, quæ sibi aptior videbitur imposita, mundos purosque restituat, ecclesie deoque reconciliet. Si enim confiteamur peccata nostra (ut Iohannes apostolus inquit) fidelis est & iustus dominus, ut remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate. Remissio minuit culpam, emundatio tollit penam & confert beatitudinem, dicente domino; Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt.

1. Iohan.]

¶ De sacramento corporis Christi.

Cap. XVII.

Poenitentes de his quibus te offendimus domine, & eadem sacerdoti tuo confessi, atque ab ipso cui tu soluendi potestatem dedisti absoluti, ad mensam saluberrimi conuiuii tui accedimus, ut corpori & sanguini tuo communicemus. Indigni quidem, sed tamen abs te inuitati, quæ infirmitati nostræ presentaneum porriges remedium, sacratissimum corpus tuum sub specie panis, Accipite inquit, & comedite, hoc est corpus meum. Deinde preciosum sanguinem tuum sub specie vini in calice infusum, propinans ais; Bibite ex hoc omnes, hic est enim sanguis meus noui testamenti, qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum. Et adhuc per Salomonem in prouerbijs hortatus es, dicens; Venite & comedite panem meum, & bibite vinum quod miscui vobis. Ad tuum ergo conuiuium a te inuitati, a te vocati accedimus, cum plena fide, cum indubitata credulitate confitentes, panem & vinum

Matth. 20

Prou. 9

tuis verbis a tuo sacerdote consecratum, tuum esse corpus, tuum esse sanguinem. Tu enim ipse qui veritas es, hoc testaris & affirmas, cui vel minimum refragari infidelitatis crimen est. Panis viniq; figuram oculis cernimus, odorem naribus haurimus, saporem ore gustamus, duritiem atq; liquorem tactu sentimus, & tamen non nostris sensibus, sed tuo testimonio credimus. Omnis enim homo mendax, tu solus verax, tu ipsa veritas, quæ nec decipi potest nec decipere. Nos itaq; corpus tuum clementissime domine, & tuum sanguinem aliena specie velatum fideliter accipimus, nec omnino qua ratione id fieri possit quærimus, aut quomodo panis viniq; substantia in substantiam corporis & sanguinis tui transeat, cum accidentia non mutantur scrutamur. Maius est enim miraculum istud quam ut humano ingenio vel scientia comprehendere possit, te tamen tradente verum esse credimus, etiam quod intelligere quomodo verum esse possit nequimus. Etenim suis finibus circumscriptus est intellectus noster, tuæ autem potentia, tuæ sapientia nullus est finis, nulla circumscriptio: omnem numerum, omnem excedit modum. Stultus est igitur, qui tanti mysterii altitudinem se deprehendisse putat, nisi ipse reueles, ipse aperias, ipse illum tam singularis intelligentia efficias capacem. Nos interim non ideo credimus panem & vinum in substantiam tui corporis & sanguinis transmutari: ga & vxor Loth versa sit in statuam salis, & virga Moyli in columnam, & cibus atq; potus in carnem & sanguinem animalis: nam simul cum accidentibus ista mutata sunt, sed quia nihil verius esse nouimus his, quæ te docente discere contingit. Confitemur te esse verbum, per quod facta sunt omnia, & sine quo factum est nihil. Quid ergo factu tibi impossibile, si modo illud ut fiat, tuæ conuenit maiestati? Absit igitur ut quicquam dubitemus de tam mirabili stupendoque sacramento, cuius tu & autor es, & testis. In quo magis mirari licet tuæ in nos benignitatis magnitudinem, quam incomprehensibile operis arcanum. Tu te nobis domine prestas in cibum;

quite pro nobis supra crucem obtulisti in sacrificiū,
sed ibi visibilis & passibilis & mortalis apparebas, hic
lates gloriosus & deuicta iam morte triumphans. Ibi
abscondita erat in homine diuinitas, hic in panis vi-
niq; figura celatur & humanitas. Sed licet neutri cer-
nant oculi, vtrunq; tamen confitetur fides. Tu hic to-
tus es, qui & in cælo es totus, cælestia non derelinquēs
Matt. vlt. & terrena visitans. Nam & in cælum ascensurus te q̄ti
die nobiscum fore pro miseris vsq; ad seculi consum-
mationem. Itaq; & nobiscum es domine in terra, & cū
patre in cælo, nobiscum in specte aliena, cum patre in
propria: in terra mundans peccatores, in cælo munda-
tos suscipiens. Cælum & terram imples tua diuinitate
& quoniam et tua iuncta est humanitas, vbicunq; diuī-
nitas est, illic si volueris, & humanitatem tuam esse ne-
cesse est. Quid ergo mirum, si in multis locis es qui in
vno, qui in pluribus hostijs qui in vna? Porro cum tibi
placuisset, ineffabili corporis & sanguinis tui sacramen-
to fideles tuos pascere & tibi vnire sub panis viniq;
figura latere voluisti, vt nemo horreret gustare, quod
Gene. 14. fideliter gustatum beatitudinem cōferret. Primus Mel-
chisedec in sacrificio panem & vinum obtulit. Inde tu
diceris in æternum sacerdos, non secundum ritum eo-
rum qui pecora sacrificabant, sed secundum ordinem
Melchisedec, qui pane vinoque litauit. Illius tamen sa-
cificium signum & vmbra fuit, tuum autem veritas
est & lux, tuum istud & prophetæ futurum prædica-
uerunt, & figuræ significarūt, vt in eo credendo, quod
& vetustas promitteret, & nouitas exhiberet, fides no-
stra stabiliretur atque firmaretur magis. Ab Isaia præ-
dictum audimus, Et faciet dominus exercituum omni-
bus populis in monte hoc conuiuium pinguiū, conuiui-
um vindemiæ, pinguium medullatorum, vindemiæ de
Jerem. 13. fecatæ. Et ab Ieremia, Omnis laguncula implebitur vi-
Ezech. 36. no. Et ab Ezechiele, Vocabo frumentum & multiplica-
bo illud, & non ponam vobis famem. Et ab Osee, Con-
uertentur sedentes in vmbra eius, viuent tritico, &
Osee. 14. germinabunt quasi vinea, memoriale eius sicut vinum

Libani. Et a Zacharia, Quid enim bonum eius est, & quid pulchrum ei⁹, nisi frumenta electorum, & vinum germinans virgines. Et a Malachia, In omni loco sacrificatur & offertur nomini meo oblatio munda, quia magnum nomen meum in gentibus, dicit dominus exercituum. Figuræ autem atq; signa fuere, sacrificium Melchisedec sacerdotis, manna in deserto, agnus paschalis, hostia sanctorum oblata pro peccato, hostia pacificorum oblata domino, subcinericius panis Eliæ in itinere, panes propositionis in templo. Quicquid in his fuit significatū, in tui domine glorificati corporis sacramento credimus impletum, atque ideo non quod videmus in eo, sed quod credimus adoramus, vt Petri apostoli tui promissum te donante nobis persoluatur dicentis, In quem nunc non videntes creditis, credentes exultabitis latitia incnarrabili & glorificata, reportantes finem fidei vestre salutem animarum vestrarum. Hoc illud est quod & ipse dixerat, Beati qui non viderunt & crediderunt. Accedimus etiam ad te domine cum timore & humilitate. Tu es enim ille, de quo in psalmo est dictum, Escam dedit timentib⁹ se. Tu das te ipsum his qui maiestatem tuam offendere metuunt, & eidem in omnibus obsequi desiderant. Accedimus ad te in amorem tuum insinuari cupientes, tu quippe das escam esurientibus, vt dulcedine charitatis tue satientur, quam esurunt. Accedimus cum continentie castitatisque proposito. Nam si non licuit Dauidi & iis qui cum illo erant, edere de panibus sanctificatis, nisi cum se a consuetudine mulierum expiassent, quanto continentiore esse oportet eum, qui castum corpus tuum, de casta sumptum virgine, & tibi vnitum esurus accedit? Et si de hostia pacificorum vesci iubet q fuerit mundus, quanto cōuenit esse illum mundiore, q te omnis munditie fontem, omnis gratie autorem cupit haurire? Tu es panis viuus, vitam nobis donans q non habemus, & a morte liberans q timemus. Ats enim, Ego sum panis vitæ, patres vestri māducauerunt māna in deserto & mortui sunt, hic est panis de celo descendens

Zach. 9.
Mala. 1

1. Pet. 1

Psal. 110

1. Reg. 21.

Leuit. 7.

Iohā. 6.

K

- ut si quis ex ipso manducauerit, non moriatur. Ego sum panis viuus qui de cælo descendi. Si quis manducauerit ex hoc pane, viuet in æternum, & panis quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita. Nihil est domine tua ista oblatione melius, nihil pulchrius, nihil dulcius, nihil iucundius. Quid est bonum eius, inquit Zacharias, & quid pulchrum eius nisi frumentum electorum, & vinum germinans virgines. Bonus & pulcher es, non reprobis, sed electis: & fidei virginitatem consecutis, non hæreticis a sponsa tua ecclesia alienatis atque fornicantibus. Tui præterea sacramenti dulcedo, a Psalmista mel dicitur: quoniam nihil aliud in terra gustu dulcius inuenit, cuius nomine illam exprimeret. Cibauit illos (ingit) ex adipe frumenti, & de petra melle saturauit eos. Idem alibi: Gustate & videte quoniam suauis est dominus. Tu tua ista suauitate, isto melle, in cælo reficis angelos, animasque sanctas, & mortales pascis in terra. Vnde dicitur: Panem cæli dedit eis, panem angelorum manducauit homo. Postremo quod cibus iste ac potus, quem abs te nobis datum, pro maximo munere accipimus, gaudere nos & exultare faciat, Psalmista testatus est, dicens: Educas panem de terra, & vinum lætificet cor hominis. Cum ergo mystici alimentum istud tantum ac tale sit, merito quidem eucharistiam. i. bonam gratiam vocant, Se enim pie sumentibus magnam multiplicemque cōfert gratiam, & ad summam usque puehit beatitudinem. Te quippe in ipso sumimus, quod totius boni largitor es, totius distributor felicitatis atque gloriæ. Tu sub aliena specie latens, & delicta nostra purgas, & purgatos ad purius viuendi studiū dirigis. Quod si in Leuitico quicquid tetigerit carnes hostiæ pro peccato oblata, sanctificari dicitur, quod dubitat, quin istud quod præcessit in figura, cum latius impleatur in veritate? Tu ille es qui solo tactu leprosum mundasti, mulierem sanguine fluentem curasti, puellam mortuam ad vitam reuocasti, ut ostenderes in te esse virtutem peccata præterita delendi, futura cauendi, & qui in peccatis mortui iacent, ad spem vitæ æternæ erigendi.
- zach. 9
- psal. 80.
- psal. 77
- Ibidem.
- Leu. 5.
- Luc. 5:

Tua præterea in Ecclesiastico vox est: Qui edunt me, adhuc esurient; & qui bibunt me, adhuc sitient. Esuriet ista & sitis, desiderium tuum est, quo desiderio qui affecti fuerint, beati erunt, quia saturabuntur. Incipient enim repleti virtutibus, qui ante vitis referti erant: ut fiat quod in psalmo dicitur: A fructu frumenti vini & olei multiplicati sunt, quod ut nobis contingat, ipse per prophetam hortaris, dicens. Dilata os tuum, & implebo illud. Qui paratior accedit, magis dilatatur, & qui magis dilatatur, magis & impletur. Cum autem implebimur, tunc præcipue ad te diligendum accendimur. Hoc propheta spiritualiter expertus, admiratur, & ait. Impinguasti in oleo caput meum, & calix meus inebrians quam præclarus est. Sed oleum, quia lucernis additur, mentis illuminationem signare videtur, ut qui prius in tenebris ignorantiae erant, iam intelligentiae donum attingant, perinde atque illi, quorum oculi tenebantur ne te agnoscerent, & postea quidem cognoverunt, dum te ad suum diuertere hospitium cogunt, dum te aperiente scripturas discunt, per panis fracti sacramentum in tui agnitionem se venisse confessi sunt. Huius panis virtute animam quoque effici pulcherrimam Ezechielis prophetae testimonio discimus, dicentis, Si milam & mel & oleum comedisti, & decora facta es vehementer nimis, Ex hoc præterea ad resistendum diabolo vires acquirimus, & contra carnis certamina efficiamur fortiores, dicente propheta, Paraasti in conspectu meo mensam aduersus eos qui tribulant me. Demum victo diabolo, & spiritu carni dominante, multa animi pace, multa quiete fruimur, iuxta illud, Qui ponit fines tuas pacem, & adipe frumenti satiat te. Et quid est usquam virtutis, quid gratiae, quid felicitatis domine Iesu Christe, quod tibi digne communicantes non adipiscimur? Tu in nobis es, & nos in te, quæ tuus cibo & tuo potu anima nostra reficitur. Ais enim, Caro mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus, qui manducat meam carnem, & bibit meum sanguinem, in me manet, & ego in illo. Et quoniam vita es, in

Ecclesi. 24.

Psal. 4

Psal. 80.

Psal. 22

Ezech. 16.

Psal. 22

Psal. 147.

Iohã. 6.

Ibidem.

Apoc. 7.

te manentes, teque in nobis manentem habentes, viuimus in æternum. Quamobrem subiungens, inquis, Sicut misit me viuens pater, & ego uiuo propter patrem, & qui manducat me, & ipse uiuet propter me. Reliquum est ut sic viuendo beatitudine fruamur perpetua & æterna. Idcirco ut illam nobis conferas, mones & ais: Operamini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis, hunc enim pater signauit deus. Et iterum: Ego sum panis vitæ, qui venit ad me, non esuriet: & qui credit in me, non sitiet in æternum. Ad beatos ista pertinere, etiam Apocalypsis docet, ubi dicitur: Non esurient neque sitient amplius, neque cadet super illos sol, neque ullus æstus, quoniam agnus qui in medio throni est, reget illos, & deducet eos ad vitæ fontes aquarum, & absterget deus omnem lachrymam ab oculis eorum. Quas ergo tibi gratias benignissime domine pro tam immenso munere agemus? quæ præconia, quas laudes persoluemus? Nihil aliud a nobis exigere videris, quam ne polluto ore tua dona contaminemus. At hoc etiam, nisi te inbecillitatem nostram adiuuante, præstare nequimus. Tu ipse igitur, qui tam liberaliter ad epulas tuas nos inuitas, da ut semper ad illas digni veniamus, utque tua carne ac tuo sanguine cum quanta conuenit mentis & corporis puritate reficiamur, quodque ad memoriam tuæ passionis & nostræ redemptionis constituisti, dicens: Hoc facite in meam commemorationem, præsta ut quidie ista meditantur, nullo die, nulla hora, nullo temporis momento obliuiscamur tui.

¶ In eos qui sacramentum male sumunt. Cap. XVIII.

Cum igitur tanti emolumenti sit tantæque felicitatis, vero pane ac vero potu isto uti, nonne miserii sunt & infelices, qui vel indigni ad sumendum accedunt, vel omnino sumere continent. Indigne autem accedunt, qui poenitentiam peccatorum, ut debent, non egerunt, nec satis diligentes in confitendis reatibus fuere,

neq; ab omnibus continendi sese propositum habent. Si conscientia tua te accusat, cur pollutus agni purissimi carnem gustando inquinatus? Non culpam sic agendo diluis, sed grauas, & in maximum te præcipitas scelus. Audi apostolum dicentem: Quicumq; manducauerit panem, & biberit calicem domini indigne, reus erit corporis & sanguinis domini. Probet autem seipsum homo, & sic de pane illo edat, & de calice bibat. Qui enim manducat & bibit indigne, iudicium sibi manducat & bibit, non diiudicans corpus domini. Quid est reum esse corporis & sanguinis domini, nisi illis fieri similem qui saluatorem contumelijs affectum crucifixerunt? Verbis illi petulantibus insultabant, tu gustu temerario offendis: flagellis illi percutiebant, tu manibus immundis contrectando violas: crucifigebant illi, tu quotidie peccatorum tuorum aculeis contodere non dubitas. Illi saltem vt honeste sepeliretur permisisse, tu in foueam feculentæ pectoris mundissimum dominum præcipitas. Quamobrem ipse idem in Malachia propheta de talibus conqueritur, dicens: Ad vos o sacerdotes, qui despicitis nomen meum, & dicitis, in quo despeximus nomen tuum. In eo quod offertis super altare meum panem pollutum. Et dicitis, In quo polluimus te? In eo quod dicitis, Mensa domini despecta est. Offerimus panem pollutum, quoties impuris manibus oblationem sanctam contrectamus: & licet illa pollui non possit, nobis tamen nostra imputatur nequitia. Mensam autem domini despectam esse dicere videmur, quoties ad eam contemptim temerarieq; accedimus, quasi ad corporis communes epulas inuitati, non ad animæ alimentum singulare. Si ergo mundari se aliquis ita credat & pro delicto satisfacere, vehementer fallitur. Immundior enim efficitur ipsa confidentiæ temeritate. Vnde per Ieremiam prophetam a domino arguit, dicente, Quid est quod dilectus meus in domo mea facit scelera multa? Nunquid carnes sanctæ auferent a te malitias tuas? Profecto (vt diximus) non solum non auferent, sed etiã addent, immo si is q; talia præsumit, poenitentiam non coge-

1. Cori. 11.

Mala. 1

Jeremi. 17.

K 3

2.Reg.5.

2.Para.3.

rit, indies deterius labetur, fietque imbecillior atque debilior diuina ope penitus destitutus. Proditum est in annalibus regum Iuda, quod Palæstini arcam testamenti captam, Azotū detulerint, & in templo idoli Dagon collocarint, protinus corruisse simulacrum dicitur, & capite ac manibus fuisse truncatum. Azotios quoque graui admodum valetudine laborasse, donec Israelitis arca fuit reddita. Arca ista typus Christi erat, cuius corpus qui indigne contrectat, Palæstinus est: qui in gulā male affectam mittere non metuit, in templo Dagon illud collocat. Corruet igitur ipse & confringetur, truncum fiet inutile capite ac manibus carēs, quoniam neque cogitare neque facere poterit, quod ei prodesse queat ad salutem. & cum ad bene agendum nihil sibi supererit virium, cum Azotiis ægrotabit, donec agat pœnitentiam, seque restituat sibi, & pro crimine satisfacere incipiat: quoniam neque tam nequiter delinquenti denegatur locus pœnitentiæ. Habetur enim in Paralipomenō libro, quod magna populi pars non sanctificata, comedere phasē ausa fuerit, sed cum se peccasse dolerēt, & Ezechias pro eis orasset, placatus fuisse dominus dicitur. Tibi quoque, cui nunc iratus est, proculdubio placabit si te peccati pœnituerit, veniamque fueris precatus. Omnibus patet ad deum reditus, & reuertēti misericordia denegenatur nemini. Quod si redire neglexeris, & in aliquo flagitio pertinaciter perseuerans, ad sancta sanctorum non timueris accedere, diabolo ad te possidendum perdendumque, aditum aperies. Nā de Iuda quoque scriptum est, quod post buccellam satanas in eum introiuit: Atque ita ille maligna suggestionē superatus, maturauit scelerate perficere, quod impie cogitauerat: & qui dominicam cœnam ore sacrilego delibare psumpsit, factus est dñi proditor. Hunc si imitari ingustando sacramento perges, nonne etiam tibi dicere poterit dominus? Ecce manus tradentis me mecum est in mensa. &, Væ homini illi per quem filius hominis tradetur? Tradidit illum Iudas impijs Iudæis, tu eundem tradis tibi impuro. Hanc ob rem nisi te correxe-

ris, poenitentiamque egeris, ac pro tanta tua temeritate fleueris, acerbissimas quidem & nullo fine concludendas, in inferno poenas dabis. Sic enim in Leuitico scribitur, Anima polluta quæ ederit de carnibus hostiæ pacificorum, quæ oblata est domino, peribit de populis suis. Petiit & Oza infelix, qui prophanam manum arcæ sanctæ, licet labētī, supponere fuit ausus, percussit eū dñs, vt ait scriptura, sup temeritate, & mortuus est. Atque vt apertius intelligas distantiam digne & indigne ad sacrosanctum libamen accedentium, disce quid in Isaia scriptum sit: Hæc dicit dominus deus, inquit: ecce serui mei comedent, & vos esurietis: ecce serui mei bibent, & vos sitietis: ecce serui mei lætabuntur, & vos confundemini: ecce serui mei laudabunt præ exultatione cordis, & vos clamabitis præ dolore cordis, & præ contritione spiritus ululabitis. Quod si certum est, dānandos esse eos qui impoenitentes decesserint, quanto magis cum ad impoenitentiam accesserit temeritas indigne communicandi?

Leuit. 7.

2. Reg. 6.

Isaia. 66.

¶ In eos qui sacramentum sumere excusant.

Caput XIX.

CAeterum non fortasse minus peccant illi, quibus tametsi vereantur polluti accedere, magis libet abstinere, quam operam dare ac melius vt digne accedant. Timent scilicet domino communicare, & eiusdem minas imperterrita aure excipiūt. Ait enim Nisi manducaueritis carnem filij hominis, & sanguinē eius biberitis, non habebitis vitam in vobis. Verentur itaque diuinis libamenti vesci, & in peccato perseverando deum offendere non verentur. Communicate quidē non debent, nisi rite atque ordine præparentur, sed præparata eos oportet, vt communicatione digni habeantur. Alioquin & indigne accedens perit propter temeritatem, & accedere nolens damnatur, propter se se corrigendi negligentiam. Quid enim prodest Christum honorare, dum te indignū iudicans, corpore eius

Iohan. 6.

Num. 9.

Lucæ .14.

Osee. 7.

& sanguine abstines, si peccato non abstineas, quo ipsum ad iracundiam prouocas, & prudens ac volens te illius conuiuio indignum præstas? Omnes certe indigni sumus, cum nemo sit qui non peccet, nemo cui cum Centurione in Christum credente dicere non conueniat: Domine, non sum dignus ut intres sub tectum meum. In eo tamen digni censemur: si penitentes, si confessi, si humiles accedimus. Talem cum te iam esse noueris, accedere ne dubites: ab illo inuitaris, qui omnes conclusit sub peccato, ut omnium misereatur. Talis cum accesseris, mundaberis, continentior constantiorque efficeris. Denique tu temet longe alium, quam quod fueras, esse senties. At vero si etiam rite præparatus communicare nolueris (vide quantum tibi incommodi inde oritur) vitam in te non habebis. In morte ergo eris quid nisi? Si vetus quoque lex id testetur, dicens: Si quis & mundus est, & in itinere non fuit, & non fecit phase, exterminabitur anima illa de populis suis, quia sacrificium domino non obtulit tempore suo, peccatum suum ipse portabit. Tam lege igitur quam euangelio ut Christo communices compelleris, id ipsum insuper ecclesie sancte edictum tibi confirmat: Qui pro sceleribus suis (inquit) duobus vel tribus annis non communicant, excommunicandi sunt, donec penitentiam agant. Valde etiam expauescenda est illa domini sententia in illos qui ad cœnam vocati, venire recusarunt, promulgata. Nemo (inquit) virorum illorum qui vocati sunt, gustabunt cœnam meam. Quod ergo nunc inuitatus gustare negligis, postea cum maxime cupies, attingere non poteris. Tunc enim erit tempus iustitiæ atque iudicii, nunc est miserationis & veniæ. Præterea si isti qui flagitij alicuius conscij sacramentum sumere perhorrescunt, damnabiles habentur, quid de illis dicemus, qui omnino contemnunt, & infidelitate quadam lapsi, illo sibi opus non esse asseuerant? De ijs quidem per Osee prophetam ait dominus: Super vinum & triticum ruminabant, & recesserunt a me. Illi iuminant super vinum & triticum, qui Christi sacramentum plena fide non suscipiunt: & dum dubitant, a Christo quoque

alienantur. Quomodo enim Christianus est, qui verbis Christi non præstat fidem. His in Isaia etiam iurat dominus in dextera sua & in brachio fortitudinis suæ, se non daturum ultra triticum neque vinum. Non enim possunt mereri gratiam fructumque sacramenti, qui vel dubi sumunt illud, vel increduli despiciunt, acrius tandem puniendi quam qui olim legalibus sacrificiis detraxissent, dicente Apostolo: Irritam quis faciens legem Moyse, sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus morietur, quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui filium dei conculcauerit, & sanguinem testamenti pollutum dixerit, in quo sanctificatus est, & spiritui gratiæ contumeliam fecerit? Profecto qui non credunt, conculcant filium dei, non pedibus sed infidelitate, & sanguinem eius pollutum dicunt non yborum platione quis enim adeo impius est, ut id audeat dicere, sed mentis infidæ auersione ab eo a quo redempti sunt, & spiritui sancto contumeliam faciunt, erga tanta beneficia ingrati & illiberales. Nos demum cum ab istorum perfidia qui eucharistiam nolunt admittere, tum ab eorum negligentia, qui imparati metuunt, tum denique ab illorum temeritate qui indigne accipiunt, abhorrentes omni sollicitudine curemus, ut credendo, ut penitendo ut domino in omnibus obediendo, ad tam salutare cõuiuiũ accedam⁹, in q̃ & præsentis infirmitatis certissimum est remediũ, & futuræ beatitudinis perfecta gloria. Hastenus de eucharistiæ sacramento: ad quod quoniam ieiunium accedere solemus, non incongrue nunc de ieiunio disseremus.

Isaia. 61.

Habr. 10.

¶ De ieiunio & refectione.

Caput XX.

Ieiunium videtur institutum præcipue aduersus carnis nostræ petulantiam, ut debilitatis corporis viribus turpium voluptatum in nobis lassescat appetitio: quæ certe si satis domita fuerit, expeditior proniorque erit via ad bene beateq; viuendum. Ieiunium igitur non ab re tam veteri quam noua lege commendat.

K 5

- Nume. 9. Moyses quadraginta diebus & totidem noctibus ieiunus permansit quā tabulas fœderis digito dei scriptas accepit, quibus ob plebis impietatem confractis totidem dierum noctiumque repetito ieiunio alias tabulas impetrauit, atque deum ipsum populo qui peccauerat reddidit placatum. Elias ppheta cum etiam ipse per dies quadraginta nihil gustasset ad montē dei peruenisse dicitur. Eundem postea dierum numerum saluator noster suo consecrauit ieiunio quod nos obseruare quidem ecclesiæ edicto iubemur, quantum fragilitas nostra patitur semel in die comedēdo præter illos dies qui dominicæ resurrectionis memoria festi feriatique habentur. Ieiunij autem tempore abstinemus carnibus atque lacticinijis quod in his plus nutrimenti esse constat ad lasciuia intamenta. Qui vero arctius ieiunant in refectione pane & aqua contenti sunt, alijs abstinent. Sed virium habenda ratio est, atque ita ieiunandum, ut corpus non la sciatur & tamen ad vitæ religiosæ opera possit sufficere. Satius est orare in ecclesia, psallere, laudis sacrificia offerre, diuina discere vel docere, quam abstinentia nimia debilitatū, nihil horum posse præstare. His autem omnibus moderata ieiunia conferunt multum, plurimūque iuuamenti subministrant, Vnde quosdam vini usu se abdicare, vilioribusque cibis vitam sustentare minime piget. Abstemijs semper fuere filij Ionadab (ut in Ieremia est scriptum) & audiunt a domino: Non deficiet vir de stirpe IONADAB filij RECHAB stans in conspectu meo cunctis diebus. Fore se sapientio rem credidit SALOMON, si abstemius viueret: & cogitauit, inquit, in corde meo abstrahere a vino carnem meam, ut animum meum transferrem ad sapientiam. Sacerdotes tabernaculum intraturi vinum & quod inebriare potest bibere lege diuina prohibentur dei enim ministros maxime sobrios esse conuenit. Illis etiam qui ex voto domino consecrabantur, quos Nazareos vocabant, preceptū erat ne vinū gustarent, neque quicquid ab vua fuisset expressum donec votū perficerent. Dan. Anania, Azaria & Misahel, cū Babiloniæ captiui essent leguminib, aliti &
- Iere. 35.
- Iere. 2.
- Leui. 10.
- nume. 6.
- Ezech. 44.
- Daniel. 1.

aqua potati habitiores apparuerunt cæteris, qui vino regisque epulis nutriti erant. Iohanni Baptiste in deserto locustæ & mel sylvestre cibus fuit, vinum et licerā non gustauit. Paulus apostolus Timotheo discipulo scribens monet, ne aquam biberet, sed modico vino vteretur. Ne quis autem gulæ suæ fauens apostoli patrocínio se defendat, hic qui ab aquæ potu cessare iubetur ægrotabat. Noli adhuc aquam bibere (inquit) propter stomachum tuum & frequentes tuas infirmitates, sed modico vino vtere, hoc est, non multo ad luxuriā sed modico & aqua diluto ad languidi corporis iuuamentum. Nemo tamen nefas putet vel carnibus vesci extra ieiunium, nisi votum obstet, ne in Hebionitarum incidat hæresim; vel etiam ieiunando vini usum damnet, ne ipse cum Tattiano Encratidarum autore damnandus iudicetur. Nam dominus & saluator noster his usus est, ut euangelistæ testant, & in Chana Galileæ ad nuptias, & Hierosolymis quando pascha cum discipulis celebravit. In quo ostendere voluit, nullum crimen esse si quis his utatur, nisi cum ecclesiæ interdictum vel voluntarium impediatur votum. Quisque ergo aut carnis usu, aut vini potu, aut utroque sponte se abdicat non quia non liceat his uti hoc agat, sed quia iuuat, pro peccato satis faciendi gratia, corporisque castigandi, ut lasciuiat minus & contra spiritum rarius insurgat. Hac de causa plerique vili admodum victu contenti cibaria delicatiora sibi submouere. Ruth mulier, quæ in genealogia Christi censeretur meruit, cum a Booz satis diuite viro hospitallyter acciperetur panem in aceto intinctum comedisse dicitur aquam potasse fuisseque saturatam, adeo tunc locupletiorum quoque mensæ luxuria carebant. Panibus viginti hordeaceis Elias centum viros memoratur satiassse reliquiasque collegisse. Credimus etiam ipsum tali cibovsum fuisse, qualem alijs apposuit, cui ergo miraculorum operatio concessa fuerat, eum hordeo vesci non piguit. Ezechiel ut famem futuram partim verbis, partim re atque opere nunciaret, frumentum hordeum, fabam, lentem, milium, vitiam, per dies centum quadra-

1. Tim. 5.

Ruth. 2.

4. Reg. 4.

Ezech. 4.

ginta comedere iubetur; aquam potare. At nos fabam ipsam respicimus tanquam Pythagoræ, non Christi discipuli, nos triticum nisi in similitudinem redactum fastidimus & vana delictiora conquirimus, nulla in parte sanctis prophetis isti s pomparandi. Sed etiam Iohannes plus quam propheta, in matris adhuc aliud sanctificatus, non pepones esitavit, sed locustas, nec vinum gustavit, sed haustas de Iordane aquas. Non gravabit nos ieiunia nostra, si sanctorum parsimoniâ cogitabimus, ut saltem imitari eos non pigeat, quos æquiparare nequimus. Apostoli quoque domini spicas manibus conterentes esurire sedant, neq; ab hordeaceis abhorrent quos etiam alijs apponere iubentur, cum turbam saturavit dominus: & tunc quidem quinque tantum panes habuerunt, quod nec ipsis qui duodecim erant sufficere potuisset. Utq; apertius quanta illis cura cibi esset intelligas, cum conscensa naui trans fretum irent, obliti sunt (ut in Math. legitur) secum panes deferre. Qui enim divinæ contemplationis dulcedine quotidie satiantur, vix ventri suo tunc provident, cum esurire coguntur. Parandi autem victus nimiam sollicitudinem dominus quoq; extenuat, cum ait: Nolite solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quo operiemur, sed quærite (inquit) primum regnum dei & iusticiam eius, & hæc oia apponentur vobis, nequem ergo ad dei servitiū iturū retardet iopiæ metus, his domini verbis confirmatus in illo spem collocet, non tamen otio & ignavia sese dedat, laborantes ille adiuuat, non desides neque somnulosos, & quoties hominis industria quantum necessitati satis est nequit parare, ipse suppeditat. Agar cum filio per desertum errans cum vehementer sitiret, angeli indicio puteum comperit, & inde hausta aqua se & puerum a pernicie servavit. Samson Nazareus, cum & ipse siti enectus clamasset ad dominum, egressis de molari maxillæ asininae aquis servatur, Elias in torrente Carith latens, deo procurante a corvis pascitur. Cum per deserta Idumæ arida arenosaq; ducerent exercitum Achab & Iosaphat

Iohan. 6.

Math. 16.

Iudic. 15.

1. Reg. 17.

4. Reg. 3

reges aduersus Moabitas, & siti plurimum laborarent, excauauit scrobes, quæ orante Eliseo ags repletæ multitudinem ab imminente periculo liberarunt. Oñ quoque cum ab Aegypto Moyle duce Hebræi ad terram, pmissionis pergerent, manna de cælo esurientibus, aquæ de petra crumpêtes remedio sitientibus fuere. Et si deus nunquam defuit, ne delinquentibus quidem turbis, ob eius merita qui illis præerat, quanto minus defuturus est ei, qui relictis omnibus ipsius sese dedicat seruituri? Recte itaque a psalmista est dictum, Iunior fui et senui, & non vidi iustum derelictum nec semen eius quærens panem. Et alio psalmo, Oculi omnium in te sperant domine & tu das escam illorum in tempore opportuno, aperis tu manum tuam & imples omne animal benedictione. Et alibi, Ecce inquit, oculi domini super timentes eum, & in eos qui sperant in misericordia eius vt eruat a morte animas eorum, & alat eos in fame. Denique abundant qui seruiunt mundo & tu egestatem times seruens deos? Pascit ille volatilia cæli, & te quem ad suam similitudinem facere voluit non, pascet? Iacta igitur, vt propheta ait, cogitatum tuum in domino, et ipse te sustentiet. Quod si tibi ieiunia placebunt, de quibus nunc loquimur, modicus & tenuis victus tibi satis erit, sin vero gulæ ventrique seruias, nihil erit satis.

Quale debet esse ieiunium,
& quæ eius virtus
Cap.

Quale aut debet esse ieiunium docet saluator in euang. c. Cum ieiunatis nolite fieri sicut hypocritæ tristes, demoluntur enim facies suas, vt pareant hominib. ieiunantes. Amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Non vere tristem esse prohibet ieiunium enim proprie pœnitentium est dolentiumque pro peccato qd commiserunt, sed simulare tristari vetat hypocritarum more, qui omnia ad iactantiam faciunt, vt hominum rumusculos aucupent, dum

psal. 36.

psal. 34.

psal. 32.

Matth. 6.

- sancti dici quā cē malūt. Ideo nō veræ græ cui adipiscē
dæ non student sed inanis ad q̄ se toros componūt mer
cedem recipiunt. Tu aut cum ieiunas (inqt) vnge caput
tuum & faciem tuam laua ne videaris hominib. ieiunās
sed p̄ri tuo qui est in absconso, & pater tuus qui videt
in absconso reddet tibi, non delibutū vngentis te incede
re p̄cipit, qd luxuriæ vitium est, sed quia caput tuum
Chfus est pasce esurientem, vesti nudū et caput tuū vn
xisti, ait em̄, qd vni ex minimis meis fecistis mihi feci
stis. Deinde macūlas aīæ tuæ penitudinis fletu abluc, et
faciem tuā lauasti atq̄ non hominibus ieiunare videbe
ris sed deo Tale habetur illud de quo in Isaia clamātem
audimus dñm Hoc est ieiuniū quod elegi dissolue colla
gatiōes impietatis solue fasciculos deprimentes, dimit
te eos qui contracti sunt liberos, & oē onus disrumpe
frange esurienti panem iuū & egenos vagosq̄ induc in
domū tuā cū videris nudū operi eū & carnem tuā ne de
spexeris hoc est quod dolo interuerteris redde inopem
ære alieno opp̄ssum libera, cibū quem ieiunādo tibi sub
trahis da indigenti aduenam suscipe hospicio pauperis
nuditatem tege nec contemnas quia tua caro est p̄æser
tim si in Ch̄o tecū regeneratus est vnū habetis patrem
deum vnū caput Christū, vnū corpus ecclesiam hoc igit
erit ieiuniū electum piū, fidele sanctum de q̄ Iohel pro
pheta dicit, Sanctificate ieiunium. Non enim
sufficit tibi abstinentia nisi & a peccatis abstineamus
& pijs actionibus exerceamur, nosque in omnibus fi
dei sinceritate sanctificemus. Cauendum quoque est ne
ieiuniū contemnamus non ieiunantes, fortasse innocen
tiores absque ieiunio, quā nos cum ieiunio. Apostoli p̄
ceptū est, Qui nō manducat manducantē non iudicet,
Male ab alimentis abstinet, qui a detractione proximi
linguam non coercet. Ieiunium non superbīæ opus esse
debet, sed humilitatis. Qui ieiunando superbit, phari
seorum imitator est, & eorū qui Ch̄ū adeūtes dixerūt.
Quare nos & pharisæi ieiunamus frēq̄nter, discip̄. aut
rui nō ieiunāt? Si vis igit vt ieiuniū tuū deo gratū sit,
- Isaia. 58.
- Iohel. 1.
- Roma. 14
- Matth. 9.

nihil tibi ita arroges, vt alijs detrahas, alios suggilles, sed operam da vt cum P salmista dicere possis, In ieiunio humiliabam animam meam. Porro ieiunium ipm quantæ virtutis sit, quantique emolumenti, exempla in scripturis diuinis relata testantur, Esdras sacerdos cum a Chaldea dimissus Hierosolymam rediret, triduo cum suis ieiunasse, precesque p itinere obrulisse dicitur, vortique compos factus fuisse. Iosaphat rex Iuda viribus i par ieiunio & oratione superauit inimicos. Iudith vidua eisdem armis munita, Holophernem Assyriorum ducem interfecit. Et Iudas Machabæus ingentes gentiliū exercitus post triduanum ieiunium parua manu aggressus, profligauit. Præterea Christus dominus per dies quadraginta nihil gustando, diaboli tentamenta vicit & cum dæmoniaco surdum ac mutū curasset, hoc dæmonium inquit, non eicitur nisi in ieiunio & oratione. Prodigus filius qui bona scortando luxuriandoque abligurierat, tunc ad patrem flagitii sui poenitens rediit cum esurire coepisset. Deus Iudæis placari paratus per Iohannem clamabat, Conuertimini ad me in toto corde vestro, in ieiunio & fletu & planctu, & Niniuitis ieiunantibus pepercit, quosque minatus fuerat se funditus euersurum, seruauit. Danieli ieiunanti & oranti, Christi venturi mysteria reuelantur. Ieiunium ergo peregre proficiscentibus iter prosperum impetrat, contra hostium vim præualet, dæmonum malignitatem contundit, obscenæ libidinis cupidinem coerces, deum placat, veniam exorat, mentem ad cælestia erigit, postremo per ieiunium, atque abstinentiam, ad cælestem vsque beatitudinem peruenitur. Beati (inquit) qui nunc esuritis, quoniam niam saturabimini. Et in Ieremia ait, Inebriaui animam lassam & omnem animam esurentem saturauit. Hæc est illa saturitas, quam se consecuturum sperabat Dauid cum diceret, Satiabor cum apparuerit gloria tua. Sancti enim qui se quondam ieiunijs affligerunt, non esurient amplius (vt Isaias ait) neque sitient, & non percutiet eos aestus & sol, quia miserator eorum reget eos, & ad fontes aquarum potabit eos. Et in Apocalypsi dominus, Ego

Psal. 34.

2. Esd. 8.

2. Par. 20.

Iohel. 2.

Daniel. 10.

Lucæ. 6.

Iere. 3.

Psal. 31.

Isai. 40.

Apo. 11.

4. Reg. 4.

inquit sitiienti dabo de fonte aquæ viuæ gratis. Igitur tu es ille domine, qui esurientes & sitiientes tuo solo aspectu sarias, tu panis indeficiens, tu fons viuus. Tu da vt tibi placeant ieiunia nostra, vt cum placuerint, a te tandem tua dulcedine sariemur. Non erit molesta inedia, quam spes eiusmodi futuræ saturitatis consolabitur. Tu es farina illa Elisei, qui vel amarissimum ieiunium nostri pulmentum vertis in dulcorem. Omne onus laborum nostrorum leuas istius, quam in te fiximus, spei suauitate. Itaque & cum ieiunamus, tibi ieiunamus: & cum reficimur, tibi gratias agimus: & postquam refecti sumus, te laudamus: quod vt nos doceres, te quoque fecisse meminimus, quando pascha cum discipulis celebrares. Confitemur enim & quod ieiunamus, & quod reficimur, tuum esse beneficium, non nostram virtutem: tuæ largitatis donum, non nostrum meritum. Post ieiunij refectionisq; dissertationem, consequens est, vt gula vitium quam detestandum sit consideremus.

De vitio victum delictiorem exigentium. Cap. XXII.

Gulositatis indicium est, in mensa minus lauti apparatus monachi accumbentis mussitatio. Licet tioris igitur gulæ sunt, quos non pudet, cæteris in silentio confidentibus, corrugare nares, frontem contrahere, os distorquere, & gestu nutuq; ipso vel de cibo, vel de potu conqueri. Hic fastidit legumina, ille minutos pisciculos contemnit, alius olera aspernatur, alij cibarius panis odio est, alium vini austeritas offendit, quod si acescere ceperit, stomacho noxium argumetur, & frigorificum esse medicorum testimonio probare nititur. Eo interdum impatientiæ quidam procedunt, vt suis præpositis insultent delictiora exigentes quam quibus illi contenti sunt. Carebit hoc vitio, qui eorum vitam victumq; persæpe considerabit, quos deo constat placuisse, memoriterq; tenebit, quid illi in solitudine degentes esitarint, quidue potarint, quibus (vt Hieronymus ait) coctum aliquid accepisse luxuria

videbatur, qui etiam languētes aquam frigidam, sicut de fonte hausta erat, bibebant, ac tam procul a vino q̄ ab vrbibus aberant. Nunc tanto magis deo fruuntur, quanto continentius vixerunt. Rursum pensitare proderit, quantum deliquerant illi, qualiterque a deo mulctati sint, qui ob gulæ incontinentiam in Moysen murmurauerunt. Profecti ab Aegypto ibant cum illo per solitudinem: & cum esurirent, manna de caelo plueret aliti sunt: & cum sitirent, aquis de petraeductis potati. Deinde postquam manna contempto Aegyptias dapes concupissent, coturnicum vis ingens castra operuit: quorum carnibus ad nauseā vsque satiati, malæ concupiscentiæ proteruæq; murmurationis, qua & deū & Moysen ducem suum offenderant, pœnas dedere. Nam ut in psalmo dicitur: Adhuc escæ eorum erant in ore ipso Psalm. 77. rum, & ira dei ascendit super eos, & occidit pingues eorum, & electos Israel impediuit. Nemo igitur sibi tutū putet, non contentari iis, quæ deo largiente in monasterio habentur, vel ob hoc patres incusare, quod ipse minus copiose abundet, cum necessaria suppetant. Paupertatem professus es, & copiam exigis? obedientiā uoluisi, & maioribus audes esse molestus? quid amplius quæreres in seculo, quam quod concupiscis in monasterio? Si monachi geris indumentum, cur dissimilem habes effectum? Memento quia religionem ingressus es, ut deo seruias, & ventri seruire desinas. Nūc de illis dicam, quos ieiunij grauat observatio, qui vel male ieiunant, vel omnino non ieiunant.

De vitio male ieiunantiū. Cap. XXIII

Male ieiunantes arguit dominus, dicens: Cum Zacha. 7. ieiunaretis & plangeretis, nunquid ieiunium ieiunastis mihi? Non enim domino ieiunant, qui exquisitis dapibus poculisq; mensam opimant, & nō corpus affligere, sed gulæ blandiri studēt. Non deo ieiunant, qui ab escis tantum se continent, & vitia non derelinquunt. Non denique deo ieiunant, qui ieiunio se satisfacere putant, & dei praecepta implere negligunt.

Quid enim prodest corpus tenuare abstinētia, & prauas cupiditates ab animo non euellere? Si sic ieiunas, nō Christum imitaris, sed diabolum, qui certe neq; comedit, neque bibit, & tamen nunquam a sua peruersitate resipiscit. Sicut nec illi, quibus lamentantibus, quod ieiunando calamitatem negrent auertere, deus rñdit. Ecce in die ieiunij vestri inuenitur voluntas vestra, & omnes debitores vestros reperitis, ecce ad lites & contentiones ieiunatis, & percutitis pugno impie. Sicut ergo aurum luto sordidatum non splendet, ita nec ieiunium efficax est ad deum placandū, si vitia non cessant. Ob hoc sane ad Ieremiam clamat dominus, Noli orare pro populo isto in bonum. Cū ieiunauerint, non exaudiā preces eorum, & si obrulerint holocausta & victimas, non suscipiam ea. Quod si propter vnum Ionatham, q contra Saulis patris interdictum panis mellis gustauerat, deus iratus non dedit responsum, quomodo eum exaudiet, qui suae ecclesiae iussa contemnit.

Isa. 53.

Jerem. 14

1. Reg. 14

De vitio ieiunare nolētium, ventriq;
indulgentium. Cap. XXIII.

Luc. x. 10.

Quamuis aut aliquis in voluptatibus flagitiisque pſeueret & obduret, si tamen cū iubetur ieiunat, futurae emēdationis nonnulla spes est. Non est enim in illo penitus extinctus dei timor, qui vel hac vna in re formidat non obtemperare. Sed quid de illorum obstinatione sperare licebit, qui cum nihil boni agant, ne ieiunare quidem volunt, & dum gulae indulgent, indictam quoq; ab ecclesia abstinētia irrident? An ignorant quod ecclesiae mandatum, dei mandatum sit? dicente domino. Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit, & q me spernit, spernit eū q me misit. Dum igitur ventri suo quam deo nostro malunt obediē, deus eorum venter est, quod hic suadet, id sequitur, quod autem deus noster iubet, contemnunt, neque eos pudet gulae suae fieri mācipia, cuius dños esse conueniat. Quid tandē, impune ne id sibi futurū sperant, qd nulla re impediti nisi gulae vitio, ieiunare ne iussi qui-

dem volunt? Sed si viro dei misso in Bethel, cui mandatum fuerat, ne quid ibi gustaret donec redisset, semel perterisse mandatum non fuit impune, quomodo hi non punientur, qui nunquam parent? Ille sedens adhuc ad mensam, a domino sibi dictum audiuit: Quoniam non obedisti sermoni meo, non infereris in sepulchro patrum tuorum. Cumque rediret, a leone in via oppressus occiditur, & ab hominibus ibidem tumultatur: & hi qui assidue peccant, nullo prorsus ieiunantes die, ne scilicet si quando non cœniterent, inedia extinguantur, dei vindictam non vererentur? Ille quidem ab altero deceptus, prœdium cum ipso inest, ignoranterque peccauit, & talia passus est. Hi vero cum scientes volentesque delinquant, nihil supplicii sibi infligendum arbitrantur? Cur ergo, inquiunt, leonis moribus non laceramur? Quibus respondendum est, quia non estis viri dei sicut ille, qui leui mortis genere procreatu satisfecit, ut spiritus saluus fieret: sed estis serui diaboli. Atque ideo non syluestribus feris laniandi tradimini, ut postmodum infernalibus bestiis proiecti, penas luatis acriores. Non enim æqua vel similis puniendi ratio iustos & iniustos, pœnitētes & obduratos. alteris temporaria debetur animaduersio, alteris æterna. Quidam ita gulæ ac ventri dediti sunt, ut ne tempus quidem comedendi obseruent, prandia præuenire soliti ientaculis, cœnas merendis. quorum immodestiam Salomon arguit dicens: Væ tibi terra, cuius rex puer est, cuius principes mane comedunt. Corrupti enim reliquos exemplo, qui magistratum adepti turpiter viuunt. Econtrario autem frugalis vita præsidium, omnibus continentiae lex est, & virtutis incitamentum. Ideo consequenter dicitur: Beata terra cuius rex nobilis est, & cuius principes vescuntur in tempore suo ad reficiendum, & non ad luxuriam. Profecto non hominum, sed pecudum vita est habere incerta comedendi tempora, passimque pasci, quasi qui nunquam satientur, & edaciores idolo Bel bibacioresque existant: si tamen idolum illud tantum in die consumpserit, quantum mentiti sunt eius sacerdotes: hoc est, similes artabas

Prou. 10.

Daniel. 14

- duodecim, oues quadraginta, vini amphoras sex. Sed tamen poratus huius atque abliguritionis intemperantia tolerabilior foret, si rerum solummodo iacturam inferret, & non etiam corporis atque mentis. Hela Samaria rex cum se vino ingurgitasset, Zambri serui insidias cauere nesciuit. Itaque sibi vitam, posteris regnum amisit seruo illud occupante, prole quoque domini sublata. Balthasar Chaldaeorum rex quod die vasis, quæ de templo Hierosolymitano sublata fuerant, in celebri conuiuio perpotauit, eodem occisus est, sacrilegioque addita ebrietas finem vitæ fecit. Holophernem Assyriorum ducem, qui viris armisque tam potens fuit, ut quocumque se videret, urbibus, prouincijs, regnis terror esset, epulis vinoque grauem vnius feminae manus interemit, & quem vincere externorum vires non poterant, crapula victus tantum ignominiosa nece perijt. Vis insuper nosse quam turpis quamque pernitiōsa res sit ebrietas? Noe primus vineam plantauit, vinoque infatuatus pudendis detectis iacuit indecore, ita ut vni ex filiis risum moueret. Loth autem inebriatus incestum commisit, & de filiarum concubitu liberos suscepit, ignarus quænam essent illæ cum quibus concumberet, neque fortasse quid ageret, cum inter dementem & ebrium nullum discrimen sit, nisi per alter altero facilius curetur. Tutius est autem secretum aliquid committere stulto quam ebrioso; neuter scit arcanum celare, stulti tamen verbis nemo adhibet fidem, ebrio magis creditur. Ad hæc inter compositantes frequenter leuissima de causa exurgunt rixæ, cōcertationes, vulnera cædes. Vnde Salomon in prouerbij ait: Qui dimittit aquam, id est, qui mero vino utitur, caput est iurgiorum; & antequam patiatur contumeliam, iudicium deserit. Cui sententiæ congruit, quod in Osee propheta legitur: Fornicatio & vinum & ebrietas auferunt cor. Cum autem sola ratione distemus a brutis, ea sublata, quid reliquum est, nisi ut bestiis annumeremur, & amisso corde, vecordes excordesque. id est demētes dicamur & similes. Teterrimum est in vita talē notā pati, sed longe in felicius vita mox defunctos ad æterna destinari suppli
2. Reg. 16.
Danic. 5.
Iudith. 13.
Gene. 9.
Gene. 19.
Prou. 17.
Osec. 4.

cia. Apostolus enim ad Corinthios scribens, affirmat, quod ebrii regnum dei non possidebunt, cum damnatis ergo computabuntur. Nam hi soli sunt, quibus nulla ex eundi de carcere spes est. Idcirco alibi idem horratur, dicens: Nolite inebriari vino, in quo est luxuria. hoc est, vino quod gulæ blanditur, & impudenter lasciuitre compellit. Quamobrem etiam dominus ita affectos ad poenitentiam reuocat per Iohelē prophetam, & ait: Expergiscimini ebrii & flete & ululate omnes, qui bibitis vinum in dulcedine. Poenitere autem nolentibus per Ieremiam minatur dicens: Bibite, & inebriamini, & vomite, & cadite, neque surgatis a facie gladii, quem ego mittam inter vos. Gladius hic iustitia dei est, quæ breuissimam vitæ huius voluptatem vno ictu mutat in perennem amaritudinem. Hoc ipsum idem dominus etiam in euangelio testatus ait, Si dixerit malus seruus in corde suo, moram facit dominus meus venire, & ceperit percutere conseruos suos, manducet autem & bibat cum ebriosis, veniet dominus serui illius in die qua non sperat, & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis illic erit fletus & stridor dentium. Vbi sunt qui penæ dilationem impunitatem rati licentius peccant? Non penam peccatorum remittit iustus iudex, sed conuersionem expectat misericors dominus. Quo diutius sustinet, eo acerbius in obduratos animaduertet, fletum irrogabit pro risu, pro gulæ oblectamento dentium stridorem. Quæ supplicia tunc demum futura quidam dicunt, cum in fine sæculi hominum animæ suis iunctæ corporibus fuerint. Ego vero etiam ea significari reor, quæ tunc erunt impio, cum primum diuidi eum a corpore contigerit. Non quod animæ dentes osseos, aut oculos habeant carnales, sed quod inter viuentes acerrimus dolor sit, qui hominem flere & dentibus inter se collisis stridere cogit. Vt ergo intelligas penarum grauitatem quæ sunt in inferno, per eius penæ similitudinem tibi loquitur, quam in hac vita grauissimam esse non ignoras. Hæc autem consuetudo est diuinæ scripturæ, ut spiritalia quæ non intelligimus, per cor-

Iohel. 1.

Jerem. 25.

Matt. 24.

porea quæ nouimus, nobis insinuet. Maxima enim summaque esse, & in paradiso gaudia, & in inferno supplicia credendo confitemur, quanta autem vel qualia sint fando explicare nescimus, & si maiora sunt quam dici queant, omissis omnibus hæc sola cauere sola illa maxime expetere debemus.

De remedio crapulæ.

Cap. xxv.

Igitur quoties tibi in conuiuio esse cōtigerit, ubi & vina pretiosa & sapidæ exquisitæque dapes proponantur, ne talium dulcedine captus ad intemperantiam declines, cogita quanto dulcius iucundiusque sit deo frui, quam istis obrui. Rursum cum tibi molesta esse coeperit abstinencia, mente reuolue, quanto molestius sit in inferno torqueri quam hic uentri multa exigenti modica tribuere. Ita enim & quæ grauant æquo animo perferes, & ab ijs quæ pernitiola suauitate demulcent, prudenter cauebis, hortante præsertim domino ac dicente: Attendite autem vobis, ne forte grauentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis vitæ huius & superueniat in vos repetina dies illa. Horum profecto quæ tibi proponimus modo, si memor fueris iam cautior continentiorque factus neque cum filiis Heli carnes decababo rapies, ne deum offendas & morte mulcteris; neque cum Esau pro edulio lentis primogenita tua vendas ne patris benedictionem amittas: neque cum Israelitis iurulentias Aegypti concupisces, ne in deserto intereas & ad terram promissionis transire non possis: neque cum Adamo & Eua ieiunij tempore veritos cibos attinges, ne de paradiso eiectus miserijs obruaris. Immodicæ autem comestationis potissima mala sunt, quod futurorum bonorum quæ in deo sunt cogat obliuisci, dū præsentibus delinit ac blanditur dicente domino. Cum comederint & saturati crassique fuerint conuertentur ad deos alienos & seruiant eis, quod etiā castitati aduerset, & in libidinem pronos reddat: de quo in Ieremia conqueritur deus, & ait, Saturauit eos & merchati sunt, &

Lucæ. 21.

1. Reg. 2.

Gene. 25.

Exo. 16.

Gen. 3.

Deu. 31.

Iere. 5.

in domo meretricis luxuriabatur, equi amatores in foeminas & emissarii facti sunt, unusquisque ad uxorem proximi sui hinniebat. Et in Ezech. Ecce (inquit) hæc fuit iniquitas Sodomæ, superbia, saturitas panis & abundantia & otium ipsius. Quanto igitur melius penuriam pati & continentiae virtute abundare, quam copia rerum affluere & turpis luxuriæ sordibus inquinari? Quanto præstabilius obseruandis ieiunijs operam dare, & abstinencia superbiam fastumque contundere, quam crapula inflatum neque bonorum neque malorum quæ futura sunt meminisse, & a deo recedere? Quod crimen illorum fuit, in quos per Amos, prophetam exclamat deus: Væ vobis qui opulenti estis in Sion & confiditis in montem Samariæ, optimates capita populorum ingredientes pompaticè domum Israel. Quod hic de opulentis in Sion est dictum vtinam de opulentis Christianæ ecclesiæ dici non possit, ne quis nouus Nabuchodonosor merito in illos irruat, & peccatis ita exigentibus aurum argentumque omne diripiat, & ad suam cuncta transferat Babilonem quæ nunc non in vsum rei diuinæ sed magis in opera diaboli verti solent. Hoc est in popinas ganeasque & obscenam corporis voluptatem luxumque vitæ cito finiendæ. Quicquid tamen futurum sit, hoc nobis relinquitur solatijs, quod licet vrbes regnaque destruantur, ipsa Christi religio, nullis hominum viribus poterit aboleri. Quauis cuncta defecerint, illa cui neque portæ inferni præualere queunt, non deficiet, & hæc est victoria quæ vincit mundum, fides nostra. Quæ si obteri vnquam potuisset, prius (vt egedem reor) pedibus multorum qui præsunt, quam eorumque persequuntur, obtrita fuisset. Plurimi quippe ideo clericatum profitentur, & ecclesiasticas ambiunt dignitates, vt ditentur, & cum ditati fuerint vt delicijs voluptatibusque fruantur, quibus in euangelio respondet dominus, Am̃ amen dico vobis, quæritis me, non quia vidistis signa sed quia māducastis ex panib⁹ et saturati estis. Et quoniam etiam voluptariā vitā æterni supplicij dolor sequitur, vt eadem dicitur, Væ vobis qui saturari estis, quia esurietis.

Ezech. 16.

Amos. 6.

Johan. 6.

Luc. 6.

M 4

De perseverantia virtutum. Ca. xxvi.

i. Cor. 9.

Gala. 6,
2. Thes. 3.

Pro. 31.

Cum autem omnis capeflendarum virtutum labor in casum cederet, nisi ex p̄sidio perseverantia foret, hoc veluti opportuno dictarum dicendarumq; rerum loco eam inserere operæ p̄cium erit, vt qui hactenus digne laudabiliterque versati sunt, intelligant neque deinceps sibi cessandum, donec ad finem vsque peruentum fuerit, qui enim perseverat vsque in finem hic saluus erit. Ad perseverantiam nos hortatur Apostolus, cum ait: Omnes quidem currūt, sed vnus accipit brauium, sic currite, vt comprehendatis, Frustra enim præpeti fertur cursu, qui antequam metam attingat, victus lassitudine subli sit. Frustra bene cœpimus, nisi & bene finierimus. Naufragiū patiat necesse est, qui quāuis recto cursu suisque ventis diu nauigarit, ante cum ipsa naui in Syrtib. vel in latentibus hæsit saxis, quam ad portum est perductus. Postremo neque fabri, neque architecti, neque cuiusquam artificis opus, nisi cum perfectum fuerit, iure ac merito laudari pōt, tunc demum de illo probe prudenterque iudicatur, cum iam omni ex parte cernitur absolutum. Ita neque nobis proderunt sanctioris vitæ initia, si cœptis non responderit finis: si (vt quidam ait) mulier formosa superne designat in piscem. Idcirco Apostolus: Bonum facientes (inquit) non deficiamus. Et iterum, Nolite deficere benefacientes. Audi quid præterea tibi Salomon sapientissimus de muliere forti, id est, anima constanti & in proposito boni honestiq; firma, in q̄ cor viri sui Christi domini confidit, nobis exponat ac prædicet. Reddet inquit ei bonū & non malū. Qui enim deū timet, quique beneficiorum eius est memor, ne ingratitudinis arguatur, p̄ bono reddit bonum: & quoniam non est satis vel diu reddidisse, nisi semper reddas continuo subiunxit, Omnibus diebus vitæ suæ. Vis nosse talis animæ q̄ sit merces, Non exstinguetur inquit, in nocte lucerna eius, non timebit a frigoribus niuis, fortitudo et decor indumen

tum eius, et ridebit in die nouissimo, hoc est, cum potentissimi quondam reges nudi ac debiles ante tribunal iudicis ingenti timore trepidabunt, illa tunc in Christo exultabit & ridebit, iam certa de præmio ipso, de quo dicitur: Date ei de fructu manuum suarum, & laudent eam in portis opera eius. Opera utique in quibus perseverauit, in ipso paradisi ingressu extollant illam, & spiritibus angelicis beatorumque coniungant choro, ut quæ indefinenter deo seruiuit, iam indefinenter felicitate perfruat. Quis est, qui dum tantæ mercedis magnitudinem æstimat, laboris sui tædio afficiatur? & non potius semper se minus fatigari agnoscat, quam ut mereri possit quod sibi sperat. Attende igitur non solum ea quæ recepisti, sed etiam quæ promissa sunt, & demum in eo quod bene coeperis, perpetuo perseverabis, pariterque cum Zacharia sacerdote in euangelio dices: Seruiamus illi in sanctitate, & iustitia coram ipso omnibus diebus nostris. Primo quidem in fide perseverandum est, ne labescente fundamento, quicquid superædificatum fuerit, corruat. Nam sicut fides absque operibus mortua est, ita opera sine fide vana sunt, et licet temporaria mercede non fraudentur, æterna tamen remuneratio ne priuantur. Fidei autem perseverantiam Iohannes apostolus nobis commendat, dicens: Quod audistis ab initio, in vobis permaneat: quia si in vobis permanserit, quod audistis ab initio, & vos in filio & patre permanebitis. Dominus etiam in Apocalypsi, Esto fidelis inquit, usque ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Deinde in spe quoque perseverandum est, ut sicut per fidem, ita & per spem habitet in nobis Christus. Habemus enim Apostoli testimonium affirmantis nos esse domum Christi, si fidem & gloriam spei usque ad finem firmam retineamus, Postremo in charitate etiam assidue est versandum, quia deus charitas est, & qui manet in charitate, in deo manet, & deus in eo. Ab his ergo tribus virtutibus nunquam est cessandum, quia certissimum vinculum sunt, quo deo coniungimur & copulamur, nunquam ab illo recessuri, si in his vitam finire contigerit. Has autem

Lucæ. 1.

1. Iohan. :

Apo. 2

Hebr. 3

L 5

- virtutes nequaquam esse otiosas noueris, quem in deum credit, & in deo sperat, & deum diligit, hic quotidie agere studet, quicquid ei gratum acceptumque fore confidit. Aspidus est in oratione, semper patiens in aduersis, in omnibus dei mandatis perpetuo se exercens. Quantum autem in offerendis precibus perseverare prodest, testis est Chanaanæa mulier, quæ repulsa non recessit, despecta sustinuit: & dum suppliciter orando perseverat, facta est voti sui compos, dicente domino, Fiat tibi sicut vis. Testis est Barthimæus cæcus, cuius perseverans clamor oculos ei quos non habebat, impetrauit. Increpabatur ut taceret, tanto ille magis clamabat, Fili David miserere mei, ab hac precatione non cessavit, donec visum recepit. Testes sunt & Apostoli, de quibus est scriptum, Omnes erant perseverantes unanimiter in oratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu & fratribus eius. Denique testis est ipse saluator noster & dominus, qui ut precibus insistere suo nos doceret exemplo, & pernoctasse in oratione dicit, & factus in agonia prolixius orasse. Quantum præterea ærumnas laboresque & cuncta seculi huius incommoda æquo animo semper tolerare iuvat, ipsi idem Christi discipuli nobis documento sunt, quibus ipse dixit, Vos estis qui permanistis mecum in temptationibus meis, & ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, ut edatis & bibatis super meam meam in regno meo, & sedetis super thronos duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. Ad hæc omnino necessarium est, si salvi esse cupimus, ut in omnibus dei præceptis perseveremus, cauendo illa quæ verantur, quæ iubentur faciendo. Beatus est qui cum psalmista dicere potest, Concupiuit anima mea desiderare iustificationes tuas in omni tempore. Et iterum, Custodiam legem tuam semper & in seculum seculi, Difficile est perfectio per omne vitæ tempus eundem se præstare, & in nullo deficere. Quoties ergo aliquod diuerticulum patitur fragilitas, quam cito fieri potest, ad iter ceptum redeat nondum peni-
- Matth. 15.**
- Mar. 10.**
- Actu. 1.**
- Lucæ. 6.**
- Lucæ. 22.**
- Lucæ. 22.**
- Psalm. 118.**

ius labefacta virtus, ne longiore deuotione aberranti-
bus vix vlla in viam redeundi potestas sit, postquam
præsentium voluptatum delectatio vsum fecerit, vsus
habitum, habitus naturam. Nec tamen si hoc accide-
rit desperandum erit. Nihil est ita induratum, qd tun-
dendo non infringat pertinax opera. Steriles campos
assiduus agricolæ labor fœcundos reddit. Infructuosæ
quoque arbores in pomiferas mutantur solerti insitio-
ne. Displicere tibi incipiat, qd patre tuo relicto in regio-
nem abierts longinquam, & ad reditum te para. Volen-
ti atque conanti pieras aderit diuina, manumque porri-
get, & te a malis liberabit ne pereas. Ex pecude tandē
in hominem versus, in his quæ dei sunt assuescere inci-
pies, assuefactus p̄seuerabis, p̄seuerans vinctes, victor
coronaberis. Talē se Paulus apostolus exhibuerat cū di-
ceret: Bonum certamen certavi, cursum consummaui,
fidem seruauī, de reliquo reposita est mihi corona iusti-
tiæ, quam reddet mihi in illa die iustus iudex, non so-
lum autem mihi, sed & omnibus qui diligunt aduentū
eius. O felicem illius perseuerantiam, cui in fine cum
Paulo sic gloriari licebit, & cū eodem sic sperare. Huic
perseuerantiæ virtuti contrarium vitium est animi in-
constantia volubilitasque mentis: quæ quam fugienda
sit, docere ope diuina fretus nunc enitar.

2. Tim. 4.

De leuitate ad vitia relabentium.

Cap. XXVII.

Perniciosa quidem res est, de proposito vitæ ho-
nestioris decidere, & ad voluptariam rursum cō-
uerti, de bono malum fieri, de iusto iniustum, de
inocente peccatorem, & felicitatis futuræ spem in me-
tum commutare pœnarum. Ad eum igitur qui talis est
nunc nostra conuertatur oratio. Diabolo & pompis e-
ius renunciaueras, ad ecclesiā cōfugeris, castitatem, hu-
mitatem, paupertatem, p̄fessus fueras, vt te dei seruū
exhiberes, cur itē cōtempta desideras, relicta repetis,
ad seculū vñ fugeras reuerreris, & mortiferis eius de-

licij frui concupiscis vt satanae seruias? Iam securus vi-
tae finem praestolabare, iam mortis metu liber eras, iam
nulla te mundi terrebant aduersa, cur te rursus subij-
cis praesentis vitae miserijs? vt quoties te conscientia
tua reprehenderit, toties contremiscas, & ad omnem
febriculae vel alterius cuiuscunque morbi accessum for-
mides, ad omnes imminentijs periculi minas animum
demittas ac paures, non tam mortis metu quam tor-
mentorij. Plantauerat te dominus vineam electam,
semen verum, quomodo conuersus es in prauum, vi-
neaque factus aliena, non domino fructificans, sed demo-
Thre.3 nijs: Ciuitas eras plena populo spiritualium bonorum
quomodo mutatus es in solitudinem? Anima tua genti-
um erat domina, sensibus imperans, & omnes eorum
affectus subdens rationi, quomodo facta est quasi vi-
dua non habens virum, cuius consilio sapientiaque rega-
tur princeps fuerat prouinciarum, quia inter proba-
tos quoque praestantes eminebat, nunc autem facta est
sub tributo, soluitque vestigal principi tenebrae: non
iam quomodo oportet, sed quomodo ille suaserit vi-
uens. Lucerna eras lucens omnibus qui in domo sunt,
extincto lumine, multorum de te obloquentium mor-
sibus pates. Caeli denique stella videbaris, & in terra ce-
cidisti, vt fulgorem qui in te fuit, in tenebras conuer-
tes, & de te quoque dici posset: Quomodo cecidisti de
caelo Lucifer qui mane oriebaris? Corruisti in ter-
ram, caelestibus terrena, aeternis caduca praefendo.
Spiritu enim coeperas, & carne consummaris. Supra
firmam petram aedificabas, vt peracto virtutum aedi-
ficio, ad caeleste regnum conscenderes, beatitudinisque
sempiternae bona possideres: & nunc repente mutato
proposito aedificata destruis & dissipas, & de solida pe-
tra ad fluidam mollemque harenam transgrederis, in
qua non potes consistere, nedum aedificare, in qua quic-
quid extruere niteris, corruit: & cum nihil omnino in-
ter mundanas voluptates firmitatis, nihil stabilitatis
exstat, illae quoque te destituent, teque sublato omni
sustentaculo protinus in profundum ruere permittent,

Ut qui nunc mundi affluis luxurijs, mox calamitatibus
 afficiaris æternis, dicente domino per prophetam. Si
 auerterit se iustus a iustitia, & fecerit iniquitatē secun-
 dum omnes abominationes, quas operari solet impius Ezechī. 18,
 nunquid viuet? Omnes iustitiæ eius quas fecerat, non
 erunt in memoria. In præuaricatione qua præuaricat⁹
 est, & in peccato suo quo peccauit, in ipsis morietur.
 Hac sane de causa & Petrus apostolus de eiusmodi homi-
 nibus loquens: Melius inquit, erat illis non cognosce-
 re viam iustitiæ, quam post agnitionem retrorsum cō-
 uerti. Cum igitur in tanto te periculo constitutū per-
 spicue intelligas, dum licet, dum vita suppetit, dum pe-
 nitenti tempus superest, errorem tuum corrigere festi-
 na, & eo vnde recessisti, te quamprimum refer, opusq;
 illud quod stulte admodum demolitus es, instaurare
 stude, neque te vitra in aperta mittas pericula, cum ad-
 tutum regressus fueris. Nō est aptus regno dei, qui ara-
 trum tenens post tergum respicit. Ut quotidie profi-
 cias conare, ut semper boni aliquid agas enitere, & de-
 ficere desines. Aliorum exemplis discere cautius incede-
 re. Sauli regi fauit deus, quamdiu ille legi eius obediens 1. Reg. 15.
 vixit. Post biennium regni sui innocentem exactum
 a mandatis diuinis descendit, & deo vlciscente transla-
 tum est de domo familiaq; eius regnum, ipse hostium
 ut oppressus, perijt. Ioaz & ipsum Hierosolymę regem,
 donec ioiada sacerdos vixit, pie sancteq; regnasse con-
 stat: postea vero insolenter elatus, adorari se iussit, de-
 um reliquit, idola simul cum suis coluit. Quamobrem
 illi ab inimicis victi pœnas dedere, ipsum vero dum in
 lecto distentus recumberet, serui inuadentes trucidar-
 unt. Quid Iuda Scariotho felicius, cum ad apostola-
 tum fuit electus, cum potestatem accepit morbos curan-
 di, mortuos suscitandi, dæmonis imperandi? Quid eo-
 dem illo deinde miserius, cum ex fidei cœperit esse in-
 fidelis, ex domestico fugitiuus, ex apostolo proditor?
 Avaritia superat⁹ dominum suum vendidit, & qui dæ-
 monia pellebat, daemone subicitur. Eo enim cor eius
 ingresso tam grāde scelus commisit, veniamq; despera-
Judas.

uit, & laqueo sibi mortem consciuit. Patet igitur quid de illo mistellione sperandum sit, qui dum diu egregie magnificeque sese gesserit, ad flagitia deinde conuersus, ab ijs non discedat, cum præsertim præter iā dicta exempla etiam scriptum sit. Qui transgreditur a iustitia ad peccatum deus parauit eum ad romphæam, hoc est, vindictā, romphæa enim teli genus fuit apud Thracas, vt scriptores tradunt, & si iam ad supplicia destinatus sit, qui sic transgressus est, quomodo euadet? Quoties ergo ab ipso sanctioris vitæ curriculo ad impudica inhonestaque diuertimur, valde quidem verendum est, ne forte iam iudicati simus, præsertim si poenitentiam agere & ad priora redire negligimus. Primum ergo totis viribus enitendum erit, vt cum iugum domini subierimus, in proposito perstemus, deinde si quando delirare contigerit, cito rursus directo vomere ceptam arationem proseguere studeamus, ne forte si morā fecerimus, Herodi similes simus: qui viso Iesu, ingenti affectus est lætitia, plurimique ipsum fecit: mox autem mutata in contrarium voluntate, contempsit atque illu sit: vel ne pares inueniamur Iconijs illis, qui Paulum & Barnabam primitus pro dijs habuerunt: deinde lapidum ictibus impellentes, ciuitate veluti inimicos eiecerunt: ne etiam simus arundo vento agitata, & de nobis dici queat. Viæ eorum tenebræ & lubricum. Non est mutatio ista dexteræ excelsi, sed morphosis diaboli. Non ergo simus populus ille, qui (vt Ieremias ait) dilexit mouere pedes suos, & non quieuit, & domino non placuit, sed simus illi, de quibus in psalmo dicitur. Laudate serui domini dominum, qui statis in domo domini, in atrijs domus dei nostri. Stare enim iustorum est, mouere autem pedes, & huc atque illuc titubantibus vestigijs vacillare, proprium peccatorum est. Non simus igitur sicut lunaticus ille de euangelio, nunc cadens in ignem, nunc in aquam, sed simus templi sancti columna Iachin, quæ interpretatur firmitas. Qui enim sic stabilitus fuerit, poterit dicere cum constantissimo viro Iob. Donec de-

Eccle. 26.

Actu. 14.

psal. 34.

Ierc. 14.

psal. 134.

Matth. 17.

3. Reg. 7.

ficiam, non recedam ab innocentia mea. Præterea me-
ninerimus præceptum esse. Si spiritus potestatem ha-

Iob. 27.

Eccl. 10

bentis ascenderit super te, locum tuum ne dimiseris.
Infestet licet antiquus hostis, insidietur, tendat laque-
os, venena melle oblita propinet, & omnibus nitatur
fallacijs, nos tamen a lege præceptisque domini nostri
nusquam recedamus, nos nihil seruituri, quam semel
deo obtulimus, præferendum existimemus. Quia ser-
uitus ista omni terrena libertate iucundior, vtilior,
gloriosior est. Hanc ne deferamus, occurrant semper
menti nostræ saluatoris monita, dicentis. Qui in lu-
dæa sunt, fugiant ad montes, & qui in tecto, non de-
scendant tollere aliquid de domo sua, & qui in agro,
non reuertantur tollere tunicam suam. Iudæam He-
braicorum nominum interpretes confessionem sonare
dicunt. Qui ergo Christum confitetur, ad virtutum
celitudinem ascendere curet, eundem imitando, qui in
se credentibus, ut sua sequantur vestigia, iubet. Et qui in
tecto sunt, hoc est, qui ad summa iam peruenerunt,
non descendant, ne conuersationis pristinae sordibus
inquinentur. Et qui in agro vitæ actiua operam patri-
familias locauerunt, non reuertantur tollere tunicam
suam, ne rursus inutilem otio sitatem, quam recusa-
runt, induant, & labore intermisso, promissæ mer-
cedis denarium amittant. Horum autem hæc

Matth. 24

summa est, ut cum relictis vitijs virtute pro-
ficere cœperimus diuinis obtemperando

mandatis, rursus ad vitia non relaba-

mur, ne prouerbio detur locus,

Canis reuersus ad vomitum,

& sus lota in volutabro

luti.

2. Petr. 26

Libri II. finis.

EVANGE

LISTARII MARCI MARVLI LIBER

tertius, de his agens, quæ congrue ad spei titulum rediguntur.

¶ De prudentia & simplicitate.

Caput I.

Matth. 10.

T autem in his quæ bona sunt, constanter fideliterque perseveremus, prudentia nobis op^s est. Opportune igitur de hac virtute nunc differemus: quæ ut virtus sit, ab omni sobdolæ mentis malignitate aliena esse debet, ut ne quem offendas, sed cum tibi, tum alijs prodesse possis. Obserua igitur & opere implere contende domini præceptum, dicentis: Estote prudentes sicut serpentes, & simplices sicut columbæ. Prudentiæ simplicitatem coniunxit, quoniam altera alterius auxilio indiget, ut utraq; sibi constet, & vitio careat. Nā simplicitas absque prudentia erroribus patet. Prudentia sine simplicitate, in fraudulentiam calliditatemque mutatur, & vitio superata, virtutis nomen amittit. Ne quis ergo fallendi astutiam, prudentiam esse putaret, prudentem simplicem oportere esse dixit: & rursus ne quis incauta simplicitate contentus esset, eam prudentiæ comitem esse debere monstravit. Igitur prudens eris, quoties lectionibus incumbis, si vtilia elegas, inutilia relinquis, & serpentis fueris industriam imitatus, quem aiunt aubus solidis deporatis ossa euomere, carnes vero, quarum cibo vitam sustentat, retinere. Simplex eris, si inter legendum nihil quod orthodoxæ fidei repugnet senties, & quæ tibi repugnare videbuntur, quam intelligentiam habebant, doctum aliquem ac fidelem virum interrogabis, & eius expositioni acquiesces. Ita semen cadens in ter

ram bonā, fructum afferet, vt cum didiceris, alios doceas. Prudens eris, si ab ijs quæ tibi nocumento esse potuissent, cauebis ac fugies. Omni custodia custodi cor tuum, inquit Salomon. Si vbiq; periculum timueris, vbiq; piculo liber eris, prudentiæq; laude dignus, cum timenda sapienter vitare noueris. Vt autem & simplex sis, non in te, sed in deo confide. Hoc est enim illud quod in prouerbis est dictum, Qui ambulat simpliciter, ambulat confidenter, qui vero deprauat vias suas, manifestus erit. Prudentiam seruabis, cum prius rei quam aggressurus es, exitum consideraueris, & cuncta consilio ac ratione fueris mensus. Turrin in euangelio edificaturus, prius computat sumptus, ne posito fundamento & deficiente pecunia opus imperfectum cogatur relinquere, probroq; pateat dicentium, Hic homo cepit ædificare, & non potuit consummare. Simpliciter custodies, si nihil ad iactantiam, nihil ad inanem gloriam feceris, sed quicquid agas, ad dei laudem tantum deque gloriam egeris, & pro benefactis ipsi gratiam, sine quo nullum sit bonum, habendam duxeris. Prudens es, si conscientiam tuam quotidie discutis, si quoties a somno exurgis, quid acturus sis cogitas, quoties cubitum redis, quid egeris, quid omiseris, in quo excideris tecum examinas, vt deinceps cautius iedas. Simplex es, si tunc etiam cum irrideris, cum contumelia afficeris, cum iniurijs oneraris, patienter tolere, non irascaris, non turberis. & quasi qui nihil mali passus fueris, vultum non mutes, atque intra te animi quietem conserues, illorum puerorum more, quos dominus ad se venire iussit, & quisquis (inquit) non receperit regnum dei veluti paruulus, non intrabit in illud. Sicut ergo paruulus iræ odiiq; passionibus caret ex natura, ita vir simplex carere his consuevit ex voluntate. Prudens præterea si fueris, præteritorum recordaberis, præsentia dispones, futura prospicies, teq; ita præparabis, vt in fine vitæ inueniære promissa immortalitate dignus. Ex aliorum enim euentu discas quid tibi fugiendum, quid expetendum sit, vt cum plenis lampas

Prou. 4.

prou. 10.

Lucæ. 14.

Marc. 10

M

Luc. 12

Cant. 2

Prou. 2

Fibri pon
tici

dibus aduentanti sponso occurras, & non tunc olem
parare quæras, cum parato opus fuerit, dictumq; illud
semper in mente habebis. Estote parati, quia qua hora
non putatis, filius hominis veniet. Tum si quoq; sim-
plex fueris, ab omnibus animi inquinamentis mundū
te exhibebis, nulli detrahes, nullum offendes, nulli ma-
lum optabis, nihil simulationis, nihil doli concipies, to-
to actionum tuarum corpore lucidus eris: quia mentis
oculum a vera rectaq; simplicitate non auertes. O feli-
cem animam quæ talis fuerit, a cælesti enim sponso
merebitur audire: Ecce tu pulchra es amica mea, ecce
tu pulchra, oculi tui columbarum. Oculi utiq; simplicis
intentionis, non malignæ; & qui quod vident, qd sen-
tiunt, non dissimulant: nec bonum negant esse bonum,
nec malū malū: ut non simplices mō, verum etiam recti
sint, & assequantur, quod in Prouerbijs Salomon polli-
cetur, dicens. Custodiet rectorum salutem dominus, &
proteget gradientes simplicitate. Ipsius dei ore lauda-
ri meruit lob, qd simplex & rectus esset, & timens deum
& a malo recedens. Prudentis postremo officio funge-
ris, si postquam cuncta consideraueris, quæ ab impru-
dentibus concupiscuntur, cum Salomone clamabis. Va-
nitas vanitatum & omnia vanitas. Atq; ideo diuitias,
honores, luxum atq; pompam, simulq; omnem præsen-
tium voluptatum vsum magno animo despiciere inci-
pies, ne quid tibi viam iustitiæ ingredienti impedimē-
to sit, & potius absque his quæ vulgo bona putantur,
salueris, quam cum ipsis pereas, ne minus tibi prospe-
xisse arguaris, quam feræ bestiæ illæ, quæ abrosas par-
tes corporis in fuga venatoribus relinquunt, ob quas
naturæ suæ instinctu se peti norunt. Dilargiris igitur
opibus, & mendicorum indigentia distributis, pauper
pauperem Christum sequeris, cupiens in deo tantū di-
ues fieri, & pro caducis ac fragilibus bonis possidere
stabilia & æterna. Simpliciter etiam partes ages, si par-
uo modicoq; contentus viues, & quæ ultra necessitatē
sunt, ea paruipendes, neq; concupisces vnquam, & tibi
satis felix videberis, cum sustentamenta vitæ tantum

suppeditabuntur. Spem enim omnem in deo pones atque firmabis, qui suscitatur a terra inopem, & de stercore erigens pauperem, ut collocet eum cum principibus, non cum quibuscunque, sed cum principibus populi sui, cum angelis atque archangelis in regno suo sempiterno. Ipse idem ex hoc prudentium simpliciumque genere suam consistere voluit ecclesiam, cum diceret. Seminabo domum Israel & domum Iuda semine hominum & semine iumentorum. Homines enim sunt ad quos pertinet prudentia, iumenta ad quos simplicitas. Quod autem hi qui utraque in parte recte versati fuerint, beatitudinem consequantur, psalmista sub eadem verborum metaphora testatur, cum ait. Homines & iumenta saluabis domine, quemadmodum multiplicasti misericordiam tuam deus. Nisi enim ille misericordiam suam multiplicaret, quis nostrum saluus fieret?

Iere. 31

psal. 35

¶ De prudentia vitiosa & simplicitate stupida. Cap. II.

ESSE tamen & prudentiam quandam nouimus, non probatam, de qua in prouerbis legitur. Ne innitaris prudentiae tuae, hanc deuitare debemus quia ista de se praesumentium sequemurantium prudentia est, qui neminem consulunt, neminem audiunt, doctioribus contradicunt, quod se omnium perspicacissimos consultissimosque existimari volunt. In illos Isaias exclamat, dicens. Vae qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Quod vitium & Apostolus prohibet cum ait. Nolite esse prudentes apud vosmetipsos. Neque illi quidem qui in terrenis dilaxat negotiis prudentes sunt, laudantur, cum regni fragilium cura implicati diuina negligant & aspernentur. Unde idem Apostolus. Prudentia (inquit) carnis mors est, prudentia autem spiritus vita & pax. Et iterum, Prudentia carnis inimica est deo. Sed quae inimica est deo, ne illi quidem cuius est, amica esse potest, cum idem corpori multa prouideat, animae suae nihil, animam quae longe nobilior est corpore, nihil aestimat, quinim-

prou. 3

Isai. 5.
Rom. 12.

Rom. 8

Psal. 31.

1. Cor. 14.

Lucæ. 6.

mo vt carne blandiatur, spiritum perire patitur, quia nec usuris abstinet, nec aliena per vim vel per calum-
 niam occupare veretur, nec dolis fraudibusq; niri vt lu-
 cres, cauet. Valde quā fugienda est ista prudētia, quia
 vere mors est, non mors quæ mortem afferat, sed quæ
 morte acerbius cruciet, & mori vetet. Cæterum neq; i-
 pla simplicitas (vt diximus) absq; prudentia erit probā-
 da. Stupida enim & fatua est, offendens ad lapidem pe-
 dem suum. Hanc habere prohibemur, dicente prophe-
 ta: Nolite fieri sicut equus & mulus in quibus non est
 intellectus. Et apostolus: Fratres (inquit) nolite pueri
 effici sensibus, sed malitia paruuli estote, sensibus autē
 perfecti estote. A sensibus excludit simplicitatem, a sim-
 plicitate malitiam, vt neq; sensus peruerri sinantur p-
 ignorantiam puerilis obtusitatis, neq; simplicitatem
 rectam deprauet maligna suggestio. Paruulæ sensibus
 fuere virgines illæ, quæ de sola fidei virginitate sibi
 plaudentes cum vacuis lampadibus occurrerunt spon-
 so: & quoniam oleum bonorum operum, quo sensuum
 nostrorum lampades illuminantur, non habebāt, intra-
 re ad sponsi nuptias nequiere. Nemo igitur vsquea-
 deo simplex sit, vt ad beatitudinem consequendam aspi-
 rans, quibus vitæ meritis illam adipisci possit, ignoret
 Et nemo vsqueadeo prudens sit, vt carnalia tantum cu-
 ret, & spiritalia omittat, ne prudentiores appareant fi-
 lij huius seculi in generatione sua filijs lucis. i. infideles
 fidelibus, dum illi diligentius cautiusq; humana exe-
 quuntur negotia quam hi diuina. Hæc de prudentia &
 simplicitate, nunc de sapientia, quæ & has & reliquas
 omnes amplexa est virtutes, aliquid est dicendum.

Quid sit sapientia, & vbi quærenda.

Cap. III.

Sapientia est (vt Stoicis placet) diuinarum huma-
 narumq; rerum sciētia & cognitio: atque inter sa-
 pientiam & prudentiam hoc differri, q; pruden-
 tia tantum circa humana sit. Hæc igitur quæ proprie
 sapientia dicitur, late se effundit, vtraque scientiā cō-

tinet: neque scire tantum contenta est, nisi etiam secun-
 dum scientiæ suæ præcepta mores vitamque composu-
 erit. Nam si quis philosophiam omnem didicerit, & nō
 perinde ac illa præcipit, viuat, doctum equidem confi-
 tebor, sapientem negabo. Non cadit vitium in sapien-
 tē, cuius propria est virtus. In hoc fere omnes conueni-
 unt, vt dici sapiens non debeat, nisi qui cunctis præcel-
 lat animi bonis, & tam scientia sit instructus quam p-
 birare. Summum itaque bonum expetentibus, qd sem-
 per inquirendo philosophi inuenire nunquam potue-
 runt, opus erit eam discere doctrinam, quæ a deo no-
 bis non ab hominibus tradita sit, cum sola verissimum
 ad beatitudinem monstret iter, & eandemque certissi-
 me polliceatur atque conferat. Neque tamen qui me-
 diocri scientia præditi sunt, a spe beatitudinis excludū-
 tur. Si uis (inquit) ad vitam ingredi, serua mandata. Di-
 uinæ igitur legis tantum quæ ab bene beateque viuen-
 dum pertinent institutiones nosse, & eas opere psequi,
 satis perfecta est hominis sapientia. Quanquam illius
 perfectior, qui insuper dilargitis rebus modico cōten-
 tus Christum sequitur: & corporis quoque puritatem
 seruat repudiatis connubiis, vt casto domino propius
 accedat meritis castitatis, & centesimum fructum ca-
 piat, trigesimo sexagesimoque relicto. Sed licet perfe-
 ctioris vitæ altior sit beatitudinis gradus, vna tamen
 est beatorum ecclesia, vnum corpus. Quo fit vt ab ista
 sapientia, qua saluamur, ne coniugati quidem excludā-
 tur, si modo quæ iussa sunt, peregerint. Illos autem sa-
 pientiores esse dicimus, quos virtutibus nouimus præ-
 stare, & non scientia solum vel eruditione. Scientia e-
 nim si virtutibus careat, inflat, multumq; doctus & pa-
 rum sapiens nimium sibi arrogat, interdū etiam vitari
 retragari audet, vt se aliqd p ceteris argutius atq; sub-
 tilius inuenisse probet. Quamobrem concludendū est,
 vt longe sit melius pauca scire cum virtute, q̄ absque
 virtute multa. Cæterum scientia ipsa atque eruditio, si
 bñ vtaris, plurimū iuuat: si male, perniciofa est, semper
 que pferenda scientiæ peccatrici rusticitas sc̄tā. Iunge

Philoso-
 phi

Dan. 11

autem scientiæ virtutem, & iam plenior consummati-
 orque tibi dabitur sapientia, myſteria ſcripturarum in-
 telliges, latentibus ſub literæ velamine ſenſus tibi ape-
 riantur, & cubiculum ſponſi ingreſſus pulchritudine e-
 ius capteris, amore exardeſces, quantoq; illi propius
 acceſſeris paſſibus piſ affectus fidelisq; conſiderationis
 tanto magis ipſo intelligentiæ lumine illuſtraberis, ita
 ut alios quoq; docere valeas, & errantes ad recti viam
 reuocare, & cōtradictantes refellere, & eccleſiam dei ædi-
 ficare, ex quo grande tibi meritum gloriæq; compara-
 bis, iuxta illud. Qui docti fuerint, fulgebunt quaſi ſplē-
 dor firmamenti, & qui ad iuſtitiam erudiunt multos,
 quaſi ſtellæ in perpetuas æternitates. Quid eſt autē ſci-
 entia, niſi perfectæ veri falſique dignoſcendi ratio? quæ
 cum propriæ dei ſit, illa quæ ab hominibus eſt, niſi cum
 diuina conueniat, opinio magis dici debet quam ſcien-
 tia. Falli, decipi, errare hominis eſt. In deo iſta non ca-
 dunt. Faceſſant igitur a nobis fallaciōſæ ſtropharum
 argutiæ enthymemataque dialecticorum, non terre-
 nam ſcientiam ſequimur, ſed cæleſtem. Nihil verius, ni-
 hil certius eſſe aſſerimus, quam quod illa continet. Li-
 gnum vitæ eſt iſs qui apprehenderint eam, & qui re-
 nuerint eam beatus. Per hanc enim ad ſummum bonum
 peruenitur, quod ſupra cælum eſſe ignorauerunt illi, q
 ſapientem ſola virtute contentum, ideoque beatū dixe-
 runt. Vbi enim præmia veræ virtutis eſſent neſciebant
 per totam noctem humanæ ſcientiæ laborantes, & ni-
 hil capientes. Sapientiores igitur fuere illis piſcatores
 noſtri, quorum diſciplinam, quam a Chriſto didicerāt,
 & philoſophi Ariopagum relinquentes ſunt ſecuti, &
 ipſi Romani principes contempta idolorum cultura, p
 bauere. Totis enim imperiū viribus falſorum deorum re-
 ligionem defenderant, victi autem non armis, ſed eo-
 rum qui cædebantur patientia Chriſtum ſuſceperunt,
 qui ab ipſis prædicatus fuerat. Atq; hæc fuit victoria
 quæ vicit mundum fides noſtra. Pugnantes non repu-
 gnantibus ceſſere, inermibus armati, & quod mirabi-
 lius eſt, interemptis interemptores. Ab alteris in-

medium prolata Christi religio permanfit, ab alteris tutata idololatria defecit. Et quisnam dicere audet, professionis Christianæ scientiam non esse veram, cui tam potentes inimici, non iam inuiti, sed volentes colla submisere?

¶ De sciētia diuinitus tradita & sapientis officio. Caput III.

Hæc est scientia, quam a nobis exigit dominus, dicens. Misericordiam volui & non sacrificiū, & scientiam dei plusquam holocaustum. Hanc ipsam autem dei scientiam a se peti iubet, cum ait: Si quis sitit, veniat ad me & bibat. Et ego sum ostium, inquit, per me si quis introierit, saluabitur. Non est itaque aditus ad beatitudinem, nisi per scientiam diuinam nobis traditam. Ceteræ omnes scientiæ vanæ sunt nemo enim per illas efficitur beatus, quiq; ipsis nititur, hominum opinionibus pendet, & certam vitæ viam prorsus ignorat. Quis enim nouit filium nisi pater, vel patrem nisi filius, & cui voluerit filius reuelare? Vnde & Petro Christum confitenti idem respondit: Beatus es Simon bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus qui in celis est. Deceit autem ut qui homini quem formauit, beatitudinem dare decreuerat, doctrinæ quoque esset autor, per quam beatitudo ipsa acquiri posset. Incassum igitur laborarunt omnes philosophorum scholæ, omnes mundi sapientes, ut veram de deo scientiam per se ipsi inuenirent, si non alius quam deus debuit illam homini monstrare, sicut & fecit. Sed non est satis eam didicisse, nisi quod precipiunt fecerimus, beati esse non possumus. Neque enim viam qua ad cælum itur, nosse, sed cum noueris, per eam ingredi sapientis est. Quinimmo tanto nequius perdat, quanto quis inter bonum malumque discernere peritus didicit. Sit igitur in te sanctarum scientia scripturarum, sed ita ut non desint, quas illa commendat virtutes, & absint vitia quæ detestatur. Hoc si præstiteris, vere te sapientem esse scias, ac beatum fore cum hinc decesseris credas, atque tunc demum & scientia,

Osee. 6

Iohan. 7

Ioh. 10

Mat. 16.

Philosophi

& sapientia & bonis omnibus multo huberius quam in
 hac vita fieri possit, complendum. Etenim neq; scienti-
 am perfectam habere possumus, quamdiu mortalitatis
 onere premimur, neq; sapientiam, dicente Apostolo, Ex
 parte cognoscimus, & ex parte prophetamus, cum aut
 venerit quod perfectum est, euacuabimur quod ex parte
 est. Corpus quippe (ut quidam sapiens ait) aggrauat a-
 nimam, & terrena inhabitatio deprimit sensum multa
 cogitantem. Sit ergo satis ea discere atq; nosse, quæ ad
 dei scripturarumq; eius intelligentiam nobis concessam
 pertinent, ut cum ita quemadmodum præceptum est vi-
 xerimus, illo ubi perfecta sunt omnia cōscēdamus. O-
 ptimum itaque iudicemus, non plus sapere quam opor-
 tet sapere, sed sapere ad sobrietatem, hoc est, quantum
 humanæ naturæ permittitur, tantum & indagare dis-
 cendo, & conari operando. Atque hoc erit seipsum nos-
 se, nihil supra vires tentare, neque quod capere non pos-
 sumus, frustra seq; velle, sed suis finibus cōtentari; & ea
 quæ verbis explicare nequimus, fide tenere, diuino cre-
 dentes testimonio. Porro sapientiæ diffinitionem quā
 supra retulimus, diuinarum videlicet atque humanarū
 rerum scientiam esse, non plene factam arbitror. Quæ
 nam erit sapientia, ut iam dixi, scire tantum & non fa-
 cere, quæ facienda didiceris, neque cauere quæ cauē-
 da noueris? Mansuetudinem, liberalitatem, clementiā,
 castitatem, constantiam cæterasq; virtutes, non nosse
 solum, verum & exercere, earumq; officio uti sapien-
 tia est; nihil agere quod actum nolis, nihil omittere qd
 omissum negligentia possit ascribi; in omnibus sibi ipse
 constare, nec leuem esse, sed grauem, atq; in iis quæ re-
 cta & honesta sunt, firmum stabilemq; permanere: non
 ira, non cupiditatibus, non turpi lasciuia moueri, sed af-
 fectus ratione moderari, & animi motibus præesse ut
 dominum, non subesse ut seruum. Vis ista in summam
 redigi? audi prophetam dicentem: Quiescite agere p-
 uerse, discite benefacere. Rationale animal est homo, si
 naturam suam non peruerterit, sapientiam exquirat.
 Ingenita est enim ei ratio, qua & bonum expetat, & a

1. Cor. 13.

Sapient. 1.

Isaia. 1.

malo declinet. Dabit itaque operam ut disciplinis instruatur, quæ naturam suam perficiat, ne ignarus rerum erret, nec pro bono accipiat malum, & bonum pro malo: ac dum sapienter se facere putat, insipientiæ arguatur, Nam licet affectionem boni habeamus a natura, non tamen & scientiam quæ efficit sapientem. Inter doctum autem & indoctum multa distantia existat necesse est, quanta utique inter scire & nescire. Quorum alterum Salomon luci, alterum tenebris comparat, dicens: Vidi quia tantum præcederet sapientia stultitiam, quantum differt lux a tenebris. Et sapientis (inquit) oculi in capite eius, stultus in tenebris ambulat. Illius oculi in capite sunt, qui altioris sapientiæ circumspectu regit vitam, mores componit: & qui sit cuiusque rei exitus, diligenter perpendit: quæ sua intersunt, nouit, & illa tractat, illa meditatur: quæ vero a se aliena iudicat, ab his abstinere, naturam hominis finemque considerat, seque ad immortalitatem natum intelligit, & caduca bona contemnit, dum æterna obrinere festinat. Itaque cælo æquatur, & terra superior est animus sapientis, in contemplatione diuinorum assiduus, humanaque transcendens, nihil aliud illi curæ est, nisi ut deo placeat, quicquid agit, ad hunc unum finem dirigit, ut deo frui possit.

Eccle. 2.

¶ Quod sapientia donum dei sit, & vera sapientia Christum imitari. Cap. V.

Porro talia scire atque ita sese gerere, ne quis industria suæ arroget, sed donum dei esse agnoscat, scriptum est, Dominus dat sapientiam, & ex ore eius prudentia & scientia. Et iterum, Omnis sapientia a domino deo est, & cum illo fuit semper, & est ante ævum. Ipse omnium conditor deus, cum hominem in lucem produxisset, sapientiæ capacem fecit præ cæteris animantibus, ut autorem suum intelligeret, intelligendo amaret, amando possideret, possidendo perpetuo beatus esset. Quam quidem sapientiam ut concipere & tenere possimus, non solum discendi studio incubere, sed etiam votis precationibusque poscere debemus, cum Iacobus Apo-

Prou. 2.
Eccle. 1.

Iacob. 1.

Iob. 32.

Eccle. 1.

Eccle. 42.

Sapient. 1.

Matth. 13.

Stolus dicat: Si quis vestrum indiget sapientia, postulet a deo, qui dat omnibus affluenter, & non impropet, & dabitur ei. In Iob quoque legimus, Inspiratio omnipotentis dat intelligentiam. Caterum vas mundum fit oportet, in quo diuinæ sapientiæ thesaurus recondi debet. vnde dicitur: Fili, concupiscens sapientiam, conserua iustitiam, & deus præbebit illam tibi. Item: Omnia (inquit) dominus fecit, & pie agentibus dedit sapientiam. Quomodo enim illic potest infundi cæleste donum, vñ electi prius & exterminati nō fuerint terreni affectus? Duo contraria simul manere nequeunt. Quæ enim societas luci cum tenebris? Christo cum Belial? Ideo est scriptum: In maleuolam animam non intrabit sapientia, nec habitabit in copore subdito peccatis. Cur enim principium sapientiæ timor domini dicis, nisi quia is qui deū timet, se a delictis cōtinet, & innocenter viuere studet, ne creatorem suum offendant? Ab hoc principio proficere incipimus, & addito discendi labore sapientiam in mysterio absconditam, & credulis tantum humilibusque reuelatam, ex diuinis voluminibus haurimus. Hanc si alibi quæseris, nusquā inuenies. Latuit philosophos, ignota fuit omnibus gentiliū sapientibus, tradita autem prophetis Christique discipulis. Vnde ait: Vobis datum est nosse mysterium regni dei, illis autem incredulis videlicet & humana tantum scientia nitentibus non est datū. In sanctis ergo scripturis quæ tibi dei sapientiā, & verbi dei scientiam, & quære mente pura cordeque fideli, atque arrdenti descendi desiderio, vt quod cupieris, assequi merearis. Dei autem sapientia & dei virtus, Christus est. Hunc scutare in veteribus celatum scripturis in nouis manifestum, in vtrisque admirabilem atque adorandum, summi boni doctorem ac largitorem. boni inquā, quod tota gentilitaris academia semper persequitur, & nunquam potuit inuenire. Neque enim fas erat, vt tantæ rei, qua nihil homine maius potest contingere, alius esset cognoscendæ monstrator, quam qui esset fruendæ donator atque autor. Minus dignitatis habitura erat nostra religio, si alio quam deo institutore

præceptoreque gauderet. Ipse debuit perfectæ beati-
tatis iter ostendere, qui ipse esset perfectissimus omnium
felicissimusque, ut soli gratiæ agantur habeanturque
tā pro doctrina adipiscendæ salutis, quam p̄ adeptæ be-
neficio. Hanc autem probatissimæ saluberrimæque dis-
ciplinæ sapientiam, cum deus in mysterio velatam da-
ret, per seruos exhibuit. Sed cum reuelatam tribueret
per filium vulgavit: Tunc in nubis aut ignis figura ap-
parens deus cum hominibus est locutus, postea vero de-
us homo factus, cum hominibus conuersari, & præ-
sens ipse cū iisdem colloqui voluit, ut legis & euange-
lij distantiam cognosceremus. In illa futuri signa sunt
in hoc eorum euentus: in illa vmbra, in hoc veritas; in
illa seruitus, in hoc libertas; in illa promissio, in hoc
promissionis impletio atque gratia: in utroque autem
bene beateq; viuendi præcepta, plenius tñ exactiusq; in
euangelio quam in lege, quia legis mediator Moyses,
euangelij Christus, p̄ quē redempti ac saluati sumus.
Hunc si sequi volumus, & sanctissimis eius institutio-
nib⁹ inhærere, v̄e sapiētes vereq; bñi erim⁹, & iā nō ter-
reni sed cælestes. Audiamus qd sup hac re Apost. dicat: .1. Cor. 1
Iudæi (inquit) signa petūt, & Græci sapientiā quærunt,
nos autem prædicamus Christum crucifixum, Iudæis
quidem scandalum, gentibus autem stultitiam, ipsis au-
tem vocatis Iudæis atque Græcis Christum dei virtu-
tem & dei sapientiam. quia quod stultum est dei, sapi-
entius est hominibus, & quod infirmum est dei, fortius
est hominibus. In his ergo scripturis, quas gentilitas
deridet, & hæreticorum prauitas impugnat, discenda
sapientia est. Quia quod hi infirmum arguunt, fortius
est omī humana virtute, & quod illi stultum existimāt
sapientius est omni mudanæ philosophiæ traditione.
Stulta (inquit) mūdi elegit deus, ut cōfundat sapiētes, & Ibidem.
infirmi mūdi elegit deus, ut confundat fortia. Per pis-
catorum quippe & vulgarium hominū prædicationē
superavit philophos, & per inermes martyres, regum
imperatorq; potētia. Quid nī, si nōdē ipsi qui p̄seqbantur

Christianos, facti sunt Christiani, & ecclesie propugnatores, qui ecclesie hostes erant. Servire coeperunt Christo, qui imperabant mundo. Christus igitur (ut apostolus ait) factus est nobis sapientia & iustitia & sanctificatio & redemptio, ut quemadmodum scriptum est: Qui gloriatur in domino gloriatur. Quis enim hominum comparandae verae beatitudinis rationem potuit per se cognoscere, si hoc solius dei erat docere. cuius solius fuit ipsam beatitudinem tribuere. Quae dei sunt, inquit, nemo cognovit, nisi spiritus dei, nos autem non spiritum huius mundi accepimus, sed spiritum qui ex deo est ut sciamus quae a deo donata sunt nobis, quae & loquimur, non in doctis humanae sapientiae verbis, sed in doctrina spiritus spiritualibus spiritualia comparantes. Denique post multa de deo salutaris sapientiae autore dicta ait, Si quis videtur inter vos sapiens esse in hoc saeculo, stultus fiat ut sit sapiens. Sapientia enim huius mundi, stultitia est apud deum. Scriptum est enim, Comprehendam sapientes in astutia eorum, Et iterum, Dominus novit cogitationes sapientum, quoniam vanae sunt Vani quippe sunt, qui sanctae trinitatis mysterium non admittunt, quod verae beatitudinis bonum non percipiunt quia sibi magis quam deo credunt. Quamobrem nobis non humana, sed divina doctrina institutis, cum Salvatore nostro dei filio deo gratiae agenda sunt, sic dicente: Confiteor tibi pater domine caeli & terrae, quia abscondisti haec a sapientibus & prudentibus, & revalasti ea paruulis. Ita pater, quoniam sic fuit placitum ante te.

Quod sola dei sapientia efficit beatos. Ca. VI.

ET quoniam sola dei sapientia non vana, sed vera est, per quam solam patet aditus ad beatitudinem, Sapientiam, inquit Iacobus apostolus, quae desursum est, primum quidem pudica est, deinde pacifica modesta, suadibilis, bonis consulens, plena misericordia & fructibus bonis, iudicans sine simulatione. Omnes

Itaque virtutes ista sapientia nobis diuinitus ostensa in se continet, & credentibus atque volentibus eas impartit, in quibus qui se digne exercuerint, illos ut a domino remunerentur, de terreno habitaculo ad caeleste regnum feliciter transmittit. Sapientis erit igitur, omni loco, omni tempore, omnibus in rebus diligenter dispicere quid velit dominus, & secundum eius voluntatem, quae iussa sunt facere, quae vitia declinare. Qui sic egerit, & mandatis dei satisfecerit, & ipse suae consulat saluti. Quicquid enim deo obedimus, quicquid obsequimur, quicquid seruimus, totum in nostram vertimur utilitatem: nihil ex hoc ei accedit, qui solus nulla re indiget. Recte ergo Salomon in prouerbijs ait, Si sapiens fueris, tibi metipsum eris, nam illud quoque quod alios docueris quod ad virtutem hortatus fueris, quod verbo, quod re atque opere tuueris, tibi cedit ad gloriam tibi magis quam ulli alii proderit ad adipiscendam veram felicitatem quam affectas. Ac veluti illi qui terram purgant, stercoreant, arant, occant, obfringunt modis omnibus excolunt, se mentemque faciunt, postea vero metunt et fructum colligunt, ita hic noster sapiens alijs benefaciendo, sibi metipsum sapiet, cum pro benefactis a domino recipere coeperit mercedem. Hic idem in omnibus prouidum ac prudentem se praestabit, nihil eum imparatum offender, omnibus quae accidere possunt praesidio opportuno munitus occurret. In aduersis explicabit patientiam, in prosperis humilitatem, in utrisque constantiam. Apparebitque in illo quod Salomon ait, Melior est sapientia quam arma bellica. Fortior est enim cuius animum non frangunt aduersa neque turbant iniuriae, quam qui armis hostem superat. Alibi etiam dicitur, Melior est sapientia quam vires, & vir prudens quam fortis. Nam sapientia & prudentia bona animi sunt, fortem autem & robustum esse bonum corporis est, & illa quidem hominis propria hoc autem cum bestiis commune. Sapiens tranquille degit, quia perturbationibus temperat sensuum affectiones ratione frenat & saniori consilio parere compellit, Sapiens linguam quoque continet verborum fugit, ne

Proue. 9.

Eccl. 9.

Sap. 5.

Eccle. 6.

in multiloquio peccet. Pauca loquitur sed considerate. nihil leue ab ipso prolatum auditur, sed seriū semper, & graue ponderisque multi. Neque enim prius verbū emittit, quam quo casurum sit cogitet. Sapiens vt semper sapiens sit studet, vtque cum Salomone dicere possit: Sapiētia quoque perseuerauit mecum. Quæris quo pacto semper sapiens esse queat, cum nemo sit qui non peccet, cum septies in die cadat iustus? Sed quēadmodū iustus cum ceciderit, cito surgendo iusti nomen non amittit, ita sapiens dicendus est semper sapiens, qui quoties aliquid stulte peccat, sapienter quod peccatum est protinus emendat, & præteriti errati notam insequentis virtutis laude compensat. Sapientem semper beatū esse philosophi contendunt, eo quod sola virtute contentus sit, virtutem autem sibi ipsam sufficere. Patet, quia nihil extra virtutem, in quo beatitudo esse potuisset, nouerant. Ignorabant igitur bonum illud quātum aut quale esset, quod debetur virtuti, quodque nostri sapientes vitæ innocenter laudabiliterque actæ meritis cōfidunt se consecuturos, & tunc demum beatos fore cum illud adepti fuerint. Sed quam diu in expectatione eius sunt, nondum esse beatos constar, quamuis ob quandam spei certitudinem nunc quoque beati dicantur. Sapiens inquit & in tormentis beatus est. Recte id quidem, si de nostris diceretur, & non de illis qui a vera religione alieni erant. Nostri enim vere beati quos nulla compellere tormenta potuerunt, vt Christum negarent. Porro hi non sola virtute cōtenti erant, quæ prope vana esset, si nihil eam post mortem sequeretur, sed per ipsa virtutis opera deo iungi cupiebant quod quia præcipue martyrii patientia præstare poterat, cædi occidique gaudebant. Illi autem quibus æterna hominis beatitudo ignota erat, non quomodo oportuit, sed quomodo poterant beatam vitam diffinierunt, atq; ipsam quoniam longius protendere nescirent, virtute quæ in præsentia est, terminarunt. Sed quænam quæso esset ista beatitudo, quæ simul cum corpore pecudum more erat finienda? Præterea si sola virtus beata vita esset, sexcen

ties in vita beati essemus, & sexcenties infelices quandoquidem nemo tam firmæ stabilitæque virtutis est, ut non quotidie fere aliquid desipiat, oscitet, deliret, hallucinetur. Tot autem vicibus nunc accedens nunc recedens beatitudo nonne vertibilior haberetur rota figulari, & alterno dierum nocturnumque recurſu mutabilior. Non est ergo virtus vita beata sed illa cœlestis æternæque felicitas, quæ debetur virtuti, si virtus ipsa cum vera religione iuncta fuerit. Beata quippe vita est quæ nunquam subducitur nunquam deficit, bonis omnibus affluit semper, malis vacat, desiderium implet; denique ad summum bonorum peruentum est cum ad illam peruenitur. Huc accedit quod Christianorum sapientia non ita rigide neque inhumane circumscripta sit, sicut fuit illa Stoicæ sectæ philosophorum, qui docebant sapientem animi passionibus prorsus carere oportere ut beatus sit. Nos enim e contrario diffinimus, non posse sapientem fieri beatum, qui adhuc in corpore viuens, futuræ beatitudinis desiderio non ducitur, qui pro eo quod aliquando peccauit, dolendo non satisfacit, qui cum benefecerit non gaudet, & deo gratias agit, cuius ope in benefaciendo est usus, qui eidem peccare non metuit, cui soli semper plurimum placere studet, qui denique pauperis & malo aliquo affecti hominis non misereatur. Ea sane vera est sapientia & seruorum dei propria cuius hæ sunt passionēs. Illa autem Stoicorum, prorsus vana et non hominis sed lapidis potius, nihil sperare nihil metuere, nihil gaudere, nihil dolere. Si istud sapientia vel vita beata esset, quid in terris lapide & sensu carentibus rebus esse sapientius vel beatius existimari potuisset? Lapidea est igitur illorum & sapientia & beatitudo, non humana. Cum enim veræ beatitudinis ignari essent, beatitudinem ipsam appetitionum quietudinem esse putarunt, & hanc ad sapientem pertinere volebant. At nos veræ quoque æternæque beatitudini gaudium attribuimus, & ideo lætitiā perpetuamque iucunditatem, amorem etiam & mutuam inter beatos charitatem atque perfectam. Re-

Pudiat itaq; gentiliū fatuitate, sapientiam quam nō homo, sed deus docuit, sequamur, hanc diuitijs, hanc rebus omnibus añponam⁹. Melior ē acquisitio eius (vt re-
cte Salomon ait) negotiatione auri & argenti primi & purissimi, fructus eius pretiosior est cunctis opibus, & omnia quæ desiderantur, huc non valent comparari. Sola enim diuinæ doctrinæ sapientia efficit beatos:

Quæ sapientia est vitāda Cap. VII.

1. Cor. 3.

HAnc autem verissimam sapientiam, quam deo tradente accepimus, quo attentius accuratiusq; amplectamur, quærendum restat, quænam sit illa quam cauere debemus, indigna quidem hoc nomine, cū verius stultitia sit dicenda quam sapientia. Est igitur quædam sapientia, quæ mundana siue secularis dicitur, de qua Apostolus, Sapientia (inquit) huius mūdi stultitia est apud deum. Et iteq; Stultam fecit deus sapientiam huius seculi, Hic sane fuit antiquorum deos colentium error, qui olim videbatur esse sapientia, sed postquam euangelij veritas etiam ab ijs qui eam persequebantur, recepta est, apparuit colēdōr deorū ritū nō sapientiam fuisse, sed stultitiam. Tunc Pharaonis sapientium virgæ a virga Moyfi deuoratae sunt, & omne diaboli commentum virtute crucis Christi superatum, tunc mulier sanguine fluens, quam medici secularis disciplinæ curare nequiuerant, tacta Christi fimbria recepit sanitatem, quia gentilitas desit victimarum cruorem dæmonibus fundere, vbi in Christo deum cognouit, quem in spiritu cœpit adorare. Adhuc tamen ista infidelitatis sapientia in illis perseverat, qui somnia fortēq; obseruant, & naturas hominum ex stellarum influxibus pendere iudicant, & incantationibus diaboli magis q̄ p̄is ecclesiæ precibus delectantur. In his omnibus stultus sit oportet, qui apud deum sapiēs esse desiderat. Fuit & alia inter gentiles sapientia, veri quidem inquirendi supra quam dici queat studiosa, sed plane inanis cassiq; laboris, cum inuestigare illud nequaquam potuerit, quod nisi deo monstrante scire nemo poterat. Ista

autem erat philosophorum professio circa ipsam hominis beatitudinem varie sentientium ut diximus atque delirantiū, cum non in cælo, sed in terra illam constituerent, quærentes ubi non erat, & ubi esset nescientes. De his psalmista ait: Defecerunt scrutantes scrutiny. His nonnulli quoque ex nostris mihi similes videntur, quibus non est satis nosse quomodo veram perfectamque beatitudinem assequi possint, sed altiora se indagare conantur & ea quidem quæ nisi fides teneat, ratio non explicat curiosius perscrutari solent. Vnde fit, ut plerumque ab eo etiam quod recte didicerant, aberrent: et dum Christum se tenere putant, de manibus elapsum non animaduertant. Plena periculi est talis sapientia, ideoque vitanda cum scriptum sit: Scrutator maiestatis opprimetur a gloria. Et iterum: Non plus sapias, quam necesse est, ne obstupescas. Caue igitur nimis altū sapere, ne forte vel cum hæreticis vetus instrumentum damnes, vel cum Iudæis nouum, & cum vtrisque ipse damneris, dicente domino: Nunquid non in die illa perdam sapientes de Idumæa, & prudentiam de monte Esau. Peribunt utique hæretici, & dei iudicio condemnabuntur, qui terrena sapiebant. Hoc enim Idumæa interpretatur, & Iudæi qui cū Esau aduersabantur fratri eius Iacob, id ē, cum synagoga ecclesiæ Christi, ad quam credentem primogenita credere nolentium benedictionesque transierunt. Illud quoque ad hæreticorum infidelitatem spectare arbitror quod Salomon ait: Ciuitates munitas occupabit sapiens, & destruet munionem in qua confidebant impij. Omnia quippe impetatis dogmata quæ illi syllogismis captiosis & dialecticæ conclusunculis munitentes insuperabilia esse putabant, dei sapientia Christus sua virtute superauit, & euertit. Arii, Sabellij, Euticetis, Manichæi, reliquorumque omnium prauitas defecit, sola Machumetana extat, ne ipsa quidem diu permansura, dicente domino: Omnis plantatio, quam non plantauit pater meus cælestis, eradicabitur. Sed sunt & in ecclesia fortasse non pauci, qui sibi sapientes videntur, ita ut interdum

Eccles. 7.

Abdiæ. 1.

Proue. 21.

Matth. 15.

Isaia 5

psal. 93.
2. Cor. 6.

Ierem. 6.

contradicere audeant catholicae veritati apud ignaros admirationem sui facturi, quasi qui acutius aliquid sagaciusque explorarint, quam illi qui iampridem probati recepti, celebresque habentur. In istos reclamat Isaia, dicens: Vae qui sapientes estis in oculis vestris, & coram vobismetipsis prudentes. Apud deum enim & insipientes & imprudentes sunt, qui temeraria praesumptione abducti ad ostentationem ingenii magis quam ad veritatis confirmationem loquuntur. Porro omnis disciplina quae cum euangelio non convenit, inutilis est sapientem facere non potest, ideoque nec beatum. Poetis fabellarum fictionibus exuberat, Oratoria ad gratiam loquendi artem praefert, Astronomia caeli siderumque motibus, & exinde futurorum divinationibus scaturit, philosophia sapientiae studio gloriatur, cum causas rerum naturasque conquirit. Sed cum nulla doctrinarum istarum qui hominis finis sit recte verum indicare videatur, nemini discendas dicerem, nisi aliqua in parte divinae quoque sapientiae scientiam adiuuarent. Operae precium erit igitur de his tantum capere quantum fidei institutioni convenire constabit, caetera ne noceant respicere, aut enim superflua sunt, aut fini nostro adversantia, quod autem superfluum est contemni debet, quod adversarium repelli. De his enim psalmista ait, Novit dominus cogitationes sapientum, quoniam vanae sunt. Et Apostolus, Nolite (inquit) iugum ducere cum infidelibus. Quae enim participatio iustitiae cum iniquitate? aut quae societas luci ad tenebras? quae autem conventio Christi cum Belial? aut quae pars fidei cum infidei, qui autem consensus templo dei cum idolis? Tantum abest igitur ut sapiens sit, qui ethnicorum sapientes praeter modum aemulatur, ut etiam iniquus & infidelis esse possit convinci. Et quoniam sola dei sapientia, quae in sacris literis continetur, vera est sapientia, ideo ipse dominus per prophetam exclamat dicens Non gloriatur sapiens in sapientia sua, & non gloriatur fortis in fortitudine sua, & non gloriatur dives in divitiis suis, sed in hoc gloriatur qui gloriatur, scire &

nosse me, quia ego sum dominus qui facio misericordiam & iudicium & iustitiam in terra, misericordiam utique erga sapientes in bono: iudicium, & iustitiam aduersus sapientes in malo. De quibus Ieremias ait, Sapientes sunt ut faciāt mala, bene autem facere nesciunt. Sapientia ista doli, calliditatis, versutiae, fraudum est plena, ista denique non hominis, sed diaboli sapientia est. Hac armatus erat serpens qui decepit Euam, hanc sequuntur illi de quibus in euangelio dicitur, Prudentiores sunt filij seculi filijs lucis in generatione sua. Ab hac certe vir iustus abhorrebit, ut potius secundum deum quam secundum saeculum sapiens sit ac nequando & ipse seculi sapientium capiatur sycophantijs, deum cum propheta orabit. ab homine iniquo & doloso erue me. Iere. 6.

Luc. 16.

psal. 42.

Quod sapiens docere alios
debet. Caput viii.

DOcuimus & quae sequenda sapientia, & quae fugienda sit, reliquum est, ut eos qui vera. i. diuina sapientia praediti sunt hortemur, ne creditum sibi salutaris eruditionis talentum in terra defodiant, sed illis dispensent, unde cum vris exigi possit, & domino cui negotiantur, plurimum lucri accedat. Laxent igitur retia sua in capturam: alios doceant quod ipsi didicerunt, & non sibi solum, sed alijs etiam prodesse studeant, tantoque accepto beneficio se dignos praesent. Ut quid enim bonum sapientiae tuae quod dei benignitate sapientiam adeptus es, cum proximis non comunicas, si nihil inde tibi deperit, si concitatum etiam augetur & excrescit? Quis est n. qui docet, & docendo non aliquid discat, & quod didicerit non confirmet, cum de memoria facile labi soleat & exciderit, quicquid reliquit irrepetitum? Ita fit, ut ipse quod didicisti nisi docueris. Doce igitur ut doctior sis, aut saltem ne obliuioni tradas quod didicisti. Immo quod potissima alios docendi causa esse debet, doce ut beator sis, quicquid erudiunt multos ad sapientiam fulgebunt (sicut scriptum est) tanquam stellae in perpetuas aeternitates. Cassus pene labor est, multa didicisse: & postquam didiceris, obmutescere. Danie. 12.

pro. 8.

eccl. 10.

pro. 11.

Nūqd nō sapientia clamitat. inquit Sal. & prudētia dat
 vocem suam in summis excelsisque verticibus super vi-
 am in medijs semitis stans iuxta portas ciuitatis, in i-
 psis foribus loquitur, dicens: Viri ad vōs clamito, & vox
 mea ad filios hominum. Cum ergo docendi officio fun-
 gi debeat vir diuina sapientia eruditus, nonne sal fatu-
 um erit si tacuerit? nonne verum est quod dicitur: Sapi-
 entia abscondita & thesaurus inuisus, quæ utilitas in vtrif-
 que? Quid iuuat lucernam accendere, & eam ponere sub
 modio? Profecto si sapiens fueris, non sub modio illam
 pones, sed super candelabrum & aliorum tenebras tuæ
 scientiæ luce depelles. Aut enim linguam exercēbis in
 prædicando aut in scribendo manū, vt etiam de te dici
 possit, Os suum aperuit sapientiæ, et lex clementiæ in lin-
 gua eius. Plurimum quidem tibi apud deum meritorū
 accedet, quoties vel scripseris, vel dixeris aliquid, vel
 proprio ostenderis exemplo, vnde alij meliores effici
 queant. Qui enim fecerit & docuerit sic, hic magnus vo-
 cabitur in regno cælorum. Ipse dominus noster Chri-
 stus docuit nec apostolos suos passus est desidia otioq;
 torpere sed spiritu sancto repletos per diuersas orbis
 partes dimisit, vt errantes docēdo in viam veritatis re-
 uocarent, atque illos quidem non itineris labor non p-
 secutionis immanitas ab officio deterruit, & te pigebit
 illorum saltem, a quibus nihil mali metuis, tuæ sapien-
 tiæ medicamenta conferendo, saluti consulere, & mul-
 torum animas dño tuo lucrari? Satis hæc de sapien-
 tia, nunc simplicioribus detegamus inimici dolos car-
 nisq; pugnas, ne ab ijs incauti imprudentesq; superent.

De dæmonum natura. Ca. ix.

Sed enim quo facilius callidissimi hostis machina-
 menta deuitemus. operæpretium erit, prius natu-
 ram eius moresq; cognoscere. Dæmones igitur spi-
 ritus sunt, nocendi cupidi iusti expertes fastu elati, a-
 stuti callidi inter cælum terramque habitantes donec po-
 stremo ad infernū detrudantur, vt tātō eant inferius,

Quanto altius efferre sese conati sunt. Qui vt ei cuius iudicio ad hæc ima deieci sunt aduersentur, homini inuident, atque illos maxime infestant, quibus beatitudinē, quam ipsi amiserunt promissam cognoscunt. Gētilitas dæmones alios bonos, alios malos esse dixit, nos vero sub hoc nomine malos tantum intelligimus. Illos enim spiritus qui boni sunt, dei angelos atque ministros nūcupamus. Neque certe conuenit eos, quorum diuersa ē voluntas, eodem nomine confundere. Dæmones ergo nequitia pleni spiritus inuidia acti stimulis hominem semper ad vitia prouocant, ne ad cæleste regnum, unde ipsi deturbati sunt, transferri mereantur. Idcirco clamat Apostolus dicens, Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus rectores tenebrarum harū aduersus spiritalia nequitia in cælestibus, nō qd in cælo sint dæmones, sed in aere, qui qdē his plenus esse creditur. In cælestibus autem dixit, iuxta cōsuetudinem diuinæ scripturæ, quæ volucres quoque cæli appellat, quas per aera volitantes cernimus. Magnarum autem virium esse illos ostendit, principatum & potestatem & regimen eis attribuens, non hoc tamen in omnes homines, sed illos duntaxat, qui tenebræ sunt. In illos vero qui lux sunt, ius nullū habent, nisi tentādi incitādīq; ad peccandum, vt & ipsis relicto bene agendi lumine malignæ actionis tenebras diligere incipiant, & cum id fecerint, tunc etiam ipsis dominantur ac præsent. Aequum est enim vt qui ab innocentia recedendo sub potestate dei esse noluerit, diaboli subdatur potestati. Potestas autem illius tanta est, quantam deus permiserit, qui corū opera vtitur, tā in prauos puniendos, q̄ in bonos probandos, vt hi cum aduersarij tentamenta vicerint, plus p̄mij mereantur, & illi victi si ad p̄nitentiam nō redierint, tanto iustius crucientur, quanto diutius expectati sunt vt redirent. Præterea si dæmonis potestatem ex testimonio scripturæ pensare volumus, p̄fecto homini intolerādam insuperabilemq; esse inuenimus. Hūc Becmoth & Leuiatā dici legimus, quorū alte-

Epist. 6.

rum elephantum cethum alterum interpretatur: quæ duo animalium genera cum omnium quæ in mari terraque habentur, maxima sint, maximam dæmonis vim significare videntur: & elephas quidem dæmones aere os designat, cethus aqueos. Nam in utroque elemento habitare feruntur. Nemo itaque mortalium tantæ virtutis est, tantæque constantiæ, qui eorum viribus valeat resistere, nisi ut valeamus deus præstaret, coercens illorum robur, & nostram simul adiuuans imbecillitatem. Stultus est igitur, qui non totam resistendi spem atque vincendi, in deo posuerit. Sit ille licet Abraham vel Moyses, vel David, vel Iohannes baptista, vel aliquis Apostolorum, si propriâ virtute, & non ope diuina niteretur, statim succumberet: in deo autem sperans, victoria potiretur. Beemoth, inquit, quasi bos fœnum comedit, hoc est, paleas igni comburendas, forritudo eius in lumbis eius, & virtus eius in umbilico ventris eius. Illecebris enim Venereque voluptatis, quæ circa lumbos & umbilicum præcipue sentiuntur, frequenter impugnat. Ossa eius velut fistulæ æris, cartilago eius quasi laminæ ferri, ad duritiam diaboli ista referuntur, quoniam a malitia quam semel amplexus est, nequit remoueri, & ære & ferro magis obduratus. Sub umbra dormit in secreto calami. hoc illud est quod in psalmo dicitur, Sedet in insidijs in occultis, ut interficiat pauperem dum attrahit eum. De Leuitathâ idem fere alijs verbis prædicatur, & vis naturæ dæmoniacæ exprimitur supra modum potens atque versuta, quæ utrique cuncta humana subuerteret, nisi freno arbitrii diuini compesceretur. Per gyrum (inquit) dentium eius formido, corpus eius quasi scuta fusilia, compactum squamis semimentibus, dentique flammæ fumique de illo procedere ait: ignita enim sunt iacula diaboli, quibus illi qui vulnerant, vel obscenæ libidinis ardore incalescunt, vel fumo inanis gloriæ laborant. De eius etiam in malo pertinitia dicitur: Cor eius indurabitur tanquam lapis, & frigaretur quasi malleatoris incus. De translatione etiam eius a statu suæ sublimitatis dictum est: Cum sublatu fuerit,

Psal. 9.

Iob. 41.

timebunt angeli, & territi purgabuntur. Iusti enim deum timent, cum etiam aduersus angelicam naturam seuerum, fuisse recordantur: & territi student, si quid deliquerint, poenitentia expiare. Quod autem arrogantibus dominetur, & superbos iugo premat mortiferae seruitutis, ex eo patet quod consequenter dicitur: Non est super terram potestas, quae comparetur ei, qui factus est ut nullum timeret, omne sublime videt, ipse est rex super vniuersos filios superbiae. Neque rex solum, sed etiam pater talium nuncupatur, dicente domino: Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis facere. Sicut enim qui opera Abrahæ faciunt filij Abrahæ sunt, itaque qui diabolum imitantur, filij eius dicendi sunt, non natiuitate, sed voluntatis corruptæ similitudine. Ille (inquit) homicida erat ab initio, & in veritate non stetit, quia non est veritas in eo. cum loquitur mendacia, ex proprijs loquitur, quia mendax est & pater eius. Mendacio quippe & fraude primos homines deduxit in interitum. In veritate autem non permansit, quia a deo, qui veritas est, per elationem mentis recessit. Timendus est ergo ut homicida, cauendus ut mendax. Nam etiam si quando vera loquitur, mendax proposito est, quoniam ne verum quidem veri dicendi studio exprimit, sed cura fallendi, ut postquam per nonnulla vere prædicata sincereque monstrata fidem verbis adeptus fuerit, credulos tandem in foueam precipitet erroris. Idem quamuis intimas hominum cogitationes ignoret, eas tamen per exteriores motus atque gestus iudicat & deprehendit, tum quocumque aliquem magis inclinari videt, eo accommodatis temptationibus trahere nititur, suggerens quicquid illum magis appetere conicit. Tu vero si vis istud vitare periculum, etiam cum mali aliquid cogitaueris (impossibile est enim ne quando mens ad illicita non recurrat) caue ne ad gestum cogitationis indicem prorumpas, & emittere ut citius desinat cogitatio intus in anima, quam per sensus effusa se foris ostendat. Quod si illa patuer-

Iohan. 8.

Ibidem.

rit, acrius impugnaberis vt cogitata opere perficias, & fortasse crebriori certamine labefactus, tãdẽ succubēs.

¶ Quare creatus diabolus. Cap. X.

Quare inquiet aliquis, & creatus est dæmon, si tam malus erat futurus, atque homini ad similitudinem dei factus tã inimicus ac tã infestus? Factus fuit quidẽ angelus dei, & cum reliquis beatis eiusdem generis in cælo spiritibus beatitudine frueretur æterna. Et licet futuri præsciũs deus nosset illum per arrogantia vitium a statu suæ conditionis repellendum, sciebat tamen iustis expedire vt crearetur, ne videlicet deesset illis aduersarius, cuius molestia ad prælium exerceantur, & tandem victoria potiti, gloriosius coronentur. Hac de causa profecto etiam malos homines in mundo nasci ac viuere credimus, non ad suam ipsorum qui damnandi sunt, sed ad illorum qui saluandi vtilitatem: vt cum nullo malorum odio, nulla persecutione, nullis iniurijs a iustitiae pietatisque proposito repelli potuerint, multo plus gratia sibi apud deum comparent, quam comparassent, si nihil in vita aduersi paterentur. Ad hæc ipsa summi rerum opificis prouidentia cum bona multa condidisset, etiam mala quædam his contraria fieri iussit, vt bona malorum comparatione optabiliora redderet. Paradisum itaque magis desideramus, quia scimus & infernum esse. vitam propter metum mortis plus diligimus. Lucem iucundiores nobis facit molestia tenebrarum, sanitatem anxietas ægrotationis præstat gratiorem. Et vt ad virtutis culmen studiosius niteremur proposita peccatoribus supplicia compulere. Ergo & diabolus ideo creatus, vt eius scelerate offensi, magis affectaremus inferi cõsortio angelorũ. At etiam quæri potest, quomodo diabolus adhuc pugnat, cũ Paulus dicat, quod Christus dominus exuerit principatus & potestates triumphans eas in ligno crucis? Potestas quidẽ diaboli per crucem Christi ita fracta & triumphata est, vt eos ille dimittere liberos fuerit coactus, q̃s eĩ

Coloss. 2.

primorum parentum crimine corrupta origo subde-
rat, quosq; idem idolorum cultura subuersos iugo per-
nitiosæ seruitutis oppresserat. Cessauit itaque mundus
dæmones pro dñs habere post euangelij vulgationem
cessauit & infernus esse fidelium animarum receptacu-
lum, cum Christus in cruce se confitentibus promitte-
re cœpit paradysum. Coluber tamen tortuosus hac tan-
ta potestate exutus, aliud fallaciarum genus commen-
tus est: disseminare hæreses cœpit & ad vitia concitare.
Atque hoc illi permissum sicut diximus, vt sanctorū ro-
bur atque constantia innorescat & scelesti tunc saltem
cum damnati fuerint intelligant, quam immundo spi-
ritui obsecuti sint, quam bono domino derelicto. In i-
stos igitur & p iustis in Isaia exclamat deus. & ait: Ec- Esaia. 55.
ce ego creauī fabrum sufflantem in igne prunas, & pro-
ferentem vas in opus suum, & ego creauī interfectorē
ad disperdendum omne vas, quod fictum est contra te,
& omnem linguam resistentem tibi, iudicio iudicabis.
diaboli itaque vasa sunt, qui erroribus catholicam fi-
dem impugnant, atque ab ijs qui pro veritate resistunt
damnandi, vt & victi pœnas. et victores gloriam sorti-
antur. Sequitur enim: Hæc hæreditas seruorum domni
& iustitia eorum apud me dicit dominus.

De nominibus dæmonum pro- prijs. Caput xi,

Ad hæc vt plenius dæmonum deprauata natura
nobis nota sit, scrutemur in scripturis, nam va-
rie aliquando appellati fuerint, & ipsa nominū
diuersitas diuersa illorum vitia monstrabit. Atque vt
a proprijs peculiaribusque incipiamus dæmones vocā Dæmones
tur, nō quia dæmones, id est, scientes sint, sed dimenim
(vt Eusebius inquit) hoc est, terrere consueuerunt. Ter-
rori enim sunt nobis cum visibiles apparent. Diabolus Diabolus
appellatur, q̃a peccatorum accusator est quem em̃ græ-
ci diabolum eum nos criminatorem dicimus. Satañas Satañas.
& Zabulon Hebraicum est. hic fluxus noctis interpreta- Zabulon.
tur, ille aduersarius, quoniam in tenebris dæmonum

Spūs neq̄.
Belial. sunt opera, & perpetuo odio persequitur sanctitatem. Hi etiam spiritus nuncupantur, sed non sine additamento malitiæ vel nequitia. Spiritus enim sunt, omni prorsus prauitate pleni, omni immunditia repleti. Belial interpretatur absque iugo, vel absque domino. Nam superbia elatus dixit, Ponam sedem meam in aquilone, & pro similis altissimo. Excusso igitur obedientia iugo, dominum pari noluit, ideo ad ima deiectus, adhuc non cessat superbire, & homines conculcare velle. Asmodeus in Tobia legimus. Interpretatur autem facturæ iudicii vel plasmatio iudicantis. Quia factus est ad malorum vindictam, probationem vero bonorum. Beelzebub muscarum deum sonat. Nam cum omnibus rebus intendat, muscas tantum, id est infirmos, capit, fortioribus non præualet. Mammona Syrum Hebræo mixtum vocabulum est, & diuitias vel cupiditates designat. His ille imprudentium mentes implicat, ne deo seruire queant, cū mammonæ cœperint famulari.

¶ De nominibus dæmonum brutalibus. Cap. XII.

Bestiæ.
psal. 72. **Ezech. 34.** **Leones.**
Dracones. **D**æmonibus præterea, quoniam ex angelica in brutalem quodammodo conuersi sunt naturā, bestiarum nomina tribuit scriptura. Vnde & Dauid orauit dominum, dicens. Ne tradas bestiis animas cōfidentes tibi. Et idem alibi, Increpa (inquit) bestias calami. Fragilis est enim ut calamus, qui se ab his vinci patitur, & non porius ad auxilium dei recurrit ut vincat. In Ezechiele quoque promittit dominus facturum se, ut cessent bestię pessimæ de terra, quod partim in primo Christi aduentu impletum, partim in secundo implendum credimus, cum omnes bestię istę in barathrum inferni detrudentur. Hi & leones & dracones dicuntur, quia nunc aperte nos inuadunt ut leo, nunc occulte nobis insidiantur, ut dracones. Aspis quoque diabolus est & basiliscus, illis duntaxat quos primo congressu supe-

rat. Aspis quippe morfu, basiliscus aspectu statim perimit. viro autem iusto dicitur: Super aspidem & basiliscum ambulabis & conculcabis leonem & draconem. Beemoth & Leuiathan in historia Iob legitur, quos elephantum & cethum vocari diximus, alter tamen proprie bestialis interpretatur, alter persequens eos quasi enim ferocissima bestia nunquam ab hominum persecutione conquiescit. Vulpes præterea, quia fraudulentus est, appellatur vt in psalmo, Partes vulpium erunt & qui versutiam eius imitatur vulpes est, vt in euangelio de herode: Ite, dicite, vulpi illi. Sanguisugam Salomon vocat in prouerbijs: Sanguisugæ (inquit) duæ sunt filiæ, dicentes, affer affer: quæ sunt istæ filiæ, quæ quantumuis afferas non satiantur, nisi libido & avaritia: quibus qui illaqueatus fuerit, ei diabolus erit vere sanguisuga, exhaustiens eius sanguinem per concupiscentiam & spiritum per concupiscentiæ adimpletionem vt corpori simul animæq; noceat. Idem serpens dicitur & scorpio. Mera enim venena sunt quicquid ille suadet huius tamen periculi metu seruos suos liberat saluator, dicens. Ecce dedi vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones. In Isaiâ est scriptum, Implebuntur domus eius draconibus habitabunt ibi strutiones. & pilosi saltabunt ibi, respondebunt vlulæ & sirenæ in delubris voluptatis. Dæmonum hæc nomina sunt. Domus eorum es si perditte viuis, draco tibi est diabolus si virosos eius afflatus non deuitas, strutio tibi est, si terrenarum rerum curis implicaris. Licet enim pennas habeat strutio, nunquam tamen a terra subleuatur. Pilosus tibi est, si in vitijs consenescis, pilosa nanque est senectus. Vlula tibi est, si in tenebris vitam agis, & ab eo auerteris qui ait: Ego sum lux mundi. Vlula enim est nocturna avis. Deniq; sirena tibi est in delubris voluptatis, si cætibz amatorijs delectaris, citharæq; sono ad lasciuiam carnis concitante. Aiunt enim sirenas olim in Siculo litore viros præternauigantes cantu demulcere, & consopitos laniare solitas, facile ab ijs capiet, q̄ obturatis

Beemoth.
Leuiathan

Vulpes.

Sanguisuga.

Serpens.
Scorpio.

Isaiâ. 14

Strutio.

Pilosus.

Vlula.

Sirena.

Volucres
Ezech. 29

Abaddon,

Rex.
Puer.

Pharao

velut Vlysses auribus non pertransierit. Dæmones præterea volucres cæli appellantur, quia semen verbi dei, quod in duro solo & nullo compunctionis vomere proficisso cecidit, rapiunt protinus & absumunt. Sic autem indurato homini diuina i Ezechiele iustitia minaciter intonat & ait. Bestiis terræ & volatilibus cæli dedit te ad deuorandum. Hi sunt locustæ illæ in Apocalypsi, equis similes bellatoribus, quia feroces. & super capita eorum coronæ similes auro, quia superbi, facies hominum & capilli mulierum, quia vtrique sexui insidiant, dentes leonum, quia quos vicerint, perimunt, loricas ferreas habent, quia in malitia obduruerunt, alis prestrepunt, quia velociter omnia permeant, caudas scorpionum aculeatas gerunt, quia vnus eorum finis est nocendi hominibus. Et habent (inquit) supra se angelum abyssi, cui nomen Hebraice Abaddon, quod est exterminans. Extorres enim a cælesti patria facit, qui suæ consentiunt tentationi. Quis vnquam tam terribilium besitarum, tam malignorum spirituum, vel sæuitias vel dolos posset euadere, nisi periclitantibus dominus opem afferret, nisi furorem eorum vis diuina cohiberet, astumque reprimeret?

¶ De nominibus dæmonum publicæ dignitatis. Cap. XIII.

EThæc quidem a brutis animalibus mutuata nomina, illa ab hominibus, quæ partim publicæ dignitatis sunt, partim conditionis priuatæ. Nam & rex dicitur, vt in prouerbijs. Væ tibi terra, cuius rex est puer. Diabolus puer est, quia non senescit, nec ætatis damna sentit. Væ autem & terreno homini, qui immundi spiritus imperio paret. Idem Pharao est rex Aegypti, rex tenebrarum, id enim interpretatur Agyptus. Pharao ergo est, qui populo dei est molestus, nolens eum dimittere, vt sacrificium offerat deo, sed vt sibi seruiat, ad terrena & lutea opera compellens. Est & Seon rex Amorrhæorum. Seon arbor infructuosa interpretatur & procera, vtrumque dæmoni conuenit, qui nullum ex se

boni fructum gignit, & supra modum effertur supbia. **Amerra⁹**
 Amorraei amaritudinem adducunt vel loquentes dicuntur. Quid autem amarius hæretica prauitate? Hæreticorum igitur Seon iste rex est, ut cum illo simul pereant, si ab eo ad Christum qui veritas est, non conuertentur. Hic est ille Seon superbus qui fideles Israelitas non sin-
 nit in pace transire per fines regni sui, obstatq; armatus, inito tamen prælio succumbit. Tentare enim dæmon sanctos potest, vincere non potest, deo cui seruiunt
 protegente. Hic idem est Balach rex Moabitatum, qui Balaam diuinum compellebat, ut fidei populo malediceret: cui autem deus benedixerat, ei Balaam maledice-
 re nequiuit. Balach exclusio interpretatur & deuoratio. Ideo ergo Balach est diabolus, quia seruos dei ab hæreditate cælestium bonorum excludere molitur, & in illos infidelium excitat odia, persecutionibus cupiens auertere a fide, atq; aduersos deuorare. Idem et rex Gai
 Gai præruptum dicitur siue vorago, quæ est infernus dæmonum domicilium. Hunc regem Gai Iesus in bello victum cepisse memoratur, crucique affixisse, exercitum eius fudisse, urbem vero igni succendisse. Ducem ergo Iesum sequamur, atque aduersus regem Gai bellando præualebimus: & si nos vexillum ferre crucis viderit, in qua Iesus noster semet crucifigendo illum con-
 fixit, metu percussus concidet, vel in fugam conuertetur. De quo per Isaiam fuit prædictum: A facie domini
 pauebit Assur virga; hoc est, cruce domini percussus. Urbs autem eius cui dominabatur, gentiles erant, quæ
 tunc quidem concremata est igni, cum gentiles ad Christum conuersi. Ignem (inquit) veni mittere in terram, & quid volo nisi ut ardeat? Hic idem diabolus Nabuchodonosor
 est rex Babylonis. Nabuchodonosor, sedes in angustia agnita exponitur. Diabolus enim creatori suo rebellis, quamuis agnoscat errorem suum: qua tamen superbia est, nunquam adduci potest, ut ipsum peccati poeniteat. Rex autem est Babylonis, in illos exercens imperium, qui errore aliquo confusi sunt: nam Babylon confusio dicitur, Hic obsedisse Hierusalem descri-

Amerra⁹**Deut. 2****Balach****Rex Gai
Iosue. 8****Isa. 30****Nabuchodonosor**

bitur, hoc est homini fidei retendisse insidias, propriis tamen viribus ciuitatem capere nequit, donec rex Ioachim, id est, rationalis animæ pars ultro se illi tradidit. Captus igitur Ioachim iste, quia capi voluit, de Hierusalem transfertur in Babylonem, de virtutibus ad vitia. Itaque nisi nostra sponte manum dederimus diabolo, & eius malignæ suggestioni consenserimus: oppugnare quidem arcem animæ nostræ poterit, expugnare non poterit: & hæc sane sunt publicæ potestatis magis insignia nomina, quibus illum dignum non sua merita, sed hominum peccata fecerunt, veniamus ad priuata.

¶ De nominibus dæmonum priuatae conditionis. Ca. XIII.

Primogenita ægypti.

Primogenita Aegypti sunt dæmones inter omnes nequitia primi, dicente domino: Meum est omne primogenitum, ex quo percussi primogenitos in terra Aegypti, sanctificauit mihi quicquid primum nascitur in Israel. Certe nisi dominus noster Iesus Christus primogenitos Aegypti percussisset, principatus (vt Apostolus ait) & potestates aduersas traducens & triumphans in cruce, sanctificatio eius, qui est primogenitus omnis creaturæ, ad nos peruenire minime potuisset. Qui ergo non vult cum primogenitis Aegypti percuti, permaneat in benedictione primogeniti Christi, vt saluus sit. Hi etiam Sydonii nominantur, id est venatores. Qui autem homines erunt & non bestiae, Sydoniorum istorum venatione capi non poterunt. Ad bestiarum enim, non ad hominum capturam pertinet venatio. Ille tamen ex homine in pecudem vertitur, qui peccat, dicente propheta, Homo cum in honore esset non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Hi etiam Chaldaei nuncupantur, quos in Abacuc propheta se suscitaturum minatur dominus aduersus iustorum contemptores, Ecce (inquit) ego suscitabo Chaldaeos, gentem amaram & velocem, ambulantem super latitudinem terræ, vt possideat tabernacu-

Sydonii

Psal. 48
Chaldaei
Abac. 1

la non sua. Chaldaei quasi daemones, vel quasi feroces
 interpretantur, & quoniam per latitudinem ambulant
 quæ ducit ad perditionem, tu tibi e contrario viam ar-
 ctam elige, quæ ducit ad salutem, & Chaldaei isti non
 ingredientur tabernaculum, in quo habitare viderint
 Christum, sed tabernaculum virtutibus vacuum, & vi-
 tijs patens, hoc est, prauis hominis animam, quæ ante
 peccatum dei erat: post peccatum vero data est satanæ
 in possessionem, vt sua sit per reatum, quæ sua non est
 per naturam. In eodem propheta malignos spiritus eti-
 am Aethiopum vocabulo significatos constat. Pro ini-
 quitate (inquit) vidi tentoria Aethiopiæ. Tentoria Ae-
 thiopiæ sunt omnes iniqui, increduli, impudici, auari.
 In his enim habitant, horum carnibus vescuntur.
 De eiusmodi homine in psalmo est dictum, Dediti e-
 um escam populis Aethiopum. De iusto autem & fide-
 li dicitur, Coram illo procident Aethiopes, horum in-
 terpretatio tenebrarum & caliginis est. Quam ergo
 miserum est, quam omni calamitate infelicius, seruire
 tenebris, & a deo qui lux est recedere? Daemones
 præterea sunt gigantes, quos in Isaia aduersus Baby-
 lonem, id est, animam in peccatis confusam a domino
 suscitandos legimus. Sunt etiam calumniatores, vt in
 psalmo, Humiliabit calumniatorem. Vir etiam iniquus
 & homo inimicus est daemon, vt in psalmo. A viro ini-
 quo eripies me. Et in euangelio, Inimicus homo in me-
 dio tritici superseminauit zizania. Idem est Barrabas,
 qui adhuc inter ludæos homicidia peragit increduli-
 tatis, & ne ignoremus angelum aliquando dei fuisse,
 post reatum etiam angelus nominatus est, non tamen
 bonus, sed malus, non dei, sed diaboli. Vt est illud in
 psalmo, Immissiones per angelos malos, & illud in euā-
 gelio, Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus
 est diabolo & angelis eius. Qui quoniam transfigu-
 rat se aliquando (vt Apostolus ait) in angelum lu-
 cis, prudentia opus est ad dignoscendos spiritus. Ex
 fructibus eorum cognoscetis eos. Quoties mali ali-
 quid vel a fide alienum suggerere cœperint, certū erit.

abac. 3.

Aethiopijs

Psal. 71

Gigantes:

Calumniatores.

Vir iniquus

Homo ini-

micus

Barrabas

angelus

malus.

sub illa luce dæmonis tenebras latere, & simplicibus laqueum intendi.

De dominatione dæmonū a rebus
inanimatis. Cap. XV.

Gladius.
Ezech. 21

Num. 7

Clypeus.

Mons Seir
Ezech. 35

zach. 4

Matth. 17.

Eph. 3.
Profundū

Postremo ut aptior eius negtia sit, nonnulla nota etiam a rebus inanimatis sortitus est. Nam & gladium & clypeum appellatum in sacris literis apparet. In Ezechiele: Gladius exacutus & limatus ut cadat victimas, & paulo post: Veniat (inquit) gladius regis Babylonis. Hoc gladio impios concidendos minatur dominus, nisi corrigantur. In Naum propheta dicitur: Clypeus fortium eius ignis. Iste ignitus clypeus homines urget in libidinem, ut per stupra adulteriaque traductos mactet gladius exacutus. Turpis enim voluptatis finis est interitus, breuissimum est quidem quod delectat, quod autem torquet & excruciat, æternum est. Rursum in Ezechiele mons Seir nuncupatur. Hæc dicit dominus deus, Ecce ego ad te mons Seir, & extendam manum meam super te, & dabo te desolatum atque desertum. Seir interpretatur hispidus & pilosus. Diabolus quippe Esau pilosi partes secutus aduersus populum Iudæ, id est confessionis, illos videlicet qui Christum confitebantur, sese erexerat, & montis instar superbia elatus regnabat inter infideles. His autem ad Christum conuersis, ille desolatus est & desertus, quod futurum de eodem monte Zacharias quoque vidit cum diceret, Quid tu mons magne? coram Zorobabel in planum. De Zorobabel enim natus est Christus, cuius virtute concidit regnum diaboli. Hic ille mons est, de quo etiam in euangelio dicitur. Si habueritis fidem ut granum sinapis, dicetis monti huic, transi hinc, & transibit. Non itaque montes per fidem transferendos dixit dominus quid enim id iuuaret? sed diabolium repellendum. Reor hunc ipsum ab Apostolo profundum dici, ubi ad Ephesios scribens ait. Ut possitis comprehendere quæ sit latitudo & longitudo & profundum & altitudo, hoc est, ut queant intelligere & ista media quæ in la

tum longumq; tenduntur, & quæ in imū potestates in-
feras, & quæ in sublime, angelicas virtutes, vt videli-
cet, præsentia bene disponāt ratione futurorū, in qui-
bus necesse est, aut supplicia pati, aut beatitudine per-
frui. Ad hæc pluuiā illam & flumina & ventos in euan-
gelio, quorum impulsu domus mala fundata euerti-
tur, demones esse intelligim⁹, qui neminē qdem supplā-
rant facilius, quam eos qui in se, cum solubilis arena
sint, confidunt, & Christo qui petra veritatis est, non
innituntur. Diabolus præterea via peccatorum dicitur
dicente psalmista: Viam peccatorum disperdet. & ali-
bi: Via impiorum peribit. Si diabolum sequi defieris,
& Christo cœperis adhærere, via peccatoris peribit,
& anima pœnitentis erit salua. Idem humani generis
perpetuus hostis, etiam olla ardens dicitur, dicente le-
remia: Ollam succensam ego video. In ea excoquendi
sunt habitatores terræ, & non peregrini neque adue-
næ, quorum cōuersatio in cælis est. Idē postremo mors
appellatus est, dicente dño: Ecce posui añ oculos tuos
vitam & mortem, hoc est, me vitam & diabolum mor-
tem. Si ergo Christum tibi elegeris, viues: si diabolum,
morieris. de quo Apostolus etiam dixit: Nouissimus
inimicus destruetur mors. Illis duntaxat destruetur, q-
a dextris iudicis consistere iussi erunt. Aduersum san-
ctos enim nullum ius vltra diabolo erit, ne tentandi q-
dem. Quoniam hi cum Christo ibunt in vitam æter-
nam, diabolus autem & angeli eius & omnes impij
in ignem æternū. Ac ne plura id genus perquirere otio-
sum sit, hic ille est, cui nomina mille, mille nocendi ar-
tes, cuius viribus quis resistet, cuius insidias quis euita-
bit, nisi qui fidei spetque & reliquarū virtutum armis
munitus fuerit & cum aduersario congressurus vincen-
di fiduciam non in se, sed in deo habuerit. Hæc de nomi-
bus, nunc reliqua distinctius dispositiusque conside-
randa sunt.

¶ Qd tētationes pati necesse sit, maxie
circa pñcipia conuersionis, Cap. XVI.

Pluuiā.
Flumen.
Ventus.

Psal. 45.
Via pñtōre

Olla ardēs
Ierem. 1.

Deut. 30.
Mors.

Eccl. 2.

Iob. 7.

1. Tim. 3.

Iosue. 15.

Iosue. 16.

Iosue. 17.

Quamdiu in corpore viuim⁹, aut a diabolo, aut a sensuum nostrorum concupiscentia molesti as pati necesse est. Propterea quidem in Ecclesiastico est scriptum, Fili accedens ad seruitutem dei, sta in iustitia & timore, & prępara animam tuam ad tentationem. Et in Iob, Tęratio est vita hominis super terram. Ille vero qui vitam magis religiose ducere decernit, maiorem sustinet dęmonum inuidiam. Nam cum ipsi a deo recesserint, et maxime irascuntur, quem deo proxime accedere animaduertunt. Vnde Apostolus, Omnes (inquit) qui volunt pie viuere in Christo Iesu, persecutionem patiuntur. Eos etenim nequissimi spiritus vel p̄ insomnia illudere contendunt, vel p̄ horrendas apparitiones terrere, vel per blandimenta turpis voluptatis irretire, & quamuis victi semper discesserint, semper rursus ad pugnam armantur, semperque occasionem nocendi quęrentes nusquam absunt, repulsi astant, fugati redeunt, dicta factaque nostra, gestus insuper ac motus speculantur, quę si ad malum inclinari videntur, lætantur, & modis omnibus ad perpetrandum scelus vrgent, in summa, facere quippiam nequimus quin illi omni loco, omni tempore circa nos sint, nobiscum commorentur. Sic filij Iudę superare quidem lebusęum potuerunt, delere non potuerunt, vnde cũ eis etiam habitasse dicitur. Sic filij Ephraim & Manasse subiecisse certe sibi Chananęum feruntur, non tamen eum interfecisse. Tentationes igitur vincere possumus, ne autem tentemur efficere non possumus. Quod si dominum serpens tortuosus & in omne nefas confidentissimus, tentare ausus est, quanto magis domini seruos? Nūqd nō in euāgelio legimus, qđ ipsos etiā dñi apostolos iuasit qñq; tęratio? Nec inuasit solū, verū etiā superauit. Iudam vicit auaritia, Petrum timor, filios Zebedęi honoris appetitio, quosdā quis ex ipsis maior esset contentio, quosdam dominicę resurrectionis in credēdo ambiguitas. Ex omnibus tamen vnus Iudas perit, quia veniam desperauit. Cęteris vero benignitas domini subuenit, veniamque indulsit, quia & ambitio-

nem conuerterunt in humilitatem, & contentionem in concordiam, & dubitationem in fidei firmitatem, & metum in audaciam, etiam inter saeuientes tyrannos Christum confitendo. Datus erat & Paulo angelus satanae, qui eum colaphizet, vnde exclamans ait: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem, sed aduersus principatus, aduersus potestates, aduersus rectores tenebrarum harum, aduersus spiritualia nequiciae in caelestibus. Quomodo enim fortissimi athletae virtus probaretur, nisi ipse contra fortissimos dimicaret? Nobis vero vt minus perfectis, ex diuina dispensatione minor incumbit lucta. adhuc enim & aduersus carnem pugnamus, & daemonum inferiorum insidias patimur, quoniam nondum tantum virium concepimus vt cum principibus & potestatibus manum conferere valeamus. Procerum ecclesiae istud certamen est, vt cum potentibus pugnando, plus gloriae referant ex victoria. At vero postquam carnis desideria pietatis ac iusticiae studio mortificauerimus, tunc & ipsi poterimus dicere: Non est nobis colluctatio aduersus carnem & sanguinem. Interim si in hac leuiore ac proletaria pugna non vicerimus, quomodo in magis graui bello principum atque rectorum vincemus? Porro si strenui militis operam in turba praestiterimus, iam certe altius promoueri merebitur, vt videlicet inter decuriones vel centuriones, vel tribunos etiam ac duces censeamur. Quo si peruenire cupimus, ipsa militiae nostrae rudimenta atque principia fortiter constanterque nobis exequenda sunt, nec committendum, vt a lixis & calonibus vincamur, qui principes quoque eorum optam Christum adiuuante subiugare, vt quo difficilior fuerit victoria eo maius quoque speremus praemium.

Ephesi. 6.

¶ De duobus tentationum generibus

Caput XVII.

TENTATIONUM autem duo sunt genera: Aut enim a deo tetamur vt probemur, aut a carne & diabolo

O 2

psal. 45.

Iaco. 1.

Diabolus.

vt peccemus. Tentauit deus Abraham vt obedientissimum sibi esse ostenderet. Tentauit filios Israel, quemadmodum in Deuteronomio legitur, quadraginta annos per desertum deducendo, vt notum foret quantæ constantiæ sint in illis obseruandis, quæ sibi mandata præceptaque erant. Vnde in psalmo dicitur. Probasti nos deus, igne nos exanimasti, sicut examitur argenti. Igitur tentatio dñi, tentatio probationis est, non malitiæ neq; precipitationis. Quapropter Iacob apostolus ait, Nemo cum tentatur dicat quoniam a deo tentatur, & ne ambiguum relinqueretur de qua tentatione hoc diceret subiunxit: Deus enim intentator malorum est, ipse autem neminem tentat ad malum, vnusq;q; yōtentatur a concupiscentia sua abstractus et illectus, deñ concupiscentia cum conceperit, parit peccatum, peccatum vero cum consummatum fuerit, generat mortem. Tentatio ergo carnis & diaboli, semper prouocat ad peccandum. Quare de istorum tentationibus nobis assidue aduersantibus nunc est tractandum: & prius quidem de ipsa diaboli tentatione, qui carni simul insidiatur & spiritui. Aperiamus igitur dolos eius tendiculaque & laqueos vt deprehensis inimici fallacijs facilius euitetur mortis periculum, & certius vitæ æternæ bonum speretur. Hic est ille teterrimus Pharaō, qui nos vetat exire de Aegypto, seculiq; vanitatibus renunciare, et Moysen, sequi in desertum, ac tandem Iesu duce promissionis terram intrare. Hic est leo rugiens qui circuit querens quem deuoret. Hic est fur & latro qui non venit nisi vt furetur & mactet. Hic est deniq; lupus rapax, dominico ouili semper insidians, rapiens & dispergens, & nullo vnquam sanguinis haustu satiatus, nunc promissis allicit, nunc terret minis, nunc assentatione blanditur, nunc etiam verberibus compellit. Promissis quidē primos nostros parentes prostrauit. Eritis inquit sicut dii scientes bonum & malum, & nequaquam moriemini. Minis autē grassatus est in martyres pariter & verberibus, cū idololatrias vt in eos desæuissent, concitasset. Primi nobis documento sunt, vt neque blandi-

mentis neque pollicitationibus eius ullam adhibeamus fidem. Secundi, vt omnia prius extrema pati parati simus, quam deo peccare, Nec bellum igitur minanti pareas, nec pacem offerenti credas. Pax eius pax Ismaelis est qui Godoliam amice inuitatum, nihilque mali suspicantem inter epulas interemit. Bello autem neminem superat nisi qui inductionibus eius assentit. Denique quicquid agit, quicquid molitur, eo tendere noueris vt fallat, cumq; deceperit vt interimat, & quidem morte illa quæ semper cruciat, & mori cupientes mori nunquam finit. Idem signis etiam præstigiisque mentem hominis nititur obstupefacere transmutatq; se in angelum lucis vt cum dei angelum vel sanctorum aliquem esse credideris facere non dubites quod imperauit. Apparet aliquando sub specie comptæ formosæq; mulieris, vt ad libidinem incendat, aliquando monstruosum & horribilem se ostendit, vt exterreat. Tu ergo tantæ malignitatis atque fraudis non ignarus diligenter animum aduerte, atque tecum tacitus examina quæ tendant eius verba, quid gestus exigant quò alienæ imaginis figmenta prouocent, & caue ne quid committas aut à fide alienum, aut ab honestate diuersum, aut voto castitatis contrarium neq; vt susceptum pro amore dei vitæ perfectioris propositum vanis inimici terroribus agitur de-relinquas. Nihil tibi diabolus nocere poterit, quandiu tu cum deo tuo constanter ambulaueris, dicens: Dominus mihi adiutor, & ego despiciam inimicos meos. Fortior cunctis dæmonibus est, qui innocentiam seruat, & in deo cõfidit, Quod si etiã verus tibi de cælo angelus vel sanctus aliquis apparuerit, nihil offendes inquirendo an vere is sit qui videtur. Iesu Naue vir multæ pietatis atque fidei, cum visibili specie angelus ei occurrisset non dubitauit interrogare illum dicens: Noster es an aduersariorum? Nec ante iussus eius obediuit, quam quod angelus dei esset, compertum habuit. Gedeon quoque ad liberandum ab hostili vastatione populum electus angelum vidit, loquentemque audiuit, & tamẽ da mihi signum inquit, quod tu sis qui loqueris ad me, ac

Iere. 41.

Iosue 5

Iudicum 6

cepto autem signo, credidit. Vterque tibi exemplo sit, ne visis eiusmodi nimis cito fidem adhibeas, donec argumento aliquo tibi veritas constet. Tum si qua adhuc residua erit suspicio, illi q̄ ætate & sapientia præstant, erūt consulendi, ex eorum sententia iudicium faciendum. Arrogantis est, dubiis in rebus proprio sensu niti, & aliorum nolle audire consilia, facileque erroribus patet qui suæ semper plus tribuit, quam prudentiæ alienæ. Vbi autem non auri neq; argenti, sed quod his pretiosius est, animæ periculum imminet etiam tanta metuere sapientis est.

Quod diabolo imminutæ sint vires. Caput xviii.

Iohan. 6.

Matth. 8.

Iob. 1.

VEruntamen si qua solito grauior ingruerit tentatio, non cadamus animis, imminutæ sunt diabolo vires in saluatoris nostri aduentu, ipso dicente: Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi eicietur foras. Eiectus est enim de cordibus multorum qui idola colebant, desit ille nequam ita late regnare vt solebat, nec iam tantum in se confidentiæ alit licet arrogantissimus sit, & audito tantum Christi nomine cōtremiscit. Postremo ita ille diuinæ erga nos miserationis constringitur freno, vt nocere nisi permissus nequeat. Nam si expulsus ab homine intrandi in porcos non habuit potestatem donec concessit ipse cuius iussu pellebatur, q̄to minus offendere poterit hominem nisi deus voluerit. Bono igitur animo simus, & certissima vincendi spe ad pugnam accingamur. Dominus noster non sinet nos tentari supra id quod ferre possumus, sed faciet (vt apostolus ait) cum tentatione prouentum, vt possimus resistere. Permisit sane etiam patientissimum virum Iob tentari, & calamitatibus affici non vt diabolo faueret, sed vt hominis virtutē manifestam faceret. Non potuit inimicus neque opum rapina, neque filiorum orbitate, neque corporis in tabem conuersi morbo, illius vincere constantiam & quē deicere sperabat ei maioris gloriæ adipiscendæ præ-

buit occasionem vt inter ærumnas beator fieret, quã
 tum prosperitatibus abundaret. Quis enim antehac pa-
 tientiam eius laudauit, quã postea omnes admirati sunt.
 Hæc est igitur causa quare nobis dominus dederit ad-
 uersarium, quare ab eo nos tentari voluerit, vt videli-
 cet cum vicerimus, milites suos imperator benignissi-
 mus tanto magis renumeret: quanto magis prompte
 ac strenue certauerimus ad pugnam quippe non ad qui-
 etem in hoc terræ theatro missi sumus, vt neque for-
 tes nisi præcedentibus meritis mercedem accipiant, ne-
 que ignaui multam, nisi cum ab hoste victi apparue-
 rint. Non est otiosa dei militia. Placuit ei fideles suos
 laboribus, fatigationib. ærumnis, persecutiõibus, ma-
 lorum odijs iniurijsque experiri. Vnde angelus ad To-
 biam: Quia acceptus eras deo inquit, necesse fuit vt ten-
 tatio probaret te. Idcirco nec in oratione dominica pe-
 titus ne tentemur, sed ne inducamur in tentationem
 & seducti viam salutis relinquamus. Quam rem peten-
 do aperte ostendimus, nos quidem ad repugnandum
 impares esse nisi ipse adiuuet, qui solus potest omnia, q-
 etiam infirmitatem nostram miseratus, contra angelum
 mali vim atque versutias vniciq; nostrum angelum
 bonum dedit, qui regat, qui custodiat, qui a nequitia
 auocet, & occultis conscientia stimulis ad virtutes ca-
 pessendas impellat. Et si tâta est deo cura salutis nostræ
 vt suos angelos pædagogos nostros eẽvoluerit, haud
 multũ timẽdus ē mortis machinator diabolus, quia sem-
 per vincemus, si semper angeli de cælo nobis missi: mo-
 nitis inspirationibusq; parebimus, & a dñi nostri man-
 datis nunquam discedemus, Omnem igitur vincendi
 spem in deo collocemus & quoties vincimus, ei soli vi-
 ctorię gloriam dedicemus ei gratias agamus dicamus
 q; cum psalmista: Tu humiliasti sicut vulneratum sup-
 bum, in brachio ȳtutis tuæ dispersisti inimicos tuos.

Tob. ix.

psal. 88.

Quomodo vincitur tentatio. Ca. xix.

Inuidia diaboli mors introierat in orbẽ terrarũ, sed
 hac morte p Ch̃m liberati sum⁹ et ad vitã, q̃ ppter
 p̃uaricationẽ primorũ parentũ amiseramus reuoca-

ti. Gaudebat inuidus ille sanctissimos etiam viros in infernum descendere, & quasi victor, quia primos vice-
 rat, de omnibus triumphare. Sed gaudium istud ver-
 sum est ei in luctum. Ligauit fortem fortior dominus
 & domum eius intrauit, & vasa eius diripuit, suo ad-
 uentu absoluens illos qui in carcere vinoti tenebantur,
 de tenebris transferens in lucem. Quin etiam vulgata
 euāgelij vitate, regnū mūdi eripuit diabolo, quo ma-
 gis ille doleret, ne in gentibus quidem ius esse sibi reli-
 ctum, omnibus iam a falsa ad veram religionem con-
 uersis. Hac ergo potestate atque hoc regno priuatus,
 quid ageret, quo se verteret, nesciebat. Rursum tamē
 nouo fraudum genere vsus, in illorum q̄ conuersi erant
 cordibus (vt supra est dictum) inferere hæreres cœpit:
 vt in quibus idololatria iam defecerat, non decset mē
 dax de vera religione sententia. Atque ita non paucos
 quibus in credendo mens leuior erat, subuertit. Quos
 autem firmos ac stabiles in fide vidit, eos p̄nitiosā vo-
 lupratis illecebris ad peccandum prouocare cœpit, vt
 quos fidei defendit synceritas, mādatorum saltem trās-
 gressio condemnet. Nos ergo qui in Christum credi-
 mus, qui dei filium confitemur, tantæ in nos inimici in-
 uidia non ignari, quoties delinquendi concupiscentia
 mentem sollicitare cœperit, meminerimus dolos eē car-
 nificis nostri, nihilque agamus, in quo deum offendī
 nouimus, & ob quod si egerimus, de altitudine paradī
 si quam speramus, in abyssum inferni quam timeamus,
 deturbandos nos esse certum sit. Cum itaque molesti
 or difficiliorque sese ingesserit tentatio, & cordis inti-
 malacessere cœperit, tunc ieiunium nobis pro scuto fit
 pro gladio oratio, dicente domino: Hoc dæmonium
 non efficitur nisi in ieiunio & oratione. Nam & ipse
 dominus tunc ieiunabat cum tentatorem vicit. Et
 idem Vigilalate inquit, & orate ne intretis in tentatio-
 nem. Apostoli quoque cum naufragium timerent, dor-
 mientem illum clamoribus excitant. Adiua nos
 (inquiunt) domine, perimus. Tunc ipso ventis flucti-
 busque imperante, facta est tranquillitas. Nulla est

igitur tam grandis tentatio, quam deum deprecando non vinctes: & rursum nulla tam parua, a qua non superaberis proprijs viribus confidendo. Quare in deo sperans ora, & dic: Velociter exaudi me domine, deficit spiritus meus. Eripe me de inimicis meis ad te confugi. Doce me facere voluntatem tuam, quia deus meus es tu. Quod si sanctus propheta sic orabat, quomodo peccator poterit resistere, nisi & ipse instanter orauerit? Igitur quanto violentiorem motum intra te senseris, tanto ardentius auxilium inuoca. Iosaphat ab inimicis circumdatus, clamauit ad dominum, & illis protinus auersis periculo liberatus est. Ita & tu, si toto cordis affectu precatus fueris, inimici aduersum te machinamenta fratrum dissoluentur, teque omni molestia liberum ac pristinae quieti restitutum continuo cognosces. Cumque hoc tibi contigerit, deo gratias age, qui tam cito fatam pedibus tuis subiecit. Nisi enim ille opem tibi laboranti miseratus attulisset, nunquam vicisses. Tanta est autem domini nostri erga nos benignitas, ut etiam pro eo quod ipso adiuuante vincimus, remuneret victores, & suum beneficium in nostrum transire patiatur meritum, modo post victoriam ne insolescamus, sed humiles ac submissi de omnibus ei laudem demus, ita enim etiam pro his quae domino tribuerimus, ipsi praemium merebimur atque mercedem.

psal. 142.

2. Par. 18

De tentationibus carnis.

Cap. XX.

Nunc quoniam paris periculi est, a proprijs cupiditatibus per carnis blandimenta superari, qualiter cum his quoque nobis decertandum sit videamus. Caro enim concupiscit aduersus spiritum, spiritus autem aduersus carnem: haec sibi inuicem aduersantur, ut non quaecumque vultis, illa faciat. Haec Apostolus. Deinde quis vtriusque finis sit ostendens ait: Manifesta sunt opera carnis, quae sunt fornicatio, immunditia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitiae, contentiones, emulationes, irae, rixae, dissensiones, se-

Gal. 5.

N 5

Etæ, iuidiæ, homicidia, ebrietates, comesationes & his
 similia, quæ prædico vobis sicut prædixi. quoniam qui
 talia agunt, regnum dei non consequentur. Expositis
 autem quæ carnis sunt, continenter enumerat quæ ad
 spiritum referuntur. Fructus (inquit) spiritus est, chari-
 tas, gaudium, pax, patientia, benignitas, mansuetudo,
 fides, modestia, continentia, castitas. Ex his perspicuū
 est, quanta sit diuersitas inter carnem & spiritum, cum
 alteri vitia, alteri tribuantur virtutes. In medio istorū
 animalibetate sui arbitrii vtens in quam partem volu-
 erit, potest conuerti. Sed si carni consenserit, regnū dei
 non possidebit: si vero spiritum suum, id est, innatum
 sibi rationis lumen secuta carnis appetitionibus repu-
 gnauerit, victo aduersario mercedem capiet æternæ be-
 atitatis. Quamobrem spiritu, inquit, ambulate, & desi-
 deria carnis non perficietis: hoc est, bonum quod ratio
 suadet, mali cupiditas ne destruat. Qui enim sunt Chri-
 sti, carnem suam crucifixerunt cum vitijs & concupi-
 scentijs. Quos ergo concupiscentia superat, & quibus ca-
 ro dominatur, hi non sunt Christi. Neque enim fieri po-
 test, vt aliquis & seruus Christi sit, & vitiorum manci-
 pium. Si spiritu, inquit, viuimus, spiritu & ambulem⁹.
 Qui sit autem iste spiritus, quo viuimus, declarat sal-
 uator in euangelio, dicens: Verba quæ ego locutus sum
 vobis, spiritus & vita sunt: caro non prodest quicquā.
 Domini igitur nostri præcepta spiritus & vita sunt, ea
 obseruando viuemus, carni autem quæ non prodest,
 consentiendo mori necesse est. Caro enim absque spiri-
 tu viuere non potest. Tunc autem absque spiritu est,
 cum a mandatis diuinis se auertens propriam sequitur
 voluntatem, & pecudum more præsentia appetit, fu-
 tura non considerat: visibilibus amore capitur, inuisibi-
 lia contemnit, neque quod ratio discernit. sed quod ap-
 petitio suggerit, sequitur. De qua carnis violentia con-
 queritur Dauid, & ait: Miser factus sum, & curuatus
 sum vsque in finem, tota die contristatus ingrediebar,
 quoniam lumbi mei impleri sunt illusionibus & non
 est sanitas in carne mea. Et Apostolus: Condelector

Iohā. 6

Psal. 37

(inquit) legi dei secundum interiorem hominem, vi-
deo autem aliam legem in membris meis, repugantem
legi mentis meæ & captiuantem me in lege peccati, quæ
est in membris meis. Infelix ego homo quis me liberabit
de corpore mortis huius? Gratia dei per I E S U M
C H R I S T V M dominum nostrum. Igitur ego
ipse mente seruo legi dei, carne autem legi pecca-
ti. Quæris quare contrariæ inter se voluntatis sint
spiritus & caro? quia caro ex Adam qui peccauit propa-
gata est, animam vero & spiritum non ab Adam, sed a
deo accipimus. Idcirco spiritus expetit ea quæ deo pla-
cent, caro autem magis illa concupiscit, quæ ipsam de-
lectant & ad peccandum est prona, quia traducitur de
peccato tantaque eius vis est aduersus spiritum, ut lu-
ctanti repugnare spiritus ipse per se non sufficeret, nisi
virtus diuina quæ illum creat et creando infundit, & in-
fufum conseruat, etiam periclitantem adiuuaret. Quis
me liberabit, inquit Apostolus, de corpore mortis hu-
ius? hoc est, de corpore in quo primi parentes nostri cum
non obedissent deo, mortui sunt, respondet & ait, Gra-
tia dei per Iesum Christum. Nos igitur in Christum cre-
dentes, a carnis violentia non nostræ vires, sed diuina
liberat gratia. Quamuis autem ab Adæ maledictione
tunc absoluihur, cum in Christo per baptismum rege-
neramur, manet tamen in nobis fomes peccati, ut hi qui
Christi sunt in certamine suæ carnis probentur, & qui
vicerint eo ascendant, ubi æternæ pacis ineffabili bono
perfruantur. Hac tanta ergo proposita mercede constan-
ter pugnemus, & omnes perniciosæ cupidinis ictus per-
seueranti conseruandæ innocentie studio irremus.
Quod si & a bestiis & ab hominibus & ab omni pror-
sus periculo nos defendimus actuemur, ne vitam istam
breuissimam ac miseriarum plenam amittamus, quan-
to acius improbis præsentium voluptatum appeti-
tionibus renitendum est pro vita illa felicissima & im-
mortali quam talium appetitionum victoribus in mer-
cedem tribui certissimum est.

Roma..7

Queris quare
caro aduer-
setur spiri-
tui.

De remedijs contracarnis tenta-
tamenta. Caput XXI.

Cant. 2

Mar. 2

ET quoniam malum illud quod caro suggerit, cogitatio concipit, cogitatio ipsa quamprimum cohibenda est, ne pariat quod conceperit. Vipereum intra te foetum ne finas crescere. Solet adultus venena effundere, & animam hominis enecare. Protinus abigere stiferam cogitationem dum paruula est. Dum parvum habet, non difficulter opprimitur, sponso in canticis dicente; Capite nobis vulpes pusillas, exterminantes vineas, & vineæ nostræ florebut. Cum enim vitio sa extinguit cogitatio, animus ad prosequendum virtutum propositum vegetatur, & saluberrimis vitæ fructibus exhuberat. Cæterum si malarum cogitationum insultus non ita crebros, neq; ita vehementes pati desideras, claude fenestras sensuum tuorum, per quas mors ad animam ingredi consuevit. Auerte oculos ne videant vanitatem. Sepi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire. Pone ori tuo frenos, ne in verbo labaris, neq; gulæ aliquid ultra necessitatem indulgeas. Naribus odora menta luxuriæ subtrahe. Manus contine, ne quem iniuste offendas. neue quid impudice tangas, deniq; modis omnibus observa & caue, ne extra nei portas Hierusalem ingrediantur. i. animæ tuæ domicilium. Et si ingressi fuerint, cura vt expellantur: neque malignos cogitatus ibi remorari finas, vbi cū inualuerint, perniciem generant. Veruntamen sæpe fit, vt ipsi cogitatus etiam inuis nobis ingerant sese, & suapte vi ab ijs quæ iusta atq; honesta sunt, auertere animum nostrum tentent, ac quemadmodum paralyticus ille in euangelio, qui portabatur, non poterat præ turba offerri saluatori vt curaretur, ita nobis cogitationum quandoq; officere solet congeries, vt non quod volumus, sed quod nolumus, animo voluamus: tunc inter orandum quid lingua loquatur, mens non attendit & cum corpore in ecclesia simus, animo foris per diuersa vagamur. Huic ingruenti turbæ totis viribus renitā

deceat, & non cedere, neq; si mali quicquam suaserint cō
sentire. Quod ut succedat, eorum industriam, qui parā
lyticum gerebant, imitari oportet. Illi recto domus in
qua Christus erat, patefacto, ægrotum coram Iesu sub
miserunt, & morbo receperunt liberatum. Nos quoq;
abiecta terrenarum rerum cura, culmen cælestis con
templationis inscendamus, & per ea quæ creata sunt,
mente ingressi inueniemus creatorem, & cum inueneri
mus, ei nos reuerenter submittamus, ut quod altitudo
meditandi contulerit, humilitas deiciendi sese conser
uet, & mens iam sanata gaudeat se iam obstantis turbæ
impedimenta non sentire. Quanto minus mortalia cu
rabimus, tanto etiam minus cogitationum secularium
stimulis inquietabimur. Quisquis autem ab his crebro
ac frequenter sollicitatur, reor q; nondum ut debet, se
culo renunciauerit, sed aratrum tenens adhuc post ter
gum respiciat, si non respiceret, non iam præterita ne
que præsentia, sed futura cogitaret. Abscindamus igitur
& proiciamus procul a nobis membra scandalizan
tia, nulliusq; rei afficiamur studio, quæ propositum vī
tæ sanctioris turbet, & charitatis ardorem, quem deo
debemus, restringat. Si oculus dexter scandalizat te, e
rue eum, si manus dextra, abscinde illam. Membra ista
carnales affectiones sunt, quibus quidem si dextræ fue
rint, non illicite utimur, veruntamen si a spiritali con
templatione vel actione auocent atq; interpellent, re
pelli debent. Quæ enim propter se licita sunt, si vna cū
illis meliora periclitantur, illicita erunt. Quod si ea etiā
quæ dextra sunt, quoties impediunt, abscindi iubeantur,
quanto magis illa quæ sinistra sunt, id est, quæ mala
sunt, declinare ac fugere debemus, & eisdem neq; oculū
intendere, neq; manum porrigere, ut neq; cogitemus
aliquid prauum, ac detestabile, neq; faciamus. Restat
igitur ut & malis præferantur bona, & bonis meliora
si ad summum bonum volumus peruenire. Cum præte
rea continentiam semper oppugnet lasciuia, & libera
litate avaritia, & humilitatem ambitio, & breuiter p
bitatem nequitia, assiduum nobis cum vitijs bellum est

Mat. 5.

Iohel. 1.

Nunquam igitur quiescamus, semper repugnemus, quā diu repugnamus, vincimus, quorū autem quiescimus, non quiescente aduersario superamur, irruentibus malis dissipantur bona, nihil quod homini illi relinquitur, qui carnis cupiditatibus ultro se subiicit, euenitque ei quod dictum est per prophetam. Residuum erucae comedit locusta, residuum locustae comedit bruchus, residuum bruchi comedit rubigo, aut quid boni in illo remanere poterit, cui vitia dominantur? Strenuus autem & accinctus, assidueque contra improbae voluptatis illecebras luctantibus tuta sunt omnia. Neque enim superseminatur zizania in medio tritici, nisi cum otio dediti dormimus, & a custodia bonae frugis cessamus. Atque ideo sane vigilare & orare nos iubet dominus, ne tentationibus succubamus, hoc est diligentes esse & intētos, & sollicitos, ne per desidiam spiritus caro, quae ancilla esse debet, dominari incipiat, & praeualere permittatur. Madian aduersus Israel, is videlicet qui se cultui dedicauit diuino, subuerti finatur a nequitia.

De reparatione lapsi. Cap. XXI.

Eccl. 9.

Eph. 6

CAeterum si quādo victi superatiq; fuerimus, ad poenitentiae remedia conuertamur, nec desperemus aduersus victores victoriam, si ab iis quibus manum dedimus, deficere voluerimus atque ad illa transfugere, quae insipienter dereliquimus. Tunc enim speciosa deserti, quae peccatorum ignis absumpsit, rursum germinare & bonorum operum fructu abundare cernemus. Ciuitas a rege magno obsessa (ut Ecclesiastes ait) a paupere viro, sed sapiente liberata. Quis autem pauperior illo qui vitis seruit? quis sapientior quam qui ab iis dum licet fugit, & ad studium se confert virtutum? Sed ne rursus in eodem luto more porcorum relabamur, non otiose neque segniter est agendum. Nam sicut per negligentiam victi fuimus, ita per sedulitatem curaque certandi vincemus. Cuius rei nequaquam ignarus Apostolus admōet & ait, State succincti lumbos in veritate, & induite lorica iustitiae, & calceati pedes in praeparatio-

nem euangelij pacis, in oībus sumentes scutum fidei, in
 q̄ possitis oīa tela maligni ignea extinguere, & galeam
 salutis assumite, & gladium spūs, qd est vbum dei p o-
 mnem orationem & obsecrationem, orantes omni tem-
 pore in spū, & in ipso vigilantes in omni instātia. Pro-
 secto q̄ arinis istis contra carnis infestationes dæmonū
 que dolos munitus fuerit, sicut mons Sion nō mouebit
 in æternum. Erit veluti turris fortitudinis a facie in-
 mici, & tanq̄ naui validis compacta trabibus, ptran-
 siens mare istud magnum & spatiosum, nec fluctibus
 fracta, nec pcellarum turbine subuersa. Si qñ tñ ingra-
 uescere carnis pugna, spiritumq̄ vehementius lacerare
 cœperit, caro ipsa tenuanda erit ieiunio, fatiganda la-
 boribus, domanda vigiliis, oratio nunq̄ pernoctatio-
 nibus quasi vīculis constringenda. Durum erit illi cō-
 tra huiuscemodi stimulos calcitrare. Lasciuienti iumen-
 to adde onus, & quietius incedet, subtrahere aduersario
 vires, & desinet esse molestus. Semper aut̄ obstandū est
 principijs. Inueterata enim difficiliter corriguntur, no-
 uella euellunt facilius, euulsaq̄ arescunt. Præterea & lo-
 cum illum & hominem q̄tum potes declina, in q̄ vel de-
 linquendi periculum, vel exercendæ v̄tutis impedimē-
 tum times. O o o fugite, inq̄t dñs, de terra aquilonis, de
 terra utiq̄ in qua charitas friget, & abūdat malitia, de
 terra in qua nihil agitur, nihil dicitur, nisi quod ad cor
 poris pertinet voluptatem, & præsentis luxuriæ irrita-
 mentum, & multorum scelerum incentiuum. Raro tibi
 cum seculi amatoribus miscendus est sermo, quia collo-
 quia mala corrumpunt bonos mores, rarius cum fœmi-
 nis. Primam fœminam decepit diabolus, illa virum. Dī
 aboli ergo laqueus est fœmina. Quem diabolus per se
 non potest capere, per illam capit, fugiendo melius vi-
 tabis hoc periculum, quam resistendo.

Zach. 3

¶ Oratio contra tentationē carnis
 & post victoriā actio gratiarum.
 Cap. XXIII.

Psal. 140.

Psal. 90.

Ibidem.

Sed quoniam quocunque fugerim⁹, carnis nostræ
 lucta carere nequimus, in omni carnalium tentati
 onum discrimine, ad orationum subsidia confu-
 gere tutissimum erit. Ad dominum igitur supplices cō-
 fugiamus, quia dominus fortitudo plebis suæ, & prote-
 ctor saluationum Christi sui est. Vim patiens loquatur
 spiritus & dicat. Eripe me de inimicis meis domine, ad
 te confugi, doce me facere voluntatem tuam, quia deus
 meus es tu. Ab homine iniquo & dolofo erue me, ab ho-
 mine isto exteriori, qui interiorē hominem ab simili-
 tudinem tuam factum, inique & fraudulenter quærit
 subuertē, per voluptatis illecebras, per concupiscen-
 tiæ blandimenta trahere me nititur, vt peccem tibi &
 peream. Ab his ergo mei tuique aduersarij insidijs libe-
 ra me. Esto mihi in deum protectorem, & in locū mu-
 nitum, vt saluum me facias. Ventum domine validum,
 quo in diuersum impellor, metuo, & iam inter fremen-
 tes vndas mergi incipiens, ad te clamo. Tu igitur mise-
 ratur dexteram tuam extende, & sicut Petrum cum flu-
 ctibus operiretur saluasti, ita me de pernicie carnalis
 suggestionis ereptum tibi restitue, vt tuam potius vo-
 luntatem quam meam faciam. Nostra enim voluntas
 perdit nos, tua vero saluat semper. Fiat voluntas tua si-
 cut in cælo inter sanctos, ita & inter nos in terra, vt tu
 is parendo mandat is, ad te in cælum ascendere, & non
 eis contraria operando in profundum demergi merea-
 mur. Si sic oraueris, non frigide, sed ardentē, non pro-
 terue, sed humiliter, tentationum constrictus angustijs
 exaudiet te dominus, & non dabit in commotionem pe-
 dem tuum, neque dormitabit qui custodit te. Petite, in-
 quit, & accipietis. Quid tu poscere pigritabis, cum idē
 dominus & rogari velit, & quod pie rogatur, prom-
 pte se daturum promittat? Si sicut decet supplicaueris,
 circundabit te scuto veritas eius, non timebis a timore
 nocturno, a sagitta volante in die, a negotio perambu-
 lante in tenebris, ab incurso & dæmonio meridiano.
 Ipse enim dominus de illo qui fideliter orat, & constā-
 ter sperat, respondens ait. Quoniam in me sperauit, li-

berabo eum: protegam eum quoniam cognouit nomen meum: clamauit ad me, & ego exaudiam eum: in tribulatione eripiam eum, & glorificabo eum. Exauditus autem non solum carnis concupiscentias auertes atque fugabis, verum etiam virtutibus magis proficies. Testatur hoc propheta ad deum dicens: In quacunque die inuocauero te, exaudi me, multiplicabis in anima mea virtutem. Omnemque difficultatem ab eo adiutus ipse idē superaturum se affirmat, cum ait: A te eripiar a temptatione, & in deo meo transgrediar murum. Ille ergo postulationibus tuis annuens, dicet: Et stabit spiritus procellæ, ipse imperabit ventis & mari, & obedient ei, & turbulentos motus conuertet in tranquillitatem. Ille per cantibus & periculum formidantibus continuo aderit, dicens, Ego sum, nolite timere. Tunc tu naufragio imminenti liberatus, gratias age liberatori, cuius opera factus es te ipso fortior, atque aduersus lasciuientes malorum cupidinum titillationes inuictus. Ad ipsum igitur mente conuersus dicas, Benedictus dominus deus qui non dedit nos in captionem dentibus eorum. hoc est, in prædam voluptatum illecebris, delinquentisque vitiorum, quibus tu impugnabare, ut domino tuo peccares, & cæli terræque conditoris maiestatem offenderes. Ad hæc, quoniam diuinis quoque disciplinis instructus vincere didicisti ne ingratitude arguaris, illud quandoque tecum repetas, Benedictus dominus deus meus, qui docet manus meas ad prælium, & digitos meos ad bellum. Misericordia mea & refugium meum, susceptor meus & liberator meus, in ipso speraui, qui subdit populum meum sub me, id est, qui carnem meam meo seruire spiritui compellit. Nisi enim ipse certare doceret, ipse protegeret, ipse liberaret, ipse aduersarios nostros nobis subiceret, fragilitas nostra neque carnis passionibus præualere, neque dæmonum laqueos euadere unquam potuisset. Ingratus est igitur temptationum victor, qui deo acceptum non refert quod vicerit. & si laudem victoriae sibi arrogare non dubitet, victus est temeraria inanis gloriae cupiditate, dum se non lapsum fuisse glor-

Psal. 137.

Psal. 18.

Psal. 143.

Psal. 115.

riatur, labitur & delinquit. Vnde abhorrens ab ista iactatione sanctus propheta Dauid, clamat, Nō nobis domine non nobis, sed nomini tuo da gloriam. Si vicisti humilitatem conserua, & ad dei tui miserationem refer, quod non succubueris. Quale autem victoriæ huius meritum sit, audi, Saluator noster tentatus vicit, dñs scessit ab eo diabolus, accefferunt angeli & ministrabāt ei. Quod præcessit in capite, cur non speremus euentum in membris? quandoquidem quæcunque scripta sunt, ad nostram doctrinam scripta esse memorantur. Tentationum igitur victorem dæmones timebunt, angeli comitabuntur & custodient. Veruntamen non semel aut pluries vicisse proderit. vsque in finem vitæ producenda victoria est, vt tādē a domino mereamur audire, Vos estis q̄ permansistis mecū in tērationibus meis, & ego dispono vobis, sicut disposuit mihi pater meus regnum, vt edatis & bibatis super mensam meā in regno meo. Non est autem esca neque potus regnum dei. Edemus ergo & bibemus non corporalia, sed spiritalia alimenta, diuini conspectus perennem & nunquā defuturam dulcedinem, ineffabilisq; claritatis gloriā. & hæc quidē erit militiæ nostræ merces, si modo victores & non victi de isto certaminis cāpo, in quo nūc positi sumus, decesserimus.

Lucæ. 22.

Quod oportet nos conformari
Christo. Caput. xxiii.

Hūilitas.

ATque is demum & vitia calcabit, & virtute perficiet, qui quotidie Christi domini gesta confiderabit, & per eius vestigia ingrediens ipsi quam proxime accedere contendet. Exemplū, inquit, dedi vobis, vt quemadmodum ego feci, ita & vos faciatis. Primum igitur in omnibus humilitatem seruemus. Hic enī qui dei filius erat, dignatus est fieri hoīs filius, q̄ deus erat, factus est hō. In Bethlehem exiguo oppidulo nasci voluit, & qdē non in hoīm habitaculo, sed in pecudū stabulo; non in cunis colore diuerso picturatis auroq; linitis, sed in præsepio ad præbenda iumentis pabula lē

his viminibus centexto. Cumq; esset dominus oim, a ser-
uo voluit baptizari, ac de seipso dixit: Fili⁹ hois venit
non vt ministraretur ei, sed vt ministraret. Aplos non
de stirpe nobiliu, sed piscatoru genere sibi adsciuit, &
eisdem pedes lauit. Hierosolyma intraturus, veterinum
animal asinam ascendit: & cum p salute mudi mori vel-
let, despicatissimum mortis genus elegit crucem. Talia
ergo nobiscum saepenumero reuoluentes, nec de stir-
pis claritate gloriemur, nec vulgaribus coequari eru-
bescamus, cum omnium vnus creator sit, atque vnus pa-
ter deus, omnium vna generis conditio, vna humanita-
tis natura, vna regenerationis gratia, cum denique nul-
lum sit hominum apud deum discrimen, praeterquam
vitae ac morum. Quanto autem se quisque magis hu-
miliauerit, tanto magis merebitur exaltari. Ab eodem
obedientiae quoque petamus exempla. A parentibus
quae situs respondit: Quid est quod me querebaris? Ne
sciebatis ga in his q patris mei sunt, oportet me esse?
Hoc ideo, vt prius obedientiam praestemus deo, secun-
do autem loco parentibus obtemperemus, quibus & i-
pse se submiserat, teste euangelista, qui subiungens ait:
Et descendit cum eis, & venit Nazareth, & erat sub-
ditus illis. Veruntamen si quid iusserint parentes, quod
legem offendit diuinam, deo potius pareas quam illis: vel
si non officit legi, & tibi tibi ad obsequendum deo impedi-
mento est, dimitte parentum imperium, & ad seruitium deo
standum conuertere. Non est, inquit, me dignus, q prem
aut matrem plus q me diligit. Ad obediendum deo inuitat
cu ait, Meus cibus est vt faciam voluntatem eius, qui misit
me, vt perficiam opus eius. & iterum, Non quero voluntatem meam
sed voluntatem eius q misit me patris. & ad prem, Non mea
voluntas, inquit, sed tua fiat. Hic discat monachus, se non esse
sui voluntatis, sed eorum q praesunt monasterio, vt non quod
ipse deliberat faciat, sed quod illi concesserint. A domino dis-
camus & patientiam, Odia Iudaeorum a quo anno tulit, quos vi-
no verbo omnes perdere poterat, ab his, probra, maledicta, vi-
cula, flagella, verbera, contumelias, alapas atque sputa
sustinuit, ab his coronari spinis, clavis in cruce confi-

Iactantia
vitanda.

Lucæ. 8.

Iohan. 8.

gi, felle & aceto potari, lancea confodi & occidi passus est. Quin etiā isdem qui sibi talia tam immaniter inferebant, ut ignosceretur, patrem orauit. Si ipse iustus ab iniustis tanto ludibrio habitus, tam impie dilaceratus, vindictam non appetiit, sed dimitti eis postulauit, cur tu peccator inimicis tuis irasceris, & ad vlciscendam iniuriā exardescis, cui nulla iniuste queat irrogari, cum quotidie domino tuo pecces, nec tantum offensæ passus es, quantum delicta tua atque peccata merebantur? Quoties ergo mali aliquid patimur, protinus ad conscientiam scelerum nostrorum recurramus, & cum non immerito id nobis accidere cognouerimus patienter toleremus, & domini nostri exemplo pro inimicis etiam nostris oremus, pro malo reddentes bonum, pro iniuria beneficium. Sic nostra nobis remittentur peccata, & patientiæ virtus præmio maiore cōpensabitur: & mala quæ passi sumus, in nostrum commodum conuertentur. Sed eorum quoque quæ benefacimus, iactantiam vitare a domino discamus. De monte descendens, mundato leproso iniunxit ne cui diceret. Cæcis etiam sanatis, Videte (inquit) ne quis sciatur. Et cum plurimos vario morborum genere laborantes curasset, ne ipsum manifestum facerent, præcepit. Cumque puellam mortuam ad vitam reuocasset, taceri iussit. Nonnulli ex discipulis adhuc terrena sapientes, Manifesta te inquiunt mundo. Ille autem ostendens quod non quæreret mundi gloriam, sed mundi salutem, dixit, Ego gloriam meam non quæro, est qui quærat & iudicet. Hic gloriam suam non quæsiuit, quæ se vltro ignominia ab impijs perterenda exposuit. Ille tamen gloriam eius quæsiuit, qui cum illo erat. Glorificauit enim deus hominem quem assumpsit, a morte suscitando, in cælum transferendo, quod semel assumpsit nunquam dimittendo, adorandum & angelis & hominibus proponendo. Iudicauit autem iudicio damnationis Iudæos incredulos, & gentes in errore obstinatos, & fideles fidem opere destruētes. Quod ergo non quæsierit gloriam suam, ad humanitatem pertinet, quod

autem quæsierit & iudicari, ad diuinitatem refertur. Quamuis enim humanitas & diuinitas vna psona Christi sit, sæpe tamen & dicere aliquid & facere illi placuit quod non erat utriusque naturæ commune, ut per ea quæ hominibus sunt, hominem agnosceremus, & quod dei, deum. Nam in Christo vel hominem sine deo, vel deum sine homine confiteri, hæreticorum impietas est. Cum igitur dixit se gloriam suam non quærere, nobis insinuauit, ne hominum plausus laudationesque veniamur, sed in omnibus ut deus laudetur curemus. Qui enim ab hominibus gloriam quærunt, gloriam veram ac stabilem, quæ a deo est, accipere non merentur. Ad hæc obseruandæ paupertatis domini exempla nobis abunde suggeruntur. De virgine paupercula nasciturus, non habuit locum in diuersorio editur in stabulo, reclinatur in præsepio. Iam in ætate adulta, nihil se habere confitetur, & ait, Vulpes foueas habent, & volucres cæli nidos, filius autem hominis non habet ubi caput reclinet. Et cum portorium exigeretur non fuit soluendo, donec piscis captus in ore didrachmam attulit, qua ipse satisfecit. Bestiis imperabat, & inter pauperes censeretur volebat. Per domos alienas discurrens hospitabatur, quia suam non habuit, mulierum comitantium elemosynis alebatur, in cruce nudus pendit, mortuus etiam aliena inuolutus est syndone, alieno conditus sepulchro. Beatos vocat pauperes. & apostolis ne quid ferrent in via, præcipit, non virgam, non peram, non panem. Prohibuit eis calciamenta, prohibuit duas tunicas, & Nolite (inquit) solliciti esse quid manducetis aut quid bibatis, aut quid induamini. Quærите primum regnum dei, & hæc omnia apponentur vobis. Qui ergo propter Christum in terra pauper est, cum Christo diues erit in cælo. Gloria enim & diuitiæ in domo eius. Victu quoque modico ac tenui, & qui corpus tantum sustentet, contentus erit quod Christum imitabitur. Per dies quadraginta ille neque comedit, neque bibit, postea (ut euangelista ait) esurijt. & tunc quidem diaboli maligna tentamenta vicisse describit, ut noscamus ieiunio & esuritione opus esse, si carnis illecebras demonumque captiones

Matt. 2.

Matt. 17.

Luc. 9.

Matt. 6.

Parsimonia.

Matt. 4.

Mat. 26.

Iohan. 6.

Iohan. 4.

Charitas.

Iohan. 10

Iohan. 13.

cupimus superare. Ante mensam gratias agit post mensam hymnum dicit, vt semper deum laudemus, cuius donum est & cibus quo vescimur, & vita qua viuimus Panes hordeaceos habebat cum pauit turbam, aquam ad bibendum a Samaritana muliere petiit, ne rudes fastidiamus cibos, neque vina delictiora exquiramus. Carnem nisi in paschate non comedit minutis pisciculis vsus est. Erubescant, qui paupertatem professi, diuitum dapibus delectantur. Ne autem vilia contemnamus alimenta, fel & acetum in cruce positus gustauit, denique beatos dicit esse esurientes, quoniam saturabuntur, & e contrario: Væ vobis inquit, qui saturati estis, quia esurietis. Nunc tandem ad charitatis conuertamur documenta: Pro hominum salute de cælo in terram descendit, deus homo factus est, labores, vigilas, supplicia pro nobis tolerauit, pro nobis mortuus est, pro nobis ad inferos descendit, pro nobis resurrexit, pro nobis in cælum ascendit. Postremo nihil vel dixit vel fecit quod non eo spectaret, vt æterna nobis donaretur beatitudo. Matthæum de publicano apostolum, Petrum de negatore cælestis regni clauicularium, Paulum de persecutore fidei fecit propugnatorem, mulieris peccatrici peccata dimisit, & non veni (inquit) vocare iustos sed peccatores ad poenitentiam. Denique pastor bonus animam suam posuit pro ouibus suis: et quos dilexit vsque in finem dilexit eos. Quia nihil prodest diu diligere, nisi semper diligas. Et sicut (inquit) dilexit me pater ita dilexi vos. Et qui diligit me, diligetur a patre meo. Tunc autem & Christum diligimus, & a deo patre diligimur, cum ipsum quem peccando offendimus, poenitendo placamus. Porro cum etiam inimicis nos benefacere beneque optare iuberet, hoc prior ipse præstitit, illis a quibus conuitia, vincula, flagella, colaphos, verbera, spinas, clauos, fel atque acetum inique passus fuerat, ignosci postulans, & scelerum illorum sui ignoratone excusans, vt postea cognita veritate locum haberent poenitentiae & non perirent. Non est itaque Christi discipulus qui bonum pro malo nescit reddere, &

pro inimicis quoque suis deum deprecari. Eiusdem domini exemplo discamus, non nostræ tm̄ salutis, sed etiā aliorū prospicere. vitæ disciplinis eos imbuendo, & exhortationibus p̄is vt ad virtutis viam dirigant sollicitando. Circuibat ille totā Iudæam, totam Galilæam, p̄ castella & vicos, docens ignaros, & verbo curās agrotos vt corpe simul & aīo saluos redderet. Præcepta de dit discip. in mōte, in planitie plebi, vt discas aliores mysteriorum sensus illis q̄ magis capacis ingenij sunt prædicare: simplices vero simplicibus vitæ præceptis instruere, ac ne forte pretij alicuius gratia id agat, sed affectu salutis eorum quos doces, gratis accepistis (inquit) gratis date, Accipere tamen ab offerentibus quantum victui necessario satis sit, si indigueris, ne nefas putares ait, Dignus est operarius mercede sua.

Prædicatione.

Matt. 10.

Ibidem.

Mercede videlicet quæ inopiæ succurrat, non quæ luxuriam paret. Porro sicut ipse docuerat, ita discipulis suis prædicationis officium imposuit dicens: Euntes docete omnes gentes seruare omnia quæcunque mandauimus vobis. Optimi itaq; Christi imitatores illi sunt, qui faciendis ad populum bene beateq; viuendi sermonibus operam impendunt: & quod alios docent, ipsi præstant: ne bonū quod verbo ædificant, morum dissimilitudine destruant. Cælebs præterea & castus sit oportet Christi discipulus, virgo est, & de virgine genitus & a virgine baptizatus, quæ sequeris: vtque scias quanti sit apud ipsum virginitas de Iohanne apostolo quia virgo erat, in euangelio dicitur, Discipulus ille quem diligebat Iesus. Nam licet Iesus etiam reliquos omnes diligeret, de nullo tamen sic est expressum, sicut de isto quem mentis corporisque puritas commendabat.

Mat. 28

Castitas.

Hic solus in sinu CHRISTI cunctis ad mensam sedentibus recubuit, quia solus fortasse intemeratæ virginitatis laude illi proximior erat. Præcellit autē virginitas viduitati, & viduitas matrimonio. Quandoquidē euangelici seminis ceteris fructus ascribit virginitati, sexagesimus viduitati, tricesimus matrimonio. In Apo. etiam illi qui sequuntur agnū quicumq; ierit, & can

Mat. 13.

Apo. 14.

- ticum nulli alij cantabile concinunt, virgines esse me-
 morantur. Porro ipse saluator vt monstraret, præci-
 pue castis deberi regnum dei, Sunt eunuchi inquit, qui
 se castrauerunt propter regnum cælorum, hoc est q̄ nu-
 bendi libertatem in ppositum verterunt castitatis quo
 purius expeditiusque deo seruirent, & cum angelis in
 cælo socij essent, qui angelicā vitam in terra vixissent,
 de quibus est dictum: neq; nubent neque nubentur sed
 erunt sicut angeli dei in cælis. In eo quoque dominus
 continentiam seruus suis viderur imperasse, quod apo-
 stolis præcepit, vt lumbos præcinctos haberent. In lum-
 bis quippe generandi semina sunt, qui autem in carne
 seminat, de carne & metet corruptionem: sed qui semi-
 nat in spiritu, de spiritu & metet benedictionem. Pre-
 ces etiam qualiter deo sint offerendæ, nobis documen-
 to est dominus noster. Orandi enim rationem, quam
 verbis monstrauit, opere perfecit. Orare iubet in absco-
 dito, & ab illis quæ impedire possent separato loco, vt
 mens tunc magis intenta esset cælestium contemplati-
 oni cum ipsum cæli terræque regem lingua serui allo-
 queretur. Ideo saluator quoque noster dimissa turba
 mōtē ascendens solus orauit, & iterum, Sedete hic inqt
 donec vadam illuc & orem. In monte autem orauit vt
 orando postulemus non terrena quæ in imo sunt, sed
 quæ in alto cælestia. Quod vero etiam in villa Gethse-
 mani orasse dicitur, docemur inter orandum seruandā
 esse humilitatem, atque ideo & positis genibus orasse,
 & ad orandum in faciem procubuisse. Quod præterea
 patrem precatus ait: Non sicut ego volo fiat, sed sicut
 tu: significauit vt in omni postulatione nostræ volūta-
 ti præferamus dei voluntatem. Tertio autem eundem
 sermonem orauit, ne tibi cessandum putes, si tam pro-
 pere quam velles non fueris exauditus. Ad hæc in Mar-
 co scriptum est, quod valde diluculo surgens abiit in de-
 sertum locum, & ibi orabat, & in Luca, quod noctibus
 exiens in monte oliueti morabarur, quodque pernocta-
 bat in oratione. In quo quidem & tempora & loca ora-
 tioni magis accommoda nobis requirenda esse innuit,

Matth. 14.

Mat. 22.

Lucæ 12.

Oratio.

Mat. 15

Mar. 15.

Matth. 26.

Ibidm.

Mar. 14

Mar. 1.

Lu. 6.

vt autem perseverantius oremus factus in agonia pro
lixius oravit. Sublatis quoque in cælum oculis orasse
traditur, vt & tu dum oras, mentis oculos ad deum cui
supplicas, intendas & non alio verba, alio cogitationes
ire sinas. Parū efficax est lubricæ vagæque mentis ora
tio, & non illuc intentæ ubi vult exaudiri. Ac ne singu
la perquirere nimis prolixum sit, omnium virtutū, om
nisque sanctitatis cum præceptum tū exemplum, a salua
tore nostro ac domino, & tutius petitur & iucundius
consideratur. Christus enim quia veritas est non errat,
quia bonitas est, non fallit, quia sapientia est nouit om
nia, quia virtus dei est potest omnia, quia denique sal
uatio populi sui est, quicquid egit, quicquid dixit, ad
omnium spectat salutem. Seruiamus igitur illi in san
ctitate & iustitia omnibus diebus nostris, memores be
neficiorum suorum, atque assidue nobiscum recolentes
ea quæ non solum verbis docuit, sed etiam re atq; ope
re probauit, vt his instructi eidem quantum fieri po
test similes effici curemus, & cuius virtutes imitati fu
erimus, eius beatitatis atq; gloriæ participes esse me
reamur.

Lucæ, 22.
Iohan. 11.

Omnium
virtutum
exemplum
vnus Chri
stus.

De consortio fugiendo. Ca. xxv.

Conferet plurimum ad vitæ sanctioris cultum,
nosse quorum cōsuetudine vti debeas, quorum
non debeas; cum quibus conuiuere, colloqui, cō
uersari, quos declinare ac fugere oportet. Relinquen
di sunt, quorum tibi nota fuerit peruersæ mentis per
tinacia (id est) qui vel errorem suum deposituri nō vi
dentur, vel a scelere in quo perseverant recessuri. No
cui t Israelitico populo habitasse cum AEGYPTIIS.
Inde enim Moyse duce egressi ritu eorum viuere vole
bant, crapulari, ludere, dñs gentiliū sacrificare, atque
hæc causa fuit, vt posterī quoque eorum toties inimi
cis subiecti seruirent. Recte itaque dicitur: Filij abomi
nationū sunt filij peccatorum, & qui conuersantur se
cus domos impiorum. Contagione quippe trahitur vi
tium si conuersaris cum vitioso, ac veluti pestilentia

Eccle. 41.

Iere. 37.
Osee 4.

Mat. 0. 16
2. Cor. 6.

Ad Tit. 3

2. Iohan. 1

Mat. 18.

morbos afflatu' tactuque ægrotantis inficere solet fa-
nos, ita infidelium familiaritas plerūq; fideli viro per-
niciem parit. Idcirco per os Ieremiæ clamat nobis do-
minus: Fugite de medio Babylonis, vt saluet vnusquis
que animam suam, & per os Osee: Nolite ingredi in
galgala, & non ascenderitis in Bathauem, loca videli-
cet profana Idolorumque polluta culturis atq; immun-
da. Saluator etiam noster & dominus: In viam genti-
um, inquit ne abieritis & caute a fermento pharisæo-
rum. Hoc idem ad monet & hortatur Paulus apostolus
d. Nolite iugū ducere cum infidelibus quæ enim parti-
cipatio iustitiæ cum iniquitate, aut quæ societas luci ad
tenebras, quæ autem conuentio Christi ad Belial, aut
quæ pars fideli cum infideli? quis autem conuentus tem-
plo dei cum idolis? Vos enim estis templum dei viui. Et
ad Titum scribens ait, Hæreticum hominem post vnam
& secundam correptionem deuita, sciens quia subuer-
sus est qui eiusmodi est, & de linquit, cum sit proprio
iudicio condemnatus, Eiusdem sententiæ est quia & e-
iusdem spiritus Iohannes apostolus cum, dicat: Si quis
venit ad vos, & hanc doctrinam non affert nolite reci-
pere eum in domum nec aue ei dixeritis, qui enim dicit
illi aue, communicat operibus eius malignis. Quod si
salutare quoque illos quibus nulla debetur salus, nefari-
um sit, quanto magis in consortium recipere? Cauenda
est igitur infidelium hominum conuersatio, maxime
eorum qui ita auersi sunt, vt nulla supersit spes futuræ
illorum conuersionis & hoc APOSTOLORVM
ipsorum exemplo qui cum vidissent incredulos IVDÆ-
OS CHRISTVM nolle recipere ab eis disce-
dentes alijs euangelizare dei verbum cœpere. Itaque ne
perfectis quidem conuenit ad obstinatos accessio, cum
ne in docendo operam perdant, tum ne molliter blan-
deque alloquendo fauere illorum errori videantur.
Non minus declinandi sunt, qui in flagitijs obdurue-
runt. Peccantem (inquit dominus) corripe inter te
& ipsum, si te non audierit adhibe alium, si neque il-
lum audierit, dis ecclesiæ, si neq; ecclesiam audierit, sit

tibi sicut ethnicus & publicanus. Pro infideli ergo habeatur, quem peccasse omnino non poenitet, quiq; nulla correptione ad emendandum flectitur. Quod si cum tali conuersari te delectauerit, mores quoque diligere incipias necesse est. Alioquin ipsa vitæ diuersitas cito vestram dirimet societatem: & ubi dissimilis intercesserit volūtas, conuietus concors esse non poterit. In prouerbij dicitur, Noli esse amicus, homini iracundo, neque ambules cum viro furioso, ne forte discas semitas eius, & sumas scandalum animæ tuæ. Non hoc precipitur, ne bene illi optes, & si poteris, facias, sed ne illo familiariter utaris. Iracundus enim is est, qui facile ac leuissima de causa irascitur. Est autem difficile semper irascenti atque insultanti non aliquando irasci, & contra furentem non indignari, & ex indignatione non peccare. Ita superbo etiam si comes fueris, arrogans elatusque euades, testatur hoc Ecclesiasticus, dicens. Qui tetigerit picem, inquinabitur ab ea, & qui communicauerit superbo, induet superbiam. Cum enim hominis ingenium ad vitia magis quam ad virtutes proclive sit, magis verendum est, ne vir bonus malo adhærēs corrūpatur, quam sperandum ut malus æmulatione boni mores emendet. Quamobrem Apostolus diuersis vitijs inquinatos in vnum colligens ait, Si is qui frater nominatur inter vos, est fornicator, aut avarus, aut idolis seruiens, aut maledicus, aut ebriosus, aut rapax, cum huiusmodi nec cibum quidem sumite. Sciebat enim quia iuxta fornicationem periclitetur castitas, iuxta avarum liberalitas, iuxta idololatram religio, iuxta maledicum patientia, iuxta ebriosum temperantia, iuxta rapacem alieni abstinentia, & non esse tutum probo viro cum iniquis commorari. Ingemiscit Isaias & angitur animo vehementer, quod habitaret in medio populi labia polluta habentis, seque ex eo labia sua polluisse confiteretur atque fœdasse. Et si sanctus propheta viuendo inter iniquos derrimentum sentit, quis est tantæ constantiæ, ut cum flagitiosis conuersando lapsum non timeat?

Prou. 12

Eccl. 13

1. Cor. 5.

Isai. 6.

2. Par. 20.

2. Reg. vi.

Matt. 2

Prou. 5

Vis nosse quia scelestis & profanis hominibus iungi dī
 spliceat ipsi deo Iosaphati regis Iudæ naues tempesta
 te contractæ sunt, deo indignante, q̄ in sortem earum
 admisisset Ochoziam impiissimum Samariæ regem. Id
 quidem hac ipsa de causa Eliezer filius Dodau de Maref
 sa prædixerat futurum Iterum requisitus Iosaphat no
 luit iungi illi, satis damno suo edoctus viride lignum
 arido applicatum simul comburi solere, & temerarium
 esse rursum committere, quod iam aperte intellexerat
 deo non placere. Magi Christum natum pie quærentes
 cum forte ad Herodem diuertissent, syderei luminis du
 catum amiserunt, & tenebras patiuntur quamdiu cum
 illo terribilissimæ mentis homine manent. Faceat igitur
 pessimus quisq̄ a consortio tuo, ne cum illo manendo
 inquineris, ne illum frustra docendo operam perdas, ne
 illi adhærendo deum offendas. Mulierum & conuer
 satio castitatem professis est vitanda, dicente in puer
 bis Salomone, Longe fac ab ea viam tuam, & ne app
 pinques foribus domus eius. Quod si multi aspectu illi
 us, multi colloquio semel inito, multi ipsa visæ formæ
 cogitatione irretiti sunt, nonnemaius periculum immi
 net, vbi propius assidetur, frequentius verba miscentur
 vbi ridenti arridetur, vbi crebra congressio mutua q̄q̄
 tractationis fecit licentiam? de hoc plenius suo loco discere
 mus, restat videndum cum ab his discefferimus, ad
 quos accedere, cum quibus nos frequentes esse nobis
 proderit.

¶ De consortio habendo. Cap. XXVI

SI forte ille, quo diu familiariter vsus es, a via vir
 tutis declinavit, retrorsum abiit, & sæpe admoni
 tus redire noluerit, dimitte eum, & membrū quod
 te scandalizat, abscide atq̄ a te proñce: melius enim ti
 bi est sine illo ingredi regnum dei, quam cum illo mit
 ti in gehennam. Dimitte igitur mortuos sepelire mor
 tuos suos, tu Christum qui vita est sequere, ut viuas &
 æternæ mortis expers efficiare. Quod si adhuc illi se vl
 tro ingerunt tibi, tu auersus cum psalmista exclama:

Discedite a me omnes qui operamini iniquitatem, de-
cline a me maligni, & scrutabor mandata dei mei. Ni
si enim a turba hominum semoti fuerimus, libere deum
contemplari nequimus, quanto magis impedimento
erunt iniqui, si ab ijs non fugerimus. Quorum consue-
tudinē idem propheta se penitus renunciaſſe gloriatur,
cum ait. Non ſedi cum concilio vanitatis, & cum ini-
qua gerentibus non introibo, odiui eccleſiam malignan-
tium, & cum impiis non ſedebo. Ita ergo hominibus
utendum eſt, ut pomis, donec recentia & integra perma-
nent, grata ſunt, & guſtui ſeruantur, cum autem corru-
pta & marcida fuerint, proiciuntur, quia neq; guſtum
delectare queunt, neq; odoratum. Propheta igitur ma-
lorum contortio refutato, quos aditurus, cum quibus
conſeſſurus ſit, continuo declarat, dicens. Lauabo inter
innocentes manus meas, & circumdabo altare tuum do-
mine Quid eſt illud, niſi quod idem præcipit & ait, Cū
ſancto ſanctus eris, & cum innocente innocens eris, &
cum electo electus eris, & cum peruerſo peruerteris.
Inter innocentes autem manus lauare, eſt eos imitando
iuſtitie operationibus exerceri. Altare autem domini
circundat, qui ſacramenta eius alta mente contemplant,
& cæleſtium meditationum fruſtur iucunditate. Sed niſi
ſi cum magis diſcedere curaueris ab Herode, & illos co-
mirari, illis adhærere ſtuderis, quorum vitæ ſplendor
& ſanctimonie claritudo tibi dux eſſe poterit uſq; ad
Chriſtum, neq; manus digne lauare, neq; altare domi-
ni commodè poteris amplecti, audi ipſum ad diſcipu-
los dicentem: In quamcunq; ciuitatem aut caſtellum
intraueritis, interrogate quis in ea dignus ſit, & ibi ma-
nete donec exeatis. Denigratur enim boni viri fama ho-
ſpicio infami, honeſto autem & pudico commendabilis
redditur, & quali quiſq; conſortio gaudet, talis eſſe &
ipſe iudicatur. Optimorum ſimilitudo morum Iona-
than iunxerat Dauidi, Eliſæum Eliæ, Paulum Petro, re-
liquos etiam apoſtolos innocentia inter ſe animiq; ſim-
plicitas copulauerat. Solus cum illis nequituit perma-
nere ſacrilegus Iudas, quia eum quem illi amabant, ipſe

Pſal. 6

Pſal. 118.

Pſal. 44

Pſal. 17

Mat. 10

Mat. 18

vendit, & hic quidem de grege domini egressus fau-
cibus incidit lupi, ac perit. Ipsos vero concors inter se
erga dominum affectus saluauit. Quibus ille in euange-
lio ait. Si duo ex vobis consenserint super terram,
de omni re quamcunque petierint, fiet illis a patre meo,
qui in caelis est. Vbi autem sunt duo vel tres congrega-
ti in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Porro illi in
nomine Christi congregati sunt, qui pari mente atque
animo Christo seruiunt, & p̄s orationum actionumque
obsequiis deo famulantur. Optimi cuiusque lateri cre-
bro adhærens, nunquam non addisces aliquid, vel di-
ctum sapienter, vel factum prudenter, vel obseruatum
sancte. Adde quod neque praecepta, neque exempla, quæ
literis mandata legimus, ita mouent, vt sanctorum ho-
minum viua vox, & præsens oris aspectus, & vitæ to-
tius tenor oculis expositus ac manifestus. Miranda si-
quidem plurimorum gesta audimus, nonnulla tamen,
ga difficilia factu arduaue videntur, suspenso animo
accipimus, vix fidem adhibentes relationi alienæ, de
his autem quæ oculis intuemur, quæ præsentes inspicimus,
dubitare non est, neque ambigere. Aut cuius testi-
monio credemus, si nosto contenti non fuerimus? Cum
igitur nihil certius esse possit, quam quod ipsi coram
audiuimus, coramque spectauimus, nihil etiā magis ad
capeffendas virtutes nobis proderit, quam semper si fie-
ri potest, cum sanctissimis viris & colloqui & conuersa-
ri. In illis enim cernendo non dissimilia n̄s quæ de alijs
legimus, cum firmitus quæ a scriptoribus tradita sunt
credemus, tum ardentius quæ a nobis visa cognitaque
fuere, imitabimur, considerātes quam munificus, quam
benignus dominus noster sit, qui mira quæque operandi
confert gratiam credentibus in se ac sperantibus. Nisi
enim ille bona cuncta suppeditaret, ad tantam sancti-
tatis perfectionem hominis imbecillitas nunquam per-
uenisset.

¶ De paupertate colenda.
Cap. XXVII.

Sed gratiam istam accipere non merent mundi diuitiarumque amatores. Vt igit & sanctos viros cōsortio digni simus, & ipsos imitandi donec nobis facultas, victu tantum necessario contenti, Chro seruamus. Magni animi est caduca contemnere, & ea q̄ stabilia æternaque sunt sectari. Si Christi discipuli fieri cupimus, meminerimus q̄ non de diuitum turba sibi discipulos elegit dñs, sed de pauperū grege & egenorum. Petrus, Andreas, Iohannes, Iacobus, piscatione victum sibi quærebant, relictis retibus & naut, securi sunt Christum. Ex his postea Petrus cum Iohanne cuidam claudo eleemosynam petenti respondit: Aurum & argentum non est mihi, quod autem habeo, hoc tibi do, in nomine Iesu Christi surge & ambula. Quis diuitum talem eleemosynam dare vnquam potuit, qualem tunc hi pauperuli dedere, vt claudus qui baiulabatur, statim ambularet? Denique de ipsa apostolorum inopia, quod euangelistæ testantur, olim in prophetis fuit prædictum, vt illud plurimi faciendum scias, de quo neq̄ noui scriptores, neq̄ veteres tacuerunt. In Isaia legitur: Pauperes homines in sancto Israel exultabunt, sanctificabunt sanctum Iacob, & deum Israel prædicabunt. In Sophonia ad Hierusalem loquitur dominus: De relinquam in medio tui populum pauperem & egenum, & sperabunt in nomine domini. Indecens enim ac valde incongruum foret, vt diuitias possiderent serui, & dominus ediuerso paupertatis angustiis gauderet. Qui propterea quidem in terra paupertatem coluit, vt suo exemplo doceret, terrena contemnenda esse, & celestium tantummodo curam habendam, nec fragilibus delectari oportere, sed æternis: Nihil enim in terra habere voluit saluator noster, quod ipse fatetur, dicens: Non habet filius hominis vbi caput suum reclinet. Non habuit unde vnus stateris tributum pro se & Petro solueret, & vt penuriam istam non necessitatis esse, sed voluntatis agnosceres, in ore piscis primum capti quærere staterem iussit, & inuentum exactoribus dari. Maluit pecuniam qua satisfaceret mirabiliter comparere, q̄ apud se

Act. 36

Isa. 59.

Soph. 3

Matt. 8

Mat. 17

reperitam offerri. Poterat lapides in gemmas, in auge ligna conuertere, qui de ore piscis fecit staterem repente adesse, & tamen semper alieno usus est hospitio, semper oblata ab alijs stipe sustentatus est, nudus iacuit in præsепio, nudus pendit in cruce, atque is qui cæli terræque erat dominus, nec syndonem suam habuit, qua velaretur mortuus, nec suum quo cõderetur sepulchrũ. Quod si omnium dominus in tanta rerum egestate in hoc seculo viuere voluit, pudeant sacerdotes, erubescant episcopi, amplas sibi ædes construere, cumulandis pecunijs operam impendere, vestibis pretiosis renitere, omnibus denique mundi delitijs disfluere, & se Christi seruos profiteri. Non tales elegit Christus, non talia præcepit, nec talem semetipsum exhibuit.

¶ De diuitiarum confidentia.

Cap. XXIII.

Ecclesiæ cura nobis commissæ est, inquiunt: vt ergo ipsa ecclesia ab aduersariorum iniuria tuta sit necessarium est nos opibus viribusque pollere. Quasi vero infirmata sit dextera excelsi, & eam ecclesiã quam labore pauperũ fundauit & auxit, præsidio pauperum tueri nequeat, seruare non possit? Dicant igitur, cum populus Christianus multo grauiores persecutiones pateretur, quam modo patitur, quis tunc antistitũ eius diues erat? quis arma tractabat? quis vim viribus repellebat? Cædebantur quidem Christiani, sed Christi religio perire non poterat. Quinimmo quanto magis infideles tyranni sæutebant, tanto mirabilius credentium numerus augebatur. Creuit ergo Christi ecclesia, non diuitijs, non potentia hominum defensa, sed sola vt diuina protecta, & nunc seruari non poterit, nisi opulenti fuerint, nisi locupletes atque potentes extiterint, qui ei præsunt? Quid est autem quod propheta clamat, Omnia ossa mea dicent: Domine, quis similis tibi, eripiens inopem de manu fortiorum, egenum & pauperem a diripientibus eum? Igitur non in pecunia, non in viribus potentia humanæ, sed in domino confidite. Quod

Psal. 34

si ei seruiendo perituras opes, vt debetis, contempseritis, omnibus inimicis vestris fortiores eritis, illo quo omnia potest, protegente ac tuente. Si vobis curæ erit, continentius viuere, mandata dei perficere, ecclesiæ opes non in vestrum vsum conuertere, sed indigentibus distribuere, aut defendet vos dominus ab infidelium violentia, aut non defendet, si defendet, tuti eritis, si non defendet, per patientiam martyrii a domino coronabimini, & ecclesia dei gloriosius ædificabitur in cælo, quam permanet in terris. Neque enim lapidei parietes isti, vel prædia, vel vrbes, vel prouinciæ, vel regna, ecclesia dei sunt, sed ipsa Christum credentium atque confitentium congregatio, quæ cum de terra tollitur, in cælum transfertur, vt quæ inter mundi turbines fideliter militauit, iam supra mundum secunda triumphet, & omni terrena potestate sublimior dicat: Super inimicos meos despectus oculus meus. Sacerdotis arma, sanctæ orationes sunt. Vos itaque cum Mose & Aarone orate in monte, & victu necessario contenti, cætera cedite inopi, viduæ, pupillo, miserorum sepulturæ, captiuorum redemptioni, oppressorum tutelæ, pietatis operibus, propugnatoribus quique ad ducibus militiæ Christianæ, vt comparatis plurimum viribus hostili impietati fortius resistent: & illi quidem non in se, sed in deo confidendo, vestrisque precibus adiuti vincent. Quandiu his contraria agitis, ecclesiam quoque pati contraria necesse est. Quæ quoniam vobis commendata est, sanguis eius de manibus vestris requiratur: quia non quomodo Christus, neque quomodo apostoli pro illa statis, sed qualiter vestra vobis persuadet libido: non vt oportet viuendo, sed potius vt delectat. Latos agros, regias domos, tyriantinas vestes auream argenteamque supellestem, phaleratos equos, venaticos canes, nobiles seruos vultis possidere, non vt Christi discipulos decet, sed terræ dominos, & ea reque copia, quæ nec veteri, nec noua lege conceditur vobis, abundare. Nam cum populus Israel ad terram promissionis translatus esset per singulas tribus diuidendam, sacerdotali tribuilest a domino dictum: In terra eorum nihil possi-

Psalm. 33

Num. 18.

Q

Mat. 10

Luc. 14.

Mat. 16.

Mat. 19

1. Tim. 6

debitis, nec habebitis partem inter eos. Ego pars & hæreditas vestra in medio filiorum Israel. Possessionem itaque non sunt sortiti sacerdotes, & tantum decimas ac primitias quibus sustentarent, & loca in quibus habitarent, habebant. Nouis vero, id est Christi discipulis discipulis, dicitur: Nolite possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis vestris. & Qui non renuntiauerit omnibus quæ habet, non potest esse meus discipulus. & Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & sequatur me. & Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me, nihil terrenum promittit sacerdotibus, ut cælestia tantum affectent, de cælestibus prædicent, & portionem in cælo consequantur, qui in terra diuitias habere noluerunt. Quare ergo ecclesiæ agri, villæ, vici, vrbes donatæ sunt, & sacerdotibus episcopisque distributæ? Certe non ut in his ipsi luxurent, sed egenos pascant: non ut sibi nummos inde congregent, sed ut inopum turbæ dispensent, ut miserorum necessitati succurrant, & stipendia quoque militibus ministrent, qui pro religione, pro fide, pro iustitia contra infideles decertant. Ecclesiæ igitur bona pauperum sunt, quorum sacerdos non possessor, præter vitæ necessaria sed dispensator est. Qui autem dispensat, fideliter dispense, & audiat Apostolum dicentem: Habentes alimenta & quibus regamur, his contenti simus, nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentationem & in laqueum diaboli & desideria multa inutilia & nocua, quæ mergunt homines in interitum & in perditionem. Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quidam appetentes errauerunt a fide, & inseruerunt se doloribus multis. Tu autem o homo dei, hæc fuge, ad Timotheum enim scribebat. Qui ergo talia non fugiunt, sed augendi peculij cupidine ducuntur, non homines dei sunt, sed mammonæ serui. Homo dei est, qui cum Christo pauper est, ut in Christo diues sit.

¶ De diuitiarum malo, & paupertatis bono.

De charitate Liber III. 253
Caput XXIX.

Vidit & Salomon quantū periculi in diuitiis esset, Pro. 30
& precatus est deum, dicens: Mendicitatem & di-
uitias ne dederis mihi, tribue tantū victui meo
necessaria, ne forte satiatus illiciar ad negandum, & di-
cam, quis est dominus? aut egestate compulsus furer, &
perirem nomen domini mei. Sed quoniam supra mo-
dum locupletatus fuit, in id quod timebat incidit: Di-
uitiarum copia delinitus, voluptatibus seruauit, mu-
lierum quas adamauerat, dijs templa posuit. Et si
vir alioqui sapientissimus sic insaniuit, quis confidit
continentem se fore, si diuitiis affluere sibi contigerit?
Diuitiæ luxuriam pariunt, luxuria turpis libidinis est
mater, turpem autem libidinem dementia comitatur.
Diues præterea ad interendam iniuriam promptus est,
ad tolerandam impatiens, inanis gloriæ cupidus, æ-
qualibus inuidens, humiles despiciens, ac proinde alio-
rum famæ non facile parcens, opulentia ostentator,
paupertatis irrisor, ad vitia audax, ad bonum animi
tardus. Diuiti quoque multi inuident, plurimi insidi-
antur, & spolijs eius ditari cupiunt. Sed quamuis nemo
insidiatur, ille tamen metuit domi fures, foris latrones
& cibus illi pariter suspectus est & somnus: nec mi-
nus interdum animi sollicitudinibus quam fortunis ab-
undat. Pauper vero ubiq; tutus est, ubique securus. Ca
pta Hierosolyma Nabuchodonosor Chaldaeorum rex
omnia translulisse Babylonem dicitur, solos pauperes
reliquisse, ne ignores paupertatem etiam inter hostes
quandoque manere illatam, nec frustra esse dictū, Pau-
peres fiducialiter requiescent. Idem submissius sup-
plicat & efficacius exaudiuntur, iuxta illud: Depre-
catio pauperis vsque ad aures perueniet, & illud in
psalmo, Exaudiuit pauperes dominus, & vinctos suos
non despexit. Quorum autem exauditur oratio, ijs
pro breui inopia, æterna tribuitur beatitudo, dicente
domino: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est
regnum caelorum, & Beati qui nunc esuritis, quoni-

- am saturabimini . de diuitibus vero econtrario est dictum , quod facilius transibit camelus per foramen acus , quam diues ascendet ad regnum cælorum . Cui sententiæ & illud enangelicum congruit , Esurientes impleuit bonis , & diuites dimisit inanes . Quid enim illo homine magis vanum , qui diuitijs , quas mox vita decedens relinquere cogitur , diu se friturũ sperauit ? aut quid felicius illo , cui pro terrenorum cõtemptu bona compensantur cælestia ? Ideo pñssimus Tobias filiũ consolabatur dicens : Noli timere fili mi , pauperem quidem vitam gerimus , sed multa bona habebimus , si timuerimus deum , & recesserimus ab omni peccato , & fecerimus bene . Melius est igitur (vt Psalmista ait) modicum iusto super diuitias peccatorum multas . Et Salomon in prouerbijs : Melius est parum cum timore domini , quam thesauri magni & insatiabiles . Nam qui in humilitate sanctã colit paupratem , postea in paradisum translatus exaltatur in gloria . Quoniam deus suscitatur a terra inopem , & de stercore erigit pauperem , vt collocet eũ cũ principibus , cum principibus populi sui . hoc propheta in psalmo ait , quod in alio affirmat dicens , Iudicabit dominus pauperes populi , & saluos faciet filios pauperum . Parcet (inquit) pauperi & inopi , & animas pauperum saluas faciet . Et iterum alto loco , Pauper & inops laudabunt nomen tuum . Ne cui tamen fraudi sit , de paupere humili , iusto deumque timente ac spontaneo ista prædicantur , non de illo qui inuitus indiget & indignatur , & intemperanter concupiscit , & ne inopia quidem oppressus humiliatur . Nec de illo qui pauper sub humilitatis pallio hypocrisis nutrit , vt quasi sanctus laudetur ab hominibus . Hic enim quanto plurijs vulgi opinione æstimabitur , tanto vilior coram deo contemptibiliorque apparebit . Stimulata sanctitas aurum adulterinum est , exterius quidem preciosum apparens , intus vilissimum existens , cum frangitur tunc manifestum fit quale fuerit , & inter rudia æramenta despectum abijcitur . Qui vero nihil dolose nihil fĩcte agunt , sed libenti animo sua omnia relin-
- Tobi. 4. consolabatur dicens : Noli timere fili mi , pauperem quidem vitam gerimus , sed multa bona habebimus , si timuerimus deum , & recesserimus ab omni peccato , & fecerimus bene .
- Psal. 36. Melius est igitur (vt Psalmista ait) modicum iusto super diuitias peccatorum multas .
- Prou. 15. Et Salomon in prouerbijs : Melius est parum cum timore domini , quam thesauri magni & insatiabiles .
- Psal. 112. Nam qui in humilitate sanctã colit paupratem , postea in paradisum translatus exaltatur in gloria .
- Psal. 71. Quoniam deus suscitatur a terra inopem , & de stercore erigit pauperem , vt collocet eũ cũ principibus , cum principibus populi sui .
- Psal. 35. hoc propheta in psalmo ait , quod in alio affirmat dicens , Iudicabit dominus pauperes populi , & saluos faciet filios pauperum .

quunt, vt pauperes pauperem sequantur Christum: hi a postolica beatitudinis atq; dignitatis consortes efficiuntur, & ab ipso domino simul audiunt, Amen dico vobis quod vos qui secuti estis me, in regeneratione cum sederit filius hominis in sede maiestatis suae, sedebitis & vos super sedes duodecim iudicantes duodecim tribus Israel: & omnis qui reliquerit domum, vel fratres aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitam aeternam possidebit. O omnibus diuitiis praefenda paupertas, omni auro, omnibus gemmis preciosior, cui tanta ac talia promittuntur.

Matt. 19.

Ne quis timeat necessaria sibi
defutura Caput xxx.

Actu. 3.

VEruntamen ne quis Ananiae & Sapphirae vano abductus timore, ne sibi necessaria defint, si relictiis omnibus Christum sequi voluerit, partemque reseruare in animo habuerit, audiat ipsam dicentem, Nolite solliciti esse dicentes, quid manducabimus, aut quid bibemus, aut quibus operiemur? haec enim omnia gentes inquirunt. Scit enim pater vester, quia his omnibus indigetis, quaerite ergo primum regnum dei & iustitiam eius, & haec omnia adicientur vobis. Hoc veterum nouorumque nobis euenta confirmant. Israeliticus populus cum esuriret, manna de caelo nutritus est, cum sitiret, aquam de petra repente manantem bibit. Agar cum puero eiectione in solitudine angeli indictione siti periret, aquam inuenit. Samsoni sitienti de maxillae asinae molari aqua effluxit, Elias cum hominum subsidia non haberet, a coruis pascitur, & viduae quae se filiosque suos defraudans panem prophetae porrexerat, hydria farinae non detecit, nec lecytus olei fuit imminutus. Idem propheta qui fuit Elias Thebites, cum Iezabelem fugeret, & fame sitique fatigatus mori optaret, somno experrectis reperit ad caput subcineritum panem & vas aquae, & refocillatus est. Idem viginti panibus hordeaceis centum viros deo prae-

Matt. 6.

Agar.
Samson.
Elias.
Vidua.

Elias.

Daniel.
Mat. 14.

Mat. 10.

Luc. 21.

stante satiauit, ita vt etiam superesset. Daniel morti additus, & in lacu leonum conclusus allato mirabiliter prandio reficitur, & inter ferocissimas bestias manet securus. Dominus noster Iesus Christus, sine quo factum est nihil, quinque panibus & duobus pisciculis in deserto quinque milia virorum exceptis mulieribus ac paruulis reddidit saturata, & reliquæ collectæ duodecim cophinos impleuerunt. Iterum pari miraculo quatuor milia hominum præter paruulos & mulieres panibus tantum septem memoratur satiasse, fecisseque vt satiat septem fragmentorum sportæ superessent. Discipulos ergo inter nauigandum anxiosque panes ferre secum obliti essent, iusta correptione incessit, dicens: Quid cogitatis inter vos modicæ fidei, quia panes non habetis, nondum intelligitis neque recordamini quinque panum & quinque milium hominum, & quæ cophinos sumpsistis? neque septem panum & quatuor milium hominum, & quot sportas sumpsistis? Vtque nobis constaret, nihil omnino quod necessarium sit, seruis Christi defuturæ, alias ab eodem interrogati illi, cum ad prædicandum missi essent sine sacculo, sine pera, sine calcamentis, an aliquid ipsis defuerit? responderunt, defuisse sibi nihil. Proinde experimento iam edocti, nec sitim, nec famem, nec nuditatem timebant, quia nihil habentes, quasi omnia possidebant dum nullius rei egerent, & modico contenti essent, vt magna mererentur. Quod autem sequitur. Sed nunc qui habet sacculum, tollat similiter & peram: & qui non habet, vendat tunicam suam & emat gladium, non reor esse simpliciter præceptum, sed imminens persecutionis causa denunciatum, per sacculum quippe ac peram, famis & sitis futuræ malum innui, per gladium patientia martyrii designari mihi videtur: sacculus enim & pera victui seruit, gladio autem fidei ab impietate persequentium defendimur. Porro per ea quæ superius dicta sunt, rerum quærendarum sollicitudo tollitur, non otium imperatur. Quærite, inquit, primum regnum dei. Sed qui regnum dei quærit, non solum cælestium cōtemplationi, aut impartiendæ alijs do-

Strinæ vacat, sed etiam manibus operatur, partim vt
 alimenta sibi paret, partim ne desidia se dedat, & quies-
 cente corpore, feruor quoq; animi erga diuina succen-
 si tepescat. Sic fecit Paulus, tantummodo sabbatis
 cum ludæis disputās, cæteris diebus arte scenofacto-
 ria se exercēs. Quod si ad victum labor non suffecerit
 aliūde id quo indiges tibi adficietur. Licet em̃ & ab ijs
 accipere quos docēs, quia dignus est operari⁹ cibo suo
 & qui altari seruit fas est ei viuere de altari, i. de his
 quæ templo offeruntur. Omnis enim rerum vtendarū
 oblatio, pauperum census est, non eorum quibus sua fa-
 tis sunt. Cum autem omnia defuerint, tunc demum ma-
 num suam porriget deus, & qui mundo quoque serui-
 entēs alit, sibi seruientibus deesse non poterit. Ideo re-
 spicite (inquit) volatilia cæli, quæ non serunt, neq; me-
 tunt, neque congregant in horrea, & pater vester cæle-
 stis pascit illa, nonne vos pluris estis illis. Deinde confi-
 derare nos iubet lilia agri quomodo crescant, quali co-
 lore regantur, & si (inquit) scænum agri, quod hodie est
 & cras in clibanum mittitur, deus sic vestit, quāto ma-
 gis vos modicæ fidei. Vnde ipse deus, veluti non habēs
 quorum iustius curam gerat, quam eorum qui sibi in
 paupertate famulantur, in Isaia ait, Ad quem respici-
 am nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & tre-
 mentem sermones meos. Hinc illa psalmistæ adhorta-
 tio est, Timete dominum omnes sancti eius, quoniam
 nihil deest timentibus eum, diuites eguerunt & esurie-
 runt, inquirentes autem dominum non minuentur om-
 ni bono. Quæris quomodo diuites eguerunt. Illi q pur-
 pura induebarur, qui laute oppipareque cœnitabat, in
 inferno sepultus gutta vna aq̃ indiguit. Rursum quæ-
 ris quopactō pauperculi deo seruientes bonorum com-
 potes fiant? Lazarus mendicus erat, huiusmodi, esu-
 riensque micas illas, quæ de diuitis mensa cadebant,
 translatus autem in sinum ABRAHÆ in locum be-
 atorū omni bono cœpit abundare. Quis vtriusque fi-
 ne perspecto non dixerit, & illius infelicissimas diuiti-
 as, et huius felicissimam mendicitatem? Brevis est præ-

act. 18.

Mat. 6.

Isaia. 62.

psal. 38.

et. 187.

et. 187.

Iaco. 2.

sentis paupertatis toleratio, futuræ vero remuneratio-
nis habertas perpetua est & perennis, quod testatur Ia-
cobus apostolus, dicens: Nonne deus elegit pauperes in
hoc mundo, diuites in fide, & hæredes regni? Ne quem
igitur dum domino seruit, paupertatis grauent angu-
stia, cogitet quam grande beneficium sit, ab ipso eligi,
fide ditari, & cælestis regni fieri hæredem.

Finis libri tertij.

EVANGE

LIST ARII MARCI MARVLI LIBER
quartus, de charitate, & ijs quæ charitatem con-
sequuntur vel euacuant.

De charitate erga deum. Cap. I.

VAE ad fidei speique virtutem magis per-
tinere arbitror, hæten⁹ dicta sunt, restat
vt charitatis quæ officia deo adiuuante
exponamus, easque simul partes tracte-
mus, quæ illi congruere videbuntur, bo-
nis mala more nro conferendo: vt legen-

tes, & qd sequendum sit, & quid vitandum, discant. Di-
liges (inquit saluator) dominum deum tuum ex toto cor-
de tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua: hoc
est maximum & primum mandatum. Secundum autem
simile est huic: Diliges proximum tuum sicut teipsum.
In his duobus mandatis vniuersa lex pendet & prophe-
tæ. Maxima igitur charitas est, quam deo debemus: hu-
ic propinqua, qua homines prosequendi sunt. Deum ex
toto corde tunc diligimus, cum nihil eius dilectioni æ-
quamus: sed quæcunq; nobis chara sunt, secundo loco
habemus, quod nisi præstabimus, deo frui non poteri-
mus. Ait enim, Qui amat patrem aut matrem plus quàm
me, non est me dignus, & qui amat filium aut filiam
plus quàm me, non est me dignus. Ex tota autem anima deum di-
ligimus, cum ne vitæ quidem nre parcimus, dum ei obse-

Mat. 22

Mat. 10

quilmur nihil timendo eos qui corpus occidunt, sed illū
 potius, qui & corpus & animam potest mittere in gehē
 nam, cum ipse dicat: Qui perdiderit animam suam pp
 me, inueniet eam. Hoc quidem sancti præstiterunt mar
 tyres, qui temporalem vitam pro Christo offerentes,
 accipere meruerunt eternam. Ex tota vero mente deum
 diligimus, quando fide certissima, quicquid de deo san
 cta sentit ecclesia complectimur, & cuncta quæ vel ani
 mo volumus, vel opere implemus, ad ipsius cultum at
 que honorem dirigimus, nec quicquam omittimus, q̄
 tum in nobis est, quod ad eius dilectionem referri pos
 sit. Diligamus ergo dominum deum nostrum toto cor
 de, ne quid illo charius habeamus, tota anima, ne pro il
 lius nomine corporis tormenta mortemq; ipsam, si ca
 sus inciderit, aut quicquam formidemus: tota mente,
 vt omnis nostra cogitatio omnisq; actio ad vnum fi
 nem tendat, placendi videlicet deo, eiusq; conspectu p
 petuo perenniterq; fruendi. Super hoc triplici propo
 sito fundata charitas non inepte fortasse sub illo conti
 neri videtur fermento, quod acceptum mulier, id est
 anima deo dedita abscondit in farinæ satis tribus, hoc
 est, in corde, in anima, in mente, donec fermentetur to
 tum, donec ipsa tota in charitatem conuersa, & quod fi
 de tenebat, & quod spe præstolabatur, hoc in deo, quē
 super omnia dilexit atq; coluit, iam possideat, & bono
 incommutabili quod possederit, feliciter perfruatur.
 Isto charitatis genere dilexit Christum suum Petrus,
 quando concupiuit cum illo habitare in monte, quan
 do viso Iesu super aquas ambulante de naui desiliens,
 ad illum ire contendit solus, reliquis in naui residenti
 bus, admirantibusq; hominis audaciam nihil metuen
 tis, nisi cum mergi cœpisset, quando etiam ei de sua cru
 ce prædicenti respondit. Et si me oportuerit mori te
 cum, nō te negabo. Tametsi præstare nequiterit quod
 promiserat, promisit tamen tanquam præstaturus, &
 certe præstasset, si non suæ imbecillitati, sed dei virtu
 ti confidens promississet. Quando præterea Christo do
 mino seruis suis pedes lauanti, indignum ratus vt dei

Lucæ. 13

Petrus

Q 1

filius ad tantam descenderet humilitatem, respondit,
 Non lauabis mihi pedes in æternum. postquam tamen
 audiuit, se non habiturum ptem cū illo, nisi ab eodem
 se lauari permetteret, cōtinuo mutata sentētia, domi-
 ne (inquit) non tantum pedes, sed & manus & caput, vs-
 que adeo expauit, ne ab eo separaretur, quem totis ani-
 mi affectibus diligebat. Qñ etiam stans pro domino so-
 lus aduersus armatam cohortem strinxit gladium, per-
 cussitq; principis seruum, plures forsità percussurus do-
 nec inter multorum arma & ipse concideret, nisi furen-
 tis animum eiusdem domini iussa repressissent. Post re-
 surrectionem quoque eius gloriosam, cum de naui il-
 lum in littore stantem agnouisset, non expectauit
 donec remigando ad terram perueniret, sed omnis
 moræ impatiens misit se in mare, vadoq; præcurrens
 primus omnium illi se coniunxit. Cæteri enim post eū
 nauigio applicuisse dicuntur. Et quoniam semper præ-
 cipi erga dominum suum amoris ardore flagrauit, di-
 gnus iudicatus est, cui cura dominici gregis cōmittere-
 tur. Atque vt charitatis merito id sibi tribui intellige-
 ret, interrogatur a domino an ipsum amaret, & affir-
 mansi statim dicitur, vt eius quem se amare confessus
 est, oues custodiret, ecclesiasticiq; pastoris officio fun-
 geretur. Ter rogatus, ter se eum quem negauerat, dili-
 gere respondit, & trina charitatis confessio, trina ne-
 gationis crimen deleuit, atque ipsum confitentem, vt
 cæteris præficeret, dignum reddidit. Sunt & alia in euā-
 gelio amoris eius argumenta, quæ consulto prætereo
 ne prolixior sim. Illud tantum commemorabimus,
 quod ei cum alijs fuit commune. Omnes quippe Apo-
 stoli, omnibus quæ habebant relictis, secuti sunt domi-
 num, magis eligentes in paupertate cum Christo viue-
 re, quā in diuitijs cum hoc mundo, & persecutiones &
 verbera & necem cum illo sustinere, q̄ cum terræ regi-
 bus honorari, cum semel gustassent, quam suauis, q̄ dul-
 cis est dñs animæ quærenti eum. Sed nec mulier: illarū
 modica charitas fuit, q̄ cum animo tum corpore eū se-
 cutæ, de proprijs facultatibus (vt euangelista ait) minū-
 strabant ei, & sicut egentem sua ope sustentabant, ita in

Iohan. 21.

Sanctæ
mulieres.

De charitate Liber III. 261.

patibulo pendent lachrymas lamentaq; obtulerunt, sepultum quoq; cum aromatibus quaesierunt, nihil omit-
tentes quod singularis erga amatum dilectio videbat
exigere. Nec solum officiosas, verum etiam audaces a-
mor fecerat: profectæ enim ut corpus vngerent in sepul-
tura, neque noctis tenebras, neque sepulchri custodes ti-
muerunt. Quod si hæc ut in sepulchro tunc iacentem ho-
norarent, omne contempserunt periculum, quantum cul-
pandi sunt illi, qui dum aliquid tale metuunt, iam in cæ-
lo regnantem offendere non formidant? Eandem ani-
mi magnitudinem pro eius amore præstitit Ioseph, qui
de sepeliendo corpore anxius, non est veritus illud a Pi-
lato poscere, & concessum tollere, & syndone inuolutum
in nouo condere monumento. Hunc in amore audacia,
Nicodemum commendat liberalitas. Mixturam ad cor-
pus vngendum myrrhæ & aloes attulisse fertur, quasi
libras centum. Non pepercit impensæ, dum suo erga
dominum satisfacere nititur affectui. Hi ergo cum in
finem usque Christum suum dilexissent, ostenderunt
perseuerantia opus esse in amando. Perseuerauit Ma-
ria ad monumentum plorans, & prima resurgentis do-
mini gloriâ videre meruit: & quia proposuerat, nisi in-
uento dilecti corpore, inde non recedere, digna fuit
cum reuiuisciente priusquam cæteri colloqui, & tam admi-
randæ eius resurrectionis nuntia fieri. Hanc chari-
tatis continuationem ipse etiam dominus præcipit di-
scipulis, dicens: Manete in dilectione mea. Et qua-
ratione in illa permanere queant, docet subiungens, Si
præcepta mea seruaueritis, manebitis in dilectione mea.
Quisquis ergo se dei sui amatorem profitetur, & man-
datis eius non obtemperat, mendax est, cum libera
mandatorum obedientia, veri in deum amoris inditi-
um sit. Quanto autem vsui nobis existat ista charitas
testis est peccatrix illa, de qua dictum est, Remittun-
tur ei peccata multa, quia dilexit multum, testes sunt
discipuli, quibus dominus dixit, Ipse pariter amat vos,
quia vos me amastis. Amando igitur & a pecca-
tis absoluihur, & deo chari efficihur, non ea cha-

Mar. 15.
Matt: 28.

Matth. 27
Nicode-
mus.

Iohan. 26

Iohan. 15.

Lucæ. 7.

ritate qua etiam improbos diligere dicitur vt creator, sed qua electos duntaxat amplectitur vt saluator. Hæc de charitate quam deo debemus, dicta sint satis, si quæquam de illa satis dici queat, sine qua nihil est salutare nihil sanctum, nunc in proximo amoris officia pensamus.

De charitate erga proximum. Caput II.

Mat. 22.

Secundum charitatis mandatum superiori simile esse dixit dominus: Dilige proximum tuum sicut teipsum. Homo ad imaginem & similitudinem dei factus est, non ad æqualitatem. Ideo simili charitate & non pari est prosequendus. Fieri enim non pōt vt creatori æparetur creatura, & finitū idē sit cū infinito. Deū ergo dilige pl⁹ q̄ teipsum hoīem sicut teipsum. Tūc autē teipsum diligis, cū illa agis quæ tibi ratio suggerit, non quæ voluptas blanditur: hoc est, cum viam illam arctam quæ ducit ad salutem ingrederis, non illam latam, quæ ad præcipitiū tendit pditionis. Quod si sic alijs quoque agere, sicque incedere optas, & quantum in te est compellis, verè dilectionis præceptum obseruasti, æque ac teipsum proximos tuos amando. Qui vero luxuriæ deditus, perniciosas mortiferasque sequitur voluptates, atque ad eas vsurpandas cæteros hortatur, certum est ab illo neque se quidem ipsum diligere, neque proximum suum. Hic nempe seipsum non modo non diligit sed etiam odit maxime cum nemo ei capitalior hostis sit quam ipse sibi, quamdiu vitis malæq̄ animi libidini seruit. Quid enim magis noxium esse potest homini quam peccatum, per quod & summum bonum amittitur & ad summum malum peruenitur? Vera est igitur illa charitas, qua tum nos ipsos tum proximos nostros ita amamus, vt & peccata caueantur, & colatur virtus, ac simul iuuetur proximus, & honoretur deus. Oportet itaque finem esse bonum quo dirigatur charitas, qui si malus fuerit, quicquid vel sibi vel amico blanditus egeris, non charitas est, sed sub chari

De charitate Liber III. 265

etatis persona latens exitiale odium. A quo quidem discipulos suos cauere volens dominus ait: Mandatum novum do vobis ut diligatis invicem sicut dilexi vos. Igitur sicut Christus dominus nos diligit, ita & nos diligamus nos ipsos, proximosque nostros, non ad pompam, non ad honores, non ad delicias neque ad opes cumulas, sed ad earum rerum exercitationem atque cultum, quibus æternum cælestique bonum comparatur. In hoc inquit, cognoscent omnes quia discipuli mei estis, si dilectionem habueritis ad invicem. Non ergo loqui linguis, neque prophetare, neque nosse mysteria, neque habere fidem, neque bona pauperibus erogare, neque postremo corpus tradere ut ardeat, discipuli Christi probant, sed sola ista talis, qualem debere esse diximus dilectio. Quam ut avidius capiamus, iterum idem dominus superiorem sententiam reperit, dicens: Hoc est praeceptum meum, ut diligatis invicem sicut dilexi vos. Et sequitur: Maiorē hac dilectionem nemo habet, quā ut animam suam quis ponat pro amicis suis. Deinde paulo post: Hæc mando (inquit) vobis ut diligatis invicem, per hoc quod præcipiendo replicat sapius de dilectione, maiore studio & diligentiore cura sequendā esse demonstrat. Quicquid enim magis persuadere cupimus hoc crebrius auditorū auribus inculcamus. Maximam autem charitatem illam dixit, quæ ne vitæ quidem nostræ parcere nos hortatur dum consultum volumus proximorum salutem. Et certe præferendum est cuiusque hominis animæ perenne bonum, caduco ac transitorio vitæ nostræ bono. Exempli gratia: Sæviante in Christianos persecutione aliquis tormento necisque metu videtur Christum negaturus, tunc tu debes animum eius in spem vitæ melioris erigere, nec pati, ut te tacente & mortis vitante periculum ille separaretur a Christo, iungaturque diabolo, & in æternum pereat. Mori tibi multo magis expedit, ne frater tuus in tartarum corruat, quam vivere, & ei in tanto animæ periculo fluctuanti non succurisse. Quod nisi ita affectus erga proximum tuum fueris, præceptum (ut

Iohan. 13.

Iohan. 13.

ego reor) non implesti charitatis. Quomodo enim alterum diligis sicut te ipsum, si tibi parcis & illum perire permittis, cum praesertim patiundo pro domino & te & illum saluare possis, & vna cum illo ad martyrii coronam peruenires? Dominus pro seruis passus est, & tu pro fratre tuo pati recusas? Apostolique sententiae resistis, dicentis: Christus pro nobis passus est, vobis relinquens exemplum, ut sequamur vestigia eius, sed memento quia sicut dictum est, nullam esse maiorem charitatem erga proximum quam pro illo animam, id est vitam istam ponere, ita maioris charitatis maius esse meritum & apud dilectionis remuneratorem deum excellentius praemium. Vnde saluator noster notum esse volens, quare mulieri peccatrici multa dimisisset peccata, causam intulit & ait, Quia dilexit multum, simulque subiunxit, Cui autem minus dimittitur minus diligit. Caeterum in omni vitae necessitate ordo tenendus est indigentibus subueniendi. In rerum pari inopia, propinquioribus prius opem feras, quam minus propinquis, & domesticis quam extraneis, & fidelibus quam infidelibus, & bonis denique quam malis. Iesus enim dominus noster ante se a pastoribus qui in Iudaea erant quam ab alienigenis adorari voluit, & ante in Nazareth, ubi nutritus & educatus fuerat, Isaiae prophetiam recitando se manifestum fecit quam Hierosolymis, & ante Iudaeos ea quae fidei sunt docere studuit, quam alienigenas nationes. Quam quidem rem postea apostoli quoque ipsi confessi sunt, ad illos dicentes: Vobis oportuit primum praedicari regnum dei, sed quia indignos eo vos fecistis, ecce conuertimur ad gentes. Itaque in distribuendis ex charitate rebus, in eos qui pariter indigent, ratio aliqua ducenda erit cognationis, conditionis, religionis, ac bonitatis, & hoc quoties opus erit vel docere ignaros vel corripere delinquentes, vel exhortari pigros, vel consolari afflictos, vel tolerare iniuriosos, vel etiam pro persecutoribus orare. Item cum oportebit pascere esurientes potare sitientes inuisere infirmos, suscipere peregrinos, tegere nudos, re-

1. Pet. 2.

Eleemosy
nae distri-
buendae ra-
tio.

Actu. 13.

dimere captiuos, & funerare defunctos. Atque hæc fe-
re sunt charitatis pietatisque officia lucis æternæ mer-
cede compensanda, nisi forte aliquo inanis iactatiæ fu-
mo infecta fuerint atque obscurata; de quibus singulis
erit suo loco differendum. Interim autem etiam inimi-
cos amare a domino discamus.

De charitate erga inimicos Caput III.

Diligite (inquit) inimicos vestros, benefacite ijs
qui oderunt vos, & orate pro persequentibus Mat. 5
& calumniantibus vos. Quoniam tribus quidē
modis ab aduersarijs nostris offendimur, his iisdem vt
illis propitiemur iubemur, hoc est, corde, opere, & ore.
Illi in corde odium seruant, tu retine dilectionem: illi
opere lædunt, tu beneficijs contende: illi ore detrahunt
conuitiantur, maledicunt, tu pro eis vt sese corrigant,
& correcti saluentur deprecare, sequitur enim: Vt sis
filijs patris vestri qui in cælis est, qui solem suum oriri
facit super bonos & malos, & pluit super iustos & iniu-
stos. Vide quāta est huiusce dilectionis merces, bonum
pro malo reddendo filij dei efficitur, deoque similes
reddimur. Ille solis pluuiæque beneficium, hoc est, tem-
poralium bonorum vsum, tam malis quam bonis com-
munem esse voluit; vt tu & charitatem tuam sicut cum
amicis, ita & cum inimicis communices, omnibus pro-
desse, nulli nocere cupiens. Quid aut inter amicorū in-
imicorumque dilectionem intersit, declarat, dicens: Si
enim diligitis eos qui vos diligunt, quam mercedem
habebitis? nonne & publicani hoc faciunt? Et si saluta-
ueritis fratres vestros tantum, quid amplius facitis?
nonne & ethnici hoc faciunt? Amare quippe amantem
naturæ lex est; amare vero inimicum, filiorum dei pro-
prium est & sectatorum **C H R I S T I**. Quāmob-
rem concludens ait: Estote ergo vos perfecti, sicut
& pater vester celestis perfectus est. Sicut ille perfectus
est secundum immensitatem diuinæ naturæ, ita & vos
estote perfecti iuxta mensuram atq; paruitatem natu-
ræ vestræ hūanæ, sed nemo in se confidat, vnusq; im

becillitatis suæ memor, ad illum qui solus potest omnia, confugiat, & ab ipso gratiam postulet, sine qua perfecti esse non possumus. Porro quemadmodum superius diximus, proximum esse diligendum, eodem fine & inimicus erit diligendus. Id enim ei potissime optādū cēseo, id præstandum, ex quo ab iniuria cessando melior fore speratur, & correctis tandem moribus creditur salutem consecuturus. Cæterum si illum qui tibi insensus est, tam peruersi inhumanique ingenij esse non ignoras, ut cum ei benefeceris, magis aduersum te insolescat, cum submisit comiterque responderis, magis irritetur, huic tali præstabis beneficium, si a beneficijs cessaris, si a mitibus responsis destiteris, si tacueris, si denique furentē tacitus præterieris atque recesseris, ea duntaxat de causa, ut ille minus culpabilis sit, cum sæuierit min⁹. Quod si forte ideo inflatur superbia, quia diuitijs abundat, quia viribus præstat, quia rerum prosperitatibus fruitur, ac propterea melioribus inuidet, multos contēnit, nec paucos afficit iniuria, haud equidem illicitum reor, optare ei aliquam opum iacturam, corporis debilitatem, fortunæ minus ex sententia fluentis iniuriam, ut elati animi vulnus, quod lenibus medicamentis suppuratur, asperioribus curetur. Videndum tamen, ne, dum talia imprecaris illi, a quo mali aliquid sustines, odiū vel inuidia te moueat, sed sola prouocet charitas, qua inimicum tuum meliorem effici cupias, nō miseriore, & emendatum, non afflictum, neque hoc propter te, ne ille tibi noceat, sed propter deum, ne deus offendatur, & proximum, ne domino suo peccando pereat. Dicit aliquis arduum nimis & difficile esse, in eos beneuolentiam seruare, a quibus grauitur offensus fueris. Difficile quidem esse fatemur, impossibile negamus. Hoc fecit Dauid erga Saulem regem, & Absolonem filium, utriusque necem fleuit, cum vterque vitæ eius fuisset insidiatus, & alter eidē gloriam militarem inuideret, alter regnum. Stephanus quoque protomartyr pro illis a quibus lapidabatur orauit. & Paulus de ijs qui ipsi infestierant, Cupio (inquit) anathema fieri a domino pro fra

Dauid.

Stephan⁹.
Paulus.

tribus meis. Ante istos dominus noster Iesus Christus eis a quibus ut interimeretur comprehensus fuerat, ut que adeo beneficium se prestitit, ut vni eorum abscissam auriculam statim restituerit, sanamque reddiderit, & discipulum suum quicumque absciderat, increparit. Denique pro illis a quibus vincula, colaphos, flagella, vulnera, fel, atque acetum passus fuerat, in cruce pendens ignoscere petiit, & errorem excusauit: Pater (inquit) ignosce eis, quia nesciunt quid faciunt. Talem itaque se inimicis suis exhibuit charitatis magister, quales nos, si per se fieri volumus, esse debere praecepit. Non meretur dici eius discipulus, quisquis aliter aduersus inimicum suum animatus fuerit. Ac ne quid excuses, ne quid causeris, non iuberis in homine amare odii crimen, sed dei opus hominem ipsum. Quomodo autem deum diligis, si opus eius perire concupiscis? Quam ergo graue peccatum sit, hominem odisse, hinc iam speculari incipiamus, ut cum cognouerimus quantum hoc cauendum sit, magis ad quemquam amandum animo alliciamur.

¶ De malo odii. Caput III.

Opus dei odit, quod hominem odit. Quomodo autem potest deum diligere, qui id quod ab illo factum est valde bonum, non diligit? Porro deum nolle diligere, qui prior dilexit nos, quid est aliud, nisi reprobos imitari spiritus, & ab eo a quo conditus es, desciscere atque alienari? Cum ergo is qui homini male operatur, conditori eius aduersetur & diabolus sequatur, restat ut cuius mores sequitur, cum eodem supplicia in inferno patiatur. Falluntur illi qui odium suum excusant dicentes, malos homines deo quoque inuisos esse, iuxta illud, Odiui ecclesiam malignantium, & cum impijs non sedabo. Et illud, Ite maledicti in ignem aeternum, & quos deus odit (inquit) cur eosdem & nobis odisse non licet? Non omnia seruo conueniunt, quae conueniunt domino. Domini interest imperare, seruo obedire, ad dominum pertinet pro scelere punire, ad seruum pati & beatum, non inferre. Odiui ecclesiam malignantium, inquit do-

R

Matth. 11.

minus. Malignitatem hominū odio se habere his vbi testatur, non homines ipsos. In quos quoque æterno igni deputandos ait, vt illi pro reatu puniātur, non vt ipse opus suum damnet, quasi pœniteat eum fecisse qd fecerit. Odio ergo habet deus hominis peccatum, non naturam. Ita & tu in vno homine habes alterum quod odisse debeas, alterum quod diligere. Plectere autem delinquentes præpositi officium est. Inter æquales alteri in alterum nullum ius est nisi commiserendi, si deliquerit, commonendi ne delinquat, oprandi atq; orandi, vt post delictum pœnitentiam agat, & veniā consequatur, & sperandæ salutis gratiam quam peccando amiserat, emendando recuperet. Cæterum qui odit hominem, tam inique de illo deliberat, vt etiam illud quod recte probeque agentem viderit, obloquendo infamet: iniuriæ patientem timidum vocat, ecclesiæ limen terentem hypocritam appellat, subditos corripentem iracundum esse criminatur, & quod virtuti ascribere deberet, hoc ad proxima ei vitia trahere nititur. Tales erant illi qui de Iohanne neque edente, neq; bibente, dæmonium ei inesse dixerunt, & de domino edente cum alijs ac bibente, Ecce vorator & potator vini & publicanorum amicus. Qui ergo sic odit proximum suum, non Christianus fidelis, sed infidelis phariseus est. Ipsi quippe pharisei cum vidissent Christū ægrotos in die sabbati curantem, non est (inquiunt) hic homo a deo, q sabbatum non custodit, Cum a dæmonio vexatos eius ope liberari conspexissent, dixerunt, In Beelzebub principe dæmoniorum eiecit dæmonia. Noluerunt dicere in virtute dei, ne quis illum et hoc deo charum acceptumque esse existimaret, sed reprobum potius & impium, vt qui non dei auxilium impleret, sed profanis dæmonum inuocationibus utatur. Quid multa? Si cui inimicus fueris, torquet te inuidia, quoties alios aliter de illo sentire cognoueris, & non mendacio, non probro, non maledicto abstinabis, atq; vnum odium in plurima te præcipitabit vitia, dum morum tuorum iacturam nihili pendis, vitæ

cupiens obesse alienæ. Et cum tam immoderate ferrî
cœperis, ad iurgia vsque contumeliasque peruenies,
post rixas ne manibus quidē temperabis. In nullo pro-
fus pharisæis cedens, qui tentarunt prius illum quem
oderant, capere in sermone, vt captum accusarent, &
eadem malitia os eorum qui ipsum in Hierusalem eun-
tem laudibus prosequabantur, obstruere volebant, iu-
bentes vt tacerent. Deinde etiam edicto statuerant, vt
si quis eum cōfiteretur Christum, extra synagogam fi-
eret. Postremo cum nullum finem inueniret inuidia,
quamdiu viueret ille cui inuidebatur, falsis testimoniis
circūuentū accusant, & totis aīs ad necem innocentis ma-
leuoli homines cōcitāt. Neq; ideo te excusatū putes, q̃
pharisæi iustū p̃secuti sint, tu peccatorem. Neminem sic
odisse debes, vt nocere velis. Proinde æquales patienter
feras, in minores ita animaduertas, vt crimen detesta-
ri, illos autē diligere videare. Ob hoc scelestus plectitur
ab illo qui præsit, vt a scelere desistat, & alii p̃na e-
ius territi, tale aliquid committere vereantur. Quod
si dñs etiam seruū puniendo diligere debet, quomō tibi
fas erit in conseruum tuum debachari vel fœuire vel-
le? Quem certe nisi corde odisse desinis, quis re atq; ope
non offenderis, tanti criminis reus cōprobaberis, quan-
tū mali ei ceptabis. Cuiq; enim ex odio perniciem cō-
cupieris, eius interemptor es, dicente Iohāne apostolo, I. Iohan. 3
Omnis q̃ odit fratrem suum, homicida est. Nemo itaq;
odio erit habendus, q̃ ad imaginē & similitudinem dei
creatus est, q̃ Christi sanguine redemptus est. Si malus,
improbis, scelestus fuerit, cura si potes, si nō potes, opta,
& deum pro illo deprecare, vt dimissa negtia abiectisque
vitiis ad virtutis viam conuertatur & viuat.

De pace publica & priuata. Cap. V.

Porro ipsius charitatis vinculum pax est. Con-
corditer viuant oportet, qui diu inter se amare
cupiunt, non incongrue igitur de pace colenda
nunc differendum occurrit. Pax quædam publica est,
quædam priuata. Publicam pacem dicimus, cum

ab armis fœdere intercedente quies est, & nec offensam metuit ciuitas, nec offendere exteros parat, sed multa status sui trāquillitate gaudet, ac reb⁹ quas possidet truitur perquam iucunde. Cæterum huic tantæ ciuitum qui et subrepere ortum solet atque ignauia. exinde luxuriæ vitia scaturiunt, quibus corrupti multorum animi dum externam pacem fouent, domesticam perturbant & inter se dissidere incipiunt, postquam foris hostem diu non senserunt. Quod ne tibi contingat, summo pere erit poruendendum, id est, pax quæ prodesse debet ne tibi noceat. Cum ergo & prædiorum tuorum prouentus nullo diripiente integer intactusque seruabitur, & ex commercio liberæ negotiationis plurimum lucri accedet, deo gratias age, & ea quæ benigne suppeditantur, non ad luxum tibi dari existima, sed ad exercendam virtutis occasionem. Quantum personæ ac dignitati conuenit rebus tuis utere: quicquid autem superfluere videris, totum ad munificentiam liberalitatemque conuerte, & hoc quod luxuria exigit, quod ambitio exposcit, quod turpis consumere appetit voluptas, incipe pauperibus dilargiri, peregrinos hospitio suscipe, esurientem pascere, nudum operi, ære alieno oppressos redime, subsidia ægrotantibus mitte, mortuis iustitia exolve. Ita tibi pax ista publica bñ ac prospere succedet, dum copiam præstat inopiæ subueniendi alienæ, deumque deuerendi. Pax autem priuata illa dicitur, quæ singulis iungit singulos, redditque concordēs: veluti fuit Dauid & Ionathas, Elias & Eliseus, Paulus & Barnabas. Hæc tu iucunde frui poteris, si omnibus facilem mitemque te præstabis, si neminem lædes, & omnibus quātū in te est, prodesse studebis: si iniuriam magis pati quam inferre disces, ut dicere possis: Cum his qui oderunt pacem, eram pacificus: si denique tecum ipsemet pacem habebis, etiam cū alijs habere poteris. Qui enim secum ipse discordat, quomodo cum alijs firmam concordiam tenebit? Tecum autem pacem habebis, cum repugnātem carnem spiritus imperio subdideris, & concupiscentiæ motum compuleris obedire ra-

Pax pri-
uata.

De charitate Liber III. 271.

gioni. Quod cum feceris, tunc demum & intra te animi tranquillitate perfrueris, & exterius nemo tibi erit molestus, quia tu nemini eris iratus ad lædendum aut mali aliquid optandum. Charitas tamen aliquando postulat ut irascamur, & irascendo pacem illi quæramus qui peccando offendit. Siquidem irasci delinquentibus ut corrigantur, nihil est aliud, nisi eos reuocare velle ut & deo cui peccauerunt reconcilientur, & bonis omnibus morum sinceritate concordent. Tunc autem pace cum alijs composita recte utimur, cum eius finis potissimum est, ut deo placeamus. Nam pax quæ deo displicet non pax dicenda est, sed malorum conspiratio: & odium potius erit eligendum, quam ad malum consensus. Quoniam & saluator noster cum idola vana colentium concordiam discindere pararet, non veni (inquit) pacem mittere in terram, sed gladium, veni enim separare hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & nurum aduersus socrum suam, & inimici hominis domestici eius. Itaque multo magis proderit gladius, qui putrida membra a sano corpore separet, quam pax quæ morbidas partes fouens totum corpus corrumpi patiatur. Denique bonum est bellum illud quo dirimitur mala pax. Bonum est, inquam, cum vno oculo intrare in regnum celorum, quam duos oculos habentem mitti in gehennam. Oculi qui scandalizat, quem perire & abhorrere iuberis, est amicus vel consanguineus, qui tibi blanditur, ut sibi in vota retinere assensum præbeas, opemque præstes. Expedit autem eiusmodi hominis inuidiam potius pati iniusta non concedendo, quam concedendo benevolentiam amplecti. Omnium quippe hominum paci solius dei pax semper est præferenda, & pro hac vna omnium inimicitia subeunda.

Matt. 10.

De pace seruorum dei. Cap. vi.

Pax illa dei est, quæ bonorum animos mutuo amore deuincit, quæ Christo seruientes vnum corpus efficit. Et hi quidem idem volunt, idem nolunt, quia omnes pariter ad vnum finem deo placendi tendunt. Non est inter illos est & non, sed iuxta domini præceptum, est est, non

R 3

- non. Concordi mente & corpore deo seruiūt, & ad omne opus bonum vnanimis concurrunt. Quid hac pace dulcius? quid vtilius? quid laudabilius dici queat? Hāc admirās psalmista exclamat: Ecce quam bonū & quam iucundum habitare fratres in vnum. Talis pax atq; cōfessio, vel in cōnobio, vel in solitudine procul a turbis commorantium si fuerit, gaudeant, quia et preces eorū exaudiuntur, & contubernalem suum habent Christum ipso dicente, Si duo ex vobis consenserint super terrā, de omni re quamcumq; petierint, fiet illis a patre meo Vbi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo ibi sum in medio eorum. Quod astruit Apostolus ad Corinthios dicens, Pacem habete, & deus pacis & dilectionis erit vobiscum: Consensus in eandem fidem, in eundem inuicem diligendi, inuicem iuuandi affectū, facit pacem istam. De hac dicebat saluator, Pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis, non quomodo mundos dat ego do vobis. Mundana enim pax non de deo idem sentire, nec iisdem moribus viuere, sed tantū ab iniuria offensisque iubet inter se abstinere. Christi vero pax in quibus fuerit concordēs reddet in fide, conformes in proposito, similes in dilectione, compares in humilitate. Quod breuiter explicat propheta, cum ad dominum conuersus ait, Pax multa diligētib; legem tuam, & non est illis scandalum. Et alius propheta, Si in via dei ambulasses, inquit, habitasses vtique in pace super terram. Vera igitur certa que & stabilis pax est, in dei seruitio adunatorum, diuinaque sequentium praecepta legemque colentium, Eorum rete plenum magnis piscibus, id est, eorum concordia virtutibus perfectionis referta non scinditur, eorum pacis tunica inconsutilis, quam a Christo acceperunt, non diuiditur, neq; scissuras patitur rixarum nec tineas inuidiae sustinet, sed domini praesidio munita, inuoluta, illa saepe perdurat, tunc felicius & sine fine duratura, cum de terris transferētur in cælum, vt qui pacifici fuerant filii dei fiāt & vocētur. Ad pacem istam capeſſendam Corinthios hortatur Apostolus, dicens, Obsecro vos fratres per nō-
- psal. 132.
- Mat. 18.
1. Cor. 13.
- Iohan. 14.
- Psal. 118.
- Baruch.
1. Cor. 1.

men domini nostri Iesu Christi, ut id ipsum dicatis omnes & non sint in vobis schismata: Sitis autem perfecti in eodem sensu, & in eadem scientia. Plurimi sane hoc faciendum esse ostendit dum cum tanta exigit obsecratione, & dum adiurat per nomen, quod est super omne nomen, testatur fidelibus maxime necessariam esse pacem atque concordiam. Quod aperte declarat, ubi ad Hebræos scribens ait:

Pacem sequimini cum omnibus & sanctimoniam, sine qua nemo videbit deum. Ne quis præterea generis conditione alteri se præferens dissidium concitet. In vno spiritu omnes nos, inquit, in vnum corpus baptizati sumus, siue Iudæi, siue gentiles, siue serui, siue liberi, & omnes in vno spiritu potati sumus. In tantum autem dominus

fideliū suorum pace delectatur, ut in salutationibus quoque pacem offerri iubeat dicens, Intrantes domum, salutata eam dicentes, Pax huic domui. Et ipse met post resurrectionem suam apparēs discipulis, pax vobis, inquit, & in cælum ascensurus, pacem relinquo vobis, pacem meam do vobis.

Quin etiam tunc in carne nasci voluit, cum terrarum orbis celsantibus bellis pacem agitarer, quando gladii iuxta falsæ variciniū mutati sunt in vomeres, & lanceæ in falces, quando angelorum vox audita est de cælo canentium, Gloria in altissimis deo, & in terra pax hominibus bonæ voluntatis. Ob hoc equidem reor ipsum Christum ab Apostolo significatum, cum in fine epistolæ ad Romanos dixit, Deus autem pacis sit cum omnibus vobis, Amen. Deus enim pacis est qui inter deum & hominem pacem ponere venit, qui Iudæos & gentiles inter se dissidentes in vna fide copulauit, quæ noua veteribus coniunxit & vtraque fecit vnum. Christus itaque & deus pacis, & dei pax & pax nostra est. Ex quo satis constat illos ab eo esse alienatos, ut non gratiæ sed iræ filii sint qui odio habent pacem, & fraternæ discordiæ sunt auctores. Ipsum autem salutandi morem a domino traditum Apostolos postea vltimasse, scripta eorum testantur. Siquidem epistolas Pauli fere omnes sic incipere &

Hebr. 12.

1. Cor. 12.

Mat. 10.

Iohan. 14.

Isaia. 2.

Lucæ. 12.

sic desinere manifestum est. In principiis enim habent: Gratia vobis & pax a deo patre & a domino nostro Iesu Christo & similiter in fine. A pace ergo exordia sumebant, pace postrema concludebant. Nec aliter Iohannes apocalypsim orditur, nec Petrus epistolas. Vsq; a deo iam trita ac peruulgata erat inter Christi discipulos pacis offerendæ salutaris. Quod nostris quoq; temporibus obseruari cernimus ab ijs qui Christum Apostolosque eius imitantur. Præterea in lege veteri nomē pacis celeberrimum fuisse apparet, & res ipsa ante omnia optabilis ac iucunda. Fuit olim hostia quæ dicebatur pacificorum. Fuit Gedeonis altare vocatum domini pax. Legimus & Salomonem in diebus pacis imperasse, & ipsum pacificum appellatum, atq; ideo electum qui deo templum poneret, & in hoc opus Dauidi patri prælatum, non quia melior, sed quia pacis fuit obseruator. Ezechias, quoniam iactabundus gazam omnem legatis Babyloniorum ostentando peccauerat, per propheta tam audiuit, illam eidem genti prædam futuram, & humiliatus, Bonus (inquit) sermo domini, sit tantum pax & veritas in diebus meis. Cum itaq; non tam pro thesauro, quā pro pace esset sollicitus, calamitas dilata fuit ad posteros, ipse in pace quam diuitijs prætulcrat, quieuit. Iudas quoq; Machabæus dux bello strenuus, illis quos vicerat pacem petentibus non negauit, quare videtur nihil aliud armis quæsisse quam pacem, iustaque esse bella illa, quæ bonæ pacis fine geruntur: sicut iniusta & iniqua, quæ aliena occupandi cupidine denuntiari atque inferri solent. Cum igitur tanti habenda sit pax, non immerito vt eam acquiramus possideamusq; precibus a domino sollicitandū esse admonemur, dicitur enim. Rogate quæ ad pacem sunt Hierusalem. Fiat pax in virtute tua, & abundantia in turribus tuis. In pace quippe affluere solet rerum copia, quam bello sæuiente minui ac deficere necesse est. Quamobrem ad populum quoq; de Hierusalem in Chaldaeam translatum ait dominus: Quærite pacem ciuitati ad quam transmigrare vos feci, & orate pro ea, quia in pace illius erit pax vo-

3. Reg. 7.

2. Reg. 7.

4. Reg. 22.

Isa. 39.

psal. 121.

De charitate Liber III. 265

bis. Alibi etiam est dictum. Orate pro vita Nabuchodo-
 nosor regis Babylonis, & pro vita Balthasar filij eius,
 vt videlicet diu viuant illi, sub quibus & ipsi quiete se
 victuros ac secure sperabant. Hoc idem Apostolus præ-
 cepit, dicēs: Obsecro primum omnium fieri obsecratio-
 nes, orationes, postulationes, gratiarū actiones, p om-
 nibus hominibus, pro regibus & omnibus qui in sub-
 limitate constituti sunt, vt quietam & tranquillam vi-
 tam agamus in omni pietate & castitate. Amplexanda
 est igitur pax cum adsit, precationibus quærenda cum
 desit, & pro illis orandum, sub quorum imperio atque
 tutela vitæ tranquillitate frui contingit vt sopito bel-
 lorum tumultu, nullaq; interpellante molestia, animus
 noster ad deum contemplandum expeditior atq; libe-
 rior assurgat.

Baruch .1.

1. Tim. 2.

De pace animæ & corpo- ris. Ca. vii.

Nisi enim ideo pacem amplectēdam duxerimus,
 vt virtutibus ob quas deo chariores sumus,
 nemine impediēte libere incumbamus, bo-
 no pacis abutimur, & qd prodesse debuerat nocet. Alie-
 nis a virtute tunc plane latior peccandi campus pan-
 ditur, cum illi aduersariorum non carpuntur molestiis
 cum videlicet non metuunt, ne segetem iam maturam
 hostis incēdat, aut frugiferas deua siet arbores, aut pe-
 cudum greges in prædam abducat, aut obsessos intra
 incēnia tamen sitiq; perire cogat, aut captos bonisq; exu-
 tos vel ferro interficiat, vel in perpetuam redigat ser-
 uitutem. Fit autem sæpe dum talia formidantur, vt lu-
 xuriæ libidinique locus pene nullus sit. Et quoniam ab
 his continere se summæ laudis est, haud dubium quin
 voluptuarijs hominibus plus mali pax asferre soleat q̃
 bellum quia incontinentiores reddit, & in omne viri-
 um oblata securitate promiores. His ergo bellum poti-
 us optetur, vt male viuendi licentia coerceatur solici-
 tudine periculorum. Modestis vero & temperantibus
 viris, vt animo excolendo officiosius operam impen-

R. 5

pendat, belli impedimenta submoueri desideremus. Ita enim exteriore aduersario pacato ac cessante, facilius cum isto quem assidue intra nos patimur, erit pugna. Quem certe nisi domuerimus, nisi animi in quo ratio est, ditioni subiecerimus, nihil proderit ab illis inimicis qui foris sunt donata pax, dum ab hoc qui intus est inquietamur. Inimicus autem domesticus noster atque intestinus, ipsa carnis concupiscentia est. Pacem agimus quandiu illi non ceditur, quandiu repugnatur, neque quod caro affectauerit, hoc fieri spiritus permittit. Caro post voluptates abire nititur, & in vitia semper est, pna spiritus vero qui est ratio ipsa, ab his abhorret ne deo peccet, considerans quam sit grande scelus prauæ cupidini morem gerere, qua deus offenditur, & a continentiae virtute recedere qua placatur. Ob hoc quidem ex clamat propheta, & ait. Diuerte a malo & fac bonum, inquire pacem & persequere eam. Diuertimus a malo cum carnalibus blanditiis non acquiescimus, facimus bonum, cum iussis præceptisque paremus diuinis. Pacem inquirimus, cum carnis petulantiam ieiuniis, vigiliis, laboribus domando compescimus. Et quoties in hac contentione obnixæ ac perseveranter stamus, pacem illam quæ cum deo est sequimur, & eam quæ cum concupiscentiis est refutamus. Pellantur igitur ab animo vitia, & locus virtutibus detur. dominetur spiritus, ut spiritui subiecta obediat caro, ut pacem quæ omnem sensum superat, quæ omnibus præferenda est diuitiis, assequi mereamur. Pacem, quæ nos deo conciliat, angelis æquat, sanctis copulat, & post victoriam in cælo coronat. Victoria enim opus est, non cōpositione, ut pacem cum corporis quoque sensibus animus habeat. Qui quidem sensus non nisi superati quiescunt, certare autem nolenti dominantur. Repugnandum est igitur illis, & si fluxa fragiliaque, pposuerint, ad ea quæ æterna sunt dirigantur. Si visus prouocat ut comptam videas mulierem, & in choreis lasciuientes cernas iuuenes, auerte oculos tuos, ne quod diutius considerauerint, facilius

psal. 13

Visus.

Concupiscant. Tuas etiam aures sepi spinis, & linguam nequam noli audire, neq; amatoris obscenisq; cātibus vel impudicis poetarum lectionibus eas accommodes, ne forte turpe aliquid ab his receptum ad cor penetret, & per blanditias infusum, animam teriat. Odoramenta quoq; muliebrem molliem præ se ferentia fuge; q̄s ea delectant, illis ipsa sordet & tunc effœminatq; & enervat duriora pœnitentiæ officia subire nequeunt. Gulæ etiam impera, & si cibos ganeatos vinaq; p̄ciosa tibi concupiscenda proposuerit, tu illi e contrario recole Iohannem locustas & mel sylvestre, & siceræ viniq; abstinentiam, & panes hordeaceos apostolorum, quib. dñs turbam satiavit in deserto. Obijce & multorum qui in solitudine Christo servierunt, crudas herbas atq; radices vel sylvestrium arborum fructus, & frigida aqua pocula. Si demum ad turpem tactū libidinosæ cogitatio te sollicitat, comprime manū, auerte te ab aspectu fœminæ, refer ab ea pedē, tolle te de medio, vimingere cupidini, & quod bonum sit mulierem non tangere, non mihi, sed Apostolo crede. Postremo singula quæq; vitia opposita virtutis rememoratione exclude, & in carnis rebellantis periculo, ad illas cogitationes quæ spūs sunt confuge. Quoties te inanis gloriæ lacefferit appetitio, responde illi: Dominus resistit superbis, humilibus autem dat gratiam. Quoties cor iracundia incallescere cœperit, dic ei: Qui irascitur fratri suo, reus erit iudicio, & ira viri iustitiam dei non operatur. Quoties diuitiarum cupido animum titillauerit, oppone illi paupertatem Christi, apostolorumq; inopiam. memorare diuitis purpurati in inferno miseras, Lazariq; mendici in Abrahamæ sinu beatitudinem. Atque ita carni imperando & nunquam cedendo vincere assuesces: & ut semper vincas, semper time ne vincaris. utque semper tutus sis, nunquam esto securus. Nam in carnis certamine cum sæpe superior euaseris, nisi quotidie victam vinculis constringas: rupet pacem, non stabit contentis, & cum frenum momorderit, trahet te quo

Auditus.

Odoratus

Gustus.

Tactus.

1. Cor. 7.

uollet, veluti sessorem effrenis & indomitus equus. Tam diu igitur pacem cum illa habere poteris, donec vinetam compeditamque tenebis, ac tanquam fugituum seruum, nunc verberibus, nunc laboribus premes, nunc tenuabis inedia atque vigiliis. Desinit calcitrare iumentum pabulo subducto, in saturitate lascuit. Ex his quae diximus, satis constat, animae atque corporis pacem laboriosam admodum esse & inquietam, & sollicitam, & quae fatigationibus non solum comparetur, sed etiam retineatur. Is tamen eius fructus est, quod possessorem suum ad aeternae pacis bonum feliciter transmittat, si ipse usque in finem ita ut dictum est egerit. Quo cum peruentum fuerit, tunc demum (ut in Isaia legimus) erit opus iustitiae pax, & cultus iustitiae silentium & securitas usque in sempiternum, & sedebit populus meus in pulchritudine pacis, & in tabernaculis fidei & in requie opulenta, inquit dominus. Per quotidiana igitur certamina & ipsam certaminum victoriam, qua malarum cupidinum vires conterimus, ad sempiternae tandem quietis triumphum peruenitur. Restat nunc, ut etiam pacis malignam simulationem, omnibus fugiendam consideremus.

Isa. 32.

De pace simulata. Cap. VIII.

Multiplex animus & fraudulenta simulatione imbutus, pacem praese ferre videtur, & ex insidijs incautos aggredi parat. Blando vultu delinificisque verbis benevolentiam ostendit, & in corde meditatur carnifici nam. Talis pax Saulis fuit erga Dauidem, cui se pacatum ideo respondebat, ut occasionem nancisceretur ipsum perimendi; quod certe perfecisset, nisi lancea ictus ab eo qui petebatur, fuisset euitatus. Talis pax & Ioab in Amasam collegam suum fuit, erat enim ambo Dauidici exercitus duces, amice ac familiariter ipsum alloquendo pugione transfixit. Talis pax & Ismaelis extitit, qui amicissimum se ostendens ad Goliath cum decem virorum comitatu venit, & cum illi conuiuium gratanter fuit exceptus, nulla tamen be

Ismael
Iere. 41

nignitate amicti motus est ne pñceret quod animo ysa-
 bat, inter epulas ipsum primo Godoliam, deinde illos
 qui in præsidio erant, concidit, oppidumq; occupauit.
 Eo loci postea octoginta viros Hierosolymam ad sacri-
 ficandum pergentes, vt ad se in Masphat diuerterent,
 rogauit, veluti pro magno habiturus, si tales hospites
 habere sibi contigisset: cum autem venissent, rebus vi-
 taq; simul spoliavit, præter decem, quibus non pietate,
 sed auaritia ductus pepercit, q̃ thesaurum in agro de-
 fossum se illi indicaturos dixerant. Talis pacis non pau-
 ca exempla in annalibus quoq; habentur Machabæo-
 rum. Nam & Antiochus Eupater cum pacem iurasset p̃
 sidio Sion, intra arcem receptus violauit iuramenti fi-
 dem; & muros quos obsidione capere nō poterat, frau-
 de intercepit, diruiq; iussit. Sic & Alchimas pacem Asi-
 dæis iureiurando firmatam cum dedisset, sexaginta ex
 eis die vno interim fecit. Et Triphon Antiochi regis
 adolescentis exercitus præfectus, primo Ionathan re-
 gis amicum simulatæ beneuolentiæ blanditijs illectū
 interfecit, deinde regem ipsum; atq; hac tanta vñsus per-
 fidia, Asiæ regnum possedit. Et Ptolemæus Abibi filius
 Simone liberoscq; eius Mattathiam & Iudam ad Hie-
 richuntē in arce Doeck inuitatos, & iam vino epulis-
 que graues inuadens, repenti cēde sustulit. Andronicus
 quoq; Antiochi regis præfectus, Oniam sacerdotem,
 cum iurasset nihil se ei nocturum, de asylo euocatū rru-
 cidauit, nec tamen impune huic fuit. Ipsum enim rex ca-
 pite plecti iussit, comperto quod ab Oniæ æmulis pe-
 cunia corruptus id egisset. Nonne pax istorum omni fu-
 it detestabilior bello, omni aperta simultate deteriore?
 Superata est tamen (vt ad nostra veniamus) Iudæ Sca-
 riorum scelere, Dominum suum, qui est omnium domi-
 nus, omnium credentium redemptor, omnium salua-
 tor, a quo in apostolatū ascitus fuerat, quem sibi pe-
 des lauisse sciebat, cū quo pascha comederat, cuius cor-
 pori & sanguini communicauerat, quem tot miracula
 fecisse iam viderat, quem iustum, quem piū, quem sem-
 per innocentem & in omnes beneficium nouerat, eum

1. Mach. 6.

Antiochus

1. Mach. 7.

Alchimas.

Triphon

1. Mach. 12

Ptolemæus

Androni-
cus.

(proh nefas) ad necem prodidit, & in manibus quærentium sanguinem eius dedit, triginta non amplius argenteorū precio allectus, quos a ludæis accepit. Non fuit ergo veritus tam profano animo, tam mente impia ad talem dominum accedere, & ei osculum pacis offerre, quem tam paruo iam vendiderat. Sed vide huiusce nefandi flagitij terribilem exitum: conscientia pulsatus veniam desperavit, quam certe si petisset, impetrasset, & qui pro suis crucifixoribus orauit, proditori quæ pepercisset. Ille tamen dolore superatus, ipse sibi mortem conscivit, laqueo se suspendens, & infelicem animam æternæ mortis tenebris tradens. Ne igitur vel ludæ vel alijs infidis & execratis, quorū modo fecimus mentionem, similis habearis, maxime in pace concilianda conseruandaq; cauendum tibi erit, ne quid similes vel dissimiles, & erga eum cui blandiris, aliam faciem oris, aliam cordis præstes. Alioquin dicetur tibi, quod in Ecclesiastico est scriptum: Væ duplici corde & labijs scelestis, & manibus malefacientibus, & peccatori terram ingrediendi duabus vijs, vel illud Abacuc propheta: Væ qui potum dat amico suo, mittens fel suum & inebrians, vt aspiciat nuditatem eius. Si te ista parum terrent, vt paulo perplexius dicta, audi etiam illud in Jeremia scriptum, quo nihil planius apertiusq; dicti queat: Sagitta vulnerans lingua eorum dolum locuta est: in ore suo pacem cum amico suo loquitur, & occulte ponit ei insidias: nunquid super his non visitabo dicit dominus? aut in gente huiusmodi non vlciscetur anima mea. Sunt præterea qui amice admodum ac beneuole loquuntur cum altero, & statim eide m absenti detrahunt. Vbi audit, commendant & extollunt: vbi autem non audit, carpunt ac suggillant, & quem modo laudauerant, rursus dictis petulantibus incessere non verentur. Istos quoq; dei sapientia reprobatur in prouerbis, dicens. Arrogantiam & superbiam & viam prauam & os bilingue detestor. Displicet igitur illi, cui nullum placere potest malum, simulata pax, non solū illorū q; factis offendunt, sed etiam istorū q; de absente ybis obloquuntur.

Eccl. 2.

Abac. 2

Iere. 9.

Prou. 8

tur, de quibus in Iob scriptum est, Simulatores & calli
 di prouocant iram dei. Ne ergo in iram istam, qua ni-
 hil est horribilius, incidere tibi contingat, noli tratri
 tuo intendere dolos, noli verbis lenibus eum palpare,
 vt nihil metuentem vel facilius euertas, vel securius
 infames. Quod si tibi tuæ fraudes, vt ex diuinæ scriptu-
 ræ sententijs didicisti, magis nocebunt quam vili alii,
 quæ dementia est, simulata pace alios lædere velle, & te
 ipsum in æternum damnare? alios leuiter ferire, & te
 ipsum lethali plaga afficere? alius fortunas, vitam, famā
 auferre, & tuam propriam animam, quæ his omnibus
 longe est pretiosior, igit in extinguiibili sine fine cruciā
 dam tradere? Quicquid dolose maligneque agis, latere
 potest homines, deum nihil latet, cogitationes tuas in-
 spicit, cor tuum intuetur. Quod si forte a pace, quæ proximo
 tuo debes, alienatum viderit, ipse suam pacem, quæ oēm
 sensum exuperat, iratus tibi denegabit. Non est pax
 impijs ait dominus, si non est, haud dubium quoniam neque e-
 rit. Ideo enim non est, quia neque dum cogitant malum, ne-
 que dum operantur conquiescunt, & post commissum
 ipso conscientia morfu torquentur. Ideo autem non
 erit, quia uita quoque defuncti eo descendunt, vbi nul-
 la est quies, nullum otium, sed assiduus labor, sempit-
 ernus horror, supplicia nunquam finienda. Talia quip-
 pe manent simulatores ipsos pacis, & sub amicitia
 persona latentes insidiatores. Non enim deo obedi-
 unt, sed prauæ mentis libidinem secuti, quod ipse pro-
 hibet hoc agunt. Dei omnipotentis lex est, Non men-
 tiemini, nec decipiet unusquisque proximum suum. Non
 facies columniam proximo tuo, nec vi opprimes eum.
 Non oderis fratrem tuum in corde tuo, sed publice ar-
 gue eum, ne habeas super illo peccatum. Hi vero con-
 tra verita ire audent, mentiendo, decipiendo, calum-
 niando, opprimendo, odiendo, et odium sub pacis no-
 mine tegendo ac dissimulando, vestemque malignæ
 dupliciratis induendo, cum lex et hoc prohibeat, di-
 cens. Vestem quæ ex duobus texta est non indueris.
 Quanto autem magis deo inobedientes fuisse conuin-

Iob. 36

Isa. 48

Leui. 19

1. Thes. 5

Centur, tanto acerbiora inferni supplicia subire cogentur. Hi sunt enim quibus propheta in psalmo per spiritum sanctum stimularis imprecatur, dicens: Labia dolosa in corde, & corde locuti sunt, disperdat dominus vniuersa labia dolosa. Et iterum in alio psalmo: Qui loquuntur pacem cum proximo suo, mala autem in cordibus eorum, da illis secundum opera eorum, & secundum nequitiam adinventionum ipsorum. Et paulo post infert: Destruere illos, & non ædificabis eos. Quod si destruendi & non ædificandi sunt, quis illis spei locus erit relictus, tormenta illa quæ in inferno sunt euadendi? Sed fortasse cum processerint doli, cum malum quod cogitauerant peregerint, se quieturos confidunt? Audi ant ergo Apostolum dicentem, Cum dixerint pax & securitas, tunc repentinus eis superueniet interitus, sicut dolor in utero habentis, & non effugient. Quod si quicquam consummato scelere lætari contigerit, momentanea profecto ac breuissima est cuiusque flagitij delectatio sed nisi pœnitudo intercesserit, dolor subsequetur perennis, & nullo prorsus fine claudenda pœnarum inquietudo. Quoniam pro peccato quo deus infinitus offenditur, infinita debet esse pœnitio. Ista nobiscum euoluētes demus operam, ne quid maligna mente fingamus coram alijs, ne quid simulemus, quod vel illis vel nobis noxium fore nouimus aut iniquum, aut turpe & inhonestum. Simpliciter sine fraude, sine inductione, sine malitia, sine fūco omnes diligamus, tam verbo quam opere, ut pacem sinceram, puram ac veram & cum alijs & nobiscum habeamus, ipsique deo pacis placere possimus, qui de cælo veniens pacem attulit terræ, pacem ijs qui longe, & pacem ijs qui prope, neminem credentem respiciens, omnes autem ad pacem inuitans mutua inter nos dilectionis, ut huius pacis merito, quæ in præsentia est, illam perpetuam atque perennem, quæ est in futuro, consequamur. Si enim in simplicitate fraternæ pacis ambulabimus, si passionibus nobiscum pugnantibus rationi subiugando domabimus, in Christo regescemus, in Christo exultabimus. Ipse est pax nostra. Ipse posuit fines

De charitate Liber III. 285

tuos pacem, & adipe frumenti satiat te. Ipse diligentibus pacem propitiabitur ac fauebit, & eosdem cum ad iudicandum uenerit, in suum suscipiet consortiū cum charitate perpetua atq; perfecta, vt impleatur quod dictum est. Misericordia & veritas obutauerunt sibi, iustitia & pax osculatæ sunt.

P sal. 84.

De bonitate. Cap. IX.

ET quoniam ex his quæ diximus colligitur pacem prodesse omnino non posse, nisi bonis, nisi honestis, nisi iustis, & virtuti sanctitatiq; deditis, opportunum videtur de bonitate ipsa nunc disserere. Bonum igitur id esse dicimus, quod iustum ac honestū censetur, quodq; vt fiat lege diuina iustum est, sic contra-rio id esse malum quod turpe, quod iniustum, & a ratione alienum, quodq; fieri cælesti interdicto prohibitum apparet. Cætera vero quæ neq; vetita neq; consuta esse constat, in medio posita sunt, & nec bona nec mala iudicantur, sed si bene vtaris, bona erunt: si male, mala, vt diuitiæ & dignitates, & huiusmodi cætera. Si ad multorum vtilitatem te conuerteris, proderunt: si autem luxuriæ te libidiniq; tradideris, nocebunt: atq; his contraria paupertas iuuabit, si patienter feres, & contem-ptis opibus nihil amplius, quam quod sustentandæ vitæ satis est appetes, vt Christo seruias. Offendet autem si per impatientiam deum probro aliquo lacefferis, vel ad furtum rapinamq; auaras porrexeris manus. Cuncta igitur id genus bona erunt, si admixta illis virtus fuerit, mala vero si adhæserit nequitia. Ad bona autem malaq; dñi iudicanda sapientum acquiescendum esse consilio ratio admonet. Sed sapientia in quam nullus cadere potest error, deus est. Diuinis ergo præceptis institutisq; niti, & eorum autoritate de omnibus decernere tutissimum erit. Indicabo tibi o homo, inquit Michæas propheta, quid sit bonum, & quid dominus requirat a te, vtique facere iudicium & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum deo tuo. Bonam esse ait iustitiam, bonam misericordiam, sed bonorum omnium

S

que agimus, finem in deo constituendum esse docet. Nam cum omne bonum expetibile sit, & quo melius, eo magis expetendum: nihil autem deo esse potest melius, quam solus cuiusque boni fons & origo est: nihil ergo desiderari, nihil concupisci supra deum debet. Ille itaque naturæ rationique repugnat, & diuinæ refragatur voluntati, qui ea que bene agit, alio quam in deum dirigit. Quod si omne datum optimum & omne donum perfectum, desursum est descendens a patre luminum, ut Iacobus apostolus ait, in quem iustius decentiusque omnes bonæ animi atque corporis actiones referri poterunt, & in eum a quo sunt? & pro quibus ipse se tibi donat, dicens: Ego sum merces tua magna nimis, id est, summa & ultra quam nihil habetur expetendum: quaque adepta beati sumus, & propter quam solam studio incubitur virtutum, vitiaque vitantur. Falluntur igitur illi, qui in virtute hominis beatitudinem collocant, cum beatitudo præmiū sit virtutis, & non virtus, quæ bona corporis vel fortunæ ei adiungunt, cum omnia caduca fragilia que sint, nec per se bona esse queant. Stabile autem bonum beatitudo est, & penne, & perpetuum, cuius adipiscendi gratia etiam aduersa pati bonum esse dicimus. Et prosperis insolescere malum. Contra vitia pugnare bonum, illis vero subijci malum. Virtutum autem armis opus est ut vincamus, & cum his nos munierimus, omnis vincendi spes in deo collocanda erit. Sine me (inquit) nihil potestis facere. Ipsæ quoque virtutes donum dei sunt, dicente Apostolo, Quid habes quod non accepisti? Si non accepisti, ora ut accipias. Petenti datur, pulsanti aperietur. Incipe velle, & mereberis accipere. Si acceperis, constantiter retine, fideliter operare, ut bono summo, quod in istis quæ præcepta sunt, perseverantibus datur, dignus inueniaris. Firmus esto in fide, longanimis in spe, ardens in charitate. Sume scutum fidei, in quo possis omnia tela nequissimi ignea extinguere. Sine fide placere deo impossibile est. Fides autem sine operibus mortua est. Vtrumque seruemus ut vitæ æternæ

Iacobi. 5.

Gene. 15.

1. Cor. 4.

De charitate Liber III 285

spem habere possimus. Quoniam vt Iohānes ait: Si cor nostrum non reprehenderit nos. fidutiam habemus ad deum. 1. Ioh. 3.

Vt autem cuncta pie recteque facta atque cogitata profint charitate fundata sint, ea absente nulla prodesse poterit virtus, nulla iuuare operatio, & beneficia quæ proximis præstamus, ab illa quā deo debemus dilectione proficisci debent. Ista quidem viæ bonum efficiunt, quem eundem propter futuræ beatitudinis expectationem non incertam beatum appellamus, & hoc edocti a domino qui ait: Beati pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum cælorum: Beati misericordes, quoniam ipsi possidebunt terram: Beati qui lugent, quoniam ipsi consolabuntur, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam ipsi saturabuntur: Beati misericordes, quoniam ipsi misericordiam consequentur. Beati mundo corde, quoniam ipsi deum videbunt: Beati pacifici, quoniam filij dei vocabuntur: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum cælorum: Beati estis cum maledixerint vobis homines & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me, gaudete & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. Sit ergo in te ista virtutes in terra, vt & nunc spe beatus sis, & postea beator mercede in cælo. Audi præterea & apostolum præcipientem: Spiritu ambulate & desideria carnis non perficietis. Manifesta sunt, inquit, opera carnis, quæ sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, luxuria, idolorum seruitus, veneficia, inimicitia, cōtētiōes, æmulatiōes, iræ, rixæ, dissentiōes, sectæ, inuidiæ, homicidia, ebrietates, comestationes, et his similia, quæ prædico vobis sicut prædixi: quoniam quæ talia agunt regnum dei non consequentur. Ista detestare & his quæ sequuntur nauiter te accinge. Fructus autem spiritus ait, est charitas, gaudium, pax, patiētia, benignitas, bonitas, longanimitas, mansuetudo, fides, modestia, continentia, castitas. Habes hic quidem & quæ tibi vitanda sunt ne malus ac miser sis, & quæ expetenda vt bonus beatusque euadas. Vt autem virtutibus affluas bene agendi cupidus

Mat. 5.

Gala. 5

- tas efficiet amorque virtutum. Illas amplecti nihil te impediatur: illas deferere nihil te cogat. Mortem minatur tyrannus, sed virtus pollicetur immortalitatem, opes hostis diripit, sed virtus thesaurum suum habet in cælo, quem neque fur surripere, nec tinea potest corrumpere. Quid quereris de amissione fluxæ atque fragilis rei, & de æterni boni possessione mox capiendâ nō lætaris? Ad illam diu optatam beatitudinem hinc decedens peruenies, tantum ut virtutes tibi sint comites cura, quibus hæc promissa est merces. Beatus es si cū propheta dicere poteris domino: In via testimoniorum tuorum delectatus sum, sicut in omnibus diuitiis. Non te pigeat diuinas legere scripturas, audire, discere, & cum didiceris, alios docere, & quod doces, ipse facere. Qui enim docuerit & fecerit sic, magnus vocabitur in regno cælorum. Diuinorum scientia, omnium quidē scientiarum præstantissima est. percepisse tamen illam nihil proderit, nisi etiam secundum illam viuatur. Sapientissimi Salomonis sententia est, Nihil esse melius quam lætari in opere suo, & hæc est (inquit) pars hominis. Est enim scriptum, Opera illorum sequuntur illos, & in euangelio non otiosis, sed operariis datur denarius. Vnde Apostolus: Dum tempus habemus, operemur bonum ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. Non ergo qui scit, sed qui facit bonum, beatus est. Porro cum benefeceris, deo gratias age. Ipsius donum est, quicquid boni agimus. Bonam vero actionem, bonorum contemplatio parere solet. Maximi ad virtutem stimuli sunt, quāti ea faciendā sunt cogitare, per quæ ad summum bonorum peruenitur, quod nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis descendit. Et cum tam immensa, tamque inæstimabilis merces iustis ac virtute præditis viris proposita sit, plurimū semper haberi debet virtus. Beatus est igitur vir, sicut scriptum est, qui in sapientia morabitur, & in iustitia meditabitur, & in sensu cogitabit circumspectionem dei. Ad hanc considerationem & Apostolus nos vocat, dicens: Quæcunque sunt vera, quæcunque iu-
- Psal. 118**
- Ecc. 35.**
- Gal. 6.**
- Ecc. 14**
- Phil. 4**

sta, quæcunque scita, quæcunque amabilia, quæcunque bonæ famæ, si qua virtus, si qua laus disciplinæ, hæc cogitare. Talia enim cogitando proficimus, & impletur in nobis quod in psalmo dicitur: Ibunt de virtute in virtutem, & videbitur deus decorum in Sion. Hæ sunt enim mansiones populi dei, per quas ad terram promissionis itur, & gradus per quos psallendo dei templum in gredimur, & scala Iacob, per quam de terra sublati ascendimus in celum, ut iam manifesto inuisibilis dei fruamur conspectu, & plene sequere beati simus. Idcirco & Apostolus qui retro sunt obliuiscens, ad ea quod sunt priora extendens seipsum, ad destinatum persequitur brauium supernæ vocationis dei in Christo Iesu. Talis est omnis iustus, de quo Psalmista ait, iustus ut palma florebit, sicut cedrus Libani multiplicabitur, quod & Salomon testatur, dicens Radix iustorum proficiet.

Quod bonitas & perfectio donum dei sit.

Cap. X.

ET enim proficiendo ad bonitatis iustitiæque culmen peruenient iusti, ut de mundo exeuntes Christum sequantur, & perfectionis iter ingredi incipiant. Si vis (inquit) esse perfectus, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & sequere me. Perfectio est igitur, contemptis diuitiis Christi imitari paupertatem, spreteque inanis gloriæ ambitione, humilitate se deicere, quia & ipse cum eum regem vellent facere, recusauit, dicens: Non est regnum meum de hoc mundo, & Non veni (inquit) ministrari, sed ministrare, & cum dominus esset, seruum se fecit. Præterea semetipsum abnegare, & aliorum subditi imperio, consummatæ virtutis est: quia & ipse obediens fuit patri usque ad mortem crucis. Ad hæc non solum amicos, sed etiam inimicos diligere, quia & ipse pro illis, a quibus tormenta patiebatur, orauit. Repudiatis etiam nuptiarum copulationibus perpetuam seruare castitatem, quoniam & ipse castus fuit, de casta matre genitus, de casto seruo baptizatus. Postremo pro amore dei nullum laborem recu-

Psal. 83

Phil. 3.

Psal. 91

1. prou. 12.

Mar. 19.

Iohan. 6.

Mar. 10.

sare, nulla refugere pericula, nullo supplicij necisque genere terreri, omnia prius aduersa perpeti malle quam dei mādaturū prauaricari, hoc erit calicem bibere pro Christo, quem prior pro nobis bibit Christus. Qui tamē hoc fecerit, nequaquam in eo quod pro Christo sustinet, se gratiam retulisse putet, sed beneficii plus accepisse. Idem enim ille qui pro nobis pari voluit, ut nos pro sui nominis gloria sustinere possimus præstat. Facimus quidem satis cum obedimus, nulla tamen apud illū im-
 perandi est causa, nisi ut remuneret obedientes. Neque enim nostro obsequio indiget deus, sed nos ipsius indigemus iussione: ut cum hoc quod iussum est impleuerimus, accipere illud quod promissum est, mereamur, tamen si hoc quoque, ut iussa perficere valeamus, eius munus sit, cuius benignitatis est perficientibus promissa tribuere. Quicquid igitur a nobis exigit dominus, nihil ex eo ipsi accedit cum præstatur, sed nobis duntaxat prodest, qui pro modico bono quod præstamus, bonū illud quod omnem superat taxationem, ab ipso recipimus. Quanto igitur benignior atque indulgentior dominus, tanto nos ei promptius perfectiusque seruiamus quamquam penitus perfecti esse non possumus, donec corporis huius onere premimur. Vnde dictum est, Corpus quod corrumpitur, aggrauat animam, & terrena in habitatio deprimit sensum multa cogitantem. Et caro pugnat aduersus spiritum, & spiritus aduersus carnem hæc sibi inuicem aduersantur, ut non ea quæ volumus faciamus. Ita quæ in hac vita sicut proficere, ita & deficere, contingit, & quemadmodum peccatores per pœnitentiam sanctificantur, ita sancti per fragilitatem peccant atque delinquant. Sanctorum tamen siue iustorum nomen non amittunt illi, qui dum se peccasse dolent, cito corriguntur. Peccauit Moyses, peccauit Aaron, peccauit Dauid, peccauit Petrus, peccauerunt omnes reliqui discipuli, cum tempore dominicæ mortis a fide defecissent. Solus tamen de sanctorum numero excidit infelix Iudas; quia licet de scelere doleret, de venia tamen desperauit. Cum igitur nemo tam perfectus

Sapi. 9.

fit, quem non aliquando labi coningat, nemo in præ-
 senti potest esse perfectus, nisi pro conditione fragili-
 tatis humanæ, secundum quam dictum est: Estote per-
 fectioni sicut & pater vester cælestis perfectus est, non di-
 xit, quantum ille perfectus est, quod impossibile quidem
 erat, sed sicut ille, ut pro viribus entiamur ei similes
 esse in omni bonitate & iustitia & virtute, qui ad simili-
 tudinem & imaginem suam nos creauit. Tunc autem ple-
 ne perfecti & consummati erimus, cum ablata omni
 mortalitatis molestia in ipso viuere incipiemus. Nunc
 enim videmus in ænigmate per speculum, tunc autem
 facie ad faciem, & sicuti est eum videbimus: quæ sola
 visio efficit nos beatos, atque omni virtute repletos, &
 iam neque culpæ neque tentationi obnoxios, quibus mis-
 rijs interim carere omnino non possumus. Danda tamē
 est opera, imo omni labore conandum, ne quando in il-
 la peccata quæ ad mortem ducunt, incidamus. Quod si
 etiam minima quæque (quantum in nobis est) vitare stu-
 derimus, vel nullus vel rarus admodum ad graua &
 quæ mortem afferant, lapsus nobis eueniet.

Mat. 5.

De moderatione virtutum. Cap. XI.

Porro in exercendis colendisque virtutibus ita nos
 gerere oportet, ut neque ad dexteram neque ad si-
 nistram declinemus: quoniam extrema vitiosa
 sunt, in medio autem est virtus. Ponam, inquit, domi-
 nus, in pondere iudicium, & iustitiam in mensura. Tu
 qui te ita institutum compositumque senseris, caue ne
 qua inanis gloriæ appetitio animum tuum attollat, &
 quod humilitate congestum est, arrogantia dissipet.
 Ad exemplum aliorum virtus tua sit exposita semper,
 non ad iactantiam neque ostentationem, ut tua iusti-
 tia (sicut præcipit dominus) in occulto sit conscientiæ
 tuæ, & tamen ad laudem largitori virtutum deo præ-
 standam, qui te viderint, concitentur. Prouidemus enim
 bona (ut Apostolus ait) non solum coram deo, sed etiā
 corā omnibus hominibus, ut videlicet ex cōuersatione
 ipsa deū laudent, se corrigant, & vna nobiscū saluent.

Isa. 28.

Rom. 12

Caue etiam nequando inuideas melioribus. Qui enim bonis inuidet, diuinæ benignitati calumniam facit, cū omnis hominum bonitas ex deo sit. Gaudeamus igitur bono alieno æque ac nostro: & in alijs, sicut etiam in nobis, dei beneficia laudemus. Illum vero qui virtutibus nos antecellit, & diligamus corde, & opere imitemur: neque in quo ipse profecit, sed in q̄ nos defecimus doleamus. Si autem contigerit nos ipsos ab alijs pati inuidiam, huiusce rei causam discussa animi nostri conscientia, inquiramus: & si hoc nostra culpa fieri cognouerimus, emendemus, sin aliena, æquo animo feramus. Vsu enim uenire solet, vt malis odio boni sint, arrogantibus mites, casti incontinentibus, impijs religiosi. Veruntamen si deo placuerimus, nihil nobis nocere poterunt hominum iniustæ persecutiones. Quinimo beati sunt, qui persecutiones tolerant propter iustitiam. Abel a fratre ob inuidiam occiditur. Et idem liuor in Iosephum innocentem fratres compulit sæuire. Armavit & Saulem inuidia aduersus Dauidem, reges iniquos aduersus dei seruos prophetas, & communem humani generis inimicum aduersus Iob iustissimum incitauit. horum autem si finem consideres, fatearis necesse est, non ipsis nocuisse mala quæ passi sunt, sed profuisse. Ideo quippe & apostoli gaudebant in contumelijs pro nomine Iesu susceptis. Gaudebant & sancti martyres pro veritate supplicijs affecti, quoniam per ea deū se magis demereri sciebant. intrepidi igitur iugula persecutoribus ferienda porrexerunt, vt fidem domino integre seruata sanguis effusus restaretur, & virtus nullo superata tormento, præmia caperet felicitatis æternæ. Nihil igitur nocere potest viro iusto, nec miser est quem iam beatificauit spes gloriæ cælestis merito virtutū. Memēto p̄terea vt in oib; prudentiam obserues. præterita recordare, præsentia dispone, futura cogita. Tūc cū q̄s in aliquo crimine lapsos fuisse recoles, eorū casus te in via vitæ cautiorem reddet. Quos autē recte incedere conspicias, eorū consideratio magis te ad amplectendam accendet virtutem. Futurorum verō

Abel.
Ioseph.
Dauid.
Prophetę.
Iob.

Apostoli.

Martyres

De charitate Liber III. 291

memoria & terreat te minis mortis æternæ ne pecces
& hortabitur vitæ pennis pollicitationibus, vt in bo-
nis actibus perseueres, nullo labore defatigatus, nullo
impeditus præsentium incommodorum periculo, om-
nia dura atq; aspera vincens animi præoptitudine, dum
ad summum bonorum peruenire contendis. Et hoc q-
dem erit, non modo prudenter viuere, verumetiam
iuste atque constanter. Quoniam iustitiæ partes sunt
inhonesta respuere, recta diligere, de omnibus diudi-
care, vnicuique rei congrua distribuere: Constantiæ
autem ab officio nō discedere, nec aduersis delicti, nec
prosperis efferrī, in omni rerū euentu æquabilem se
præstare, pro religionis assertionē impiorum potenti-
am nihil vereri, & a vita prius quam a fide recedere.
In omni autem colenda conseruandaque virtute, non
philosophorum opinionibus niri debes, sed sanctarū
autoritati inhærere scripturarū. Quæ confirmatus, in-
telliges contra Stoicorum sententiam, posse alium alia
virtute magis excellere, neque necesse eē, vt qui vnā ha-
buerit, eum habere omnes. In Abel ante omnia quæ
in illo erant, laudatur simplicitas, in Enoch munditia
in Noe longanimitas, in Abraham obedientia, in Isaac
pudicitia, in Iacob laboris toleratio, in Ioseph pro in-
iuria beneficii repensio, in Moysē mansuetudo, in Iosue
de dei promissione fiducia, in Iob inuicta calamitatū
patientia, in Dauide vindictæ abstinētia, in Salomo
ne sapientia, in prophetis ad arguendos reges animi
magnitudo. Inter Apostolos quoque eminuit, in Pe-
tro erga dominum pietas, in Iohanne puritas, in Pau-
lo charitas, in omnibus veritatis prædicandæ studiū,
patientiaque persecutionum. Et cum ita sit, tollituro-
mino illa necessitas omnium pariter habitatum virtu-
tum vna habita, paritasque cunctorum. Quæ si esset,
nemo magis ista quam illa virtute præstare potuisset,
neque prorsus omnes nihil pdesse sine charitate Paulus
diceret, si nulla eas carere charitate potuisset, & si pa-
res essent, quomodo staret illud, quod idem ait, Fi-
des, spes, charitas, tria hæc, maior aut horum est cha-

Abel.
Enoch.
Noe.
Abraham
Isaac.
Iacob.
Moyses.
Iosue. Iob
Dauid.
Salomon.
prophetæ
Petrus.
Iohannes.
Paulus.

ritas. In eadem quoque virtute alium magis, alium minus, proficere nouimus; alium alio meliorem, sanctiorem iustiorē, perfectioremque esse; & stellam a stella differre in claritate, atque inter beatos etiam diuersitatē eē meritorum. Gradus igitur perfectionis sunt, ut qui in infimo versantur, non desperent de medio, & qui medium attingunt, non diffidant de summo, quem si apprehendere nequiverint, locum tamen suum non deserant, & eo innocentiae statu quem acceperunt contenti, deo gratias agant, multumque se profecisse arbitrentur, si retrorsum non recesserint. Quamdiu erūt arbor bona, bonos facient fructus, iustitiam conseruabunt, deum & proximos diligunt, nemini nocebunt, prodesse omnibus cupient, vnaquaque virtute proficere studebunt. Præclare nobiscum actum erit, si talia præstabimus. Verum tamen si cuncta quæ memorata sunt, deo donante præstiterimus, omnesque bonitatis ac sanctimonie numeros impleuerimus, fragilitatis humane memores semper simus, dicente Apostolo, Qui stat, videat ne cadat. Non enim proprijs viribus confidendum, sed omnis bene agendi beneque perseverandi fiducia in deo sita sit, sine quo ne cogitare quidem quod bonum est, nostra valet imbecillitas. Animum autem ita ut exposuimus institutum atque compositum quæ commoda sequantur, quis æstimet non est tamen silentio prætermittendum, quod scriptura docente didicimus.

De fructibus bonitatis. Cap. XII.

Gene. 18.

Gene. 19.

Primum quidem iustorum preces exaudiri, & eorum merito in impios quoque vindictam differri, sacre historie veritas fidem facit. Oranti Abrahamæ ne pereat iustus cum impio in euerfione futura Sodomorum respondit dominus, parsurum se urbi, si in ea decem tantummodo iusti fuissent inuenti. Bene itaque cum illa ciuitate agit, in qua sanctorum cōuentus aliquis habet. Quamquam ita illis fauet deus, ut in ipsorum gratiam peccatoribus quoque & iniustis ignoscat. Ne autem iustus cum scelestis vno rapiatur interitu, Loth solus multæ in deum pietatis vir ab angelo monitus inde egreditur, & Sodoma Gomora

raque igne de cælo pluyente delentur. Segoro oppidulo quod ille ingressus est ut ibi se cum suis saluaret, pepercit deus, in hoc quoque ostendens quāti sit apud se vel vnius iusti meritum atque gratia. Quæ res etiam in Noe cum vxore & liberis nuribusque seruato clare apparuit. Iusti quippe in arca saluati sunt, iniusti omnes diluuioperierunt. Præter hæc Abrahamo orante steriles feminae pepererunt. Moyse orante plagæ Aegypti cessabant, inimici victi sunt, diuina in plebem ira placata est. Illo iubente orauit Aaron, & incendium quo populus inuoluebatur, cessauit. Eiusdem Moyfi preces ita quæ serpētum ictibus disperibant, remedio fuere. Elia deprecante ne plueret, suspensus fuit cæli humor per annos tres cum dimidio. Quo rursus ut plueret orante, cælum dedit pluuiam & terra fructum, Idem in Sarepta viduæ pauperculæ nihil habenti, farinæ oleique copiam non largitione, sed oratione contulit, filiumque eius mortuum ad vitam reuocauit. Quid adhuc? Fluminis cursum stare fecit, donec diuisis aquis ad vltiorem ripam per siccum transiret. Elisei oratione aqua potu nota salubritatem recepit, terra sterilis fecunditatem, vidua Samaritana cum inopia laboraret, oleo abundauit. In Suna ciuitate mulier, apud quam ille hospitabatur, diu sterilis filium suscepit, & cum deinde hunc ipsum filium morte sibi sublatum fieret, mox ab eo vitæ restitutum vidit. Item Eliseus cum orasset, pulmentum amarum in dulcorem conuertit. Centum hominum turbam, viginti panibus satiavit. Leprosum Naamam sanum fecit. Ferream securim in fluuium delapsam enatare in ligni modum compulit. Ab inimicorum obsidione non virium, sed precum virtute se expediuit, ac ne in morte quidem miraculis caruit: mortuus mortuum hominem tactu solo suscitauit, & qui iam in corpore non viuebat, alterum viuificare meruit. Quid multa? Diuini homines adhuc in terra degentes cælo imperant. Sol & luna ad orationem Iosue ducis cursum suum frenare coacti sunt, donec ille hostem persecutus videretur. Et si cæle-

Gen. 10.

Ex od. 27.

Nume. 14

16. & 21.

2. Reg. 17.

Iacob. 5.

3. Reg. 14.

4. Reg. 2.

4. Reg. 4.

Ibidem.

Ibidem.

Ibidem.

4. Reg. 6.

Ibidem.

4. Reg. 1.

Iosue. 10.

frua sanctis tuis domine seruiunt, quanto magis terre-
 na? Non immerito igitur tibi seruiendo regnant, tibi
 famulando dominantur. Apostoli tui domine despera-
 tas hominum ægritudines curauerunt, mortuis vitam
 reddiderunt, dæmonia de obsessis corporibus eiecerunt.
 Ac ne solis illis hoc datum crederemus, eadem post il-
 los miracula per sanctos tuos factitata vere fideliterq;
 referuntur. Ex quo satis patet, quantum diligentes te
 diligas, cum per eos tuam potentiam tuamque bonita-
 tem mundo manifestes. Petrus Dorcam, Iohannes Dru-
 sianam, Matthæus Egippi regis filium, Paulus Eutichū
 a morte ad vitam suscitauerunt. Quæ terrena potestas, q̃
 naturæ vis efficere hoc potuisset; quod electi tui domi-
 ne te præstante potuerunt? Per te igitur & regibus ter-
 ræ & populorum dominis plus possunt. Ipsi itaq; & re-
 ges sunt, & plusquam reges. dñi videlicet, quorum deo-
 rum tu deus es. De his quippe apostolus ait: Vos autem
 genus electum, regale sacerdotium, gens sancta. Vere
 enim rex est, qui imperat passionibus, & vere deus est,
 per quem sumus deus ea quæ supra naturam sunt ope-
 ratur, vnde ad Moysen dixit dominus: Ecce cōstitui te
 deum Pharaonis; utpote superaturum magos Phara-
 nis prodigiorum operatione, & fideles de seruitutis iu-
 go liberaturum in manu forti & robusta, de Aegypto-
 q; educiturum, & quoniam in hsdem elucet gloria tua, q̃
 & moribus ostendunt & sermo nibus declarant, modo
 cæli, modo nubes, modo stellæ in scripturis nominan-
 tur. De illis nanque dictum intelligimus, Annunciaue-
 runt cæli iustitiam eius. populo qui nascetur, quem fe-
 cit dominus. Ad illos pertinere sentimus quod legitur:
 Veritas tua vsque ad nubes. Illis conuenire non ambi-
 gimus, quod Apostolus ait: Stella a stella differt in cla-
 ritate. Idem etiam arborum florumque nomina forti-
 ti sunt. montium quoq; & lapidum & liquentium aqua-
 rum. Arbor bona est, qui cum psalmista dicere po-
 test. Ego autē sicut oliua fructifera in domo dei. Flos
 est cui cōuenit quod in Osee propheta est dictū: israel
 germinabit quasi lilium. Mons est qui iustitiæ meritis

Apost.

Petrus

Iohannes

Matthæus

Paulus

1. Petri. 2.

Exo. 7.

Psal. 38

Psal. 35.

2. Cor. 25.

psal. 51.

Gen. 14.

erigitur ac sublimatur, ut sustentaculum ecclesiæ esse
 videri possit, de qua dictum est, Fundamenta eius in mon-
 tibus sanctis. Qui enim confidit in domino sicut mons
 Sion non mouebitur in æternum, montes in circuitu ei-
 us, & dominus in circuitu populi sui. Lapidēs etiā sunt
 quibus dei ciuitas construitur, dicente apostolo Petro:
 Si gustatis quoniam dulcis est dominus, ad quem acce-
 dentes lapidem viuū, ab hominibus quidem reproba-
 tum a deo autem electum & honorificatum, & ipsi tan-
 quam lapides viui superædificamini domos spirituales
 in sacerdotium sanctum, offerentes spirituales hostias
 acceptabiles deo per Iesum Christum. Hos & apo-
 stolus Paulus dicit superædificatos supra fundamentū
 apostolorum & prophetarū, ipso angulari lapide Chri-
 sto Iesu domino nostro, in quo omnis ædificatio con-
 structa crescit in templum sanctum dei. De quo sane tē-
 plo psalmista ad dominum ait: Tu exurgens misereberis
 Sion, quia tempus miserendi eius, quia venit tem-
 pus: quoniam placuerunt seruis tuis lapides eius. Pla-
 cent dei famulis isti ecclesiæ lapides, cum vitam ipsorū
 imitando ad eorum perfectionem nituntur peruenire.
 Idem sicuti montes per virtutum altitudinem nuncu-
 pantur, ita & flumina propter doctrinæ inundationem
 copiamque affluentem. Plenissime enim viam veritatis
 docent, quam viam ipsi terendo iudicis aduentum præ-
 stolantur securi. Vnde dicitur: Flumina plaudent ma-
 nu, simul montes exultabunt in conspectu domini quo-
 niam venit iudicare terram. Neque enim de insensibili-
 bus intelligi potest manuum plausus, aut lætitiæ exul-
 ratio. Qui autem euāgelio credit ei promittitur quod
 de ventre eius flumina fluent aquæ viuæ. Et in diuersis
 diuersæ effulgent virtutes ut decentius cultiusq; eccle-
 siam Christi sponsam exornent, cui quidem ipse spon-
 sus per Ezechielem: Vestiu te, inquit, discoloribus, &
 de qua ad sponsum psalmista ait: Astitit regina a dex-
 tris tuis in vestitu deaurato, circumdata varietate. Alij
 quippe datur sermo sapientiæ, alij sermo scientiæ, alij
 fides, alij gratia sanitatum, alij operatio virtutum, alij

psal. 85.

psal. 134.

1 Petri. 2.

Ephes. 2.

Psal. 101.

Psal. 97.

Iohan. 7.

Ezech. 16.

Psal. 44.

1. Cor. 12.

- prophetia, alij discretio spirituum, alij gratia linguarum alij interpretatio sermonum, hæc autem omnia operatur vnus atque idem spiritus, diuidens singulis prout vult. Ex his autem efficitur corpus Christi, hic nempe manus, ille pes, alius oculus, alius aliud membrum, corpus vero vnum quibus dicitur, Vos estis corpus Christi & membra de membro. Atque membra ista nota quidem deo sunt, quia fortia & robusta, quia sapientia, quia plurimi æstimanda. Ea ipse cognoscere se dicit, quæ sua notione digna sunt, quæq; in suo manent corpore, ea vero ignorare quæ extra ecclesiam sunt, & per peccatum ab ipsa sese alienarunt. Hoc Amos propheta testatur cum ait, Audite verbum quod locutus est dominus super vos filii Israel, & super omnem cognationem quam eduxit de terra Aegypti dicens. Tantummodo vos cognouit ex omnibus cognationibus terræ. Notus enim deus tantum in Iudæa erat, cætera impietas nequitiaq; possederat, his in euangelio ait, Recedite a me operarii iniquitatis, nescio vos. De iustis autem in psalmo est dictum, Nouit dominus vias immaculorum, & hereditas eorum in æternum erit. Porro immaculati sunt qui cupiditatibus repugnant, ne domino peccet de quibus in Delboræ cantico dicitur, Iusti confortati sunt in Israel, vt videlicet superent aduersarias potestates victoriaque potiantur. Idem dona quoque sapientiae & scientiae accipere merentur, Ecclesiaste dicente Homini bono in conspectu suo dedit deus sapientiam & scientiam & lætitiā, quæ nequaquam consequi potuissent, nisi a domino diligerentur, & apud eum in pretio forent. Vnde dictum est, Pretiosa in conspectu domini mors sanctorum eius, non esset eorum mors pretiosa, nisi præcessisset vita sancta. Ob quam quidem etiā filii dei effici merentur, & domus in qua habitet deus
- Amos. 3.** Quod filii dei fiant, Iohannes in epistola testatur dicens Si scitis quoniam iustus est deus scitote & omnis qui facit iustitiam ex ipso natus est. Idem in euangelio, Quot quot autem receperunt eum dedit eis potestatem filios dei fieri qui non ex sanguinibus neq; ex voluntate car-
- psal. 36.**
- Iudi. 5.**
- Eccle. 2.**
- psal. 115**
- 1. Iohan. 2**
- Iohan. 1.**

his neque ex voluntate viri, sed ex deo nati sunt. Quod præterea domus dei sint apostolus Paulus Corinthios instruens declarat, cum ait, Nescitis quia templum dei estis, & spiritus dei habitat in vobis? Et iterum, An nescitis quoniam membra vestra templum sunt spiritus sancti, qui in vobis est. Et cum non modo intra se deum habitantem habeant, verumetiam ipsi in deo habitent, hoc est in templo non manufacto neque huius creationis. Inter vasa quoque templi computantur, ex his Paulus vas electionis appellatus est, portans nomen domini in gentibus & ipse in domino permanens. Cæteri etiam apostoli apostolicique viri vasa electa fuisse, vasa magnæ domus, alij quidem aurea, alij vero argentea. Ad quos propheta: Mundamini (inquit) qui ferris vasa domini. Neque poterit esse vas domini, qui ab omnibus nequitie sordibus non fuerit emundatus. Etenim peccator quoque vas est sed in contumeliam factum non in honorem, vas impurum, vas non dei, sed diaboli. Quisquis igitur & spiritus sancti habitaculum, & vas dei sanctificatum atque utile esse desideras viam derelinque vitiorum, ac per virtutum semitam gressus tuos dirige, ab otio atque voluptatibus discede, & ad cælum ascendendi labori ac sollicitudini te quamprimum accinge ut pro iustitiæ fideique operibus mercedem capere mereare sempiternam, & tandem in illo, pro cuius amore te exercueris feliciter conquiescas.

De præmio iustorum

Caput XIII

ETenim si iustitia pietateque præditi homines ab omnipotenti deo tot tantisque bonis afficiantur in terra, quanto magis in cælo? ubi æternum eis ipse constituit habitaculum, ubi sedem perfectæ consummatæque beatitudinis esse voluit. De qua in prophetis dicitur, Habitacula iustorum benedicentur. Et in psalmo: Sanctificavit tabernaculum suum altissimus. Cumque ita sit, illi proculdubio qui illuc transferentur perpetuo beati ac beati erunt, gaudentes in conspectu

1. Cor. 3. 16.

1. Cor. 6.

2. Tim. 2.

Isaia 58.

Pro. 12.

psal. 45.

- dei semper, iam salutem consecuti nulli prorsus indu-
 riæ obnoxiam, nullius sollicitudinis participem, bono-
 rum omnium plenam atque confertam. Idcirco psalmi-
 sta ait, Vox exultationis & salutis in tabernaculis iusto-
 rum. Idem alibi, Gaudebunt campi & omnia quæ in eis
 sunt. Tunc exultabunt omnia ligna sylvarum a facie
 domini, quoniam venit iudicare terram. Tunc enim
 iusti rapiuntur ab angelis obuiam Christo, & ad partem
 dextram collocati cum ipso ad cælestem regnum transmi-
 grabunt, ipso Christo domino dicente, Venite benedicti pa-
 tris mei percipite regnum a constitutione mundi vobis
 paratum, qui & in peregrinos hospitales, & in egenos
 liberales, & in afflictos iustis misericordes, accipite tam-
 dem pro modicis magna, pro terrenis cælestia, pro bre-
 uibus sempiterna. Hæc igitur erit benedictio illa, de qua
 Salomon ait, Benedictio domini super caput iusti. Quam rem
 latius quidem explicat psalmista dicens, Quis ascendet
 in montem domini? aut quis stabit in loco sancto eius?
 Et respondet, Innocens manibus & mundo corde, id
 est, qui nec actionis improbae, nec cogitationis malignae
 vitio fuerit pollutus. Deinde sequitur, Qui non accepit
 in vano animam suam, nec iuravit in dolo proximo suo,
 hoc est, qui post vanitates & insanias huius mundi non
 abiit, nec quemquam verbis ad fraudem compositis de-
 cipere est conatus. Hic inquit, accipiet benedictionem
 a domino, & misericordiam a deo salutaris suo. Non
 enim ex operibus iustitiæ quæ fecimus nos (ait Aposto-
 lus) sed secundum suam misericordiam saluos nos fecit.
 Iustitia quidem idoneos reddit ad promerendam gra-
 tiam, sed profecto nisi Christi domini merita accessissent
 beatitudinis donum accipere nemo dignus esset. Vnde
 & in psalmo est dictum, Salus iustorum a domino. Nemo
 igitur suis meritis arroget, quod diuinæ est liberalita-
 tis, ne elatione amittat, quod in humilitate sperauit.
 Iustus quia in omnibus se submittit, a domino sublima-
 tur, iuxta illud Ecclesiastici, Qui operatur iustitiam ipse
 exaltabitur. Non solum autem se submittit qui iustus
 est, sed etiam omni proficit probitate, vitiaque deuorat.

psal. 117.
Psal. 95.

Matt. 25.

Prou. 10.
Psal. 23.

Titum. 3.

Psal. 36.

Eccle. 20.

Sic enim in Isaia legitur. Qui ambulat in iustitiis & lo-

Isa. 33.

quitur veritatem, qui proicit auaritiam ex calumnia,
& excutit manus suas ab omni munere, qui obturat au-
res suas ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne
videat malum, iste in excelsis habitabit. Igitur qui in
his non ambulat, non est iustus, & qui non est iustus, ha-
bitare in excelsis non poterit. Iustum autem per eundem
prophetam consolatur dominus, & promissis remune-

Isaia. 3

rationis allicit dicens. Dicite iusto quoniam bene, quo-
ntiam fructum adinventionum suarum comedet. Porro
iustorum remuneratio quid est aliud, nisi æterna beati-

Psal. 105

Psal. 118.

tudo? Beati, inquit propheta, qui custodiunt iudiciū &
faciunt iustitiam in omni tempore. Et alibi, Beati im-
maculati in via, qui ambulant in lege domini. Et in euā-
gelio, Beati qui esuriunt & sitiunt iustitiam, quoniam
ipsi saturabuntur. Hi enim pro operibus iustitiæ reple-
buntur bonis felicitatis æternæ, & ipsa virtutum esuri-
es ac sitis refici merebitur dapibus gloriæ cælestis, di-

Psal. 67

cente propheta. Iusti epulentur & exultent in conspe-
ctu dei, & delectentur in lætitia. Illustrabuntur insuper
ex diuina visione, & animæ beatificatæ decor redunda-
bit in corpore immortalis atque incorruptibili, dicente

Matth. 13.

saluatore. Tunc iusti fulgebunt sicut sol in regno patris
eorum. Caterum ne pluribus immoremur in singulis,
nemo est qui vel fando explicare, vel cogitando queat
comprehendere, quanta siue qualis iustorum in cælesti

1. Cor. 2

regno sit merces, hoc tibi testatur Apostolus, dicens,
Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis
ascendit, quam grande bonum sit, quod deus ipse suis

1. Pet. 1

dilectoribus possidendum fruendumque præparauit. Au-
diamus igitur (si tale bonum consequi cupimus) Petrum
apostolum exhortantem. Succincti (inquit) lumbos me-
tis vestræ, sobrii ac perfecti sperate in eam, quæ offer-
tur vobis gratiam, in reuelatione Iesu Christi, quasi fi-
lii obedientiæ, non configurati prioribus ignorantiae
vestræ desideriis, sed secundum eum qui vocauit vos san-
ctum, ut & ipsi in omni conuersatione sancti sitis. Tanti
est ergo faciēda pie sancteque viuēdi virtus, quā ipsa v-

T

Marci Maruli

tutis merces, quæ est summum hominis bonum, ad quod per hanc quidem virtutem peruenitur. Tales igitur sumus, qualibus ista quæ dicta sunt, conferri credimus.

De peccatis principalibus per septem lepræ genera significatis.

Cap. XIII.

Porro bonitatem ipsam magis ac magis expetimus, cum peccati quod mala considerauerimus. Quicquid legi diuinæ aduersat, quicquid virtutibus contrarium est, rationique repugnans, peccatum est, inter peccatum & delictum quidam discernunt, delictumque leuius esse aiunt. Id enim delictum dici, cum non facimus quod debemus; peccatum vero, cum committimus quod non debemus, in illo boni omissionem esse, in hoc perperationem mali. Vtrobique tamen vocabulo scriptura pluribus in locis indifferenter indistincteque vtitur. Ceterum non parua inter se peccatorum discrimina sunt, cum aliud alio longe grauius sit deestabileque magis, vel diuersi generis atque conditionis. Peccatum in lege veteri per lepram significari nouimus; & sicut variae ibi lepræ species norantur, ita varia esse peccata manifestum est. Colore habituque diiudicant lepræ, sic peccata specie atque pondere. Non incongrue igitur ipsa septem capitalia vitia, septem generibus lepræ nunc comparare conabimur. Prima quidem lepra describitur coloris albi in cute carnis uiuæ cum capillorum aspectu mutato. Albedo ista pallor inuidiæ est. Inuidus de alieno bono dolens, liuidam per se fert faciem: dumque male affecti animi stimulis agitur & inquietatur, in carne uiua vitium esse dicitur, tunc autem & capillus muratur, cum relicto rationis consilio, cuius in capite sedes est, prauæ cupidinis affectum sequimur. Nihil autem nequius, quam quos imitari debemus, eis inuidere velle. Alterum lepræ genus florere dicitur, ac totum quippe corpus a capite usque ad pedes occupare, quæ tamen munda esse putatur, nisi caro uiua apparuerit. Hanc equidem mentis torporē

Leu. 13

Inuidia.

Acedia

esse reor, & ad ea persoluenda quæ tenemur oriositate
 atque ex tædio neglectum, quod vitium acediam appel-
 lant. Ea sane totum hominem possidet, dum mollem
 penitus & effeminatum reddit. Munda autem est, nisi
 caro viua apparuerit: quia vitium istud nec stultis, in
 quib. ratio mortua est, imputatur; nec mala valetudine
 affectis, quorum bona voluntas morbo impedita est
 corporis. Tertia lepræ species, hulus est in carne natū
 & sanatum, & in loco hulceris cicatrix alba siue subru-
 fa, & carne reliqua humilior pressiorq; pili etiam in cā-
 dorem versi. Hulus in carne auaritiā esse existimo,
 cuius vulnus tunc obductum videtur, cum auarus ade-
 ptus est quod concupierat. Cæterum quia nec adepto
 satiatur, nondum sanatum vulnus cicatrix inæqualis ac
 discolor ostendit. Et quoniam ille nulla copia conten-
 tus, in superfluis parandis cumulandisq; laborat sem-
 per, pilos habere dicitur, qui sunt superflua corporis, ci-
 catrix autem alba, delectationem in acquirendo indi-
 cat, rufa ardorem in concupiscendo. Quartum lepræ
 genus dicitur caro & cutis igne adusta & sanata, sed &
 ipsa cicatricem habens albam siue rufam reliqua cute
 humiliorem, pilorum colore mutato, atq; in cicatricis
 cute lepra excrecente. Quid est lepra ista, nisi libidinis
 igne succensa appetitio: quæ tunc quidem sanatur, quā-
 do vel explet legitimo matrimonio auaritatē, vel co-
 ercet excolendæ castitatis gratia. Sed si pristina volu-
 ptatis recordatio labefacere ac mutare cœperit propo-
 situm, nec iam meretricari erubuerimus, cicatrix susce-
 pit inæqualitatem cutis, & coloris pilorumq; mutatio-
 nem. Conuersa est enim in candorem carnis delecta-
 tionis, & in rubedinem inflammatae auaritatis, & in le-
 pram excrecentem, eo qd frequenti vsu non satiat tur-
 pis libido, sed magis accendit. Quintum genus lepræ ca-
 pitis est & barbæ in viro vel muliere: cū loc⁹ humilior
 fuerit reliq; carne, & capillus flauus solitoq; subtilior, le-
 pra inq; capitis & barbæ est. Caput & barba gulæ cōti-
 gua sunt, non iepte igit leprā hanc ad crapulæ vitiū re-

Auaritia.

Fornica-
tio.

Gula.

T 2

feremus. Quoties per ingluuiem impotes rationis facti fuerimus, & iam nec lingua suum implere officium valuerit, capitis ac barbae lepra erit, non capitis & barbae Aaron, in quibus est benedictionis diuinæ vnguentum, sed capitis & barbae eorum, quibus manna fastidio est, & Aegyptiæ carnes voluptati. Capillus autem flavus, qui meretricibus conuenit, gulosorum impudentiā designat, quorum temeritati nihil obstat, quin semper obscœnum ac turpe aliquid aut dicant aut faciant. Tunc vero extenuatur capillus, cum bona animi per luxuriā consumuntur. Locus autem lepræ ubique humilior prædicatur, quia in ea parte virtus animæ deprimitur. in qua peccatur, non in qua non peccatur, potest enim fieri, ut aliquis partim virtutibus præstet, partim alicui vitio deditus sit. Sexta lepra caluiti est. Si in caluitio, inquit, vel recaluatione albus vel rufus color fuerit exortus, & hoc sacerdos viderit, condemnabit eum haud dubie lepræ, quæ orta est in caluitio. Quoniam caluitiū summa capitis occupat, per hoc superbiæ elationem signari reor. Semper se supra se erigit superbus, inani tumet gloria, pares contemnit. Cum de animi bonis inaniter sese iactat, albus color est in vertice: cum de bonis corporeis atque fortunæ gloriatur, rubedo quæ corporeis conuenit, sedet in capite. Et quia caput caluitio deforme fit, utpote capilloꝝ ornamento vacuū, innuit nobis, nihil esse honesto viro indecentius, quàm inanis ac supba suimet iactatio. Septima vero ac suprema istarum, quæ in Leuitico simul tractantur, lepra, non hominis esse dicitur, sed vestimenti. Vestis linea (inquit) siue lanea, quæ lepram habuerit in stamine atque subtegmine, aut certe pellis, vel quicquid ex pelle confectum est, si alba vel rufa macula fuerit, infecta lepra reputabitur. Demus hanc, si libet, quod reliquum est, iracundiæ vitio. Cum enim nulla animi passio ira hominem infatuat atque dementat ut iracundia, merito lepra ista non hominis est, sed vestis, hoc est, eius qui nihil in se hominis habet præter figuram, quique vestimentum hominis dici potius debet quam homo. Qui cito irascitur, leuis est ut linum: qui cito placatur, mollis ut

Supbia

Ira

lana, qui immaniter furit, vestis ex pelle ferina est. Homo enim cum in honore esset, non intellexit, comparatus est iumentis insipientibus, & similis factus est illis. Lepra hæc in stamine est & subtegmine, quia iracundus & intus furore æstuat, & foris petulanti ore rixatur. Quoniam autem ubique color albus ac rufus lepræ tribuitur, quæri potest, quomodo albedo peccato conveniat, cum præsertim ecclesia in Canticis nigram se prius fuisse fateatur cum erraret, deinde formosam, cum credens Christo sponso iuncta esset, quæ ratione igitur lepra candida est vel rufa? Sed quia vel tegimus peccata, vel ostentamus, ideo arbitror lepram candidam hypocritarum esse sepulcris similiū dealbatis. Rufam vero lepram illos habere, qui manifesto & sub multorum conspectu erubescenda committere non verentur. Denique saluatori qui peccata nostra tulit, dicitur. Quare rubrum est indumentum tuum? Præterea fit plerumque ut cum in peccato deprehendimur, ora inficiat rubor, dum accusari magis quam peccare pudet. Quare etiam locus lepræ humilior est quam cætera quæ sana sunt? quia peccatum ad terram animam premit, humique allidit. Vnde & labi atque cadere dicitur, qui peccat stare vero & rectus esse, qui non peccat. Humilem iraque lepræ locum grauitas peccati facit atque pondus, de quo David lamentabatur, dicens, Iniquitates meæ supgræssæ sunt caput meum, & sicut onus graue grauata sunt super me. Non est huius loci de hostiis quoque & expiationibus lepræ differere, satis sit generatim ista breuiterque perstrinxisse. Nec tamen omitemus illud quoque lepræ genus obiter attingere, quod post aliqua seorsum describitur, ut maius aliquid innuat, quam quodcum illis quæ simul enumerata sunt, commune sit. Lepra hæc domus est habentis in parietibus valliculas pallore siue rubore deformes, humilioresque superficie reliqua. Domus ista ecclesia Christi est, hæc maculas patitur, dum hæreticorum fallacibus argumentis impugnat, pallore & rubor in maculis est, quia hi quidem fidelibus inuidendo liuent, atque irascendo inflāmant, sed veritate victi

Color albus

Color rufus.

Quare locus lepræ humilior.

Psal. 37

Hæretici

Ltu. 14

eisdē tādē cedūt, atq; ita reliqs orthodoxis inferiores inueniunt. Recte itaq; sacerdos lapides, in qbus orta est lepra, erui ac pñci iubet, & parietes radi, vt omni prsus ablata erroꝝ spurcitta, nec maculā habeat Chři sponſa nec rugā. Non añ pullulare cōperūt hāereses, q̄ diffeminatū est euangeliū; nec añ lepra hāc iussa est obseruari caueriq; q̄ filij Israhel terrā ingressi fuerunt pmissis. Porro si cui nra leprae expositio duriuscula fortasse vī debitor & extorta, sequatur alios, qui in ipsis enodandis magis sibi placuerint, dūmodo sciat omnes in hoc conuenire, vel lepram peccatum esse asserant. Ergo huiusce morbi vī foeditateq; p̄specta, cogitet, q̄ta peccati, quod ei comparatur, deformitas, qualis pñcies sit. Sicut enim lepra totius corporis pulchritudinē demolit, ita oēm animae decorem corrūpit peccatum, atq; hoc solum malum est, quo illa lēdi perireq; possit. Nunc tandem vnde digressi sumus, eo reuertamur, vt aliam quoque peccatorum differentiam explicemus, ac postremo quae ex illis incommoda nobis oriantur, inquiramus.

De peccatorum differentia. Cap. XV.

Quā dā pēta ita leuia sunt ac minuta, vt his carere oīno nō possimus, & q̄a veniā facile īpetrēt, a nōnullis venialia nūcupātur. Hāc qdē a regno dei nō excludūt, aditū tñ ad illd nobis tādū impediūt, donec expientur. Nihil em̄ ingnatum illuc intrabit. Sed nunc de illis duntaxat nobis erit sermo, q̄ mortifera sunt, q̄q; vitari & debent qdē & pñt, aut si commissa fuerint, pñae doloribus extenuari purgariq; alioq; ad aeternū interitū compellent non poenitentē, tanto acrius puniendū, q̄to delinq̄ndo ab aetate recessit longius. Etenim ex his q̄q; pñciosā sunt, aliud aliō execrabilius iudicatur, ac p̄inde maiore dignum supplicio poenaeque acerbiorē mulētandum. Quodcunque autē peccatū leuiorē modum exceſſerit, mortiferū erit, ideo in scripturis dī peccatum ad mortem, nō ad mortem hāc omnibus communem, sed ad illā q̄ppria damnatorum est, quae vtique illos quos inuadit, non perimit, sed quos

nihil est tetrius, nunquam morituros æternis cruciatibus torquet, doloreque afficit omni morte magis expauescendo. Porro ex hac delictorum specie illud maximum esse creditur, quod blasphemia in spiritum sanctum in euangelio nominatur. Huius criminis a domino saluatore coarguti sunt iudæi, cum dixissent eum in Beelezebub, non in dei virtute eicere dæmonia. Patet ergo, peccatum in spiritum sanctum tunc perpetrari, cum quis dei opera alijs tribuit, nō errore deceptus, sed inuidiæ stimulis actus, vt dei laudē sua procacitate obscuret. Quicumque, inquit, dixerit verbum contra filium hominis, remittetur ei: qui autem dixerit contra spiritum sanctum, non remittetur ei neque in hoc seculo, neq; in futuro. In filiū hominis peccat, qui opinione falsus, Christum purum hominem putat, quæ quidem culpa, quia ex ignoratione est profecta, ad credulitatē conuerso atque correcto protinus condonatur. Si quis vero aperte opera dei intelligens, virtutem calumniatur, dum religioni nostræ inuidet, & quæ per spiritum sanctum facta sunt, impie ad diaboli potestatem refert, huius culpa irremissibilis esse decernitur. Non quæ penitentibus aliquid nō remittatur, sed quod sic peccanti, ad penitentiam conuertendi se facultas denegatur, veluti indigno dei gratia, qui sciens ac prudens deo ausus sit aduersari, & iam cognitam sibi veritatē linguæ petulantiā polluere, tantoque se sacrilegio sponte attrin-
gi. Illos quoque in inferno magis plectendos credimus qui credentes, euangelicisq; instructi doctrinis delin-
quunt, q̃ qui mandatorum dei ignari peccant. quod testa-
tur saluator, dicens, Seruus qui scit voluntatem domini & non fecit, vapulabit multis, qui autem ignorauit & non fecit, vapulabit paucis. Quis præterea negauerit maius esse peccatum eorū qui sub euangelio sunt, quam qui olim sub lege erant? Quis enim nescit cum magis teneri, qui iam accepit beneficium, quam qui promissum adhuc expectat? Illud autem quod ab Israelitis, multo tempore fuit speratum, nobis in aduentu Christi est persolutum. Tanto igitur plus in-
gratitudinis committimus mandatis domini non ob-

Matt. 12.
Pctm in
spiritum
sanctum,

temperando, quāto plus accepimus gratiæ. Ex his quæ dicta sunt, liquido apparet, inter peccata quæ ad mortem committi dicuntur, aliud alio maius esse, plusque pœnæ mereri: & sicut genere ita & gravitate differre. Quinetiam in eodem genere peccati esse quasdam accessiones, quæ peccatum grauent, si contigerint, eleuent si nō contigerint. Nō est huius loci de ijs referre. Nimis enim proluxæ tractationis erunt si referantur, & peccatorum distantiam ostendisse sat est, ne quis forte cum Stoicis deliret, & paria esse putans, non magis timeat interimere hominem quam lædere. Nosse insuper debemus (vt supra est dictum) siue leue, siue graue peccatum fuerit, si minutorum mensuram præterierit pœnæ ignis æterni esse obnoxium, & inferni supplicia gravitate distare, non tempore, quoniam exilii eorum omnium qui illuc relegantur, finis est nullus. Restat nunc vt de mortifero crimine in cōmuni loquendo, quæ peccantem incommoda sequantur, perscrutemur, vt magis pateat, eiusmodi peccatum quam fugiendum atque vitandum sit, cum perspexerimus, quod illud qualiaq; mala sequantur.

¶ Quæ mala peccato accedant.

Caput

XVI.

Bonus deus bonorum autor non malorū est. Cum ergo ille qui cuncta fecit valde bona, hominem quoque bonum fecerit, quis eum ex bono malum reddidit, nisi voluntas mala de libero procedens arbitrio? Itaque idem ipse, qui ex deo bonus erat, ex se factus est malus. Integrum illi fuit naturam bonam, sicut a deo acceperat, ita & conseruare, sed noluit, neque curauit. Voluntate igitur non natura mali efficiuntur, cum peccamus. Et quia peccando naturam ipsam lædimus, naturæ quoque conditorem deum simul offendimus. Ideoque peccantibus mala omnia non immerito accidere confitemur, quemadmodū e contrario iustis & innocentibus, & non suam, sed dei sequentibus voluntatem bona oīa euenire. Cur aut iustis quicquid male, & iniustis

bene? Hoc certe minime videbitur mirum, si rerum exitum, qualis utrorumque futurus sit spectabimus, lustris quippe viris aduersa quæ contingunt, summæ perennisque felicitatis meritum per patientiam comparât. Maiorum vero prosperitas, nequioris luxuriæ illis materia est, intemperantiæque dissolutioris. Tanto itaque maius merebuntur supplicium, quanto in præsentibus viuendo delicijs videntur sibi esse feliciores. Male quidem Lazaro pauperi erat, bene diuiti epuloni, sed cito & malum illius in bonum commutatum fuit æternum, & huius bonum in æternum malum. Debemus ergo etiam malum hoc quod bonis in vita accidere solet, non malum sed bonum iudicare, & bonum illud quod malis blanditur, non bonum sed malum potius arbitrari. Quam vere recteque ista dicantur, satis perspicue diuersus eorum finis probat. Soluta tandem quæstione, quæ quidem seipsam aperit, non temporalia considerantibus, sed æterna, consequens est, ut peccatum ipsum eo magis vitandum sit, quo illa etiam quæ bona videntur, in summam conuertat perniciem, vltimumque malorum. Et si hoc de rebus quæ vulgo bonæ putantur contingat, quid de iis quas malas esse iudicant dicemus, cum premere cœperint vitæ deprauatæ virum, nisi futuræ damnationis illas initium esse? si modo is a peccatis in tempore non resipiscat, flagitijsque finem statuendo rursum virtuti exerceat pro viribus incumbat. Cæterum plurima quidem ante damnationem peccatum consequi solent mala, quæ nunc operæpretium erit referre, quo demum constet, præsentis quoque mali vitæ causa non esse peccandum. Quæ dicam, nolo ut mihi credantur, nisi singula sanctarum autoritate scripturarum firmata erunt. Peccati igitur ea prima malignitas est, inutilem facere hominem & neque sibi neque alijs recte consulentem. Dicitur enim in Ecclesiastico, Qui sibi nequam est, cui alii bonus erit? Eccle. 14. Peccator plerumque instabilis est, nunc hoc nunc illud aggreditur, quod placebat, displicet, quod displicebat placet, nihil in illo potest esse firmitatis, quoniam non supra petram ædificat, sed super arenam, & arundo est

- psal. ii. vento agitata. Hoc psalmistæ crede dicenti, In circuitu
 impij ambulant. Neque enim recte possunt ambulare, g
 cum deo non ambulant. Peccatum veri intelligendi a-
 Sopho. 1: cumen heberat. Ambulabunt, inquit, vt cæci, quia do-
 Lucæ. 6. mino peccauerunt. Et in euangelio de peccatoribus est
 dictum, Cæci sunt & duces cæcorum. Cæcus cæcum du-
 cit, & ambo in foueam cadunt. Peccatum perdit huma-
 næ conditionis dignitatem, hominemque brutis red-
 dit comparandum. De quo psalmistæ verba tibi fidem
 Psal. 48. faciunt dicentis: Homo cum in honore esset, non intel-
 lexit, comparatus est tumentis insipientibus, & similis
 psal. 31. factus est illis. Cuius ignominia idem volens nos ex-
 pertes esse hortatur & ait, Nolite fieri sicut equus &
 mulus, in quibus non est intellectus. Quid enim despi-
 cabilius, quid fœdus, quam ex homine pecudem effici
 & eo qui proprius humanæ atq; angelicæ mentis est,
 intellectu carere. Peccatum vitæ spatia minuere dicit.
 Gene. 38. Sic enim de Her ludæ filio in Genesi legimus: Fuit Her
 psal. 54. primogenitus ludæ filius nequam in conspectu domi-
 ni, & ideo ab eo occisus est. Sanctus quoque in psalmis
 spiritus loquitur: Viri sanguinum & dolosi non dimi-
 Pro. 10. diabunt dies suos. Et in prouerbijis ait Salomon: Ti-
 mor domini apponet dies, & anni impiorum breuiabū-
 tur. Sed licet aliquis malus diu viuatur, quam diu in pec-
 2. Tim. 5. cato est, in morte est, testatur hoc Paulus apostolus di-
 Apo. 22. cens: Vidua quæ in delictis est, viuatur mortua est. Et in
 Apocalypsi āgelo. 1. præfidi ecclesiæ Sardis dicitur: No-
 men habes quod viuas & mortuus es. Et dominus in
 euangelio, Sinite mortuos, inquit, sepelire mortuos su-
 os. Adhæc ne principes quidem sperent, diu posse re-
 gno suo frui, si ipsum regem regum & dñm dominantium
 offendere non verentur: testis est his euersa Hieru-
 Baruch. 6. salem, primo a Chaldæis propheta dicente: Propter
 peccata quæ peccauistis, abducemini in Babyloniam
 captiui a Nabuchodonosor rege Babyloniorum, dein-
 de a Romanis: quod futurum illis prædixit Christus
 dominus, quem ob inuidiam persecuti sunt. Hoc au-
 Eccle. 10. tem peccatis exigentibus euenire etiam in Ecclesiasti-
 co discimus, vbi dicitur: Regnum a gente in gen-

tem transfert, propter iniustitias & iniurias & contumelias & diuersos dolos. Ipse quoque Nabuchodonosor rex cum esset omnium potentissimus, deoque se æquaret, regno exturbatus vixit cum bestiis, donec ad mentem rediens efferre sese desit, seque hominem agnouit, & confiteri cepit, quod solus deus mundi sit dominus ius habens in regna hominum, & cuicunque voluerit illa distribuens. Quin etiam imperio præstare, diuitiis opibusque pollere quid iuuat, si quicunque mortalium peccat, miser esse probatur? Maiore enim sui parte, hoc est animo miser est, tamen si vulgi opinione, qui nihil nisi corporis fortunæque bona mirari didicit, felicissimus feratur, In Apocalypsi angelus, id est antistes Laodiceæ ecclesiæ gloriatur, quod sit diues & locupletatus & nullius egens, & tamen dicitur ei: Nescis quia tu es miser & miserabilis & pauper & cæcus, & nudus Non est enim felicitas diuitiis abundare, sed virtutibus: neque infelicitas inopia grauari: sed flagitiis. Famem quoque & mortes delinquentibus minatur dominus, dicens, Terra cum peccauerit mihi, vt præuaricetur præuaricans, extendam manum meam super eam & conteram virgam panis eius, & immittam in eam famem, & interficiam de ea hominem, & iumentum. Quod si multiplicentur scelera, grauabitur vindicta. Sæpe autem contingit vt vnum peccatum plurium causa sit. D A V I D adulterium cum Bethsabæ commissum celatum volens, V R I A M virum eius obtulit hostibus interimendum. H E R O D E S Iohannem a quo illiciti connubij arguebatur, in carcerem misit, & capite cædi iussit. Nonne illa etiam quæ filiæ suggessit vt hoc peteret, coniugii sefellerat fidem, & matrimonio prætulera concubinatum? vtque illo liberius vteretur, iustitiæ cultorem, cui talia displicebant, necandum curauit. Non ab re igitur scriptura ait. Qui nocet, noceat adhuc, & qui in sordibus est, sordescat adhuc. Bonarum quoque actionum meritum amittitur propter peccatum. Hoc S A L O M O N testatur, dicens: Qui in vno peccauerit, multa bona perdet. Diuina &

Danie. 4.

Apo. 3.

Ezech. 14.

Apo. vlti.

Eccles. 9.

Ezec. 33.

in Ezechiele vox est, iustitia iusti non liberabit eum, in quacunque die peccauerit. Etiam si dixero iusto, inquit, quia vita viuet, & confusus in iustitia sua fecerit iniquitatem, omnes iustitiae eius obliuioni tradentur, & in iniquitate sua quam operatus est in ipsa morietur. Nec praeterita igitur nec praesentia beneficia proderunt ei qui vel semel aliquid morte dignum commiserit. Quid adhuc? Peccatum sapientiae donum corrumpit, & eum qui ante sapiens erat, desipere compellit. Tales erant de quibus in Ieremia conqueritur dominus &

Ierem. 6.

ait: Stultus populus meus me non cognouit, filij insipientes sunt & vecordes. Sapientes sunt ut faciant mala, bene autem facere nescierunt. Versuti quippe & callidi homines, cum aliquid dolose fecerint, sapere sibi videntur, sed mundi huius sapientia stultitia est apud deum. Vere autem sapiens est, qui innocentiam seruat, ut ei placeat, a quo ut sciret accepit. Ex omnibus tamen malis quae in se habet peccatum, hoc terribilissimum est, quod nos a deo separet, & qui per gratiam adoptionis filij dei sumus, per peccatum efficimur serui diaboli. Quod a deo separetur qui peccat, audi Iohannem apo-

1. Iohan. 1.

stolum dicentem, Deus lux est, & tenebrae in eo non sunt ullae, si dixerimus quod societatem habemus cum eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & veritatem non facimus. Idem innuunt prophetae verba in psalmo ad deum dicentis: Tu es deus non volens iniquitatem, ne-

Psal. 5.

que habitabit iuxta te malignus, neque permanebunt in iusti autem oculos tuos, odisti omnes qui operantur iniquitatem. Isa-

Isaia. 59.

ias etiam exprobat his & ait: Iniquitates vestrae diuise sunt inter vos & deum vestrum, & peccata vestra absconderunt faciem eius a vobis ne exaudiret. Quae enim communicatio lucis ad tenebras (ut apostolus inquit) quae societas Christi cum Belial? Cum autem a deo quis recedit, continuo fit diaboli seruus. Nam si omnis (ut saluator ait) qui facit peccatum, seruus est peccati: nonne etiam diabolo seruit, qui eum ut peccet stimulat? Iu-

Iohan. 8.

dæi vitis dediti cum se iactarent deum habere patrem

Ibidem.

audiunt, Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris

vestri vultis facere. Quam sententiam secutus Iohannes
Apostolus ait: Qui facit peccatum ex diabolo est, quo-
mam ab initio diabolus peccat. Quanta igitur infelici-
tas est, ut homo a deo factus, ad imaginem dei creatus
eique in filium adoptatus nequissimi dæmonis manci-
petur seruituti, ipsumque habeat patrem: tanta cura di-
ligentiaque adhiberi debet, ut crimen quod huiusce ma-
li causa existit, caueatur ac vitetur. Illis enim qui hoc
contempserint, & post peccatum ad poenitentiam reme-
dia non recurrerint nihil reliquum erit nisi ut ad sup-
plicia nunquam finienda damnentur, audiantque om-
nium terribilium maxime expauescendam iudicis vo-
cem dicentis: Ite maledicti in ignem æternum, qui para-
tus est diabolo & angelis eius. Hæc ergo vltima pecca-
ti perniciēs est, quod hominem ab hæreditate cælesti-
um bonorum exclusum ad ima poenarum loca æterno
relegat exilio, Denique peccatores mori dicuntur mor-
te æterna, sicut eccontrario iusti viuere vita æterna. Scri-
ptum est enim: Homo per malitiam occidit animam su-
am, & anima quæ peccauerit, ipsa, morietur. Et in
euangelio peccatoribus dicitur: In peccato vestro mori
emini: non morte quæ corpus dissoluit, sed quæ animā
sublata omni quiescendi spe terribiliter torquet et cru-
ciat.

i. Iohan. 3.

Sapi. 16.

Ezec. 18.

Quæ peccata sunt præcipue damnabilia Caput xviii

Quæ sunt aut vel qualia crimina, quibus graua-
ti homines in profundum interni demergan-
tur, psalmista explicat ad deum dicens, Male-
dicti qui declinant a mandatis tuis. Et dominus in euan-
gelio eos asserit extremæ damnationis reos fore, ger-
ga pauperes et egenos & afflictos claudunt viscera pie-
tatis. Ac præter hos illi qui non spiritui sed carni ser-
uiunt, dicente apostolo, Manifesta sunt opera carnis, quæ
sunt fornicatio, immunditia, impudicitia, idolorum ser-
uitus, veneficia, inimicitia, contentiones, æmulationes
iræ, rixæ, dissensiones, hæreses, inuidiæ, ebrietates, co-
mesationes, & his similia, quæ prædico vobis sicut præ-

Psalm. 118.

Gala. 5.

1. Cor. 6.

Apoc. 2

Isaia. 66

dixi, quoniam qui hæc agunt, regnum dei non possidebunt. Idem alibi repetens ait: An nescitis quia iniquum regnum dei non possidebunt? nolite errare, neque fornicarii, neque idolis seruientes, neque adulteri, neque molles, neque masculorum concubitores, neque fures, neque auari, neque maledici, neque rapaces regnum dei possidebunt. Hinc sane in Apocalypsi, talibus flagitijs pollutos angelus domini a sancta ciuitate propellendo clamat: Foris canes & venefici & impudici & homicidæ & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium. Hi & conscientia stimulis incessanter agitantur, & poenis exterius illatis affligentur, dicente domino: Eorum qui præuicati sunt in me, vermis non morietur, & ignis non extinguetur. Atque ita damnatorum propter peccatum tormentum a nullo vnquam fine concludentur. Nam sicut in cælesti regno beatorum gloria finis alii quando futurus non timetur, ita in inferno poenarum terminus nullus vnquam sperabitur. Cum ergo iuxta ea quæ modo dicta sunt, peccati tanta malignitas existat, ut hominem inutilem, instabilem, intellectu hebetem, conditione vilem & abiectum reddat, vitam minuat, regna auferat, diuitias faciat miseras, aduersitatibus subdat, alioque insuper delictorum causa sit, virtutum merita tabescere cogat, sapientes infatuat, a deo separet, diabolo copulet, bono summo priuet, & poenis afficiat æternis, quid vnquam tam cauere debet quam peccatum. cum nihil omnino tam nobis esse queat noxium, nihil ita ærumnosum. Si te tyrannus torqueat ut pecces, omnia tormenta perferre satius est quam peccare, si necem minetur, mori innocentem præstat, quam nocentem viuere. Scias tamen nefarium esse mortem si bimetipsum aliquem inferre, ut imminens peccandi periculum deuitet, nisi deus iusserit: sicuti quibusdam virginibus iussisse creditur, quæ sibi mortem consciuere, ne ab hostibus stuprarentur. Quarum quidem memoriam nequaquam celebraret ecclesia, nisi miraculo reuelatum fuisset, illas non tam prospicere sibi se perimendo, quam domino obedire voluisse. Alioquin nulli li-

cere credimus, quicquid futurum timeretur, sibi metipsum vitam eripere, ne illum offendat, cuius lex est, Non occides. Proterius est seruus, qui domino depotum redditur antequam poscatur.

Vnde tanta peccantium multitudo. Caput xviij.

Porro cum tot taliaque sint, quæ nos ne peccemus deterrent, quid causæ est, quod peccantium multo maior numerus, quam non peccantium existat multoque copiosior turba sit mundo seruientium, quæ mundi domino & cæli terræque conditori? ita ut cum propheta cogamur exclamare, Non est qui faciat bonum, non est usque ad vnum. Iam enim quod futurum dominus prædixerat, abundauit iniquitas, & refrixit charitas, ut propinquum testetur vltimi iudicii diem. Multa quippe cernimus, plurima audimus, a quibus abhorret animus, & ne illa sentire posset, sæpe nobis oprauit cum cæcos oculos, tum aures surdas. Talia vero mirantibus nobis, causamque inquirentibus respondet Ecclesiastes dicens: Quia non non profertur cito contra malos sententia, absque timore villo filii hominum perpetrant mala. Dilatio igitur pœnæ, peccandi præstat licentiam. Sed si cogitarent peccatores tanto acriorem fore vindictam, quanto magis venire cunctatur, peccandi libidinem coercerent, & nequitiae finem citius ponerent. Delictorum enim ultor deus non semper statim punit; peccantis autem pœnitentiam ideo diu expectat, ut si abierit correctio minus excusabilis fiat perti-
nacia. Cæterum dum cælestis arbiter a flagello quiescit non remittit iram, sed colligit, ut totam vno impetu effundat & plectendi tarditatem grauitate compenset. Interim ad peccandum alios corporis prouocat voluptas, alios honorum stimulat ambitio, alios multa habendi auaritas vrget. Ab his tribus tantum fontibus cuncta quæ sub cælo fiunt crimina oriri quædam reor. Etenim voluptatis germina sunt, otium, vetricis ingluuies incandens

psal. 51.

Eccles. 8.

incontinentia, scortandi inexplabilis cupido, stupri, adulteri, aliaque libidinis, quæ ne dici quidem honeste potest, perpetratio & illa quæ libidinem incitent, obsceni catus, molles musicorum soni, virorum cum mulierculis lasciuientia tripudia, aliaque huiusmodi plura. Ipsa deinde dignitatum honorumque appetitio genitrix est inuidiæ, nutrix superbiæ, amatrix inanis gloriæ. Is enim qui videri publico aliquo officio dignus concupiscit, alijs detrahit vt se efferat: aliorum facta deprimi, vt sua extollat, adulatoribus fauet, & vix vilo vitio abstinet, dum in his etiam quæ perperam agit se laudari cognoscit.

Postremo cumulanda opum auiditas quot scateat sceleribus quis enumeret. Inde sunt inter fratres odia, inter amicos dissensiones iurgia, lites, cõrètioncs, aliaque lusus, periuria, fraudes furta, rapinæ, contumeliæ, iniuriæ, vulnera, cædes, & citius ad eundæ hæreditatis gratia concupitæ ante diem parentum mortes. Quid multa? nullum prorsus flagitium, in quo aliquid speratur lucri deuitat auaritia, dicente Apostolo: Radix omnium malorum est cupiditas.

1. Tim. 6.

Omnibus autem malis istis carebit, qui tribus illis a quibus cuncta agni credimus carere studuerit, obstruissis quippe fontibus, riuos deficere ac siccare necesse est. Desinent fluere vitia, cum vnde fluant non habuerint. Recide truncum, & rami morientur. A voluptatè ambitione, auaritia procul esto, & nullam causam habebis inique aliquid improbeque patrandi. Vt voluptates fugias memor esto sapientissimi Salomonis sententiæ dicentis, Si annis multis vixerit homo & in his omnibus lætus fuerit, meminisse debet tenebrosi temporis & dierum multorum, qui cū venerint vanitatis arguuntur præterita. Brevis nanque momentaneaque voluptas facile contènetur, si æterna cogitabimus. Vt autem & terrenarum dignitatum ambitio in te non habeat locum, recordare quod ob hoc ipsum phariseos dānauerit dominus noster, dicens, Væ vobis pharisei qui diligitis primas cathedras in synagogis, & salutatio-

Ecclesi. ii.

nes in foro. Recordare præterea quā graui onere pre-

Luca. ii.

De charitate Liber IIII .315.

mutu r qui in dignitate cōstituti sunt, primo qđ multo
 magis illis imputat peccatū q̄ ceteris. Deinde, qđ non p
 semodo, verum etiā pro omnibus quibus præsunt, tenē
 tur reddere ratiōem. Et si per eorum negligentia plebs
 deliquerit, tam aliena quam suae culpae rei erunt. Vt po
 stre mo diuitias non concupiscas, Apostoli praeceptum
 ad mentē reuoca. Nihil (inqt) intulimus in hūc mundū,
 haud dubium, quia nec auferre quid possumus. Haben
 tes autem alimenta & quibus tegamur, his contenti si
 mus. Nam qui volunt diuites fieri, incidunt in tentatio
 nem & laqueum diaboli, & desideria multa inutilia &
 nociua, quae mergunt homines in interitum & periti
 onem. Nec dictorum Christi domini obliuiscaris, Noli
 te (inqt) thesaurizare in terra, sed in caelo. Non pote
 stis deo seruire & mammonae. Quid prodest homini si
 vniuersum mundum lucretur, animae v̄o suae detrimen
 tum patiatur? Et facilius camelus transibit per foramē
 acus, quam diues ascendere valebit ad regnum caeloru.
 Et vae vobis diuitibus, q̄ habetis consolationem v̄ram
 Illius etiam diuitis memento, qui hubertate frugum
 laetatus, per annos multos his fruturum se putauit,
 & nocte insequentē vita decessit, quod congregauerat
 alijs reliquit, ipse sua spe frustratus est. Ille quoque
 diues menti tuae succurrat, quem vestiebat purpura,
 quem quotidie delicata saginabant conuiuia, nudus in
 inferno sepelitur, & in igni ardens gutta aquae indiget, q̄
 linguam refrigeret. Si talis est praesentium diuitiarum
 fructus, nonne stultissimus est qui eas concupiscit, & nō
 potius ad diuitias nunquam perituras aspirat? Beati
 enim pauperes spiritu, quoniam ipsorum est regnum
 caelorum. Qui ergo tria haec quae proposuimus cura
 uerit, ille arbor bona bonos germinans fructus e
 rit, mala autem malos proferens fructus esse desinet.
 Si enim in radice vitium non fuerit, nec in fructi
 bus erit. Non de patribus & filijs (vt quidam putaue
 runt) ista in euangelio dicuntur, sed de opibus ex inten
 tione animi protectis. Alioquin falsa esset arboris pa
 rabola, si hoc significaret, quod pater bonus bonos

1. Tim. 6.

Matt. 6.

Matt. 6.

Lucæ. 6.

Lucæ. 12.

Lucæ. 16

Matt. 7.

Lucæ. 6.

gignat filios, & malus malos. Ahab enim regum Israel pessimus, optimi filii ac piissimi Ioram pater fuit, & e contrario Ezechias rex Iuda iustus ac sanctus Manassen genuit iniquum atque scelestum. Nemo itaque suum peccatum patris prauitate excuset, Pater non portabit iniquitatem filii, nec filius nequitiam patris. Anima quæ peccauerit, ipsa punietur. Qualis cuiusque in anima affectus fuerit, talia edet & opera. Intimo prius cordis morbo medicina est adhibenda, ut in cute inde nascentia hucera curentur. Interiora si sana fuerint, ea quæ foris sunt, pulchre ac probe se habebunt.

De quinque sensibus Cap. XIX.

ET quoniam sensus nostri viæ sunt per quos illa, quæ animæ bonum corrumpunt, intus penetrare solent, quali custodia muniendi sint, ne id patiatur, nunc docere conabor. Sensuum nostrorum impar numerus est. Impar autem numerus in scripturis diuinis mundus habetur, par vero immundus dicitur. Alia quæ bina in arcæ Noe ingrediuntur, ex immundis sunt, ex mundis quæ septena. Numeri ergo ratio nos instruit, ne qua culpa sensus nostros pollui sinamus, quos impar supputatio puros esse debere ostendit. Quinario numero ideo censentur, ut per legis præcepta eos dirigas. quinque enim volumina sunt Mosaisque disciplinæ diuinitus descriptæ. Et quia quinario etiam quaternarium continet, per quem euangelia signantur, quicquid legi deest, de euangelio adimpletur, ut sensus non solum bonos habeamus, verum etiam perfectos. Quod si domino donante adepti fuerimus, tunc sequetur, quod ipse pollicitus est, dicens, Persequemini inimicos vestros, & corruent coram vobis, persequentur quinque de vestris centum alienos, & centum de vobis decem milia. Si enim sensus nostri præceptis diuinis muniti fuerint, vitiorum multitudo aduersum illos præualere non poterit. Cadent a latere eorum mille & decem milia, ad eos autem non appropinquabunt. Non oculorum mundiciem inuabit visa mulier, non aures demulcebit amatorius cantus, non naribus blandietur ad mollitiem animi compositum unguentum.

Leuit. 26.

nec gustus integritatem luxuriosi corrumpit saporibus,
neque tactum subvertere iniustæ actionis cupiditas va-
lebit, Ab omni malarum passionum iniuria tuti erimus
si quoties oppugnamur, ad arma institutionis diuinæ
sanctorumque exemplorum protinus recurremus. Tunc
nempe Iesu duce quinque illi reges, id est, quinque cor-
poris sensus, qui nobis imperando regnabant, ad spe-
luncam conscientie nostræ compulsos mori sibi coge-
mus, ut iam vivere deo discant obedireque spiritui, ser-
ui eius facti, cuius antea domini fuerant. Tunc in euan-
gelio quinque talia nobis a domino credita, alia quin-
que superlucruntur, duplicato quasi spiritualium ne-
gociatione actionum. Tunc quinque virgines non iam
fatue, sed prudentes, comparato misericordie oleo, ac-
censisque lapidibus charitatis, occurrentes celesti spō-
so intrabunt cum eo ad nuptias æternæ celebritatis. Tunc
denique dicetur nobis, Beati oculi qui vident quæ vos
videtis. Multi prophetae & reges voluerunt videre quæ
vos videtis, & non viderunt; & audire quæ auditis, &
non audierunt. Relinquamus igitur cum viris terre-
nas vanitates, & non lacte sicut paruuli, sed sicut per-
fecti solido cibo utamur, exercitatos (ut Apostolus ait) Hebr. 5.
sensus habentes ad discretionem boni ac mali. Hoc est
in bonis operibus quotidie se exercendo, mala autem fu-
giendo, eorumque cupidini semper nobis aduersanti repugnan-
do. Siquidem sensus nostri (ut diximus) semitæ sunt.
a sede animi per corporis foramina patentes. Per has
hostes intrare desiderant, ut virtutum ciuitatem expu-
gnent, & his expulsis ipsi ibi dominantur. Oculos quæ
cumque visu pulchra iucundaque sunt, infestant: quæ si cō-
cupiscere coeperit animus, per ianuam oculorum irrū-
pit, siue Venereæ voluptatis turpis appetitio, siue pom-
pæ luxuriæque sectandæ cura, corporisque ornandi
stulta sedulitas. Auribus insidiantur lasciuientium poe-
tarum carmina, impudici cantus, tibicinum citharce-
dorumque soni: quibus delectatus animus, & in mol-
litiem resolutus, iam inimicis prodere ciuitatē medita-
tur, & illos admittere per portā male custoditi auditus.

Lucæ. 10.

Hebr. 5.

Auditus.

Odorat⁹. § 18.

Marci Maruli

Gustus.

Tactus

Jerem. 9.

Olefactum debellare properant vnguenta, quod si odore per nares penetrante intus latens animus captus fuerit, omnibus muliebribus delicijs ad se aditū aperiet neque cum odoramentis ad luxuriam vti pudebit. Cum gustu certabunt esculentorum poculentorumque exquisiti saporis, quorum aviditate superatus animus, per lubricum gulę callem crapulam illabi permittet, ventriq; fauere incipiens, temperantię renuntiabit. Omnibus autem aduersarijs istis eorumque similibus viā tactus patefaciens, quicquid per alios sensus affectauit, id per se tandem opere complere maturabit, & demum animus ipse perditę vitę conscientia pulsatus, cum Ieremia queri poterit, flensque ac lugens exclamare, Mors ascendet per fenestras nostras, ingressa est domos nostras, disperdere paruulos de foris, iuuenes de plateis. Vitijs enim dominantibus, bona animi concidere ac perire necesse est. Porro vt bona vigeant, & mala repellantur, singulis remedijs singuli roborandi atque tuendi sensus erunt.

¶ De visu. Caput XX.

Eccls. 27

Ezec. 10.

Eccls. 2.

Matt. 6.

V Tergo mūdōs habeas oculos, mundi pulchritudinē immēsitatēq; intueri, & eius opificē ac gubernatorem deum intellige, mirabiliumq; operū laudamagis mirādū autorē. Si venustę mulieris forma occurrerit tibi, tūc cū ppheta deū deprecare: Auerte oculos meos ne videāt vanitatē. Quod si illa suū in te figat obtutū tu retrahe tuū, & memento esse scriptū, Annuens oculo fabricat iniq̃, ppter ea q; p̃cipi ī Ezechiele, Vnusq; oculos suos offensiones abiciat. Audi confitentem Salomonem: Oīa (inqt) q̃ desiderauerūt oculi mei, nō negaui eis: & cum nihil omnino in hac vita permansurū animaduerneret, exclamauit: Vanitas vanitatū, & omnia vanitas. Audi & saluatoris in euāgelio dictū: Lucerna corporis tui est oculus tuus: si oculus tuus fuerit simplex, totū corpus lucidū erit: si aut oculus tuus fuerit nequam, totū corpus tuum tenebrosū erit. Siquidem oculi vagi & immodesti reliquorum quoque sensuum

De charitate Liber IIII 319.

parere se lent incontinentiam, & nec audire, nec odorari, nec gustare, nec tractare pigebit aliquid, quod volupratum erit, conspiciere. Sicut autem simplex aspectus formam docoremque omnium quæ videt, ad conditoris laudem refert, ita reliqui sensus eum imitari, nihil prorsus admittunt, quod deo minus gratum fore arbitrantur: atque ita puri oculi totum corpus lucidum reddunt. Repulsis enim vitiorum tenebris, adamata virtus spiritum simul & carnem suo irradiat fulgore. Si te (ingit) scandalizat oculus tuus, erue eum & projice abs te. Melius est tibi cum vno oculo ingredi in vitam æternam quam duos oculos habentem mitti in gehennam. Non corporis oculus erudendus est, sed mentis. Nam claudis quoque oculis peccant cæci, Compesce igitur animi motum ad illicita laceffentem, & melius tibi erit, absque presentium voluptatum usu ad æternas transire delicias, quæ tota vita per omnes voluptatum illecebras deducta supplicij macipari sempiternis. Ut ergo regni potius hæres quam pœnæ reus inueniaris, imitare sanctissimi Iobi continentiam, qui ait, Pepigi fœdus cum oculis meis, Iob. 31. ut ne cogitarem quidem de yagine. Conuenerat quippe cum oculis ne aspicerent, secum ne cogitaret, Spectaculis quoque illis adesse caue, in quibus lasciuia inhonestaque aguntur, libidinis enim incitamenta sunt, & in quibus cæde humana grassatur, ne sæuitiæ impietatisque assuecas, cum proximi tui cruore oculos satiaueris. Ab his auersus prophetam audi dicentem, Qui obturat aures suas, ne audiat sanguinem, & claudit oculos suos ne videat malum, iste in excelsis habitabit.

Ibidem.

Iob. 31.

Isaia. 58.

De auditu Caput. XXI.

Aurium autem conseruare integritatem ita oportet. Caue ne quid obscœnum, ne quid iniquum, ne quid ab humanitate alienum libenti animo auscultes, dicente scriptura, Septi aures tuas spinis, & linguam nequam noli audire. Delatoribus, detractoribus, impudicis, inaniter incœditeque garrientibus, impie de religione sentientibus, non accommodes auditum, nisi contradi-

Eccle. 28.

dicendi, redarguendi, refellendique causa. Fabulas amatorias, quæ ad turpem libidinem prouocant, audire noli. Tendiculas diaboli illa esse crede, quibus nos irretitos morti tradere molitur mergereque in profundum. Ab adulantium quoque & ad gratiam loquentium verbis aures auerte, ne falsis laudationibus elatus maius aliquid esse te reputes quàm quod es & tibi tribuas, quod deo erit tribuendum, merearisque ab Apostolo corripiente: Quid habes quod non accepisti? & si accepisti, quid gloriaris quasi non acceperis? Nihil denique audire te delectet quod corpus tantum voluptate afficiat, animæ autem salutis nihil conferat. Pernitiosa enim res est aures cantu dulci suauibusque sonis delinire; & animæ pati detrimenta, cum potius animæ salus per corporis labores castigationesque conquirenda sit, per ieiunia, per vigilias, per scribendi, legendi, orandi: aliosque adhortandi fatigationes. Operariis quippe impigris ac sollicitis opus est patrifamilias in vinea sua excolenda: non otiosis & oscitantibus & qui fructum capere negligunt: dum florum foliorumque luxuria delectentur. Quæ ergo spiritui conducunt: illa audias, quæ autem carni blandiuntur, veluti mortifera non admittas. Porro ut ex deo te esse testeris, verba dei audi. Illis qui hoc contemnunt dicitur: Propterea vos non auditis, quia ex deo non estis. Aperi aures sapientiæ & scientiæ salutari, & in ea delectare, ut proficias magis. Interesse prædicationibus ac sacris ecclesiæ lectiõibus stude, nec solum auscultes quæ dicuntur, sed etiam memoriter teneas. Non absque mysterio est dictum, Audi cælum, auribus percipe terra. Terra es, si auretenuis diuina auscultes, cælum es si audis. Audit tamen qui sermonibus sacris catholicæque doctrinæ cum auditionem, tum obedientiam præstat. Vnde audire interdum pro parere iussa que perficere usurpatur. Ad hanc audiendi perfectionem Iacobus apostolus nos hortatur dicens, Estote factores verbi & non auditores tantum, fallentes vosmetipsos. Quia si quis auditor est verbi & non factor, hic comparabitur viro consideranti vultum na-

1. Cor. 4.

Iohan. 8.

Isa. i.

Iacobi. i.

vanitatis suae in speculo. Considerauit enim se & abiit,
& statim oblitus est qualis fuerit, qui autem prospexe-
rit in lege perfectae libertatis, & permanserit in ea, non
auditor obliuiosus factus, sed factor operis, hic beatus
in facto suo erit. Bonum ergo auditorem non audien-
di attētio, sed agendi probat sollicitudo, postquam quae a-
genda sibi sint ut deo placeat, didicerit. Huic enim dice-
re licebit, Dominus mihi aperuit aurem ego autē non *Isa. 50.*
contradico, retrorsum non abiit. Interioris hominis ista au-
ris est, quam dominus aperit, ut verba vitae in cor ei-
us infundat, quem diligit. Sunt tamen nonnulli usque
adeo peruersi, ut ne exteriorem quidem corporis aurem
praeceptis diuinis praeberē velint, sed seculi vanitatibus
dediti, & temporalibus immergi negotiis ita viuunt, quā-
si qui post praesentem vitam nihil futurum expectent.
Hi si qua tandem saeuientis fortunae molestia compulsi
deo supplicant, non exaudiuntur. Neque enim liberari de
peccato, sed de calamitate desiderant. Ait ergo scriptu-
ra, Qui declinat aures suas ne audiat legem, oratio ei-
us erit execrabilis, ut videlicet non modo non impe-
tret quod petit, verum etiam ipse excretur ut infidelis
& nouissima eius prioribus peiora fiant. Aduersum ta-
les vociferatur Ieremias & ait, Ecce incircumcisae au- *Pro. 19.*
res eorum, & audire non possunt, ecce verbum domini
factum est eis in opprobrium, & non suscipient illud.
Sed cum ob hoc eos Chaldaeorum ditioni subdendos de-
nunciet, innuit nobis contemnentem scripturae sanctae
praecepta demonibus esse subiciendum, ut qui saluta-
ria audire noluit, perditionis aeternae afficiatur suppli-
ciis.

De odoratu. Caput., XXij.

Cuēdum post haec ne per narium foramina illapsus
odor, sua suauitate animum virilem effeminet
& homo vnguentis delibutus contemnatur, qui au-
toritate praestare debet. Odores quippe ipsius, quemad-
modum & cantus oris & neruorum tiliarumque sonos, ad
sacrorum cultum datos esse meminerimus, deoque lau-
V 4

des celebrandas, non ad corporis humanæ voluptatē. Odoribus tamen morbos quosdam curari quosdam ne veniant prohiberi constat, & citharæ sono Saulem regem conualuisse legimus. Rosis itaque & croco & floribus & nardo & balsamo & omnibus aromatum generibus iuxta medicorum placita vti licet, curationis gratia, non voluptatis. Eum verò qui sanus est, & in quo non est ægrotationis vlla suspicio, vnguentis deliniri flosculos naribus admouere, in cubiculo ex aromaticis suffimentis frangente desiderare, impudiciæ argumenta sunt, & eneruatæ emollitæque vitæ certissima indicia. Talium nanque vsu lenones, meretriculæ, homines que ad luxuriam se natos credentes delectantur, non illi qui virtutem præferunt voluptati, neque qui spiritui quam carni studere malunt, neque qui soli deo placere desiderant, & Christo domino dicere possunt, In odorem vnguentorum tuorum curremus, atque idem confiteri audent; Christi bonus odor sumus. Verissima autem Christi vnguenta sunt, fides, spes, charitas, castitas, pudicitia, mansuetudo, liberalitas, pax, patientia, modestia, constantia, cæteræque virtutes. quarum suauitatē q̄sq̄s cōcepit, aliarū rerum omnium fragrantiam facile contemnet, immo nefas putabit, opobalsamum vel myrrham vel stacten vel cassiam vel nardū, vel quæuis alia odoramenta olere, cum magis eum qui cœlo dignus esse cupit spernere terrena, & virtutū ac factimoniarū odore fragrare oporteat. Quem si affectus fuerit, quicquid naribus gratissimum suauissimumque esse creditur, præ illo nauseam putabit. In cœlo enim quo ille properat non est Engadi vicus balsami ferax, non Sabæa regio thuris abundans, non pretiosorum vnguentorum mater Arabia, sed quod his longe redolentius ac suauius habetur, diuinæ præsentiæ indicibile odoramentum, & cunctis animæ sensibus nunquam detutura dulcedo, Apostolo dicente, Nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec cor hominis excogitauit, quanta præparauit deus suis dilectoribus contemptoribusque voluptatis. Percurre speculatione mentis sanctorum vi-

i. Cor. 2.

tam, & si inueneris, qd per multas tribulationes oportuit illos intrare in regnum dei, impossibile esse crede, vt voluptarij ac delicati, nisi poenitentiam agant, & mores mutent, & laboribus magis quam otio luxuriaque delectentur, eo possint conscendere & de temporalibus delitijs repente ad aeternas transire.

De gustu. Caput xxiii.

Gustus quoque continendus est ne crapulae appetentia polluarur animus. Gulae quippe ista voluptas cum dominari coeperit, ad quaeque turpia & inhonesta hominem impellit, multisq; afficit incommodis. Gula Noe pudenda detexit, Gula Loth stupratorem filiarum fecit. Gula Esau primogeniturae ius abstulit. Gula populum Israel magna ex parte repentina nece multauit, Gula filios Heli sacerdotis perdidit. Gula Helam regem Israel serui sui gladio interimendum obiecit. Gula Holophernem Assyriorum ducem vnus mulierculae manu perire fecit. Gula Sodomitas & Gomorrhæos prius in nefandos egit concubitus, deinde igne, & sulphure de caelo pluyente extinxit, gulae vitio id illis accidisse dominus testatur in Ezechiele, dicens, Haec fuit iniquitas Sodomae, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius & filiarum eius. Eodem sensu in Ieremia idē ait, Saturavi eos & meretrices sunt, & in domo meretricis luxuriabantur. Ex quo satis constat, de ventris ingluuie gigni libidinis intemperiem. Cum igitur tot mala ex incontinentia gulae deriuentur, multo tamen ærumnosiora his deinde sequuntur. Quid enim miserius quam aeternae beatitudinis expertem fieri, & nunquam finiendis affligi supplicijs? Ebriosis, inquit Apostolus, regnum dei non possidebunt. Et in euangelio seruus contumax atq; temulentus diuidi iubetur, hoc est a sanctis separari, & illic hypocritarum partem occupare vbi est fletus, & ex dolore irrequietus dentium stridor. Qua in re quoniam tantum est periculi vt amplius effenequeat, salutis nostrae sollicitus dominus de euangelio clamat, Attendite vobis ne gra

Noe.

Loth.

Esau.

Ezec. 21.

Jerem. 5.

1. Cor. 6.

Mat. 24.

uentur corda vestra in crapula & ebrietate & curis huius vitæ, & superueniat in vos repentina dies illa. Sed de gulæ vitio alibi plenius locuti sumus, nunc summā perstrinxisse satis sit. Vitio autem isto carebimus, si eos imitari voluerimus qui deo placuerunt. Pensemus illorum abstinentiam, illorum quotidiana ieiunia. Multi carnem, multi vinum gustare noluerunt, dum in cælesti regno diuinæ visionis dulcedine saturari cupiunt. Quosdam pane etiam abstinuisse legimus, & maceratis aqua leguminibus vitam sustentasse, nihil coctum comedisse. Alios herbis crudis radicibusque contentos fuisse. Alios vero per bīdium, per trīdium, per dies plures nihil degustasse. Non hoc dico ut cibis ac potu a deo creatis, ut nefas putem, sed ut eos qui carnibus etiam vinoque victitant, ab ingluvie mortifera compescā. Vescere igitur alimentis ab ecclesia non interdictis, vinum que dilutum bibe, non tamen ad voluptatem, sed ad corporis necessariam sustentationem. Vitare inquam vīctū, quo isti qui tecum in monasterio sunt vtuntur, cum abstinent, abstine, cum ieiunant, ieiuna, & semper ad memoriam reuoca, ideo te monachalem vitam elegisse, ut deo famuleris, non ut ventri seruias.

De tactu. Cap. XXIII.

1. Cor. 7.

Tactus postremo nostri synceritatem seruare poterimus, si ab iis quæ rerum prohibitarum cupiditatem prouocare consueverunt, manus contineamus. Bonum est homini (ut ait Paulus apostolus) mulierem non tāgere. Nam si venusta forma mulierem intuendo periclitatur pudicitia, & si magis adhuc cum ea colloquendo, quanto plus periculi imminere credis, si post hæc neque a tactu ipso temperas? Profecto nihil aliud restat, nisi ut uterque inter vos excitatæ consentiat cupidini, & par amborum voluntas ad perpetrandum illicitæ coniunctionis crimen feratur. Quod si manum cohibueris, ne tangas, tantum tibi conferet ista continentia, ut per oculos conceptum, per affatum auctum obscenæ cupiditatis ardorem languescere paulatim &

extingui, labefactamque animi virtutem in integrum restitui necesse erit. Sin vero ipsum tangendi sensum non refrenaueris, igni in penetralibus cordis iam suscitato ligna addes, & incendium flammæ validioris, quod te ad interitum vsque exurat concitabis. Hoc autem exitium ne tibi contingat, audi sapientissimi Salomonis præceptum, & quod docet experro crede: malum enim in quod ipse incidit, alios cauere iubet, ac de muliere loquens: Longe (inquit) fac ab ea viam tuam, & ne appropinques foribus domus eius. Cur ita, nisi ne tangendi detur facultas si propius accesseris: quanto magis proximas, tanto magis inis periculum, ne tangendo corruas. Minus tibi noxiū ignem tore crede, si manum prunis ardentibus indideris, aut ferrum candēs tenueris, quam si lasciuientem adulescentulam digito contingas. Prunæ quippe offendunt corpus, puellæ vero tactus animam perimet. Pecuniæ quæ crebra contrectatio animum ad auaritiam stimulat. Quamcunque enim rem tangere delectat, eius largius copiosiusque potundæ auiditas crescit. Prudens itaque constitutio seraphici Francisci fuit, qua cauetur, ne monachi paupertatem, pessi nummos cōtingant. sed illam eleemosynam quæ pecunia constat, secularium ministroꝝ manibus colligant, æra igitur quæ necessitas emendicare compeilit, periculum tangere vetat, per alios recipiuntur, per alios pro ipsorum victu expenduntur, vsque adeo stipem per se sumere riment, quam pro se poscere non verentur, ne forte contrectatione illius delinquit aliquid ultra necessitatem concupiscant. Nam illum etiam in excelsis cum sanctis habitaturum prædicat Isaias, qui proiecit auaritiam ex calumniā, & excutit manus suas ab omni munere. Quanta autem mala pariat auaritia postea suo loco dicemus Porro illos maxime mundas manus habere decet. quibus a propheta præceptum est dicente, Mundamini qui fertis vas domini. Nihil igitur immundum tangant manus illæ quibus concessum est vt purissimū Christi corpus in sacramento palpent, & hostiam viuam offerant deo. Eas

Proue. 3

Constitu-
tio sancti
Francisci.

Isaiæ. 33.

manus ne qua peccati contamineat sparcities, meminisse debemus, ob hoc nobis a deo datas, vt ipsi præcipue qui dedit seruant, ipsi laborent in operibus iustis actibusque probatis. Tu ergo manus tuas ad euoluendos cælestis disciplinæ libellos porrige, & in iis quæ deo placent cōscribendis exerce, ad pingenda quoque fingenda ve appone simulacra illa, quæ vel spectatores ad sanctimoniam cultum accendant, vel tuam ipsius mentem, ne per inania diuagetur, honesto labore occupent. Denique modis omnibus contende, vt easdem manus tuas cū precibus puras ad cælum tollas. Ita enim facilius, quod postulaueris, impetrabis. Et quoniam hic de quo loquimur, tangendi sensus non solum ad manus pertinet, sed etiam ad reliquum hominis corpus: cuncta corporis tui membra deo auctori suo seruiant, deo in omnibus obsequantur, nihil agant in quo ille offenditur, nihil committant in quo proximi scandalizantur, in omni prorsus contactu, immo in omni omnium sensuum officio atque operatione, danda est opera vt vitetur peccatum, cuius præmium est perennis apud inferos cruciatus, & colatur virtus, cui promissa est merces æternæ in cælo felicitatis.

De remedio contra sensuum voluptatē.

Cap. XXV.

Visus. Acterum super omnia ad reprimendam sensuum voluptatem remedia, iuuabit animo recolere quicquid saluat orem nostrum sponte in hac vita passum nouimus. Igitur si te vana spectandi voluptas prouocauerit, qualem ille voluptatem captebat cogita, cum ludæorum cerneret perfidiam, & ob id flere compelle retur, cumque eosdem contra se insurgere videret, quos ipse saluare venerat. Si tibi aurium delectatio blanda cœperit, attende quodnam illi delectamentum erat, quotidie ab impijs conuitia audire, seque probris maledictisque inimicorum incessanter periri. Si naribus infusa odorandi suauitas tibi insidiabitur, si gustandi luxuriosa dulcedo sui desiderium fecerit, memem

Visus.

Auditus

Odoratus

Gustus.

to illum in vtraque manu pro rosis clauos ferreos per
tulisse, in ore autem pro dapib⁹ fel, pro vino acetū sum
psisse. Si te denique communis toti corpori tactus ad vo
luptatem sollicitauerit, quem ille toto corpore dolorem
excepit, mente reuolue. Cerne coronatum spinis caput,
manus pedesque clauis cruci confixos, latus lancea vul
neratum, cuncta denique flagellis contusa membra. Ac
ne iam grandioris ætatis eam arctam viam ingressum
dicas, audi ipsum in psalmo confitentem: Pauper sum
ego & in laboribus a iuuentute mea. Ad hæc seruorum
eius, id est omnium sanctorum totam vitam, qua cælū
meruerunt percurrere, & si quid in eo molle, si quid volu
ptuosum, si quid corpori iucundum delectabileque in
ueneris, audacter imitare. Sin vero e contrario cuncta
dura, aspera, inquieta, tristia, & acerba fuisse non igno
ras, cur tu ad hauriendas conuerteris voluptates, sicut
domino tuo, ira & seruis eius dissimilis, tibi que metipso
perniciosus? Quomodo enim eo quo illi conscenderūt,
ascendes, si longe aliter atque illi vixerunt viuas? Ec
cum diuersa prorsus agas, quomodo non etiam diuersa
fortieris? Nam si illi per terrenas tribulationes cæleste
regnum possederunt, tu proculdubio post breues terre
næ luxuriæ delicias pœnam luiturus es æternam, nisi
pœnitentiam egeris. Mitte igitur istas, quæ te nunc oble
ctant vanitates, renuntia voluptatibus, cuncta corpo
ris blandimenta, veluti pestem quandam animæ fuge,
& illa potius quæ laboriosa sunt amplectere, difficili
bus assuesce, in omnibus morū sinceritatem serua, in
nocentiam custodi, affectibusque moderare. Mode
randorum autem quæ ratio sit, quia locus hic exi
gere videtur, dicere nunc aggrediar, ope fre
tus diuina, non meis viribus, quæ nullæ
sunt, confisus.

Tactus.

Psal. 87.

Libri IIII. finis.

EVANGE

LISTARI MARCI MARV.

li Liber quintus, sub titulo charitatis, materiam de libidinis cohibitione, matrimonij integritate, elemosynarum largitione, beneficiorum collatione & acceptione, & vitis his virtutibus contrariis, complectens.

De temperantia Cap. I.

IPSA igitur passionum, quæ a sensibus oriuntur, moderatio, temperantia dicitur. Ea virtus usque adeo reliquis omnibus necessaria est, ut nisi illis comitem se præstiterit, continuo ad vitia dilabentur, & virtutis nomen naturamque amittent. Iustitia que ipsa si temperantiæ freno non regetur, aut in negligentiam, aut in sævitiam defineret. Temperantia mediocritatem servat, appetitiones domat, ignaviam expellit: dicta, facta, cogitataque rationis finibus concludit. Nihil turpe fieri patitur, voluptatibus imperat, ne modum excedant, dolori succumbere vetat, in omnibus recti honestique rationem constare iubet, non finit extolli prosperis, neque deñci aduersis, sed in utraque fortuna constantem animum esse iubet. Ne itaque sensuum tuorum perturbationibus cedas, temperantia efficiet, & ad illa quæ memorauimus, comparanda remedia te diriget, quibus tu usus abiges abs te orium & desidiam, & cupiditatem, & turpes amores, & omnem luxuriam, ut amplecti queas laborem, sollicitudinem, largitatem, pudicitiam, frugalitatem. Et cum vitia quæ circa virtutem in medio constitutam sunt caueris, illa quoque quæ ultra habentur vitabis, ne videlicet labor vertatur in lassitudinem, sollicitudo in curiositatem, largitas in prodigalitatem, pudicitia in agendorum dicendorumque inutilem verecundiam, frugalitas in stultum ab omnibus

abstinendi rigorem. Cuncta ergo æquis temperantiæ mensuris, iustisque proportionibus circumscribes, ut nec modicitate delinquas, nec nimietate excedas. Optimumque tibi videbitur, solerriam sequi nautarum, quæ in onerando nauigio tale temperamentum seruant, ut neque nimio pondere pressum obruatur fluctibus, neque nimia leuitate suspensum lateribus vacillet, & flantium ventorum imperum ferre nequeat. In omni quippe vitæ tenore rationabilis mensuræ modus utilissimus est. Intemperantia vero omnium prorsus nequitiarum & parens & nutrix est. Quibus illa dominatur, de sanctorum consortio exierunt, cum iustis non scribentur.

Ab ipso enim domino, quia sanctionibus eius non parent, reprobati abdicatique sunt. Omnis alienigena, inquit, incircumcissus corde, & incircumcissus carne, non introibit in sanctuarium meum. Aliud præterea incircumcisorum genus est, quos Ieremias notat, dicens, Ecce populus hic incircumcissus auribus, & nolunt audire.

Ezec. 44

Iere. 6.

Exod. 4.

Aliud etiam de quo Moyses esse se fatebatur, cum se indignum officio sibi delato existimaret, & ut in Hebræo habetur, diceret, Incircumcissus labijs ego sum. Huiusmodi autem circuncisiones, hoc est, cordis, aurium, & labiorum, quia non corporis, sed spiritus sunt, faciunt ut ipsam quoque carnis circuncisionem, intelligentiæ demus spiritali. Qui ergo temperans fuerit, primo cor suum circuncidet ne cogitet malum, ne prauæ appetitioni assensum præbeat. Qui enim assenserit, & ad perficiendum scelus quod cogitauit animum inclinauerit, hic incircumcissus corde erit. Deinde qui temperans fuerit, suas aures circuncidere curabit, subtrahendo auditum delatorum susurris, adulatorum blanditiis, turpibus scortatorum canonicis, impudentiæque scurrarum. Qui vero aliquem ex his libenter audierit, incircumcissus auribus erit. Postremo qui temperans fuerit, labia sua circuncidere studebit, linguam cohibendo, ne de aliquo infamandi causa obloquatur, ne cui maledicat, ne litiget, ne rixetur, ne opprobret, ne mentiatur, ne quid denique iniquum, turpe, inhonestum pro-

Incircumcissus corde.

Incircumcissus auribus.

Circumci-
sus carne.

glexerit, & sine delectu quicquid in buccam venit effu-
tierit, hic incircuncisus labijs iudicabitur. Carnis vero
circuncisionem ad reliqua interioris hominis membra
pertinere reor. Itaque qui temperans fuerit, minime ne-
gliget & manus circuncidere suas, ne malum operetur,
pedes, ne illo vbi peccandi periculum imminet, currat,
oculos, ne quid quod nefas est concupiscere spectent,
palatum, ne ebrietati ganeæq; seruiat, olfactum, ne vn-
guentorum odore delectetur, sed virtutum. Qui se ita
vt dicimus circunciderit, circuncisiõe (sicut Paulus ait)
non manufacta, & in omnibus spiritui magis quam car-
ni obedierit, huc perfectæ temperantiæ inesse virtu-
tem quis negabit? quis non dignū arbitrabitur, vt tan-
dem in sanctuarium dei ingrediatur, præmiaque capi-
at supernæ hæreditatis, factus dei filius, quia noluit fi-
eri turpium voluptatum seruus.

De virginitate Caput. II.

Leuit. 51.

Nume. 31.
Iesus.

CAeterum cum in omnium malarum cupidinum
incitamento temporantiæ freno opus sit, tū ma-
xime in coitus appetitiõe stimulo inhibēdo. Nul-
lus violentior in animantibus affectus, nullus insupera-
bilior. Assidue cum illo pugnandum est, & si læpius vi-
ceris, periculum est ne postremo vincaris. Quanto au-
tem difficilior victoria, tanto & victoriæ remuneratio
maior ac præstantior. Nunc ergo non incongrue refe-
renda incidunt, primo castitatis pudicitiaq; bona, de-
inde contrariæ libidinis mala, vt his deterriti, illis alle-
cti, pertinactus in proposito persistamus virtutis. Casti-
tatis quidem principatum tenet illibata virginitas. Nā
virginem esse, supra vsum naturæ est, & angelicum ma-
gis quam humanum. Ideoq; & in lege honorata est vir-
ginitas, & in euangelio, sed in euangelio magis. Prohi-
bet lex, vt sacerdos viduam vel repudiatam ducat vxo-
rem, sed virginem tantum. Et cum Moyses Madianitas
delere mandaret, virginibus parci iussit, Iesus Naue, qd
Christi domini figuram ferebat, neq; vxorem habuisse
memoratur, neque liberos, & illo duce populus Israel

terram ingressus ē promissionis. Elias & Elisæus nusquam inuisse matrimonia leguntur, & soli inter veteres a morte quosdam ad vitam reuocarunt. Ieremias quoque, quia in utero matris dicitur fuisse sanctificatus virgo permansit, ne donum amitteret adultus, quod acceperat conceptus. Ad nostra ventamus. Ipse dei filius Christus virginem matrem sibi elegit, virgo ipse permansit, virginum sponsus dici voluit, sed neque baptizari nisi a virgine sibi placuit, neque matrem cum ab ea decederet, nisi discipulo virgini commendare. Hæc autem omnia, ut quam deo grata esset virginitas doceret, cuius conseruandæ matrem fœminis, se masculis in exemplum dedit. Exinde vterque sexus profiteri cœpit virginitatem, & ineundi coniugii prolisq; suscipiendæ voluptate contempta, ad monasteria confugere, seq; soli deo dedicare: ut dum neque nubunt, neq; nubuntur, angelis cœlestibus pares forent, & humanam conditionem egressi, peculiare priuilegium acquirerent, cantica quæ nemo alius cantare potest, coram deo personâ di, agnumq; sequendi, quocunque se ille vertisset, ut sicut Christo matrique eius Mariæ, ita & ipsis nullum in æternis mansionibus habitaculum clausum esset. Quid enim non illis patere crediderimus in patria sursum, quod hic peregrinarentur, nulli obscenæ cupidini patuerunt, & in carne præter carnem viuere perseuerarunt, ut magis deo placerent. Fidelissimorum enim seruatorum est, semper id maxime conari, quod domino suo maxime gratum fore animaduertunt. Itaque non solum attendunt quid ipse imperet, sed etiam præter imperium quid ipsum delectet. Quam obrem plurimi sanctorum virginitatem inuiolaram conseruarunt, ut quæ se in primis deo placere posse non ignorabant. Virgines fuerunt Iohannes baptista, quo inter natos mulierum non erat maior, Iohannes apostolus, quem singulariter Iesus dilexisse dicitur, Iacobus, qui frater domini nuncupatus est, Paulus vas electionis, alijq; multi ex discipulis. Inter fœminas autem Martha, Petronilla, Tecla, Agatha, Lucia, Catharina, Cecilia, Barbara, Hagnes

Elias.

Elisæus.

Ieremias.

Iesus Christi

aliarū multarū, quæ tormenta perpeti atque occidi maluerunt, quam virginitatem nuptiis commutare. Quidam martyrum cum meretricibus a tyrāno additis oppugnarentur, proprias linguas dentibus discidisse constat, ut voluptatis motum sensus excluderet doloris. Ipsi itaque qui in confessione fidei aliorum sæuitiam non timebant, in castitatis periculo in se sæuierunt, non leuius flagitiū fore rati si libidini consensissent, quam si Christum abnegassent. Tunc autem in culmine virtutis tua erit virginitas, cum etiam illa quæ imperantur per feceris. Quæ enim vel qualis est serui erga dominum obseruantia, magna in re præstare obsequium, & in parua negligere mandatum? Nonne fatuitatis arguntur in euangelio virgines quæ de sola virginitate sibi plaudentes, oleum quo torius vitæ lampas illuminatur oleum videlicet mandatorum dei non comparauerant? Nonne etiam ille ab omnibus irrideretur, qui coronam auream capite præferret, & vilibus attritisque indumentis tegeretur? Virginitas ergo nisi imperata domini perfecerit, tantum abest ut cæteris fidelibus altius ascendat, ut etiam cum ipsis qui in imo cruciantur computanda sit. Hoc verum esse ipsa decem virginum parabola tibi ostendit, fatuæ nanque prudentibus ianuam beatitudinis ingressis foris remanserunt, quia nihil aliud muneris habebant, quod sponso offerrent, præter nudam virginitatem ad inuiculisque necessariis carentem. Castitatis quidem professio inter perfectionis opera merito censetur; sed sicut poma antequam maturascant, decidunt, & folia ramique siccantur, cum trunco, cui tota arbor innititur, deesse cœperit humor, ita qui perfectio (si modo perfectio dici debeat, ubi multa deficiunt) suo fraudabitur fructu, nisi mandatorum obseruatione foueatur. Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, inquit dominus. Nisi ergo illa seruaueris, licet castus, licet integer sis, & mente atque corpore impullus, vitam habere non poteris. Castitatem vouisti, diuitias contempsisti, cætera religionis vota suscepisti: hæc per se quidem vitam beatam non merentur, si ta-

Mat. 23.

Mat. 23.

in virtutibus mandatorum dei coniuncta fuerint, ad multo altiorē beatitudinis gradum te prouehent, quā si absq; his mandata tantum obseruasses. Felix igitur illa uirginitas, illa castitas, illa paupertas, illa senioribus exhibita obedientia, quæ cum earum virtutum comitatu quæ iussæ sunt, cælesti sponso poterit occurrere. Felix inquam illa uirgo quæ non sola pudicitie laude contenta, sed etiam omnibus necessarijs monilibus ornata sponsi sui præstolabitur aduentum.

De castitate uiduali. Ca. III

Virginali munditiæ proxime accedit castitas uidualitatis continentiaq; eorum, qui quamuis uirgines non sint, finem tamen carnali copulæ statuerunt suscepto religionis uoto, ut expeditius deo seruire cælestiumque contemplationi vacare queant. Horum propositum longe melius esse quam conjugatorum utriusque scripturæ testimonijs probatur. In Leuitico filia sacerdotis uidua ad patrem reuersa uescitur de sanctificatis, quæ certe attingere gustareque nequibat, dum marito seruiret. In Exodo Moyses per triduum ab uxorio opere abstinere eos iussit, qui ad montem accessuri, deumque loquentem audituri erant, Sed neque Dauidi vel cæteris qui cum illo erant, cum esurirent, licuit panes accipere sanctificatos, nisi cum se mundos a mulieribus ab heri & nudius tertius esse confessi sunt. In nouo autem instrumento Paulus apostolus coniugati atque soluri distantiam docere uolens, Qui sine uxore est inquit, sollicitus est quæ domini sunt quomodo placeat deo: qui autem cum uxore est, sollicitus est quæ sunt mundi, quomodo placeat uxori, & diuisus est. Et mulier innupta, inquit, ac uirgo cogitat quæ domini sunt ut sit sancta corpore & spiritu, quæ autem nupta est cogitat quæ sunt mundi, quomodo placeat viro. Quantum igitur præferenda sit uiduitas matrimonio, continentia nuptiis, ipsa studiorum atque operum diuersitas inditio est. Quis enim fidelium negare audeat, longe melius esse, illa quæ dei sunt

Leuit. 22.

Exo. 10

i. Reg. 21

1. Cor. 7.

cogitare, quam illa quæ mundi & quomodo deo placeas quæ rere, quam quomodo placeas vxori? Nemo tamen credat damnari matrimonia dum his meliora proponuntur. Non enim peccant qui legitime coniunguntur. sed tamen illi qui ideo coniungi nolunt, vt liberi-
 us vtq; syncerius deo seruiant, beati esse dicuntur. Mulier, inquit, alligata est legi quâto tempore vir eius viuit: qd si dormierit vir eius liberata est a lege. cui vult nubat, tantum in domino. Beatior autem erit, si sic permanferit secundum meum consilium. Ac ne consulentem contemneres, cōtinuo subiunxit: Puto autem quod & ego spiritum dei habeam. Idem apostolus Tito discipulo præcipit, dicens: Viduas honora, quæ vere viduæ sunt. Has etiam qualiter se gerere debeant instruens ait: Quæ autem vere vidua est & desolata, speret in deum, & instet obsecrationibus & orationibus nocte ac die. Nam quæ in delicijs est viuens mortua est. Illas ergo quæ delicias mundi, vt Christum lucrifaceret spreuerunt, & reuereri: & si indiguerint, ecclesiæ alimentis mandat sustentari. Honor em̃ in scripturis non solum reuerentiam, sed etiam liberalitatem eleemosynamque designat, vt in prouerbijs: Honora dominum de tua substantia, & de primitijs omnium frugum tuarum da pauperibus. Cum autem Apostolus vere viduas in ecclesia reuerenter suscipiendas alendasq; præcepisset, si modo vnde alantur de suo non habuerint: prospicere etiam volens ne qua de his finisiri rumoris oboriatur suspitio, ne quis infirmis peccandi locus detur Vidua, inquit, eligatur non minus sexaginta annorum quæ fuerit vnus viri vxor, in operibus bonis testimonium habens, si filios educavit, si hospitio recepit, si sanctorum pedes lauit, si tribulationē patientibus subministravit, si omne opus bonum subsecuta est. Adolescentiores autem viduas deuira. Cum enim luxuriatæ fuerint, in Christo nubere volūt, habentes damnationem, quia primam fidem irritam fecerunt. Non ergo ob hoc solum vitandæ sunt, quia earum consortium castitati periculum sit, verumetiam quia ipsæ iniuria

i. Tim. 5.

Pro. 3.

De charitate Liber V. 335.

ecclesiam afficere soleant, repetendo connubio, cum p-
fessæ fuerint castitatem, & quod deo vouerant nō exol-
uendo. Cumque ita sit: Volo, inquit, iuniores nubere,
filios procreare, matres familias esse, nullam occasio-
nem dare aduersario maledicti gratia. Iam enim quæ-
dam conuersæ sunt post satanam. Quare illas nubere
vult aperte declarat, ne videlicet castitatem vouendo
irritum faciant promissum, ne post satanam abeant, &
ad illicitos amplexus conuersæ diabolo nubant. Tolle
incontinentiam istam, & non dicet, Volo iuniores nu-
bere, sed quemadmodum superius dixit, beatiore erūt,
si sic permanserint secundum consilium meum. hoc est,
si in proposito perdurarint castitatis, & veræ vidui-
tatis officijs functæ fuerint. Quod ibi etiam & quidem
manifestius asseuerat, vbi ait: Dico autem non nuptis .i. Cor. 7.
& viduis, bonum est illis, si sic permanserint sicut & e-
go: quod si non se continent, nubant. Melius ē em̄ nu-
bere quam vri, id est, licitas inire nuptias, quam illicitis
ardere amplexibus. Patet ergo Apostoli eē senten-
tiam: Illis viduis quæ se continere nequeunt, magis ex-
pedire vt nubant, quam vt per incontinentiam pere-
ant. Illis vero quæ deo magis quam hominibus place-
re cupiunt, optimum esse nō nubere, sed in castitate per-
seuerare. Porro quod hic fœminis præcipitur, viros q-
que respicit, qui castitatem præferunt matrimonio, se-
xagesimum fructum tricesimo, & domini cultum vxo-
riæ seruituri, quibus a saluatore dicitur, Sint lumbi ve-
stri præcincti, & lucernæ ardentes in manibus vestris.
Et ab Apostolo, State succincti lumbos vestros in veri-
tate. Lumbi ad generādi rationem pertinent, quos præ-
cingere, quid aliud nisi castitati studere est? Hoc quidē
præcipuis, hoc electis dei Christique discipulis iniungit-
tur, non vulgaribus, non terrena temporaliaq; appetē-
tibus, sed ad cælestem gloriā aspirantibus & æternam.
Vnde Eliam prophetam & Iohannem baptistam zona
cinxerat pellicea, q̄ significabat in carne mortificatos,
nullique obscenæ cupidini subiectos, quam autem ma-
X

Lucæ. 12.
Ephes. 6.

Psal. 37.

Prou. 31.

Matt. 19.

Isaia. 56.

gni spiritus hi ambo fuerint, nemo fidelis ignorat. Ille etiam vir sanctus ista continentiae virtute proficere optabat, qui ingemiscens ait: Quoniam lumbi mei impleti sunt illusionibus, & se superari sentiens auxiliū implorauit: Intēde, inquit, in adiutorium meum domine deus salutis meae. Illam vero multerem, vt optauerat ita profecisse credimus, de qua est scriptum: Accinxit fortitudine lumbos suos, & roborauit brachium suum. In brachio, iustitiae opera intelligimus, quae tunc sane robur & firmitatem sui concipiunt, cum lumbis zona castitatis constrictis contemnimus illecebras carnis, & coniugij iugo exepediti, in illorum concedimus libertatem eunuchorum, qui se propter caeleste regnum castrauerunt. Quae profecto virtus, quoniam vulgari vita eminentior est non imperatur, sed suadetur, dicente domino: Qui potest capere capiat. Vt autem ad capiendum quod poposuit enitatur, praemiorum magnitudine nos prouocat per Isaiam dicens: Ne dicat eunuchus, quoniam sum lignum aridum haec enim dicit dominus: eunuchis, Qui custodierint sabbata mea & elegerint quae volui, & tenuerint foedus meum, dabo eis in domo mea & in muro meo locum nomen, & nomen melius filiis & filiabus, nomen sempiternum dabo eis, quod non deficiet, Laudent matrimonia coniugati & prolis fecunditate glorientur, dum tamen eunuchi nostri melius filiis & filiabus nomen a domino sibi vendicent, patribusque & matribus apud omnium patrem pluri hebeantur. Restat vt doceamus quibus armis virtus castitatis ne offendatur, tuenda sit.

¶ De consortio diuer-

si sexus vitando.

Caput IIII.

Castitatis professoribus non sui sexus hominum consortia sunt fugienda. Quis fuerint sancti vir & femina, nequaquam tamen sibi confidant, in æta

te præsertim adhuc vegeta & robusta, vt sine arbitris
 inter se colloquatur, vt soli simul sedeant, aut conuersis
 alter in alterum oculis inuicem se spectent, ne forte co-
 gitare cogantur, quod intercedente verecundia confite-
 ri non audent. Potest quidem fieri vt amborum vultus,
 gestus, sermo pudicitiam seruet: difficillimum tamen
 imo impossibile est, ne quando vel vtriusque, vel alte-
 rius eorum mens impuris æstuet desideriis, vel momen-
 to aliquo temporis concupiscat, quod committere vere-
 tur. Audi Salomonem dicentem: Fauus distillans labia
 meretricis, & niriidius oleo guttur eius, nouissima autē
 illius amara quasi absynthium, & acuta quasi gladius
 biceps, pedes eius descendunt in mortem, & ad inferos
 gressus eius penetrant, per semiam vitæ non ambulant
 vagi sunt gressus eius & inuestigabiles. Nunc ergo fili
 audi me, & ne recedas a verbis oris mei, longe fac ab ea
 viam tuam, & ne appropinques foribus domus eius, ne
 des alienis honorem tuum, & annos tuos crudeli. Præ-
 sentem voluptatem cum futura pœna compara, & pro-
 babis consilium hoc quod offerē. Cito transit quod de-
 lectat, nullo fine concluditur quod cruciat. Sed fortasse
 cauillaberis & dices, non tibi accessum interdici aliarū
 præterq̃ meretriciū. At in ijs q̃q̃ pudicitiam præ se fe-
 runt, blanda vox, mollis gestus, benignus aspectus, ve-
 nusta forma, & tori⁹ corporis tegumētōꝝ nō inelegās cul-
 tus, nonne impudicitia incitamenta sunt? Ipsa quidem
 mulier casta & continēs est, sed si multa quæ in illa con-
 spicis, ad turpes cogitatus prouocant, quomodo tutū
 te putabis, si ei adhaeris? Ne q̃s tamen malignæ excu-
 sationi detur locus, disce non minus fugiendas esse pu-
 dicas quam impudicas, illo saltem exemplo, quo Da-
 uid secundum cor dei electus, & pudica satis iudica-
 ta Bethsabæe Vriæ vxor conciderunt. Nulla hæc no-
 tabatur infamia, ille morum sanctitate non minus
 quam regno nobilis erat. Hanc se lauante tantum
 vidit & captus est, exarsit in concupiscentiam, opereq̃

Prou. 5.

2. Reg. 11

Eccle. 42.

impleuit quod concupierat. Nunquid tu illo sanctior, ut tales feminas non solum intueri, sed etiam cum hisdem colloqui, cum hisdem confidere & commorari, & fortasse ridetibus arridere non timeas? Ad hæc memeto quod idem periculum veriti plerique fideles, & paternam domum ne inter mulieres versentur, derelinquunt, & urbibus excedunt, & sola atque hominum cultu deserta loca penetrant, ibi domino seruientes, quo ne nomen quidem feminae possit accedere. Si qua eos aliquando visæ mulieris cogitatio molestat, noctes vigiles ducunt, orationibus instant, ieiunia frequentant, pectus pugno ictant, donec domino miserante pristina menti reddatur quies, & aduersario in fugam conuerso victoriæ succedat solatium. Nihil isti circa se conspiciunt nisi rupes & sylvas nihil audiunt nisi rugitum ferarum & auium cantum & sibilum serpentum; tu te autem periculo liberum fore arbitraris quotidie inter feminas conuersando, illas intuyendo, de illis fabulas audiendo, teque vltro illarum aspectibus offerendo, neque consortia vitando. sed nunc vocatus, nunc inuocatus domos cubiculaque illarum adeundo? Non est istud, crede mihi, seruare castitatem, sed prostituere, non spiritui seruire, sed carni cum scriptum sit, In medio mulierum noli commorari. De vestimento enim preedit tinea, & a muliere iniquitas viri. Sicut ergo vestimentis ac panno nihil est magis inimicum quam tinea, ita nihil magis periculosum castis mentibus, quam diuersi sexus coniuncta conuersatio. Bonum est mulierem non videre: quia qui viderit & concupierit, iam merchatus est eam in corde suo. Bonum est mulierem non tangere: quia qui tangit picem, inquinabitur ab ea. Quod si in solitudine degentium mentes foedis cogitationibus interdum sollicitentur, quomodo ibi castitas esse poterit secunda, ubi vir & mulier vel eodem vbi fuerit contubernio vel si locis disseparatur, congressibus non abstineant? Si quando tamen necesse erit conuenire, & vtriusque presentiam res exegerit, tales testes arbitrique adhibeantur, quibus coram pudor erit vel loqui quod turpe sit, vel quod non liceat facere. Secreta enim col-

De charitate. Liber V. 339.

loquia tamen si crimine caruerint, criminis tamen suspitione non carebunt. Debemus autem providere bona non solum coram deo, sed etiam (vt Apostolus ait) coram hominibus. Cuius munda est conscientia, non p̄beat alteri infamādi occasionem, ne in fratrem peccet.

De remedijs aduersus tētamēta libidinis.

Caput V.

Porro cum fornicarum frequentiam conspectum q̄ fugeris, te ipsum fugere non potes. Quocumq; locorum perrexeris, cum tua tibi carne pugnandum est. Caro semper ad voluptates prona, compellit hominem id cogitare, a quo mens deo dedita abhorret & declinat, ne forte dum carnali suggestioni assentitur, domino suo delinquat. Luctam istam vincere non poteris, nisi armis opportunis atq; cōgruis fueris vsus. Arma igitur quibus carnis tuæ domanda petulantia est ieiunia sunt solito crebriora, frequentiores preces, magis intenta diuinorum tractatum lectio, & circa faciēda opera corporis fatigatio diligentior. Cum hoc te lorum genere qui in prælum processerit, eius castitatis arcem, neque carnis fœda titillatio, neque diaboli calida machinamenta poterunt euertere. Primo igitur da operam, vt ieiunando de cibis potius quam de lasciuia cogites, & venarum calorem temperes v̄tris va cuitate. Luxuriant enim corporis venæ pabuli repleti one succensæ, & ebullire in libidinem affectant. Equos quoque ferocire cogit obesitas, macilenti desinunt calcitrare. Quod si Sodomitas & Gomorrhæos (vt scriptū est) saturitas panis & otium in abominandos præcipitauit coit⁹ & si hac ip̄a de cā eiusdem criminis ludæi arguunt dicente, dño, Saturavi eos, & mœchati sunt, & in domo meretricis luxuriabāt: nōne p̄ ieiuniū euitata saturitate scelus quod ab ea proficisci credimus simul vitabitur? Cæterz cum turpis libido dæmonium illud sit, quod non efficitur (vt Saluator ait) nisi in ieiunio & o-

Jerem. 5.

X s

Judith

Anna.

Lucæ. 2

Rom. 15

Ephe. 5

ratione, orandum quoque erit, ut ipse in nobis castitatis virtutem protegat qui dedit. Iungantur igitur ieiunio preces, & quod ipsi per se præstare non possumus, a domino postulemus ut possimus. Judith quæ Holopher- nem Assyriorum ducem sua occidit manu, ieiunando si- mul & orando viduitatem seruauit, & inter inimi- cos tuta, imo etiam inimicorum victrix fuit. Anna in euangelio Phanuelis filia, & ipsa amisso viro perpetuam vouerat castitatem. Qualiter autem eam conseruauit, euangelista declarat, dicens. Non discedebat de templo ieiunijs & obsecrationibus seruiens die ac nocte. Et quo- nam casta permansit, Christum natum videre meruit, & in paruulo intelligere mundi saluatorem. Faceffat desidia, omnis abeat torpor, non est otiosorum ista vir- tus, multa vigilia, assiduo labore tuendus est thesaurus, quem suppillare cupit caro, demoliri conatur diabolus & dissipare nititur mundus. Ieiunio ergo & orationi succe- dat lectio, quæ te vel in aliorum lapsu cautiorem effi- ciat, vel in aliorum fortitudine continentiore. Redin- tegratur animi vigor ad virtutum perseuerantiâ, ple- nioreque infunditur gratia, quies pie sancteque viuendi præ- cepta releguntur. Ibi iustorum premia malorumque poenæ e- tiam segnes excitant ad colendam animi sanctitatem nequamque fugiendam. Legendo itaque sacras literas, quibus talia continentur, in proposito bonarum actionum soli- damur non legendo reddimur imbecilliores. Aposto- lus ait. Quaecumque scripta sunt, ad nostram doctrinam scri- pta sunt. Frustra autem scripta essent, nisi etiam legenda omnibus proponerentur. Nolite (inquit) inebriari vino, in quo est luxuria, sed implemini spiritu sancto, loquen- tes vobismetipsis in psalmis, hymnis, & canticis spirita- libus, cantantes & psallentes in cordibus vestris domi- no. Qui ergo talia legere vel audire neglexerit, spiri- tu sancto impleri non poterit. Et quomodo castitatem seruare valebit, si spiritus sancti auxilio fuerit destitu- tus? Porro quid iucundius, aut quod optabilius, quam dei sapi- entiam in scripturis audire loquentem, & illius doctri- nae inherere, quod solus nec falli possit, nec velit fallere? Huius

potissimum lectionibus delectetur, quisquis optimis verissimisque vitæ institutis cupit proficere. Si tamen ad huc alia lex in membris tuis repugnauerit legi mentis tuæ, alijs insuper fatigationibus frangenda tibi erit, per teruitas carnis aut humum raistro fodias, aut holera in horto sitientia irriges, aut plantaria facias, aut canistra lætis texas viminibus, aut apram igni materiam cedas, & sarcinas humero impositas baiules, & domum translatas vsui reserues. Denique semper facias aliquid operis, vt cum apostolo dicere queas; Castigo corpus meum, & in seruitutem redigo, ne forte cum alijs prædicauerim, ipse reprobus efficiar. Profecto nulla ei dominabitur voluptas, qui sic sibi metipso imperare didicerit. Sic autem faciendo, siue centesimum cum virginibus, siue sexagesimum cum viduis fructum colliget, atque angelis qui in cælo sunt, par similisq; erit. 1. Cor. 9

De matrimonio. Caput vi.

Nunc locus postulat, vt de matrimonio aliquid in medium proferamus ne quis culpā putet vxorem ducere, cum etiam coniugatorum virtus sit pudicitia colere, liberos bonis artibus instruere non voluptatis gratia, sed generandi affectu copulari: nihil dicere aut facere, quod ex ipsis natos non deceat imitari. Quandoquidem paruulorum simplicitas nullius operis est magis æmula, quam quod a parentibus viderit factitari. Discant igitur coniugati, quid ipsis apostolica præcipiat disciplina. Nam sicut misericors deus vult omnes homines ad salutem peruenire, ita apostoli Christi cuiq; hominum conditioni monstrare conati sunt quomodo saluarentur, quorum Paulus diuina spiritaliq; scientia in primis præditus ait: Si acceperis vxorem non peccasti; & si nupserit virgo, non peccauit, quinimmo vt ostendat etiam in coniugio esse aliquid boni, Qui matrimonio, inquit, iungit virginem suam bene facit. Nihil enim ab ipso rerum autore deo constitutum est, quod non bonum sit, licet aliud alio 1. Cor. 7.

melius atq; perfectius. Tunc autem primum nuptiæ ab eo constitutæ sunt. cum masculum creasset & fœminam benedicensque ipsis dixisset. Crescite, & multiplicamini & replete terram. Qua quidem in re hoc quoque obseruandum, quod non ad voluptatem vocati sint, sed ad liberorum procreationem, vt crescant videlicet & multiplicentur, tamen si fieri non potest, ne qua intercedat voluptas, non tamen in ea nuptiarum finis esse debet, sed in fœctu multiplicando, quemadmodum benedictio præscripsit diuina. Et cum ita sit, audeo dicere, Scortator, non maritus est, quem magis coire quam generare delectat, & mulier ipsa scortum, non vxor, quæ libidine magis gaudet quam fœctu. Porro fœdera matrimonij perpetua esse oportet. Quos enim deus coniunxit, homo non separet. Erunt (inquit) duo in carne vna. Ita que præuaricatur vir quoties aliam appetit, & mulier quoties alium suspirat. Caro enim quæ vna esse debet, in duas distrahitur, cum pellex aut mœchus adamatur. Sit igitur honorabile connubium (vt Apostolus inq̃t) & thorus immaculatus, vtq; contaminari illicito amore timeas, addit. Fornicatores em̃ & adulteros iudicabit deus. Viros quoq; præesse vxoribus debere testatur alibi, dicens. Mulieres viris suis subditæ sint sicut domino. Quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput ecclesiæ, In Genesi quoque primæ mulieri dictum legimus a domino, Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Cæterum sicut Christi & ecclesiæ sancta est coniunctio, ita viri & vxoris impolluta sit copula oportet, vt nec ipse aliam sponsam, nec ipsa alium desideret sponsum, & suspicionem etiam caueant minus fidi inter se amoris pactique violati. Neque enim coram Hymenæo vel Thalassio inter se pepigere, vt vana solebat gentilitas, sed vt decet fideles, deo vero inuocato. Christoq; teste & ecclesia. Nihil magis ratū esse debet, quam quod his accitis ac præsentibus, pie iusteque fuerit promissum. Deinde idem Apostolus paucis verbis multa complexus, Vxori (inquit) vir debitum reddat, si militer autem & vxor viro. Debet quippe alter alteri si

Heb. 13
Eph. 5.

Gen. 3.

dem, debet charitatem, debet honorem, pudorem, pacem, atque cōcordiam. Talia si intercesserint, exolui ab his quod debetur manifestum est. Oportet autem in eo quidem reddi debitum, ne alteri generationis operam exigenti alter deneget. Sequitur enim, Mulier sui corporis potestatem non habet, sed vir; similiter autem & vir sui corporis potestatem non habet, sed mulier. Hinc ait; Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacetis orationi. Quare hoc, nisi ne forte illius qui consentire noluerit, cōcupiscentia periclitetur: & dum licito contu nequit uti, ad illicita desideria declinet? Quamobrem post continentiae quoque consensum horritur, ut iterum in idipsum reuertantur, atque addit; Ne tenter vos satanas propter incontinentiam vestram. Sed quod suadet metuens, ne volens iubere videatur, ait: Hoc autem dico secundum indulgentiam, non secundum imperium. Volo autem vos omnes homines esse sicut me ipsum, id est, cēlibes, continentes, castos, & a seruitute coniugalī necessitatis prorsus alienos. Atque ita aliud est quod indulget propter incontinentiam, aliud quod vult propter vitæ perfectiōem. Ut ergo fornicationem fugias, utere coniuge, sed si ambo ducimini studio præstantioris virtutis, utere castitate. Alter enim carni seruire est, alterum spiritui, & qui in carne seminat, de carne & metet corruptionem, qui vero seminat in spiritu, de spiritu metet benedictionē.

1. Cor. 7.

De viri vxorisque officio.

Cap. VII.

Meminerint prætereavxores reuereri maritos, priorem honoris locum eis cedere, eorūdemque subdi imperio. Id quidem exigit & auctoritas diuina, ut dictum est, & apostolicum præceptum, & lex ipsa naturæ, cum etiam inter gentiles & a religione nostra alienos constet, viros quam fēminas honorabiliores esse atque liberiores. Ne quis tamen vxore sic cōtempte utatur ut serua, Petri apostoli mandatum est, quod monet ipsis etiam impartiri oportere honorem tanquam i. Pet. 3.

- cohæredibus gratiæ vitæ. Et in Malachia est scriptum. Vxorem adolescentiæ tuæ noli despicere. Socia thori tibi est. & domesticæ gubernationis curæq; consors, & communium liberorum parens, non de capite educta, ne imperet, nec de calcaneo, ne contemnatur, sed de costa formata, vt inter vtrunq; media habeatur, & secundo loco post patrem familias in domo honoretur. Illa obtemperet viro, ei autem reliqua familia subiecta sit. Illa sicut Sara Abraham, ita virum vocet dominum, eâ vero reliqui dominam appellent, & veluti dominæ pareant atq; obsequantur. Porro vt tali honore dignam se non tam autoritate quam moribus ostendat, sit fidelis vt Michol, quæ ne patri quidem, & eidem regi obsecuta est vt virum proderet. Nam sicut de viro dicitur, propter hoc dimittet homo patrem & matrem, & adhærebit vxori suæ, ita & mulier debet adhærere viro, vt nec amore parentum, nec timore regum fidem deserat. Sit prudens vt Abigail, quæ iratum viro suo Dauid animi sagacitate placauit, ita vt postea marito vidualam ipse Dauid sibi elegerit vxorem, sola fœminæ solertia delectatus. Quæ talis fuerit, etiam viri partes agat in domo, si ille minus integræ mentis erit, reuerentiam tamen exhibeat vt maiori: & sic omnia faciat, quæ si ille imperarit. Sit pudica vt Susanna, quæ coniugii fide seruata malebat mori, quam amissa viuere, sed tam sanctum fœminæ propositum cum nosset dominus, & ab accusatorum infamia purgatam, & a mortis periculo liberam reddidit. Sit patiens & humilis vt Anna Helcanæ coniunx: quæ cum sterilitatis exprobrationem æquo animo tulisset, mater esse meruit Samuelis, qui & iudex populi extitit & propheta. In hac itaq; vnica, ple multo felicior fuit, quam illa in multis, cuius procacitate incessebatur. Sit in omnibus quæ honeste fieri possunt, obediens viro, vitetq; Vasthi reginæ insolentiam quæ cum Assueri Persarum regis mariti sui imperium contempsisset, diuortio mulctata, desiit esse quod erat, & de fastigio publicæ dignitatis in ordinem corruit priuatarum. Deponit enim deus superbos de sede, & ex
- Mal. 2.
1. Reg. 18.
Michol.
1. Reg. 25.
Abigail.
- Susanna.
- Anna
- Vasthi regina.

alrat humiles. Licet aut nunc non sit locus repudii, turpissimum tamen est, repudio dignam videri. Sit præ te rea diuinæ rei studiosa, & ad preces deo offerēdas, præ pra, vt Tobia contunx Sara, quæ anteq̃ conjugale ope ram iniret, triduum cum illo in oratione pseuerasse traditur: & ambo q̃dem felicem connubii euentum habuerunt, eo q̃ initia illius dño consecrassent. Sit postremo in incessu modesta, grauis in aspectu, in sermone verecunda, simplex in ornatu, & in his rebus q̃ foris vident ostendat qualem intus q̃ non videtur animum gerat. Impleat etiam quod Apostolus Philemoni discipulo vt adolescentulas doceret, scribit. Vt videlicet viros suos ament, filios diligant, sint prudentes, castæ, sobriæ, domus curam habentes, benignæ, subditæ viris suis. Exequatur & quæ princeps apostolorum Petrus partim, philem. 24. hibeat partim imperet, dicens: Quarum sit non intrinsecus capillatura aut circundatio auri, aut indumēti vestimentorum cultus, sed qui absconditus est homo in incorruptibilitate quieti & modesti spiritus, qui est in conspectu dei locuples. Ne quis tamen sordes & illuinem conuenire vxoribus honestis credat, rursus Paulū 1. Tim. 2. audiat Timotheo dicentem: Mulieres orare iube in habitu ornato cum verecundia & sobrietate, ornantes se, non in tortis crinibus, aut auro, aut margaritis, vel veste pretiosa, sed quod decet mulieres, promittentes pietatem per opera bona. Exclamarem in nostrarum commendandi componendiq̃ se luxuriam fœminarum, & in ipsarum immodicos ornatus inueherer (sunt enim quæ totum censum insuunt in vestibus, inserunt in monilibus, gestant in digitis, & vt carnem suam diuitent, maritos egere cogunt) sed si domini apostolica q̃ præcepta, quæ sæpe in ecclesiis prædicari audiunt, non obseruant, & me quidem clamantem irridebunt. Satiū est igitur attoniti oris silentio intemperantiam earum incusare, quam verborum increpatione frustra velle corrigere. His autem quas interior magis quam exterior cultus iuuat, satis erit: non me, sed quorum dicta in medium proposui, audire.

Sara

philem. 24

1. pet. 3

1. Tim. 2

De coniuge diligenda tempore.
que continendi. Cap. VIII.Eph. 5.
Coloss. 3

Eccl. 3.

Ioh. 8.

Leu. 15, 18.

Quod autem viros respicit, videlicet non oportere contemni uxores, dictum est supra, sed ut euidentius ea res constet, dicemus nunc quia liter ipsa uxor diligenda sit, deinde etiam continendi tempora indicabimus. Paulus apostolus. Viri, inquit, diligite uxores vestras sicut & Christus dilexit ecclesiam, & seipsum tradidit pro ea, ut illam sanctificaret, & paulo post, ita viri debent diligere uxores suas, ut corpora sua, qui suam uxorem diligit, seipsum diligit. Et alibi idem ait. Viri diligite uxores vestras, & nolite amari esse ad illas. Diligere quidem iubemur & proximos sicut nos ipsos. Qui tamen proximum diligit, alterum diligit, qui vero uxorem diligit, seipsum diligit, cum vir & uxor una caro sint. Tanto igitur intentius diligatur uxor, quanto magis proxima est. Quid autem proximius, quam duo in carne una? Dilectionis præterea ordo exigit, ut primo loco nobis ipsi optemus bona secundo proximis. Primo igitur loco etiam uxor amanda erit, aut si quis inter primum & secundum esse potest medius. Ambo autem gignendæ prolis causa inter se coeant, non explendæ libidinis affectu. Alterum legitime coniugatorum officium est, alterum turpiter lasciuientium immunditia. Ambo etiam obseruent continendi tempora, dicente Salomone. Tempus amplexandi, & tempus longe fieri ab amplexibus. Tunc igitur a coniugii opere venereæque voluptatis usu continere sese debent coniugati, cum ciuitas opprimitur calamitate, ne communi malo aliis tristantibus ipsi gaudere videantur. Sic enim in Iohelle propheta imminente captiuitate ad Iudæos dicitur. Egredias sponfus de cubili suo, & sponsa de thalamo suo. Ad menstruatam quoque uxorem accedere lex vetat, ne concepti foetus vitium corrupti sanguinis trahant, & morbofi liberi sanieque confecti nascantur. Videant igitur vir & mulier ne coitus desiderio victi, menstruorum tempore congregiantur, ne

plus molestiæ accipiant ex natorum fœditate quam ex concubitu voluptatis: sed neque illo die coeant, quo rē diuinam facturi sunt, tunc enim facilius quod poposce-
rint impe trabunt, cum casti purique ad supplicandum deo processerint. Hoc sane præcepit apostolus: dicens, *i. Cor. 7.*
Nolite fraudare inuicem, nisi forte ex consensu ad tem-
pus vt vacetis orationi. Tunc etiam magis accingant lumbos suos zona castitatis, cum sacrosancto corpori & sanguini Domini erunt communicaturi, vt quod in typo agni paschalis præcipitur, in vero agno qui abstulit peccata mundi impleatur. Plebi vocem domini die perendino audiruræ per Moysen iniungitur, ne ap-
i. Reg. 21.
propinquent vxoribus suis, & Dauidi atq; his qui cum illo erant, panes propositionis ne esurientibus quidem dati fuere, nisi cum se mundos a mulieribus ab heri & nudius tertius cōfessi sunt. Quid autem sanctius illo pane qui de cælo descendit? Quod ergo præcessit in figura obseruetur in veritate, & hoc quidem ex consensu, vt enim se contineant coniugati, non alterius arbitrij est, sed amborum.

De coniuge eligenda. Ca. IX.

VT autem concorditer ac sine querela procedant nuptiæ, par conditio quærenda erit in coniuge generis atque fortunæ. Iurgiorum causa eē con-
suevit disparitas. Idcirco vir nobiliorem se aut opu-
lentiorem non ducat, ne pro vxore patiatur dominam. Mulier quoque plebeia & vulgaris parūq; dotata non nubat præstantiori, ne forte non vxoris loco habeat, sed ancillæ. Quod si etiam inter æquales frequenter in-
cidunt contentiones & lites & dissidia & similitates, q̄to magis hoc timendum est, vbi alter maiorem suæ iactet titulos, ostendet stemmata, opibus gloriatur & multo fastu inflatus arroganter incedat; alter vero ni-
hil horum habeat quo se illi ex æquare possit, aut iniu-
riam obiectæ vilitatis propulsare. Caueant igitur tam viri quam fœminæ matrimonio copulādi, ne forte dū coniugij iugum se subire credunt, iugum subeant ser-
Y

uitutis, & si bene recteq; sibi consultum volunt, audi-
ant versiculum illum a pueris in schola, in foro, in om-
nibus compotis ventilatum:

Si voles apte nubere, nube pari.

Sed neq; nimis formosam ducendam esse aiunt, nec ni-
mis deformē, ne vel hanc habeas despectam, vel illam
suspectam. Ea ergo placeat, cuius media inter istas
erit species, vt nec multos allicere, nec tibi non gra-
ta esse possit, ac proinde vtriusq; vestrum & pudicitia
tutior maneat, & animus omni sublata suspitione trā-
quillior, & ad mutuam propensior charitatem. Neq; e-
nim illi concorditer queunt pacificeq; viuere, qui inter
se de connubij fide dubitant, & zelotypiæ vitio vel ma-
ritus mæchum, vel vxor pellicem imaginatur ac ti-
met.

De filiorum educatione familia que regenda Ca. X,

Post hæc optimos habere liberos gloria est paren-
tum. Patris igitur matrisque erit officium, ex se
genitos non ad luxum, sed ad modestiam educa-
re, non blanditiis emollire, sed castigationibus cohibe-
re pie religioseq; instituere. plectere si deliquerit, lau-
dare si bene obtemperanterque se gesserint. Incrépationi-
bus, minis, verberibus a vitio deterrere, exhortatio-
nibus ad virtutem promissisq; accendere, exempla vitæ
alienæ, alia quæ fugiant, alia quæ imitentur propone-
re, magis de moribus ipsorum quam de sospitate solici-
tari. Reliquam quoque familiam ita gubernare, vt co-
rum q; domi sunt, sobrietas, parsimonia, frugalitas, te-
stimonium sit integritatis industriæque dominorum.
Super omnia autem omnes domestici, siue liberi sint, si-
ue serui, doceantur deum timere, proximos diligere ne-
minem odisse, nulli nocere, bene omnibus optare, et cui
possunt benefacere, iniuriæ non meminisse, sed pro ma-
lo bonum reddere. Magni profecto meriti apud deum
erit, talem se in educandis liberis regendaq; familia ex-
hibuisse, sicut e contrario præcipue indignationis atq;

odii neglexisse, & patris vel matris familias personam gerendo suum non obuiisse officium. Ait enim beatus Apostolus: Si quis suorum maxime domesticorum curam non habet, fidem negauit, & est infideli deterior. 1. Tim. 5. Quod si par crimen est, fidem negare, & eorum quibus præes paruipendere salutem, nõne par erit & criminis vindicta pœnaque commissi? Quisquis igitur alios regendi officium suscepisti, caue maxime ne otio atque ignauia deditus illud fastidias, neue gregem cuius es pastor lupis laniandum dimittas, & perditæ ouis sanguis de manu tua requiratur. Corripe delinquentes, instrue ignaros, protege infirmos, liberare cõtende periclitantes, indigentibus victui necessaria compara, denique si præmio non ducaris, pœnam time, quæ illis debetur, qui fidem negarunt.

De fornicatione vitanda. Ca. XI.

ET quontā matrimonio prætulimus viduitatem, viduitati virginitatem, nihilq; horum malum esse diximus, contraria quoq; in mediū producenda sunt, vt viri fœditate offensi, cupidius yturib. incubamus. Virginitatem amittere, quid est aliud nisi ab ipsa angelicæ conditionis celsitudine ad nostræ mortalitatis humilitatem, descendere, & cum spiritu ceperis carni siniri? Similis angelis eras virgo dum nescires corruptionem, iuncta es viro honestis nuptiis, fateor non peccasti, facta es tamen de spiritali carnalis, de cælesti terrena, de auro purissimo æs vilissimum. Iam non potes venienti Christo sponso cum lampade accensa occurrere, nec inter sponsas eius censeri, virginū ille spōsus est, non corruptarum amator. Et licet non repellat coniugatos coniugij iura seruantes: primo tamen loco habet virgines (vt dictum est) secundo viduas, vltimo maritatas. Quod de altero sexu dicimus, de vtroq; sentimus. Prior ē apud deū q̄ fœminā nescit, deū q̄ post cognitā castitatis votū suscipit, postremo ille q̄ gignēdæ prolis gratia matrimonio seruit, & pudiciā atq; charitatē genitali thoro debitā colit. Hæc sunt tria illa hominum gēna, de quibus in euangelio dicitur: Tunc duo

Virginitas.

Matth. 4

erunt in agro, vnus assumetur, & vnus reliquetur, duæ molentes in mola, vna assumetur & vna relinquetur. Virginitas in agro moratur puritatis inter nitentia intacto candore lilia, & Christum dominum inuocat dicens, Veniat dilectus meus in hortum suum, vt comedat fructum pomorum suorum. Continentium secundum esse censeo, qui carnem suam terunt mola ieiunij, vigiliarum, precum, honestiq; laboris, subdentes eam spiritui, vt panes mundi efficiantur deo offerendi. Sed vt noscamus quâ- tum hi a virginitatis gradu distent, sub sexu minus nobili proferuntur, dum dicitur duo molentes, nec tamen i- deo conjugatis inferiores, quamuis non duæ sed duo de illis dictum sit. Quia virginum quidem & continen- tium inter se habilis congruaq; comparatio est. Coniu- gati autem non his conferuntur, sed incontinentibus potius, iuxta apostolicum illud: Melius est nubere quâ vri. Nubere itaque bonum est, quia vri & ad illicitos ardere amplexus malum est. Duo igitur in lecto vno sunt, qui matrimonio copulantur, vt sint duo in car- ne vna, & lectulum non diuidant prauo desiderio amo- ris alieni. Cæterum quia nec virginibus castitas, nec vi- dui continentia, neque conjugatis proderit pudicitia, si mandata dei perficere neglexerint: ideo dicitur: vnus assumetur & vnus relinquetur. Quilibet enim ordo in duo erit diuisus: alios habebit qui saluabuntur, alios q- peribunt, saluandi obuiam Christo assumentur in æ- rea: dampnandi autem relinquentur in igne cum diabo- lo commissi luituri. Quod si ne virgines quidem, quæ fatuæ erant, intrare beatitudinis ianuam potuerunt, q- modo intrabunt scortatores, adulteri, libidinibus die noctuque seruientes? Si inquam neq; continentibus, ne- que matrimoni fidem seruantibus parcitur, cum illa quæ iussa sunt, contempserint: quanto acrius torquebū- tur qui continentiam quoq; stupris polluerunt, vel qui coniugij sanctitatem adulteri nequitia profanarunt? Christus in Apocalypsi iratus clamat: Foris canes & ve- nefici & impudici, & tu te ab eo suscipiendum speras, q-

Apo. 22.

post continentiae votū ad libidinis pristinae sordes reuerteris, ut ad vomitum canis, & insipientes mulierculas blanditiis donisq; illicis, quasi incantationibus veneficus, & in omnem impudentiam præceps fereris, ut obscenae appetitioni morem geras? an ideo fortasse negligentior es, quia quos foras exigi audis, solo beatitudinis fructu carituros putas? At hic idem, cuius iudicia firma rataq; habentur. alibi ait: Fornicatorum pariter cum veneficis idolatrisque futuram, in stagno ardenti igne & sulphure; quod est mors secunda. Non solum igitur beatitudinis possessione priuabuntur, verum etiam suppliciis nunq; finiendis tradentur. Hoc q̄ verum sit manifesta multorum exempla docent. In quibus Sodomam & Gomorram libidinibus ardentem ardētior de caelo pluens flamma consumpsit. Zambri Israhelitarum & Madianitidis meretricis cui ille se coniunxerat, deo populo iratum placauit. Lex quoq; adulterii conuictos lapidibus obrui iubebat. Et licet postea clementissimus dominus legis rigorem euangelii gratia temperarit, indemnaram dimittendo adulterā, ne poenitentibus adimere spem videretur salutis, Vade tamen inquit, & noli amplius peccare, ne quid grauius tibi contingat. Grauius est enim in abyssum inferni detrudi, quam lapidum ictibus interimī, & animae quam corporis pati mortem. Resipiscite igitur impudici, redite ad cor fornicatores, exurgite de stercore meretricis, dum licet, dum poenitentiae superest tēpus, ne post hac tristius vobis acerbiusque contingat, quam Sodomitis, quam Gomorrhæis, quā Zambri & Madianitidis scorto, quam denique est illud quod in puniendo adulterio lex decernit. Nihil enim terribilius dici aut excogitari potest, igni inextinguibili, tenebris exterioribus, verme immortalī, perenni fletu, nunquam quieturo dentium stridore, poenisq; illis, quarum grauitas neque intermittenda, neque eleuanda, neque sæculis ullis vnq; speratur finienda. Quorsum igitur illa mortifera cupidinis fomenta, amatorias misitare tabellas, de linificis blandiri verbis, nutu, nictu, sibilis allicere, co-

Apo. 21.

Sodoma.
Zambri.

Iohan. 8.

mere caput, vestimenta componere, fores obsidere aliorum, ludis interesse, choreis, cantibus, sonis, iocis diem consumere, modis omnibus efforminari ac mollescere. Quorsum etiam tot ornandi corporis instrumenta, speculum, pecten, vossellæ, calamistrum, discernicula, bullæ, crepitula, segmenta, in aures, monilia, armillæ, anuli, reticulæ, vittæ, margaritæ, lapilli, quæ enumerare nedum æstimare difficile est? Quorsum postremo ad fucandam faciem purpurisum & cerusæ ad erugandam atque emaculandam alia quædam smegmata, mangonumque linitiones? Quid hoc est, nisi propriam pudicitiam profitueri, & vim inferre alienæ, & nullum omnino obscenitatis modum imponere? Mittite ista quæso, qui tam insipienter excidistis, & ad mentem reuersi tandem aliquando cogitate, an tanti sit brevis ac momentanea corporis voluptas, ut propter illam vel bonum infinitum castitati propositum contemni debeat, vel infinitum malum impuditiæ paratum non timeri? Cogitate inquam quæ secutura sunt, ut his quæ instant libentius abstineatis. Haud facile præsentibus delinitur, qui quotidie pensitat futura.

De triplici eleemosynarum genere

Cap. XII.

Mat. 5.
Lucæ. 6

Satis ista de castitate ac pudicitia, nunc magis, proximi charitati & tutem explicabimus, erga egenos liberalitatem. Domini nostri, cuius omnia sunt, preceptum est. Qui petit a te, da ei, & volenti mutuari abs te ne aueraris. Alioquin inopiæ tua succurrat opulentiæ, ut obedias deo. Et licet iuxta aliam euangelistam dictum sit, Omni petenti te tribue, non iuberis tribuere omnia, sed omnibus. Re male petenti, da consilium ne petat, iuste petenti pauperi, da quod petit, si potes, si id non potes, da excusationem, & verbis consolare miserem, si nequeas auxilio. Atque ita omni petenti dabis aliquid, cum dederis, quod & te dare deceat, & illi accipere. Eadem ratio erit mutui prestandi. Neque enim mutandus est gladius irato, neque clavis furi, neque equus latro-

ni, neq; nauis piratæ, neq; pecunia aleatori, neq; musicū
 instrumentum impudico amatori. Mutuum ergo da,
 non ei, qui aīo male aliqd agendi poscit, sed q perit qd
 & sibi, pfit, & nemini noceat. Quod si nec a male postu- *Ibidem.*
 lantibus auerti volueris admone vt a malis resipiscāt
 & ad bonum conuertantur. Et hoc quidem magnū mu-
 tuum erit, si te hortante corrigentur. Mutuum (inquit)
 date, nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa,
 & eritis filij altissimi, quia ipse benignus est super in-
 gratos & malos. Estote ergo misericordes sicut & pa-
 ter vester misericors ē. Mutuū istud eleemosyna est, q
 non ab eo restituitur qui accipit sed qui præcepit, qui
 dat pro modicis magna, pro temporalibus sempiterna
 & eos regni cælestis facit hæredes, qui sui terreni pa- *Prouer. 19*
 trimoniū partem impendunt pauperibus. Qui enim mi-
 seretur pauperis, scænerat deo. Sed etiam qui miseren-
 do mutuum dat, nec aliquid præterquam quod mutua-
 tum est exigit, miserationis quidem suæ capiet merce-
 dem. maiorem tamen ille, qui nihil ab homine repetit
 vt a deo recipiat, quod ab ipso pmissum esse non igno-
 rat. Sed antequam eleemosynarum rationem atq; meri-
 tum demonstramus, docebimus eleemosynam aliam
 fructuosam esse, aliam inutilem, aliam vero reprobam *Eleemosy*
 & execrandam. Fructuosa est de qua loquimur, quam *na bona.*
 que tractare institimus, quæ vere eleemosyna dicitur
 a miserando trahens vocabulum, vt vere non simulate
 miserantium sit, nec vertentium in vitium virtutem,
 veluti ex his quæ dicuntur, facile patebit. Illa autem in-
 utilis est eleemosyna, qua non dei sed hominum glo- *Eleemosy*
 ria quæritur: quæ scilicet non in occulto conscientiæ *na inutilis*
 fit, vt ei placeat qui videt in occulto: sed in publicum
 profertur, vt vulgi potius capiet plausum, ac fauo- *Matth. 6.*
 rem sibi conciliet spectatorum. Ait autem dominus:
 Attendite ne iustitiam vestram faciatis coram homi-
 nibus, vt videamini ab eis. Alioquin mercedem non
 habebitis apud patrem vestrum qui in cælis est. Pul-
 chre additum est, ut videamini ab eis. Quo docemur,
 non hominum conspectum fugiendum esse, sed laudis

Matt. 6.

Dāniel. 4.

Eccle. 34.
Amos 5.

humanae appetitum. Quem qui sequitur, cum multa donauerit, quid aliud pro rebus dilargitis recipiet, nisi vana commendationis verba, quibus aures demulceat, & animo nihil conferat commodi? Quinimo illi etiam qui laudant, si causam largitatis nossent, vituperarent ut inanis gloriae auidum, & non ut pietatis in egenos cultorem. Cum ergo facis eleemosynam, noli inquit, tuba canere aſſe te, sicut hypocritae faciunt in synagogis & vicis, ut honorificentur ab hominibus. amen dico vobis, receperunt mercedem suam. Te autem faciente eleemosynam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera tua, ut sit eleemosyna tua in abscondito: & pater tuus qui videt in abscondito, reddet tibi. Dextera ad virtutem refertur, ad vitium sinistra. Non ergo se misceat vitiosa laudis appetitio rectae synceraeque eleemosynarum operationi. Quod cum caueris, videant in te homines, unde deum laudent, unde virtutis exercendae exemplū trahant: aut si illi non viderint, satis tibi sit, eleemosynā tuam neque angelos latuisse qui tibi congratulabūtur, neque deum qui relaturus est prēmīū. Sed neque illoque utilis aut accepta erit apud deum eleemosyna, qui cum peccata non deferant, ea redemptum iri se existimant. quasi vero porrecta stipe corrumpi possit deus, ut scelera non puniat. Quamobrem autem alia imperaret, si ad salutem sola eleemosyna sufficeret? Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas miserationibus pauperum. hoc poenitentia agere volenti dicitur, non in flagitijs obdurato. Sicut aqua extinguit ignem, ita eleemosyna extinguit peccatum. Sed ut aqua extinguat ignē non addas ligna, non suffles prunas oportet, alioquin crescente incendio consumetur humor victus maioris flammæ calore. Ita nisi peccare cessaueris, eleemosynis redimi non poteris. Eleemosyna benignitatis est virtus, virtutis autem nomine indigna esset, si vitia faueret, si licentiam peccandi præstaret. Porro quia virtus est, non delinquentes adiuvat, sed poenitentes emendat. In Ecclesiastico est scriptum, Dona iniquorum non probat altissimus. Ipse etiam dominus in Amos pro-

pheta obstinatis & in crimine perseverantibus ait, Hoc locustomata & munera vestra non suscipiam, & vota pinguium vestrorum non respiciam. Nemo igitur impune se peccare existimet, quia multa largitur pauperi. Primum esse debet, deum non offendere, secundum hominis inopiæ subuenire. Quod si etiam istud ut obediamus deo, facimus, cur in cæteris parere recusamus, in vno fideles, in alijs infidi? Ille in euangelio clamat, Pœnitentiam agite, & appropinquabit regnum cælorum. Et tu tibi appropinquaturū speras, nō agendo pœnitentiam, sed porrigendo eleemosynam? Dimitte iam tandem errorem istum, ne tibi magis quā alijs credens peareas. Et Iacobi Apostoli sententiæ adhærere incipe, dicentis, Religio munda & immaculata apud deum & patrem hæc est, visitare pupillos & viduas in tribulationibus eorum. Ac ne mutila esset & imperfecta definitio adiunxit, Et immaculatum se custodire ab hoc seculo. Sit igitur liberalitati iuncta iustitia, ut religio munda apud deum & immaculata sit. Reproba ꝑo & execrabilis est eleemosyna, q̄ ideo fit, ut vel aliqd callide extorqueas, vel aliquem seducas, & q̄si piscator hamū sub esca latrem porrigas. Avaritię ista liberalitas est & fraudis, non miserationis & beneficentię. Hac Simō magus spūs sc̄i donum emere voluit, & non quam petebat gratiā, sed q̄ nolebat maledictionem recepit. Talem eleemosynā captator senibus iamā morituris impartit, dū hę redem se subscribi affectat. Talem corruptor simplici mulierculę largitur, ut ipsam suę libidini cōsentire cōpellat. Quicqd autem mali finem habet, malū sit necesse est. Nūc ad id quod proposuimus, nostra redeat oratio, ut de verę eleemosynę ratione atq; fructu disseramus.

Quibus dāda ē eleemosyna Cap. xlii.

OMne bñficiū quod necessitatem patienti misericorditer impenditur, eleemosyna est. Paupertate grauatos, cibo, potu, tegumentis, resto iuua. His enim præcipue indiget paupertas. In Deuteronomio scriptū est, Non obdurabis cor tuum, nec cō

Iacobi. i.

Eleemosyna mala.

Simō magus.

Deut. 10.

- Isaiæ. 8. trahes manum, sed aperies eam pauperi. Et in Esaia,
 Frange esurienti panem tuum, & egenos vagosque in-
 duc in domum tuam: cum videris nudum, operi eum,
 & carnem tuam ne despexeris. Et in Euangelio, Si vis
 esse perfectus, vende omnia quæ habes, & da pauperi-
 bus, & sequere me. Et qui habet duas tunicas, det al-
 teram non habenti. Illosque ad cœnam dominus præci-
 pit inuitandos, quibus deest referendæ gratiæ copia, ut
 non ab ijs remunerationem, sed a deo expectes. Parum
 vel nihil facit lucri quod tribuit diuiti; & licet multo plu-
 ra receperit quam dederit, nihil tamen ad illud, quod
 a domino tribuendum speratur. Ideo & Zachæus di-
 midium bonorum suorum pauperibus obtulit, non di-
 uitibus, & salus domui suæ facta est, Christo hospitium
 eius ingressio. In eos tamen qui relictis contemptisque
 omnibus Christum sequuntur, magis beneficos nos es-
 se oportet, ut cum dei seruis nos commodauerim⁹, meli⁹
 de deo mereamur, exemplo Apostoli qui ait: Nunc pro-
 ficiscar in Hierusalem ministrare sanctis. Idcirco alibi
 hortatur, dicens, Dum tempus habemus, operemur bo-
 num ad omnes, maxime autem ad domesticos fidei. De
 quibus ipse dominus ait, Quod vni ex his minimis, qui in
 me credunt fecistis, mihi fecistis. His æra conferri siue
 res quibus indigent iubet Apostolus, ita ad Corinthi-
 os scribens, De collectis autem quæ fiunt in sanctos, si-
 cut ordinaui in ecclesijs Galatiæ, ita & vos facite per
 vnam sabbati. Hos autem non solum rebus iuuandos
 esse, verum etiam honore prosequendos docet, cum ait,
 Qui bene præsunt præbyteri, duplici honore digni ha-
 beantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina. Di-
 cit enim scriptura, Non alligabis os boui trituranti, &
 Dignus est operarius mercede sua. Propterea rursum
 ipsis Corinthiis confidenter loquitur, Si nos vobis spi-
 ritualia seminauimus, magnum est, si carnalia vestra me-
 ramus: & ad discipulos a saluatore dicitur, Qui vos re-
 cipit, me recipit. quod non modo de religione quam præ-
 dicarunt intelligendum reor, verum etiam de vitæ su-
 stentamenti, quibus indigebant. De his igitur præci-

cipua cura tibi sit, vt cum erga vitæ præceptorem libe-
 ralis munificusque fueris, multorum salutis consulas, q
 eius doctrina & institutis erudiuntur ac proficiunt. An- 3. Reg. 18
 Abdiæ Achabî regis dispensatori etiam cum capitis sui
 periculo non fuit graue, centum ex prophetis, quos Ie-
 zabel impiissima persequabatur, neci subtrahere, in spe
 luncis abscondere, cumq; fames esset, suis impensis pa-
 scere & tibi molestum erit, si vni sancto aut alteri ne-
 cessaria obtuleris, quæ non illis oblata, sed sibi compu-
 tat ipse qui facit sanctos, & pro eleemosynis tam modi-
 cis æterna se repensurum bona pollicetur? Caterum et-
 iam ecclesijs conferenda beneficia sunt, vt qui altari
 seruiunt, his vtantur. Si qd superfuerit, alijs dispense-
 aut in ædificijs deo dicandis impendant. Sic fecit Da-
 uid, sic Salomon, sic Esdras sacerdos. Præterea quoties
 ciuitas annonæ caritate laborat, aliaue rerum molestia
 affligitur, plebi succurrendum esse a potentioribus do-
 cent, Ioseph Aegyptijs distribuens frumenta, Ezechias
 & Iosias offerentes pro regno, pro sanctuario, pro Iuda
 tauros, arietes, oues, hircos, vt eis quibus præerant mi-
 serando, ipsi a suo præside deo misericordiam conse-
 querentur. Docuit hoc & saluator noster, hominum
 multitudinem pascens in deserto, nolens dimittere ie-
 iunos, ne deficient in via. Et certe non humanus, sed fe-
 rinus est, qui multos perire patitur, cum multos po-
 test sua ope liberare. In peregrinos etiam seruanda est
 humanitas. Cum enim mortalium vna origo sit, vnus
 autor & dominus omnium, nemo nob extraneus habe-
 atur, nemo alienus. In suscipiendis ergo peregrinis imi-
 temur patris Abrabæ atque Loth liberalitatem, qui se-
 dentes in foribus ciuitatis, aduenas vt ad se diuerteret
 rogabant, & qui tam benigne homines acceptauerant,
 digni fuere hospites fieri angelor. Imitemur Iob, q ca-
 lamitatem suâ hospitalitatis añ actæ recordatione cōso-
 labat, dicens: Foris non mansit peregrinus, ostium me-
 um viatori patuit. Imitemur Sunamitem illā magnam
 quæ coenaculam fecerat, vt quoties Eliseus propheta Su-
 nam transiret, inuitatus in eo susciperetur. Ob hoc

Abraham
Loth.

Iob. 31

Sunami-
tis.

Martha
Discipuli.
Lucæ. 24

Exod. 22
Leuit. 19.

Deut. 14

Ezech. 22

Leu. 25

cum virum senem haberet, & ipsa esset sterilis, orante
Elisæo, meruit esse masculæ prolis mater, & cum defun-
ctum filium lugeret, vitæ restitutum recipere atq; con-
solari. Imitemur Martha sollicitudinem, quæ digna fu-
it hospitio suscipere Christum. Imitemur postremo du-
os illos de euangelio, qui Christum sub peregrini spe-
cie latentem, pertransireq; volentem ad suum diuert e-
re hospitium coegerunt. Longe quidem illis dissimiles
qui ita submisse lenteq; inuitant, vt appareat, optare se
ne veniant quos inuitarint, velleq; videri, sed non eti-
am esse hospitales. Hi vero qui peregrinum, vt apud i-
psos maneret, coegisse dicuntur, cognoscere meruerunt
Iesum, & caligine oculorum ac mentis deterfa resurre-
ctionem eius læti videre, quem lugebant crucifixum.
Ad hæc in Exodo est præceptum: Aduenam non con-
tristabis, neq; affliges eum. Et in Leuitico: Si habitaue-
rit, inquit, aduena in terra vestra, & moratus fuerit in-
ter vos, non exprobratis ei, sed sit inter vos quasi indi-
gena, & diligetis eum quasi vosmetipsos. Et in Deute-
ronomio. Pergrino qui intra portas tuas est, da vt co-
medat, aut vende ei. Vende si illi superest pecunia, si de-
est da. Grandis inhumanitas est, vitæ necessaria quæ
renti nolle saltem vendere. Cauenda vehementer cor-
dis ista duritia est, ne nobis obijci possit, quod præter
alia Hierosolymæ mox vi hostili euertendæ per pphe-
tam Ezechielem exprobratur, Aduenam calūniati sunt
in medio tui, pupillum & viduam contristauerunt apud
te. Quod scelus profecto nisi maximum foret, inter cau-
sas tanti excidij non poneretur. Præterea morbo aliq;
affectis opitulari, & agrotantibus assidere, eleemosynæ
genus est, de quo in Leuitico dicitur. Si attenuatus fue-
rit frater tuus & infirmus manu, & susceperis eum quasi
aduenam & peregrinum, & vixerit tecum, ne accipias
vsuras ab eo, nec amplius quam dedisti. Et in Ecclesia-
stico. Non te pigeat visitare infirmum. Non piguit illā
quæ mundi dominum erat paritura, montana ascende-
re, cognatam adire, agrotanti assidere, quæ grauida Io-
hāne baptista tædia iam vicini partus patiebat. Quod

si dei mater hominis matri infirmæ ministravit, nec te
 pudeat inferiores tua non solum ope, sed etiam præsen-
 tia consolari. Captiuos quoque & in vinculis coniectos
 redimere, debitoribus æs alienum condonare, iniuste
 oppressos tueri ac defendere, pii atque liberalis hominis
 officium est. Hoc per Isaiam præcipit dominus, cū ait.
 Subuenite oppresso, iudicate pupillo, defendite viduā.
 Et alibi per eundem prophetam. Dissolue colligationes
 impietatis, solue fasciculos deprimentes, dimitte eos qui
 confraeti sunt liberos, & omne onus dirumpe. In Eze-
 chiele etiam iustus appellatur, qui pignus debitori red-
 diderit, & pauperulum non contristauerit. Ut autem
 eorum qui carceri mancipati sunt, angustiam miserea-
 ris, Apostolus hortatur, dicens. Mementote victorum
 tanquam simul victi, & laborantium tanquam & ipsi
 in corpore morantes. Nam si omnes in Christo vnum
 corpus sumus, debemus male affectis condolere, ut me-
 bris corporis nostri, & salutē eorum consulere non mi-
 nus accurate quam nostræ consultum vellemus. si idem
 mali pati contigisset. Tunc enim si qua calamitate ipse
 oppressus fueris, si qua violentia vexatus, non te pude-
 bit opem implorare, quam alijs præstitisti. Da modo
 operam, ut cum beato Iob dicere possis: Oculus fui ca-
 co, & pes claudō, pater eram pauperum, & causam quā
 nesciebam, diligentissime inuestigabam, conterebā mo-
 las iniqui, & de dentibus illius auferēbam prædā. Po-
 stremo aliorum tristitiam consolatione releuare, mor-
 tuos qui non habent vnde funerentur, tuā impensa ef-
 ferre, ac sepelire, ad eandem pertinet virtutem. Quā p-
 ditus Tobias, cum in Assyria captiuus teneretur, in eos
 qui secum capti erant, benignitatem exercuit, verbis
 consolando, rebus iuuando, & eos qui diem suum obis-
 sent, mandando sepulturæ. Dumque aliorum angustias
 miseratur, suas non sentiebat. Hæc de illis quibus ad ef-
 se debemus opera atque pecunia, nunc quantum erit
 largiendum inopi, & pro quibus eleemosynæ faciendę
 breuiter expediemus.

Isa. 58.

Isa. 19.

Heb. 13

Iob. 29

Tobias.

Quantum pauperi sit largiendū
Cap. XIII.

Tantum tribuendum, quantum pauperis indigētia postulat. Tantum vestium da ne algeat, ne nudus incedat. Tantum cibi ac potus imparti, ne fame sitiq; laboret. Non beneficium est plura donare, sed neq̃tiae irritamentum. Vestis delicatior excitat arrogātiā. Victus abundantior nutrit luxuriā. Prospiciendum erit igitur ne copiosius tribuas, quam ad parsimoniā accipientis credideris esse satis, ne forte dum iuuare cupis, noceas. Medicorum industriam imitare. Non porrigunt ægroto quantum ipse expetit, sed quantum salutis eius recuperandæ confert, quodq; profuturū censent impendunt, non quod noxium æger poposcerit. Ita & tu quantum hominis egestas requirit, & quod honeste sustentationi sufficit vel non petenti præbe. Quicquid ultra necessitatem est, quicquid obesse poterit, ne præbeas etiam si flagitarit, quod si tibi grandis rerum suppetit copia, da multa, sed multis, nam si vni dederis, licet ille acceptis non male utatur, tu tamen vnum diligere videberis, alios odisse. Christus autem non, p vno mortuus est, sed pro omnibus. Eius munificentia eris æmulator, cum plurimis benefeceris. Late patens virtus est charitas, non est contenta vnius angustiis in quem beneficia conferat, sed erga omnes effundi gestit, cum omnes æque diligat. Quanquam illos magis respicit quos magis miserabiles inopiososq; videt. Veruntamen si tibi quoq; non ita ampla est res familiaris, tantum indigentibus croga quantum victui tuo superesse poterit, ne & ipse egere incipias. Ita enim Apostolus Corinthiis consulens ait: Si voluntas prompta est secundum id quod habet accepta est, non secundum id quod non habet. Non enim ut alijs sit remissio, vobis autē tribulatio, sed ex æqualitate in pñti tpe vřa abundantia illoꝝ inopiā suppleat, ut & illorū abundantia vestræ inopiæ sit supplementum. Quanam est ista pauperis

2. Cor. 8

abundantia, nisi quam pro beneficiis inopi collatis retribuit Christus, dicens: Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis a constitutione mundi paratum. Esuriui enim & dedistis mihi manducare, sitiui & dedistis mihi potum, & alia quæ sequuntur. Vnde idem alibi ait, Facite vobis amicos de iniquo mammona, qui recipiant vos in æterna tabernacula. Nisi ergo dederis, talia non recipies. Si de tuis diuitiis non feceris tibi amicos, quis erit qui te de terra tollere, & in cælesti collocare dignabitur domo? Ab omnibus destitutus gutta aquæ indigere incipies cum diuite purpurato, qui micæ panis Lazaro mendicanti dare noluit. Lazari inopiam non est miseratus in sua copia diues, nec Lazarus iam in sinu Abrahamæ beatus & felix diuitis in igne ardentis miseriæ permissus est subuenire. Atque ita auari diuitiæ in æternam vertuntur inopiam, diuitiæ vero pauperibus Christi dilargitæ perennibus regni cælestis bonis compensantur. Quod si opulentior es quam necesse sit, & luxuriæ deditus cuncta in tuos usus consumis, iniquus dispensator es. Pauperum est enim non tuum, quicquid modeste frugaliterque viuendi superesse potuit. Aliena usurpas, quoties tibi plus quam oportet indulges. Non es dominus omnium quæ habes quicquid supra necessitatem possides, eius tibi dispensatio credita est non abusus. Si bene dispensaueris audies a domino. Quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Sin yd talentum tibi ad negotiandum traditum in terra defoderis, nihil alijs impartiens, sed totum tibi vendicans, nihil te lucri fecisse argueris, atque ideo pro ignauia crimine, pro iterioribus tenebris, quibus obnubilatus animus futura non prospexit, tenebras patieris exteriores, ibi erit, p læritia fletus, pro crapula & ingluuie dentium stridor, nunquam inde exies, de diuitiis istis exiturus citius quam putas. Quod si perituris conferre semper duratura soleres, melius tecum actum duceres carere opibus, & esuriendo panem ostiatim quærere, quam illis atfluere in immensum, illis tota ætate iucunde perfrui, & in

Matth. 25

Lucæ. 18

Mat. 25

pauperum vsus quantum debes non contulisse. Iudicium enim illi sine misericordia fiet, qui non fecerit misericordiam. Superest vt videamus, pro quibus facienda erit eleemosyna, vt postea paulo plenius quam dictum est, eleemosynarum quæstum commodaq; consideremus.

Pro quibus facienda est eleemosyna.

Cap. XV.

Iob: 1.

1. Reg. 7.

Nnm. 31

Act. 9.

PRQ filijs offerebat holocausta Iob, dicens, ne forte peccauerint in cordibus suis. Exemplo nobis est, vt pro ijs qui grauiter lapsi sunt, non solum precemur, sed etiam eleemosynas offeramus. Offerenda erit eleemosyna & pro illis, qui in aliquo vitæ discrimine constituti erunt vt liberentur, & postquam liberati fuerint, vt pro beneficio a domino collato gratia referatur, qui illud quod pauperi impenditur, fatetur impensum sibi, Samuele sacerdote holocausta offerente Israelitæ parua manu ingentes Palæstinorum copias fuderunt. Territi enim hostes tonitru & fragore de cælo misso terga verterunt. Non est autem acceptior domino holocausti oblatio quam eleemosynarum pia largitio, ipso dicente. Misericordiam volo & non sacrificiū, alias vero iſdem Hebræi cum duce Phinee superassent Madianitas, domino per Moysen iubente, prædæ totius quinquagesimam soluerunt sacerdoti ac Leuitis, & quia nemo ex eis desideratus fuit illo prælio, aurū domino consecrarunt, cuius benignitate & a periculo seruati fuerant, & victoria donati. Qui ergo in proximos misericordes extiterint, in hostem victores erunt, & deo protegente terræ marisque discrimina tuti pertransibunt. Pro ægrotantiū quoq; sanitate, ac pro delictis mortuorum eleemosynarum liberalitas utilis habetur. Quod si Tabitam Petrus & Drusianā Iohannes de morte ad vitam reuocarunt, pauperum precibus permoti, quorum inopiam illæ sua ope sustentauerant, quanto facilius creditu est, eos de aegritudine ad sanitatem esse reuocandos si eis expedierit, qui eadem beneficentia in egenos vsi fuerint? Aut si non sanabuntur, meliorem

mercedem relatuos a domino quam ipsam corporum sanitatem. Porro pro defunctis eleemosynas facere, ex consuetudine religionis Christianæ est. In veteri autē instrumēto hoc ipsum astruitur ex autoritate Iudæ Machabæi principis ac viri multa in deū pietate insignis. Ille enim collatione facta, duodecim milia drachmarum argenti misisse Hierosolymam dicitur pro delictis eorū qui in prælio ceciderant offerenda. Et sancta (inquit) ac salubris est cogitatio pro defunctis orare, vt a peccatis soluantur. Nunc quanta vis atq; potestas eleemosynæ sit memoremus, non nostra præsumptione vfi, sed autoritate instructi diuina, ne quis aliter sentientiū cauillationi locus sit. Quis enim fidelium tam temerarius est, vt scripturarum sententiam audeat impugnare?

¶ De eleemosynæ vtilitate Cap. xvi.

LEgimus in prouerbijs diuina humanaque sapientia insigniti Salomonis: Minus absconditū extinguet iras, & donum in sinu indignationem maximam. Reprimitur igitur dei vindicta in peccatores, quāties misericordia exercetur in pauperes. In libris itidē diuinis audimus Raphaelē angelum Tobie dicentem, Bona est oratio cum ieiunio & eleemosyna, magis quā thesauros auri concedere, quoniam eleemosyna a morte liberat, & ipsa est q̄ purgat peccata, & facit inuenire vitam æternam. Times ne si dederis, ipse egeas? Sed dare eleemosynam magis prodest quam thesauros recōdere, Times mori? sed eleemosyna a morte liberat. Times damnari? sed eleemosyna peccata purgat, & vitam lucratur æternā. Tot terribiliū rerū metu hominem eximit eleemosyna, & ad summam prouehit beatitudinē, tu tamen avarus cumulandis non distribuendis opibus inhias, veluti de promisso dubius, de pollicitatione incertus, cū multis alijs in locis veritatis ipse sermo eadem asseueret & astruat. Iam primū hominis in egenos bñfici rem non minui, sed augeri, Salomon testatur in prouerbijs, dicens, Fœnerat domino qui misereatur pauperis. Fœnus est autē pecuniæ commodatæ fœtus, quod

Prou. 21.

Tobi. 12.

Prou. 19.

Prou. 11.

Iob.

Sareptana

Prou. 3.

Matt. 14.

Matt. 15.

Luc. 6.

& Gracia a pariendo ^{τοκος} vocant. Igitur sicut danistæ supra sortem vsuras exigunt, ita eleemosynarum largitor multo plus relaturus est a dño, quā quod ipse pauperibus erogat. Idem Salomon alibi ait: Alii diuidunt propria, & ditiores fiunt. Ditiior factus est Iob post ærumnam, duplicia recepit omnium, quæ inuitus amiserat, quā partem eorum volens distribuere egenis. Vidua Sareptana non partem, sed totum quod habuit olei atq; farinae protulit in medium, vt prophetam pasceret, ipsa cū vnico filio fame peritura, si eleemosyna nō plus mereret quam seminare. Porro tantum hac liberalitate profecit, vt non deficeret ei oleum in lecytho, nec in hydria farina, donec pluuiam dominus daret super terrā. Fidutiā habuit in domino, & spe sua non est frustrata. Parum dedit, & recepit multum, & cum etiā diuites penuriam paterentur, torrentibus ipsis ob pluuiæ defectū siccatis, illa pauper dei beneficio victu necessario abundauit. Hoc quoque pollicetur Salomon in prouerbis, dicens, Honora dominum de tua substantia, & de primitiis omnium frugum tuarum da pauperibus, & implebuntur horrea tua saturitate, & vino torcularia redundabunt. Tale aliquid & in euangelio inuenies. Quid enim nisi multiplicato redituram in sinum porrigentis eleemosynam innunt quinq; panes illi, & duo pisculi multitudini esurientium appositi, & post hæc duodecim cophini collecti reliquiarum, & iterum septem sportæ plenæ asportatæ pro septem panibus & paucis pisciculis. Quis ergo tam timidus est, vt his exemplis non excite tur ad liberalitatem, nec iam metuat ob hoc rei familiaris detrimentum fore, si eleemosynas dederit, cum præsertim veritas dicat: Date, & dabitur vobis; mensurā bonam & confertam & coagitatam & supereffluentem dabunt in sinum vestrum? Nemo tamen hac sancta largitate vtatur spe pecuniæ augendæ. Auari hoc foret, & terrena non cælestia concupiscentis; quæ non modo nō concupiscere, verum etiam propter Christum debemus cōtēnere, vt illas acq; ram⁹ diuitias q̄s nec tinea corrūpere, nec fur possit auferre. Pro quibus adipiscendis ple-

rique certe spontaneam subeunt paupertatem, ut ostendunt nolle se omnino possidere opes perituras, sed illas quæ perire nequeunt, in thesauris reconditas æternitatis. His autem fructuosos pauperum sustentatores nemo negare poterit, nisi qui scripturarum repugnare voluerit veritati, malēs dampnari cum infidelibus, quam cum fidelibus saluari. Ut igitur cælestes æternasque opes capiamus, primo veritatis cognitione opus est, verique confessione, deinde ut delicta nostra expiantur, & qui prius peccatis grauabamur, bonis actionibus perficiamus. Hæc autem omnia præstare poterit fidelis ac sinceraque mentis eleemosyna. Cornelio Centurioni ab angelo de cælo in terras lapso est dictum: Orationes tuæ & eleemosynæ tuæ ascēderūt in memoriā in conspectu dei. Itaque cum gentilis esset, eleemosyna meruit a Petro Apostolo discere Christum, & fidei baptismo purificari, ut in Christo renatus, cum Christo resurgeret in gloria. Nabuchodonosor quoque rex gentilis erat, quando deo voluit se æquare, fragilitatis humanæ oblitus. Cumque ob hoc prædiceretur, quod regno eiectus cum bestiis esset victurus, eleemosynis tamen mutari posse dei iudicium intellexit, Daniele dicente: Peccata tua eleemosynis redime, & iniquitates tuas misericordiis pauperum, forsā ignoscet tibi deus. Quod si etiam gentilium in pauperes pietatem deus respicit, quanto magis credentium atque fidelium? Audi scripturam dicentem: Conclude eleemosynam in corde pauperis, & hæc pro te exorabit ab omni malo. Vnde & in psalmo dicitur: Beatus qui intelligit super egenum & pauperem, in die malo liberabit eum dominus. quā vide licet dicturus est: Esuriui, & dedistis mihi manducare. Audi & aliam scripturæ sententiam: Ignem ardentem extinguit aqua, & eleemosyna resistit peccatis. Et in euāgelio: Date eleemosynam, & omnia munda sunt vobis. Iuxta superiorem sententiam, eleemosyna resistit peccatis, ne illa committamus: iuxta sequentem, ab his quæ iam commisimus, facit ut emundemur, Reliquum est

Cornelius
Actu. 10.

Nabuchodonosor.

Eccle. 29.

Psalm. 40

Eccl. 3.

Lucæ. 11

Psal. 111.

Prou. 3.

1. Cor. 9.

Matt. 19.

vt a præteritis expiatis, & a secuturis custoditos, deo nos offerat pro innocentia suscipiendos, pro iustitia præmiandos. Hoc ita futurum Psalmista testatur, dum de beato viro ait, Dispersit, dedit pauperibus, iustitia eius manet in seculum seculi, cor eius exaltabitur in gloria: vt intelligamus per charitatis beneficentiæq; opera ad æternam beatitudinem peruenire, & illos qui in his versati sunt, a Christo audituros, Venite benedicti patris mei, percipite regnum a constitutione mundi vobis paratum. Regni itaque cælestis hæredes erunt, qui rerum suarum terrenarum ipsos fecerint participes. Ab hac sane pietatis virtute nec ipsi pauperes excusantur. Nō habes quam alteri porrigas stipem, da si habes aquæ frigidæ poculum, & non perdes mercedem tuam. Duo minuta æra inopis viduæ in gazophylacio oblata, diuitum præferuntur denarijs. Non pensat dominus quantum das, sed de quanto, & quam libenter. Ille plus offert, cui minus quod offerat restat. Illius magis accepta sunt donā, a quā magis prompto exhibentur animo. Hinc est præceptum illud Salomonis, Ne dicas amico tuo, Vade & reuertere & cras dabo tibi, cum statim possis dare. Ac ne id tamquam inuitus facias, admonet Apostolus, non tristem, sed hilarem datorem a domino diligere, Qui enim libenter dat diligit: ideo & ipse diligitur. Quod si nihil penitus habes quod inopi largiaris, ita miseriæ eius condolescas, vt daturus esses si haberes: & pro beneficio computabitur pietas miserantis, multumq; proderit offerre voluntate, quicquid non poteris opere. Consummata vero ac perfecta elemosyna est, vt cuncta simul distribuantur: nec semper in erogando occupetur animus, potiusque attendat vt illum imitetur, qui cum diues esset, factus est pauper, vt nos diuites faceret in regno suo cælesti, cum terrena contempserimus. Ipse in euangelio ait: Si vis perfectus esse, vade & vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cælo, & veni sequere me. Eis etiam qui ita secuti sunt ipsum, respondit: Omnis qui reliquerit domum vel fratres vel sorores, aut patrem, aut matrem, aut uxorem, aut filios

aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet,
& vitam æternam possidebit. Itaque magis grata est
deo seruorum suorum voluntaria paupertas, quam di-
uitum seculi quotidiana munera.

¶ De vitio auaritiæ Caput. XVII.

Sed quid de illorum cupiditate dicemus, qui cumu-
landis opibus nunquam faciuntur, atque in tantū
tenaces sunt, ut nihil pauperi porrigant, & quibus
magis curæ est, pecuniam quæ sibi superat nulli vsui re-
condere, quam egestati impartire alienæ? Quam male
cum illis agitur, nosse operæpretium erit, ne quis opu-
lentia eorum inuidendo, mores imitari decernat, per-
datque dei gratiam, cum diuitias acquisierit. Non est
enim amator dei, quem non miseret pauperis, dicente
Iohanne Apostolo: Qui habuerit substantiam huius 1. Iohan. 3
mundi & viderit fratrem suum necesse habere, & clau-
dit viscera sua ab eo, quomodo charitas dei manet in eo?
Inter scelera quibus Sodoma interit, obicitur q̄ ma-
num egeno & pauperi non porrigebant. Frustra itaq; Ezec. 16.
illi misericordiam a deo sperant, qui misericordiā pro-
ximis non exhibent. Nec in aduersis eorum exauditur
deprecatio, qui miserorum precibus non mouentur. ait
cū scriptura: Qui obturat aures suas ad clamorem pau- Prou. 21.
peris, & ipse clamabit, & non exaudietur. Minus est ta-
men sua non tribuere; aliena quoque iniuste rapere co-
git auaritia, & ne a pauperum quidem fortunis impias
continere manus, nullo satiabilis congestu, nulla copia
contenta, imo eo cupidior, quo plura rapuerit. Vnde de
illis quibus ea dominatur, est dictum: Rapiunt non
sua, & semp̄ i egestate sunt. Semp̄ quippe restat, q̄d sibi Prou. 11.
vēdicare affectent. Eiusmodi iniustitiā dānat dñs in Isa-
ia, dicens: Væ q̄ p̄daris, nōne & ipse p̄daberis? & q̄ sper- Isaia. 33.
nis, nōne & ipse sperneris? cū cōsummaueris dep̄datio-
nem, dep̄daberis, cū fatigatus defieris contemnere, con-
temneris. Ad eos maxime ista spectat cōminatio, qui in
potestatibus ysantur, & pastoris adepti officiū, gregē Potestas.
sibi cōmissum detondere non cessant. Si iumentum ster-

Pro. 22.

Malach. 3.

Amos. 5.

Iudex.

cus fecerit, si extra ædeis loturam quis effuderit, si cū altero parum quid altercatus fuerit, mulctatur pecunia, quasi qui maiestatem læserit; denique mille causæ habentur despoliandi inopem, nulla miserendi. Et miramur si illorum qui sic agunt, non miseretur deus, si liberi orbantur, si ab inimicis infestantur, si & ipsi a potentioribus despoliantur; quasi vero iustus dominus iustitiæ suæ oblitus, tam iniquas exactiones impune abire passurus sit & non pro merito vindicaturus? nunquid vanum est quod Salomon præcipit, dicens: Non facias violentiam pauperi, neque conteras egenum in porta, quia dominus iudicabit causam eius. Sed enim tam facta est cupiditas, ut ne flagellata quidem resipiscat. Ad uersitatibus interdum affliguntur auari, & tamen mala quæ sustinent, non suo vitio imputant, sed fortunæ. Itaque rerum amissione non emendantur, sed magis ad prædandum rapiendumque accensi, reparare amissa festinant donec ipsi vitam amittant, & ad inferos detrusi crimen suum tandem agnoscant. Si quis tamen aures audiendi habet, audiat, & timere discat, cum audierit illud quod in Malachia est scriptum: Et accedā ad vos in iudicio, & ero testis velox maleficis & adulteris & periuris, & qui calumniantur mercedem mercenarii, & humiliant viduas & pupillos, & opprimunt peregrinum, nec timuerunt me dicit dominus exercituum. Audiat & illud quod in Amos propheta legitur: Pro eo quod diripiebatis pauperem, & prædā electam tollebatis ab eo, domos quadro lapide ædificabitis, & non habitabitis in eis: vineas plantabit is amantissimas, & non bibetis vinum earum, quia cognoui scelera vestra, & fortia peccata vestra. Igitur vel illa vobis o diuites quæ iniqui comparastis eripientur, vel vos illis, & spes omnis male partæ rei in contrarium vertetur. Intolerabilior tamen erit pœna inferni, quam vitæ præsentis calamitas. Cæterum neque illorum inulta erit avaritia, qui dicundi iuris fugientes officio, pecunia donisue corrupti iniuste iudicant, & quæstum magis quam æquitatē diligunt, eiusque causam potiore habet qui plus dede-

rit. His per prophetam dicitur. Væ qui iustificatis im-
 pium pro muneribus, & iustitiam iusti aufertis ab eo.
 Et in Iob est scriptum: Ignis deuorabit tabernacula eo-
 rum, qui munera libenter accipiunt. Illi quidem liben-
 ter munera accipiunt, quos cupiditas illicit, non quos
 necessitas constringit. Neque enim peccauit Ioseph a Pha-
 raone accipiens dona, neque Daniel a rege Babylonis.
 Vtrunq; diuina prouidentia contigit, ut populus Israel
 prius in Aegyptum confugiens, principem suæ gentis
 haberet a quo aleretur, deinde in Chaldea captiuus, a quo
 protegeretur. Ideo isti nec honorem nec dona recusa-
 runt, ut suis in necessitate succurrerent, non ut sibi opes
 aceruarent. Beatus est autem qui præceptum dñi obser-
 uat, dicentis: Non consideres personam pauperis, nec ho-
 norem vultum potentis, iuste iudica proximo tuo. Iniu-
 stus iudex est iuxta Iacobi apostoli sententiam, qui plus
 honoris defert diuiti superbo, quam pio pauperi & hu-
 mili. Captator est profecto, non amicus, qui tantum di-
 uitibus blanditur, laudat ut stipem eliciat, honorat ut
 lucretur. Cui autem verum diuitis potius est, non do-
 na sequitur, sed iustitiam. Quam quoniam opibus præ-
 fert, ipse a domino honorabitur dicente propheta: Qui
 excutit manus suas ab omni munere, iste in excelsis ha-
 bitabit. Munerum ergo audus, & a recto auersus, non in
 excelsis, sed in ima habitabit inferni. Hæc fors etiam illo-
 erit, qui se dei seruitio ideo dedicant, ut mammonæ, non
 ut deo seruiant, quibus ipse in euangelio respondens,
 ait: Quæritis me non quia vidistis signa, sed quia man-
 ducastis de panibus, & saturati estis. Ab his enim epis-
 copatus quæritur, ut nummis arca impleatur, non ut bo-
 num opus exerceatur: ut venter epulis repletus luxuri-
 et, non ut Christus in paupere pascatur. ut mens inanis
 gloriæ vento inflata superbiat, non ut humilitate deie-
 cta deo placeat. De istis prophetare iussus Ezechiel ait:
 Væ pastoribus Israel, qui pascebant semetipsos. Nonne
 greges a pastoribus pascuntur? Lac comedebatis, & la-
 nis operiebamini, & quod crassum erat occidebatis, gre-
 gem autem meum non pascebatis. Et quia magis pecuniæ

Isaiæ. 5.

Iob. 15.

Ioseph.

Daniel

Leuit. 15.

Iacob. 2.

Isaiæ. 31.

Presbyter

Iohan. 6.

Ezech. 34.

- quam animarum lucro inhiant, quod infirmum (inquit) fuit, non consolidastis, & quod ægrotum, non sanastis: quod confractum, non alligastis, & quod abiectum nō reduxistis: & quod perierat non quæstistis. Talium auaritiam & per os Malachiae prophetae arguit, dicens, Quis est in vobis qui claudat ostia, & incendat altare meum gratuito? Non est mihi voluntas in vobis, dicit dominus exercituum & munus non suscipiam de manu vestra. Licet autem in euangelio dicat, Dignus est operarius mercede sua, necessaria permittit, non superflua imperat. Si superfluis abundas, dispensatio tibi credita est, vt aliorum inopiam iuues, non abusus concessus vt voluptatibus perfruaris. Alienum est, quicquid supra necessitatem est: de quo in euangelio dicitur: Si in alieno fideles non fuistis, quod vestrum est quis dabit vobis? Tibi o sacerdos promissum est regnum cælorum si modo tibi credita recte dispensaueris: sin vero quod professus es, implere neglexeris, nec tibi quod a domino promissum erat dabitur, & dū temporalia bona sectaris, amittes æterna. Domum enim orationis fecisti domum negotiationis, vendendo columbas, hoc est, spiritus sancti dona in quæstum conuertendo: cum Christus clamitet, dicens: Gratis accepistis, gratis date. An ad Apostolum confugies dicentem: Qui altario seruit, de altario viuere debet: sed de altario viuere tibi permittitur, non luxuriari, cum idem dicat: habentes victum & vestitum, his contenti simus. At tu cum multa possideas, plura concupiscis: nec tam tibi de salute plebis cura est, quam de exigendis pensionibus, de decimis oblationibusq; colligendis, pro his in ecclesia declamas pro his execrationum elogia valuis ecclesiae affigis, ad cætera mutus, & illis similis qbus dicitur: Væ vobis scribæ & pharisæi qui decimatis mentam & anethū & cuminum, & reliquistis quæ grauiora sunt legis iudicium & misericordiam & fidem, hæc oportuit facere & illa non omittere. Scriba es igitur & pharisæus, cum exigis pecuniam & non præstas doctrinam, cū de quæstu tuo cogitas, & eorum saluti qui tibi commissi sunt
- Malac. 1.
- Lucæ. 16.
- Sacerdos.
1. Cor. 9.
1. Tim. 6.
- Mat. 23.
- Episcopi,

non consulis. Excolas culicem quæ leuissima sunt curæ habens, & deglutis camelum, in ventrem negligentia demergens ea quæ maximi momenti esse deberet. Mercenarius non pastor es. Vides lupum venientem & fugis. Perit ille adulterio, ille vsuris, alius furto, alius odio, alius alio flagitio, & in tanto animarum periculo taces, obmutescis, hiscere non audes, & illos duntaxat perituros prædicas, qui decimas non soluerint, qui debitas ecclesiæ tuæ pensiones in tempore non attulerint & eidem legata interuerterint, perinde ac si non sit aliud peccati genus quod perdat homines, quam istud in quo opulentia tua patitur detrimentum. Cum tamen ijs qui egestate premuntur, non solum quod debent remitti debeat, sed etiam de rebus quas affatim collegisti. quantum opus est impendi. Detestabilis & illorum Hypocri-
ta. cupiditas, qui simulata sanctitate decipiunt, & vel pro ædificando sacello. vel pro peregrinationis voto perficiendo, vel pro aliquo alio pietatis opere exequendo æraflagitant, quasi non furti vel rapinæ sit genus, mædacio aliquid elicere, & in alium quam in quem datum est vsum cōuertere, Hi tanto grauius puniendi erunt, quanto fallacius egerint dicente domino: Qui deuorant domos viduarum sub obtentu proluxæ orationis, hi accipient prolixius iudicium. Execranda & negotiatorum avaritia, qui nec fœnore abstinēt, nec merces adulterare timent, pondere quoq; & mensuris fallunt alia statera vendentes, alia ementes, neq; eos pœnitet aut pudet dolo ac fraudibus niri vt lucrentur. Aduersus istos iratus dominus per Micheam prophetā vociferatur & ait: Adhuc ignis in domo impij thesauri iniquitatis, & mensura minor iræ plena, nunquid iustificabo stateram impiam & saccelli pondera dolosa? Deniq; minatur facturum se, vt congregatæ tanto flagitio opes fiant hostibus in prædam, & ipsi opus domini in captiuitatem. Horum etiam in Amos propheta dolos ac malignitatem detegit: dicens, Audite hoc qui contemnit pauperem, & deficere facitis egenos terræ dicentes, q̄do transibit messis, & venūdabimus merces & sab

Mar. 12.

Negotia-
tor

Miche. 6

Amos. 8.

batum, & aperiemus frumentum, vt minuamus mensuram, & augeamus siclum, & supponamus stateras dolo-
losas, vt possideamus in argento egenos. & pauperes
pro calciamentis & quisquilias frumenti vendamus.
Ac ne frustra talia obiecisse videatur, iurat q̄ lugebūt,
& dolore supplicij persoluent. quod cum delectatione
lucris perpetrarunt.

De vana diuitum spe.

Cap. XVIII.

Gerzi.
Iudas.

Lucæ. 12

Psalm. 51.

1. Tim. 6

Nemo igitur diu se fruiturum male partis rebus
confidat, sed quo plura inique congerit, eo mi-
serabiliorem finem expectet. Timeat pœnam
Giezi, timeat exitum Iudæ, alter mendacio munus ex-
torisit, & reuersus est leprosus, alter iustum vendidit, p̄
argento, & laqueo vitam finiuit. Ille q̄q̄ quem purpu-
ra regēbat, quem q̄tidiana saginabant cōuiuia, in infer-
no sepultus, in flāmis ardens totus, frustra guttā aquæ
petiit, q̄ linguam tm̄ refrigeraret. Diues ille alter, q̄ fru-
gum hubertate lætatus dilatare cogitabat horrea, &
in annos multos opulenter viuere, statim audiuit. Stul-
te, hac nocte aīam tuam repetēt a te, q̄ aut parasti cuius
erunt? Sic est, inqt, q̄ sibi thesaurizat, & non est in deū
diues. De isto in psalmis dī. Videbunt iusti & timebūt.
& sup̄ eum ridebunt, & dicent. Ecce homo q̄ non posuit
deū adiutorem suū, sed sperauit in multitudine diuitiarū
suarū, & p̄ualuit in vanitate sua. Ideo Apostolus ad Ti-
motheum Diuitibus, inqt, huius seculi p̄cipe, non sub-
lime sapere, neq̄ sperare in incerto diuitiarū, sed in deo
vivo, q̄ p̄stat nobis oīa abūde ad fruendū, bñ agere, di-
uites fieri in bonis opibus, facile tribuere, communica-
re, thesaurizare sibi fundamentum bonū in futurū. Qui
vult ergo in deū diues esse, non sibi thesaurizet, sed in-
opiæ aliorū. In deum diues est, qui charitatis opibus ab-
undat, non q̄ rebus opulentus incedit. Esurientes & siti-
entes iustitiā, dñs implet bonis, diuites autē auaros di-
mittit inanes. Quid p̄ sunt avaro diuitiæ, si custos illarū

est non dñs? Quid deniq; p̄sunt diuitiæ stulto, cum sapi-
entiam emere non possit? Multæ opes nunquam aut ra-
to admodum queunt cuiquam nisi scelere constare. Nā
qui iuste acquirit & moderate expendit, nec diues erit
nec pauper. Qui autem ingētes quæstus faciunt, supra
que modum locupletantur, & iniqui & auari sint ne-
cesse est. Quod si tā multa ab aliquo alio sibi relicta pos-
sident, hæredes iniqui sunt, & si his male vtuntur, ipsi
etiam mali sunt. Ex quo colligitur multum diuitem bo-
num esse non posse. Quæ igitur amentia est, illa concu-
piscere, quæ non nisi cum virtutum detrimento queant
acquiri? Melius est parum cū timore domini, quam
thesauri magni & insatiabiles. Hæc q̄dem sententia sa-
pientissimi Salomonis est, cuius & illa ad deum suppli-
catio, Nec diuitias, nec paupertates dederis mihi, sed tā-
tum victui meo tribue necessaria. Quod autem reges
omnium semper opulentissimi sunt, hoc ideo fit, quia
regum opes non tam suæ quam populi sunt. Eorū quip-
pe impensis plebes tute degunt, ab hostium iniuria pro-
teguntur, in rerum vitæ necessariorum copia cōseruan-
tur. Quemadmodum autem communi vtilitati expo-
sita esse debet principis opulentia, ita & priuatorum di-
uitiæ adiumento sint egestati alienæ. Alioquin & ipsi
diuites egebunt ac miseri erunt. Quid enim illo miseri-
us, qui inops virtutis est? qui cum diues sit, meritis ca-
ret liberalitatis, quæ beatos efficiunt, et auaritiæ vel lu-
xuriæ grauatur vitijs, quæ mergunt in profundum. Ta-
lium infelicitatem dolēter ingemiscit in euangelio do-
minus, dicens, Væ vobis diuites qui habetis consolatio-
nem vestram. Consolantur enim, quoties quæstum fa-
ciunt, vel cum quæsitis ad voluptatem abutuntur. Hos
etiam iacobus apostolus lugubri voce aggreditur, &
ait, Agite nunc diuites, plorate vlulantes in miserijs ve-
stris, quæ aduenient vobis: diuitiæ vestræ putrefaci-
sunt, & vestimenta vestra a tineis comesta sunt, aurum
& argentum vestrum eruginauit & erugo eorum in te-
stimonium vobis erit, & manducabit carnes vestras
sicut ignis. Thesaurizastis vobis iram in no-

Prouer. 15.

Prouer. 30
Rex.

Luca. 6.

Iacobi. 5.

Psal. 33.
Eccl. 5.

Ezec. 7.
Apoc. 3.

Apo. 18.

Auaritia

uissimis diebus: ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraudata est a vobis, clamat, & clamor eorum in aures domini sabaoth introiuit. Epulati estis super terram, & in luxurijs enutristis corda vestra, in die occisionis adduxistis & occidistis iustum, & non restitit vobis. Talia considerans vas electionis Paulus, Radix (inquit) omnium malorum est cupiditas. Ad damus his & alia, si forte diuinæ sapientiæ veritate sapientius pulsati resipiscant, In psalmo dicitur. Diuites eguerunt & esurierunt, inquirentes autem dominum non inuentur omni bono. In Ecclesiaste Salomon ait. Auarus non impletur pecunia, & qui amat diuitias, fructum non capiet ex eis. Leuius ac tolerabilius esset, fructum non capere, nisi sequeretur supplicium, dicente Ezechiele propheta. Argentum eorum & aurum eorum non valebit liberare eos in die furoris domini. In Apocalypsi angelo Laodicia ecclesiæ dicitur. Dicis, diues sum & locupletatus, & nullius egeo, & nescis. quia tu es miser & miserabilis, & pauper & cæcus & nudus. Quis enim finis luxuriæ diuitum, nisi quem eodem libro scriptum legimus? Quantum glorificauit se & in delicijs fuit, tantum dare illi tormentum & luctum. Quanto melius cum isto actum fuisset, nescisse diuitias, inopem mendicumque vixisse, & in miserijs potius quam in delicijs duxisse ætatem: sed quo diutius in delicijs impune vixit, eo infelicius cecidit. Beatum se putabat, quod sibi prospere succederent omnia, ideoque licentius peccabat, ideo tenuit eum superbia, opertus est iniquitate & impietate sua, prodit quasi ex adipe iniquitas eius, transiit in affectum cordis sui, nunc in tormentis positus audit. Memento quia recepisti bona in vita tua, pauperes autem quorum non es misertus, patiebantur mala, tu nunc cruciaris, illi consolantur. Cumque hoc ita sit, eo tamen processit ista auri sacra fames, ut quæ natura salutis hominis consulens terra occultauerat, ea fossionibus in profundum actis eruere cœperunt, montes cuniculis subruuntur, & homo cælum suspicere genitus, vltro se in ima telluris immergit, nec supra se pendentem metuit molem, nec

Post se relictum solem quicquam æstimat, per menses plurimos perpetuam noctem sustinet, ut argentum aurum que in suam ipse perniciem proferat, si modo quod multis contigit, non ante fuerit oppressus ruina, sequi repente cum opibus quas collegerat, sepeliat. Frumenta, vinum, oleum, linum, lanam, cæteraque vitæ nostræ necessaria in aperta nobis fruenda obtulerat deus, cætera tamen quam nocturna latere volebat. Ideo autem & ista creauit, ut sicut eorum qui oblati contenti sunt nota est modestia, ita illorum qui etiam occultata scrutantur, manifesta esset cupiditas, & qui ex parte sui sunt, etiam a nobis dinoscerentur.

Quod auaritia multorum causa sit malorum Cap. XIX.

Quam autem multorum malorum causa sit immodica cupiditas quis explicet? hominem aduersus hominem ire compulit, hinc infidæ, hinc latrocinia, hinc bella mutuaque cædes, dum nostro non contenti aliena concupiscimus: hinc inter coniunctissimos lites, inter amicissimos dissidia, & citius adesset hæreditatis gratia ipsorum parentum desideratæ mortes. Laban Iacob nepotem suum osculatus hospitio susceperat, generum suum fecerat, & ille iam bis septem annos ei seruierat. Fatebatur Laban quod propter ipsum a domino sibi auctæ opes fuissent. At vero postquam vidit re pecuaria in primis ditatum, inuidere ei cœpit, quem tantopere dilexerat, & discedentem persecutus est manum innocentem intecisset, amicitia propinquitatis officiorumque oblitus, nisi somno deterretur propositum inhibuisset. Amorem ergo quem paupertas conciliauerat, opulentia distraxit. Tabremō quoque Syriæ rex (ut in libro Regum legitur) ex amico inimicus factus Basem Israelitarum regi ab Asa rege Iudæ pecunia corruptus. Ioram vero ne fratribus quidem pepercit, ut eorum bona usurparer, vita ipsos priuauit. Iudas etiam (ut veteribus noua copulemus) a domino ascitus apostolus, miracula operandi facultate ab eodem donatus, sacræ cō-

Laban
Gen. 31.

3. Reg. 15.
2. Par. 21
Iudas.
Schariotis

Iere. 41
Godolias.

Titī mili-
tes.

Hirtacus
Herodes.

munionis particeps factus, osculo exceptus, quia tñ pe-
cuniæ auidus fuerat. triginta argenteis illum vendidit
a quo iam tot beneficia acceperat. Neminem itaq; vere
diligunt hi, quibus habendi cupido dominatur. Si qua
enim lucri spes accesserit, continuo grassantur in eos,
quos videbantur diligere. Nam & Godolias Ismahelē
domi suævt amicum exceptit conuiuio, & eundem inter
epulas iugulauit, nec hospitalem mensam amici cruore
fœdare timuit, qui aliena occupare concupiuit. Profe-
ram adhuc magis cruentum exemplum, sed min⁹ ratio-
nis compotis vulgi. Tiro Hierosolymam obsidente, plu-
rimi ex Iudæis fame compulsi ad Romanos transfugie-
bant (vt Iosephus autor est) percrebuit fama transfu-
gās aurum haustum ventre gestare cum a suis ne qd ef-
ferrent excuterentur: ob hoc a militibus Romanis clā
excepti laniatiq; exenterabant, quærebaturq; aurum in-
tra cæforum viscera, nec fortasse inueniebatur. Hac ta-
men de causa ad duo millia hominum vna nocte peris-
se constat, plures perirent, nisi re comperta Cæsar sce-
lus edicto compescuisset. Quid hac atrocius immanita-
te, incertas opes certa vltro se dedentium cæde quære-
re? Plebis tamen mercede militantis ista auaritia, illave
ro regum. Hirtacus enim prius, deinde Herodes Iudææ
reges, aperuisse feruntur sepulchrum Dauidis regis, the-
saurum cum illo conditum rati. Scilicet non satis erat
humanæ cupiditati prædam capere ex viuis, vel ex in-
teremptis spolia, latentia quoq; in monumentis cadaue-
ra excutere cœpit, sed & hoc quidem minus mirū, quan-
do iam nec aris nec templis deo dicatis parcitur. No-
stra ætate contigit Christianorum ecclesias a Christia-
nis profanari, aurum argentumq; deo consecratum per
vim auferri, perinde ac si aduersus deum, & non tātum
aduersus homines bellum geratur. Quasi yō non idem
Christus sit illorum qui oppugnantur, & eorum q op-
pugnant, cum vtriq; eius qui vnus est nomine censean-
tur. Sed profecto nulla ibi religionis ratio ducitur, vbi
auari animi nihil nisi quod rapiant attendunt. Quam-
uis autem multa depraedentur, multa parent, multa vn

alique congerant, nunquam tamen satiantur, semper restat quod aceruo addi cupiunt. Nec minus huic vitio obnoxii sunt, qui liberis neporibusque abundant, quam qui soli sunt. Qualem Ecclesiastes admiratur, dicens: Vnus est, & secundum non habet, non filium, non fratrem, & tamen laborare non cessat, nec satiantur oculi eius diuitiis, nec cogitat dicens: Cui laboro & fraudo animam meam bonis? Sed qui eiusmodi sunt, non per Isaiam minatur dominus & ait. Vae qui coniungitis domum ad domum, & agrum agro copulatis usque ad extremum loci. Nunquid habitabitis soli vos in medio terrae? Quid enim nisi solus habitare velle videtur in terra, qui solus cuncta possidere concupiscit? Hic sane hydropici est morbus, qui eo plus sitit, quo plus biberit. Sed si accesserit ad lesum, curabitur, sin contempserit, peribit. Achan, quia de anathemate tulerat pallium argenteum, & auri, dei iussu lapidatur. Principes Sochot, qui Gedeoni panem negauerant, super spinas & tribulos conteruntur. Adurandum tribura exigit, lapidibus obruitur. Achabi regis, qui vineam Naboth ipso interfecto possederat, sagitta interempti sanguinem, iuxta Eliae vaticinium, linxerunt canes. Heliodorum qui a Seleuco missus templi thesaurum auferre moliebatur equites diuinitus apparentes flagellis ceciderunt. Ipse Seleucus dum pecunias ab Inopsuestenis (vt Iosephus tradit) cupide exigeret, cum regia cumque omnibus qui in ea conuenerant simul concrematur. Cessauit in illo ardere auaritia, maiore ignis ardore extincta. Haec in lege, illa in euangelio. Iudam cupiditas ad laqueum usque perduxit, Ananiam & Sapphiram morte perdidit repente. Simonem magum prius maledicto, deinde nece affecit. Porro tam perniciosus est morbus iste, vt non modo corpora spiritu priuet, verum etiam spiritum ipsum morti obijciat aeternae, dicente Salomone, Semitae omnis auari animas possidentium rapiunt. Quod si camelus facilius transibit per foramen acus, quam diues in regnum caelorum, nullus amanti diuitias sperandae salutis

Ecclesi. 4.

Isai. 5.

Iosu. 7.

Iudi. 8.

3. Reg. 17.

3. Reg. 11.

2. Mach. 15.

Seleucus

Iudas.

Ananias

Sapphira

Simon magus

Irou. 1.

Lucæ. 14.

relinquitur locus. Vbi est thesaurus eius, ibi & cor eius. Inuitatur quidem ad cælestis conuiuii; sed quia toto animo terrenis reb⁹ inhæret, respondet inuitanti. Villam emi, boues paraui, vxorem duxi, non possum venire, habe me excusatum, itaq; indignum se præstat perenni bono ad quod vocatur, dum pluris æstimat fragilia & caduca, quæ illū de præsentibus delicijs ad futura transferent supplicia, vnde iam neq; diuitijs redimi poterit, nec potentia virium suarum liberari. Ideo illi per prophetam dicitur. Cum clamaueris, liberent te congregati tui, hoc est, nummi quos tam anxie parasti. Omnes eos (inquit) auferet ventus, tollet aura, & ne pœnæ causa lateat, iudicis vox auditur, dicentis. Propter iniquitatem auaritiæ eius iratus sum, & percussi eum. Nec immerito bonorum largitor deus auaritia nostra irritat, quandoquidem vitij huius hoc præcipuum malum habetur, quod a diuinorum cultu nos auertat, & cælestium bonorum meminisse non permittat. Hoc testantur domini verba per Isaiam dicentis. Verbum domini proiecerunt, & sapientia nulla est in eis, propterea dabo mulieres eorum exteris, agros eorum hæredibus, atque vnde impietas contemptusq; eorum oriatur ostendens adiecit. Quia a minimo vsq; ad maximum omnes auaritiam sequuntur. Per Osee quoq; prophetam talibus innatur, dicens. Iuxta pascua sua adimpleti sunt. & saturati sunt, & eleuauerunt cor suum, & obliui sunt mei, & ego ero eis quasi leæna. Semen quippe verbi dei in spinis cadit & suffocatur, cum diuitum auribus exceptum. curis huius sæculi mentem occupantibus nequit fructum facere. Tunc enim (vt Ecclesiastes ait) pecuniæ obediunt omnia, actio, oratio, cogitatio, & omnes reliqui sensus ad quæstum intenti, vitæ sanctioris disciplinam non admittunt, quibus dicitur. Non potestis deo seruire & mammonæ. Qui ergo cumulandis opibus incumbit, dei cultum deserat necesse est. Quod si quando opum studiosi ad ecclesiam conueniant, corpore in templo sunt, animo in foro versant, totus de mercimonijs sermo est, & dum recitantur dei verba, illi de nundinis

Isa. 57

Isai. 8.

Osee. 13

Eccl. 10.

Luc. 16

inter se colloquuntur, digni domini flagello efficiunt
eos, ac dicentis, Domus mea domus orationis est, vos
autem fecistis illam speluncam latronum. Hi sunt filii
Ephrem non deum verum, sed vitulos aureos adorantes,
cum aurum argentumque pro dijs habeant, & de illis
quoque dici queat, quod in Osee propheta scriptum est, Aurum
suum & argentum suum fecerunt sibi idola, ut interirent
Vnde etiam Paulus auaritiam simulacrorum seruitutem
appellat. Si enim illorum qui gulæ indulgent (iuxta eundem
Apostolum) deus venter est, cur non pecuniam
eorum deum esse dixerimus quibus nihil charius est
pecunia? Nam si quando aliquis fidelis disciplinæ
præceptor in illicitos contractus, in usuras, in immodicam
lucranda cupiditatem inuectus fuerit, indignatur
reclamant in furorem vertuntur non minus quam
artifices illi Ephesiorum, cum Pauli prædicationibus
idola destrui vidissent, quæ ipsi conficiendo lucrabantur.
Dolebant enim non religionis vanæ dispendium,
sed artis suæ detrimentum. Diuitum præterea vitium
est, alijs inuidere, inani gloria duci pro beneficio, gratiam
non referre, mendacijs niti, mortis recordatione contremiscere
nec tamen ideo fieri meliores. Inuidet diuoribus,
immo & æqualibus, utque alios opulentia superent,
fœnore ac rapinis rem quærere fas putant. His psalmista
imprecatur, dicens: Præcipita domine & diuide
linguas eorum, quoniam vidi iniquitatem & contradictionem
in ciuitate die ac nocte, & non defecit de plateis
eius usura & dolus. Præcipitari eos in infernum
petit, non voto odii, sed præscientia futuri. Tunc enim
& linguæ eorum in diuersum diuidentur, cum præter
spem opes illas, in quibus confidebant, repente derelinquere
cogentur. Idem gloriæ auidi, sardonichatas manus
& Sericas vestes vulgo ostentant, ut honorentur,
quibus illa Magonis Vergiliani verba conueniunt:

Est domus ampla iacent penitus defossa talenta
Cælati argenti, sunt auri pondera facti
Infectique mihi

Qua iactantia vanitate cum Ezechias quoque qui iustus Ezechias.

3. Reg. 12.

Osee. 8.

Colos. 3.

Actu. 9.

Diuitiū vitium.

Psalm. 54.

- erat peccauerit, quomodo poterunt iniqua ea carere, qui certe magis opibus quam virtute clari esse cupiunt? Sed quantum volunt gloriantur, cum interierint, non sument omnia, neque descendet cum eis gloria eorum, nudos & fortunæ & animi bonis gehenna excipiet: tanto miseres futuros, quanto sibi videntur feliciores. Recte itaque admonentur a domino per Ieremiam dicente, Non gloriatur sapiens in sapientia, & non gloriatur fortis in fortitudine sua, & non gloriatur dives in divitiis suis, sed in hoc gloriatur qui gloriatur, scire & nosse se, quia ego sum dominus qui facio misericordiam & iudicium & iustitiam in terra. Ingratos etiam facit habendi aviditas, non attendunt quantum acceperint, sed quantum ipsi appetierint, & quoniam nullum beneficium æquare potest avari hominis cupiditatem, immemores beneficiorum fiunt. Nabal dives pecudum & agri, parum quid petenti Davidi nihil dedit, oblitus quod ille paulo ante & gregem eius & pastores ab aliorum iniuria defendisset. Non perpendebat Nabal quid de se meritis esset David dum ne quid de opulentia sua minuatur timeret. Ideoque illos qui a Davide missi fuerant, non solum vacuos rebus dimisit, sed etiam cum probro repulit. Ac fere tales divites sunt, si quid offerunt, libenter accipiunt, si quid repetitis, indignantur. De his in Ecclesiastico dicitur: Donec accipiant, osculantur manus dantis, & in promissionibus humiliant vocem suam, sed in tempore redditionis loquentur verba traditionis & murmurationum. Ad hæc nihil illis fallacius est, Qui enim divitias amat, nec peierare timet, nec alios fraude circumvenire dubitat, nec eum omnino aperte mentiri pudet, si quid ex eo se facturum lucri credit, neque quisquam est, qui in levissimis etiam rebus tam facile iurat, quam dives avarus: tunc autem maxime, cum re sua fore sperat, si verbis fecerit fidem. Nullum postremo timidius est animal ad expectationem mortis. Purat se statim decessurum, si febriculæ igne correptus incaluerit. Ad medicos curritur, nisi & hoc avaritia vetuerit. Ille interim pauidus ingemiscit, luget, anxietur.
- Ierem. 9.**
- Ingrati.**
- Nabal.**
1. Reg. 25.
- Eccle. 29.**
- Fallaces.**
- Timidi.**

& tristius sibi videtur a diuitiis quam a corpore disce-
dere. Inde scriptum est: O mors, quam amara est me-
moria tua homini pacē habenti in substantiis suis. Tor-
quetur cogitans cui illas relinquat, q̄s illis post se fru-
etur, quas ipse tanto labore quæsiuit, tanta solitudine
auxit, tanta parsimonia ne minuerentur sustentauit.
Tum si forte in mentem venerint vsuræ, fraudes, rapi-
næ, quibus in acquirendo vsus est, magis nequitia suæ
consciā cruciabitur, de salute desperans, seque iusto dei
iudicio mox damnandum videns. Turbabitur enim
(vt Psalmista ait) a facie eius patres orphanorum & P̄sal. 67.
iudices viduarum, id est, qui miserorum tutelam susci-
pientes, bona eorum per dolum vsurpant. Turbantur,
q̄ se reos esse non ignorant vna cum illis qui inferno
sunt computandos. Quod si in lege Ammonites & Mo- Deut. 23
abites ab ecclesia domini repelluntur, quia noluerūt oc-
currere Israelitis cum pane & aqua, quanto magis isti
qui etiam aliena iniuste possident, hæreditate regni cæ-
lestis indigni erunt? Tot avaritiæ mala considerans a-
postolus, dixit, Qui volunt diuites fieri, incidunt in tē 1. Tim. 6.
tationes & laqueum diaboli, & desideria multa & noci-
ua, quæ mergunt homines in interitum & perditionem
Radix enim omnium malorum est cupiditas, quam quī-
dam appetentes, errauerunt a fide, & inseruerunt se do-
loribus multis.

Ad diuites exhortatio

Caput xx.

Respiscite igitur ac ppendite diuitiarū mala diui-
tes, & iam non ad luxuriam his vtimini, sed ad
liberalitatē. Si diuitiæ affluant, nolite cor appo-
nere, si desunt, nolite cōcupiscere. Quānā stultitia ē id
appetere, q̄d neque seruos repudiat, neq̄ reges satiat, &
tot malorū q̄t diximus, immo plurium q̄ diximus causa
sit, aut si nihil ex opulentia mali metuitis, hoc saltē ne-
gare nō potestis, q̄ oīs terrena possessio fluxa atq̄ fra-
gilis sit semp̄ citi⁹ de manib. elabit̄, q̄ retinenda spe-
rat. Cui⁹ rei Salo. nō ignarus, cū imensas opes & cuius

- Eccls. 1.** que generis voluptates sibi comparasset, exclamauit: Vanitas vanitatum, & omnia vanitas. Dete statusq; est industriam suam in acgrendo, incertus de hærede, & certus nihil diu permansur; sub sole. Audite ergo dñm
- Mat. 6.** saluti vestræ consulentem. Nolite (inqt) thesaurizare vobis thesauros in terra, vbi ærugo & tinea demolit, & vbi fures effodiunt & furantur. Thesaurizate autem vobis thesauros in cælo, vbi nec ærugo nec tinea demolitur, & vbi fures non effodiunt, nec furantur. Ipsi q; quos in suum elegit consortium præcepit, ne aurū vel argentum possiderent, nec pecuniam in zonis, nec perā in via, nec duas tunicas, neq; calciamenta, neq; ygam: & quisquam opes opibus cumulando, ei se placitum confidit? Si seruus Christi es, cur ille pauper, & tu diues es. Si discipulorum eius locum tenes, cur illorum paupertatem non imitaris? Quid tibi prodest si vniuersum mundum lucreris, & animæ qua nihil prius est detrimentum patiaris. Igitur dilargiris tandem istis caducis labilibusq; rebus, ad æterna & nunquam destituta bona mentem erige, & cum Dauide deum deprecare: Inclina cor meum in testimonia tua, & non in auaritiā. Atq; ita domini suffragante gratia vinces improbas habendi appetitiones, præceptūq; implebis in euāgelio dicentis, Videte & caute ab omni auaritia, quia non in abundantia cuiusquam vita eius ex his quæ possidet. Vt videlicet aliquis ob hoc quia diues est, aut diutius uiuat in terra, aut felicius in cælo. Vitæ enim æternæ præmia, non opulentia dantur, sed virtuti. Dissolue colligationes impietatis, solue fasciculos deprimentes, vt pondere auaritiæ liberatus, leuis & alacer expansis obseruatæ in paupes benignitatis pennis tollaris in cælum, & ab illis in superna tabernacula recipiaris, quib; hic benefeceris, & tandem ad dominum conuersus dicas, Quæ est expectatio mea? nonne dominus? & substantia mea apud te est?
- Psal. 118.**
- Luce. 12**
- Psal. 38.**

De beneficijs conferēdis vt deo
similes simus. Cap. XXI.

Post eleemosynarum dissertationem, de alijs etiam beneficiis restat quærendum, tam in dando quam in accipiendo gratiaque referenda. Dare beneficia, deum imitari est, cum dei natura maxime benefica atque benigna sit. Iam primum ut in psalmis dicitur, fecit cælos in intellectu, firmavit terram super aquas, fecit solem, lunam, stellas, ignem, aera, ventos, diem, noctem, ver, æstatem, autumnum, hyemem, fecundavit humum fructibus, herbis, arboribus distinctis fluminibus, ligavit montibus, ditavit metallis, ornauit gemmis, repleuit bestiis: Omnis generis animalia constituit, alia quæ aerea peruolarent, alia quæ per terram reperent, alia quæ in aquis natarent. Cuncta denique quæ videmus, & quæ non videmus, ipse dixit & facta sunt, ipse mandauit & creata sunt. Cui autem ista seruirent, quique istis præesset atque dominaretur, hominem ipsum formauit. Cuius dignitatem & excellentiam propheta cōtemplatus, & ad autorem suum conuersus in vocem prorupit, dicens, Quid est homo quod memor es eius aut filius hominis quoniam visitasti eum. Minuisti eum paulo minus ab angelis, gloria & honore coronasti eum, & constituisti eum super opera manuum tuarum. Omnia subiecisti sub pedibus eius, oues & boues vniuersas, insuper & pecora cæpi, volucres cæli & pisces maris, qui perambulant semitas maris. Vt autem omnia subiecta essent homini, intelligentia, ratione, sapientia, & cogitationum interprete lingua eum insigniuit, ac sibi in parte similem reddidit. Eidem leges præceptaque dedit, per quæ veram æternamque beatitudinem consequi posset, de terra translatum in cælum, de corruptione ad incorruptionem, de mortalitate ad immortalitatem. Atque etiam ut post peccationem, per quam a tanto exciderat bono, pristina gratiæ statum eidem repararet, filium suum vnigenitum misit, qui humanæ mortalitatis carne assumpta pro homine se deo patri in sacrificium obtulit, omnesque per primorum parentum culpam sub maledicto venditos suo ipse sanguine redemit, etiam in ingratos

Dei beneficia.

Psalm. 135

Psalm. 8.

psal. 115.

beneficus, & in delinquentes pius. Primus in se creden-
tibus regnum cæleste promittere cepit. Primus pec-
nitentibus paradisi ianuam aperuit, quo primus deui-
cta morte cum corpore ascendit, vt sequentibus para-
ret locum, & post se per sua incedentes vestigia clemē-
ter susci-peret, omniumque bonorum quæ homini tri-
bui decens fuit, faceret consortes. Tot tantisque bene-
ficijs dignam referre gratiam non est opis humanæ, q-
bus etiam propheta se imparem confitetur, dicēs: Quid
retribuam domino pro omnibus quæ retribuit mihi?
Sed quoniam ipsi melius quā nobis nota est inopia no-
stra, nihil aliud exigit, nisi vt in eum credamus, ei ser-
uiamus, eius mandatis legibusque pareamus. Hoc si præ-
stabilimus, neque benefecisse nobis illum pœnitebit, ne-
que ea quæ pollicitus est pigebit exhibere, ac tanto qui-
dem libentius hoc faciet, quanto nos magis in impar-
tienda proximis nostris humanitate exerceri viderit.
Is enim proxime ad similitudinem eius accedit, cui
potissima cura est operum charitatis. Hunc igitur se-
quamur, hunc ipsum quam possumus diligētissime imi-
temur, beneficia tribuendo, sicut ipsum & fecisse & fa-
cere nouimus, tam petentibus quam non petentibus, tā
inimicis quam amicis, tam ingratis quam gratis. Ille
Paulum non supplican-tem, imo repugnantem & inuitū
ad se conuertit, & de persecutore Apostolum suū fecit.
Alijs vero supplicantibus & sanitates restituit, & pecca-
ta donauit. Idem amicis bona largitur æterna: pro ini-
micis, a quibus crucifigebatur orauit. Et Iudæ non in-
grato solum, sed etiam malum pro beneficio reddenti,
sui corporis mysteria obtulit, pedes lauit, osculum non
negauit, nulla denique beneuolentiæ signa subtraxit.
Si ergo similes Christo effici cupimus, vt debem⁹, omni-
bus si fieri potest benefaciamus, lædamus neminem.

De beneficijs dispēsandis. Cap. XXII.

Petentem obligant beneficia, non petentem prouo-
cant: amicos cōseruāt, inimicos recōciliāt, gratos
delectāt, ingratos assidue emēdāt. Nō sunt tā

amen omnia danda, siue illa petantur siue non petantur: sicut etiam de eleemosynis est dictum, beneficiumque erit nolle dare, quod nocitum esse noueris, licet roget ille, licet instet, licet indignetur, tu pernega. Illud autem dicitur, quod non solum accipere eum delectet, sed etiam accepisse. Si enim quod male cessurum est dederis, gratias tibi ager, donec iudicio officit affectus, cum autem damnum sentire coeperit, execrabitur, & amici gladio se perire clamitabit. Sin vero non dederis, quamprimum durum te & inexorabilem amicis conqueretur, deinde cum ad se rediens, causam negationis iustam fuisse cognouerit, vere se abs te amari fatebitur, & tibi debebit, quod postulata non concedendo cum periculo eripueris, in quod velut effrenis equus impetu ferebatur. Atque hanc quidem ob rem ipse bonorum omnium distributor deus non omnia orantibus praestat, alius poscit diuitias, alius prosperam corporis valetudinem, alius magistratum, & ipse qui nouit quem finem singula habitura sint respondet, nescitis quid petatis. Fit enim saepe numero ut talia adepti, animae suae detrimentum patiantur. Quod ergo fortasse concederet iratus, denegat propitius, & nescimus. At vero si in eum qui nihil petit vltro beneficium contuleris, plus tibi gratiae habebitur, quam si roganti non negasses. Bis esse gratum aiunt, quod opus est si vltro offeras. Eum propterea quod iusta petit & re ipsa quae petit satis indigere videtur, promissis ne in longum trahas, cum proptinus possis tribuere; dilatum beneficium minuit gratiam, cito datum auget. Hinc est praeceptum illud Salomonis: Ne dicas amico tuo vade & reuertere, & cras dabo tibi, cum statim possis dare. Minus offends petita quam primum denegando, quam postquam promiseris de die in diem producendo. Dum enim quod poscenti pollicitus es praestare remoraris, ille interim ab aliquo alio fortasse recepisset, sed tibi credens tentare aliorum beneuolentiam superuacaneum sibi iudicauit quod si nihil tunc demum cum datum oportuit dederis non solum quod ipse spopondisti ei denegas, sed etiam, quod alius facile tribuisset aufers. Dum enim ille expectat

Prou. 5.

dum sperat, dum iam dubitat, atque de promissoris fide ambigit, & petendæ aliunde rei tempus amisit, & occasionem fruendæ, denique quicquid ex eo sibi incommo-
di accessit, tua causa passus est. Aut ergo statim da quod petitur, aut statim nega, aut si tam cito dare nequie-
ris, diem certum constitue quo daturus es, & ipsum ne prætereas, ut ille sciat, an e re sua erit, tãtis per expecta-
re. Suspensum autem tenere expectantē, & cras atque ali-
ud cras absque promissi satisfactione elabi sinere, nō be-
neficium est, sed iniuria, & breuiter simulator est, non
amicus, qui promittit quod non est factururus. Beneficiū
merentibus dare, accipere est. Nemo enim non magis il-
lius iudiciū q̃ beneficiū laudat, qui digno dedit, atque
in hoc maxime deum imitatur, cum deus ipse in optimū
quemque maxime beneficus sit, nec nisi bene de se meren-
tes ad beatitudinis gloriam faciat ascendere. Ideo in
Ecclesiastico est scriptum, Bene fac iusto, & inuenies re-
tributionem magnam, & si non ab ipso, certe a domino.
Eligas igitur oportet cui præcipue benefacias, ut bene-
ficijs bene recteque collocatis, & amicos tibi compares,
& deum magis demerearis. Ut autem quisque maxime
indiget, ita & maxime erit adiuuandus. Qui vero diti-
orum delectum facit, quibus beneficia impendat, non
amicus est, sed fenerator. Usuram enim cū sorte simul
exigere videtur, qui locupletioribus donat, dignus de-
cipi, quoniam de recipiendo cogitauit cū daret. Cæterum
inimicis quoque benefacere iubemur, dicente domino,
Benefacite ijs qui oderunt vos. Et Apostolus: Si e furi
erit (inquit) inimicus tuus, da ei cibum, si sitierit, da ei
potum: hoc faciens congeres carbones super caput
eius: ut videlicet qui odiū duritia concretus est, postquā
tuo beneficio fuerit superatus, lique scat ardore charita-
tis, & simulatē in beneuolentiā conuertat. Ne in-
gratis quidem subtrahenda sunt beneficia, quamuis e-
nim illi non referant gratiam quam debent, referet il-
le qui nullum bonum sua fraudat mercede, qui solem su-
um oriri facit super bonos & malos, & pluit super iu-
stos & iniustos.

Eccle. 12.

Matt. 5.

Rom. 12,

Qualiter nos gerere debemus in
dandis beneficijs. Caput. XXIII.

IN omnes itaque beneficia conferenda sunt, sed tamē
ut quo cuique opus fuerit, quodq; cuique conuenie-
rit detur, & merita singulorum spectanda erunt &
necessitates & ingenia. Dignis non solum vitæ subsidia,
sed etiam honores atque officia deferantur. Inopes ci-
bo, poru, tegumento, tecto iuuentur. Amici & parentur
beneficio & foueantur. Inimici ita palpani demulcen-
dique sunt, ut ad placabilitatem inclinentur. Cum in-
gratis quoq; sic agendum, ut in ijs veteris beneficentiæ
obliuionem nouæ discutiat refectio. Nam veluti ar-
ua minus fecunda, si sæpius finum irrigationemq; re-
ceperint, frugifera efficiuntur, ita ingratus recentibus
admonitus beneficijs præterita quoque atque oblita-
ta ad memoriam reuocabit, & verecundia compulsus
de reddenda gratia intentius meditabitur. Quædam au-
tem beneficia palam, quædam occulte tribuenda sunt.
Quæ virtuti debentur, palam dari conuenit, ut & ho-
norandus appareat qui accipit, & alij eius exemplo ad
actiones honore dignas excitentur. Is vero occulte erit
adiuuandus, quem inopiæ suæ pudet, cui si quid in ap-
to obtuleris, magis proditum se dolebit, quam lætabit
adiutum. Beneficij obliuisci debet qui dedit, semper au-
tem memoriter tenere qui accepit. Ideo saluator noster
cum surdum & mutum curasset, eis a quibus oblatus fu-
erat, ne cui dicerent præcepit, sed illi tanto magis præ-
dicabant. Hinc igitur discas, & vitare iactantiā si bene-
ficium dederis, & ingrati silērium si acceperis. Illud qd
tua causa p̄stas, nō est beneficiū, sed seipsum amantis cō-
siliū. Nō enim p̄stares, nisi tibi p̄futurū sperasses. Quod
aut & tua & mea causa mihi donaueris, iniustus fore, nō
pro eo me tibi debere faterer, imo eo iucundius esse debet
donum quod cōmodo atque vsui est, & tibi dare & mi-
hi accipere. Inuidi est enim suam tantum utilitatem spe-
ctare, & cum acceperis, quod alijs quoque profuturum
sit, nolle beneficij loco ducere. Recte autem non esse

Matt. 7.

Isa. 61.

Ioh. 15

Jonas.

beneficium contenderim, alteri aliquid eripere, ut alteri dones. Nam cum beneficium dare liberalitatis virtus sit, & aliena rapere avaritiæ virium, quomodo potest dici virtus, quæ vitio constat? Quis neget dare eleemosynam pietatis esse munus? & tamen offerre in templum non licet, quod partum est inique. Sic enim in Isaia legimus. Ego dominus diligens iudicium, & odio habens rapinam in holocaustum. Ergo inquires, si beneficium non est quod accepi, nihil debeo illi a quo accepi? Nihil plane ei a quo accepisti, sed cui ablatum est ut acciperes. Huic redde suum, & ei nihil debebis, qui largitus est alienum. Ne concupiscere quidem iniuste rem proximi tui iuberis, nedum possidere. Porro nullum maius beneficium homini ab homine præstari potest, quam si quis pro aliorum salute suam vitam periculis obiecerit, cum inter præsentia bona nihil vita charius habeatur. Maiorem, inquit dominus, charitatem nemo habet, quam ut animam suam ponat quis pro amicis suis. Hanc profecto charitatem ipse nobis primus exhibuit, qui nobis sua morte aditum vitæ æternæ referavit. Hunc imitari sanctissimi martyres, contra principum interdicta viâ adipiscendæ salutis alios palam docebant, semet certe morti & quidem per tormenta sustinendæ audacter exponentes. Proximi ergo animæ periculum (si possumus) præsentis vitæ nostræ impendio propulsare debemus. Et si Jonas propheta tempestatem in mari passus mergi voluit ne alij mergerentur, quanto magis præferenda est cuiusque hominis animæ salus corporis nostri salutis? Omne tamen beneficium non tam res ipsa magnum facit, quam voluntas. Magnum est, cum libenter, cum cito offertur, cum toto animi affectu impenditur: displicet si cunctanter, si triste, si superbe, si serius quam oportuit præstatur, si denique pene a nolente & invito extorquetur. Quemadmodum igitur rem multi præter vilitat frigidam voluntas tribuentis, ita exiguum etiam beneficium gratum efficit in conferendo animi promptitudo atque facilitas. Illi quoque plus debeo, qui parvi modique sui peculii participem me fecit, quam qui dives

multum donauit. Plus enim largitus est, cui minus quo ipse fruatur restat. Hanc verissimam sententiam domini confirmat autoritas. Cum enim quidam diuites in templo grandem offerrent pecuniam, plus oblatum dixit a vidua paupercula, quæ duo tantum minuta æra obtulerat. Satis hæc de tribuendis beneficijs, nunc de accipiendis reddendisque exponamus. Matt. 12.

De beneficijs accipiendis.

Caput. xxiiii.

A B illo accipere beneficia oportebit, cui nos debere delectat. Molesta res est, his quibus nolis esse deuinctum. E contrario autem iucundissimum est, ei quem nullo etiam intercedente beneficio diligeres, accepto obligari, & causam referendæ gratiæ habere. Ab optimo quoque beneficium accipere tam gratum est quam testimonium habere ipsorum erga nos amoris. Læto vultu gratoque animo sicuti dandum ita & accipiendum erit beneficium: qui contemptim acceperit iam ingratus est, si sibi beneuole præstitum est. Ille vero qui hilare accipit, & libenter, iam persoluit maximam beneficij partem, quæ in animo est. Reddit enim pro beneuolentia beneuolentiam, licet nondum munus, per munere retulerit. Deest interdum referendi copia, interdum occasio, & quamdiu ista desunt, qui accepit beneficium tamquam relaturus, iam retulisse videtur, quia satis est voluisse, quoties posse non occurrat. Ab illo qui infamia notatus est, & turpiter viuit, non accipias beneficium, ne perdis moribus eius fauere videaris, nisi forte eo accepto. & inita cum homine familiaritate spes fuerit, tuis admonitionibus eum reuocandi, sibi que restituendi, ne in nequitia obduratus pereat. Cumque etiam malis beneficiendum sit, non est præmittenda benefaciendi occasio si tunc se offerat, cum ille qui corrigi debet, munus aliquod porrigit. Tunc etiam a malo accipiendum erit, cum ille deterior futurus timetur, nisi acceperimus. Tyranno enim aut improbo aliquo domino munus vltro porri-

gente, si non acceperis, contemni se putabit, & qui prodesse volebat, mutato animo offendet. Ab hoc genushominibus non est liberum nolle accipere. Nec tamen illi quicquam pro eo debeo, quod inuitus accipio, reddam si repetet, non ut benefactori, sed tanquam creditori. Et si reddidero, gaudebo me ab illius beneuolentia esse solutum, qui dignus est odio. Alia quoque causa est accipiendi beneficii etiam ab impiis, cum videlicet eo accipio datur facultas benefaciendi bonis ac iustis. Sic Ioseph accepit a Pharaone, sic Daniel a Nabuchodonosoro, non hoc quidem, ut ipsis gratiam deberent, sed ut suis prodescent.

De beneficijs reddendis.

Cap. XXV.

Porro in referenda gratia tales nos praeestemus, quales esse decuit in beneficio accipiendo. Cui refertur, sentiat quam libenter, quam iucunde sibi referatur; ut latus sit, se quoque prudenter egisse, quod in homine tam grato suum collocarit beneficium. Nilominus soluta etiam gratia, nos ei debere fateamur quia dignos nos suo beneficio iudicauit, quia prior ad amicitiam venit, ut merito redametur, qui coeperit amare. Interim si grati esse volumus, nunquam patiamur excidi memoriam collatorum in nos beneficiorum. Ingratus est, qui non reddit. Audeo dicere, non minus ingratus est qui non meminit: quoniam ne tunc quidem gratus fuit cum acciperet. Quod enim libenti animo accipimus, id non facile obliuiscimur. Illa vero facillime obliterari solent, quae minimi aestimant. Qui ergo oblitus est, is profecto testatur, se pro vili habuisse quicquid accepit. Referrem, inquis, si accepti memor fuisset, imo memor accepti fuisset, si referre gratiam cogitasset. Ipsa obliuio te ingratitude accusat, quae te defendere ab ingratitude ne conaris. Quae autem res est, quae praecipue faciat ingratos? Alios certe superbia, alios auaritia. Illi dignos se beneficio existimant, & dedisse putant cum acceperint: hi vero accepisse se dissimulant, ne reddant, & quanto

cupidius acceperūt, t̃aro in reddendo lentiores existūt, nihilq; se fecisse lucri arbitrantur si paria reddiderint, quasi vero gratum esse non virtus sit, sed vitium. Quod enim turpe est, id vtile putant; & quod honestum est, hoc sibi incommodo esse existimant. Ideoq; alterum respiciunt, alterum affectant, & ingratitudine pro qua fruuntur. Duo autem ista, arrogantia videlicet & cupiditas, cū oib⁹ vitāda sint, tū iis maxie, q; vel bñfici vel grati esse cupiūt. Nō referre grām cū possis, turpissimū est, cum nō possis, velle tantum retulisse est. Ceteri illi qui non reddere, lucrari esse existimant, multum qdem falluntur. Quis enim in eum iterum beneficus erit, cuius ingratitudinem semel fuerit expertus? Itaq; rarius accipiet, qui in reddendo negligentem se praeſtabit. Illi vero qui capeſſendis virtutibus operam impendūt, non rerum emolumenta sequuntur, sed morum: eis incumbunt officiis, eorum cura studioq; distringuntur, in quibus versantes, non diuitiis, quae improbis etiam communes sunt, sed quod longe beatius est, vitae sanctimonia proficiunt. Quinimmo contemptis calcatisq; opibus, ad solam virtutem confugiunt. neq; hanc se consequi posse sciunt, nisi illas abiecerint. Et cum nihil pretiosius virtute sit, quis negauerit eos multum lucrifacere, qui in dando reddendoq; beneficio & liberales in primis & grati esse student? Haec enim ea res est, quae amicos comparat, quae inimicos placat, quae deum propitiat, quae immortalitatem mortalibus donat, & de terra sublatis, caelo inserit sedibusq; sanctorum, vt semper beati sint, qui vt charitatem seruarent, semper munifici liberalesq; fuerunt. Is autem qui in beneficiis compensandis dati accepti rationes dispungit, nec liberalis profecto, nec gratus est, sed cupiditati seruens negotiator, & terrenis tantum ac perituris inhians bonis, non ad caelestia animum intendens & aeterna. Virtute autem contentus esse debet, & non suum, sed alienum respicere commodum, tam ille qui confert beneficium, quam qui gratiam refert, atq; vterq; ita se gerere, vt deo magis placeat quam hominibus. Quos hominibus placere

magis delectat, & ab hominibus captant gloriam, & a deo non accipiunt mercedem, debitaque virtuti præmia amittunt, dum quicquid recte laudabiliterque egerint, vanitati tradunt, & non in eum finem, in quem debent dirigunt.

Vtrum debemus pro beneficio cui
successit iniuria. Cap. XXVI.

Quid, inquit aliquis, si post beneficium acceptum affectus sim iniuria, debeo ne aliquid pro beneficio? Non videtur mereri gratiæ relationem, qui beneficium suum consequenti corruptit offensam. Itaque non eris ingratus, si ei beneficium non reddideris, qui quantum intulerat boni, tantum postea mali irrogavit. Intuendum igitur minor ne an maior sit iniuria quam beneficium. Minoris enim iniuriæ obliuisci debes, & memor esse beneficii. Cum vero maior vel par fuerit offensa, obligatione beneficii absolutus est, neque gratiam debes illi, quæ gratiæ meritum lædendo amisit. Iniuriā tamen omnem, quæcumque fuerit, remittere debemus, nec vindictā appetere, propter eum qui ait: Dimittite, & dimittet vobis. Sed si condonata est iniuria, inges, cur non manet beneficium? Iniuriā remitte, ne deum offendas: beneficium reddere supercede, si ita tibi expedire videbitur, ne homini qui non meretur gratiam referas. Alioquin qui sine causa ingrati sunt, quibus nulla lege puniantur, deum tamen habent ultorem. Agar ancilla beneficii immemor quod acceperat, dominam suam, pro affectu: ob hoc electa cum puero quem genuerat, famem simulque pertulit pro culpa. Absolon patrem, cui charissimus erat, a quo fraternæ cædis veniam acceperat, regno pellere moliebat, sed tantæ ingratitude scelus merita nece persoluit, relictis confossus inimicorum. Nabalis in Davidem ingratitude, de summis diuitiis ad summam ipsum redegit paupertatem, nisi vxor eius Abigail multis ob latis muneribus pro illo satisfecisset. Scias igitur deo atque hominibus pariter iniuriam eum qui ingratus est, tantoque magis si pro bono malum reddit. Tunc enim non solum ingratus est, sed etiam iniurius.

Libri V. finis.

Agar.
Gen. 16.

Absolon.
2. Reg. 18.
Nabal.
1. Reg. 25.

EVANGE

LISTA RII MARCI MAR V

li Liber sextus, sub charitatis titulo, qui rat sint in deum vel ingrati, quo pacto prædicatorem docere conveniat, quomodo labori manuum ut orium eiretur, insistendum sit, in quodentq; vera & falsa consistat humilitas, diserte edocens.

Vtrum deo reddi possit benefici-
um. Caput .I.

On possumus (vt quidam aiunt) deo dare beneficium, cum eius omnia sint, sic neq; gratiam referre, cum nullius rei indigeat, bonorumque omnium plenissimus existat. Quid ergo sæpe in scripturis de ingratitude nostra querentem audim?

Ingratitudinis autem non iure argueretur, qui gratus esse nequiuisset. Quæ igitur illa res est, quæ nos erga deum aut ingratos reddat, aut gratos faciat? Cuncta namque dei sunt. Quicquid dare voluero, de suo dem necesse est, quicquid reddere conabor, ipse dedit qd reddo.

Quid habes (inquit Apostolus) qd nõ accepisti? Sed a q omnia q habemus accepimus, ei proculdubio nec dare nec reddere quicq; possumus, nisi qd ipse largitus est. Si tñ esse aliquid bñficii, qd seruus dño suo tribuere possit inuenerimus, quamuis omnia quæ seruus possidet, domini sunt, inueniemus & quod homines offerre queant deo, & ille oblatum beneficii loco habeat, offerre vero nolentem ingratitude damnet. Quæro igitur, si seruus fideliter seruit, si domini iussa nauiter exequitur, si rem gratam domino facturum non dubitat subire capitis periculum, si nec viuere cum illo, nec mori pro illo, si casus inciderit, recusat, præstat ne domi-

no beneficii an non? Si negaueris, respondebo tibi, sine causa ergo benignius quam reliqui eiusdem conditionis a domino accipitur, sine causa manu mittitur, & iam non ut seruus aut libertus, sed ut filius diligitur. Immerito certe ista in seruum conferuntur, si nullum domino beneficium praestitit. Sed qui talia a domino meruit accipere, negari non potest quin praestiterit aliquid, ob quod talia accipere visus est dignus. Rursum si erro fugitiuusque fuerit, si imperium domini contempserit, si furto non abstinuerit, si petulans, si mendax, si ebriosus si rixosus, si denique nequam fuerit, nonne vinculis constringetur, stigmate notabit, furcam ferre cogetur, flagris verberibusque caedetur, & vel venundabitur, vel pimetur? Inique talia passum diceremus malum seruum, nisi offendisset: sicut bonum non iure remuneratum, nisi si aliquid praestitisset. Cum igitur omnium hominum vnus dominus deus sit, & omnia quae possidemus, ab ipso acceperimus, beneficium tamen ei praestamus, vel verius reddimus, quoties mandatis eius paremus, quoties consulta suscipimus, monita implemus, & in omnibus ipsi soli obsequi nitimur. Offendimus autem, si his contraria agimus. Ideoque ab illo & iusti praemium referunt, & poenam iniqui, non quod deo ex benefactis hominum aliquid accedat, aut decedat ex malefactis. cui neque addi quicquam neque adimi potest, sed quia idem tum iustissimus, tum optimus sit, non potest non odisse malos, neque bonos non diligere, & hoc quidem pro beneficio sibi dato aestimat, si quod praecipit facimus, pro offensa, si non facimus. Atque ideo alios gratos vocat, alios ingratos, hos punit, illos efficit beatos. De ingratis dicturus est, si euangelio credimus. Quodcumque vni ex minimis meis non fecistis, nec mihi fecistis, e contrario autem gratos illud beneficium sibi praestitisse fatebitur, quod indigentibus praestiterunt. Ingratos damnabit, dicens Ite maledicti in ignem aeternum qui paratus est diabolo & angelis eius. Gratos vero ad se vocabit, & dicet. Venite benedicti patris mei, possidete regnum vobis paratum a constitutione mundi, ab

Mat. 25

initio æternitatis. Vide igitur qua ratione & demus deo beneficia, & accipiamus præmia, & quomodo si non de derimus, mulctandi simus. Atque ut apertius hoc quod astruimus intelligas, qui in deum credit, qui deo obtinuerat, qui deum diligit, honorat, colit, veneratur, gratus est. Incredulus, expes, impius, deum hominesque contemnens, ingratus est. Nullum postremo peccatum, quod legi aduersatur diuinæ, ingratitude vitio vacat. Illud enim offendimus, quoties peccamus, a quo cuncta bona quæ homini dari queunt, accipimus, accepturi adhuc meliora, si non ingrati decesserimus. Operæpretium erit, huiusce rei proponere aliquot exempla: & primo eorum quos dominus gratiam sibi referentes amplexatus est: deinde illorum quibus pro ingratitude intulit mala: ut cum præsentia considerauerimus, de futuris non ambigamus: beatos videlicet & in cælo fore, qui sic a domino diliguntur in terra. Eccontrario autem in inferno quoque cruciandos esse, si non se correxerint: qui antequam eo descendant, pro scelere puniuntur.

De gratis erga deum in testamento veteri. Caput II.

Igitur ut ab his qui ante diluuium fuere, initium capiamus, gratus erga deum fuit Abel, qui primogenitus & pinguiora quæque gregis sui offerebat domino. Quod autem propterea a domino dilectus fuerit, scriptura testatur. Ait enim: Respexit deus ad sacrificia Abel, ad Cain autem sacrificia non respexit. Maledixit quoque Caino dominus, quia ille ob hoc ipsum fratri inuidens, quod sibi præferretur, ad se euocatum interfecerat. Gratus fuit Enos, primus quippe cantica quædam hymnosque composuit, quibus nomen domini inuocaret, pro quo dedit ei dominus, ut filios gigneret, & nongentosquinque vitæ annos absque offensa imple-ret. Gratus fuit Enoch. Neque enim diceretur ambulasse cum deo, nisi ei semper obsequentissimus fuisset. Morum itaque sanctimonia meruit, ut viuens ad beatiora quam est mortalium habitatio, loca transportaretur. Gratus

Abel.
Gen. 4.

Enos.
Gen. 5.

Enoch.
Ibidem

- Noe.**
Gen. 6. Noe. Nam & ipse cum deo ambulasse dicitur, & perfectus iustusque fuisse. Proinde dignus fuit qui, mundo per diluuium pereunte, solus cum filiis ac nuribus fieret superstes, & omnium quæ aquis deleta fuere, reparator existeret. Post diluuium vero gratus fuit Abraham. Po-
- Abraham.**
Gen. 11. fuit enim altaria domino, victimas obtulit, decimas persoluit, deo credidit, & reputatum est ei ad iustitiam. denique ut domino obediret, filio non pepercit. Ob hoc quidem cum deo colloquitur, pater multarum gentium constituitur, in semine eius quod est Christus benedicendæ omnes nationes deo promittente nascuntur. Gratus fuit Loth: ut enim deo placeret, domi peregrinos acceptauit, quare meruit fieri hospes angelorum, & superesse Sodomitis, inter quos habitabat, igne & sulphure de cælo pluyente ob scelera consumptis. Gratus fuit Isaac, qui cum centum octoginta vixisset annos, in his omnibus domino suo non peccauit. Perquam digne autem deo gratia refertur, cum innocentia per omne vitæ curriculum inoffensa seruator. Hic igitur bonus de deo meritis, cum sementem fecisset, centuplum collegit, geminos genuit, in quibus benedicendis errare non est permixtus, non enim cui voluit, sed cui debuit benedixit, ut Abraham patris genus in Christum dirigeretur. Gratus fuit Iacob, in nullo illum scriptura accusat, & deo charissimum fuisse beneficia testantur. Ad eum primogenita fratris Esau transferuntur, dicente domino: Iacob dilexi, Esau autem odio habui. Cum obdormisset, scalam vidit a terra ad cælum extentam, & in ea angelos ascendentes & descendentes, ac dominum cacumini innixum, qui terram in qua quiescebat ei promisit, regnumque eius longe lateque diffundendum prædixit. Inde ille parens efficitur duodecim liberorum, qui duodecim tribubus nomen dederunt, coepitque vocari Israel, hoc est, deum videns; & vidi (inquit) dominum facie ad faciem. In Aegyptum transmigrans multiplicatur. Liberis quæ euentura erant moriens prophetauit. Gratus fuit Ioseph in Aegypto dum se uisus esset & iuuentis impudenter se ingerentis dominæ libi-
- Ioseph.**
Gen. 30.

diuini non consensit, maluitque vitam suam periclitari, quam
 castitatem pollui, cum ab illa irata tentari adulterum in
 simularetur. Magnam deinde fratrum in se iniuriam cum
 vlcisci posset, magnis rependit beneficiis: eos quippe a
 quibus in seruitutem venundatus fuerat, in Aegyptum
 urgente fame profectos benigne suscepit, largiterque
 aluit. Erat enim secundus a rege, cuius visa obscurita-
 tibus inuoluta spiritu sancto reuelante plana fecerat.
 Gratus fuit Moyses: filias Raguelis sacerdotis virgi-
 nes a pastorum violentia tutatus est. Hinc a domino dux
 electus, Pharaonem prodigijs terruit, populum Israel
 eduxit de Aegypto, quando mare se aperiens aridum
 transeuntibus præbuit iter, & eorum persecutores op-
 pressit aquis. Idem deinde in monte leges quas ad po-
 pulum ferret, a domino accepit: nemo tam familiari-
 ter cum deo colloquebatur, nemo tam ardentem ab eo ad
 idola desciscientes puniuit. Ipso saxum percutiente flu-
 xerunt aquæ: ipso orante, Amalech superatus est. Gra-
 tus fuit Iosue, diuinis enim credens promissionibus po-
 pulum reges terræ quam ingressurus erat metuentem,
 spe victoriæ animauit. Proinde dignus fuit, qui in de-
 mortui Moyse locum sufficeretur, & victis hostibus re-
 gionem a domino promissam obtineret, eamque per tri-
 bus diuideret. Ad hanc transeunti Iordanis refrenato
 aquarum cursu in sicco alueo viam cessit. Hierichum
 obsidente muri corruerunt. Inimicos persequente sol &
 luna steterunt, ne noctis interuentu qui fugiebant ela-
 berentur. Tot igitur miraculis testatum est, quantum
 ei dominus faueret, quia erga se in omnibus gratum fi-
 dumque sciebat. Sed ne catalogum sanctorum texere vi-
 dear grati erga Deum fuere omnes illi patriarchæ, il-
 li duces, illi sacerdotes, illi iudices, illi reges, illi pro-
 phetæ, qui in mandatis dei, in lege in omnibus ceremo-
 nijs constanter pieque permansere. Tales autem eligere soli-
 tus est dominus per quos populum erudiret, a seruitute liberaret
 a periculis erueret, victoria donaret, & de illis quæ futura
 erant admoneret. Quod si benigniss. dominus fideliter
 sibi seruientes, beneficiorumque suorum non oblitus,

Moyses.

Exo. 2.

Exo. 31.

Iosue

Nume. 14

Patriar-
chæ.

Ita vt dictum est fouet, ita amplexatur in terris adhuc viuentes, quanto magis ad cælestis beatitudinis domicilia mansionesque angelorum translatos? Hæc de veteris historiæ fontibus haustra iam exigere videntur, vt a nouæ salubrius fluētibus aquis aliqua deriuemus, ad eandem gratitudinis virtutem accommodata.

De gratis erga deum in testamen
to nouo. Cap. III.

Matt. 4.

Iesus Christus dei filius, humani generis redemptor ac saluator, patribus promissus, nobis exhibitus & datus, non præsentia bona hominibus polliceri cœpit, sed futura: nec terrenum largiri regnum, sed cæleste. Pœnitentiā agite (inquit) & appropinquabit regnū cælorum. Et ad latronem: Hodie mecum eris in paradiso. Quod si tandem, non vt olim ad inferos animæ iustorum descendant, sed in sublime angelorum sedibus inferantur, iucundissimo domini sui cōspectu semper fruīturæ, nonne multo nos causatius quam prisci illi, de quibus paulo ante est dictum, deo seruire debemus, & solī nauare operam, contempnisque omnibus ipsum vnum absque quo nihil est beatum, tota mente concupiscere? Merito igitur sequens credentium aras ad omnia dura atque aspera perterenda cœpit accingi, mollia vero respuere & delicata: atque in his præcipue gratiam referre saluatori, per quæ maximum omnium beneficium se accepisse meminit. Quid enim maius aut optabilius esse potuit, quam paradisiū p tot secula primi hominis culpa clausum, per ea demum quæ Christus passus est, nobis fuisse reueratū? Oportuit enim pati Christum, & sic intrare in gloriā suā. Oportet igit pati & nos, ac p vestigia eius incedere, si illo q̄ ipse pcessit, volum⁹ puenire. Hæc ē ergo nōræ erga deū maxima gratitudo, pro amore illius, qui prior dilexit nos, voluptates, opes, otia cōtemnere, continentia seruare, modico contentos esse, religiosæ vitæ laboribus nunquam defatigari. Talē quippe p bñficijs gratiam primo deo retulere Apostoli, deinde Martyres cæteri; Chri serui, ygines q̄q̄ & viduæ

Lucæ. 24.

omnesq; illi quiecclesiæ autoritate in sanctorum col-
legio numerantur. Pro Christi nomine non dubitauit
Petrus crucifigi, Paulus capite truncari, Iohannes in
feruentis olei dolium nudus demergi, Bartholomæus
uiuus excoriari, Thomas lanceis perfodi, Iacobus ma-
ior decollari, minor iuste fullonis interimi, Stephanus
lapidibus obrui, Laurentius igne cremari, omnes deni-
que per tormenta consumi. Hoc idem propositum fuit
reliquorum sanctorum omnium necem videlicet a per-
secutoribus inferendam subire potius quam a Christi
fide deficere. Illos quibus hoc contigit, Apostolus ad
Hebræos scribens pulchre percenset, cum ait: Alii vero
ludibria & verbera experti, insuper & vincula & car-
ceres, lapidati sunt, secti sunt, tentati sunt, in occisione
gladii mortui sunt. Noli expectare vt audias, qd hi pro
speritatis in vita perceperint, qui ad quæq; laboriosa
sustinenda magno animo se armauerant. Si tamen nos
se desideras, nihil illis prosperius contingere potuit. qd
per aduersitatum patientiam ostendere, quali constan-
tia, quantumq; fide Christum diligere. Adde quod il-
los quoque aquibus necem suppliciaq; passi sunt, victo-
res tuerint. Præualuit enim patientium fides impietati
persecutorum, & contempto inanium decorum cultu ab
omnibus adorari cœptus est Christus. Nequaquã san-
cti martyres coronati triumpharent in cælo nisi in ter-
ra vicissent. Vera fidelium victoria est, neq; deici ad-
uersis, neq; secundis efferri, deo magis quam homini-
bus obedire, & carnem spiritui repugnantem in serui-
tutem redigere. Quæ quidem & illi sancti, quos perse-
cutionis non attigit gladius diligenter obseruarunt.
Dum enim viuerent, non cessabant Christo seruiendo
vitæ instituta vel ipsi discere, vel alios docere, vigilis,
precationibus, ieiunijs, lectionibusque vacare, diuitias
indigentibus distribuere, & paupertate gaudere, virgi-
nitatem viduitatemq; nuptijs præferre. Sic egerunt in Pontifices
ter summos pōrifices, Syluester, Gregorius, Leo, & Cæ
lestinus. Inter episcopos, Martinus, Nicolaus, Ambrosi-
us, & Augustinus. Inter abbates, Antonius, Hilarion, Abbates.

Apostoli.

Martyres.

Hebr. 11.

Fidei vic-
toria.

Monachi.

400.

Marci Maruli.

Eremitæ.

Virgines.

Viduæ.

Hieronymus & Benedictus. Inter monachos Dominicus, Vincentius, Franciscus & Bernardinus. Inter eremitas, Paulus, Thebæus, Honophrius, Arsenius, Archebius, & Theonas. Inter virgines, Maria virgo simul & mater, ipsum enim genuit saluatorem, quæ sicut de Spiritu sancto concepit, ita sine virginitatis damno peperit. Hanc secutæ sunt Thecla, Agatha, Hagnes, Lucia, Catharina, Cecilia, Margareta, Barbara, aliæque pmultæ, quas ad coniugium nulla blandientium promissa, nullæ furentium minæ, nulla sævientium tormenta inclinare poterunt. Omnia extrema perpeti malebant, quam domino semel promissam amittere virginitatem. Inter viduas vero perpetuam continentiam custodientes fuerunt, Anna, Paula, Galla, Melania, Monacha, & aliæ plurimæ. Talium vitam moresque sequatur oportet, qui cumulatissimam deo gratiam cupit referre, ac post relatam ab ipso suscipi & immortalitatis gloria in cælestibus vestiri. Proponamus nunc ingratorum exempla: ut quos præmia ad virtutem parum excitant, saltem poena a vicijs auocer.

¶ De ingratis ante diluuium.

Caput. IIII.

Adam &
Eua.

Genæ. 3.

PRIMI parentes nostri donec beneficiorum memores iussioni diuinæ obtemperarunt, paradisi in quo positi erant, bonis fruebantur. Postquam vero per ingratitude a mandato recessere ligni vetiti fructum gustando, eieci de paradiso, laboribus, ærumnis, mortis subiacerunt. Et enim peccauerant (licet postea penitentiam egisse credantur) a quo corpus, a quo spiritum, sensum, intellectum, dei similitudinem acceperant: a quo præesse bestiis terræ, & volucris cæli, & piscibus maris iussi erant: ut his quæ terra proferret vescerent, & simul ligna, lapides, metalla, ignem quoque & aquam, tellurem & aera in usum vitæ necessarium haberent. Merito igitur malis mancipati sunt, cum talem ac tantum benefactorem offendissent. Mulier quia prior peccauerat, viri subditur imperio, & pariendi cruciatibus mul-

statu, ut voluptatem quam cepit, fructum interd-
ctum manducando, filios generando dolore compeset.
Merito etiam Adæ est dictum: Maledicta terra in ope-
re tuo. In laboribus comedes ex ea cunctis diebus vitæ
tuæ, spinas & tribulos germinabit tibi, & comedes her-
bas terræ: in sudore vultus tui vesceris pane tuo, do-
nec reuertaris in terram de qua sumptus es, quia pulvis
es, & in puluerem reuerteris. Tor igitur mala passi sunt
post reatum, quot antequam peccassent, bonis frueban-
tur. Non esset magnum eorum crimen, nisi & magna
essent illius beneficia, in quem commissum est. Non tā
enim ex se, quam ex meritis eius qui offensus est, ingra-
titudinis culpa pensari debet. Itaq; quam grauius pec-
cauerint, poena indicat, quæ quidem ad posteros omnes
fuit propagata, propter corruptam radicem, de qua ge-
nerantur. Et quoniam nihil ab homine nequiter agi-
tur, quod ingratitudini in deum non sit ascribendum:
Ingratus fuit etiam Cain Adæ filius, qui inuidiæ furo-
re percitus interemit fratrem suum Abel. Ob hoc il-
lum dominus execratus est, dicens: Maledictus eris su-
per terram, quæ aperuit os suum, & suscepit sanguinem
fratris tui de manu tua: cum operatus fueris eam, non
dabit tibi fructus suos, vagus & profugus eris sup ter-
ram omnibus diebus vitæ tuæ. Postremo & ipse inter-
fectus fuisse creditur in septima generatione, ut prius
annos multos aduersa sustineret maledictionis, deinde
quod fratri intulerat, ipse ab alijs ferret. Neque illa qui-
dem parua fuit ingratitudo, illa malitia, quæ deum ad
poenitentiam compulit, quod hominem fecisset. Nemo
qui ei non peccauerat inuentus est. Omnis caro (inquit)
corruperat viam suam, præter illas octo animas quæ
in arcâ seruatae sunt, ne cum cæteris diluuiο perirent.
Porro si quis quanta tūc fuerit culpa ingratorū, multæ be-
stiarū cataclysmo supfuerunt, illorū nemo. Post diluuium
ingratissimos omnium semper fuisse Iudæos cōperio, il-
los excipimus, quorū superius facta ē mētio. Etenim cū
ab ipso mundi domino multo plura quā reliquæ natio-

Cain.

Gene. 4.

Gene. 6.

Iudæi.

nes beneficia accepissent, magis etiam constanter illum colere debuerunt.

De beneficijs Iudæis collatis
post diluuium. Ca. V.

Iudæi.

Videamus igitur primo, quænam illis ab indulgentissimo rerum largitore deo præstata fuerint bona, deinde quam ingrate ipsi ex aduerso se gessere, & simul quæ postea passi sunt mala. Solis vnus dei vltas fuit reuelata, solis leges de cælo datæ, monstratus ceremoniarum ritus, oracula futurorum indulta, dei voces palam locutæ. ingentium miraculorū operatio concessa, deo fauente timuit eos Aegyptus, & cū dimittere noller, flagella sustinuit, mare se aperiens sic euntibus præbuit iter, & aquæ quæ illis hinc de p. muro erant, Aegyptios cum armis hostiliter insequentes operuere, in solitudine manna cælestis cibū pabulum illis præbuit & de saxo yga percussio scaturiens amnis potum. Iordanis ad fontem suum reuersus perstitit donec transirent, terram deniq; promissionis lacte & melle manantem, per domitis eius incolis possederunt. Quis deniq; explicet tot de hoste victorias, tot a seruitute liberationes, vel quæties a periculis eruti, a cladibus protecti? Moysæ orante (vt ante diximus) victus est Amalech, buccinis clangentibus, Hierichūitis mœnia corruerunt. Iosue inimicos persequente, lapidibus pluit de cælo sup fugientium ceruices: ac ne noctis interuētū claberentur, sol & luna motum suum continuerunt. Nulla vnquam fuit longior dies, quam ista in qua quinque regum Chananzorum prostratus est exercitus. Balam præterea propheta asinæ loquentis voce prohibitus est eis maledicere, & pro maledicto induxit super illos benedictionem, benedictos a deo esse non dubitās, pro quibus mutum animal vocem protulerit humanā, victi sunt deinde Palestini tonitru & fragore de cælo territi. Holophernes Chaldaorum dux, cum vrbes aliorum prouinciasque expugnasset, in Iudæa vnus feminæ manu victus occubuit. Regnante Hierosolymis

Aſa, innumerabiles Aethiopum copias ad internici-
nem conciderunt. Regnante Joſaphato, cum ingentem
Ammonitarum Idumæorumq; exercitum formidaret
inimicos inter ſe digladiantes conſpexerunt, mutuq;
cæſorum tulerunt ſpolia tam ſecuri, quam paulo ante
pauefacti. Regnante Ezechia, cum ab Aſſyrijs duce Se-
nacheribo obſiderentur, angeli manu, vna nocte cætum
oſtrogintaquinq; milibus hoſtium cæſis, obſidione ſo-
luti ſunt. Omitto nunc Machabæos, Iudam, Simonem,
Jonatham, qui dei ſui nomine inuocato, parua manu
ingentes hoſtium copias pluries fudere. Magna qdem
& immenſa beneficia hæc, maiora tamen accepturi e-
rant, ſi iſtorum quæ acceperant largitorem non deſe-
uiſſent. Nūc ergo quod ſuper eſt, breuiter expediemus
qua ingratitudine uſi ſint quantaq; deo vlcifcente pati
meruere.

De ingratitudine Iudæorum in
deū, & quæ pro idololatria
paſſi ſint,

Caput VI.

Longum admodum foret memorare ſcelera ſin-
gularum, qui inter Iudæos impij infidiq; fuere.
Omnium ergo ſimul in deum ſuum infidelitas de-
tegatur, pœnaq; infidelitatis, vt cum hæc nota fuerint
ſimul conſtet & ingratitudinis magnitudo, & iuſti do-
minum in ingratos præſens vindicta, quam ſi quis euita-
uerit, nec tuturæ quidem, quæ omnium acerbiffima eſt
obnoxius erit. Dum Moyses, in monte immoratur, do-
nec tabulas digito dei conſcriptas acciperet, illi ad ido-
lolatriã conuerſi, vitulum æneum adorauerunt: & hi
ſunt (inquiunt) dij tui Iſrael, qui te eduxerunt de terra
Aegypti. Ob hoc iratus dominus delere eos voluit, ſed
Moyses, p ipſis inſtanter ſupplicanti gratiam fecit. Moy-
ſes tamen indignos tabularum bñficio teſtatus, de mon-
te descendens ipſas confregit, vitulumq; contriuit, de-
inde deo iubente Leuitæ ſumptis armis de illo XXIII.

Exo. 32

b s

Chore &
Dathan.

millia fere, ex iis qui vitulum adorauerant, occiderunt, ut eum morte dignum esse noueris, qui in deum ingratus est. Post hæc contempto cælesti cibo cum Aegyptias dapes concupissent, aduersus deum & Moſen muſſitantes, prouocatus in iram dominus multa coturnicum vi castra operuit, ut cupidini eorum satisfaceret. Cæterum dum adhuc carnes dentibus manderent, animas efflabant, plurimiq; desiderati sunt, locus in huiusce vltionis memoriam, sepulchra concupiscentiæ appellatus. Rursum tamen pollicitationi diuinæ non adhibentes fidem, de obtinenda promissionis regione desperarunt. Ideoq; illam ingredi prorsus indigni, antequam fines eius attigissent, in deserto mortui sunt, præter Iesum & Caleph & paruulos populi qui non peccauerant. Quædraginta annos per solitudinem antequam terram incolendam adissent, errauerunt. Choræ quoq; Dathan, & Abironis castra vna cum ipsis terræ hiatu absorpta sunt: atq; inde subitus ignis exhalans, ducentos & quinquaginta viros, qui incensum offerebant, absumpsit, & hoc quidem, quia legi diuinæ aduersantes, usurpare sibi sacerdotium nitebantur. Vide tamen inconsultā vulgi audaciam: Nihil his quæ acciderāt territi, Moſen & Aaronem nimis procaciter incessebant, perinde ac si ipsi eos qui perierant, interfecissent. Mox igitur ambo his ad tabernaculum confugientibus, incendium repente illarum vastare cœpit proteruos. Quatuordecim millia ex eis & septingentos concremauit. Omnes tunc perissent, ni Aaron iussu Moſi stans inter mortuos & viuentes, deum orasset. Ad eius preces cessauit ignis. Deus enim iniuriam illam illatam sibi deputat, quæ seruis suis indigne infertur. Quandoquidem sic vltus est eos, qui Moſen & Aaronem minaciter impetere ausi fuerāt. Post hæc profecti de monte Hor per viam quæ ducit ad mare rubrum, pertæsi itineris laborem rursum reclamabant, sed neque hoc fuit illis impune. Ignitorum serpentum ictibus percussi moriebantur. Hinc tandem humilitatis ac veniam poscentibus, Moyses domino iubente serpentem ex ære formatum suspendit in ligno,

quem vulnerati aspiciendo conualescebant . Id autem portendebat , quod olim in Christum dominum crucifixum credentes, a diaboli morsibus liberandi essent. Ignitus enim serpens, diabolus est: Christus æneus, nihil in se veneni habens, & veneno peccati infectos clementer sanans. Porro ut quod proposuimus prosequamur, iſdem Iſraelitæ cum appuliſſent ad Sethim, capti sunt amoribus Moabitidarum, ita ut deos quoque illarum adorarent, sed dignas quidem scelere isto pœnas dedere . Leuitæ quippe iuſſu domini vigintiquatuor millia de illis interimunt . Tunc demum deo placato, a cœdibus ceſſatum eſt, cum Zambrin virum & Zochim ſcortum, dum ſimul coiſſent, Phinees Eleazari ſacerdotis filius, pugione in genitalibus confodit. Ut præterea pateret, non minori animaduerſione dignos eſſe criminis impulſores quam autores, Madianitas quoque percuti iuſſit dominus, qui eos callide per mulierum blandimenta traxerant ad cultum idoli ſui Belphegor. Multo tamen grauius deliquerunt, qui ad deos alienos conuerſi fuerant deo ſuo dereliſto, nec mirabilem eius memores, nec erga beneficia grati. Tranſeamus ad tempore iudicium. Iſue deſuncto, degenerauit populus. Colere cœpere Baal & Aſtarot, non numina, ſed monſtra. Ob hoc paſſi ſunt direptiones rerumque detrimenta, nec omnino pares eſſe poterant viribus aduerſariorum. Deinde, quoniam Palæſtinis & Chananaeis alijsq; idololatriæ cultu & connubijs iungere ſe auſi fuerant deo pœnâ huiusce flagitijs exigente, annos octo ſeruerunt C V S A N R A S A T H A I M Meſopotamiæ regi. Cum autem illos præuaricationis pœnituiſſet, liberati ſunt. Sub liberatoribus quidem ſatis probe ſe habebant, illis vero vira deſunctis, veluti laxato freno quocunq; rationis expers appetitio vocaſſet, eo ferebantur . Itaque ſub Othoniele etiam fidem deo ſeruauerunt, eo autem mortuo, ſtatim ad idola deſciuerunt, quâ obrem tunc quoq; ſeruire compulſi ſunt E G L O N Moabitarum regi annos octodecim . Deinde poſt obitum

Tempore
iudicium.

Aioth ducis, cum iterum, idola colere coepissent, oppressi sunt seruitute a Iabin Chananaeorum rege per annos viginti. Post Delberam quoque vxor m Lapidoth (& ipsa enim praefuit populo) peccauerunt, atque septem annis a Madianitis vexati sunt, fata frugesque eorum vastantibus. Item post Gedeonem, & erga familiam eius, a quo de inimicis liberati fuerant, ingrati extiterunt, & erga deum impii, ideoque per idem tempus externorum bello varie inquietati sunt. Post Abimelech, Tholam, & Iair praesides, itidem peccauerunt, & a Palaestinis mala passi sunt annis octodecim. Post Iephthe & Abessan & Ahilon & Abdon, rursum peccauerunt, & denuo a Palaestinis oppressi sunt seruitutis iugo per annos quadraginta. Post Samsonem vero inter se dissidere coeperunt, quando tribus Benjamin ob stupratam cuiusdam Leuitae coniugem, & per viam in vna nocte multorum coitu lassatam atque extinctam pene interit, dum a reliquis tribus indigne id terentibus impugnatur. Primo tamen de his qui illos oppugnatum venerant, cecidere XXII. millia, iterum altero congressu XVIII. millia, & ipsi enim offenderant suis viribus magis quam dei auxilio freti, sed tertio tandem certamine de Benjamin periere XXV. millia, oppidum eorum Gabaa incensum, in quo obsessi erant, idemque factum reliquis vrbibus ac vicis tribus huius. Ista de Iudicum libro summam perstringendo, primum, quae sequuntur, regum continet historia.

¶ Mala decem tribuum.

Cap. Vll.

Tpe regū.

O Idololatriam, quae maxima in deum ingratitude est, diuisum fuit Iudae regnum. Decem tribus in Samariam secessere sub rege Hieroboam duae reliquae sub Rehobam Hierosolymis manserunt. In Samaria quidem perseueravit impietatis crimen, Hierosolymitae magis fideles inuenti sunt. Vitulos aeneos adorabant Samaritae, quos pro diis colendos posuerat Hieroboam primus ex Iudaeis Samariae rex. Eam ob rem Abia Hierosolymarum regi in praelio succubuerunt, die

vno quinquaginta millia eorum desiderata sunt. Ciuitates tres amissæ, Bethel, Hiesana, & Ephion. Deinde regnum de familia Hieroboami ad alios translatum. Postea regnante Achab aduersum Syros profecti, ob hanc ipsam idololatriæ culpam superantur. Achab quoque sagittæ ictu interficitur. Regnante Ioacham, seruierunt Azabelo regi Syriæ. Regnante Phacee, Theglathalsar Assyriorum rex Samariam inuadens, magnam quidem populi partem captiuam secum duxit Ninuen. Regnante Osee, vna cum rege omnes translatisunt in Assyriam, per Salmanasar Assyriæ regem. Cum enim prophanos gentium ritus imitarentur, & prophetarum arguerentur sermonibus, ad deum Israel reuerti volebant, colentes Baal, filios filiasque idolis inuitantes, inseruientes etiam diuinationibus atque augurijs.

Mala duarum tribuum.

Cap. VIII.

Nunc ad Hierosolymitarum immunditias gradus faciendus restat. Sub Roboam rege legem domini reliquerant, cum Sefac rex Aegypti ciuitates eorum munitissimas debellauit, dixitque eius per prophetam dominus: Vos reliquistis me, & ego reliqui vos in manu Sefac. Hic captam Hierosolymam subdidit seruituti. Templi thesauros, regiamque gazam omnem sustulit & asportauit. Sub Ioram rege, quia gentiliū ritus secuti fuerant, Palæstinorum atque Arabum magna in parte præda facti sunt. Tunc enim & regis domus direpta, & eius vxores libertique capti. Ipse autem Ioram, quia ab impietate non recesserat, alui profluvio consumptus est. Ob idem crimen Ioa regnante in gentes militum copias parua Syroꝝ manu prostratas amittere. Ipse Ioa a seruis domi fuit interemptus. Rursum sub Amasia rege deos alienos adorabant, cum a Ioa Samaritano rege superati sunt, pars hierosolymitani muri diruta, thesauri ablati, ipse Amasias captus, nobiliū liberi pro obsidibus abducti. Tunc etiam regnante Achaz colebant Baal, cum & a rege Syriæ spoliati sunt,

- & a rege Samariæ Phacee ingenti bello victi. Ea enim pugna centum viginti millia virorum cæsa fuisse dicuntur, ducenta millia in captiuitatem abducta, cum præda omnis generis prope inæstimabili, quamuis Phacee ab angelo coargutus restituerit captiuos, quia tamē ab impietate non recedebant. Idumæi illorum fines depopulati sunt, vrbes aliquot expugnarunt Palæstini, agrum vastauerunt Assyrii, neque tamen tot cladibus affecti, ad dominū redire voluerūt, donec in regno successit Ezechias Achazi filius, per omnia patri dissimilis. Pie enim ac sancte vixit. Et vt intelligas principum mores ciuibus documento esse solere, semper quidem Iudæi sub
- Manasses.** religiosis regibus religiosi fuere, sub impijs impij. Post Ezechiam regnat Manasses eius filius, magis impietate quam regno nobilis. Captus a Chaldæis, additis seruituti. Aduersis pulsatus agnouit errorem, poenitentiam egit, & domino miserante restitutus est regno. Quod si
- Ioachaz.** Manassæ poenitentiam suscepit deus, quis tam impius est vt veniam desperet, si ad illum a quo alienatus est recurreret? Ioachazo quoque impio super impios regnante, Nechao rex Aegypti eosdem tributa sibi pendere cōpulit. Ea erant centum argenti talenta in singulos annos, vnum auri. Tunc Ioachazo sublato, Eliachim
- Eliachim.** eius fratrem præfecit regno. Sed cum neque isto ad regni gubernacula sedente populus ab erroribus resipuisset, Nabuchodonosoro Babyloniorum regi seruerunt, atque etiam latronum infestationes passi sunt. Et ne tūc
- Ioachim.** quidem ab idololatriæ cultura desistentes, Ioachimo Ioachimi filio regnante, obsessi a Chaldæis, vna cum rege potestati illorum sese dedidere. Tūc omnes fere in Chaldæam traducti sunt, præter pauperes vulgi agriculturae relictos. Hinc Marathias vrbi pene desertæ iussus est præsidere. Cumque ipsi etiam qui tunc residui erāt nullo dei flagello ab inueterato iam errore reuocari potuissent, totam in illos indignationē effudit deus, eosque
- Marathias** grauius quam vnquam antea afflixit. Cum enim Marathias iste qui & Sedechias est dictus, a Chaldæis defecisset, obsedit eos Nabuchodonosor Chaldæorū rex, vrbe

potitus est. Sedechiam cum liberis fugientem comprehendit, liberos illo spectante trucidari iussit: ei vero ne quid deinde iucundi videret, oculos eruit, & vinctum se cum Babyloem abduxit. Post hæc Nabuzardam ducem cum valida militum manu misit, qui moenia vrbs demolitus solo æquavit, domos templumq; incēdit, ciues in seruitutem ad Chaldaeam transtulit, & cum illis vasa templi aurea, argentea, ænea. æneasq; columnas templi, primarios vrbs ciues, detq; sacerdotes interfecit, & impletum est quod in psalmo prædictum fuerat, Tra- Psalm. 77:
didit in captiuitatem virtutem eorum, & pulchritudinem eorum in manus inimici, & conclusit in gladio populum, & hæreditatem suam spreuit. Deniq; facta est, quam propheta prædixerant, transmigratio iudææ in Chaldaeam, ac tanta profana gentis ingratitude tales quidem pœnas dedit, quæ si solæ proponerentur, & nulla futura esset in inferno, quis adeo temerarius est, vt audeat esse in deum ingratus?

Mala iudæorum post Christi passionem propter incredulitatem.

Caput IX.

Postea vero per Cyrum manumissi, postliminioq; reuersi sub Esdra sacerdote instaurarunt urbem & templum, domino fauente, postquam eos delicti pœnituisset. Fuisse deinceps legis diuinæ satis quidam studiosos, improbos tamen, semperq; virtuti alienæ iuidos atq; infensos. Christum dei filium, quem lex & propheta prædicauerant venturum saluatorem non receperunt, quamuis vidissent miracula facientem, & a plebe laudibus honoreque affectum: docenti veritatem non crediderunt, innocentem falsis criminationibus circumuenerunt, iustum condemnarunt, ludibrio habuerunt, & spinis coronatum, flagellisq; cæsum cruci confixerunt: tantumque inualuit semel insitum infidis mentibus odium, vt ne tunc quidem ad pœnitentiam tanti sacrilegij mollescere quiuerint, cum illo

In Christiā
impj.

in cruce pendente, sol obscuraretur, terra tremere, sepulchra aperirentur, templi parietes dissilirent, saxa frangerentur. Nam depositum quoque ac sepultum custodi iusserunt; cumque ipsi custodes perendie reuersi cum a mortuis resurrexisse testarentur, pecunia data redemerunt mendacium, ut rursus hi falso assererent, se videlicet nocte praeterita dormientibus clam venisse discipulos, corpusque ideo furto sustulisse, ut qui sepultus fuerat, ad vitam credatur reuersus. Quid autem infelix Iudaea alios celare iuuat, cuius ipsa conscia es, veritatem? Si non surrexit, cur pecuniam porrigis? si surrexit, cur saluatorem tuum non agnoscis? aut si nihil custodibus donaueris, nihilque illi prius testati fuerint, quam quod postremo dixerunt, nonne sic interrogatos oportuit. Vidistis ne accessisse ad sepulchrum discipulos, an non. Si non vidistis multo sopore fortasse oppressi, quomodo scire potestis? Sin vidistis, cur non comprehendistis inermes armati, paucos multi, onere sublatis corporis grauatos expediti? Videtis o Iudaei custodiae vestrae manifestum mendacium, at tamen quae vestra pertinacia est, vultis potius mendacio credere & perire, quam sequi veritatem & saluari. Quid est autem quod Christum negando, multo maiorem experti estis dei iram, diuturnioremque passi calamitatem, quam cum vitulum adorastis, quam cum Baal, Astaroth, Acharon, Belphegor, Belzebub, aliorumque daemonum simulacris sacrificastis nam licet antea quoque caedes, incendia, rapinas, captiuitates, seruitutem, exilia, patriique soli miserabilem desolationem pertulissetis, quoties tamen vos deum vestrum offendisse poenituit, toties de malis omnibus liberati fuistis. Longissima illa apud Babylonem seruitus (ut scriptores vestri testantur) septuagesimum annum non excessit; Rursus natali solo restituti, rursus in omnibus reparati instauratique, regnastis. Quenam quaeso causa est, quod post Christum a vobis condemnatum, semel a Romanis victi, euersti, dispersi, nullam vnquam pristini status faciem, nullam amissae dignitatis umbram recepistis? Iam mille quadringenti & octoginta anni sunt,

ex q̄ incerta sede vagi per omnes orbis partes errastis, sine lege, sine sacrificio, sine duce, sine rege, sine p̄pheta, dicite si potestis quo crimine, qua culpa id patimini? non idola (vt olim sæpe contigit) colitis, non execrandos gentilium ritus exercetis; vnum deum, vnum cæli terræq; dominum adoratis, & tamen nullus est miseræ vestræ finis. Cur ita? profecto cum alia causa omnino nulla queat afferri, restat vt ea sola sit quia saluator ē vobis, immo omnibus missum non recipitis Messiam, quem vestræ vobis indicant scripturæ non admittitis. Videte ingratitudinem vestram in deum vestrum. Ille vobis quem promiserat vitæ doctorem misit, vos ip̄m occidistis. Ille dedit redemptorem, qui pro culpa primorum parentum vestrorum satisfaceret, & vos ei nō creditis, voseum repudiatis. Quamdiu igitur obstinatis mentibus fouetis errorem, negando eum, per quem solum data est mortalibus ad deum accessio, fieri omnino non potest, vt vllam sperandæ salutis gratiam consequamini. Credite, credite, & salui eritis. Hic est enim cui dixit propheta: Excita potentiam tuam & veni, vt saluos facias nos. Conuertimini igitur ad eum, qui missus est vobis, & ille qui misit miserebitur vestri. Hic enim qui missus est, dei verbum est, dei sapientia est, dei virtus est; negat talia esse in deo qui Christum negat. Carnem animamq; hominis assumpsit, vt pro hominibus pati ac mori posset. Itaq; non inuitus, sed volēs crucem sustinuit, vt suo sanguine a peccatis credentes laueret morteq; redimeret. Agnoscite beneficium, & confitemini Christum. Venit enim vos, non de manu regis Babylōis, sed de potestate diaboli liberare, non ad Hierosolymam reducere, nec regno restituere terreno, sed quod longe felicius est, ad paradysum transferre, in supernis cæli sedibus collocare, & sempiternæ suæ gloriæ participes facere. Quod si aduersus tantam dei vestri nostriq; benignitatem, Christum suum nō recipiendo ingrati esse pergetis, de temporalibus miseris istis ad æternas descendatis necesse est. Nulla enim maior in deū p̄m ingratitudo fieri potest, q̄ in filiū ei coæqualē &

Psal. 79

coæternum & consubstantialem nolle credere. Felices illi, qui olim ne ingrati essent, ipsum vobis gentibusque prædicare non timuerunt, qui ut nomen eius denegarent, nec minis, nec tormentis, nec cædibus compelli potuerunt. Veræ quippe beatitudinis in Christo spe firmati tyrannis fortiores erant, occidi poterant, cogi ne Christum confiterentur non poterant. Felices nunc hi, qui ut qualem possunt pro beneficiis deo gratiam referant, Christo seruiunt, Christum adorant, de Christo dñe ac nocte cogitant, Christi præcepta totis viribus exequi contendunt, & contemptis terrenæ luxuriæ delicijs, post eum currere nunquam desistunt. Sed ne solos Iudæos accusasse videamur, nostrorum quoque in Christum infidelitas (ut alia delicta prætermittantur) in medium veniat, non tam quæ modo sit, quam quæ olim fuerit, & veri assertione victa desierit.

De ingratitudine hæreticorum &
Iudæ proditoris. Cap. X.

Cum enim nullum mendacium diu stare possit, quia nihil firmi nihil solidi habet, in quo innitatur, omnis falsa religio paulatim evanescat necesse est. Itaque iam pridem defecit ille diaboli fraude inductus deorum cultus. Vnus autem deus etiam ab illis inuocatur qui Christum ignorant. Defecerunt & hæreses, licet falsa veris mixta in se haberent, nihilominus quæ vera erant, manent: quæ falsa. vna cum suis autoribus interierunt. Arrius ab euangelio alienatus, impieque de trinitate sentiens, ventris profluvio extinctus est. Olympus Arrianus dum blasphemias in sanctâ trinitatem ore sacrilego proferret, fulmine ictus cõflatus est. Anastasius Augustus Euticetis erroribus implicatus, verbum dei in carnem mutatum, & in Christo incarnato vnam tantum esse naturam assererat: cumque ab hac impietate ne Hormisdæ quidem summi pontificis admonitione sollicitatus recederet, ipse etiam fulmine afflatus periit. Nonne hi omnes tam infelici si

Arrius
Olympus.

Anastasius
Augustus.

ne consumpti testantur, nemini tutum esse euangelicæ veritati vlla in parte derogare, & ab ecclesia Christi quicquam vel minimum dissentire velle? Sola quidem adhuc Mahumetana hæresis extat, & viribus aucta, sæuit in Christianos, vt qui Christi sunt, calamitatum patientia probentur, donec & illa sua corruat impietate ac dissoluatur. Quemadmodum autem Iudæorum olim fuit in deum ingratitudo ad idola conuerti, ita nunc nostrorum par flagitium erit, de Christo parum pie sentire.

Quod si tam ingrati sint, qui solo errore delinquit, quid de te dicam perfide Iuda? quibus verbis tuam accusem ingratitudinem, quæ maior est quam vt fando exprimere queat? Non solum quæ vera rectaque erant, quæ salutaria, quæ sancta, quæ perfecta, a magistro ac domino tuo didiceras, verum etiam in consortium ascitus fueras apostolorum, & tanquam cæteris fidelior apostolicæ familiæ œconomus factus & loculos habens, vt quæ omnibus offerebantur, solus dispensares: at tu (pro nefas) tantorum beneficiorum prorsus immemor, & pecuniæ cupiditate superatus, vt triginta argenteos acciperes, dominum in mortem tradidisti. Vicisti tuo paricidio Iudæorum ingratitudinem: bonum quod acceperant illi, commune cum alijs erat, tu speciali privilegio dotatus, tu in ordinem præcipuorum Christi comitum vocatus, tu singulari quodam honore præditus, in tantam excidisti dementiam, vt eius proditor fieres, cuius fueras discipulus, vt eum crucifigendum inimicis offerres, cuius eras natura famulus, beneficio socius, dilectione frater, promissione cohæres, non terrenti patrimonii, sed cælestis. Nunquid te cum cœnaret, a mensa repulit, cum sacramentum corporis & sanguinis sui discumbentibus porrigeret, præterit? cum iisdem pedes lauaret, nunquid non se ad tuos inclinavit? nunquid cum amplecti eum velles, resistit? cum osculum offerres, faciem auertit? Omnia quidem ille tanquam sibi charissimo indulgit, sed tu omnium oblitus, tanquam hosti insidiabaris, tanquam seruum vendebas, tanquam parricidam in manus perdere volentium dabas.

Mahumetus

Iudas.

Porro tam cruenti facinoris, postquam ille crucifixus est, iam & ipse conscius, peccasse te fatebaris, argenteos es acceperas, pñciebas. Pœnitebat te qdem cōmissi sacri legi, sed veniæ spe destitutus, doloreq, supatus laqueo collum tuum confregisti, & pendens disruptis visceribus, effluentibusq, intestinis infelicem animam emisisti. O dirum & crudele mortis genus, nequitia tamen tuæ conueniens, tuaq, impietate dignum, non magis quia iustum vendideris, quam q de misericordis misericordia desperaueris. Vtrumq, sane inter crimina grauissimum ac nescio quod maius, nisi quod alterum remittere poterat, si alterum remissionis impetrandæ aditum non pclusisset. Eo igitur tua te perduxit in dominum ingratitude, vt pro grauissimis criminibus grauissimas quoque pœnas dare credaris in inferno, quo curruiisti. Nūc tu his quidem supplicijs terres nos, nequid sinisterū de saluatore nostro sentiendo ingrati simus, & tuis flagitijs ostendis contrarias illis actiones ad gratitudinem pertinere. Gratus itaq, erga dominū ac redemptorem suum erit, qui non pecuniam ipso, sed ipsum pecunia chariorem habuerit, nihil cum ipso simulauerit, nihil in ipsum impie neque cogitauerit, neque fecerit, & nunq de clementia dei diffusus, omnem salutis suæ spem in ipso sitam fixamque semper esse curauerit, & tandem mori potius quam deo peccare optauerit. Atque hæc hactenus, nunc autem ad reliquas charitatis partes descendere statuens, arbitror non minimam, sed præcipuam potius esse cum bene viuendi præcepta didiceris, operam dare vt alios doceas. Igitur prius de illius q docere vult officio differemus, deinde videbimus quantum iuuat, si adsit qui doceat, & quantum noceat, si absit.

De officio catholici prædicatoris.

Cap. XI.

2. Para. 17.

Docere in ecclesia episcopi officium est, & illorum sacerdotum, qui præsidis autoritate probati sunt. Iosaphat Hierosolymarum rex leuitas misisse dicitur & sacerdotes, vt peragrando vrbes iudææ

De charitate Liber VI. 415

instruerent populum præceptis legis. Christus vt gen-
tibus euangelium prædicarent, apostolos, quos ipse in-
stituerat, destinauit. Eunt, inquit, in mundum vni-
uersum prædicate euangelium omni creaturæ. Verun-
tamen qui apostolico isto fungi voluerit munere, eru-
ditione ac virtutibus præstare debet. Alioquin si indo-
ctus fuerit, facile in errorem labetur, & quorum cōsciē-
tiam curare volet, magis consauciabit. Discat igitur pri-
us, & postea doceat, & quod verbis docuerit operibus
comprobet. Sic egisse dicitur Esdras sacerdos, cum ad 1. Esd. 7
reparandam Hierosolimam ab Artaxerxe dimissus re-
disset. Ita enim scriptum de illo legimus: Esdras autem
parauit cor suum, vt inuestigaret legem domini, & fa-
ceret, & doceret. Et apostoli ante spiritus sancto replen-
tur, deinde prædicationis officio fungi iussi sunt. Por-
ro quod alijs præcipiendo ædificabant, ne aliter agen-
do destruerent, id etiam ipsi præstare studuerunt, non
minus exemplo docentes quam sermone. Nā impudens
admodum præsumptio est, hoc alios monere, quod ipse
non facias, imponere alijs onera grauiora, quibus ipse dor-
sum non supposueris. Aut quomodo potest aliquis ali-
os reprehendere his de rebus, quas facere se non ignorat
Turpissimum est profecto, cum in corripientem culpa
retorquetur, cum quis in quo alterum accusat, seipsum
damnat. Sic igitur viue, vt præcipis, & ad verba mores
confer, & sanus curationem ægris adhibe, ne cum ru-
bore audias, Medice cura te ipsum. Vobis qui in ecclesia
dei ad populum declamatis, per Isaiam est dictum. Ex
altate vocem, leuate manum, vt videlicet voci manus
consonet, & præceptis respondeant opera. Quia qui se
cerit & docuerit sic, hic magnus vocabitur in regno cæ-
lorum. Is demum aliorum delicta efficaciter arguit, in
quo non inuenitur, quod alii redarguant. Sit ergo mi-
tis atque submissus, qui humilitatem docet, recedat ab
iracundia, qui patientiam suadet. Castitatem illæsam
seruet, qui supra adulteriamque detestatur. Nihil impro-
be agat, qui docet iustitiam, & inuehitur in vitia. Deni-
que cum Samaritana relinquat hydriam mundanæ va-

Isa. 15.

Mat. 10.

Ioha. 2

mat 10

Deut. 25

1. Tim. 6

mat. 23

nitatis, qui paratus est populo euangelizare Iesum. Caueat quoque ne lucri gratia prædicet, siue gloriæ ab hominibus captandæ. Non terrenum lucrum spiritualibus querendum est disciplinis, sed cæleste. Gratis accepistis, inquit dominus, gratis date. Eos autem qui in templo vendunt colūbas, hoc est, dona spiritus sancti, eicit flagello, ut fidelium consortio indignos. Et non est domus dei, inquit, domus negotiationis, sed orationis. Quid ergo nihil ne accipere oportet? imo oportet, sed quantum necessitas postulauerit. Dignus est (inquit) operarius cibo suo, & in lege dicitur. Non alligabis os boui trituranti, ut videlicet & ipse de tritura sua pascatur & uiuat, sequi sustentet. Ne quid autem ultra quam quod satis est quæras, ipse doctorum ecclesiæ princeps Paulus ait. Habentes alimenta & quibus tegamur, his contenti simus. Vitanda est etiam humanæ laudis captatio, ne pro labore doctrinæ, laudem quæ a deo est amittamus, ad hæc, ne illi quidem recte, qui ecclesiastici doctoris officium professi, dimisso euangelio, quæstionibus nihil ad rem pertinentibus occupari solent, qui syllogismos enthymemataque proponendo philosophantur, vel poetarum fragmenta decantant, vel explicandis gentiliū historiis immorantur, vel de cælestium motu siderumque naturis disputant, non quærentes quod saluti conferat animarum, sed quod auditorum aures demulceat atque delectet. Hi certe a domino audient. Omnia opera sua faciunt ut videantur ab hominibus, plausum enim vulgi quærunt, & docti dicti quam sancti malunt, nec vident quod callidis diaboli suggestionibus supra pinnaculum templi statuuntur, ut quo alius ascenderit, grauius elidantur cum ceciderint, quid tu ingenium iactas, aut rerum multarum cognitionem ostentas, qui non ex his quidem, sed ex operibus iudicaris? Magis deo placet sancti rusticitas, quam peccatoris hominum ore laudata scientia. Non ergo attendat doctor, quid auditores delectet audire, sed quid se deceat loqui, nec se putet in theatro esse, ut cum tabulam peregerit, astantium plausu excipiat, sed in ecclesia dei, ut postquam piis ad-

De charitate Liber VI. 417

monitionibus eos qui libenter audiunt iuuerit, a domi-
no capiet mercedem gloriæ sempiternæ. Impigrum quæ-
que ac sollicitum esse decet salutiferæ institutionis do-
ctorem. Circuibat Iesus (ut euangelistæ tradunt) to-
tam Galilæam, docens in synagogis eorum, & prædi-
cans euangelium regni. Et alibi dicitur, Erat quotidie
docens in templo. Intuere præterea indefessam aposto-
li eius in prædicando curam. Scribens ad Romanos, af-
firmat quod ab Hierosolymis per circuitum usque ad Il-
lyricum omnia repleuerit prædicationibus euangelij
Christi, & neque persecutionibus deterretur, nec vin-
cula. Vide etiam quam anxie opus hoc Timotheo
discipulo iniungat. cum ait: Prædica verbum, in sta op-
portune, importune, argue, obsecra, increpa in omni
patientia & doctrina, ut videlicet impleatur, quod in
Isaia de Apostolis & ecclesiæ doctoribus prædictum fu-
erat: Super muros tuos Hierusalem constitui custodes,
tota die & tota nocte perpetuo non tacebunt. Sed eti-
am ipsi propheta fuit olim a domino iussu dicente:
Clama, ne cesses, quasi tuba exalta vocem tuam, & an-
nuntia populo meo scelera eorum. Tanto enim diligen-
tius instandū est doctrinæ salutari, quāto peccatibus ma-
ius imminet periculum salutis. Nec seſ aut iterum ad-
monendi tibi erunt, sed toties, donec cum psalmista di-
cere possis, Laboravi clamans, rauca factæ sunt fauces
meæ. Magno autem animo verbum domini prædican-
dum est neque ob præsentiam potentiorum subteriri
debet veritas, dum vitia reprehenduntur. Gloriatur
Dauid coram domino dicens, Loquebar de testimonijs
tuis in conspectu regum, & non confundebar. Et in Isa-
ia euangelico doctore præcipitur, Super montem ex-
cellsum ascende tu qui euangelizas S I O N, noli timere
I O N A S propheta prædicare iussus, dum homines ti-
met, deo nolebat obedire, & cum naut fugeret, orta
tempestate in mare præcipitatur, atque a pisce viuus
deglutitur.

Satius illi tunc fuerat, incidere in

Mat. 4.

Lucæ. 15.

Rom. 15.

2. Tim. 4.

Isa. 6.

Isaia. 58.

Psal. 68.

Psal. 118.

Isaia. 40.

IONÆ. 2.

Ierem. 1.

Iohannes
Baptista.
Matt. 14.

Actu. 18.

manus hominum, quam non obedisse deo viuenti. Ieremias vero ipsius domini verbis animatur ad prædicandum, dicentis: Tu ergo accinge lumbos tuos, & surge, & loquere ad eos omnia quæ ego præcipio tibi, ne timeas a facie eorum: nec enim timere te faciam vultum eorum. Non timuit Iohannes arguere Herodem regem, vt ostenderet non esse timendos qui occidunt corpus: sed vnum illum, qui corpus & animam simul potest mittere in gehennam. Apostoli ac martyres domini, ne Christum prædicarent, nec minis principum deterri, nec tormentis inhiberi potuerunt. Qui enim confidit in domino, sicut mons Sio, non commouebitur in æternum. Paulus cum esset Corinthi, per visionem nocturnam audiuit Christum sibi dicentem: noli timere, sed loquere, & ne taceas, propter quod & ego sum tecum, & nemo apponetur tibi, vt noceat te. Protegit igitur ubi sui prædicatores deus, donec docendi munus impleant, & cum impleuerint, occidi permittit vt coronet.

Quid potissime prædicandum sit.

Caput. XII.

Mar. 16.

Lucæ. 8.

Lucæ. 10.

Matt. 4.

Matt. 10.

Prædicandum autem est euangelium, danda pie viuendi præcepta, differendum de beatorum gloria, quatenus fieri potest, poenarum damnatorum, vt peccatores ad poenitentiam excitentur, iusti ad perseverantiam. Ad Apostolos ait saluator, Prædicate euangelium omni creaturæ. Et de ipsomet in Luca legimus, quod iter faciebat per ciuitates & castella prædicans & euangelizans regnum dei. Hoc idem regnum discipulos iussit nuntiare, cum ait, Dicite illis quia approquinquabit in vos regnum dei. Idem in plurimis quidem euangelij locis & tenebras commemorat, & gehennam, & tormentorum locum, & vermem immortalem, & ignem æternum. Poenitentiam etiam prædicauit, dicens: Agite poenitentiam, & appropinquabit regnum cælorum. De discipulis quoque dicitur, Exeuntes prædicabant vt poenitentiam agerent. Ad eos autem qui non indigent poenitentia, est dictum, Qui perseuerauerit vsque in finem, hic saluus erit. Præuaricator, non prædicator est, qui ab his discedens aliqua superflua &

nihil profutura docet, multa se nosse ostentās. Quid autem prodest multa scire, & deum nescire? Doctor gentium Paulus, missum se dixit euangelizare non in sapientia verbi, vt non euacuetur crux Christi. Non iudicauit (inquit) me scire aliquid inter vos, nisi Iesum Christū & hunc crucifixum. Vtque doceret aliam esse sapientiā carnis, aliam spiritus, ait: Sapientiam autem loquimur inter perfectos, sapientiam vero non huius seculi, neque principum huius seculi, quæ destruuntur, sed loquimur dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est. Idcirco sane & Timotheo discipulo ad prædicandum destinato, Formam habet (inquit) sanorum verborum, quæ a me audisti, in fide & dilectione, in Christo Iesu. Et ad Titum, Tu autem loquere quæ decent sanam doctrinam. Non enim sana, sed languens & infirma est doctrina, quæ plebanæque viuendi studio nihil omnino confert. Mortifera vero & detestabilis, quæ peruertere nititur veritatem humanæ philosophiæ argutijs. Audi præterea quod tibi sapientiæ antistes Salomon præcipiat, dicens, Erue eos qui ducuntur ad mortem, & qui trahuntur ad interitum, liberare ne cesses. Obseruare quoque debet vitæ spiritualis institutor & doctor, qui de thesauro cordis sui profert noua & vetera, vt quicquid ex libris diuinis recitauerit, non secundum literam occidentem illud inter prætetur, sed secundum spiritum viuificantem. Sciat aperire sensus verborum ambage velatos, & in medium proferre, & ad auditorum emolumenta conuertere, vt sunt visa dictaque prophetarum, & ceremoniarum ritus ac sacrificiorum, quæ si spiritualiter & per tropologiam non intelligantur, similia deliramentis anilabuserunt. Ideo autem in Leuitico animalia quæ ruminant & vngulam diuidunt, munda sunt, quia vtrique is ruminare videtur, qui in lege domini meditatur die ac nocte, & tunc vngulam diuidit, cum mysticum sensum a literali intelligentia separat. Horum igitur scientiam ille qui populum docet, habeat, vt mundum cibum esurientibus offerre queat, & mentes ad audiendum intentas alere verbo salutis. Cæterum meminerit eos lacte

1. Cor. 2.

2 Tim. 1.

ad Titum. 2.

Prou. 24.

Leuit. 11.

Mat. 5.

Mat. 8.

Gala. 3.

alendos esse, id est, moralibus duntaxat præceptis instruendos, qui proficere incipiunt, solidum autem cibum perfectorem esse & ad altiora nitentium. His mysteriorum ardua explananda erunt, ut ad concupiscenda caelestia magis inardescant, dum diuini eloquii arcana mirantur. Sic dominus noster montem ascendens docuit discipulos, tanquam sublimioris disciplinæ iam capaces. Descendisse autem de monte dicitur, quando cum turba fuit loquendum. Hoc illud est quod in psalmo legimus: Ascendunt montes, & descendunt campi in locum quem fundasti eis. Montes erant, quibus dictum est: Vobis datum est, nosse mysterium regni dei. Campi vero descendentes, ad quos dixit Apostolus, Facti estis quibus lacte opus est, non solido cibo. Sicut igitur cuique conuenerit, ita doceatur ut omnes salui fiant, semper tamen cauendum est, ne rudis interpres declamet in ecclesia. Male enim exponens dicta scripturarum, periculum est, ne & ipse in errorem incidat, & alios inducat, quod si (ut dicitur) cæcus cæco dux fuerit, ambo in foueam cadent. Hoc Apostolus Galatis, quos ipse docuerat, metuens, ait, Licet nos aut angelus de cælo euangelizet vobis, præterquam quod euangelizauimus vobis, anathema sit. Indocto itaque silere multo satius est, & sua simplicitate contentum esse, quam docti officium usurpare, & docere velle quod non didicit, aut loqui quod nescit, cum periculo suæ aliorumque salutis. Plerique tamen postquam eorum qui commendantur sermones lectitando edidicerint, confidenter prædicant. Tolerandos puto, dum modo aliquid ultra non præsumant. Sed verendum est, ne post hæc auditorum palpatione diliniti, se esse magistros arbitrentur, cum non fuerint discipuli, & aliquid vel addant arroganter, vel mutant incōsulte, vel subtrahant licenter. Multi me laudant, inquit aliquis. Noli multitudini credere, certius paucorum iudicium est, quod in se habent, quod in alto laudat. Illud nempe pictoris optimum est opus, quod pictores commendant, non quod variis fucatum coloribus coriarii mirantur. Tunc ergo vulgi de tua eruditione opinionibus, fidem adhibe, cum ipse senserint & picta

Qui prætermittendi, & qui docendi, & q̄liter corripiēdi. Ca. XIII.

A illis vero, quorum nulla speratur correctio. qui cum Pharaone obduruerunt, auertenda ē bi diuini prædicatio est. Apostoli Iudæorum obstinatione offensi, dixerunt: Vobis oportebat primū loqui verbum dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes. Sic enim nobis præcepit dominus. Ac ne aliter illum præcepisse credas quam egisse, nullum omnino Pilato dedit responsum, cum ab eo quid esset veritas interrogaretur: quia veritatis inimic⁹, de veritate sermonem audire indignus erat. Ideo Paulus & Barnabas (vt in actis apostolorum legitur) prohibiti sunt a spiritu sancto loqui verbum in Asia. Non sunt igitur mittēdæ euangelij margaritæ ante porcos, ne conculcent eas pedibus. Iniuriam sibi ipsi facit, inquit Salomon, qui erudit derisorem, & qui impium arguit, sibi maculam generat, & iterum ait. In auribus insipientium ne loquaris, quia despicient doctrinam eloquij tui. Et fortasse nō leuiter peccat, qui diuina mysteria ibi loquitur, vbi non est auditus, dicente propheta: In corde meo abscondi eloquia tua, vt non peccem tibi. Illos vero qui libenter audiunt, & vitæ præceptis erudiri affectant, nolle docere cum didiceris impium est. Cur talentū tibi a domino ad negociandum creditum abscondis in terra serue neq̄? Cur otio deditus nihil facis lucris quam rationem reddes, cum ad illum vacuus redieris? Pastorem te dominus gregi suo præfecit, vides lupum venientem, & fugis: vides diaboli fraudibus ac dolo multorum corda subuerti, & negligis: ciuium tuorum suffodi spirituales domos intueris & races, canis mutus non valens, imo nolens latrare. Speculatorem dedi te domui Israel inquit dñs, audiēs ergo ex ore meo sermonem annūtiabis eis ex me. Si me dicente ad impiū: Impie, morte morieris, nō fueris locutus, vt se custodiat impius a via sua, ipse impius in iniquitate sua morietur, sanguinem autem eius de manu tua requiram. Abs te ergo regretur

Actu. 13.

Actu. 16.

Proue. 9.

Pro. 23.

Psal. 118.

Ezec. 33.

- perditæ ouis ratio, & negligis? Plebs tibi commissa, famem non patris, sed audiendi verbum dei patitur, & tu suppressis vitæ pabulum? nec attendis quod scriptum est: Qui absconderit frumenta, maledicetur in populis benedictio autem super caput vendentium? Dolet Isaias quod regem impium Oziam non corripuerit. Et vae mihi (inquit) quia tacui. Apostolus quoque; Vae mihi est, si non euangelizauero. At tu otiosus oscitas, & nec maledictione territus, nec benedictione illectus ad docendum inclinaris. Expergiscere tandem, aperi os tuum populo, lucrare domino, docendo, increpando, exhortando. Hoc fecit Christus, hoc Apostoli, hoc officium Episcopi est, quem te esse profiteris. Tibi dictum puta, quod per Isaiam dicitur; Quasi tuba exalta vocem tuam, & annuntia populo meo scelera eorum: vel quod ad Ezechielem: Notas fac Hierusalem abominationes suas. Durius acerbius tibi increpandi sunt, iam ad poenitentiam inclinati, mollius. Corinthios interrogat Apostolus. Quid vultis (inquit) in virga veniam ad vos, an in charitate & spiritu mansuetudinis? Ita autem moderanda correctio est, ut & mordeat peccatorem, & spe veniæ confortetur, ne ille abundantiori tristitia absorbeatur. Fragilitatis tuæ memor, aliorum infirmitatibus medere, & ad mentem reuoca præceptum Apostoli dicentis; Si præoccupatus fuerit homo in aliquo delicto, vos qui spirituales estis, instruite huiusmodi in spiritu mansuetudinis, considerans te ipsum ne & tu tenteris. Hoc est quod optat sibi psalmista, dicens; Corripiet me iustus in misericordia, & increpabit me. Optimum in præfide temperamentum est, miseratio cum iustitia. Miseratio enim sine iustitia, peccandi præstat audaciam. Iustitia sine miseratione, instar crudelitatis est, altera alterius ope indiget, ut correctio ipsa & corripientem commendet & emendet peccantem.

Vt prædicator ab adulatione procul sit, & prædicandi tempora obseruet. Caput xiii

Absentatione autem procul abesse peccatorum castigatorem decet, ut nihil ad gratiam audientium dicat, sed ad profectum optimique medici more utatur, adhibens vulneribus, curationem, non quæ delectet male affectum sed quæ sanet. Verat lex hæc dā Exod. 34. coquere in lacte matris suæ, hoc est, peccatorem blanditijs fouere. Non debes querere tu qui prædicatoris officio fungaris ut hominibus placeas, sed ut homines ad deum dirigas. Audi Apostolum dicentem: Si hominibus placerem, Christi seruus non essem, In eo placeas hominibus in quo places deo. Alioquin non dei, sed hominum seruus. Multo melius est veris offendere quam placere adulando: & malum incusare, ut corrigatur, quam dissimulare ut inualescat. Tempus etiam prædicationis congruum quærat: non semper seculi hominibus prædicationes vacat audire. Oportet igitur ut fidelis seruus & prudens, quem constituit dominus super familiam suam, det illi in tempore tritici mensuram. Vbi obseruandum est, quod non solum tempore apto opus sit, ut data profint, sed etiam mensura ut neque plus neque minus dicatur, quam necesse fuerit. Accommodatis siue autem huic negotio tempora erunt, ieiuniorum dies, qui ante festum dominicæ natiuitatis, dominicæque resurrectionis solennes habentur. Tunc tempus acceptabile, tunc dies salutis, tunc messis tempora sunt, in quibus plus frugis colligi solet, Et qui congregat in messe (ut in Prouerbijs dicitur) filius sapiens est. Si quando alias contigerit, ut vel ad supplicandum vel ad pœnitendum plebem exhortari opus erit vel ad sedandas ciuium inter se seditones odiaque tollenda, tunc quoque prædicationibus erit insistendum, ut in radice reprimatur malum ne pullulet, & in mortem multorum fructificetur.

Gala. i.

Lucæ ii.

Proue. io

De prædicantium meritis. Ca. XV.

Quisquis in his quæ dicta sunt, diuinæ laudis gratia salutisque proximorum sese pro viribus exercuerit, multa quidem in terra, sed plurima in celo beneficia consequetur. Spiritu sancto illumina-

- bitur, scientiæ capiet incrementū, vim in suadendo dis-
suadendoq; acqret. Siquidem ipse vnus in trinitate deus,
hoc visibiliter apparere fecit in apostolis, qđ postea in
eorū successores operaturus erat inuisibiliter. Visæ sunt
supra illos, q; ad euāgelizandū mittendi erāt, igneæ lin-
guæ; & ipsi repleti spūsctō cōperūt loq (vt Lucas inq̃t)
varijs linguis, put spūs sanctus dabat eloq illis. Tu qđ
o sacerdos, qui & añ vt disceres qđ dei sunt, omnē curam
operāq; adhibuisti, & postea vt doceres, sincero corde
feruētq; in deū ac proximos charitate pulpitu in scen-
disti, si sapiēter, si egregie, si efficaciter yba feceris, ni-
hil tibi arroges, nihil tuo vel ingenio vel studio plau-
das, totū hoc spūs sancti grā est, totū donū dei est. Non
vos estis (inquit) qui loquimini, sed spūs patris vestri q
loquit in vobis. Hoc si habes, iam certissima futuræ bri-
tutinis spe oppignoratus es, iā beatus dici meruisti, iu-
xta illud Psalmistæ: Beatus hō quē tu erudieris domine,
& de lege tua docueris eum. Sic se eruditum confiteba-
tur Paulus, licet multa a Gamaliēle didicisset, cum dice-
ret: An experimentum eius quæritis qui in me loquitur
Christus? Excusabat immaturam ætatem Ieremias ad
populū loq iussus, imparēq; se huic rei asseuerabat, quā-
do tetigit os eius dominus, dicens: Ecce ego dedi verba
mea in ore tuo, ecce ego constitui te hodie sup gentes &
super regna vt euellas & destruas & disperdas & dissi-
pes, & ædifices & plantes. Tu quoque si tuis sermoni-
bus auelli videris vitia, & virtutes plantari in cordibus
eorum quos doces, cōtactū a spūs sancto os tuū esse scias,
& de labijs tuis non tua, sed dei yba processisse. Deus est
qui aperuit os mutorum, & linguas infantium fecit di-
sertas: deus est cuius vox in ytute & in magnificentia,
superbore cedros cōfringens, & humilibus pstant gra-
tiā. Vox ista euangelicæ p̃dicationis est, arrogantes de-
stituit, & in deo tm confidentibus se cōmodat, ita vt in-
terdū qui minus eruditus est, plus efficacitæ in dicendo
habeat, magisq; satisfaciāt prudētī auditori. Sic enim p̃-
phetā dī Dñs dabit ybū euāgelizātibus ytute multa.
Igitur quemadmodum ytus ista, vt in euāgelio ē dictū,

Matt. 10.

Psalm. 93.

2. Cor. 13

Ierem. 1.

Psalm. 67.

de saluatore nostro exhibat, & ægros per tactum vestimentorum eius curabat, ita peccator fidelis ac sancti doctoris voce in intima cordis cōtactus ad pœnitentiã peraque virtutis conuerteretur, & animæ suæ languorẽ conualuisse sentiet, occulta spiritus sancti medicatione.

Prædicator quippe medicus animarum est, & cum in homine nihil pretiosius habeatur anima ipsa, præstantissimum diuinæ liberalitatis donum est, animæ languoribus succurrere scire, & vineæ manu dei confixæ operarium, atque in multam messem mitti a domino messis, vt frugem colligas in horreis cælestibus reponendā. Magnificum est mensæ diuinæ esse conuiuā, sed magnificentius ab ipso mensæ domino dignum iudicari, vt sis cōuiuarum inuitator, & ad sponsi nuptias conuocator multorum atque collector. Cui hoc fuerit concessum, dici de illo poterit, quod de Iohāne Baptista fuit dictum: Et tu puer propheta altissimi vocaberis, præ-

Luc. 1.

bis enim ante faciem domini parare vias eius, ad dandam scientiam salutis plebi eius in remissionem peccatorum eorum. Propheta enim altissimæ sacrarum interpres scripturarum est, qui tunc quidem ad cor audientium parat viam domino, cum illi verbis eius edocti, a peccatis per pœnitentiam purgantur, & virtuti studere incipiunt. Eidem conuenient laudes illæ q̃ Apostolis a domino datæ sunt, dicente: Vos estis sal terræ. Vere enim sal terræ ē, cuius præceptis humana mēs conditur ne corrumpatur contagine vitiorum & contabescat. Vos estis lux mundi. Lux mundi est, cuius verbis & exemplo fugantur tenebræ ignorantiae alienæ. Ciuitas est etiam prædicator supra montem posita, omnium obiecta oculis, vt omnes ad illam concurrāt, vel discendo quæ dicuntur, vel ea quæ ab eo qui docet fiunt imitanda. Idem lucerna est super candelabrum, non aliter quam ciuitas supra montem. Lucet enim omnibus qui in domo sunt, & fideles animas doctrinæ suæ fulgore illustrat, vel qualiter illustrari debeant, morum sanctitate demonstrat. Gaudete igitur omnes euangelicæ disciplinæ doctores, de vobis ista memorantur, non de philosophis, non de oratoribus,

Matt. 5.

non de poetis. Nulla in illis veræ lucis lux fuit, q̄ Christum ignorarunt. Vobis data est potestas, quam illi nō habuerunt, curandi infirmos, efficiendi dæmonia, mortuos suscitandi. Infirmos enim curatis, quoties eos qui errāt, i viā veritatis dirigitis, dæmonia expellitis, cū eos qui per peccatum diaboli domicilium erant, ad pœnitentiam vestris exhortationibus conuersos Christo restituitis, mortuos ad vitam reuocatis, cum de scelerum se pulchro iam scerentes, diuinæ misericordiæ magnitudinem proponendo, ad veniæ spem erigitis, & vt in deo viuere incipiant autores estis. At vero illi scientiæ gentilis professores, quomodo infirmos curarent, cum ipsi infirmi essent, diuersa inter se sentientes? quomodo dæmones eicerent, ipsi dæmonum cultores, quos pro dñs habuerunt? Quomodo mortuos reuiuiscere facerēt, cū Christum, qui vita est, nescierint? Nonne vos illis doctores estis, quos non homo, sed deus erudiuit, quos dei filius, qui summa veritas est instruxit? De vestra certe non de illorum doctrina est dictum: Aurum & multitudo gemmarū & vas pretiosum labia scientiæ. Nihil em̄ ea scientia carius, nihil pulchrius, quæ de ore fidelis doctoris emissā viam ad immortalitatē mortalibus ostendit, & quorum operum passibus ad beatitudinem peruenitur, verissime docet. Vos ergo venter estis de q̄ flumina fluunt aquæ viuæ. Vos thesaurus de quo proferuntur noua & vetera. Vos aurum quo templum veri Salomonis linitur. Vos templum dei viui, qui in vobis manens emittit eloquium suum terræ, & per os vestrum velociter currit sermo eius. De hoc sermone est scriptum: Fauus mellis verba composita, dulcedo animæ, sanitas ofcium. Omnis quippe sermo cælestis, animæ fideli & iucundus est & gratus, quandoquidem & delectat multū, & virtuti studio plurimum confert. Quoties autem altiora reperitis, & mentis indagine illa quæ in mysterio condita sunt, elicitis & in lucem profertis, vobis conuenit quod in prouerbis dicitur, Aqua profunda verba ex ore viri, & torrens inundans fons scientiæ. Quoties vero audacter & intrepide in vitia inuehimini, colum

Prou. 20.

Prou. 16.

Prou. 18.

nae estis firmæ fulcientes veritatem. Ob hoc Paulus apostolus Petrum, Iacobum & Iohannem vocavit colūnas, quarum stabilimentum a domino est, qui in psalmo de ecclesia loquens ait: Ego confirmaui columnas eius. Ad hæc etiam montes estis, quos nulla ventorum vis concutit, nullus procellarum turbo commouet, de quibus in psalmo dicitur: Montes in circuitu eius: hoc est, ecclesie: & dominus in circuitu populi sui. Quid ultra dicam? Vos plenæ illæ nubes estis, de quibus Ecclesiastes ait: Si repletæ fuerint nubes, imbrem super terrā effundent. Sapientia enim repleti diuina, non cessatis præceteris pluuere doctrinarum. Vos estis cælum late resonans tonitru fidelium eloquiorum, de quo in psalmo prædictum fuit: Intonuit de cælo dominus. Et in alio psalmo, Annunciabunt cæli iustitiā eius. Et rursus in alio, Cæli enarrant gloriam dei. Vos denique non solum montes vel nubes vel cæli, sed quæ omnium nobilissima creatura est, angeli dei estis, non naturæ cōmercio sed officij dignitate. Nuncius dei angelus est, nunciū dei sancti prædicatores sunt. Vnde sicut de Iohanne Baptista in Malachia dixit deus, Ecce ego mitto angelum meum qui præparabit viam ante faciem meam, ita & vobis dicitur, Parate viam domino. In Apoclypsi etiam ecclesiarum præfecti, quos nos episcopos dicimus, angeli appellantur. Ille autem verius angelus est, qui sua doctrina ædificat ecclesiam, quam qui ecclesie tantum præses est & docendi laborem otio superatus fugit. Plaudant igitur sibi, qui aurum argentumque lucentur, qui magnum pecuniarum quæsum faciunt, quæ vrbes expugnant & regna suo subdunt imperio. Vos animas domino lucrâmini quibus nihil est pretiosius, nihil in natura humana excellentius, vos ergo melius, qui muros Hierusalem ædificatis, qui ad cælestem patriam exules reuocatis, ut cum illis, imo & super illos regnetis. Vos enim constituet dominus super familiam suam, & super omnia bona sua. Tunc perpetui reges æternique dñi eritis omnium illorum, quos vestris prædicationibus, vestraq; doctrina conuersos, de terra ad cælū transmigrare cond

Psal. 124.

Eccl. 11.

Psal. 17

Psal. 21.

Psal. 18.

Malach. 3

Apoc. 2.

tigerit. Et tunc demum Christus vester rex regū & dominus dominantium erit, cum vos alijs præsse iusserit, tribunos vel chiliarchas animarum, quas ei lucrati estis constituens.

¶ De prædicantium beatitudine.
Caput XVI.

Sumite igitur calciamenta in pedibus ad præparationem euangelii, ut cum cælestia prædicaueritis, terrena non contingatis, & de vobis dici queat, Quæ pulchri pedes annunciantium & prædicantium pacem, & annunciantium bonum. Excitet vos dei amor, proximi moræ charitas, promissaque vobis beatitudinis merces. Qui enim fecerit, & docuerit sic, magnus vocabitur in regno cælorum. Et qui merit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam. Et qui talentis domini totidem alia lucratus fuerat, dixit dominus, Euge serue bone & fidelis quia super pauca fuisti fidelis, super multa te constituam, intra in gaudium domini tui. Talenta quæ ad negociandum dantur, scientia spiritalis est, talenta vero quæ superlucratur, opera sunt tum nostra secundum scientiæ donum facta, tum eorum quos docendo & exhortando ut eadem facerent alleuimus. In Isaiâ etiam beatos vocat dominus doctrinæ sanctæ dispensatores, Beati (inquit) qui seminatis super omnes aquas, immittentes pedem bouis & asini, hoc est, Iudæi & gentilis, quod quidem ad euangelii tempora pertinet. Antehac enim lex vetebat arare in boue & asino simul. Dominus quoque Apostolis præceperat, in viam gentium ne abieritis. Nunc autem seminatur super omnes aquas, & pes bouis & asini simul immittitur, postquam ipse dominus asinam solui iussit, & asino insides ingressus est ciuitatem. Mandauique euangelium omnibus vbi que gentibus predicari. Beati igitur erunt, qui ubi dei semen, vbi que fructus aliquis speratur, studuerint seminare. Qui enim conuerterit peccatorem (ut Iacobus Apostolus ait) saluabit animam eius a morte, & operit multitudinem peccatorum. Quanti autem meriti sit, peccatorem ad poenitentiam inducere, & a vitio ad virtutem reuocare, ostendit dominus ad Ieremiâ. d. Si conuerteris conuerteram te, & an faciem meam stabis. Quæ sane beatitudo par vide

Isaiæ. 52.

Iohan. 4.

Matt. 16.

Isaiæ. 32.

Deut. 22.

Iacobi. 5.

De charitate Liber. VI. 429

tur angelicæ felicitati, q̄ & stare dicuntur in conspectu dei patris, & faciem eius perpetuo cernere. Atque hæc sunt bona illa ineffabilia, q̄ scientia & probitate præditi debentur præceptoribus, dicente Salomone: Eruditus in verbo reperiet bona. Dicente etiam angelo ad Daniele: Qui docti fuerint, fulgebunt quasi splendor firmamenti: & qui ad iustitiam erudiunt multos, q̄ si stellæ in perpetuas æternitates. In quo videt maioris præstatiæ fore illorū beatitudinem q̄ aliorum sanctorū. Quandoquidem hīs rebus cōparant, quæ inter ista nostro aspectui patentia, omnium pulcherrima apparent, & terram omnem suo illustrant lumine. Ad hæc, si eos in terra præ cæteris reuereri iubemur, quomodo non etiā in cælo altiorē honoris gradū adipiscentur? ait enim Apostolus: Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore digni habeantur, maxime qui laborant in verbo & doctrina.

Prou. 6.
Danie. 12.

1. Tim. 3.

¶ Quantum prodest habere prædicatorem. Caput XVII.

Saris multa de officio apostolici prædicatoris hæc nus dicta sunt. Restat nunc videndum, quantum populo prodest habere sanctum atque eruditum pie iusteq; viuendi præceptorem, & e contrario quantum noceat si defuerit. Præsente illo erigimur, stam^{us} perficimus: absente illo labi atq; cadere solemus. Ioas rex Iuda donec Ioiadæ sacerdotis cōsuetudine consilijsq; usus est, pieq; beq; vixit: illo morte sublato, ad vitia declinauit. Ceteros reges oēs, qui fidei morumq; sanctitate, pbantur, educatos institutosq; vel a sacerdotibus, vel a prophetis fuisse cōstat. Samuel docuit Dauidē, Nathā Salomonē, Micheas Iosaphatū, Osee Ioathanū, Isaias Ezechia, Ieremias Iosia, Edras populū, ita vt illo monente repudiarent vxores, filiosq; abdicarent, q̄a contra dei legē alienigenas acceperāt, prolemq; cū his multā susceperant. Difficile fuit vxores dimittere, difficultus ex se genitos a se separare. Vtrumque tamen factum sacerdotis adhortationibus historia sacra testatur. Tantum ergo prodest idem habere doctorem, qui vitia increpet, & ad virtutem

2. Reg. 12
Ioas.

1. Esdr. 10

d. 2

Prou. 13.

Psal. 50.

accendat, ut ipso audito, etiam ea quae incorrigibilia videntur, corrigantur: & quae vix sperari queunt, eueniant. In Prouerbijs a Salomone est dictum: Legatus fidelis, sanitas. Et iterum: Vena vitae, os iusti. Dauid quoque in psalmis: Docebo (inquit) iniquos vias tuas, & impii ad te conuertentur. Ille sanitas est, quo docente a peccatorum morbo grex infirmus conualescit. Ille vena vitae est, per quem qui in peccato mortui erant, ad virtutem capeffendam viuificantur. Tunc autem impius ad deum conuertitur, cum sermonibus praedicatoris instructus, relicto errore, ad viam sese confert veritatis. Quid verbis opus est? Experimenta docent, quam sit expediens praedicationes audire. Saepē vidimus his auditis, Iudaeos baptismum poscere Christi, seculares viros ac mulieres religionis vota suscipere: & quae perfectionis sunt, libera voce profiteri. Praedicationes igitur audiendo, homines ex malis boni euadunt, ex bonis meliores, ex melioribus perfecti, & ex perfectis beati. Atque ita demum de terra transferuntur ad caelum, ut fiat de mortalibus immortales, de terrenis caelestes, & si fas est dicere, de hominibus dii. Quod si magni emolumentum res est patriam obsidione hostili liberari, inimicorum exercitus profligari, regni fines longe lateque diffundi, & auctis tandem viribus a bellorum tumultu quiescere, tranquillique ac pacati status optata felicitate frui, nonne utilius est, ut animae vitiorum oppressae iugo, in libertatem vendicentur, ut diaboli potestas virtutum profectu conteratur, ut caro seruiat spiritui, & homo ipse non alijs, sed quod multo gloriosius est, sibi ipsi imperet, sibi quoque dominetur? Si enim nihil prodest homini mundum vniuersum lucrari, & animae suae pati detrimentum, consequens est ut animae profectus pluri sit, quam vrbes de bellare, quam terrarum orbem sibi subdere, & omnibus quae ubique sunt nationibus praesse atque dominari. Adde quod multi reges ac principes, qui ab hominibus honorantur, deo exosi sint. Quicumque autem prope sancteque vixerit, siue liber, siue seruus, non potest ei non esse gratissimus quidem atque charissimus. Quid autem iuuat regnis praesi-

erere, & ab ipso rege regum reprobari? Regnum tibi si hostis non abstulerit, certe auferet mors, quæ semper propinquior est quam creditur. Cælestis vero beatitudinis præmium, perpetuum est & perenne. Nullius minas metuet, qui illud consecutus fuerit, nullos casus formidabit, semperq; felix ac beatus erit, quem semel dominus in suum receperit regnum. Et si ad tantum ac tale bonum per sanctorum doctrinam peruenitur, nulli dubium est quin super omnia conducibile sit, sanctas in ecclesia auctoritate prædicationes, & earum institutionibus in viam dirigi virtutum. Audisti quantum expedit habere vitæ institutorem, audi e diuerso, quanti detrimenti sit eo carere.

¶ Quātum nocet prædicatorem non habere. Caput. XVIII.

Malarum voluptatum ille cebris deliniti homines, in omne nephas licēter irruēt, si nemo sit qui improbe luxuriantes eloquū virib⁹ coerceat atque moderetur, & futurorum expectatione a præsentium cura auertat, vt vel pœnarum metu, vel spe præmiorum a vitijs ad virtutem transferantur. Hoc Salomon in Proverbijs testatur, dicens: Cum propheta defecerit, dissipabitur populus. Dissipabitur utiq; populus, non corporum motu, sed quod deterius est, inconstātia morū, carni magis q̄ spūi seruiendo. Neq; enim fieri potest, vt sit ibi virtuti locus, vbi non est qui doceat virtutem. Hinc idē ait: Vbi nō sunt boues, p̄sepe vacuum est: vbi autem plurimæ segetes, ibi manifesta fortitudo bouis. Nam quemadmodum de labore bouum paleis ac feno impletur præsepe, ita per studium prædicationis auditorū corda imbuūt p̄ceptis iustitiæ, exemplisq; virtutū & fructū faciūt operando q̄ didicerūt. Atq; tunc bouis triturat⁹, cuius os vinciri lex prohibet, fortitudo apparet, cū in plebe, vbi lolium & steriles auenæ erant, bonarū actionū seges exurgit. Porro vbi nō sunt boues isti, ibi p̄sepe non solū vacuum est, sed etiā immundū. Tunc enim luxuriæ frenā laxat, gulæ ventriq; indulget, tunc impa-

Prou. 20.

Prou. 14.

Amos. 8.

Thren. 4

dicitia amittit verecundiam, in iustitiā metum, aua-
 ritia modestiam: tunc odia concipiuntur, iræ exardescunt,
 rixæ sæuiunt, & quo libet flagitiū genere libere
 peccatur, cum non adest qui peccantes verbo correptionis
 castiget, & sermonibus doctrinæ salutaris inciter
 ad probitatem. Fit autem plerumq; ut plebs aliqua pro-
 pter scelerum magnitudinem cordisq; duritiam indi-
 gna sit, cui deus mittat sui verbi doctorem. Vnde p A-
 mos prophetam ait: Mittam famem in terram, non fa-
 mem panis, neq; sitim aquæ, sed audiendi verbum dñi.
 Itaque verendum est, si in ciuitate suis temporibus non
 affuerit euangelicæ disciplinæ prædicator, ne ad extre-
 mum vsque scelerum peruentum sit. Quod cum accide-
 rit, nihil reliquum est, nisi ut funditus euertatur gens
 illa & pereat, quæ ab eo, cuius nutu cuncta sustētantur,
 derelicta erit. Sunt p̄terea qui discere quidem vellent,
 sed non est qui doceat: esuriunt & sitiunt iustitiā, & non
 inuenitur, a quo præceptis iustitiæ saturentur. Hos de-
 plorat Ieremias, & ait: Adhæsit lingua lactantis ad pa-
 latum eius in siti. Paruuli petierunt panem, & non erat
 qui frangeret eis. Hi certe miseratione digni, q̄a dum
 bonis exaturari cupiunt, malis quomodo sciunt, absti-
 nent. Ne quem autem scrupulum patiantur erroris, orā-
 dum est ut mittat dñs operarios in messem suam. Quic-
 qd interim patiuntur, pastore culpa fit, qui præsumt ec-
 clesijs, & dum seipso pascunt, gregis esurientis pericu-
 lum negligunt. Quod si eorum incuria ouis aliqua pe-
 rierit, sanguinis eius rei erūt. Dñs Iesus redemptor nō-
 ster aluit turbam in deserto, ne deficient in via: ut ostē-
 deret eos in via vitæ deficere, qui non habent ducem, a
 q̄ p̄duci possint ad vitam. Nulla aut maior hoī continge-
 re pōt p̄nities, q̄ a recti honestiq; tramite deuiare. Tam
 ergo malū est carere viuæ vocis hortatorib; ad coercē-
 da vitia & tutesq; capeffendas, q̄ bonū eos habere. Qua-
 re vos oēs, q̄ in deserto sæculi huius vitam agitis, & ter-
 renarum rerum sollicitudinib; occupamini, quærite piū
 quærite sanctū opportunis temporibus vobis monito-
 rem, q̄ declamante & modestius discatis viuere, & me-

liora possitis sperare. Vos q̄q; qui dono dei spiritali doctrina scientiam estis consecuti, incumbite operi officii & p̄dicandi ac docendi. Cogitate quanti apud deū meriti sit, catholicis fidelibusq; p̄ceptis erudire indoctos, & vel vnum vel alterum Ch̄so lucrari. Quanta etiam dilectionis argumentum, omnes docere, vt oēs vobiscū simul saluentur. Non sit vobis graue. vrbes, vicos, regionesq; percurrere, & illos imitari, de quibus scriptū est In oēm terrā exiuit sonus eorū, & in fines orbis terrę ꝑ Psal. 18
ba eorū. Qui non mō illos q̄ tunc erant, docuerunt, verū etiam posteros oēs qui sunt quicq; deinde erunt, ad q̄scūq; scripta illorum puenerint. Ac ne quid ex his quæ in terra fiunt, sanctorum labore doctōrū maius esse credatis, hoc labore fundata est Christi ecclesia, hoc ædificata, hoc permanet & aduersum hæreſes inuicta, & aduersum vitia immobilis, nisi enim scripsissent illi, quib. datū fuit nosse mysteriū regni dei, q̄s nūc q̄ ꝑ a sunt discerere? q̄s doceret? A p̄phetis, ab apostolis, a reliqs ecclesie sanctæ magistris didicim⁹, q̄ nūc docem⁹. Ipsorū p̄fecto q̄ discipulus nō fuerit, nō poterit eē vtilis p̄ceptor aliorū.

De corporis manuūque labore. Ca. xix.

Quoniam vero p̄dicandi ac docendi exercitatio ad eruditos tantum pertinet, simplicib. & indoctis eam dabimus exercitatiōem, quæ corporis manuūq; labore constat. Iuuat enim post soluta precationum sacrificia operis aliquid facere, vt habeat mens & cogitatio in q̄ se occupet, & minus libera sit facultas euagādi per illas rerū temporalium vanitates, q̄ vel iuitis nobis obrepere interdū & obuersari aīo solent. Honestus q̄q; labor monacho cōuenit, aut legere aut scribere q̄ sancta sunt pingere etiam vel fingere sctōrum imagines, quarum contemplatione accendatur ad v̄tutem. Item in horto plantas ponere, sarculo inutiles herbas excerpere, humū ligone ꝑsare, riuulis irrigare, & si q̄d aliud res exegerit, olitoris opera perficere. P̄ceptum est enim: Non oderis laboriosa opera, & agri- Eccī. 7
colationem creatam ab altissimo. Præterea fiscellas len

Petrus
Paulus

Antonius,
Hilarion.
Serapion.

Archebius
Pacomius
Dorotheus

Labor cor-
poris.

tis viminibus texere, ligna dolare, onera ferre, & quicquid dei seruo non illicitum factu creditur peragere; neque committere, ut inertia victus quiescat, & quæ prædicationi aut lectioni supersunt tempora, otio sibi perdat. Ista autem o monache, quæ tibi facienda iniungimus, ne quasi vilia & abiecta contemnas: illi qui talia factitarunt, a domino sublimati sunt, piscabatur Petrus cum alijs, etiam post acceptum apostolatum. Paulus funiculos intorquebat, ne quem sui victus impensa grauaret, nunc a regibus terræ venerantur. In humili igitur opere exerceri ne asperneris, qui cum Christo cupis in celestibus regnare. Non te pudeat pauimenta monasterij, ut munda sint, verrere, vasa mappasque lauare, coquinam facere, esculenta poculentaq; alijs ministrare. Non puduit omnium dominum seruis suis pedes abluere, tergereque ablutos. Qui talia detrectat, scias illum nondum ad humilitatis virtutem peruenisse. Seruilia igitur opera fac, ut humilieris: laboriosa, ut carnis petulantiam domes, venalia, ut victum pares: religiosa, quæ pingendo vel fingendo fiunt, ut quod professus es constantius exequaris. Etenim sanctorum simulacra siue picta, siue ficta, si iugiter spectentur, stimuli sunt desidiæ fugiendæ laborisq; subeundi, dū ad mentē nobis reuocant, quibus artibus ipsi sēi æternā beatitudinem consecuti sint. Hanc certe adepti sunt: Antonius qui sportulas de palmarum folijs texuit; Hilarion, qui ligna concidit; Serapion, qui cum suis discipulis messis tempore operam locabat, ut inde haberet, quod ipsorum victui annuo sufficeret. Archebius qui suis manibus cellas construebat quas alijs donaret. Pacomius cui cū suis monachis propositum fuit manuum labore victum quærere. Dorotheus qui diuenditis quas texerat sportulis, pretium quod victui superesset, pauperibus erogabat. Non prauis cupiditatibus resistere, non ad perfectionem vitæ peruenire potuissent: si subcisiua tempora otio contriuissent. Labore quippe corporis vegetatur intellectus, voluptatum appetitio coercetur, superbia frangitur, virtus retinetur, & quicquid per otio-

um corruptum fuerit, per laborem instauratur. Denique operum orationumque vicissitudine diaboli tentamenta superantur, & in proposito vitæ sanctioris in finem usque perseveratur. Si paupertatem professus es, magis liber eris cum manuum labore victum quaesieris, quam cum eleemosynam acceperis. Laboramus, inquit Paulus manibus nostris. Et si manibus laborabat is, cui ut Christum prædicaret iniunctum fuerat, quanto magis ei labor hic necessarius est, qui neminem docet, cui post dictas deo laudes oriandum est, nisi se alicui corporis labori accingat. Ad Thessalonicenses ille scribens, fatefæ opera manuum fecisse se, ne quem grauarer subsidia vitæ poscendo pro ministerio verbi, quamuis id liceret, volens potius dare se in exemplum operandi victus gratia, quam poscendi, & si quis non vult operari, inquit, nec manducet. Cumque esset Ephesi (ut Lucas refert) ad maiores natu locutus est: Argentum & aurum aut vestem nullius concupiui sicut ipsi scitis, quoniam ad ea quæ opus erant mihi, & his qui mecum sunt ministrauerunt manus istæ. Hunc ergo qui inter apostolos plus omnibus operæ impendit in prædicando & scribendo, si sequi istis non potes, imitare saltem in manuum exercitio ac labore. Sic enim & necessitatibus vitæ tuæ consulles, & simul vanis cogitationibus facile dabis repulsam paratiorque ac promptior ad soluenda precû vota redderis. Nam quemadmodum varius cibus appetentiam edendi prouocat, & cœna placet in qua apponuntur aliæ dapes diuersæque ab illis, quæ in prandio fuerunt, ita & orationem gratiorem faciet magisque delectabilem alterius operis vicissitudo. Quod autem ait dominus, Nolite solliciti esse animæ vestræ quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini, sollicitudinem metuendi, ne vitæ necessaria desint tollit, non laborem adimit, ut simul quod in te est facias, & omnium in deo spem habeas firmam atque stabilem. Otiosi autem vana est spes Terra ipsa non reddet fruges, nisi araueris, sementemque feceris. Primo homini dictum est, In sudore vultus tui vesceris pane tuo, & tu panem parare tibi posse pu-

1. Cor. 4

2. Thes. 3.

Ibidem.

Actu. 20

Lucæ. 12.

- tas nihil agendo, vel cupidines malas vincere & sensibus imperares. Crede mihi, non otium hæc omnia superat, sed labor improbus (vt poeta inqt) & duris vrgens in rebus egestas. Monachum itaque & pauperem & laboriosum esse oportet: pauperem vt in deo diues sit; laboriosum, vt facilius perueniat ad quietem. Vnde dono dei sapientissimus Salomon mittit te ad formicam, vt eius exemplo tibi aliquid pares, quo postea es vsurus, hoc est, vel victum ne esurias, vel in operando occupationem, ne carnis diabolique oppugnationibus per inertiā succumbas. Ingentem (vt idem ait) formicæ faris aceruum. Cum populant hyemis memores, testoque reponunt. It nigrum campis agmen, prædamque per herbam. Conuectant calle angusto, pars grandia trahunt. Obnixæ frumenta humeris, pars agmina cogunt. Castigantq; moras, opere omnis semita feruet. Tu ergo istas imitatus futurorum memor, præsentia bene dispone, & callem angustum ingredi, qui ducit ad vitam, non latum qui ducit ad perditionem. Suppone humeros labori, vt aliorum quoque desidia somniculosam tuo excites exemplo. Nullam interim lassitudinem timeas, laborantem adiuuabit dominus, & adiuuando consolabitur. Laborabant contra ventum remigando apostoli, quando saluatore in nauiculâ ascendente cessauit turba & fluctus quievere. Vocat quoque eos dominus qui laborant, dicens: Venite ad me omnes qui laboratis & onerati estis, & ego reficiam vos. Hanc tu refectionem intra te senties, quoties quicquid agis, ad eum finem direxeris, vt purius domino tuo seruias. Omne quodcumque facitis (inquit Apostolus) in verbo aut in opere, omnia in nomine domini nostri Iesu Christi facite, gratias agentes deo patri per ipsum. Facere opus & gratias agere simul iuberis, vt & manum cum Martha ministerio occupatam habeas & mentem cum Maria diuinæ contemplationi intentam. Operari præterea manibus debes, non modo vt necessaria compares, vel mali tentamenta vincas, verumetiam vt habere possis quod alijs impartias, dicente Apostolo: Qui furabatur, iam non
- Prou. 6.
- Matt. 8.
- Matt. 11.
- Coloss. 3.
- Ephe. 3.

De charitate Liber VI 457

furetur, magis autem laboret manibus suis quod bonū est, vt habeat communicare ei qui indiget. Hoc idem suo te exemplo hortatur mulier illa fortis, de qua scriptum est: Quæsiuit lanam & linum. & operata est con filio manuum suarum. Deinde sequitur: Manum suam aperuit inopi, & palmas suas extendit ad pauperem. Grandis profecto charitas, non tam pro sua quam pro aliorum inopia laborare, & operi propterea libentius incumbere, vt colas pietatem. In fine dicitur, Date ei de fructu manuum suarum, & laudent eam in portis opera eius. Ex quo discimus, quod charitatem sectantis labor, bonis tandem compensetur sempiternis. Veruntamen ne quis imprudenter supponat dorsum suum oneri, quod ferre non satis præualet, pensandæ vires sunt, moderateq; agendum. Nemo iumentum suū plus iusto onerat, & si illud viderit sub fasce gemere, ac titubantē vestigio male incedere, demit aliquid, vt pondus eleuet & ad mensuram oneratum ire dimittit. Haud aliter tibi de iumento corporis tui faciendum erit, alioquin iumentis quibusdam minus sapere videberis. Camelus enim neque vltra solitum procedit spatium, nec plus instituto onere recipit. Quod si maius ferente fuerit onus necesse est vt opprimat, inconsulta effluunt, moderata autem durant. Neque enim qui tulerit laborem, sed qui pertulerit, æternæ quietis beatitudinem consequetur.

De otio inutili & infructuoso. Caput XX.

VT aut & corporalis & spiritalis operis laborem cupidius ardentiusque subeamus, inertis otii vitium quod detestabile sit consideremus. Arguit stultitiæ qui laborem deuorat, dicente Salomone, Qui sectatur otium, stultissimus est. Idem pusilli animi esse dicit, Pigrum, inquit, deñcit timor. Sōno etiam magis quam vigiliæ deditus est. Pigredo, inquit, immittit soporem. Idem tam yturis quæ reges erit. Dicit enim, Egestatem

Prou. 12.
Prou. 18.
Prou. 16.
Prou. 10.

Eccl. 33

Thren. 3

Thren. 1

Ezech. 16.

operata est manus remissa, & iterum. Propter frigus piger arare noluit, mendicabit ergo æstate, & non dabitur illi. Otiosus ergo & stultus est, & meticulosus, & somnolentus, & animi fortunæq; bonorum egens atq; inopiosus. Nihil tamen in se peius habet otium, quam quod pateat concupiscentiis. Vnde dicitur, In desiderijs est omnis otiosus. Et rursum. Multam malitiam docuit otiositas. Cum autem otiosus malitiam didicerit, flagitijsq; se onerauerit, tacet in illis, & torpore victus vix vnquam de resurgendo cogitat. Nam si quando ad se rediens culpam agnoscat, impossibile sibi videtur, vt ab ea desistat. Et interdum ipse de sua pigritudine conqueritur, intra se cum propheta dicens. Circumdificauit aduersum me, vt non egrediar, aggrauauit compedem meum. Sed cum liberum sit non peccare. nihil prodest difficultatem a peccato cessandi pretendere. Et quoniam animæ otio marcescentis ista imbecillitas est non naturæ, Viderunt eam hostes (vt in Ieremia est scriptum) & deriserunt sabbata eius, hoc est, infructuosam quietem eius dæmões intuentes lætati sunt, eo q; illam ignauiter torposcentem ad quæq; turpia facile se pertracturos, quasi piscem hamo sperarent, donec ad interitum vsq; deducerent. In hunc enim interitum corruit & Sodoma, de qua dicitur. Hæc fuit iniquitas Sodomæ fororis tuæ, superbia, saturitas panis, & abundantia, & otium ipsius. Quod si non abundas, sed inopia premeris, & tamen otio indulges, non es a periculo perditionis liber, quandoquidem non solum abundantia & saturitas euertit Sodomam, sed etiam otium, imo tanto nequius oriatur pauper quam diues, quanto minus habet causam oriandi. Diues nempe cum otiosus fuerit, voluptatibus luxuriæq; operam dabit. Pauperi autem necesse erit, furto ac rapinis q̄rere vnde viuat, & in alios grassari, ne ipse fame pereat. Longe itaque periculosior est otiositas egentis quam abundantis. Quid præterea dicam? Frustra illi natura manus dedit, qui nihil agendo conterit ætatem, quod si necessaria forent ad applicanda tantummodo ori alimenta, etiam pecudibus data

fuiſſent. Operari manibus hominis proprium eſt. Qui ergo manus ſuas ad aliquid honeſti faciendum non extendit, pecudi certe ſimilior eſt q̃ homini, aut etiã pecude deterior. Mutum enim animal in multos uſus utile eſt, homo uero otioſus nulli prodeſt, ſibi autem etiam nocet plurimum, ut ex his quæ dicta ſunt, ſatis conſtat. Idcirco ſane & ab hominibus male audit, & a deo reprobat. Alij eum ſtatuem lapideam appellant, alij in ertem aſellum, alij ſaruam anum aut nihili hominem, atq; hunc in modum petulantibus cauillantium uocibus taxatur, illuditur, laceſſitur, probro contemptuiq; habetur.

Leuius tamen hoc ei ab hominibus ferendum eſſet, niſi etiam ab illo qui ſupra homines eſt damnaretur. Lex uetat eunuchum intrare in eccleſiam domini. Quiſnã iſte eunuchus eſt, niſi otioſus, de quo nulla proles oritur uirtutum? Non poteſt eunuchus generare, neq; languori ac ſocordia deditus aliqd boni facere. Repellitur itaq; ab eccleſia. ut cœtu fidelium indignus. Non eſt enim de illo eunuchorum genere, qui ſe caſtrauerunt propter regnum cælorũ. Valde quippe diuerſum eſt, caſtiram deo uouere, & ſterilitatem boni operis torpeſcere, quod nō deo, ſed diabolo ſeruire eſt. Hic eſt ille qui talentum ad negotiandum acceptum abſcondit in terra, & cum nullum quæſtum fecerit, eiſci iubetur in tenebras exteriores, quarum horrorem ſletus auget & dentium ſtridor. Hic eſt, quem neque frigidum neq; calidum, ſed tepidum tantum Apocalypſis appellat. Cui uidelicet ſatis uidetur, ſi peccata cauerit quamuis boni nihil operetur. Sed dum in iſto tepeditatis propoſito inſipienter perſeuerat, naſeam facit domino dicenti: Incipiam te euomere de ore meo. Præcepit enim dominus non ſolum diſcedere a malo, ſed etiam facere bonum. Quod ſi bonum non feceris, licet a malis abſtineas, non es executus quod iuberis. Nolle autem obedire deo, malum eſt, tempus etiam ad bene agendum datum ſine fructu elabi ſinere malum eſt. Non poteſt igitur fieri, ut otioſus mali omnino expers ſit, cum etiam ipſum otium malum ſit. Merito itaq; & ab eccle-

Deute. 23.

Matt. 25.

Apoc. 3.

Mat. 3.
Mar. 14
Luc. 13

Psal. 136.

fit propellitur, & ab ore domini veluti mucidus panis expuitur, atq; ad tenebras relegatur, vt semper patiatur malum, qui nunquam facere voluit bonum. Omnis enim arbor quæ nō facit fructum bonum, excidetur & in ignem mittetur. Ficus etiam habens folia, sed non et fructum a domino maledicatur & arescit. Illam quoq; ficum dominus vineæ succidi iubebat, ne terram occuparet, in qua iam per triennium fructum non viderat, sed ad pccs cultoris vineæ volentis arborem ipsam circumfodere, stercoraq; apponere, quarto etiā anno expectauit, vt fructum faciat. Expectat vtique elementissimus dominus ab otioso boni operis fructum in pueritia, expectat in iuuentute, expectat in ætate virili, deniq; ecclesiæ præpositi alicuius verbis exoratus expectat vsque in senectā, vt ille tandem eiusdem præpositi vel increpatione impulsus, vel præceptis eruditus, ab ignauia mollitiēq; animi ad studium honesti laboris excite tur & exurgat. Quod si ne tunc quidem desidiam infructuosam reliquerit, quid aliud restat, nisi vt dimittatur dānationis iustæ secure succidendus? Ne igitur tibi placeas otiose, quod nihil boni agens adhuc non plecteris dilatio pœnæ est istud, non vitij impunitas. Quanto diutius otia tus fueris, si te saltem in fine non correxeris, tanto acius punieris. in salicibus infructuosis, in medio Babylonis. quæ est mentis in delitijs perditæ confusio, suspendisti organa sensuum tuorum, turpi voluptati deditus, & ad flagitia indies magis declinans. Quousq; abutere patientia domini, emendationem tuam expectantis? Non vides? non animū aduertis? quam cito transeant dies & labantur anni, quam vnaquæque hora non ita vitæ longioris, vt præsentis mortis certa sit? Nullus est enim temporis punctus, quo non arctantur vitæ nostræ spatia, & quo mors nobis non propior sit. Quid ergo moraris? quid procrastinas? Rāpe tandem somnolentiam istam & expergiscere, ac tam supinæ oscitationis tarditatem recte factorum sollicitudine discutere festina, antequam rationem villicationis tuæ reddere cogaris. Vel si vsque adeo totus obstupu-

isti, vt virtutis operibus te parem fore diffidas, voto saltem aut lingua pete languori remedium, aridamque ostentans manum, ad dominum suppliciter accede, & ipse postquam te pigritiæ tuæ pœnitere conspexerit, dicet tibi: Surge in medium, extende manum tuā. Tunc tu ope adiutus diuina, protinus exurges qui hactenus iacueras, & in medium stabis, in quo locus virtutis est. Nam extrema vitiosa sunt, dexteramque diu contractam extendere incipies, vt opereris bonum. Atque ita qui tua culpa inuiculis otii languorem patiebare, diuinæ gratiæ curatione saluus euades.

Lucæ. 6.

De humilitatis virtute. Ca. XXI.

Porro, quoniam ad acquirendam diuinæ benignitatis gratiam, opus est humilitatis virtute, tempestiuū videtur, vt nunc de ipsa disseramus, dñs em̃ qui in altis habitat vt in psalmo dicitur, humilia respicit in cælo & in terra. Superbis resistit, humilib, autem dat gratiam. Et in alio psal. Excelsus (inquit) dñs humilia respicit, alta aut̃ a longo cognoscit. Longe est em̃ ab eo qui inflatur, qui fastum fouet, seq̃ super alios erigit; & q̃to magis insolescit, tanto longius a deo recedit ad quem non est nobis accessus nisi per humilitatem, iuxta illud: Suscipiens mansuetos dñs, humilians aut̃ peccatores vsq̃ ad terram. Quod & Salomon in Prouerb. confirmat, d. Ipse deludet illusores, & mansuetis dabit gr̃am. Et Isaias, ppheta: Deus (inquit) in sancto habitas & cum contrito & humili spiritu, vt viuificet spiritum humilium, et viuificet cor contritorum. In eodem ppheta dñm andimus dicentem, Ad quem respiciam nisi ad pauperculum & contritum spiritu, & trementem sermones meos? Et in Zacharia: Conuertam manum meam ad paruulos. Quæ autem maior gratia humilibus in vita dari potuit, quam yæ religionis cognitio quæ in arcano latebat, & quam ne philosophi quidem inuenire poterant, eam nos CHRISTO monstrante didicimus. Vnde ipse ad patrem conuersus: Confiteor tibi (inquit) pater domine celi & terræ, quia abscondisti

Psal. 112.

Psal. 137.

Psal. 46

Pro. 3.

Isa. 57.

Isa. 66

Zacha. 13.

Mat. 11

Psal. 8.

1. Cor. 1.

Sopho. 2.

Iudith. 9

Mat. 8

Eccī. 3 §

Mat. 15

Luce. 15.

hæc a sapientibus & prudentibus. & reuelasti ea paru-
lis. Paruuli sane atque humiles erant Apostoli, qui pri-
mi didicerunt vt alios docerent mysterium dei, de quib-
us in psalmo fuerat prædictum a propheta ad deū di-
cente, Ex ore infantium & lactentium, hoc est, sermoni-
bus & per dicatione simplicium & vulgariū hominū
perfecisti laudem, laudem veritatis, laudem euangelij,
disciplinæq; salutaris, ut quam mundanæ sapientiæ a-
cumen inuestigare nequiuit eam piscatorum hebetudo
docere inciperet. Hinc est illud quod Paulus apostolus
ait, Stulta mundi elegit deus, vt cōfunderet sapientes,
& infirma mundi elegit deus, vt confundat fortia. Idē
dominus humilium precibus facilem se præbet, arro-
gantes vero nō exaudit. Ideo Sophonias propheta hor-
tatur & ait, Quærite dominum omnes mansueti terræ
qui iudicium eius estis operati, quærite iustum, quæri-
te mansuetum. Sciebat enim vt iustus & mansuetus do-
minus exoretur, ad seruos iustos mansuetosq; spectare
Seruum quippe qui gratus charusq; domīo suo fieri de-
siderat, mores eius imitari oportet. Nam quemadmo-
dum dissimiles inter se dissident ac disseparantur, ita si-
milium summa semper concordia est, & dū paribus ni-
runtur studijs, mutua beneuolentia incalescunt. Quod
autem humiles exaudiat deus, per oēs fere diuinæ scri-
pturæ historias patet: Sancta vidua Iudith cum Holo-
pherne congressura, ciliciū induit, ieiunat, orat, & ait:
Nec superbi ab initio placuerunt tibi, sed humilium &
mansuetorum semper tibi placuit deprecatio: & illa q-
dem sicut humiliter orauerat, ita quod volebat, perfe-
cit. Clamat in euangelio Ceterio: Domine non sum di-
gnus vt intres sub tectum meū, & eadem hora qua sic
humiliatus est, quod petierat impetrauit, neq; eū fru-
stra scriptum est, Oratio humiliantis se nubes penetra-
bit, Chananaea mulier iam repulsam passa, iam in canū
comparatione contempta quia ab humilitate non reces-
sit, meruit tandē exaudiri. Filius prodigus consumpto
patrimonio ad patrē cū hūilitate reuersus, inuenit ve-
niam. Peccaui (ingt) in cælo & corā te, iam non sum di-

gnus vocari filiustuus. Atq; ita humiliatus aplexu meru-
it pris osculū, indumēta, anulū, cōuiuiū. Quod ergo lu-
xuria exhauserat, hūilitas reparauit. Publicanus pecc⁹ Luca. 18
percutit, cōsciusq; delictorū, oculos in cælū non audet
attollere, & iustior redit pharisæo, qui ieiunabat, q de-
cimas soluebat, qui bona multa faciebat. Illius em pec-
cata deleuit hūilitas, huius merita corrumpit mentis ela-
tio. Nō sum sicut ceteri hoēs, inqt, & q se cæteris pfer-
re nō dubitauit, publicano etiā postponendus iudicat.

De exaltatione humilium in lege.

Caput.

xxij.

Non solum quæ poposcerint humiles cō-
sequuntur, sed etiam mirabilium operum gra-
tia donantur & post hæc præmia beatitudinis
æternæ cumulati capunt. Abraham puluerem & ci- Gen. 18.
nerem se esse dixit loquens cum deo, benediciturq; ei & Abraham.
semini eius. Iacob submittit se fratri Esau, atque illum Gen. 32.
dominum suum vocat, per nuntios ab eo captat bene- Iacob
uolentiā, mittit munera vt leniat iratum, & post hæc
gloriatu dicens, Vidi dominum facie ad faciem, & sal-
ua facta est anima mea, & tamen adhuc submissius agit
Obuiam enim factus fratri, septies pronus in terram Gen. 33.
adorat, donec proxime accederet. Atq; hac tanta subie-
ctione ab indignato fratre extorsit pietatem, ita vt il-
le quem perdere decreuerat, in eius collū ruens ipsum
amplexaretur, osculareturque dulcius quam dici que-
at, & fraterna teneritudine superatus fletet. Vnde rur-
sum bñdictionem accipit a dño, & indit ei nomen Isra-
el. i. vir videns deum. Deum ergo videre meretur, q se
ppter deum hominibus humiliat atq; submittit. Loquē-
te dño de rubo corruit Moyses in faciem, & cum mitte- Exo. 3.
retur ad Pharaonem, educendiq; de Aegypto populi Moytes.
dux constitueretur, indignū se fatebatur eo munere, at-
q; id inire recusabat. p illis etiā a qb. passus fuerat, in-
iuriā suppliciter deum deprecatus est. Quas ob res meru-
it fieri populi Israelitici liberator de Aegyptiaca serui

Numeri.ii

Eccle.41

Dauid.

Psal.ii4.

Psal.ii

Iob.

4.Reg.i.

tute, legisque diuinæ lator & multorum mirabilium autor, atq; alijs præferri dei iudicio dicentis: Si quis fuerit inter vos propheta domini, in visione apparebo ei vel per somnium loquar ad illum. At non talis seruus meus Moyſes, qui in omni domo mea fidelissimus est. Ore enim ad os loquar ei, palam & non per ænigmata & figuras deum videt. Hinc est illud in Ecclesiastico scriptum: Dilectus deo & hominibus Moyſes. Et post pauca. In fide (inquit) & lenitate ipsius sanctum fecit illum, & elegit eum ex omni carne. Dauid quoq; mansuetus & mitis, vel si mauis dicere humilis, persecutionem Saulis odiumq; capitale maluit vitare fugiendo quam vindicando, cum illum semel atque iterum occidere potuisset, noluit. Ab inimicis p̄fligatum & interemptum fleuit. Ideoque dignus iudicatus est, qui ei succederet in regno. Absalonis etiam filij necem lachrymis & lamentationibus proſecutus est, in eo bello interempti, quo ille nitebatur patri regnum eripere. Qua quidem pietate Dauid, vel patientia, vel humilitate, quodcunque horum dixeris, recte dictum erit: promeruit ad decrepitam vsque ætatem regnare, inimicorum victor, & ipse inuictus, omniumq; regum Iudææ deo clarissimus. Vnde futuræ beatitudinis spe plenus, Placebo (inquit) domino in regione viuorum. Credidi propter quod locutus sum, ego autem humiliatus sum nimis. Quanto maiora sperat, tanto magis humiliatur. Non enim euehit mortales ad cælum superbia. sed humilitas, Iob patientissimus cum fortunæ simul & corporis bona amisisset ad extremam redactus miseriam, humilitatis virtutem non amisit. Folium se quod vento rapitur & stipulam siccam vocat, dum dominum alloquitur, & tot tantisq; calamitatibus affectus, nihil stultum locutus est. Post hæc sibi restitutus, duplicia recepisse dicitur, vt quantum se humiliauerat, tantum exaltatum vel duplo magis intelligas. Duos quinquagenarios ab Ochozia rege missos, vt Eliam prophetam comprehenderent, ignis de cælo lapsus absumpsit: tertium humilitas reddidit tutum. Flexis coram Elia genibus veniam precatus, vitæ

periculum euasit. Superbi ergo prouocant iram dei, humiles autem prouocatam placant. Amos pastor, quia micis mansuetique ingenii fuerat, spiritu sancto repletus, prædixit Samariæ mala futura, & prophetis meruit annumerari. At etiam propheta dignitate præditus non insolescit, sed magis humiliatur. Non sum propheta, inquit, nec prophetae filius, sed armentarius vel licans sycomoros, & dominus misit me prophetare ad Israel. Dum exaggerat domini beneficium, suæ conditionis confitetur obscuritatem, de armentario factus, propheta: si dissimulasset, & ingratus quidem haberetur, & humilis parum. Quid multa? sic habere, neminem in virtutibus profecisse, neminem sanctum vel deo charum fuisse, cui defuit virtus humilitatis. Fundamentum custosque virtutum, & de terra ad cælum ascendendi via, est humilitas. Per hanc omnes prorsus ingressi sunt qui nunc in supernis sedibus habitant, facti domestici dei ciuesque sanctorum.

Amos.

Amos. 7

De exaltatione humilium in euangelio. Caput. xxiij

Nec tamen nouorum exempla omnino præterisse videar, Iohannis Baptistæ, Petrique, & Pauli apostolorum humilitatem in medium proponam. De his enim disertius expressum in scripturis compertio. Iohannes interrogatus quid esset, negauit se esse Christum, malens ueritate submitti, quam efferri mendacio, & neque Eliam, neque prophetam se esse asseruit dum humiliatur. Proinde Christi testimonio extollitur, quod uidelicet in spiritu Eliæ uenisset, quod plus quam propheta esset, quod denique inter natos mulierum nemo illo maior surrexisset. Ille tamen modis omnibus deicere se & humiliare non destitit, cum de Christo diceret: Ipse est qui post me uenit, qui ante me factus est, cuius ego non sum dignus ut solui corrigiam calciamenti. Petrus piscator erat, & in Christum credens indignum se eius consortio iudicauit. Exi a me (inquit) domine, quia ego homo peccator sum. Ob hoc ad apostolatū vocari meruit, ut qui retibus pisces capiebat, prædicatione uitatis homines caperet. Solus non sinebat si-

Iohannes Baptista.

Iohan. 1.

Petrus
Lucas

Iohan. 13

bi a domino lauari pedes. Postquam autem se cum illo partem non habiturum nisi lauaretur intellexit, non solum inquit pedes, sed & manus & caput. Prima vox humilitatis fuit, secunda charitatis. A quo nolebat lauari ab eo separari pertinuit. Porro quoniam & humiliabatur plurimum, & vehementius quam ceteri diligebat, dedit ei dominus claves regni, & principem constituit Apostolorum. Paulus de vase iræ vas factus est electionis, quantum antea furore aduersus Christum intumuerat, tantum deinde propter Christum humilitate se deiecit. Ego (inquit) sum minimus apostolorum, qui non sum dignus vocari apostolus, quoniam persecutus sum ecclesiam dei. Gratia autem dei sum id quod sum, & gratia eius in me vacua non fuit, sed abundantius illis omnibus laborauit. Ac ne laboris laudē sibi tribuere videretur, subdit: Non ego autem, sed gratia dei mecum. Alibi etiam omnium infimum se fatetur, dicēs: Mihi enim omnium sanctorum minimo data est gratia hæc, in gentibus euangelizare inuestigabiles diuitias Christi. Dum Lystris cū Barnaba prædicationis officio fungerentur, dii crediti, diutnum sibi exhiberi honorē vsque adeo respuerūt, vt scissis vestibus mortales se esse clamarent, & ob hoc quidem missos, vt falsorum deorum cultoribus veri dei notitiam insinuent, salutique eorū qui credituri sunt consulant. Et hi sane de quibus locuti sumus, ceterique eiusdem ordinis homines, si nosse vis ad quantam gloriam in cælo exaltati sint, considera qualem dum in terra viuerent, gratiam acceperint. Cæcos illuminare, leprosos mundare, mortuos viuificare nulla possunt medicamenta, isti potuerunt. Si magna gratia hæc, haud dubium quin etiā magna, quæ gratiā secuta est, merces fuerit. Quanto igitur humiliores deo seruiendo erimus, tanto gloriam celsiorem consequemur. Cæterum cum multos hoc loco breuitatis causa preterierim, quorum exemplis vt magnifice poteram Mariā tamen dei matrem, eiusque filium saluatorem nostrum silentio prætermittere nullo modo possum. Hæc fabro desponsata fuerat, in turba pauperum incognita la

Mat. 16

Paulus

1. Cor. 35.

Ephesi. 3.

Act. 14

Maria mater dei.

tebat, in tantum autem humilitate placuit, ut a deo electa sit, quæ dei filium generaret. Vnde ipsa gloriatur, dicens, Magnificat anima mea dominum, & exultauit spiritus meus in deo salutari meo. Quia respexit humilitatem ancillæ suæ, ecce enim ex hoc beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit mihi magna qui potens est, & sanctum nomen eius. Quid enim maius virgini conferri potuit, quam ut creatorem suum pariat, quam ut domini sui mater sit, & hoc quidem non violata virginitate, sed sanctificata, ut purius niteat in secunda, quam nitebat in sterili.

De humilitate Christi. Ca. xxiiij.

DEi vero filius factus est hominis filius. Verbum caro factum est, & habitauit in nobis. Quid deinde & vidimus, inquit, gloriam eius, gloriam quasi unigeniti a patre: plenam gratiæ & veritatis. Qui eius gloriæ consors esse desideras, eius humilitatis prius te socium ac participem exhibeas oportet. Non est discipulus supra magistrum, neque seruus domino suo maior, ut exaltari velit sicut dominus, & humiliari nolit sicut seruus. Hunc autem omnium autorem, omnium saluandorum doctorem ac redemptorem. Paulus Philippensibus in exemplum proponens, ait: Hoc sentite in vobis, quod & in Christo Iesu, qui cum in forma dei esset, non rapinam arbitratus est esse se æqualem deo sed semetipsum exinaniuit, formam serui accipiens, in similitudinem hominum factus, & habitu inuentus ut homo humiliavit semetipsum, factus obediens usque ad mortem, mortem autem crucis. Audisti humilitatem, attende gloriam, Propter quod (inquit) & deus exaltauit illum, & donauit illi nomen quod est super omne nomen, ut in nomine Iesu omne genu flectatur, caelestium terrestrium, & infernorum, & omnis lingua confiteatur, quia dominus Iesus Christus in gloria est dei patris. Neque humilior diuinitas inclinare se potuit, quam ut hominem assumeret seque hominum potestati submitteret, ad flagella & mortem, per ludibria sustinendam: neque sublimius attolli

Phi, 26

Psal. 44

uit humanitas, quam ut diuinitati vnita, vnus Chrs & deus esset & homo, sedens ad dexteram patris, a spiritibus angelicis omniumq; sanctorum cœtu venerandus: mortuos & viuos iudicaturus in eadem humanitate, in qua voluit ab homine iudicari, tunc humilis quidem, nunc gloriosus. tunc mortalis, nunc immortalis & impassibilis. tunc seruus, nunc dominus. tunc infirmus, nunc ponens inimicos scabellum pedum suorum in yga virtutis suæ. Tunc nō erat ei spēs neq; decor, nunc dicitur ei. Specie tua & pulchritudine tua intende, prospere, procede & regna, propter veritatem & mansuetudinem & iustitiam; nunc regnum eius regnum omnium seculorum. Sed paulo distinctius videamus, a qua humilitate ad hanc sublimitatem peruenit, quam tamen semper habuit a patre & cum patre cōem. Cum igitur deus esset, hominem quem ipse fecit, assumpsit nunq̃ dimissurus, ut & hominiferet, & deus esse non desineret: de paupcula matre nasci voluit non in vrbe regali, sed in paruo oppidulo Bethlehem, nō saltem in domo vulgari, sed in iumentorum stabulo, vbi reclinatus in p̄sepio vagit. Ab angelis nuntiabatur, a pastoribus quærebatur, a magis adorabatur, & tamen ipse contemptibilis & despectus apparere volebat. Adultus non habuit vbi caput recliner suum, alienis impensis sustentatus est, alieno vsus hospitio. Qui cælum terramq; fecerat & quæ in eis sunt, hic die ac nocte in laboribus fuit, docendo, sanando, orando, miracula operabatur & latere volebat. Super asinam sedens intrauit Hierosolymam, cuius sedes cælum, & terra scabellum pedum erat. Lauit discipulorum suorum pedes, cui angeli seruebant. Cum innocens esset, pro peccatis nostris ab incredulis q̃s ipse saluare venerat, comprehendit, ligari, conspui, cædi, occidi voluit. Atq; ita se submit obtrulitque vltro omnibus impiorum iniurijs, qui mundum pugillo continet, qui terram respicit & facit eam tremere, in quem angeli intueri gaudent. qui vita est omnium quæ viuunt, & autor quæ subsistunt. Quid ergo vel magnificentia eius maius, vel humilitate abiecius? Nemo æquare potest eius humilitatem, quia ne-

De charitate Liber VI. 449

mo habet tantam de qua descendat sublimitatem. Satis est si vestigia eius obseruantes, quantum possumus nos humiliter submissequeramus, ipso admonente ac dicente, Discite a me quia mitis sum & humilis corde, & inuenietis requiem animabus vestris. Sit igitur nobis curæ, vt minimi simus, in omnibus patientes, in omnibus mites & mansueti. nulli malum pro malo reddentes, paruo contenti, in laboribus assidui, seruire magis quam præesse cupientes, nunquam captemus hominum gloriam, sed semper dei laudem, & proximorum profectum. Parati simus omnia supplicia, omne mortis genus perpeti prius quam deo peccare. Per hanc humilitatem aditum nobis parabimus in cælum & gaudijs perfrui merebimur sempiternis, participes facti gloriæ domini nostri, cuius humilitatem in terra fuerimus imitati.

Mat. 23.

De humilitate vitiosa Ca. XXV

Sciendum tamen, esse alias quasdam humilitates, ex quibus aliæ quidem nihil ad hanc pertinent, de qua locuti sumus, aliæ vero ipsam reddunt vitiosam. Quid enim ad virtutem illa humilitas, qua obscuro loco natos designamus, humiles appellando demissi generis in plebe vulgaria viros, vel illa quam etiam rebus inanimatis insensibilibusque damus, nam & locum humilem dicimus qui p̃ssior iacet inter eminentes atq; demissior, & humilem arborem quæ non multum ab humo erecta sit. Sunt & alia duo humilitatis genera in scripturis obseruata, alterum cum quis aliorum iniquitate opprimitur affligiturque, iuxta illud, Populum tuum dñe humiliauerunt, & hereditatem tuam vexauerunt, alterum cum quis ob suam culpam pœnis aut calamitate aliqua grauetur secundum illud. Propter iniustitias enim suas humiliati sunt. Vtrumque hoc in inuitum fit atq; non lentem, virtutis aut humilitas voluntaria est, p̃inde etiã illa quæ vitij est voluntaria esse constat. Illa itaq; non virtutis sed neptiæ malignitatisq; erit humilitas, cum quis ea de causa præ se feret humilitatem, siue vt inter sanctos

Psal. 93.

Psal. 106.

Matt. 23.

Ponendus videat, siue ut facilius eleemosynā eliciat & lucretur. Tales erāt, q̄s in euangelio taxauit dñs, dicens, Væ vob̄ scribæ & pharisæi hypocritæ, q̄ mūdatis quod foris est calicis & paropsidis, intus aut̄ pleni estis rapina & immunditia. Exterius quippe cilicio se tegunt, nudis pedibus ambulāt, horridi, inculti, squalentes, illuuiosi, inter loquendū suspirāt, ingemiscunt, fatent̄ se esse peccatores, crebro ad orādum p̄cumbunt, sed intus vel inanis gloriæ cupidine flagrāt, vel q̄rendæ pecuniæ cura sollicitantur, sepulcris dealbatis similes, foris q̄dem mundi puri q̄, sed intus pleni sordibus atque spurcitia. Pernitiosa est ergo humilitas, fingere q̄d non es, & esse q̄d nō debes. Nam licet callida simulatione falli possint homines, deus tñ nunq̄ fallitur, oīa nuda & aperta sunt oculis eius, ipse cordis & renum scrutator, vnicuiq̄ reddit iuxta opa eius, quæ tunc q̄dem iudicanda exponuntur, cum nihil erit occultum quod nō sciat, neq̄ absconditum quod non reueletur. Quid ergo p̄derit, humilem, sanctū, māsuetum ab hominib⁹ fuisse iudicatū, cum etiā hominibus manifestum erit, q̄lis reuera fueris? Neq̄ enim ex p̄teritis aliorū rumoribus, sed ex consciētia tua p̄senti iudicaberis. Cæteræ veræ quoq̄ ac sanctæ humilitatis valde studiosis cauendū erit, ne forte humilitatē putent, eos quibus p̄positi sunt, non corripere si deliquerint, non castigare si pseuerarint. Negligentia est istud non humilitas, & charitatis quam proximo debes obliuio. Debes enim curare, ut eos qui tibi commissi sunt, efficias meliores, docendo, increpando, puniendo, quod si p̄ ignauiam teneritudinemue animi omiseris, non mitis neq̄ mansuetus, neq̄ humilis, sed e contrario inhumanus & a charitate alienus fuisse argueris, creditiq̄ tibi gregis nō pastor, sed desertor. Quæris fortasse cur ergo p̄cipiat dñs. Qui maior est v̄m, fiat sicut minor, & qui p̄cessor est, sicut ministrator? Non hoc dicit ut peccantes non arguas, quos & ipse flagello de templo expulit, sed ut in laboribus opereq̄ seruiis cum ipsis quibus p̄sides, communices, & in spiritualibus negotiis grauiora onera tuis q̄ aliorū humeris imponas, necessitatibusq̄ domesti-

Mar. 20.

De charitate Liber VI 452.

eorum tuorum pro viribus prospicias, & tãquam filiis
ministres, indulgentissimiq; p̄ris fungaris officio, nihil
p̄termittendo quod vel ad humilitatem pertinere vide-
bit, vel ad charitatem. Definiamus igitur vitiosam fore
humilitatem, quæ charitati alijsq; v̄tutibus nō fuerit co-
pulata. Nam neq; libidinosus p̄derit humilitas, neq; gu-
læ ventriq; seruientibus, neq; aliq̄ alicui flagitio subni-
xis. Prima humilitas esse debet deo obedire, deinde præ-
positorū iussa exequi, postremo faciem se omnibus præ-
stare, neminem offendere, & pati potius iniuriam q̄ in-
ferre: nihil terrenum appetere, sed cælestium desiderio
semper inhærere. Quicūq; ita se humiliauerit, exaltabit
& vna cum illis quos in exemplum proposuimus, gau-
debit in æternum gloriosus. In psalmo enim dicitur: Iu-
xta est dñs his qui tribulato sunt corde, & humiles spiri-
tu saluabit. Et in euangelio: Beati pauperes spiritu, quo-
niam ipsorū est regnū cælorū. Beati mites, quoniam ipsi
possidebunt terram. Et alio psalmo: Mansueti hæredita-
bunt terram, & delectabuntur in multitudine pacis. Pos-
sident ergo humiles terrā, non hanc ærumnarū & in-
quietudinis plenam, sed illam in q̄ iugis tranquillitas &
pax est perennis, quæ etiam terra viuentium dicitur, iu-
xta illud, Credo videre bona domini in terra viuen-
tium. Humilemur igitur (vt Petrus apostolus præ-
cipit) sub potenti manu dei, vt nos exaltet in tempore
visitationis. Nihil est v̄a humilitate præstantius, nihil
tranquillius, & a perturbationibus animi magis remo-
tum. Humilitas patiens est, benigna est, nec contempta
irascit, nec laudata se extollit, nec aduersis concutitur,
nec prosperis delinquit, in vtraq; fortuna æquabilis per-
seuerat. Vulgi quidem opinione despicit, sed sapientis-
simi cuiusq; iudicio cōmendatur, summiq; dei benigni-
tate ad cæleste regnum sustollit, & coronatur. Expedi-
ens nunc videtur, vt de contrario humilitati vitio, su-
perbia differamus. Nam virtutem ardentius am-
plectemur, cum nequitia turpitudinē ma-
gis plene cognouerimus.

Humilita-
tis ordo.

Psal. 33.

Matt. 5.

Psal. 36.

Psal. 26.

1. Petri. 1.

e f

EVANGE

LISTARII MARCI MARULI

liber septimus sub charitatis titulo, de vitio
superbiæ, de virtutibus obedi-
entiæ ac patientiæ, earumque op-
positis vitiis. Item de
vitio iræ ac lin-
guæ, edisserens.

De superbiæ vitio. Caput. I.

Eccl. 10.

VARE scriptum est, Initium omnis peccati est superbia, nisi quia omne peccatum, a voluntate diuina nostræ voluntatis auersio est: ut faciat seruus quod verat dominus, vel facere nolit quod ille iussit. Hoc autem proprium superborum esse negari non potest. Quamuis igitur variæ sint peccati species, una tamen omnium mater est superbia, ita ut cum ipsis peccatis quæ genuit, simul viuat, simul moriatur. Nemo quippe desinit esse superbus, nisi cum desierit esse peccator. Peccata tamen quæ plus in se superbiæ habent, hæc sunt, Sui confidentia, inanis gloriæ appetitio, aliorum contemptus, de se iactatio ostentatioque, neminem pati sibi superiorem, & ne æqualibus quidem facilem se præstare. Præterea gestus habitusque corporis immodestus, proterua atque aspera verborum prolatio, temerariaque confidentia actionum, erecta ceruix, contumax aspectus, lentus tardusque incessus, & vecordiam potius quam grauitatem præ se ferens vultus. Veruntamen quo magis arroganter coram hominibus sese composuerint superbi, eo minoris existimationis apud deum erunt, dicente Isaia propheta, Dixit dominus de

us, pro eo quod eleuatae sunt filiae Sion, & ambulauerunt extento collo, & nutibus oculorum ibant, & plaudebant & ambulabant, & pedibus suis composito gradu incedebant, decaluaabit dominus vertices filiarum Sion, & dominus crinem earum nudabit, & per ornatu erit ignominia. Nihil enim secum feret superbus cum hinc decederit, omni pomparum suarum ornatu fastuque decaluaabitur, nudus ad inferos descendet, inglorius, contempnibilis, despectus, tanto alijs magis infimus, quanto sibi videbatur sublimior. Hoc etiam per Sophontam ministratur dominus, dicens, Visitationem omnem qui arroganter ingreditur super limen, hoc est, siue priuatas aedes, siue dei templum cum superbia ingredientem visitationem iusta ultione atque vindicta. Sunt enim quibus non est satis in foro, in campis, in hominum frequentia superbi elatosque incedere, sed etiam domum domini ingressi, cum maxime se submittere deberent ante altare celestis regis, eundem vultum seruant, eandem supercilij elationem, quasi iam ei aequales, cuius non multo post iudicium velint nolint subituri sunt, & tunc demum fiet, quod ad deum psalmista ait, Oculos superbiorum humiliabis. Nihil enim oculi iam ad inferos damnatorum quod eos delectet videre poterunt, sed cuncta tristitia & acerba miseria illi & cernere & pati compellentur, quique se olim super praehomines esse arbitrabantur, sub immundo spiritu um potestate erunt. Quod quidem metuens Iesus Sirachi filius, orabat dicens, Domine pater & deus vitae meae extollentiam oculorum meorum ne dederis mihi, hoc est, ne permittas, ut me superet superbia, & me aliquid esse credam, supra id quod sum.

Sopho. i.

Psalm. 17.

Eccle. 23.

Quanta mala pariat superbia.

Caput II.

Scriptum est praeterea, Vbi fuerit superbia, ibi erit contumelia. Necesse est igitur, ut elati superbia toruorumque aspectu homines, prorumpant in contumeliam & probra & conuitium. Sicut enim nebulosa ac bristis caeli facies raro cum silentio soluitur, ciet toni-

Prou. 11.

Proue. 13

Psal. 16

3. reg. 12

4. reg. 19

Amos. 2

3. reg. 22

trua, cogit micare fulgura, fulmina cum fragore decidere, terramq; imbribus repente inundare: ita ventosæ supbiæ tumor, nisi ratione coerceatur, irarum austros proflabit, & obuium quenq; maledictis petulanter lacesser. Vnde alibi dicitur: Inter supbos semper sunt iurgia. In tantum quidem superbi iurgiis assuescunt, vt ipsa iurgia superbiam appellet psalmista, dicens: Os eorum locutum est superbiam. Superbi erant Iudæi, ideo neq; contra deum murmurare timuerunt, nec Moyfi & Aaroni contumaciter insultare. Roboamum Salomonis filium ad contumeliæ verba regalis impulit dignitas, & populo poscenti aliquod pensionum lenamē, addam respondit super iugum vestrum. Pater meus cecidit vos flagellis, ego cædam scorpionibus. Tantum hac animi elatione profecit, vt duodecim tribuum rex, mox duarum tantummodo fieret, reliquis ab eo secedentibus. Nemo enim superbo domino libenter seruit. Nemo etiam impune aduersus deum superbit. Etenim Sennacherib rex Assyriorum, captis aliquot Iudææ oppidis, Hierosolymam obsidione premere cœpit, blasphemias in deum Israel dixit, seq; dñs potentiorē asseruit. Ex quo Hierosolymarum rex Ezechias perterritus, deposita regali purpura, saccum induit, & supplex dominum orauit, Præualuerunt preces humiliantis se aduersus furorem impotentiamq; superbi. Angelus domini maiore parte Assyrii exercitus prostrata, regem cum reliquis Ninuen redire coegit. Quo ille perueniens, filiorum suorum manu interemptus occubuit. Hinc plane satis patet, quam fragiles, quam nullæ sint humanæ vires, si cum deo contenderint. Ad hæc, superbus post iurgia illos cum quibus iurgatus est, re atq; opere lædere affectat, vt vim roburque suum ostendet, seque ex illis esse probet, de quibus Amos propheta ait: Contemunt super puluerem terræ capita pauperum, & viam humilium declinant. Sedechas quoque filius Chanaan volens videri propheta, cum prospera regi Samariæ Achabo prædixisset, Micheæ contraria, quæ & euenerunt, prophetanti colaphum infregit, dicens: Me ne er

go dimisit spiritus domini, & locutus est tibi? Vir ar-
 rogans igitur & inani gloria tumens, dum persuadere
 nititur se esse quod non est, si quis contradixerit, impa-
 tiens iræ, ne manibus quidem temperat, nihilque penſi
 habet meliores se atq; honorabiliores afficere iniuria. 2. Reg. 10.
 Ioab Dauidici exercitus ductor, non potuit pati præfe-
 cturæ honorem laudemque militiæ cum alijs partiri, et
 Amasam collegam suum amice alloquens, incautum in-
 teremit. Nullo itaque scelere abſtinet superbia, nec ra-
 pinis, nec cædibus pareit, dū supra omnes eminere atq; Abac. 1
 excellere appetit. Aduersus hanc per os Abacuk prophe-
 tæ spiritus sanctus clamat: Væ qui congregat auaritiā
 malam domui suæ, vt sit in excelsio nidus eius. Ad super-
 biæ autem vitium alios virium confidentia stimulat,
 alios rerum prosperitas hortatur, alijs audaciam lon-
 gus peccandi vsus præstat, qui reſuſo iam conscientiæ
 aculeo delictorum assidue, neque hominum pudore
 neque vllō dei metu cohibent. In Abdia propheta Idu-
 mæam increpat dominus, & ait: Valde superbia cordis
 tui extulit te habitantem in scissuris petriæ, exaltantem
 solium tuum, qui dicis in corde tuo. Quis detrahet me
 in terram? Et quoniam supra quam decuit efferebatur
 Idumæus, consequenter dicitur ei, Si exaltatus fueris
 vt aquila, & si inter sidera posueris nidum tuum, inde
 te detraham dicit dominus. Vt qui se omnium fortissi- 1. Reg. 1
 mum credidit, omnium imbecillimus euadat, & de illo
 quoque dicatur, Arcus fortium superatus est, & infirmi
 accincti sunt robore. Quod autem & superbi humilien-
 tur & humiles exaltentur, Benedab quoque Syriæ rex
 nobis exemplo est, qui Samariam cum innumera mili-
 tum multitudine inuadēs, gloriabatur quod puluis Sa-
 mariæ nō sufficeret pugillis populi, qui ipsum secutus
 fuerat. Deo autem arrogantiam eius viciſcente, egres-
 sus rex Achab tantum cum septem millibus virorum,
 & ducentis triginta duobus fudit fugauitque eum, qui 3. Reg. 10.
 iam in manibus victoriam se gerere credebat. Inſequen-
 ti anno Iſraelitarum parua manus centum millia Syro-
 rum in prælio conciderunt, reliquos fuga elapſos, in

Niniue.

oppido Aphec murus ruina oppressit. Benedab captus, qui sibi insuperabilis videbatur, pro vita supplicauit. Niniue etiam Assyriorum metropolim, cui dominus pœnitenti & humiliatæ pepercerat, postremo tamen insolenter claram repenti ruina concidere permisit. Ideo illi per Sophoniam superbix crimen obiicit dicentem: Hæc est ciuitas gloriosa, habitans in confidentia, quæ dicebat in corde suo, Ego sum, & extra me non est alia amplius. quomodo facta est in desertum cubile bestiarum: omnis qui transit per eam, sibilabit & mouebit manum. quasi dolens eam quæ fuerat, iam non esse, sicut & psalmista ait: Vidi impium superexaltatum vt cedros Libani, transiui, & ecce non erat.

Psal. 36.

In illos qui sanctitatis ostentatione alios carpunt

Caput III.

Isaia. 65

SVnt qui de morum sanctitate sibi plaudentes, aliorum vitam carpunt, vt illis quos improbant, meliores videantur. Talibus in Isaia minatur dominus dicens, Qui dicunt, recede a me, non appropinques mihi, quia immundus es. Isti fumus erunt in furore meo, ignis ardens tota die, ecce scriptum est coram me. Qui se igitur quamuis bonus suo ore extollit, dei damnabit iudicio, saluatore in euangelio dicente, Vos estis qui iustificatis vos coram hominibus, deus autem nouit corda vestra. quia quod hominibus altum est, abominatio est apud deum. Huiusce rei nobis pharisei quoque proponitur exemplum, qui templum ingressus, dum se iustificat, & publicanum iuxta orantem accusat, publicano ipso nequior de templo exiit. Modicum itaque arrogantix fermentum, totam corrumpit massam virtutum, & si quid boni superædificat, corrumpit. Quid est enim quod Salomon in Prouerb. ait, Domos superborum demolitur dominus, nisi quia superbi licet opere interdum non peccent, animo tamen delinquant, donum dei non dei laudi, sed suæ tribuendo? Vnde idem, Abominatio est domini inquit, omnis arrogans. etiam si manus ad manum fu-

Luce. 16.

Luce. 18.

Prou. 15.

Ibidem.

erit, non erit innocens. Et in psalmo est scriptum: Superbi inique agebant usquequaque. Cæterum impossibile est, ne quando etiam actione delinquant, qui per arrogantiam in se confidunt. Sibi quippe derelicti, absque gratiæ diuinæ fulcramento stare nullo modo poterunt. Semper autem prius est, ut in corde superbiat peccator quam in opere. & hanc reor Salomonis esse sententiam dicentis: Contritionem præcedit superbia, & ante ruinam exaltatur spiritus. Quod si iam affectione mali interitus cecidit, nisi repente culpam agnoscat & doleat, quomodo non etiam exterius iniqua operatione labetur? quomodo dum multos probitatis laude anteire se existimat, non de alijs obloquetur? non aliorum vitæ carperet, & insectatione laceffet? Quamobrem iterum Salomon ait: Expedit magis vrsæ occurrere raptis fœtib⁹ quam fatuo confidenti sibi in iustitia sua. Non enim fama honesti deperit, si a fera mordearis, sed si linguæ petulantis iaculo ictus fueris, periculum est ne inter infames computeris. Et licet mala hominum opinio de te innocente, tibi non noceat, nocet tamen alijs, qui te sibi similem rati, sese corrigere negligunt, & quasi te autore in malo perseverant. Incipiet autem & tibi detrimento esse, si in tua infamia contemnes lapsum proximorum. Ideo dicitur, Qui negligit famam suam, crudelis est. Melius ē bonum nomen quam diuitiæ multa. In sua vero iustitia confidenti ab Apostolo dicitur, Qui se existimat stare, videat ne cadat. Et alibi, Si quis existimat se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit. Opus autem suum probet unusquisque, & sic in semetipso tantum gloriam habebit, & non in altero. Illi quippe in altero habent gloriam, qui malunt laudari ab hominibus, quā a deo probari. His quidem non tam virtus ipsa placet, quam umbra quædā simulatioque virtutis, non habentes curæ ut boni sint, sed ut esse videantur. Et hoc quidem in causa est, ut se aliquis arroganter iactet, & alios contemnat, & parui reputet. Sed talem condemnat propheta dicens, Væ qui perdat, nonne & ipse perdat? & qui spernit, nonne & ipse sperneris? Certissimum quip-

Prou. 16.

Prou. 17.

Prou. 22.

1. Cor. 10.

Galat. 6.

Isaiæ. 33.

- Ierem. 42.** pe est, & malum a iusto iudice recipiet, qui malum proximo suo machinabitur. Spreuerunt Ieremiam Iohannan & qui cum illo erant, contemptoq; eius consilio abierunt in Aegyptum. Et gladius regis Babylonis, quem fugiebant, ibi concidit illos, cum in terra Iuda si prophetam audissent, a periculo tuti forent. Spernunt etiam superbi eos qui in monasteriis deo seruiunt, & quod seculo renunciarint, irident, ipsi mox rediculi futuri demonstrati. Sic fatua Michol virum suum Dauidem derisit, ante arcam domini saltantem atq; ludentem, & Ephor lineo indutum. Hoc autem regis seruitium quam gratum esset domino, superbae mulieris multa ostendit. Eam enim ob rem sterilitate damnatur, ne de illo habeat liberos, quem deo deuotum despexit. Sic & impius Nicanor cum exercitu missus a Demetrio Antiochiæ rege, ascendens montem Sion, ludibrio habuit sacerdotes, ipsa sibi lauit sacrificia, & minatus est ferro se igniq; cuncta vastaturum, nisi Iudam & omnes qui ipsum sequebantur, sibi traderent. Occurrit illi Iudas cum trium millium manu tantum, castraq; eius contriuit. Cecidit Nicanor, pluri mi de suis desiderati sunt, caput & dextera superbissimi ducis ante portam Hierosolymæ urbis suspensa, ut omnibus pateret, spes eorum in contrarium verti, qui diuina incessere præsumunt, Psalmista dicente, Confundantur & conuertantur retrorsum omnes qui oderunt Sion. Fiant sicut fœnum tectorum, quod priusquam euellatur exaruit. Ab his liberari precatur iustus, cum ait, Miserere nostri domine, miserere nostri, quia multum repleti sumus despectione, multum repleta est anima nostra, opprobrium abundantibus & despectio superbis.
- ¶ Quod superbi succumbant passionibus, & quæ sint illa per quæ notantur superbi.**
- Caput. IIII.

Passionibus præterea seruit superbus, immoderate gaudet, intemperanter tristatur, supra modum sperat, infra modum metuit, nihil ei temperamen

to constat rarioris, quoniam in omnibus appetitum sequitur carnis, quamobrem in psalmo dicitur: Fundamenta montium commota sunt. & conturbata sunt, quoniam iratus est eis deus. Alias montes intelliguntur sancti propter diuinæ contemplationis altitudinem. Hinc superbos accipimus propter arrogantiae elationem. Superbi ergo conturbantur, quoniam iratus est eis deus. Quemadmodum enim humilibus placatur ita irascitur superbis. Quos autem deus abnuat, & auersatur, fieri omnino non potest, quin suæ imbecillitati relictæ conturbentur animis, & insipienter commoueantur curis, & superuacuis incessantur. Hinc est quod secundus a rege Persarum Assuero Amā, pati non poterat quod Mardocheus Iudæus non sibi assurgeret sed non adoraret. Iam furore accensus, a rege apud quem plurimum poterat exegit, ut Iudæi qui in regno eius erant, internitione deleterentur, & cum his ipse Mardocheus in crucem actus periret. Sed vide quomodo deus deposuit potentes de sede, & exaltauit humiles. Rex edoctus per reginam conjugem suam Hester, quam bene de illo meritis fuerit Mardocheus, detectis olim insidiis coniuratorum in ipsum mutauit edictum. Iudæosque liberæ conditionis esse iussit. Mardocheum vero post se primum fecit. Aman autem in crucem, quam ipse Mardocheo parauerat actus est. Atque ita omnia superbi vota in contrarium uersa sunt, & perniciēs quam aliis inferre cogitauerat. ipsi contigit. I nunc superbe, preme alios ut te extollas, insidiare, machinas omnes intende, ut per aliorum arumnas ad fastigium aliquis dignitatis ascendas, dummodo scias iustissimum simul & potētissimum esse illum, quem offendis. Quod si presentium honorum cupidine duceris, quis erit finis concupiscendi? regnum adeptus aliud desiderabis, terræ marisque imperio potitus quæres si quis ultra alius lateat orbis cuius nondum dominus factus sis, & quo maior fueris, magis exaltari affectabis, ut de te quoque propheta ad dominum conuersus conqueratur & dicat: Superbia eorum qui te oderunt ascendit semper. Psal. 73. Ascenderat Nabuchodonosor factus arbor fortis & p-

Psal. 17.

Aman.

Hester. 3.

Hester. 7.

- Ascēderat & Nabuchodonosor factus arbor fortis & p
cera vsque ad cælū & lata nimis , expādens ramos vsq
ad terminos terre, folijs fructibusque referta, non quod
esset, sed quod tam magnus sibi videretur. Et cū præ vi
ribus imperij sui neminem timeret, repente corruit, di
cente per angelum suum domino ac iubente : Succidite
arborem , præcidite ramos , excutite folia , dispergite
fructus . Itaque cum omnium orientis regum potentis
simus esset , ob hoc superbix fastum ita deiectus est , vt
ab hominum quoque cœtu pulsus, cum bestiis in solitu
dine vitam ageret. Postea vero humiliatus deo miserā
te regnum recepit, pristinaque fortunæ restitui meru
it. Quamobrem in hoc vno quidem perspicue discimus
tum quantum displiceat domino nostra arrogantia, tū
rursum quantum placeat humilitas, de quibus in euan
gelio dicitur. Omnis vallis implebitur, & omnis mons
Psalm. 96. & collis humiliabitur. Montes hoc loco superbi intelli
Psalm. 145. guntur, vt est illud in psalmo. Montes sicut cera fluxe
runt a facie domini . Et in alio psalmo : Tange mon
tes & fumigabunt. Superborum quippe gloria in fumo
Volucres. vanitatis laborat, humiles autem in luce resplendēt ve
Psalm. 80. ritatis, cum exaltantur. Superbi volucres cæli sunt, de
quibus dicitur: Omnia subiecisti sub pedibus eius, volu
cres cæli & pisces maris. vt Christi iudicio subiecti sint
Lucæ. 9. & hi qui mentis elatione insolescunt, & illi quorum vi
ta inter mūdanas fluctuat vanitates: & vt vtrosq; Chri
sto inuisos intelligas, ipse in euangelio dixit: Vulpes
foureas habent, & volucres cæli nidos, filius autem ho
minis non habet vbi caput reclinet suum. Alteri enim
terrenis negotijs dediti, auaritiæ studēt, alteri nihil ma
gis curant, quam vt fama honoribusque emineant, vt
que id assequantur, neque homines neque deum offen
dere verentur, Destituit enim eos ratio, ac veluti peco
ra præsentia tantum aspiciunt, & futura quæ æterna
sunt, non recogitant. Quod si quid etiam bene
Isaiæ. 10. fecerint, suæ virtuti non diuinæ gratiæ tribuunt. Con
tra quos clamat Isaias dicens: Nunquid gloriabitur secu
ris contra eum qui secat in eas: aut exaltabitur serra con

tra eum a quo trahitur? quasi diceret, Ista instrumenta non vendicant sibi laudem operis, quæ propria opificis est, & vos de bono illo, quod non tam a vobis quàm per vos gestum est, totam gloriam vobis usurparis? Cùm omne bonum de sursum sit, & omne donum perfectum a patre luminum descendat in hominibus, vt quod ille iubeat, ipsi possint perficere.

Quod alij dignitate, alij humilitate laudari appetunt, alij deo quoque se audent comparare. Cap. V.

Alij sane per ambitionem magni apparere volūt. & sicut saluator ait, Amant primos recubitus in cœnis, & primas cathedras in synagogis, & salutationes in foro, & vocari ab hominibus rabbi. Qui Matt. 23. talia amat, peccat, nō q̄ nō liceat hoī primo loco sedere si id dignitas ip̄a in q̄ est exigit, sed q̄d ex eo voluptatem capere, arrogantia vitium sit. Itaque non erit nefas ei q̄ iussus est præsidere, primam tenere cathedram, sed hoc affectare inanis gloriæ gratia, nefas erit. Quin imo si etiam in infimo loco sedendo ab alijs commendari concupieris, humilitatis bonum humanæ laudis desiderio corrumpes, & de virtute facies vitium. Et quoniā (vt diximus) mens animusque superborum nequit quiescere, semperque se magis ac magis erigens eo quosdam prouexit vecordia, vt se deo cōparare ausi sint, deumq; contemptui habere. Nabuchodonosor rex, cuius insaniam paulo ante retulimus, hoc tamen prætermisso q̄d Nabuchodonosor.
Danie. 3. nunc dicemus, auream statuam erexerat, se in ea veluti deū adorari iubens. Et quoniā se supra hominem ex tulit, regno depositus cum bestijs vixit. Ad principem Tyri in Ezechiele dicitur, Hæc dicit dominus deus, eo quod eleuatum est cor tuum, & dixisti deus ego sum, & in cathedra dei sedi in corde maris, cum sis homo & nō deus. Hinc demum post commemoratas tantæ elationis causas inferi, quod tradendus alienigenis esset, spoliandus atque interficiendus. Illorum quoque superbia deo se conferentium fuit, qui primum ab ori-

- Gen. 11**
Turris Babel
ente venientes posuerāt sibi sedē in terra Sānaar. Turrim enim ædificarunt, cuius altitudinem ad cælum vsque educere decreuerant. Tam igitur stulta est superbia, vt etiam nulli mortaliū possibilia præsumat. Inter ædificandū linguis confusi sunt, deinde per orbem dispersi, ita vt neque intelligere alter alterum, neq̃ simul consistere quīuerint. Senacherib Assyrītorum Rex, vt ante est dictum, Deum Israel blasphemare ausus, vna nocte cæsis ab angelo exercitibus, fugere coactus est a mœnibus Hierosolymæ vrbis quam obsederat, & cum Niniuen peruenisset, a filiis fuit interemptus. Balthasar Chaldæorum rex, quia vasis sacris, quæ de Hierosolymis translata fuerant bibit in conuiuio, & idola vana colens laudes dixit dijs, ante manu supra parietem scribente territus, deinde ipsius interpretatione scripturæ, postremo nocte insequente interfectus est. Antiochus Epiphanes & ipse in deum blasphemus, iraque tumens minabatur urbem Hierosolymam supra Iudæorū corpora diruturum se, & quæ habitantium erat locus, facturum vt sit cæsorū sepultura; mox viscerum dolore correptus, ac toto rabefacto corpore sero pœnitens, æquum esse ait, vt homo mortalis deo immortalis sit subiectus; talia fatus vita decessit. de dolore traductus ad acriores gehennæ dolores, inferorumque supplicia, Documento est quod omnino nihil sit regum terræ potestas, si cœlestis regis potentia comparatur, Nō ab simili fine consumptus est Herodes Agrippa. Sedens enim pro tribunali dum concionaretur, magno plausu exceptus dicentium, non humana verba, sed diuina de ore eis fluere; non egit gratias deo, sed laudē illam totam sibi vendicauit, quod deo conferendus videretur, ob hoc ab angelo percussus vermibus scaturire cœpit, ac tam infelici exitu is qui sibi felicissimus videbatur, vitam obiit, adhuc deterius ab immortali verme in inferno carpendus quam a quibus consumptus est. Caius Cæsar (vt Iosephus refert) cultum sibi tanquam deo exhiberi iussit, statuam in Capitolio posuit, se Ioui parē dicticans; deinde in senatu interēptus deus esse desiit,
- Actu. 12**
Herodes
- C. Cæsar.**

ita vt ne hominis quidem in eo facies aliqua superesset
 toto tandem in cineres conuerso. Talibus imprecatur
 Ecclesiasticus, dicens: Contere domine caput principū
 & inimicorum dicentium, non est alius p̄ter nos. Gran
 Eccle. 63.
 dis arrogantia stultaque p̄sumptio, putare se singu
 larem, & ab ijs qui prudenter iudicant, nō ita magni ha
 beri. Vnde p̄ceptum est, Non te extollas in cogitatio
 Eccle. 6.
 ne animæ tuæ velut taurus, ne forte elidatur ȳrus tua
 Eccle. 10
 per stultitiā. Et alibi: Odibilis (inquit) coram deo ē &
 ibidem,
 hominibus superbia. Et rursus: Quid superbis terra &
 cinis? Quid est enim de quo gloriari possit aliquis, nisi
 de sola animi virtute? qui autem gloriatur, in domino
 gloriatur.

Quod sancti quandoque lapsi
 sint per superbiam.
 Caput VI.

Nihil aliud habemus, quod non sit cum brutis cō
 mune p̄ter ipsam animi rationem atque sapi
 entiam. Difficile ē tamen nequando in ipsam la
 bamur mentis elationem, neue aliqua laudis
 cupiditate interdum perstringamur quandoquidē san
 ctissimis quoque viris hoc contigisse, scripturarum mo
 numenta nobis testantur. Peccaui (inquit Dauid) valde
 2. Reg. 23.
 in hoc facto, cum numerare iussisset Israelē & Iudam
 Dauid
 censaque fuissent de Israele octingēta milia virorū for
 tium, de Iuda quingenta milia. Cumque se peccasse fa
 teretur, subiunxit: Sed precor domine, vt transferas inī
 quitatem serui tui, quia stulte egi nimis. Quamuis autē
 cum p̄cūteret, de tribus tamen p̄cū generibus datur
 vnus optio, hoc est, vel septennis famis, vel trimestris
 fugæ persequentibus inimicis, vel triduanæ pestilen
 tiæ. Qua electa septingenta milia virorum, qui eius dī
 tionis erant, morte consumpta sunt. Lugenti & in
 humilitate supplicanti venia tandem data, cessauitq; in
 ternitio ac vastitas plebis. Hic ille gratias agens dixit
 Psalm, 28.
 Audiuit dñs & misertus est mei, dñs factus est adiutor

Ezechias.
Iſa. 39

Apoſtoli.
Luca. 22.

meus. Quoties igitur nos aliquo rege ſucceſſu quicquam efferri contigerit, toties ad nos reuerſi humiliemur, veniamque precemur poenitendo ne forte totam iram effundat deus in obſtinatos, qui vindictam temperat aduerſus poenitentes miſereturque ſupplicibus & ignoſcit. Peccauit & Ezechias rex aliquando erga deum pietate notiſſimus, eleuatum eſt cor eius, poſtquam graui obſidione Aſſyriorum fuit liberatus, additiſque ſint vitæ ſuæ quindecim anni, dato ne id futurum dubitaret ſigno per decem horarum ſpatium retro ducti ſolis, Et tunc quidem iactabundus regis Babylonij legatis oſtentauit omnem domus ſuæ opulentiam, propterea per prophetam audiuit diuitias illas ad Babylonem transferendas una cum liberis nepotibusque ſuis. Sed quoniam ſubmiſit ſe domino, dilata eſt calamitas ad regni ſucceſſores. Ipſe vero mali huius expers deceſſit, non tamen abſque dolore eorum quæ poſt ſe nouerat eſſe ventura. Peccauerunt & diſcipuli Chriſti, orta inter ſe contentione, quis eorum videretur eſſe maior? Sed ab ipſo veræ virtutis præceptore reprehendi ſunt dicente, Gentilium non Chriſtianorum eſſe, ambire honores, & ſe magnificos apparere velle. Vos autem non ſic, inquit, ſed qui maior eſt in vobis, fiat ſicut minor: & qui præceſſor eſt ſicut miniſtrator. Nam quis maior eſt, qui recumbit, an qui miniſtrat? nonne qui recumbit? ego autem in medio veſtrum ſum ſicut qui miniſtrat. Iſ igitur qui præferri alijs concupiſcit, gentilitatem ſapit, qui vero vel in dignitate poſitus, minoribus miniſtrat ea quæ ad conſequendam ſalutem neceſſaria ſunt virtutis præcepta, ſiue ad ſuſtentationem vitæ opportuna ſubſidia, hic Chriſti diſcipulus eſt, humilitate deſectus dignitate præſtans, non quærens quæ ſua ſunt, ſed quæ aliorum.

De ſuperbia diaboli, & ſuperborum damnatione. Ca. VII.

Iob. 41

Ille propterea qui tumide arroganterque ſeſe gerere non deſierit, hic diaboli diſcipulus ſimul & ſeruus erit. Diabolus quippe (vt in Iob legimus) rex eſt ſuper vniuerſos filios ſuperbiæ. Quid autem vilius, deſpectius, miſerius, infelicius quam eius eſſe mācipium, qui & ipſe propter ſu-

perbiam cælo deturbatus lucem amisit, & in infernum
 corruens, tenebris & igni est addictus. Quid inquā di-
 ci aut cogitari fœdus potest quam ut hō ad similitudinē
 dei factus, conditionis suæ oblitus, immundum imite-
 tur spiritum, teterrimam sequatur beluam, immanissi-
 musq; sese subdat serpenti. Qui licet sæuissimus insolē-
 tissimusq; sit, a sanctis tamen, humilibusque dei seruis
 conculcandus & conterendus est in die iudicii, dicente
 Michea propheta: Calcabitis impios, cum fuerint cinis
 sub planta pedum vestrorum in die quam ego facio di-
 cit dñs exercituum, ut videlicet tanto despicabilior ap-
 pareat malignus hic spiritus, quanto arrogantius con-
 tra deum creatorem suum & dominum insurrexit. Di-
 xit enim ut in Isaia est scriptum: Ascendam super fide-
 ra dei, exaltabo solium meum, sedebo in monte testa-
 menti, in lateribus aqilonis, ascendam super altitudi-
 nem nubium, & ero similis altissimo. O insatiabile malū
 superbia, In cælo erat & adhuc altius prouehi cupie-
 bat. Nam supra illud etiam cælum se ascensurum iacta-
 bat, de q̄ dñs: Cælum cæli dño, terram autem dedit filiis
 hoim, supra sidera dei, supra altitudinem nubium: hoc
 est supra oēs angelicas virtutes & potestates. In monte
 testamenti, in lateribus aqilonis, iuxta illud q̄ in psal-
 mo legimus, Mōs Sion latera aqilonis, ciuitas regis ma-
 gni, mons Sion & mōs testamenti sancta ecclesia est, la-
 tera aqilonis in cælo puriora nobis apparent. Ideo sub
 hac metaphora signatur locus in cælesti gloria cæte-
 ris purior atq; sanctior, in q̄ summæ maiestatis princi-
 pale habitaculū ē, illo igitur mens elata & temeraria co-
 gitabat ascendere. Quamobrem ne ibi qdem ubi erat q̄
 uir pmanere. Ad ima terræ corruit: dum se ad fastigia
 usq; cælorum extendit, dñs ei, Quō cecidisti de cælo Lu-
 cifer, qui mane oriebaris. Corruisti in terram. Hoc in eu-
 ang. dñs testat d. Videbam satanam sicut fulgur de cæ-
 lo cadentem. Et Iohannes in Apoc. Vidi stellam de cæ-
 lo cecidisse in terram, & data est ei clauis putei abyssi.
 Idem alibi, Factum est (inquit) prælum magnum in
 cælo, Michael & angeli eius præliabantur cum draco-

Miche. 4.

Isa. 14.

Psal. 47.

- ne, & draco pugnabat & angeli eius, & non valuerunt, neque locus inuentus est eorum amplius in cælo, & proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus & satanas, qui seducit vniuersum orbem & pictus est in terram, & angeli eius cū illo missi sunt.
- Iob. 4.** De quibus in Iob dicitur: Et in angelis suis deus reperit prauitatem. in his videlicet, qui vna cum dracone in profundum deciderunt. Itaque etiam illi, q̄ eum sequuntur superbe & elate se gerendo, & sub potenti manu dei humiliari contemnēdo, eodem loci corruant necesse est.
- Iohel. 2.** Sordet enim vita eorum nauseamque facit domino, qui in superbiam eriguntur, Iohel propheta teste qui ait: Ascendet fœtor eius, & ascendet putredo eius, quia superbe egit. Superborum igitur fœtor ascendit, quia dereliquerunt odorem humilitatis, fragrantiamq; virtutis, & elato incedentes supercilio aduersarij sequuntur vestigia, vt cum eo damnentur in die illa, quando visitabit dominus (vt Isaias inqt) in gladio suo duro & grandi & forti super Leuiathan serpentem veterem, & super Leuiathan serpentem tortuosum, & occidet cetum qui in mari est. Qui enim nunc vel circa aera istum nubilosum vel circa terram hanc mortalium sedem versantur, tunc omnes in barathro tartari terribili arque horrendo cōcludentur. At tu si nolis cum his habere sortem, consortium quoque fuge superborum. Rarum est enim vt quis illorum mores non imitetur, quorum consuetudine vitur. Vnde Psalmista: Superbo oculo (inquit) & insatiabili corde, cum hoc non edebam. Et scripturarum præcipuus illustrator Hieronymus noster: Nihil, inquit, a pueritia magis vitare conatus sum, quam tumentem animum & erectam ceruicem, dei contra se odia prouocantem. Ob hoc quoque superbos fuge, ne forte dum illis iungeris, cum ipsis simul turbine diuinæ vindictæ inuolueris. Qui enim vitiosis libenter copulatur, licet moribus dissimilis sit, fauere tamen vitijs eorum videtur, & sicut a societate malorū non abhorret, ita minime mirum erit, si poenæ quoque eorū particeps efficiat.

De superborum poena.

Qualis autem superborum poena futura sit, praesentia demonstrant. nam si in vita quoque interdum grauissime plectuntur, haud dubium quin multo acerbiora passuri sint post mortem in inferno, nisi decedentium comes fuerit humilitas. id quamquam ex his quae diximus perspicue apparet, addamus tamen & alia quaedam de scripturis, ut quo plures aduersus vitium istud sententias didicerimus, in euitando efficiamur diligentiores. Per Isaiam superbis minatur dominus, dicens: Quiescere faciam superbiam infidelium, & arrogantiam fortium humiliabo. Et per Ezechielem: Adducam (inquit) pessimos de gentibus, & possidebunt domos eorum, & quiescere faciam superbiam potentium, & possidebunt sanctuaria eorum. Utinam non de nobis ista exponi queant, quorum infideles Turci vicos, oppida, prouincias occuparunt, aras focosque prophanantes, nullo die cessant in reliqua Christianorum regna debacchari, captiuos abducere, pecora depradari, vastare agros caedibus grassari, & in nomen Christianum magis quam dici queat impie furere. Hoc perpetuo flagello nostra percutit superbia, & tamen adhuc humiliari negligimus. Infidelium arma sine intermissione sauiunt, & sauiendo prosperantur: quia Christiani principes inter se dissident, inter se digladiantur; & cum iunctis viribus communi periculo simul occurrere deberent, id agunt, ut facilius quicquid reliquum est Christiani imperii, dissipetur, & in impiam infidamque gentis veniat potestatem. Ceterum si quis hanc quam imminere cernimus calamitatem effugerit, & tamen scelere atque superbia sese efferre non desierit, nequaquam illam multo horribiliorem aeternam effugiet, quam futuram Malchias denunciat dicens: Ecce dies veniet succensa quasi caminus, & erunt omnes superbi & omnes facientes impietatem stipula, & inflammabit eos dies veniens, dicit dominus exercituum: quae non relinquet eis radicem & germen, id est ullam conuersationis pristinae spem. dicitur enim eis,

Isaia. 13.

Ezech. 7.

Malac. 4.

Hierusalē.
Isa. 26

Luc. 19

Babylon

Ierc. 26

Isa. 47.
Isa. 13.

Ite maledicti in ignem aeternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Ut videlicet superbi homines cum ipsis superbiae spiritibus crucient simul, omnes prorsus gescendi expectatione sublata. Plurimi tamen & animi in hoc seculo magnis afficiuntur incommodis atque angustiis, quod vel ipsorum superbia castigata submittat ceruices, vel aliorum terrore in humilitatem conuertatur. Quem superbum tunc non terruit Hierosolyma, vel cum olim a Chaldaeis euerfa est, vel cum postea a Romanis? De qua Isaias prophetauit, dicens: Dominus deus fortis incuruabit habitates in excelsis, ciuitatem sublimem humiliabit, humiliabit eam usque ad terram, detrahet eam usque ad puluerem. Postremo a saluatore coarguta quod occideret prophetas, & ad se corripiendam missos lapidaret, audit, Ecce inimici tui circumdabunt te vallo, & coangustabunt te vndique, & ad terram prosternent te & filios qui in te sunt & non relinquent in te lapidem super lapidem. Quem arrogantem non pauefecit Babylon a Medis Persisque destructa? quod quidem immanitate eius atque superbia offensus dominus futurum praedixit, cum ait: Visitabo super regem Babylonis, & super gentem illam iniquitatem eorum, & super terram Chaldaeorum, & ponam illam in solitudines sempiternas. Hanc & Isaias lugere videtur, dicens. Descende, sede in puluere filia Babylon, sede in terram non est solium filiae Chaldaeorum. Idem alibi. Et erit Babylon, inquit, illa ciuitas gloriosa, in regnis incluta, in superbia Chaldaeorum subuersa, sicut iubuertit dominus Sodomam & Gomorrham, non habitabitur usque in finem, & non fundabitur usque in generationes & generationes. Chaldaeorum haec metropolis erat, inter septem mundi spectacula a scriptoribus numerata, tanta aedificiorum magnificentia, ut pene incredibilia sint, quae de illa narrantur. Muris coenclibus cincta, Semiramis reginae opus, cuius ambitus (ut Herodotus prodidit) sexagintaquatuor millium passuum erat, ut Strabo, trecentorum & octoginta stadiorum, quod pene idem est. Multo Babylone maiorem fuisse Ninum aiunt, quam nos Niniuen dici-

mus, cuius ambitum trium dierum itinere constitisse, Ionæ prophetæ liber testatur. quam cum ille subuerten-
dam prædixisset, Niniuitæ pœnitentiæ humilitate ve-
niam impetrarunt. Postea vero cum ad pristinas super-
biæ sordes reuerterentur, qd ante timuerāt, passi sunt
a Cyaraxe Medorum rege, regnante Hierosolymis Io-
sia filio regis Amon a seruis interempti. De ista Nini-
uæ vastatione prophetauerat Zacharias, dicens: Humi-
liabitur superbia Assur. Et Sophonias. Extendet domi-
nus manum suam super Aquilonem & perdet Assur, &
ponet speciosam in solitudinem & in inuium, & quasi
desertum. Paulo post. Hæc est (inquit) ciuitas gloriosa
habitans in confidentia, quæ dicebat in corde suo, ego
sum, & extra me non est alia amplius, quomodo facta
est in desertum, cubile bestiæ? Igitur vt taceam Moabi-
tas & Ammonitas, & quosdā alios potentia atq; opibus
quondam claros, ob hoc ipsum superbiæ crimen pene
deletos, omnes terrarum dominos hortor, cum talia
legerint de his, qui ipsis fortiores, opulentiores, viro-
rum armorumq; & rerum omnium copia maiores exti-
tere, tam subito cecidisse, ne sibi insolenter superbeq; cō-
fidant, sed summi dei scita legesque contemnere metu-
ant, semperq; meminerint, solo illius nutu cælum ter-
ramque posse deficere, qui solus vt essent potuit facere.
Non eos extollat successus rerum, non erigant contra
inimicos victoriæ, non inflat imperij ampliatio. Audi-
ant psalmistam domino dicentem. Non enim in gladio
suo possederunt terram, & brachium eorum non salua-
uit eos, sed dextera tua & brachium tuum & illumina-
tio faciei tuæ. Nunquid igitur qui dare potuit, non po-
terit auferre cum voluerit? Nunquid quisquam valebit
resistere illi terribili, qui aufert spiritū principum, ter-
ribili apud reges terræ? Erit, inquit Isaias, for-
titudo vestra vt fauilla struppæ, & opus vestrum qua-
si scintilla, & succendetur vtrunque simul. Poten-
tissimus olim fuit Ozias Iudææ rex, Geth oppi-
dum destruxit, Iamnam & Azorum ædificauit, do-
muit Palestinos, Ammonitas pendere vctigal coegit,

zach. 10

Soph. 2

Ibidem.

Psal. 43.

Psal. 75

Isai. 1.

Ozias.

2. Par. 26

erat exercitus eius duorum millium & sexcentorum principum, & sub his trecenta & septem millia viroꝝ bello fortium. Cum tamen insolenter elatus, & templum ingressus adolere incensum vellet, quod officium sacerdotum erat, continuo lepra perfunditur, redditurq; ineptus curæ & gubernaculo regni. In eius locum sufficit filio, vitam morte acerbiorē duxit. Sic igitur oculos superbiorum humiliat dominus: sic superbi ascendunt usq; ad cælos, & descendunt usq; ad abyssos; sic humiliat dominus peccatores usque ad terram. Excelsi ergo statura (vt Isaias ait) succidentur, & sublimes humiliabuntur. Iterum ait: Dominus exercituum cogitavit hoc, vt detraheret superbiam omnis gloriæ, & ad ignominiam deduceret vniuersos inclytos terræ. Et rursum: Væ inquit, coronæ superbiæ ebrijs Ephraim, & flori decidenti gloriæ exultationis eius. Quid est enim aliud humanæ potentiæ ostentatio nisi florum gloria, mane flores, vespere arescens ac defluens, & omnem penitus amittens decorem. Nullum terræ regnum perpetuum, neq; diuitiæ stabiles, neq; honor firmus. Cuncta caduca, fragilia, varia atq; mutabilia; in quibus hominum superbia dum caput attollere nititur, dum se stare putat, corrui. Hoc est illud seremiæ lumbare, quo cum se pcingere vellet, nequiu. Computruerat enim, & nullam vsui aptum erat, atq; hinc captata occasione dominus. Sic, inquit, putrescere faciam superbiā Iuda, & superbiam Hierusalem multam. Nemo igitur superbiat, quia omnipotens est qui auersatur superbos. Vnusquisq; humilietur, quia deus est qui humilibus dat gratiam dicente Baruch, ppheta: Constituit deus humiliare oēm montem excelsum & rupes penes, & cōualles replere in æqualitatem terræ. Dicente etiam deo ipso in Ezechiele ppheta, Ego dñs humiliavi lignū sublimē, & exaltaui lignū humile, & siccaui lignū viride, & frōdere feci lignū aridum. Hoc idem alijs v̄bis exp̄ssum est in euangelio, vbi dicitur, Omnis mons & collis humiliabit, & omnis vallis implebitur. Et iterum, Dispersit superbos dominus mente cordis sui, deposuit potentes de sede &

Isai. 10

Isai. 23

Isai. 28

Jerem. 13

Baruch. 5

Ezech. 17

Luc. 3

exaltauit humiles. Esurientes impleuit bonis, & diuites dimisit inanes. Cæterum ibi quoq; terribiliter minatur superbis dominus, vbi ait, Et tu Capharnaum, nunquid vsq; in cælum exaltaberis? vsq; in infernum descendes, vt videlicet pœna delicto respōdeat, & quanto quis altius erigitur, tanto inferius labatur & corrumpatur. Hinc est ille angeli in Apocalypsi clamor, Quantum glorificauit se, & in delictis fuit, tantum date illi tormentum & luctum. Et cum hæc ita sint, nonne fidelissimo cuiq; ab arrogantia, fastu, atq; superbia maxime ab horrendum sit & enitendum, vt humilitatem, mansuetudinem, humanitatemq; sequatur? Id demum ita seruare poterit, si in omnibus ei qui omnibus præsidet, parebit. Quam rem vt impensius præstet, nunc de ipsa obedientiæ virtute tractationem spiritu sancto fauente aggrediemur.

Mat. 18

Apoc. 18

De obedientia deo præstanda.

Caput

IX.

Primum omnium deo obediendum est, deinde aliis propter deum. Nemini autem in eo gerendus mos est, in quo offenditur deus. Omnia extrema prius perpetienda sunt, quam contra dei iussa, mandata, leges aliquid agendum. Nec vnquam dubitandum, quin illud bonum æquumq; sit, quod iussum a deo atq; constitutum fuerit. Cuius vnus sapientia nunquam errat, & bonitas nunquam a sui perfectione defleuitur. Cuicumq; igitur ita vt oportet de deo persuasum fuerit, non inquireret quare sic aut sic aliquid ille iubeat siue mandet, sed tantum quod imperatum est, id persequi atq; perficere curabit. Abraham filium immolare iussus, non respondit quod in illo sibi promissum esset semen, quod in illo benedicendæ erant gentes. Credidit enim cuncta euentura quæ deus promiserat, etiam ipso mandato, in quo promissa ista implenda erant. Ideo tacitus maturabat quod iussum fuerat, perficere. Deniq; filium vnigenitum vnice dilectum, vt deo obtemperaret, suis interfecisset manibus, nisi is qui iusserat, rursus in

Gen. 22

Samuel.

1. Reg. 15.

1. Efd. 10.

Isaia. 20

Isaias.

Apostoli.

Actu. 5.

Iohan. 14.

hibuisset. Sic pbatus, cum vnus tm esset genitor, oim in
 Chro credentium constitui meruit pf. stellas numerare
 iubetur, in eaz comparatione filios habiturus. Amale
 chitas regem Samuel, ppheta in frustra discidit, cui vi-
 cto Saul rex pepercerat. maiorisq; pietatis exemplum p
 buit Samuel, quia homini no pepercit, vt deo obediret.
 a Saule aut tollit regnum, & alteri dat, quia illum quem
 iussus erat interficere, viuere permisit. No itaq; pius, sed
 impius e habendus, qui dñi transgreditur legem, vt ser-
 uo indulgeat & blandiatur, magisq; homine offendere
 metuit, mortale, fragilem, caducū q̄ deum immortalem
 eternū, oimipotentē, omniū q̄ vbiq; sunt opificem, oim
 dñi mac moderatorē. Quid vxore, qd liberis in vita cha-
 rius? legimus tm illos qui de Babylone cū Edra sacerdo-
 te postliminio redierāt, cū didicissent ex lege diuinanō
 licere sibi alienigenis mulierib. copulari, cū illis q̄s duxe-
 rāt, diuortiū fecisse, ac de ip̄is genitos abdicasse. Vincere
 em debet oem erga alios amoris affectū sola deo parēdi
 atq; obsequendi sedulitas. Quē pfecto si nobis cōtigerit,
 nullus hominū timor obstabit, nullus pudor, quin aga-
 mus, quicquid vel a domino, vel a pontifice vel a colle-
 gū nostri pæposito iniunctum fuerit. Non timuerunt
 sancti prophetæ magnos reges coram arguere, neque
 populo plebiq; aduersa denunciare, cum a domino mit-
 terentur. Non erubuit Isaia deposito quo indutus erat
 cilicio nudus per urbem incedere, & regum necessitudi-
 ne nobilis pudendum de semetipso detectis naribus spe-
 ctaculum publice præbere, quia ille qui super omnes
 est iusserat, vt per hoc Aegyptum & Aethiopiam ab
 Assyrijs despoliandam significaret. Magno igitur
 animo omnibus in rebus diuinæ optemperandum ē
 iussioni. Contempserunt Apostoli impiorum contume-
 lias, verbera, minas omnes: & cum compellerentur ne
 Christum prædicarent, responderunt, deo magis quam
 hominibus obedire oportere. Et nisi domino nostro o-
 bedierimus, ne diligere quidem illum conuincemur. Si
 diligitis me, inquit, mandata mea seruate. Et iterum:
 Qui habet mandata mea & seruat ea, ille est qui diligit

De charitate Liber VII 475

me. Idē rursū ait. Qui non diligit me, sermones meos non seruat. Mentis igit q se deū diligere dicit, & qd ille imperauit, hoc exeq negligit. Quod ybis profiteris, operibus cōproba, & quod promittendo iactitas, verū esse obediendo oñde. Ad testandā erga deum charitatē nihil magis necessarium est, q ipsa obedientiæ ytus, vt videlicet facere studeamus quod ille imperat, & eo qd prohibet abstineam⁹. Cuncta qcuncq sunt, autorē suū agnoscunt, & ei obtemperant. Cælum, terra, mare, volucres, pecora, pisces, nec animantia tm, verum etiā inanimata eandem naturam seruant, quæ illis ab initio est collata, & nunq ordinem suū, quem a conditore acceperunt transgrediunt. Vnde psalmista dñm alloquitur & ait. Fundasti terram & permanet, ordinatione tua p seuerant dies, qm oia seruiunt tibi. Et in alio psalmo dicitur. Ignis, grādo, nix, glacies. spūs p ocellarum, quæ faciunt ybum eius, montes & omnes colles, ligna fructifera & omnes cedri. bestia & vniuersa pecora, serpentes & volucres pennatæ. Cuncta igitur quæ subsistunt, ybum dei faciunt, bruta vtq ratione carentia, sensibilia atq insensibilia, & nos qs ille intellectu donauit, veritatis cognitione illuminauit, æternis bonis dignos reddidit, non faciemus Creatori, redemptori, saluatori nro non parebimus? Non ille nra indiget obedientia, sed nos illius indigemus imperio, qui deo imperat aliqd, vt bona conferat obediētib⁹. Quæ aut his q obediunt conferenda sunt, obedire nolentes mereri non poterunt. Qualia yō & qta sint obedientium bona, docebo, si prius quibus post deum obediendū sit, viderimus.

Quorum imperio parendum sit.

Cap. X.

Omnibus illis qui nobis iure præsunt, obedire nos oportet, dummodo id iubeant, quod diuinæ non aduersatur iussioni, neque eorum qui præsidiis præsunt imperio. Vt semper maiori bus honor deferatur in obediendo, dicente Apostolo. Rom. 13.
 Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit,

Tit. 3.

Mat. 10

Eph. 6.

non est enim potestas nisi a deo, quæ autem sunt, a deo ordinata sunt, itaque qui resistit potestati, dei ordinationi resistit, qui autem resistunt, ipsi sibi, inquit, damnationem acquirunt. Quoties ergo imperatum est, quod potestati quæ a deo est, cõuenit, parere debemus ut deo. At vero cum male, impie, iniuste aliquid iussum fuerit, inalignitati eius qui iussit resistendum est, neque quod fieri voluit faciendum. Talis quippe iussio nequaquam sequitur ordinem a deo datæ potestatis, sed eius qui abutitur potestate, prauitatem atque nequitiam. Idcirco idem apostolus ad Titum scribens non satis habuit dicere. Admone illos principibus & potestatibus subditos esse, dicto obedire, sed subiunxit, ad omne opus bonum paratos esse. Cum itaque potestas aliquid iusserit, subditi mentes mature perpendat, utrum bonum an malum sit quod iubetur, si bonum fuerit, pareat: si malum parere caueat ne deum offendant, quod si nec bonum nec malum videbitur, perinde ac si bonum esset obtemperet. Satis est enim si malum non est quod iubetur. Bonum autem etiam si iussum non fuerit, agere expediens erit. Bene enim agendo mala iubentem poteris contemnere. Vis, inquit, non timere potestatem, bene fac. Fieri quidem potest ut potestas male officio suo fungens aduersus innocentem sæuiat, sed dominum audiuius dicentem. Nolite timere eos qui occidunt corpus, animam autem non possunt occidere, sed cum potius timere, qui potest corpus & animam perdere in gehennam. Quid nocuit sanctis tyrannorum impietas deos eorum contemnentibus? Quibus illi vitam hanc breuem & caducam abstulerunt, ipsi deus dedit stabilem & æternam. Quos illi supplicis affecerunt, eos deus perennis gloriæ immensique gaudij corona insigniuit. Igitur sicut recta honestaque iubentis præsidis imperium totis viribus exequi debemus, ita iniqua turpiaque imperantis minas intrepide contemnere. Sed rursus apostoli præceptum est. Serui obedite dominis carnalibus cum timore & tremore & synceritate cordis vestri, sicut Christo, non ad oculum seruientes, quasi hominibus placentes, id est laudem, fauorem

De charitate Liber VII. 475

hominum aucupantes, sed vt serui Christi facientes voluntatem dei ex animo, seruientes sicut domino & non hominibus. Dominis igitur fideliter vt deo seruiedum est, prompteque obtemperandum, quamdiu iussa eorum cum dei concordent voluntate, nec ab æquo honestoque videantur discrepare. Et si carnalibus dominis tanta animi solitudine obediendum sit, quanto magis domino spiritali, qui animarum nostrarum curam gerit, & illa cluntaxat iubet quæ magis ad consequendam pertinet salutem? Recte itaque hortatur nos Apostolus & ait. Obedite præpositis vestris & subiaceite eis, ipsi enim perui-
gilant, quasi rationem pro animabus vestris reddituri Pontifici maximo ante alios parendum est, Christi enim vicem gerit in terra. Deinde ab illo vt nostro conuentui præsentis constitutis, omnibus denique qui ex eius autoritate ius habent, quod volunt nobis imperandi, vt deo erit obediendum, semper tamen habita superiorum ratione, ne forte dum minoribus obedimus, eos
gibus & ipsi obedire debent offendamus. Deinde parentibus nostris obedire nos & natura suadet, & diuina lex iubet. Vnde apostolus. Filii, inquit, obedite parentibus vestris in domino, hoc enim est iustum, honora patrem tuum & matrem tuam, quod est mandatum primum in
pmissione, vt bene sit tibi, & longæuus sis super terram. Non utique super hanc terram, in qua & obediens possunt cito mori, & inobedientes diu viuere, sed super
illam de qua propheta dixit. Credo videre bona domini in terra viuentium. Quod etiam filiis Ionadab a domino promissum fuisse credimus. Vt enim præceptum patris perficerent, vini potu abstinabant, & meruerunt audire domino dicente. Non deficiet vir de stirpe Ionadab filii Rechab stans in conspectu meo cunctis diebus
Tunc autem conspectum domini merebimur, cum totius obedientie nostræ vnus finis fuerit, vt videlicet hominibus obediendo deo placeamus. Qui enim ideo alicuius iussis obtemperant, vt ab eo mercedem capiant, mercenarii sunt, & qui parent metuendo, ne quid mali patiantur, serui sunt. Is vero qui neque spe præmii,

Hebr. 13

Eph. 6

Psal. 26

Filii Ionadab
Iere. 35

neq; timore supplicij, sed solo dei amore se subijcit ad
 obediendum alijs, non mercenarius neq; seruus est, sed
 potius filius patri æterno perpetua charitate deuinctus.
 Atq; ideo quidem voluntarie seruit, sponte obtempe-
 rat, nihil in quo deo gratificari se censet, agit inuitus.
 Hic certe cum psalmista sancto concinere poterit. Vt fa-
 ciam voluntatem tuam deus meus volui. Tunc demum
 vera perfectaq; obedientia est, cum nostra voluntas ex
 dei pendet voluntate. Cum videlicet quod ipse præci-
 pit, facimus, non quod caro ad malum prona suggerit.
 De isto obedientiæ genere est dictum. Melior est obedi-
 entia quam victimæ, & auscultare magis quam offer-
 re adipem arietum. Et alibi. Sacrificium salutare est, at-
 tendere mādatis, & discedere ab omni iniquitate. Quo-
 niam autem nihil mali est, quod lex diuina non prohi-
 beat, neq; boni quod non imperet vel præcipiat, omni-
 um prorsus abstinentia vitiorum, omniumq; exercita-
 tio virtutum obedientia est, ita vt ne fidei quidem sa-
 cramenta proderunt nobis, nisi ipsam obedientiæ co-
 luerimus virtutem. Vnde gentium apostolus Paulus,
 Circuncisio inquit, nihil est, & præputium nihil est, sed
 observatio mandatorum. Et Iacobus apostolus. Fides si
 non habeat opera, mortua est in semetipsa.

Psal. 39

1. Reg. 15.

Eccl. 35

1. Cori. 7.

Iacob. 2.

De obedientium præmio Cap. XI.

Proue. 1.
Eccl. 8.

Isai. 1.

Videamus nunc quæ nam bona pollicetur obedi-
 entibus dominus. Obediens inter aduersa secu-
 rus est, dicente dei sapientia. Qui me audierit,
 absque terrore quiescet, & abundantia perfruetur, ma-
 lorum timore sublato. In Ecclesia ste quoque dicitur.
 Qui custodit præceptum, non experietur quicquam
 mali. Iusti enim & aduersa bene cedunt, dum ea feren-
 do superant. Huic simile est quod in Isaia loquitur do-
 minus, & ait. Si me audieritis, bona terræ comedetis.
 At vero apostoli & sancti martyres quos obedientes

De charitate Liber VII. 477.

fuisse negare non possumus, angustias, persecutiones, & supplicia passi sunt, quomodo ergo bona terræ comederunt, cum tribulationes in vita tolerarint? Bona igitur terræ illa esse reor, quæcunque nobis materiam præbent exercendæ virtutis. Multa autem vulgo bona putantur, quæ potius mala sunt, quia peccandi occasionem licentiamque suppeditant, ut sunt diuitiæ quæ luxuriam alunt, & dignitates mundi atque honores, quæ superbiam fomenta sunt. Post hæc in eodem propheta dominus ait ad domum Iacob, Vtinam attendisses mandata mea, facta fuisset sicut flumen pax tua, & iustitia tua sicut gurgites maris. Sed quæ pax erat discipulis Christi, quibus ipse dixit. Ite, ecce ego mitto vos velut haenos inter lupos. Item, Inimici vobis manus suas & persequentur, tradentes in synagogas & custodias, trahentes ad reges & præfides propter nomen meum. Postremo ait. Eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum. Quæ est igitur pax ista, quæ obedientibus promittitur, si Christi discipulis non pax sed odia hominum offeruntur. De interiori ergo pace intelligendum est, quoniam obedientes mandatis non perturbantur animo, sed semper in spe futuri boni conquiescunt, ac tanto magis iustitiæ operibus proficiunt, quanto minus præsentibus bonis deliniuntur. Longævitas etiam promissa est dicto audientibus, quam quidem beatioris vitæ æternitatem interpretari possumus. Nulla enim felicitas est, in hac lachrymarum valle diu commorari. Illa ergo dierum longitudo quæ finem non habet, ipsis qui obediunt proponitur, dicente ad Salomonem dominus. Si ambulaveris in viis meis, & custodieris præcepta mea & mandata mea, sicut ambulavit pater tuus, longos faciem dies tuos. Victoria quoque adversus inimicos obedienti spondetur in Levitico, ubi cuncta eis ex sententia successura recensentur, qui dei mandata observaverint, atque inter multa. Persequimini, inquit, inimicos vestros, & corruent coram vobis, eadem repetuntur in Deuteronomio. Et in Paralipomenon libro legimus, Amasiam regem I V D A cum Syris congressurum

Isa. 48.

Luc. 10

Luc. 21.

3. Reg. 3.

Leu. 26

Deut. 7

2. par. 25.

Amasias.

- centum talentis centum milia militum conduxisse, deinde ut viri dei iussis obediret, dimisisse conductitios, & cum paruo suorum numero ingentes hostium copias fudisse victoriaque potitum. Itaque qui cum paucis vicit, victus cum multis fuisset si non obedisset. Dei quippe est (ut ibidem dicitur) & adiuuare & in fugam conuertere. Quia in psalmo ait: Si populus meus audisset me: Israel si in vijs meis ambulasset, pro nihilo forsitan inimicos eorum humiliassem, & super tribulantes eos misissem manum meam. Præterea in Prouerbis est dictum: Vir obediens loquitur victoriã. Porro præstantissima victoria illa est, qua spiritales pro sternuntur nequitiæ, caro inimica spiritui, & utriusque diabolus, a quibus vici pernitiosissimum quidem est. Cæterum hos etiam facile subiugabimus, si obedientiæ sanctæ armis muniti fuerimus. Discant nunc reges terræ cui & ipsi parere debeant. Regni stabilimentum est observatio mandatorum dei. Sic enim ait dominus ad Hieroboam: Si audieris omnia quæ præcepero tibi, & ambulaueris in vijs meis, & feceris quod rectum est coram me, custodiens mandata mea & præcepta mea, sicut fecit Dauid seruus meus, ero tecum, & ædificabo tibi domum fidelem quo modo ædificaui Dauid domum, & tradam tibi Israel.
- 2. Reg. ii.** Ad Iehu quoque regem Israel locutus est: Quia studio se egisti quod rectum erat & placebat in oculis meis, & omnia quæ erant in corde meo fecisti contra domum Achab, filij tui vsque ad quartam generationem sedebunt super thronum Israel. Magis tamen necessarium est hominis regnum, nosse seipsum regere, et animi motibus cum ratione imperare. Nec mirum quod obedientiæ merito regna conseruentur, quandoquidem nihil est, quod obedientium precibus denegetur. In psalmo legimus:
- Psalm. 98.** Moyses & Aaron in sacerdotibus eius, & Samuel inter eos qui inuocant nomen eius, inuocabant dominum, & ipse exaudiebat eos: in columna nubis loquebatur ad eos. Quare autem hæc continuo subiunxit, Custodiebant te sermonia eius, & præceptum quod dedit illis. Eadem
- 1. Iohan. i.** Iohannis apostoli sententia est in epistola dicentis, Quic

quid petierimus accipiemus ab eo, quoniam mandata eius custodimus, & ea quæ sunt placita coram eo, facimus. Obedientia postremo facit, ut inter amicos & discipulos Christi censeremur, postea tandem cum Christo quæque beati futuri, Vos, inquit, amici mei estis, si feceritis quæ præcipio vobis. Alibi autem ait: Si manseritis in sermone meo, vere discipuli mei eritis. Vis audire maius his? Quicumque fecerit voluntatem patris mei qui in cælis est, ipse meus frater & soror & mater est. Ad beatitudinis autem promissionem pertinet, quod in Ieremia clamans ait: Audite vocem meam, & ero vobis deus, & vos eritis mihi populus, & ambulate in via quam mandavi vobis, ut bene sit vobis. Hoc aptius discimus in euangelio dicente salvatore: Si quis sermonem meum servauerit, mortem non videbit in æternum. Et iterum: Oves meæ, inquit, vocem meam audiunt, & ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego vitam æternam do eis, & non peribunt in æternum, & non rapiet eas quisquam de manu mea. Cauillabitur aliquis et dicet, Deo et Christo obedientibus talia promittuntur, non his qui episcopis vel sibi præfectis parent. Audiat ergo ipsum dominum ad illos quibus ecclesiam commendabat dicentem, Qui vos audit, me audit, & qui vos spernit, me spernit, qui autem me spernit, spernit eum qui misit me. Deo igitur patri te o monache obedisse existima, cum seniori tuo obedieris, & bonorum quæ hactenus dicta sunt, te compotem fore spera, securitatis, pacis, iustitiæ, longæuitatis, victoriæ, regni, exauditionis, cum Christo amoris, in deo beatitudinis.

Iohan. 15.

Iohan. 8.

Mat. 15

Iere. 7.

Iohan. 8.

Iohan. 10.

Luc. 10

De inobedientiæ poena.

Cap. XII.

ET cum tot bona obedientium sint, haud dubium quin totidem mala eorum, qui obedire contemnunt, habeantur. Ex his aliqua nunc breuiter perstringenda sunt, quæ diligentius ad obedientiæ opus accingamur, cum cognouerimus quæ acerbè contumacium atque proteruorum inobedientia plectatur. De illis qui

- Gen. 3. mandata dei contempserunt, primi Adam & Eua de paradiso eiekti, laboribus, miserijs, morri subduntur, non solum ipsi, sed etiam omnis eorum posteritas penitus perisset, nisi pro illorum inobedientia Christi saluatoris obediētia satisfecisset. Israelitico populo exitio fue-
 re gentes, quas domino deleri iubente, ipsi per inobedi-
 entiam reseruarant, neq; vt iussi fuerunt interfecerant
 1. Reg. 15. Regnum Iudææ a Saule ad aliam transferi domū: quia
 1. Reg. 31. contra mandatum dñi Agago Amalechitarū regi capto
 3. Reg. 13. pepcit, mox enim ipso a Palæstinis victo atq; interem-
 pro, David dñi iussu rex creatus est. Propheta missus in
 Bethel vt aduersa denuntiaret domui Hieroboam, & an-
 teq; Hierosolymam redisset, ne quid gustaret iussus, co-
 medit & bibit; cumq; iter suū arripuisset, a leone oppres-
 sus in via, suffocatur, dicente dño: Qm̄ non obedisti ser-
 moni meo, non infereris in sepulchrū patrū tuorū. Ana-
 themate interdictum fuerat, ne quis Hierichuntē solo
 3. reg. 16. æquatā rursus erigeret. Ahīel de Bethel qm̄ id præsum-
 4. reg. 17. psit, vna cum liberis repentina morte sublatuſ est. In
 Isa. 45. Assyrios qui Samariæ resederant, leonū feritas grassa-
 batur, quia deum Israel contempserant. Idcirco in Isaia
 dicitur: Væ qui cōtradicit factori suo, & in euāgelio ipse
 Ioha. 12. factor noster ac dominus: Qui spernit me, inquit, & nō
 recipit v̄ba mea, habet qui iudicet eū, hoc est, condem-
 net, iuxta illud. Linguis suis dolose agebāt, iudica illos
 deus, & in multis alijs scripturæ locis iudicare positum
 est, p̄ damnare. Sedechias etiam quem Nabuchodonosor
 victis Hierosolymis regem constituerat, domino non
 Ierem. 37. obediuit, neq; serui eius, neq; populus terræ, & a rege
 q; defecit. ob hoc Chaldæi capta vrbe, ipsoq; cū suis cō-
 phenso, & ad regem perducto, liberos eius trucidarunt
 & ipsi oculos eruerunt, atq; catenis vinctum Babylonē
 vna cum reliquis omnibus abduxerunt. Tanta illi cala-
 mitati fuit, domini monitis non obedisse. Cæterū non
 minoris criminis reus est, qui non paret illis, qui a deo
 destinantur vel constituuntur, vt instruant nos aliquid
 ac doceant, siue vt p̄sint nobis atq; imperent. Hi sunt pri-
 mo angelici de cælo spiritus, deinde p̄sides, p̄phetæ,

De charitate Liber VII 481.

principes, genitores, mariti, & omnes qui vel publico vel priuato iure præferuntur atque præstant. Angelis Gen. 19 non obediuit vxor Loth, cum de Sodomis fugerent, admonita enim ne post se respiceret, respexit, & conuersa est in statuam salis, non quod ipsa sapiens esset (sal enim sapientiam designat) sed quod alijs ad cauendum inobedientiæ vitium sapientiam ministraret, suo casu omnes deterrendo. Pontifici autem & principi dicto audientes non fuere illi, quos vlcersi volens dominus ait, Separetur omnis multitudo a tabernaculis Choræ, Da Numer. 16 than & Abiron, quoniam vocati a Moyse & Aaron, responderunt, non venimus. Tunc illi viui terræ hiatu absorpti sunt. In lege quoque qui noluerit exequi sacerdotis imperiū, morte affici iubetur. Et in euangelio nō Matth. 18 acquiescens iussis ecclesiæ, pro ethnico habendus est & publicano. Apostolis item præcipit dominus, dicens: Quicumque non receperit vos, neque audierit sermo- Mat. 10. nes vestros, exeuntes foras de domo vel ciuitate, excutite puluerem de pedibus vestris: Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorum & Gomorrhæorum in die iudicii quam illi ciuitati. Hi quippe qui prædicationes audierunt, miracula viderunt, religionē receperunt, si carni magis quam spiritui obsequentes fuerint, grauius punientur, quam illi quibus non est prædicatum Prophetis etiam vel doctoribus, pbatis ac sanctis, qui nos recte atque fideliter instruunt, nolle obedire dam- 3. Reg. 20. nabile est. Quendam dum iter ageret, & propheta iubenti vulnus infligere recusaret, p̄tinus leonis morfi- bus pemptū legimus, qd futurū ip̄e ppheta docuerat d. Quia noluiſti audire vocē dñi, ecce recedes, & percuti- et te leo. Ad loam regem & populum Iuda, q̄a post gen- 2. Par. 24. tilium ritum conuerſi fuerāt, mittebat dñs pphetas vt reuenterentur. Tantū autem abſuit vt obedirent. vt eti- am ad ſe miſſis necem inferrent. Etenim Zachariam Io- iadæ ſacerdotis filium prophetantem lapidibus i atrio templi obruerunt, rege ipſo iubente. Sed nō multo poſt maxima pars illorum in plio a Syris proſtrata, & rex a ſeruis ſuis domi interēptus p̄nas dedere. Amasias rex 2. Par. 29.

- Iuda cum obediuit prophetæ, de hostibus triumphauit, cum obedire noluit, victus est. Deinde suorum etiam in fidijs exceptus atque peremptus. Et nos profecto si nostris prophetis, id est, diuini verbi præceptoribus non paruerimus, deo vlciscente perire necesse erit. & isti qui nunc nostræ salutis consultores sunt, in die iudicii erunt accusatores. Cecinimus vobis dicent, & non saltastis, lamentauimus, & non planxistis, neque virtutis exhortationes admittendo, neque post peccatum poenitentiam suscipiendo. Dominis præterea siue præfatis non iniqua iubentibus obtemperare nolle perniciosum est. Saulis regis filius Ionathas, nescius regis edicti, quo cautum erat, ne quis prius aliquid gustaret, quam cum inimicis confingeretur, de fauo mellis casu reperto comedit, & cum ob hoc regi de euentu belli consulenti dominus non daret responsum, Ionathas morti addicitur, sed quoniam ignoratione excusabatur, populo intercedente liberatus est. Quod si etiam ignoranter peccanti irascitur deus, quanto magis ei qui sciens prudensque delinquit, & præsidium suorum contumaciter spernit imperia? Spernenda tamen sunt, si impia fuerint, sicuti fuere Pharaonis regis, cum obstetricibus imponeret, vt Hebræarum mulierum masculos fœtus inter obstetricandum præfocarent, quibus (vt ait scriptura) quoniam regi non paru erunt, benefecit dominus. Cum enim illicita iubentur, tunc deo, non hominibus erit obediendum. Parentibus quoque non in honesta imperantibus obsequium obedientiamque denegare, mortiferum habetur, iubente lege filiū contumacem, proteruum, monita patris & matris non audientem, lapidibus obrui. Ad hæc si longitudo vitæ promittitur reuerenti patrem ac matrem, nonne mors manet illum, qui per inobedientiam parentes offendit? Vnde Salomon in Prouerbijis ait. Qui affligit patrem & fugit matrem, ignominiosus erit & infelix. Vxor etiam si mariti iussionibus non indignis renuerit obtemperare, peccabit. Cui a domino est dictum, Sub viri potestate eris, & ipse dominabitur tui. Hoc Paulus Apostolus 1. Cor. 11. affirmat ad Corinthios, dicens, Omnis viri caput Christi
- Matt. 11.
1. Reg. 14
- Exod. 1.
- Deute. 21.
- Prou. 19.
- Gene. 3.
1. Cor. 11.

stus est, caput autem mulieris vir. Et ad Ephesios: Mulieres viris suis subditæ sint sicut domino. Et ad Colossenses: Mulieres, subditæ estote viris, sicut oportet in domino. Idem astruit ipse Apostolorum princeps Petrus: Et mulieres (inquit) subditæ sint viris suis. Certe non aliam ob causam ab Assuero Persarum rege Vasthim repudiatam legimus, nisi quia per internuncios ab illo vocata, venire contempsit. & hoc quidem egit ille sapientum consilium secutus, ut omnes mulieres discant deferre honorem viris, & non minus obedientiam quam fidem præstare. Quod si omnium de quibus locuti sumus, iussioni ac mandatis nos parere atque obsequi diuina lex iubet, profecto qui illis non obedierit, ne deo quidem obedisse conuincetur. Et cum dictum sit Si vis ad vitam ingredi, serua mandata, nonne obedientiam minus seruans ingreditur ad mortem, & vitæ expers in interitum corrueat sempiternum? Quid est enim quod Psalmista in seruire spiritus dominum affatur, & ait, Maledicti qui declinant a mandatis tuis. nisi quia a mandato declinantes, cum illis futuri sint, quibus dicetur, Ite maledicti in ignem æternum qui paratus est diabolo & angelis eius? Cumque dicat dominus, Obedientiam volo & non sacrificium, quid quæso pdest hostias orationesque offerre, & ei quem laudas, quem deprecaris, cui supplicas, obedire nolle? Iure igitur ac merito seruus ille qui cognouit voluntatem domini sui, & non se præparauit, & non fecit secundum voluntatem eius, plagis vapulabit multis. Multis, non ad numerum refertur, qui infinitus est in inferno, sed ad plagarum grauitatem, qua sola inter se differunt pœnæ damnatorum, ut qui magis peccauit, acrius torqueatur. Non solum igitur pœnis æternis, verum etiam amarissimis afficientur & illi, qui cognouerunt, & non obedierunt. Porro ut omnia mala quæ contumacibus, pposita sunt effugiamus, & simul bona consequamur sempiterna, Christus dominus ut in omnibus, ita & hac in parte nobis imitandus est. Ipse ad patrem, Non sicut ego volo, inquit, sed sicut tu. Et alibi, Sicut mandatum dedit mihi

Ephesi. 5.
Coloss. 3.

1. Pet. 3.
Hester. 1.

Psal. 118.

Lucæ. 12.

Matt. 26.
Iohan. 14.

pater sic facio. Christus itaq; dominus noster factus est obediens vsque ad mortem, mortem autem crucis. Propter quod & deus exaltavit illum. Si ergo cum Christo exaltari cupimus in gloria, cum Christo prius proster namur in humilitate, deo ante omnia obediendo, dein de hominibus illis, quorum iussa exequentes domino seruimus. Illorum voluntatem nostræ voluntati semper præferamus.

¶ De patientia calumniæ. Caput XIII.

Profecto si humiles, si obediens fuerimus, erimus etiam in omnibus patientes. Nihil erit quod illius turbare mentem poterit, qui se totum diuinæ subdidit voluntati. Non igitur incongruum erit si nunc de patientiæ virtute verba fecerimus. Patientia est animi quædam constantia, quam nec iniuriæ irritare, nec incommoda queunt frangere. Patientia semper iuncta fortitudini est, ita vt mutua inter se ope connexa, & iniurias quidem submisce ferant, & aduersa alacriter tolerant. Hoc totum autem qualecunque sit, vni nunc concedamus patientiæ, quandoquidem tam hominum iniurias, quam casus aduersos pati dicimur, cum acciderint. Primum igitur vt in omnibus patientiam conseruemus, meminerimus, nullum omnino ea in re malum esse, qua non offenditur animus noster. Quid est autem quo ille offendi queat, præter peccatum? Solum ergo peccatum cauendum nobis erit, quia malum est. Cætera quæcunque contigerint, æquo animo ferenda, quia nec bona, nec mala sunt, sed inter bonum malumq; media, quibus si applicueris virtutem, bona erunt: sin vitium, mala quidem. Veluti aquæ potus cum vinum additur, sapit; cum venenum, interimit. Ita sane aduersis rebus quoties animi patientiam accommodauerimus, non solum non nocebunt, sed etiam proderunt, ita vt materiam nobis suppeditent sperandæ beatitudinis. Apostolica quippe sententia est, per multas tribulationes oportere nos introire in regnum dei. In psalmo quoq;

patientibus dicitur; Surgite postquā sederitis qui manducatis panem doloris. Breue est quod patimur æternum quod speramus. Ideo Ecclesiasticus ait: Vsque ad tempus sustinebit pariens, & postea redditio iucunditatis. Et Apostolus: Existimo (inquit) quod non sint condignæ passionis huius temporis ad futuram gloriam, quæ reuelabitur in nobis, quamobrem idem exclamat, & ait: Quis nos separabit a charitate CHRISTI tribulatio, an angustia, an fames, an nuditas, an periculum, an persecutio, an gladius? Patienter ille quidem talia pertulit pro Christi nomine, nunc cum Christo bonis fruitur sempiternis. Quid ergo tam graue, tam triste atque acerbum esse potest, quod non sit libenter subeundum proposito tanto præmio. Si persecutione inquireris, audi dominum dicentem: Beati qui persecutionem patiuntur propter iustitiam. Si verbis petulantibus lacefferis, Beati estis (inquit) cum maledixerint vobis homines, & persecuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum vos mentientes propter me, gaude te & exultate, quoniam merces vestra copiosa est in cælis. In perferendis igitur calumnijs imitemur Moyse mæ suetudinem, pro illis a quibus procaciter iactatus fuerat. sollicitus orauit, precibusque eius annuens dominus Mariam quæ de illo immodestius oblocuta fuerat, lepra exulceratam sanitati restituit. Imitemur Saulis æquanimitatem, qui iam rex creatus cum ab inuidis probro afficeretur, dissimulauit se audire, & stipatores suos qui vlisci volebant iniuriam, prohibuit quidem, abstinuitque vindicta. Imitemur & Dauidis humilitatē, qui Semeim non modo maledictis, verum etiam lapidū iactu se prouocantem lædi vetuit, atque in offensum dimisit. Cum enim filij Absalonis premeretur seditione, Forte (inquit) respiciet dominus afflictionem meam, & reddet mihi bonum pro maledictione hac. Imitemur et Sarā Raguelis filiam, quæ quoniam antequam ducta esset, septē maritos amiserat, ab ancillis interfectrix virorum suorum inique compellabatur, earum tamen petulantiam tacita sustinuit, tantum dominū precans, uti

Rom. 8

Ibidem

Mat. 5.

Moyse.

Numer. 12

1. Reg. 10

& 11

Saul.

2. Reg. 16.

Dauid

psal. 7

Mat. 15
Chananea

2. Tim. 3

Mat. 12
Ioha. 2

Ioh. 15

le ista contumelia liberaret, exaudita octauo viro desponsatur, Tobia iuniori, dominoque fauente cum illo feliciter vixit. Tu quoque beatus eris, & preces tuæ ad aures domini sabbaoth peruenient, si cum psalmista dicere poteris: Qui inquirebant mala mihi locuti sunt vanitates, & dolos tora die meditabantur, ego autem tanquam surdus non audiebam, & sicut mutus non aperiens os suum, & factus sum sicut homo non audiens, & non habens in ore suo redargutiones, quoniam in te domine speraui, tu exaudies me domine deus meus. Sic certe exaudita est Chananea mulier pro filia supplicans, quando canibus comparata humili responsione intimam cordis patientiam indicauit.

De patientia persecutionis.

Caput, XIII

PAuli apostoli, in quo Christus loquebatur, sententia est: Omnes qui pie volunt viuere in Christo Iesu, persecutionem patientur. Quid ergo de aliorum inuidia querimus, si ea ipsa testis est nostræ in deum pietatis ac religionis? Dominus noster Iesus Christus malorum inuidiam passus est. Cum ab hominibus expelleret immundos spiritus dixerunt: In Beelzebub eijcit dæmonia. Idem sola verbi virtute morbos curat mortuos suscitatur, & aiunt: Non est hic homo a deo qui sabbatum non custodit. Si ergo pro benefactis male audit iustus & innocens dominus, quare cum detractiões accipit, irascitur peccator seruus? Ille apostolis suis dicebat: Si mundus vos odit, scitote quia me priorem vobis odio habuit; si de mundo fuissetis, mundus quod suū erat, diligeret: quia vero de mundo non estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mūdus. Quoties ergo patimur quæ in carne passus est dei filius, quæ passi sunt electi serui eius, æquo animo toleremus. Non est seruus maior domino, aut fateamur nos, qui multorum criminum conscii sumus, indignos esse iniuria, & illum dignum qui peccatum non fecit vel illos qui spiritu sancto repleti erant, & tamen infestationibus impiorum

hominum carere nō poterant. Quod certe fateri nemo,
 ni stultissimus fuerit, potest. Dominus igitur omnium in-
 nocentissimus, omnium optimus, falsis criminationib⁹
 circumuenitur & tacet, accusatur & nihil respondet, ab
 hominibus dñdicatur hominum angelorumq; condi-
 tor atq; dominator, & sustinet. Nos vero in peccatis
 geniti, in vanitatibus enutriti, nos inquam omnib⁹ in-
 iurijs digni, etiam ad leues offensas excandescimus, rin-
 gimur, furore replemur. Quod si paulo diligentius con-
 scientiam nostram examinabimus, inueniemus, nihil
 mali nobis non iure ac merito accidere. Nam licet illū
 a quo accepimus iniuriam nunquam offenderimus, of-
 fendimus tamen deum in multis. Ideo quicquid etiam
 ab illis quos non læsim⁹ patimur, ex iusto dei iudicio, p-
 uenire sciamus, feramusq; molliter ac modeste, iuxta il-
 lud Michæ prophetæ. Iram domini portabo, quoniā Mich. 7
 peccaui ei, donec causam meam iudicet, & faciat iudici-
 um meū, & educet me in lucem, & videbo iustitiam e-
 ius. Iram ergo domini perquam humiliter toleremus,
 quia peccauimus, tunc autem ab eo speremus lucem, cū
 per peccatorum pœnitentiam iratum placauerimus. Ne
 que enim aliter egit latro in cruce, cum fateretur iuste
 se pati & digna factis recipere, & conuersus ad saluato-
 rem clamaret. Memento mei domine cum ueneris in re-
 gnum tuum. Ob quam tolerantia subiectionem meru-
 it & ipse inuitari ad lucem, domino respondente. Ho-
 die mecum eris in paradiso. Tunc omnis pœna illa de-
 linquentis versa est in gloriam pœnitentis, cum se pœ-
 na dignum diceret, seq; illi cui peccauerat commenda-
 ret. Porro quando inimici inuidia vitæ tuæ insidiatur David.
 propone tibi illam erga Saulem regem Dauidis patien-
 tiam. Sæpius ab ipso ad necem peritus fugiendo decli-
 nabat periculum. Bis quidem potuit capitalem inimicū
 sua interimere manu, sed noluit. Qua cōstantia dignis-
 simus visus est, qui ei in regno succederet. Vnde confi- Psal. 7.
 denter postea locutus est. Si reddidi retribuētib⁹ mi-
 hi mala, decidā merito ab inimicis meis inanis. Et iteg; Psal. 119.
 Cū ijs q; oderūt pacem, erā pacificus. Hoc plane patiētiæ

Matt. 5.

genus commendatum est nobis in euangelio, dñō dicen-
te: Diligite inimicos vestros, benefacite ijs qui oderunt
vos, & orate pro persequentibus & calumniatibus vos,
vt sitis filij pñs vestri, qui in cælis est. Qui ergo parum
patiens fuerit, qui odientem non dilexerit, qui denique
pro iniuria beneficium beneuolentiamq; non reddide-
rit, patris cælestis filius esse nō poterit. Ille solem suum
ortu facit super bonos & malos, & pluit super iustos
& iniustos, vt doceat te omnes diligere, neminem læ-
dere, nullam appetere vindictā cum offensus fueris, sed
potius offensa te dignum iudicare. Hæc humilitatis, hæc
patientia virtus est. Virtus autem, (vt apostolo placet)
in infirmitate perficitur. Vbi exerceres patientia virtute-
m, si nemo esset qui aduersaretur, qui inuideret, q̄ ho-
stiliter infestaret? Ob hoc igitur etiam malos esse per-
mittit deus, vt per eos boni exerceantur, & ad perfe-
ctionem vitæ perueniant, odia hominum non vindi-
cando, sed sustinendo.

¶ De patientia ingratitude, percus-
sionis & bonorum ablationis.

Caput XV.

Sed ab illis, inges, qbus in primis obsecutus sum, in
q̄s beneficia plurima contuli, patior iniuriā, & q̄s
mihi semper amicissimos fore sperabam, eorum
odia sustineo, magisque me angit ipsorum ingratitu-
do quam offensa. At etiam Christus dominus tuus q̄s
venerat saluare, ab ijs passus est necem. Christi quoque
Apostoli, quibus viam veritatis monstrabant, vt cre-
dendo beatitudinem consequerent, ab illis ludibria ver-
bera, mortem sustinere. Vis tu non amittere bonum
quod feceris? æquo animo feras & ingratos, magisque
tibi proderit patientia tua, quam nocebit illorum perfidi-
a. Ad hæc si etiam verberibus afficeris, si opibus exue-
ris, si torqueris & ad mortem posceris, talia sancti mar-
tyres perpassi sunt, talia pro nobis dominus & saluator

noster non inuitus tolerauit. Denique nullus vnquam
 sanctorum vindictam appetiit, sed omnes pro malo bo-
 num reddere semper conati sunt. Vir dei in Bethel ma-
 num Hieroboami regis aduersum se indigne extentam,
 atque ideo statim arefactam, fufis pro illo precibus resti-
 tuit sanitati. Stephanus pro illis a quibus lapidabatur
 orauit, sicut & pro suis crucifixoribus dominus, ne illis
 imputaretur ad peccatum, quod ignoranter commisif-
 sent. Iubemur præterea maxillam nostram alapa percu-
 tientibus & alteram offerre, vt semper parati simus p-
 veritate, pro iustitia, pro nomine domini Iesu plura pa-
 ti quam patimur. Alapa ille a seruo percussus non reper-
 cussit, sed humili responso ruborem iniecit percussori,
 arguens atque cōuincens quod percussit innocentem.
 Apostolus Corinthiorum tolerantiam laudat, dicens:
 Libenter sufferris insipientes, cum sis ipsi sapientes.
 Sustinetis enim si quis vos in seruitutem redigit, si
 quis deuorat, si quis accipit, si quis extollitur, si quis in
 faciem vos cædit: vtque illi magis in proposito confir-
 mentur suarum passionum catalogum contexat dicens,
 exercitum se fatigatumque fuisse in laboribus plurimis
 in carceribus abundantius, in plagis supra modum, in
 moribus frequenter. A Iudæis (inquit) quinquies qua-
 dragenas vna minus accepi, ter virgis cæsus sum, semel
 lapidatus sum, ter naufragium feci, nocte ac die in pro-
 fundo maris fui, in itineribus sæpe, periculis fluminum
 periculis latronum, periculis ex genere, periculis ex gē-
 tibus, periculis in ciuitate, periculis in solitudine, peri-
 culis in mari, periculis in falsis fratribus, in labore &
 ærumna, in vigiliis multis, in fame & siti, in ieiuniis
 multis, in frigore & nuditate. Quod si vas electionis
 tanta ac talia pertulerit, quid indignatur vas iræ, si qd
 eiusmodi sibi accidat? Quando tibi prædia & opes au-
 feruntur, dominici præcepti recordare: Qui vult, in-
 quit, tecum in iudicio contendere, & tunicam tuam tol-
 lere, dimitte ei & pallium: hoc est, paratus esto plura
 potius pdere ad cōseruandā animi patientiā, q̄ ad infrin-
 gendā altercationib⁹ deservire. Eūdem sensum habet qd

3. Reg. 13

Stepha-
nu. 5

Actu. 6. 7

Lucæ. 23.

Iohan. 13.

2. Cor. 11.

Matt. 5.

Luc. 6.

Psal. 9.

Tob. 9.

4. Reg. 20.
Isa. 39.

Mat. 19.

Psal. 36.

In Luca dicitur, Qui aufert quæ tua sunt, ne repetas, ne forte repetendo & raptorem irrites, & tuam in domino conturbes quiterem. Patientia enim pauperum (ut in psalmo habetur) non peribit in finem, Si tamen sine lite reparari res poterit, non prohiberis exigere, immo debes, non tam tua quam eius qui rapuit causa, ne videlicet ille alienum iniuste possidendo pereat. Nam & Tobias in deum piens pecuniam sub chirographo creditam, a Gabelo exegit, neque opus reprehendi potest, quod Raphael angelus adiuvante peractum fuisse constat. Tunc igitur non erit rem ablatam repetendi locus cum per iram delinquendi iminet periculum. Cum hoc contigerit, tam lente ferendum erit damnum, quam suum tulit Ezechias Hierosolymarum multæ sanctitatis rex. Cum enim per prophetam didicisset, omnem gazam quæ legis regis Babyloniorum gloriabundus ostentauerat, ad Babylonios quoque transferendam, non est animo turbatus, nec tristitia delectus, sed voluntate domini nihil refragatus. Bonus (inquit) sermo domini, sit tantum pax & veritas in diebus meis. Quid tu tandem queris opes tibi ereptas, quas Christus dominus apostolis suis interdixit, quas plurimi ut liberior expedirent deo seruirent, sponte abiecerunt? Lætare potius oblatam tibi occasionem vitæ perfectioris ineundæ, dicente domino, Si vis perfectus esse, vende omnia quæ habes, & da pauperibus, & veni sequere me. Lætare quod tibi impedimenta sublata sint sequendi illum, qui sequentibus se non terrenas opes largitur, sed cælestes, non fragiles, sed æternas. Crede igitur prophetæ dicenti, Melius est modicum iusto super diuitias peccatorum multas.

De patientia morbi & aduersitatum. Caput xvi.

SI qua præterea corporis ægritudine laboras, & morbo vehementer afficeris, caue ne per impatientiam deum offendas, & grauius animo ægrotare

incipias quam corpore. Corpus hominis fictile vas est, corruptioni obnoxium, solutioni proximum, morti semper opportunum. Quod etiam si nulla aduersa infestet valetudo, senilis tamen ætas carpendo consumit. The-
saurus autem in vase isto fragili animus est, quem nulla vis potest offendere præter peccatum. Peccas autem, si morbi molestiam fers impatienter. Quæ igitur de-
mentia est, cum corpus languore torquetur, committe-
re ut etiam animus impatientiæ peste lædatur? Grati-
as deo age æger, gratias age sanus, & tolerantia merito
ad æternam peruenies salutem, ubi nec morbos ultra
timebis, nec mortem. Hæc sunt illa duplicia, quæ acce-
pisse Iob memorat, post humiliter toleratas ærumnas. Iob.
Cum enim ditissimus inter municipales suos fortunatissi-
musque esset amisit simul facultates, iumenta, seruos, li-
beros, omnium in suo corpore membrorum sanitatem,
& tamen nihil interea stultum de ore eius prodit. sed, si
bona (inquit) de manu domini accepimus, mala quare
non toleramus? Dominus dedit, dominus abstulit. sicut
domino placuit, ita factum est, Sit nomen domini bñ Tobia. 2.
dictum. Tobias inter omnes, qui de Samaria in Assyri-
am translati fuerant, pietate notus, casu cæcus effici-
tur, sed qui melius animo quam oculis cernebat, non fu-
it ideo tardior in proposito virtutis, sed feruentior. O-
culis captus gratias egit deo, fideliterque ei seruiens,
ut antea fecerat, nihil commisit, quo ea calamitas ipsi
gravis esse videretur. Flesse vero & orasse fertur Eze-
chias, non tamen ob ægritudinem in qua erat, sed
propter mortem quam formidabat, incertus de dei iu-
dicio. neque enim ante dicitur contristatus quam au-
disset, Dispone domui tuæ, quia morte morieris tu, & Ibidem.
non viues. Præterea quam paruo nocumento sint ho-
mini morbus & inopia, Lazari medici huculceribus pleni Lazarus.
exitus probauit: exiguo temporis momento miser fuit, Luca. 16.
si miser dici debet qui non peccat, sed mox a corpore
secedens, ab angelis translatus est ad æternæ felicitatis
locum, omni prorsus liber molestia, repletusq; lætitia
ineffabilium bonorum. Quicquid ergo nobis ad bea-
h

titudinem transitoris non videtur: viam impedire,
 tolerabile est, & iustæ querelæ causam dum virtuti ni-
 hil officit, excludit. Ad illa veniamus, quæ falso fortui-
 ta mala nuncupant, cum nihil sit quod non providentia
 diuina contingat. Ea sunt terræ marisque pericula, pro-
 scriptiones, exilia, carceres, tormenta, cædes, incendia,
 cæteraque id genus multa. Quæ ut fortiter perferantur,
 primo sciendū, aduersa quæque in hac vita necessario eue-
 nire, & tam bonis quam malis esse communia: sed iustis
 bona esse, iniustis vero mala, si modo castigari non se
 correxerint. Porro istæ aduersitatum causæ sunt. Iu-
 stis ideo accidunt, ut per patientiæ virtutem maiora me-
 reantur præmia, ac ne forte prospero rerum successu e-
 lati labantur. Vnde colaphizatus est Paulus, ne magni-
 tudine reuelationum extolleretur: afflictī martyres, ut
 cumulati⁹ remunerarentur. Iniustis autem ob hoc tri-
 stia contingunt, ut ad iustitiam reuertantur: & si re-
 dire noluerint, iuste condemnent, æternisque mancipent
 supplicijs, quorum duritia temporalibus confusa malis
 mollescere nequiuit. Si aduersa pateris, & scripturæ
 diuinæ fidem præstas, negare non potes, quod a do-
 mino diligaris. Ego quæ amo (inquit) arguo & castigo,
 testimonium igitur diuini erga te amoris habes, quori-
 es aduersis concuteris, quoties calamitatum procellis
 iactaris. Fruantur suis delicijs luxuriosi, tu vero domi-
 no tuo placere studens, asperitatibus te exerce. Arcta
 enim & angusta via est, quæ ducit ad salutem, lata at-
 que ampla quæ mittit in perditionem. Hinc est quod
 sanctissimi homines prospera mundi contemnentes, re-
 nunciantesque præsentibus bonis, tolerant spontane-
 am paupertatem, ieiunant, esuriunt, sitiunt, algent,
 vigilant, orant, peregrinantur, laborant, nunquam
 conquiescunt, ut per dura atque aspera victis volupta-
 tum illecebris, debita virtuti præmia percipiant, & pro
 breui afflictione æternam capiant beatitudinem. Corri-
 piamur ergo a domino, ne cum hoc mundo damnemur.
 Pugnemus cum calamitatibus, ut cum vicerimus, coro-
 nemur. Nauigantium ars atque doctrina non in tran-

Paulus.

Apoca. 3.

quillo, sed in tempestate probatur: Militis virtus in certaminis discrimine noscit. Christianus an deum diligat, aduersitatibus experit. Nec potest esse Christi famulus, qui cum illo laboriosa atque difficilia subire recusarit. Qui non baiulat (inquit) crucem suam, & venit post me, non potest meus esse discipulus. Et iterum: Qui vult venire post me, abneget semetipsum, & tollat crucem suam & sequatur me. Eis quoque qui in regno ipsius ad dextram & sinistram suam sedere petierant, respondit: Potestis bibere calicem, quem ego bibiturus sum? docens gloriæ suæ consortem fieri non debere, qui passionum suarum se non fecerit participem. Hæc itaque crux, & hic calix, sunt stigmata illa domini nostri Iesu Christi, quæ se in suo copore portare Apostolus gloriabatur, dicens: Usque ad hanc horam & esurimus, & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & instabiles sumus, & laboramus operantes manibus nostris, maledicimur, & benedicimur, persecutionem patimur, & sustinemus, blasphemamur, & obsecramus, tanquam purgamenta huius mundi facti sumus, omnium peripissima usque adhuc. Si qua talia tibi casu contingant, quæ multi pro Christo sponte subire solent, de necessitate fac voluntatem, libenter cuncta sustinendo, quæ patienti domino tuo te redditura sit charitorem. Beatus eris si cum propheta dicere poteris, Probasti cor meum deus, & visitasti nocte, igne me examinasti, & non est inuenta in me iniquitas, ut magis ad probationem tribulatio incumbat, quam ad correctionem; In illa enim iusti gaudent, dicentes, Quoniam probasti nos deus, igne nos examinasti, sicut examinatur argentum. Et quoniam aduersitatum patientiam sequitur consolatio, Transiimus (inquiunt) per ignem & aquam, & eduxisti nos in refrigerium.

Quântum prosint res aduersæ. Ca. XVII.

Prosunt igitur, non obsunt aduersa, si æquo animo perferantur. Si enim assuesces ferre difficilia, quæ facilia sunt feres leuius. Deinde per patientiam aduersitatum pro delictis facimus satis, quoniam qui per voluptatum blandimenta perpetrans, per contrarium dolo-

Luca. 14.

Marc. 10.

1. Cor. 5.

Psal. 16.

Psal. 65.

- Malach. 3. ris tolerationem purgari debent. Et cum hoc contigerit, tunc est nobis dominus, ignis conflans (vt Malachias ait) & quasi herba fullonum, excoquens & emundans quicquid in nobis feculentiae sordisque restabat. Ad haec in tribulationibus ardentius ad supplicadū accedimus, promptius ad exercenda pietatis studia exurgimus, per seuerantius de caelestibus cogitamus. Hoc testatur Dauid, dicens: Bonum mihi domine quod humiliasti me, vt discam iustificationes tuas. Denique cum calamitatibus oppressi obsecramus, facilius exaudimur, eodē sancto attestante, cum ait. Ad dominum cum tribularer clamaui, & exaudiuit me. Quod si vehementior ingruerit tempestas, orandum erit vt vel illa liberemur, vel vires nobis ad resistendum suppedientur, ipso domino precipiente ac dicente: Inuoca me in die tribulationis tuae, & eruam te, & honorificabis me. Et alio psalmo: In tribulatione inuocaui me, & liberaui te. Contingit praeterea vt miseris grauati, ad illius opem confugiamus, de cuius bonitate, dum sine his ageremus, parum recordabamur orio tabescentes ac delicijs. Isaias hoc docet, dicens: Domine, in angustia requisierunt te: & in euangelio Geraseni non ante venisse referuntur ad Iesum, quam iacturam passi fuissent porcorum. Nec filius luxuriosus prius ad patrem est reuersus, quam dilapidatis bonis, q̄ ab eo acceperat, cepit esurire. Tunc autem & virtute magis proficimus, cum cōtra casus aduersos luctamur. Hic enim solus campus est constantiae, fortitudinis, humilitatis exercendae. In quibus dum laboramus, cetera conseruantur. Cum enim praesentium rerum felicitas plurimis scatere solita sit vitijs, econtrario infelicitas ipsa custos innocentiae sit necesse est, in his qui ante infelicitatem innocentes erant. Felicitas terrena luxuriae ministra est, contaminat & confundit intelligentie puritatem. Inde mens cupidinibus corrupta, inter turpe & honestum nullum agit discrimen, eoque facillime inclinatur, quo malarum voluptatum appetitus impellit. At q̄o in calamitatibus anxia solitudine excussus animus, ignauiae abiciens caliginem, sapientiae luce

incipit illustrari, & quo magis premitur, eo magis quidem ad sobrietatem rationemque sese transfert. Tunc & fragilitatem nostram plenius recognoscimus, summi dei potentiam sublimius contemplamur. Ex rebus autem prospere fluentibus, plerumque supra humanæ conditionis vires efferimur, & dum plagas non sentimus, de ipso omnium quæ in mundo accidunt plagarum autore minus cogitamus. Manasses dum feliciter regnaret, pessimus erat, amisso regno & in seruitutem redactus optimus euasit. Vnde ait scriptura: Et cognouit Manasses quod dominus ipse esset deus. Non ergo antea nouerat, quâ malis compellentibus vires illius considerasset, quæ in prosperitate contempserat. Hoc est quod in Ieremia dicit: Castigasti me domine, & eruditus sum. Paulus quoque apostolus ante lupus rapax ecclesiæque persecutor, postquam autem Christi voce perterritus incidit in cæcitatem, de lupo versus est in agnum: & qui aduersus Christum steterat pro synagoga, pro Christo stare cepit aduersus synagogam, vim diuinitatis eius inter flagella expertus, & illum ipsum confitens, cuius confessores fuerat persecutus. Quod si tantum prodesse queunt aduersa, nonne fallitur, qui illa in malis ponenda arbitrat.

De patientia Iob, & quare bonis
accidant mala. Cap. XVIII.

VT autem omnium præsentium tempestatum magnitudinem superes, quanta passus fuerit vir deo charissimus Iob, & quæ ad omnem ærumnam impetum immobilis permanserit, semper tibi occurrat, & si multo grauiora illum leniter placideque pertulisse inuenies, pudeat te in leuioribus minus esse fortem. Si quod opum tuarum iacturam feceris, illi de immensis pecudum armentorumque gregibus nihil relictum est præter vnum seruum, qui ab inimicis cuncta die vno direpta atque ablata nunciauit. Si filio orbatus es, illius filios & filias omnes vnius domus ruina simul extinxit. Si aduersa laboras valetudine, ille a planta pedis usque ad verticem capitis hulceribus totus tabefactus, non in

Manasses.

2. Para. 33

Ierem. 33.

Paulus.

Actu. 9.

Actu. 22.

lectulo, sed in sterquilino sedens: nō molli linteolo, sed
duriorē fistilis vasis testa, vulnere saniem deradebat.
Non habuit amicos qui sic languentem consolarentur,
sed qui magis exasperarent exprobanter ei peccata quo-
rum expers erat. Insuper vxor ipsa ad impatiētiā vr-
gebat, vt deo malediceret & moreretur. Ille tamen in se
firmus, & aduersum quēq; difficilia spūs scī & tute stabi-
litus p omnibus grās agebat deo, & nullis ærūnis, nul-
lis doloribus, nullis obrectantium molestiis, ab ipsa q̄
in deum habebat charitate potuit separari. In corpore
miserabiliter fracto integra permansit fides, & hominē
omnibus miseriis oneratum, sola in deo spes sustenta-
uit. Quod si tanta ac talia iustis quōq; inferantur ad p-
bationem, quare conqueritur peccator cum castigatur
ad correctionem? Verberaris qui peccator es, vt de pec-
cato doleas, de quo fortasse non doleres si impunitus di-
mittereris; nō dolendo autem, sanari omnino non pos-
ses. Tu puniris vt resipiscas, percuteris vt conualescas.
Iustus autem plectitur, vt per patientiam malus sibi fu-
turæ remunerationis meritum acquirat, & veluti de i-
gne aurum, ita ille de miseriis angustis purior
exeat atque clarior. Hinc satis constat, quam male
cum illis agitur, qui nihil aduersi patiuntur, & tamen
peccare non cessant. Manet enim eos post breuem præ-
sentium rerum successum nūquam finiendus cruciatus,
& horrenda apud inferos supplicia. Alia etiā præsen-
tis felicitatis infelicitatisq; ratio est, quoniam dum dif-
fertur in fine iudicium, discretioq; iustorum atque iniu-
storum, interim tam prospera quam aduersa mūdi hu-
ius omnibus cōmunia sunt: ideo & his aliquādo bene,
& illis male. Cæterum obduratis & in scelere perseverā-
tibus male cedit prosperitas, quia insolentiores reddit
Iustum aut neque prospera extollunt, neque frangunt
aduersa, in vtroque rerum euentu eandem seruat ani-
mi constantiam. Sed in aduersis si non melior, certe tu-
tior efficitur. Semper enim ad delinquendum magis p-
uocant, quæ secundo statu feruntur.

De patientia martyrii

Caput xix

Porro ad confirmandam patientiæ virtutem, præter ea quæ hætenus dicta sunt, Martyrum Christi victorias atque triumphos contemplari operæpretium erit. Eculei, laminæ, sartagine, fustigationes, omnia tormentorum genera proponebantur illis, qui gentilium deos adorare nollent. At vero fortissimi fideiique Christi milites, perferre multo grauiora quam tyrannorum impietas excogitare poterat, parati erant. Promissis etiam ingentibus ad sacrificandum sollicitabantur, opum, honorum, dignitatum, sed quæ suppliciorum terrificationibus non cedebant, nec pollicitationum quidem magnitudine moueri poterant. Itaque in proposito perstantes, non modo imperata non fecerunt, verum etiam Christum suum libenter confidenti usque prædicarunt, palam docendo hunc quidem dei filium esse, & idola vana non deos esse, sed malorum demonum inueta, ut homines impiæ credulitatis laqueo captos, in barathrum traherent perditionis. Cumque post multos corporis cruciatus ad necem damnarentur sine vitæ intrepidi expectabant, magisque timebant ne dimittantur, quam ne occidantur. Fortiores ergo & tormentis & carnificibus, & regibus fuisse, dum pro iustitia, pro veritate, pro deo certarent. Vicerunt supplicia patientia, prophana imperatorum edicta constanti atque immota christiani nominis confessione. Deos deasque colere compellebantur, illi vero his contemptis Christum crucifixum colendum adorandumque esse asseuerabant. Cum hac sententia finire, martyrii victoria erat. Vulnera autem corpore excepta, membrorum lacerationes exustiones, fidelis militiæ insignia existimabantur, & inuictæ virtutis certissima testimonia. Atque ita Romani principes omnium potentissimi, urbium, puinciarum, regnorum victores, a solis Christi seruis & inermibus & paucis & mori volentibus victi sunt, quando ne vnum quidem ex his qui constanter Christum confitebantur, in tu

am trahere sententiam totis imperij viribus potuerunt. Postrremo ut omnibus pateret ipsos esse superatos, manus dederunt his quos persequabantur, & abiecto falsorum deorum cultu, pro quo pertinacius quam pro finibus regni stabant, religionem Christi quam delere nitentur, susceperunt. Quid est enim aliud in sententiam aduersarii concedere, nisi plane se victum confiteri. De his igitur qui totum fere terrarum orbem suo subdiderant imperio, ipsi Christi milites triumpharunt: non armis pugnantes, sed patientia; non viribus, sed fide; tanto ista fidelis patientiae virtus omni vi humana potentior extitit atque validior. O praestantissimam pro Christo patientium virtutem. Inuictos vicerunt, totius orbis dominatoribus imperare coeperunt, dum pro Christi nomine nihil non sustinendum iudicant, dum illis quoque a quibus vulnera patiuntur, mederi desiderant, dum denique in tenebris errantibus lumen ostendere veritatis cupiunt. Qui enim calicem domini per patientiam bibebant, inebriati sunt vino charitatis, ita ut pro illis quoque orarent a quibus caedebantur, illis viam salutis aperirent, quorum immanitate ipsi cruciabantur. Magis eis dolori erat, persecutores suos errore interire, quam se illorum saevitia excruciiari morteque affici. Omnibus itaque aduersarioque iniurijs fortior in ipsis erat dilectio. I nunc miser & infelix homo minus ab altero offensus, leuius laesus, irascere & exardescere furore, & odii stimulis agitatus vindictam parare, ut & illum pro cuius salute mori debueras perdas, & ipsemet infelicius intercas, nolenti enim iniuriam remittere deus peccata non ignoscit. Nunquam in sanctorum martyrum consortium venire poteris, qui illorum tolerantiam non fueris imitatus. Vindicari vis de inimico, & te dei manet vindicta, ipse qui tibi ignoscere volenti parabat patientiae coronam, iniuriam referenti debita impatientiae ingeret supplicia. Amando inimicos non vlciscendo ad martyrii gloriam peruenitur, & is cum Christo regnat, qui cum Christo pati mauult mala quam reddere. Martyr es, si bonum reddis pro malo,

fin vero malum malo rependis, Christi aduersarius es, qui iubet & inimicos diligere. Hic nepe gloriosissimus fuit martyrum triumphus, pati iniuriam, & pro iniuria referre beneficium, vitam impendere, & animas lucrari Christo. Videbant impij quam illi constantes essent in proposito, quam parati ad omnia extrema subeunda prius, quam ut Christum desererent, & cogitare cogebantur, nequaquam vanum esse, quod tormentorum patientia vitæq; impendio defendi cernebant, miraculorum etiam magnitudine, quæ per illos fiebant cōmoti conuertebantur & qui paulo ante in Christianos grassati fuerant, cum Christianis necari optabant. Atque ita auctis ampliatisq; rebus Christianitas præuale re cœpit, infidelitas dissolui, & euanescere, crux sancta adorari, idola vana euerri, Christus dominus excoli, diabolus potestas calcari. Ipso denique martyrum sanguine creuit ecclesia, & effuso cruore pinguior facta perquam huberem emisit segetem fidei filiorum. O beata mors, quæ mortalibus largita est immortalitatem, infidelibus fidem & errantibus veritatem, pereuntibus salutem, & pro Christo patientibus gloriam. Cui vnquam regū principumq; terræ tantū boni attulere opes, deliciae, amicitia, victoria, regna, imperia, quantum vni fidei martyri sua tormenta? Petrus per crucē, Paulus per gladium, per ictus lapidum Stephanus, atq; alij per alias corporis afflictiones, ascensum sibi ad cælum parauerunt, & nunc omnes bonis perfruuntur æternis, nunc cum domino suo regnant, quia pro nomine eius mundi aduersa forti animo pertulerunt. Futurorum ergo bonorum spe erecti, etiam in tormentis animo gaudebant, & cum flagellati fuissent apostoli, i. bant gaudentes a cōspectu concilij, quoniam digni habiti sunt pro nomine Iesu contumeliam pati. Ad quod sane gaudium & nos inuitant atque hortantur, volentes & martyrij sui habere socios, & gloriæ consortes. Vnde Iacobus Apostolus: Omne gaudium (inquit) exi-
stimate fratres mei, cum in tentatiōes varias incideritis scientes quod pbatio fidei vestræ patientiā operatur,

Petrus
Paulus
Stephanus

Apostoli

Iacobi .i.

1. Pet. 4.

Roma, 5

1. Cor. 12

patientia autem opus perfectum habeat, ut sitis perfecti & integri, & in nullo deficientes. Ipse etiam apostolorum caput Petrus. Communicantes Christi passionibus gaudete, ut & in reuelatione gloriæ eius gaudeatis exultantes. Vas electionis Paulus non solum gaudet, sed etiam gloriatur. Gloriamur, inquit, in tribulationibus, sciētes quod tribulatio patientiam operatur, patientia autem probationem, probatio vero spem, spes autem non confundit, quia charitas dei diffusa est in cordibus nostris per spiritum sanctum, qui datus est nobis. Et iterum ait. Libenter gloriabor in infirmitatibus meis, ut inhabitet in me virtus Christi, propter quod placeo mihi in infirmitatibus meis, in contumeliis, in necessitatibus, in persecutionibus, in angustiis pro Christo. Gaudent ergo atque etiam gloriantur in pressuribus huius mundi omnes sancti, & nos dolebimus. Doleat qui diffidit, gaudeat autem & gloriatur, qui spem suam in deo collocavit.

De exhortationibus ad patientiam martyrii. Cap. XXI.

Ioha. 16.

Luc. 21.

Quod si milites suos rex ipse celestis non in delicias & voluptates huius seculi, sed in conflictum & certamen sciētiarum persecutionum destinabat, ut vincentibus inestimabilis boni donativum distribueret, profecto ad militiam eius nullo modo pertinere poterit, qui non ita se subiecerit, ut pro iusta veritate nec supplicia nec mortem subire recuset. Is demum Christo militat, qui saepe mundi turbinibus quatitur, & nunquam superatur, dicente ipso domino. In mundo pressuram habebitis, sed confidite, ego vici mundum. Quando hic qui vicit mundum, servos suos confidere iubet, nullus de victoria futura dubitandum relinquitur locus. Quia cum virtute ipse vicit mundum, eam adversus persecutiones certantibus nobis commodabit, ut vincamus. Immittent vobis, inquit, manus suas, & persequentur, tradentes in synagogas & custodias, trahentes

ad reges & praesides propter nomen meum. Ne autem terre
 amur subdit, Et ego dabo vobis os & sapientiam, cui
 non poterunt resistere & contradicere omnes aduersa-
 rij vestri. Demum ut proposito praemio ad omnia per
 petiunda magis alacres redderet, ait, In patientia vestra
 possidebitis animas vestras. Hoc est enim quod alibi
 dixit. Qui perdiderit animam suam in hoc mundo, in
 vita aeterna inueniet eam. Possidere ergo animam est,
 non hic, sed in aeternitate vivere. Omnis quippe posses-
 sio in praesenti dubia est & incerta, in futuro autem e-
 rit stabilis & perpetua. Quod ut luculentius intelligas,
 rursum ille alibi ait, Beati qui persecutionem patiuntur
 propter iustitiam, quoniam ipsorum est regnum caelo-
 rum, beati estis cum maledixerint vobis homines, & per-
 secuti vos fuerint, & dixerint omne malum aduersum
 vos mentientes propter me, gaudete & exultate, quoni-
 am merces vestra copiosa est in caelis. Quam certe mer-
 cedem si alta mente considerabimus, terrena omnia faci-
 le contemnemus, neque omnino quicquam toleratu gra-
 ue videbitur, quoties bona quae pro malorum perlatio-
 ne compensanda sunt cogitabimus. Immensa enim & in-
 effabilia sunt illorum bona, de quibus in Apocalypsi dicitur.
 Hi sunt qui venerunt de tribulatione magna, & lauerunt
 stolas suas in sanguine agni, ideo sunt ante thronum dei, &
 seruiunt ei die ac nocte in templo eius, & qui sedet in thro-
 no, habitabit super illos, non esurient neque sitient ampli-
 us, neque cadet super illos sol, neque ullus aestus, quoni-
 am agnus qui in medio throni est reget illos, & deducet
 eos ad vitae fontes aquarum, & absterget deus om-
 nem lachrymam ab oculis eorum, Talis a se cum medita-
 batur Paulus, cum diceret, Et satiari & esurire, & abun-
 dare & penuriam pati, omnia possum in eo qui me con-
 fortat. Hinc est quod de illo in gestis Apostolorum
 legimus, Cum prophetante Agabo discipuli eius didi-
 cissent ipsum Hierosolymis vincula passurum, & ani-
 mo consternati rogassent, ut supersederet illo profi-
 cisci, Quid facitis respondit, flentes & affligentes cor-
 meum: ego autem non solum alligari, sed & mori

Lucæ. 21.
Matt. 10.

Matt. 5.

Apoc. 7.

Philip. 4.

Actu. 21.

in Hierusalem paratus sum propter nomen domini Iesu. Non est ergo suor um lachrymis motus, non mortis periculo deterritus, ut a proposito desisteret, tanto amore flagrabat Christum omnibus quibus poterat euangelizandi, decernens non ante a prædicatione eius cessare, quam in corpore viuere cessasset. Neque solum Paulus, qui plus omnibus laborauit, cerum ac deliberatum id habuit, sed plane omnes illi, qui supplicia necemque pati maluerunt, quam fallacibus dijs libamenta offerre.

Verba sanctorum martyrum ad
tyrannum in ipsos sæuientem.

Cap. XXI.

Quid enim aliud dum torquerentur, tacendo ad infidelem tyrannum dicere videbantur, nisi vre, tunde, diuelle, lania, idola tua nō adorabimus, Christum autem dei filium confitemur, cū patre & spiritu sancto vnum deum, vnum dominum. Potes corpora ista Cæsar cruciatibus absumere, facere vō ut aliud sentiamus aut loquamur non potes. Dūmodo hac in parte fortitudo nostræ tuæ præualeat, iuuat in illa qua te potentiorē existimas, nos esse imbecilles atque imbelles. Quo enim magis nos affligis grauiusque excrucias, magis vitæ æterna dignos efficis, & dum nocere arbitraris, prodes. Tua sæuitia, nostra est gloria. Cum nos interficere credas, carcere isto corporis liberās. Vnde soluti de terra, tollimur ad cælum, & pro patientiæ virtute a domino coronamur: non corona sicut est tua peritura, sed nunquam deficiente, nunquam defutura. Liber itaque abs te interim, ut viuamus cum Christo, quem nulla vi nobis potes auferre, neque nos vlla quæstione, vilo tormentorum genere a charitate eius separare. Hoc te frustra prorsus conatum scies, cum etiam ipsa postrema in mortem anhelantiū voce Christum inuocari, Christum glorificari audieris, & tunc demum te victum senties, sed fateri pudebit. Nos

enim in isto fidei agone voti nostri compotes erimus; tu tui nequaquam, qui ideo nos torques, ut a Christo auertas, & ad deorum quos palam contemnimus, cultum compellas. Et cum hoc quod maxime cupis, perficere in nobis minime valeas, nonne superatus es nostra constantia, nostra pro Christo fide, quos ne interficiendo quidem ut tibi assentiamus potes inducere? Citius saxa scopulosque & montes de loco suo mouebis, quam nobis fidem Christo daram eripies. Non tamen stabilitatis nostrae nobis laudem damus, Christi beneficio fortes sumus, Christi virtute in nobis manente tibi non succumbimus, Christo denique adiuuante contra omnia aduersa luctamur, & potimur victoria. Eidem gratias agimus, & cum poenis afficimur & cum in sententia veritatis perseveramus. Tota autem perseverandi ratio est, quia post laborem in illo requiescere speramus, semper beati futuri, qui semper usque in finem fuimus fideles, nec victi scuitia tua, sed probati. His quidem & huiusmodi verbis illos vel locutos, vel loqui potuisse quis dubitat, nisi qui euangelio non credit, & peruersa mentis aure non admittit veritatem? Ipsorum enim omne studium fuit, domini sui vestigia obseruare, cum more integritate, tum patientia persecutionum. Præbuit ille se nobis in exemplum, & qui resistere poterat violentiæ hominum, atque omnes simul vno verbo oris sui interficere, maluit iniurias pati, & ignominiosa crucis morte consumi, ut suis fidelibus humilitatem patientiamque commendaret. Quamobrem ait: Qui non accipit crucem suam & sequitur me, non est me dignus. Quid inquires agam, si desit persecutio, si nemo ad impletum compellit, quomodo crucem domini portare debeat? Si paratus es impia suadentibus nunquam cedere, & prius omnes omnium tormentorum cruciatus forti animo subire, quam Christum deserere, crucem domini geris, & ipsum sequeris, illoque te dignum præstas. Da igitur operam, ne prompta desit voluntas ad patiendum tunc quoque cum patiendi non suppetit occasio. Quod si feceris, tu quoque a domino in pace collectus cum sanctis

Mat. 16.

Psal. 63.

martyribus dicere poteris. Ego sum pauper & dolens, & salus tua deus suscepit me, laudabo nomen dei mei cum cantico, magnificabo eum in laude. Interim martyrium tuum sit, castigare corpus tuum, & in seruitutē redigere, ut obediat spiritui, vigilare, orare, ieiunare, die ac nocte in lege dei meditari, euangelij præcepta obseruare, amicos inimicosq; diligere, nemini malum pro malo reddere, & pati potius quam inferre iniuriā. Talis vita eos etiam ad beatitudinis gloriam euexit, quos persecutionis gladius non attigit. Quotidianum quippe martyrium est, aduersus carnis molestias diaboliq; dolos assidue stare, & non sinere suffodi domum, nec irruentibus vitijs vasa diripi virtutis. Oportet igitur superbiam repellere humilitate, libidinem castitate, parsimonia luxuriam, patientia iracundiam, liberalitate auaritiam: & breuiter vitium virtute. Sic vincere non equidem minus laudabile esse reor, quam execranda infidelium imperia per tormentorum patientiam superare. Nam qui ita vitam instituerit, eum iam idoneū esse scias ad omnia dura, difficilia atq; aspera pro nomine domini perferenda. Non potest non habere talem tolerandi affectum, qui domino in omnibus obsequēdi gerit curam. Audi Hieronymum dicentem: Vtinam obdormini mei nomen atq; iustitiam cuncta gentilium turba me persequatur & tribulet: utinam in opprobrium meum stolidus hic mundus exurgat, tantum ut ego merear a Christo laudari, & suæ pollicitationis sperare mercedem. Quoties igitur exercendæ patientiæ cessat occasio, non cesset in nobis ipsa pariendi voluntas, & martyrum gloriæ participes esse merebimur.

S. Hieron.

Quod non debemus vltro nos offerre supplicijs.

Cap. XXII

Mat. 14.

Veruntū in persecutionib' vltro nos offerre ipsi non debemus. Quā temerariū est obicere se periculis nulla cogente necessitate. Vñ precipit dñs, di-

tens: Cum vos persecuti fuerint in ista ciuitate, fugite
 ad aliam, Et ipse secessisse in desertum dicit, cum Iohannem Hero-
 dis gladio peremptum audisset. Quoniam etiam Iudaei ad ferendum
 illum lapides corripuissent, abscondit se (ut euangelista
 ait) & exiuit de templo. Poterat omnes unico nutu in-
 terimere, & maluit fugere, ut nos doceret etiam imbecil-
 lionum iracundiam potius deuitare, quam resistendo magis
 accendere. Paulus Damasci Iudaeorum insidias, & propositi
 Aretae regis minas per murum in sporta depositus ef-
 fugit: non tamen mortis metu, sed dilatione, ut adhuc super-
 uiuens multorum salutem consuleret. Nunquam enim cessauit
 predicando, disputando, scribendo omnes quos erroribus
 implicitos cernebat, ad viam veritatis reuocare: utque illos
 quos ad Christum conuerterat, in fide solidaret, saeuissi-
 mi Neronis furorem contempsit. Suo igitur exemplo
 monstrauit, tunc quidem mortem non esse timendam,
 cum prospiciendum est salutem aliorum: tunc vero fugi-
 endam, cum magis expedit ut fugiamus, quam ut com-
 prehendamur. Exempli gratia. Inter haereticorum tur-
 bam fidelesque persequentium occulte Christianus es,
 vides alios deprehensos torqueri, caedi, laniari, quam-
 diu fortiter tolerant, nec a fide recedunt, non est ut re-
 ipsum prodas. Cum autem aliquis eorum titubare coe-
 perit, & suppliciis victus cedere, palam eum exhortari
 ad patientiam debes, & in periculo animae alienae vi-
 tam propriam contemnere. Plus enim debemus dili-
 gere bonam animam non nostram modo, verum etiam
 alienam, quam bonum corporis nostri, hoc enim tempo-
 rale est, illud aeternum, hoc carnale, illud spiritale, prae-
 ferenda autem sunt carnalibus spiritualia, & tempora-
 libus aeterna, & mortalibus nunquam moritura. Quod
 si te quoque in hoc periculis agone intrepide currentem
 ab infidelibus occidi contigerit, gaude, quia iam cum
 illo viuere incipies, qui pro omnibus occidi voluit,
 & in illo inclyto gloriosoque martyrum cœtu rece-
 ptus exultabis, tuque donatus coram victoria sempiterna.

Iohā. 8

2. Cor. 12:

Quod multum prodest in calamitatibus recolere passionē Christi.

Caput XXIII.

IN omni autem pressura & afflictione siue mentis siue corporis, commodissimum erit, domini saluatoris labores atq; dolores pro nobis vltro susceptos ad memoriam reuocare, secumq; ratiocinari ac dicere: Quis ego sum, vt aduersis præsentium infelicitatum in casibus grauari debeam, cum dominus meus, quamdiu in terris versatus est, non otio delectatus sit, sed fatione: non voluptatem vllam corporis appetierit, sed tribulationes & angustias & cruciatus & conuitia & probra ab impijs illata, & acerbissimam atq; despicatissimam crucis mortem? Ille saluandi mei gratia qui perieram, cum deus esset, hominem assumpsit: homo factus nunquam conquieuit, Iudæam, Galilæam, Samariâ peragrando, ignaros instruere, ægros curare, mortuos suscitare, multa mira & incredibilia operari. Cumque in omnibus diues esset, elegit sibi paupertatem, aliorum impensis vitam sustentauit, alicui vltimus est hospitio, esuriuit, sitiuit, fatigatus est: fletu pluries legitur, risu nunquam. Adhuc puer quæsitus est ad necem: deinde adultus, odia semper perpeffus est impiorum, a discipulo venditus ac proditus est, a Iudæis comprehensus & afflictus, & qui peccatum non fecerat, ligatur, accusatur, falso testimonio circumuenitur, conspuitur, alapis cæditur, deluditur, maledicatur, spinis coronatur, harundine verberatur, nudus flagella sustinet, nudus crucem ascendit, in manibus ac pedibus plagas patitur clauorum lanceæ in latere, atq; de tot vulneribus manante cruore totus perfunditur. Cumq; moriens sitiret, aceto felleq; potatur: tam dire consumptus, hostiam se deo patri pro omnibus obtulit. Quis sum ego vt indignus, & iniquo animo feram, si qua mihi calamitas inuidat, si quod incommodum pariat, si qua me inuidorum infestis persecutio, cum præsertim nihil mali mihi inferri

possit, quod peccata mea non merentur? Non ergo gra-
uate perpetiar, quod iuste irrogatur, sed dominum me-
um deprecabor, vt concedat mihi in omnibus patienti-
am, & in ipsa patientia scelerum meorum purgationem
atque veniam: vt qui me dignatus est facere laborum suo-
rum participem, faciat tandem & gloriae consortem,
dicente Apostolo: Sicut socij passionum estis, sic eritis
& consolationis. Et iterum: Si inquit commortui sumus
& conuiuemus; si sustinebimus, & conregnabimus. Igi-
tur siue persecutionis turbo totam inuasit ecclesiam
siue priuata lacerati fuerimus inuidia, siue opes vis ali-
qua rapuerit, siue morbi sauerint, siue charissimorum
mortes frequentarint, siue aliud aliquid aduersi accide-
rit de omnibus gratias agere nos oportebit, & in om-
nibus confiteri ac dicere. Iustus es domine, & rectum
iudicium tuum. Scriptum est enim: Incepcionem do-
mini ne reprobos, quia ipse vulnerat & medetur, percu-
tit & manus eius sanabunt. Paulus & Syllas in Macedo-
nia virgis caesi, carceri traditi, in vincula coniecti, deo
laudes decantant. Et ipse dominus noster accepto cali-
ce gratias egit, vt nobis documento esset ad persoluen-
das gratias deo, quoribus aduersitate aliqua grauati fue-
rimus atque afflicti. Per calicem enim tribulationes mun-
di huius intelligimus, iuxta illud, Transeat a me calix
iste. Cuius igitur prouidentia cuncta contingunt, illi
de cunctis gratiae agantur, vt per hoc probetur, nos
& patientes esse in aduersis, & in prosperis non ingratos.

De impatientiae vitio erga deum.

Caput xxiij.

ET quoniam vtrius optabilior atq; amabilior fit vi-
tj comparatione, restat vt euoluamus impatien-
tiae mala. Per impatientiam murmurauerunt Isra-
elitae egressi de Aegypto, cum elurirent in deserto Syn, &
iterum in Raphadin cum sitirent. Saturauitq; illos do-
minus manna de caelo pluyente, & aquis fluentibus de pe-
tra. Vide quam mitis, quam misericors est deus, non co-
tinuo impatientiam nostram punit, sed interdum votis

2. Cori. 13.

1. Tim. 2.

Iob. 5.

Act. 16.

Exod. 16.

Exod. 17.

Numer. 11.

murmuratum facit satis, ut beneficio prouocet ad penitentiam, at qd si benefacta non profecerint, nec murmurationum cessauerit impia temeritas, tunc demum uiscitur ingratos, & iuste poenas exigit ab obstinatis. Iam illi tandem caelestem cibum fastidiri, cum omnes carnes quae aegyptias concupissent, conturnicum nubes vento delata, locum in quo castra fixa erant operuit, volente domino ut discerent, quam male cedant illa quae intemperanter concupiscuntur. Adhuc (inquit) carnes erant in dentibus eorum, & populus percussus est plaga magna. Multi enim ex illis cum usque ad nauseam carnis edulio se impleissent, veluti veneno hausto, sic repente

Nume. 20

Nume. 21.

mortui conciderunt. Pari aduersus deum proteruitate usi sunt ad aquas contradictionis cum sitim paterentur: postremo ad mare rubrum itineris labore offensi, quando iratus dominus misit ignitos serpentes, quibus veneno moribusque disperibant. Quid ergo aliud agit qui aduersitate oppressus in deum indignatur, nisi ut ab eo prorsus destitutus, faucibus incidat serpentis antiqui diaboli. & post temporale malum quod patitur, aeternis tradatur suppliciis. Hoc nempe illud est, quod Salomon in

Proue. 19.

Prouerbijs ait: Qui impatiens est, sustinebit damnum, & cum rapuerit, aliud apponet. Primo enim damno rapto, id est accepto, aliud applicat, & malis quibus affligitur, cumulum addit. Quid autem dementius quam tribulationum pondus grauare linguae procacitate, aut aliqua immodica animi perturbatione? Quicquid enim patienter toleratur, leuius fit. Quid etiam magis perniciosum, quam deum iratum, cum placare humilitate debeas, impatientiae tumore magis prouocare, ut citius pereas. Ideo rursus Salomon ait: Impatiens operabitur stultitiam, & iterum: Qui impatiens est exaltat stultitiam suam. Quod exaltat stultitiam. Impatientiam utique non refrenans, prolabitur in iram, de ira in furorem, de furore in quandam beluarum feritatem, ut iam non modo impatiens, verum etiam saeuus impiusque existat. Nullum enim crudelitatis genus est, ad quod non compellet impatiencia, si te ab illa diutius possideri permiseris. Per impatientiam fratrem suum occidit Cain, fratrem suum

Prou. 14.

Cain.

fratrem suum

um in seruitutem vendiderunt filii Iacob, fratres suos
interfecit Gedeonis filius Abimelech. Saul rex sacerdo-
res Nobæ impie perimī imperauit, quia illi pñ erga Da-
uidem extiterant. Athalia Ioramī regis vxor, defun-
cto Ochozia nepote, regiam cædibus impleuit, neminē
regñ sanguinis relinquens viuum, præter vnum Ioam
q̄ furtim substractus fuit neci. Manahem Samariæ rex,
Thersa oppido capto, ne quem in eo virilis sexus viuū
relinqueret, mulieres etiam prægnantes scidisse fertur.
Herodes non minus in filios crudelis quam in hostes fu-
it, vt Iosephi historia testatur; & vt in euangelio disci-
mus, indigne ferens Christum puerū a Magis adoratū
oēs Bethlemi infantulos, q̄ bimatū non exceſſerant inte-
rimi iussit, ipsum simul perdere volens, quem qui q̄ ex
illis eſſet ignorabat. Huius vero successor, Iohannis Ba-
p̄stæ plusquā prophetæ caput ad se deferri mandauit
ne de nece eius, a quo de adulterio se argui indigne fe-
rebat. incertus eſſet, Ad talē ergo ac tantā animi truci-
dentiam facile perueniet impatiens, nisi mature ab in-
genitæ proteruitæ vitio submoueat, & iracundiæ mo-
tum pro viribus compescere assueſcat. Minoribus igiſ
delictis obſtaculum faciat, ne ad maiora prorumpat
qñ ne minima quidē hinc decedentiū impunita erant,
nisi ante pro illis pœnitudinis opera laboreq; satisfactū
fuerit. Hoc tibi in euangelio operariorum vineæ para-
bola testatur, qui inuidiæ a domino arguuntur, eo qđ
denario pro opera accepto, alijs qui tardius ad operan-
dū acceſſerant, ex cōductoris liberalitate tātundē datū
fuisse dolebant. Nō est itaq; negligendum, sed maxime
curādum, vt etiam ab his caueas, quæ velleui increpa-
tione digna cognoueris. Paulatim decidit, inq̄ scriptu-
ra qui minima contemnit. Habet & inuidia suā impati-
entiam, q̄ mortē affert nisi caueatur. Dolere enim te co-
git, qđ aliñ affluāt diuitijs, p̄stent honorib; multæ apud
oēs opinionis sint, & te vel præcedant gl̄a, vel æquent
Talis profecto diaboli liuor est, qui semper tristatur
ac moleſte fert, quod iusti eo ascendant vnde ipse deci-
dit. Quid dicam de illis, quorum intantum excedere so-

Filii Iacob

Abime-

lech.

Saul.

Athalia.

Manahem

Herodes.

Herodes.

Matth. 20.

Eccle. 19.

In deū ma-
ledicta p-
ferens.

Iudæ. 1

Leuit. 24.

Danie. 3

let furor, vt aliquid aduersi passi, in deum maledicta euibrent atq; iaculentur? Proh facinus omnium sententis execrandū. Lingua illa quam fecit deus, ipsum blasphemat, & creatura creatorem suum verbis petulantibus inuadere audet, ipsum regem regum ac dominum dominantium plena probri procacitate laceessere nō veretur, cum Michael archangelus (vt Iudas Aposto. ait) de Moyſi corpore altercando non sit ausus ipsi diabolo iudicium inferre blasphemiae. Hoc tam immane nefas in seruis vestris puniēdo coercete terreni principes, aut mirari desinite, si vos vna cum illis diuina verberet vdicta. Si quis vos vel leuissima offenderit contumelia, cōtinuo malestatis læsæ reus peragitur, & acerbius etiam quam meretur punitur. Mulctatur quandoque qui in aliquem priuatum hominem indigne conuitiatus fuerit, sola in deum contumelia tuta est. Pœna ab homine expetitur ob iniuriam homini illatam, & deum maledicentis scelus nulla denuntiatione reprimitur. Vbi nūc est illa Iudæis data dei lex, qua blasphemii lapidibus obrui iubetur, qua quidam cum altero rixatus, cū nomen domini maledixisset, extra castra ductus est, vt hominum consortio indignus, & lapidum ictibus interemptus, linguæ impietate morte corporis psoluit? Vbi est illud Babylonij regis vno miraculo conuersi edictū: Quicūq; deū Sydrach, Mysach & Abdenago blasphema uerit, dispeat, & domus eius vastetur? Vos vero tot miraculis, tot pdigijs in dei veri cultu confirmati, eiuscemodi crimē dimittitis impunitū. Qua i re plane ostēditis, terrena vobis curæ esse, non cælestia, & nomen vos habere Christianorum, non religionem neque iustitiā. Vir enim fidelis obrurare statim manibus aures debet, ne vocem dominum suum maledicentis audiat, vel repente auersus fugere, ne sacrilegi oris petulantia fauere videatur si māsferit, vel auscultarit, & simul cum maledico ipso diuinam incurrat vltiōem. Quod si murmurantis populi contumaciam deus iustus sapissime corripuit, quomodo sceleratissimorum hominum impietatem non castigabit, & si a murmuracione quoq; aduers

susdeum cauendum sit, quanto magis a maledictio si-
ue blasphemia. Cumq; oīs impatientia iustitiā dei non
operetur, non frustra de salute Philippen. sollicitus A-
postolus: Omnia (inquit) facite sine murmurationibus
& h̄sitationibus, vt sitis sine querela, & simplices filij
dei, sine reprehensione in medio nationis prauæ & per-
uersæ. Ex his ostenditur, cum qui patiens est, nunquam
murmurare, nūquam conqueri: sed inter malos quoq;
mitem atque mansuetum esse, & inter inquietos quie-
tum. Impatiens autem prius ipse suæ iniquitatis cau-
sa est, deinde etiam aliorum; hos odit, illis irascitur, a-
lios contumeliis, alios afficit verberibus. Ipse vero in-
tra se iracundia æstuat, bile tumet, liuore consumitur,
iuxta illud, Zelus & iracundia minuent dies. Dum er-
go alteri nocere affectat, seipsum p̄dit, immo quod de-
terius est, seipsum æterna p̄na dignum efficit, dū al-
terum odio atque malicolenia persequi non desistit. Eccl̄. 10.

De impatientiæ vitio erga proxi-
mum. Caput XXV.

Persequamur igitur nunc in proximos impatien-
tiam, ostendamusq; quanto ipsa suo autori detri-
mento sit. Hæc est q̄ nos facit iracundos, ita vt le-
uissimis interdum de causis intemperanter commoti ri-
xemur, depugnemus, ad arma concurramus. Canum fe-
rociū ista rabies est, qui portēto tantum contra se di-
gito irritantur, & frendenti rictu hominem allatrant.
Turpe est autem nobis caninam habere iracundiam &
ad q̄libet, offensusculam indecētius q̄ oporteat turba-
ri ac furere, & esse domum super arena fundatā q̄ ven-
torum evertit status. vel harundinem illam, quam etiā
leues auræ grauit̄ exagitant & percellunt. Vix q̄dem
vlla in re modestiam seruabit, qui cohibere nescit ira-
cundiam. Salomonis ista sententia est dicentis. Qui ad
indignandum facilis est erit ad peccandum procliuior.
Ille præterea qui in paruis grauit̄ irascitur, magnam
iniuriam quomodo feret? Nōne in rabiem tunc verte-
tur, cum paulo deterius l̄sus fuerit. Quanq̄ eos etiam

Qui non læduntur, ineffrenata impatientia interdum in-
 rabiem agit: sicut & illos, de quibus paulo ante locu-
 ti sumus, qui neque fratribus, neque liberis, neque dei
 sacerdotibus, neque fœtibus in aluo matrum adhuc la-
 tentibus pepercere. Vt autem ista quoque minus mi-
 remur, Moabitæ, Moabitarum impatientia facit, qui regis Idu-
 mæorum ossa de tumulo eruta, ignominia causa igni
 cremarunt. Quis erit iracundia finis, si neque morte
 eorum, quos odio habet satiatur, & in corpora quoque
 humo obrura desæuit? Merito igitur tantam animo-
 rum feritatem etiam in nationes incredulas ultus est de-
 us, dicente Amos propheta: Super tribus sceleribus Mo-
 ab, & super quatuor non conuertam eum, eo quod in-
 cenderit ossa regis Idumææ vsque ad cinerem. Et mit-
 tam (inquit) ignem in Moab, & deuorabit ædes Cari-
 oth, & morietur in sonitu Moab, in clangore tubæ, &
 disperdam iudicem de medio eius, & omnes principes
 eius interficiam cum eo, dicit dominus. Quod si ita in-
 fidelium impatientiam punit interdum deus, quanto
 magis credentium, quibus leges dedit & præcepta, &
 notitiam sui? Iure igitur ac merito Salomon, dum per-
 penderet impatientis furentem iracundiam, Graue est
 saxum (inquit) & onerosa arcua, sed ira stulti utroque
 grauior. Et prosequitur, dicens: Ira non habet mise-
 ricordiam nec erumpens furor, & impetum concitati
 quis ferre poterit? Quid autem infelicius, quam care-
 re misericordia & dilectione, sine qua beatitudinem cõ-
 sequi nequimus? Idcirco impatientia ipsa, quia chari-
 tati contraria est, deo etiam qui charitas est, aduersa-
 tur & repugnat, animum a cælestium contemplatione
 auertit, & æterni boni reddit negligentem. Impetien-
 tia enim tota de rebus terrenis est, a quibus certe quan-
 to secedimus longius, tãto proximiores deo efficimur.
 Cui quidem si iungi volumus, humilitate opus est, &
 patientia & omni mäsuetudine, non supercilio, nõ indi-
 gnatione, neque ira, quæ deus odit & execratur. Post
 hæc mentem quoque hominis excæcat impatientia, &
 quæ recta veraque sunt, non sinit dignosci neque intelli-

gi. Ideoque ista animi perturbati passio, maxime in iudicijs faciendis cauenda est. Nunquam enim iuste iudicabit qui iratus est. Nam si ille cui iratus fuerit, pro crimine delaro mulctari merebitur, hic vliscendi auiditate iustæ pœnæ modum excedet; aut si de rebus lis erit omissa iudicij consultatione, aduersus eum cui infensus est, ferre sententiam festinabit, & conuertet (vt i Amos propheta est scriptum) in amaritudinem iudicii, & fructum iustitiæ in absynthium, non causam cōsiderans dñi iudicat, sed personas. Nec solum iniustum verique nescium hominem facit impatientia, sed etiam si ei ratione non resistitur, ad insaniam vsque deducit. Vnde furere dicitur is, qui impatiētiae stimulis actus, ira inflam-
matur. Ardent oculi, tremunt labia, frons adducitur, arteriæ clamoribus intumescunt, os distorquetur, verba sine delectu effutiuntur, facies aut rubore aut pallore suffundit, & breuiter nihil tam simile alienatæ mentis homini quam homo præter modum iratus. Quod si asperui tã fœdo nō satis credis, facta ispice. Princeps ille sacerdotū in Ch̄m iratus, ipse sua scidit vestimenta. Quid aut dementius q̄ in alteri indignari, & a semet pœnas exigere? Achab etiā rex Israel, qd Naboth Iezraelita vine am suā ipi petenti neq̄ v̄dere neq̄ cōmutare voluit, tãtū furoris cōcepit, vt domū reuersus lectulo se intecerrit, panēq̄ nō comederit, inedia se cōficiēs, donec vxoris tādē vsus consilio, Nabotho per dolū subiato, agellū eius vi possedit. Achitophel Iudatæ militiæ princeps, Ab solonis ptes secutus, indigne ferens q̄ ille aduersus Dauidē patrem vti suo consilio noluerit, sibi ipsi suspendio mortē cōsciuit. Quis insanus vnq̄ in alteri fœdius desauit, q̄ in seipm irā impatiens Achitophel? Recte itaque dicit, Stultum inuērit iracundia. qñdoquidem eo vsq̄ insaniūt, vt nec suæ vitæ parcant, & dñi in alteri sauidi negatur facultas, in semetipsos grassantur. Sunt p̄terea q̄ irati sanctos maledictis lacestant, sed cum dñm eadem oris petulātia prouocare non formident, minus mirum est, quod etiam seruos eius quomodo possunt offendant. de quibus quia satis paulo ante dictum sit, hoc

Amos. r.

Facies ira
ti.

Matt. 26.

3. reg. 21.

2. reg. 17.

Iob. 5.

Maledicti
in sc̄tōs.

- tantum dicendum restat, quod nec a sanguine eorum, quos deo famulari vident abstineant, cum indignantur. Quamuis enim eiusdem religionis sint cum his quos infestant, diuersis tamen moribus viuunt, semperque melioribus inuident atque aduersantur. Hinc est quod
- 4.Reg.6.** Ioram Samariæ rex a Syris obsessus, cum fames urbem inuasisset, quid ageret nesciebat, & ex dolore in furorem versus, mandauit interim Eliscum prophetam, q. nisi p̄scius cauisset, innocens regis male indignantis culpa perisset. Rex vero quia pœnitentia ductus humiliavit se, prophetam persequi desijt, & obsidione liberatus est & fame. Tantum prodest repentina prauī propofiti pœnitudo. Afa quoque Hierosolymæ rex, quoniam
- Afa.**
2.Para.16 ascito sibi Syrorū exercitu ab inuasiōe Basæ Samarię regis se defenderat, coargutus ab Anani propheta, quod fidutiam habuerit in rege Syriæ & non in domino, iussit illum mitti in neruum, & dei nuntiam in vincula cōiungere non fuit veritus. Sed male illi cessit ista audacia, plurimi de populo perierunt, ipse anno deinde tertio pedum dolore consumptus est. Sed neque Ioachimo Iudææ regi fuit impune, Ieremiæ volumen per manum Baruch scriptum, in quo mala super regno suo ventura prædicebantur, manibus discerpisse tradidisseque igni, ipsosque voluminis autores compræhēdi iussisse: quæstos ad necem (vt scriptura ait) dominus abscondit, ac de rege pro culpa puniendo dixit, Non erit ex eo qui sedeat super solium Dauid, & cadauer eius projicietur ad æstū per diem, & ad gelu per noctem, insuper mala quæ in volumine descripta fuerant, se adducturum affirmavit. Igī nō multo post vrbs euersa, ipse cum populo abductus est Babylonem catenis vinctus, atque in captiuitate periit. Herodis terrarchæ exercitum, parua quidem Arabum manu ad internitionem pene cæsum ideo fuisse, quibusdā ex Iudæis visum ē (vt Iosephus refert)
- Ioseph II.**
§ cap.14. quia Iohannem baptistam præcipue sanctitatis virum interficere ausus fuerit, vt liberius sceleratis nuptiis, q̄s ille arguebat, abuteretur. His exemplis discant superbi quam male indignantur aduersus eos, qui sese Christi

si seruitio dedicarunt. Tu quod es (inquit Apostolus) qui iudi- Rom. 14.
 cas alienum seruum? domino suo stat aut cadit, stabit
 autem: potens est enim deus statuere illum. Quod si ne-
 fas est iudicare seruum dei, quanto magis eundem odio
 habere iniuriaque afficere? Et si neminem simultate at-
 que inimicitis persequi debemus: quanto minus eos qui
 pro omnibus quotidie precationi insistant, quotidie pro
 omnibus sacrificia offerunt, deumque nobis propitiare
 totis viribus contendunt: nobis baptismum, nobis pec-
 catorum remissionem subministrant ægrotantibus assi-
 stunt, mortuos efferunt, pro elatis deo supplicant: nū-
 quid redditur pro bono malum, ut his infensi simus, qui-
 bus pro beneficio parem gratiam referre non possumus?
 Quod autem ne illis quidem qui recum seculo seruiunt
 hostiliter irasci debeas, audi veritatis magistrum in eu- Matt. 5.
 angelio dicentem: Omnis qui irascitur fratri suo, reus
 erit iudicio, qui autem dixerit fratri suo rhaca, reus e-
 rit concilio, qui autem dixerit fatue, reus erit gehennæ
 ignis. Nemo igitur non reus est, qui fratri irascitur. Vi-
 tio fratris irasci rationabile quidem est, fratri autem
 irasci rationi contrarium est. Ex odio enim proficisci-
 tur, quicquid mali in personam tantum confertur. Dis-
 ce itaque tres esse male irascendi gradus, alium alto ne-
 quiozem. Si tacitus irasceris, & linguam a contumelia
 coerces, reus es iudicio, quia quod iracundiæ motus in-
 tra te deliquit, hoc rationis iudicium, ne foris erumpat
 refrenauit. Grauius autem peccas, cum iratus in verba
 opprobrii prorumpis, tantoque magis, quanto furiosi-
 us id egeris. Rhaca hebræum est, & vanum designat,
 fatue autem turpius dictum est. Illa ergo impatientiæ
 indignatio rea est concilio, ubi adhuc pendet sententia
 donec vel progrediaris irascendo ut damneris, vel regre-
 diaris poenitendo ut venia dignus habearis. Porro si
 ulterius progressus fueris, & furoris impetu in aduer-
 sum ferri non destiteris, & fratrem tuum quasi ex animi
 maleuolentia despexeris, reus eris gehennæ ignis, nisi
 cessabis ab iniuria, & amare incipies quem oderas. Ta-
 les ergo excursus habet impatientia, ut hominem in-

moderate furentem, usque in abyssum inferni deuehat,
& poenis illis, quarum nullus finis est, irreuocabiliter
tradat, si ei usque ad vitæ exitum dominata fuerit.

De ira non vitiosa, sed vtili, & de
ira dei. Cap. XXVI.

EST tamen ira quædam rationi parens, cum vitis
irascimur vel nostris vel alienis, hoc est, cum il-
la corrigi & emendari cupimus. Hinc sane & in
nos voluntariam corporis castigationem assumere con-
sueuimus, ut mortiferæ voluptatis incitamenta exclu-
damus, & carnem spiritui repugnantem, veluti lasciui
ens iumentum, fatigatione aliqua laboreque domemus.
Illos vero qui curæ nostræ commissi sunt, si monitis
non obtemperarint, minis verberibusque persequimur,
non nocendi causa, sed gratia iuuandi, ut qui sponte se
se corrigere noluerint, corrigantur saltem inuiti, ne pa-
reant. Ira igitur ista, quia ratione nititur, non modo
non culpanda est, sed etiam necessaria. Charitati enim
proxima est, dum per eam hominum saluti consulitur,
medicorum more qui putrescentia hulcera incisionibus
cauterioque curare aggrediuntur, & morbo irati dum sa-
uiunt, restituendæ sanitati operam impendunt. Hinc
est illud Ecclesiasticis: Melior est ira risu, quia per tristi-
tiam vultus corrigitur animus delinquentis, tristem
tantummodo vultum, aduersus æqualium seniorumque
crimina ostendere oportet, ne malefacta eorum mitio-
re aspectu probare videamur, ira tamen abstinendum
erit, ne magis exasperemus eos, in quos animaduerten-
di ius non habemus. Illa ira duntaxat nobis concessa est
qua vel subditos corripimus ne delinquant, vel nosmet
ipso affligimus, ne malarum cupidinum blandimentis
vincamur. Porro ira hæc tantum ab ea quæ prohibe-
tur differt, quantum ratio ab infania, quantum verum ab er-
rore, quantum denique iuuandi appetitio a cupiditate
nocendi. Hanc sequamur, si nobis, si alijs quibus præsi-
demus consultum volumus. Illam vero brutam & irra-

Eccels. 7

tionalem declinemus, tanquam & nobis & omnibus q
 ea vtuntur, noxiam atque perniciosam. Per hanc iusti-
 ficatus est Phinees, cum virum Israelitam & Madianiti-
 dem meretricem turpiter coeūtes pugione confodit, per
 illam autem damnatus est Cain, alique multi, qui san-
 guinem innocentem indignati effuderunt. In hac deum
 imitatur, qui peccatis offensus irascitur. In illa diabo-
 lum, qui cum malus sit, bonis inuidet, & iratus eos de-
 icere nititur de altitudine virtutum. Dei autem ira per-
 eunt ut sanet, mortificat ut viuificet, & meliora qdem
 vulnera sunt diligentis quam fraudulenta oscula odien-
 tis. Hic praeerea qui diligendo vulnerat, interdum odi-
 endo laedere desinit. Vnde loquitur: Non visitabo super
 filias vestras, cum fuerint fornicatae, & super spōsas ve-
 stras cum adulterauerint. Magna ira est (inquit Hiero-
 nymus) cum peccātibz nō irascitur deus. Hoc est, cum
 peccantes punire differt. Quos autem ad correctionem
 affligit, de illis ait: Visitabo in virga iniquitates eorū,
 & in flagellis peccata eorum, misericordiam autem me-
 am non auferam ab eis. Nullam tamen iracundiae per-
 turbationem patitur deus, neq; dum corripit corrigen-
 dos, neq; dum punit obstinatos. Apud se semper placi-
 dus est atq; tranquillus, apd illos vero iratus & furens
 qui malum quod meruerunt patiuntur. Ira nos quā mi-
 nimum perturbare debet iracūdia, cum deliquentes pu-
 nimus, sed mouere charitas, ut punitos disciplina no-
 stra emendet, & a vitio reuocet ad virtutem. Publici q
 iudicii p̄sidem, ab odio atque ira procul esse oportet
 dum iudicat. Debet tñ meritis ab illis qui mali aliquid
 perpetrarunt, p̄nas exigere siue ut ipsi corrigantur,
 siue ut alij reprimantur similis p̄nae metu q̄ damnatos
 iuste perpeti viderint. Equidem ita reor, inter iram &
 iustitiam dei nihil interesse, nisi qd irae vocabulum tñc
 vsurpet scriptura, cum peccata vindicantur. Iustitiae au-
 tem nomen etiam ad remunerationem pertineat bono-
 rū in qua nullus irae locus est, sed benignitatis. Audia-
 mus ergo in psalmis monentē: Irascimini & nolite pec-
 care. Irascit & non peccat, q non odio mouet hominis

Phinees.

Nume. 25.

Cain.

Gene. 4.

Pro. 27.

Ose. 4.

Psal. 88.

Psal. 4.

cum indignatur, sed criminis, qui punit: non ut lædet, sed ut lædendo emendet, quod quidem opus non inimicitiae est, sed benevolentiae & dilectionis.

De remedij iracundiae.

Cap. XXVII.

Non possumus efficere, quin aliquando plus etiam quam oportet irascamur. Quando quidem id sanctitate quoque praeclatis hominibus interdum contigisse satis constat. Moses iratus prauaricationi plebis vitulum adorantis, tabulas legis digito dei scriptas confregit. Idem iratus fuisse dicitur filijs Aaronis sacerdotis, quod hircum quem pro peccato oblatum comedere debuerant, totum in holocaustum obtulerint. Dauid in Absalonem filium iratus fraternae caedis reum, vix amicorum precibus exoratus post biennium coram se apparere illum permisit. Hi tamen excusabiles videntur, quia in delinquentes animo extiterint indignato, nec sine causa irati fuerint. Sed quo pacto excusabitur nescio ipse in utero matris sanctificatus Ieremias, vel ipse ore domini laudatus Iob? Ambo enim ob indignationem impatientiamque mentis, diei in qua nati sunt, maledixisse referuntur. Alter conquestus est quod probra irrisionesque perferret pro sermonibus dei, quos in populum vulgabat. Alter quod supra modum miseris calamitatibusque oppressus esset. Quasi vero non liceat domino quicquid vult de seruis suis facere. Ionas etiam sanctus propheta mortem sibi expetiuit, indigne ferens, quod Ninive seruata suam fefellerit diuinationem. Unde arguitur a domino dicente. Putas ne bene irasceris tu? Quis autem excusare illum audeat, qui increpatione accusatur diuina? Quid de apostolis dicam, & his quidem a sapientia dei electis? nonne indignati fuisse memorantur, cum a filiis Zebedaei principatum peti audissent? Sed quemadmodum illi ab ambitione ad humilitatem & ab indignatione ad placabilitatem domini admonitionibus reuocati sunt, ita & nos quoties repentina aliqua mentis agitudine commoti fuerimus, quam primam

Moses;
Exo. 32
Leu. 10
Dauid.
2. Reg. 14

Iere. 20
Iob. 3.

Iona. 4.

Apostoli

De charitate Liber VII 519

ad æquantimitatis remedia recurramus. Morbus inue-
 teratus plus laboris exigit in incedendo, recentis vero fa-
 cilis curatio est. Primum cauendæ tibi sunt contentio-
 nes, & eorum qui natura iracundi sunt, consortia fu-
 gienda, litibus foroque abstinendum, dicente Aposto-
 lo. Seruum dei litigare non decet. Cum nemine pertina-
 citer contendas, quia arrogantia vitium est. Delatori-
 bus non facile credas, neq; de absente obtestanti in-
 iuria trāscaris. Inualidus est ad lædendum qui tibi co-
 ram negotium exhibere non audet. Quod si præsentium
 offensam moderate ferre debemus, quanto magis ab-
 sentium? Si contigerit vt iræ motum concipias conce-
 ptum reprime; & quod intra te natum est, intra te &
 moriatur, nec verba exterius prorumpant nec opera.
 Audi psalmistam dicentem, Turbatus sum, & non sum
 locutus. Et iterum, Cor meum conturbatum est intra
 me. Abortiuum igitur fiat, quicquid iracundia intra
 te conceperit. Parum concepta indignatio nocet, edita
 multum. Viperarum genimina sunt, quæcunq; parere
 solet furor. Irascimini & nolite peccare, ait Apostolus,
 sol non occidat super iracundiam vestram. Irasci, ho-
 minis est: per iram non peccare. Christiani est. Illis au-
 tem solem iustitiæ occidere credas, qui iram in odium
 conuertunt. Nunquam cito in alterum excandescas, di-
 latio incipientem sedabit motum. Obserua itaq; Iaco-
 bi apostoli præceptum: Sit (inquit) omnis homo velox
 ad audiendum, tardus ad loquendum, & tardus ad irā.
 Ira enim viri, iustitiam dei non operatur. Obluiscere
 iniuriæ, & de vindicta ne cogites. Impatientiæ vitium
 est vlcisci cupere. Patientiæ autem virtus, offensam me-
 moria non retinere. Diuinæ legis est præceptum: Non
 quaras ultionem, nec memor eris iniuriæ ciuium tuo-
 rum. Deum time, & irasci quoq; timebis. Obserua Apo-
 stolum dicentem: Omnis amaritudo & ira & indigna-
 tio & clamor & blasphemia auferatur a vobis, cum o-
 mni malitia. Cui sententiæ Salomō astipulatur, dicens.
 Aufer iram tuam a corde tuo, & amoue malitiam a car-
 ne tua. Hoc ipsum sanctus propheta in psalmis iubet cū

2. Tim. 2.

Psal. 77

Psal. 108

Eph. 4

Iaco. 1.

Leu. 19

Eph. 4.

Eccī. 12

Leui. 4

ait. Quiesce ab ira, & derelinque furorem, noli æmulari vt malefacias, quoniam qui malignantur, exterminabuntur. Nihil existimes laudabilius, nihil Christiano dignius placabilitate atq; clementia, & rursus nihil indecentius neque fœdus immanitate, superbia, ira, impatientia. Reticulum iecoris offert domino, qui toleratione superat iracundiam. In iecore enim in ipso humore fellis, iræ receptaculum esse creditur, & quoniam hoc sacrificium in lege pro peccato offerri iussum fuit, puto quod is qui in omnibus patiens fuerit, & præteritorum criminum facile veniam consequetur, & in futurum innocentiam custodiet: seruata autem innocentia, inter beatos computabitur. Super omnia vero proderit, mente reuoluere, tum quæ patientibus proposita sint præmia, tum qualia impatientibus tormenta. Cogitare quoq; quanta pro nobis pertulerit dominus, quanta omnes, qui nunc cum illo sunt sancti, vt tali domino digni inuenirentur.

De benedicendi studio.

Cap. XXVIII.

Eccle. 3
Gen. 37
Gen. 49

Luc. 24

Post hæc optimum erit, ad seruandam erga omnes humanitatem animiq; māsuetudinem, benedictiæ linguam assuescere, ac semper veluti immane præcipitium, sic euitare maledicti verbum. Omnibus benedicere, & ne maledicentibus quidem maledicta referre, magnæ constantiæ, magnæq; tolerationis indicium est. Benedic liberis tuis, quia scriptum est: Bñdictio patris firmat domos filiorum. Benedixit Isaac filio suo Iacob, & domino annuente cuncta quæ illi in votis fando congefferat, feliciter successerunt. Ipse etiam Iacob vita decedens, benedixit neporibus suis Manassæ & Ephraim, diuinitusq; inspiratus futuras filiorum sortes cecinit. Bñdic seruis tuis. Chrs dñs benedixit discipulis suis. Etenim sicut Lucas ait, ab eis in cælū recessurus, eleuatis manibus bñdixit eis, ostendens quod quicquid sua bñdictione se dignū exhibuerit, ipm in cælū eūtem sit secuturus. Benedic populo tuo. Moyses & Aaron sa-

De charitate Liber VII 521.

cerdos benedixerunt populo, & apparuit gloria domi-
ni oibus q aderant, vt ait scriptura. Vt ergo benedicen-
tium merita testaretur, mirā manifestamq; sui plendo-
ris visionem oculis humanis obiecit dominus, & q̄tum
sibi benedicta seruoꝝ suoru placeant, aperte signifi-
cauit. Atq; vt benedicēdi magis studiosos redderet, ip̄e q̄
modo bñdicant docere voluit. Sic, inq̄t, benedicetis fi-
lijs Israel, & dicetis eis: Benedicat tibi dominus, & cu-
stodiat te: ostendat dominus faciem suā tibi, & miserea-
tur tui: cōuertat dominus vultum suum ad te, & det ti-
bi pacem. Vtq; sciamus omnibus benedicendū esse, idē
dñs in euangelio, p maledictis q̄q; iubet referri bñdicta,
dicens. Bñdicite maledicentibus vos, & orate p perse-
quentib. vos. Moses diem suū obiturus, cōuocatis tribu-
bus ne intestatus decederet, singulis bñdixit, & q̄ futu-
ra erant simul prophetauit. Quis igitur dubitet, qn illi
spiritu sc̄o repleantur, q̄s benedicere, beneq; oibus o-
ptare plurimum delectat? Salomon, cui cālitus infusa
sapientia erat, arca in templo collocata, victimisq; im-
molatis, benedixisse dicitur ecclesiæ Israel, templumq;
dedicasse. Sed qm̄ iuxta Apostoli sententiam, Templum
dei sanctum est qd estis vos, templo dei benedicit, qui-
cuius fidei populo bñdicta impendit. Discāt nostri tem-
poris episcopi promptiores esse ad bñdicendum, ne tem-
plo dei maledixisse arguantur, cum temere & non meri-
to aliquem fuerint execrati. Semper tutius est in bene-
dicendo quam in deuouendo errare. Sciendum p̄terea
duo esse benedictionum genera, alterum spiritale, alte-
rum terrenum. Spiritalis benedictio de virtutibus est p̄-
miuq; earum, terrena de diuitiis, de frugum hubertate
de corporis incolumitate, de honoribus, de victoria sub-
iugationeq; inimicorum, & aliis huiusmodi, quæ in Le-
uitico promittuntur obseruatoribus mandatorum dei
Qua qdem in re q̄ri potest, cur multi prophetae sanctiq;
legis, qui p̄ceptis diuinis pro sua virili semper obtem-
perabāt, egestates, angustias, persecutiones passi sint, &
post illos apostoli Christi, martyres, aliiq; fideles? quia
certe illa terrena bona, ciuitates, prouinciæ, regna so-

Leu. 9.

Num. 16

Luc. 6.

Deut. 33.

Solomon
3. Reg. 8.

Duo bene-
dictionum
genera.

Quæstio

Eph. 1:

lent appetere, turba videlicet in perferendis angustis minus fortis, ne tententur supra id quod possunt. Sanctos vero atque perfectos, ut appareat quam constantes, quam firmi sint in contemnendis omnibus quæ diu stare nequeunt, & in illis quæ æterna sunt diligendis, necesse est aduersitatibus ærumnisque probari. Neque ideo fit illis iniuria siue dolus, quod terrenis bonis minus abundant, quando ea ipsimet quidem præ cælestium desiderio contemnunt atque aspernantur, maluntque in aduersis experiri, quam in prosperis orio torpescere. Prospera enim plerumque ad ignauiam compellunt, aduersa magis incitant ad virtutem. Quæ iusti patiendō spiritualium benedictionum gratiam acquirunt, bonis utique non his modicis & caducis, sed illis ingentibus & æternis fruturi, quæ pressius euidentiusque in euangelio quam in lege promissa sunt. Quanquam lex quoque spiritalis est, si tollatur velamen, & ea quæ scripta sunt, non omnia iuxta literam intelligantur. Spiritualis benedictionis meminit Apostolus, ubi ad Ephesios scribens, ait. Benedictus deus & pater domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos in omni benedictione spiritali in cælestibus in Christo. Profecto qui huius benedictionis particeps est, eius conuersatio in cælis est, non in terra. Proinde nec terrena bona ad eum spectant, qui his expeditus, capere properat cælestia. Nos ergo talem ante oia benedictionem, tam proximis nostris quam nobis ipsis impartiri semper optemus & precemur, qua impetrata nec aduersa efficere poterunt, ut indignemur, nec prospera ut lasciuimus. Bona igitur & dicamus omnibus & optemus, ita tamē ut semper animæ ratio habeatur magis quam corporis, ut quod cuique ad beatitudinem adipiscendam accommodatius futurum sit, hoc ei, in præsentī tempore contingat, siue id triste putatur, siue lætum, cum nihil tam graue sit, ut id non eleuet spes bonorum quæ promissa nobis expectamus. Sic igitur benedicatur omnis homo qui timet dominū, ut exhuberet frugibus virtutum, ut bonorum operum fecundus sit, ut animæ sanitate perfruatur, ut hostes inuisibiles vincat

& omnes carnis molestias superet, fide firmus, spei plenus, charitate fervidus, & ad bona tandem perveniat sempiterna: benedicatq; ei dominus ex Syon, qui fecit cælum & terram. Hic quippe benedicendi mos Apostoli. Apostoli. proprius fuit, ut eorum scripta testatur. Omnes fere Pauli epistolæ sic fiunt, ut eis ad quos directæ sunt gratiam precentur & pacem, non huius mundi pacem vel gratiam, sed dei patris & domini nostri Iesu Christi & spiritus sancti. Nihil ei deesse poterit, quem ubique dei gratia comitabitur. Qui autem linguam suam ad benedicendum assuefecerit, hic vere Christi servus habebit, illorum in cælo copulandus consortio, quorum morem in terra fuerit æmulatus.

De maledicendi nequitia. Cap. XXIX.

VT autem benedicendi studio diligentius incubamus, opportunum videtur nunc scrutari, quantum mali maledicis & impuræ linguæ hominibus 3. Reg. 2. positum sit. Semeim cuius maledicta patienter pertulerat rex David, ultus est postea rex Salomon: & ille regem incessere ausus fuerat, capite mulctatus poenas dedit, non ab eo hoc passus cui iniuriam intulerat, sed ab eo qui punire debuit alijs illatam, domino iubente: Principi populi tui non maledices. Exod. 22.
1. Cor. 6. Magis tamen poena illa verenda est, de qua Apostolus ait, maledicos a regno dei excludendos cum fornicarijs & idolorum cultoribus. Qui autem inde repulsi sunt, eos ad inferos cruciari certum est, quoniam impij ac scelesti non solum bono summo priuantur, sed etiam supplicijs ascribuntur æternis, ita ut lingua nequam nulli perniciosior sit, quam ipsi cuius est. Morder alios maledicus, & semet maledictionis suæ telo conficit, similis viperae illi, quæ cum manum Pauli apostoli mordicus apprehendisset, nihil illum læsit, sed ipsa in ignem excussa & exusta perijt. Actu. 18. Perire non debuit dicere aliquis, quod non læsit: sed ideo non læsit, quia deo prohibente lædere non potuit, perijt autem quia lædere voluit, & mortem quæ alteri inferre tentavit, iuste ipsa pertulit. Sic maledictus dum oris sui peccitate alios offedere concupiscit,

- Exod. 21.** licet non offendat, tanq̃ si offenderit, pernas dabit. Vnde in lege scriptū est: Non solū qui percusserit, sed etiam qui maledixerit p̃ri suo vel matri, morte moriat̃. Et in alio loco: Non maledices (inquit) surdo, nec coram cæco pones offendiculum. Maledicit surdo, qui de absente obloquit̃. Cæcum offendit, qui opprimit incautum. Hinc etiam ait: Non eris criminator & susurro in populis. Denique adeo magnum vitium est maledicentia, vt probis honestisque viris interdicta sit cū maledico consuetudo, dicente i Prouerbis Salomone: Remoue a te os prauum, & detrahentiū labia sint procul a te; De quibus Ieremias ait: Sagitta vulnerās lingua eorum. Vulnerāt em̃ & illos qui libenter in alios dicta auscultāt, & illos de quibus dicta sunt, si impatiente tulerint. Ipsi tñ qui detrahunt, multo magis sibi q̃ aliis nocent, domino per Osee prophetam succlamante ac dicente, Cadent in gladio principes eorum a furore linguæ suæ, id est, qui alios linguæ suæ petulantia peruertunt, ipsi cadent gladio diuini iudicii, de quo surgere vltra non poterunt, cum corruerint in interitum sempiternum. Quæris quare in prophetis & in psalmis leguntur maledictiones. Illæ quidem non ex odio execrantis, sed ex vaticinio futurum prædicentis editæ sunt, & cum sanctorum in scripturis maledicta, iudicis dei sententiæ sint nobis qui futurorum ignari sumus, maledicere nemini licet, nisi forte cum hæreticos impiis assertionibus ecclesiam perturbantes, apostolica autoritate deuouemus. Hoc egit Paulus, cum Galatis, quos docuerat, a pseudapostolis timeret, Vtinam (inquit) abscindantur, qui vos conturbant. Maledixit & Petrus Simoni mago, q̃ spiritus sancti donum venale putauit, pecuniam offerendo, vt miracula faciendi potestatem acciperet. Omnes itaque qui peruersi aliqua doctrina, rectæ religioni aduersant̃, quia deo iniuriam faciunt, sub anathemate censentur, vtpote diuersi ab ecclesia, & non Christi, sed satanæ membra facti, pro quibus tamen oramus, vt domino miserante errorem suum agnoscant, & conuertantur, & salui fiant. Atque ita eis etiam quorum impietatem maledicimus,

De charitate Liber VII. 525.

benedicere solemus, dum illos ab ignorantiae tenebris ad lucem veritatis reuocari cupimus & precamur. Maledictio vero quæ illis infertur, qui maledicendi non sunt, plerumque diaboli suggestionem fit. Et tunc quidem imitandus nobis erit Balaam ariolus, qui (vt in Numeris legimus) a Balach Moabitarum rege conductus, vt malediceret Israelitis. Et econtrario a domino iussus vt benediceret, maluit deo quam regi obtemperare, atque pro maledictione intulit benedictionem. Amalech deuorans interpretatur, eumque designat, qui deuorare animas hominum concupiscit. Sed qui Balaam est, deprehensis inimici dolis, magis quæret benedicendo obsequi deo, quàm maledicendo diabolo. Qui enim obsequetur deo, merebitur præmium, qui diabolo, supplicium.

Balaam/
Nume. 22.

De calumnia & detractione.

Cap. XXX.

AD hæc, quoniam omnis offensa quam per lingue intemperantiam alicui irrogamus, maledictum dici potest, etiam ille qui conuitiatur, quique famam carpit aliorum, non minus maledicus est, quàm qui deuoratione aliquem damnat. Conuitiis autem contendere atque rixari, insanire est, dicente Salomone, Omnes stulti miscentur contumeliis. Et iterum, Labia stulti miscēt se rixis, & os eius iurgia prouocat. Tales quippe clementissimum dominum ad iracundiam prouocāt, hisque per Sophoniam prophetam minatur dicens, Audiui opprobrium Moab, & blasphemias filiorum Ammon quæ exprobrauerūt populo meo, & magnificati sunt super terminos eorum. Propterea viuo ego dicit dominus exercituum, deus Israel, quia Moab & Sodoma erit, & filii Ammon quasi Gomorrha. Ad inferos ergo præcipites delabentur Sodoma & Gomorrhæ vrbium instar, quæ linguam a contumelia probroque non coercent. Nam hoc quoque illorum vitium est, quod tam impatientes ad ferendam contumeliam sint, quam auidi ad inferendam. Gaudent insilire dorsis aliorum, suæ autem velut in do-

Prou. 20.

Soph. 2.

miti equi neminem admittunt. atque hæc ferme natura
 contumeliosorum est. Eadem ratio detractorum habet, nisi
 quod minus ei creditur quod iratus opprobret, quam qui odium
 celans de moribus pronunciat alienis, ut quem ipse insecta-
 tur, alijs quod dissimulata inimicitia facilius odibile red-
 dat. Sed videamus qualiter & hi a domino plestantur. Maria, quod
 Num. 12. niam Moysen probro taxauerat, lepra perfunditur, &
 Num. 14. extra castra propellitur, illis etiam qui de populo ipsum
 contumaciter offenderant, denegatum fuit terram in-
 gredi promissionis. Ex quo apparet, detractores ab ec-
 clesie communione alienandos, & promissam fidelibus
 paradisi regionem non ingressuros, nisi ad poenitentiam
 conuersi sese correxerint. De isto hominum genere
 Psal. 63. Psalmista ait: Exaceruerunt ut gladium linguas suas, in-
 tenderunt arcum, rem amaram, ut sagittent in occultis
 immaculatum. quibus & imprecatur, dicens: Muta fiant
 labia dolosa, quæ loquuntur aduersus iustum in superbia
 & abusione. Quin etiam ipse dominus minacibus admo-
 dum vobis aggreditur detractorem, dicens: Os tuum abun-
 dauit malitia, & lingua tua concinnabat dolos. Sedens
 Psal. 57. aduersus fratrem tuum loquebaris, & aduersus filium
 matris tuæ ponebas scandalum. Hæc fecisti, & tacui.
 existimasti inique quod ero tui similis? arguam te, &
 statuam illa contra faciem tuam. Et quoniam nihil ter-
 ribilius est, quam incidere in manus furentis domini,
 Psal. 56. subdit propheta & ait: Intelligite nunc hæc qui obli-
 uiscimini deum ne quando rapiat & non sit qui eri-
 pias, Et paulo post, Deus conteret (inquit) dentes eo-
 rum in ore eorum, molas leonum confringet dominus.
 Psal. 13. Quorum dentes? quorum leonum molas? illorum uti-
 que de quibus alibi ait, Filij hominum dentes eorum ar-
 ina & sagitte, & lingua eorum gladius acutus. & alibi, A-
 cuerunt (inquit) linguas suas sicut serpentes, venenum
 aspidum sub labijs eorum. Quos etiam damnandos de-
 clarat, dicens, Caput circuitus eorum, labor labiorum ipso-
 rum operiet eos, cadent super eos carbones, in ignem
 deiciet eos, in miserijs non subsistent. Per carbones
 & ignem & miserijs, poenæ designantur inferni, cæte-

ris atrociores, quales reor & ille diues patiebatur, totus quidem ardens, linguæ tamen magis sentiens ardorem. quam solam refrigerari frustra petit, ex quo apparet quam graue peccatum sit detractio, quæ talem meretur animaduersionem. Quod si melius est (vt Salomon ait) bonum nomen quam diuitiæ multæ, nonne magis peccat qui famam aliorum praua suggillatione deigrare conatur, quam q bona diripit, & innoxios exuit opibus. Vnde idem dicit: Cogitatio fulti, peccatum est, & abominatio, hominum detractor. Et hunc quidem ne luti pestem quandam nos fugere suadet, dicens: Cum detractoribus non commiscearis, quoniam (inquit) repente consurget perditio eorum, & ruinam vtriusq; quis nouit? Periculosa est enim cum peruersis conuersatio, ne ipse quoque peruertaris, & vna cum illis pereas. Non solum ergo cauendos esse, sed etiam detestandos docet David cum ait: Detrahentem secreto proximo suo hunc persequer. Si quando in eiusmodi hominem incidere contigerit, non præstemus aures, ora auertamus, non delectari nos, sed offendi suis sycophantiis malignus nugator cognoscat, & pudore confusus obmutescet. Id quoque Salomon testatur dicens: Ventus aquilo dissipat pluuias, & facies tristis linguam detrahentem.

Luc. 16

Eccle. 7

Prou. 24.

Ibidem

Psalm. 110

Prou. 25.

De delatorum malignitate.

Caput. XXXI.

Delator etiam qui suis criminationibus discordias conserit, maledicitur in Ecclesiastico, vbi scriptum est, Susurro & bilinguis maledictus. Multos enim turbauit pacem habentes. Et flagelli (inquit) plagaliuorem facit, plaga autem linguæ comminuet ossa Cui simile est illud Salomonis, Iaculū & gladius & sagitta acuta, homo qui loquitur contra proximum suum falsum testimonium. Delatorum enim ea quoque malignitas est, vt vbi vera crimina quæ deferant, desunt, falsa confingant, & mentes nimis credulas mendacio peruertant, & vbi quietis ac pacis triticum satum est, superseminent zizania tumultus & dissensionis, & hi quidem

Eccle. 28.

Prou. 28.

Psal. 11

prophetico ore condemnatur cum dicitur: Labia dolosa in corde & corde locuti sunt, disperdat dominus vniuersa labia dolosa. In corde & corde loquitur delator, quia duplex est, simulat se amicum illius, ad quem crimine defert, cui tamen auferre nititur quod amabat, eum cui ipse amicus erat accusando. Disperdet autem huiusmodi accusatorem dominus, quia siue falsum, siue verum dixerit: non voto corrigendi proximum suum, sed in inuidiam mittendi verba profert. Cui iterum propheta poenam denuntiat increpando ac dicendo: Dilexisti omnia verba precipitationis lingua dolosa, propterea deus destruet te in finem, euellet te, & emigrabit te de tabernaculo tuo, & radicem tuam de terra viuentium. Sunt praeterea qui assidue contentionebus seruiunt, litigant iurgantur, de quibus Salomon ait, Qui meditatur discordias, diligit rixas, & qui exaltat os suum, quirit ruinam. Interdum de re leuissima inter se dissidentes ad maximum furibundi prorumpunt clamores, inde ne manibus quidem temperant. De istis enim ad verbera facile peruenire, proprium contentiosorum est atque contumacium.

Psal. 51

Pro. 17

Cumque diu obstinatis animis fuerit altercatum, sanguine & caedibus pertinax finitur contentio, usque adeo noxiu esse solet, nolle linguae moderari, & superbiae vitio ab altercationibus non recedere. Recte itaque Iacobus Apostolus, Vbi zelus (inquit) & contentio, ibi incostantia & omne opus prauum. Scriptum est autem, Abstine a lite, & minues peccata. Multiplicantur quippe nequitiae, iracundia exardescit, concipitur odium ex quo mala ingentia oriri solent si lingua a velitatione non cohibeatur. Reliquum est, ut qui ita obduratus fuerit, diabolo flagellandus tradatur, & hoc iuxta Salomonis sententiam dicentis: Semper iurgia quaerit malus, angelus autem crudelis mittet contra eum. Neque enim potest particeps esse aeterni boni quod miribus datur, neque expertus esse malorum quae pessimum quaeque manent quia malis mentem animumque non auerterit, & odij sermonibus non abstinuerit. Vnde rursum Salomon ait. Qui peruersi cordis est non inueniet bonum, & qui vertit linguam, incidet in malum.

Iaco. 1.
Ecc. 18.

Pro. 7.

Ibidem

Cumque diu obstinatis animis fuerit altercatum, sanguine & caedibus pertinax finitur contentio, usque adeo noxiu esse solet, nolle linguae moderari, & superbiae vitio ab altercationibus non recedere. Recte itaque Iacobus Apostolus, Vbi zelus (inquit) & contentio, ibi incostantia & omne opus prauum. Scriptum est autem, Abstine a lite, & minues peccata. Multiplicantur quippe nequitiae, iracundia exardescit, concipitur odium ex quo mala ingentia oriri solent si lingua a velitatione non cohibeatur. Reliquum est, ut qui ita obduratus fuerit, diabolo flagellandus tradatur, & hoc iuxta Salomonis sententiam dicentis: Semper iurgia quaerit malus, angelus autem crudelis mittet contra eum. Neque enim potest particeps esse aeterni boni quod miribus datur, neque expertus esse malorum quae pessimum quaeque manent quia malis mentem animumque non auerterit, & odij sermonibus non abstinuerit. Vnde rursum Salomon ait. Qui peruersi cordis est non inueniet bonum, & qui vertit linguam, incidet in malum.

De maledicentiæ vitandæ cura.

Caput. XXXIII.

VT aut cuncta maledicentiæ vitia dequitemus, iponendū est ori frenum taciturnitatis. Quemadmodum loquacitas prona est ad lites & contentiōes ita silentium quietis & placabilitatis est custos. Vir linguosus (vt in psalmo dī) non dirigetur in terra. Et in puerb. Vidisti hominem velocem ad loquendum, stultitia magis speranda est, quam illius correctio. Et itez: Sicut vrbs patens, & absq; murorum ambitu, ita vir q non potest in loquendo cohibere spiritum suū. Sicut ergo vrbs illa quam mœnia nulla protegunt, facile aditū præstat inimicis, ita inconsulta garrulitas peccatis blā de subeuntibus aperit ianuas cordis. Cor autem quo repletum fuerit, hoc per oris claustra effundet cum in verba proruperit. Ex abundantia enim cordis os loquitur: quæ procedunt de ore, de corde exeunt, hominemque coinquinant. Ediuerso autem scriptum est: Qui odit loquacitatem, extinguit malitiam. Tacitus et sensatus honorabitur. Recordatus est Iob, duo qdam se fando emisisse, quæ emissa nollet, & ait: Manum meam ponam super os meum: vnē locutus sum, quod vtinam non dixissem, & altez, quibus vltra non addam. Hunc igitur imitemur, & pœniteat nos ybositatis, quæ certe non bis, sed millies lapsi sumus: quodque multiloquio nos deliquisse meminimus, silentio emendemus. Bonos viros taciti audiamus, vt discamus. Caueamus autem cum malis multum loqui, ne subuertamur. Rapsaci Assiriorum duci, cum Hierosolymam obsedisset, & plebem verbis ad deditionem sollicitaret, nihil respondere permisit Ezechias rex, & suos tacere iussit. Corrupti enī bonos mores colloqa praua. Seuerz Sulpitium q diui Mart. Thuronensis epi vitam scripsit, cum se iam in senectute sua deceptum a Pelagianis agnouissent, silentium vsq; ad mortē tenuisse Hieronymus tradit, vñ qd per dicacitatem deliquerat, tacendo dilueret. Et tu

Psalm. 139

Prouer. 29

Pro. 25

Eccl. 19

Isaia. 36.

Sulpitius.
Seuerus.

- ne lingua labaris, obserua quando loqui, quando tace-
re debeas. A Salomone diuinæ sapientiæ viro est dictū
Tempus tacendi, tempus loquēdi. Os tuum aperi discere
volentibus; Contendere autem rixarique parantib.
claudere; neque nisi necessitate cogente respōdeas, nisi vti-
litate suadente loquaris. Quicquid præterea dicitur, su-
peruacaneum est. De omni autem verbo otioso redditu-
ri sumus rationem in die iudicii. Quod si de otioso, qd
de turpi? quid de mordaci? quid de rixoso iram inimici-
tiasq; prouocante? Audi Apostoli præceptum: Stultas
& sine disciplina quæstiones deuota, sciens quia gene-
rant lites; seruum autem domini non oportet liti-
gare, sed mansuetum esse ad omnes, docibilem, patien-
tem, cum modestia corripientem eos qui resistunt veri-
tati. Et iterum: Omnis sermo malus (inquit) ex ore ve-
stro non procedat, sed si quis bonus, ad ædificationem
fidei, vt det gratiam audientibus. Audi & prophetam
dicentem: Quis est homo qui vult vitam, & diligit di-
es videre bonos? prohibe linguam tuam a malo, & la-
bia tua ne loquantur dolum. diuerte a malo, & fac bo-
num, inquire pacem & persequere eam. Audi etiam A-
postolorum principem Petrum. Nolite reddere malum
pro malo, nec maledictum pro maledicto, sed econtra-
rio benedicite: quia in hoc vocati estis, vt benedictio-
nem hæreditate possideatis. Memento quoq; quod in-
dignus habet monachi nomine, q tacere nescit cū opor-
tet, dicente Iacobo apostolo: Si quis purat se religiosum,
non refrenans linguam suam, sed seducēs cor suum, hu-
ius vana est religio. Deinde ait: Si quis vbo non offen-
dit, hic perfectus est vir, potest etiam freno circumdu-
cere totum corpus. Potest ergo omnibus corporis sensi-
bus imperare, q sic linguæ suæ fungitur officio, vt non
delinquat. Recordare etiam ideo duas quidem te habe-
re aures & os vnum. vt multa audias, & pauca loqua-
ris. Lingua si bene vteris, iuuat, si male, perimit. Salo-
monis hæc sententia est dicentis, Qui custodit os suum
custodit animam suam, qui autem incōsideratus est ad
loquendum, sentiet mala. Et iterum, Lingua placabilis
- Eccl. 5.**
- 2. Tim. 2.**
- Eph. 4.**
- Psal. 38**
- 1. Pe. 3.**
- Iaco. 1.**
- Iacob. 3**
- Pro. 3.**
- Pro. 15.**

lignum vitæ, quæ autem immoderata est, conteret spiritum. Et rursum, Responsio mollis frangit iram, sermo durus suscitatur furor, lingua sapientum ornat scientiam, os fatuorum ebullit stultitia. Quæ igitur dementia est, cum tui arbitrii sit linguam facere bonam, committere potius ut facias malam? Beatus es si cum beato Iob dicere poteris. Non inuenietis in lingua mea iniquitatem, nec in labijs meis stultitia personabit. Beatus es, si tibi ad dominum conuerso cum Ieremia gloriari licebit, dicente, Quod egressum est de labijs meis, Iob. 6.
Ierem. 17.
rectum in conspectu tuo fuit.

In fine operis peroratio. Ca. xxij.

AD finem tandem operis deo auxiliante peruentum est. Cui soli gratias agimus atque habemus confitentes eius esse beneficium, quicquid a nobis recte institutum recteque tractatum fuerit. Nihil autem non recte dicitur, quod cælestis disciplinæ veritate firmatur. Quare omnes equidem, qui ista legent, rogatos volo, ne forte incompti impolitique sermonis mei asperitate offendatur, ad ipsas duntaxat diuinæ scripturæ autoritates atque sensus animum applicent, & quod salubriter monentur, hoc etiam omni studio perficere curent, ut sanctæ religioſeque viuendo vitam illam acquirant, qua melius feliciusque optari queat nihil vitam inquam illam quæ non in terra habetur, sed in cælo, incorruptibilem, immortalem, æternam, beatam, gloriosam, bonorum omnium plenissimam, & nullius participem mali, non philosophis, non oratoribus, non poetis promissam, sed in Christum credentibus diuinæ que obtemperantibus legi, hoc est, pietatem iustitiamque colentibus. Nihil itaque vobis proderit o philosophi, scite subtiliterque ratiocinari, nisi etiam innocentiter integreque vixeritis. Neque vobis rethores ornate copioseque dicere vlli erit emolumento, nisi compti & exculti virtutibus incesseritis. Neque enim vobis qui in bicupiti somniaſtis Parnaso, in componendis poematibus Homero atque Vergilio esse pares vsui erit, nisi profliga-

Philosophi.
Oratores.
Poetæ.

ta vitiorum labe, morum puritatem atq; munditiam
 retinueritis. Huc igitur vota, huc studia vestra confe-
 rantur, vt si minus liceat eruditionem simul & virtu-
 tem possidere, magis optetis probitatem sine doctrina
 quam sine probitate doctrinam. Quod si fidem, spem,
 atq; charitatem sancte colueritis, beatitudinis præmia
 deo largiente capietis. Ipsi autem qui ad illa perueni-
 unt, impartitur & scientia plenior, & eloquendi ratio
 præstantior, & virtus omni ex parte perfectior, quam
 nullus vnquam mortaliū aut habuerit in terra, aut ha-
 bere possit. Vbi enim beatitudo ȳa, ibi & omnibus ani-
 mi bonis referta possessio. Quod si Paulus ad tertiu rã-
 ptus cælum, audiuit arcana verba, quæ non licet homi-
 ni loqui, si nec oculus vidit, nec auris audiuit, nec in cor
 hominis ascendit, q̃ta præparauit suis cultoribus de-
 us, profecto ista quæ oculis cernimus, quæ auribus ex-
 cipimus, quæ mente cõplectimur, illis quæ omnem sen-
 sum superant, nullo modo valent comparari. Nihil igi-
 tur vobis ad summam felicitatem defuturum speretis,
 si non defuerit virtus. Cuius quidem leges atq; præce-
 pta in his libris satis (vt reor) abūdeq; a me relata sunt,
 non ea inquam præcepta, quæ homines qui errare pos-
 sunt, tradant, sed quæ ipse hominum angelorum-
 que conditor deus, in quo solo nullus omnino
 cadere potest error, tribuit nobis. Ip̃m ergo
 audiamus, ip̃sum sequamur, ad ip̃sius do-
 ctrinam, vitam moresq; cõponamus,
 si ad ip̃sum, vt summo illo indici-
 biliq; bono semper fruamur,
 volumus peruenire.

E V A N G E L I S T A R I V M
 Marci Maruli viri disertissimi, & euangelicæ
 eruditionis veri doctoris, finit.

ADDOMI

NVM GVNTHERVM DEFI

de Meginhardi Præfatio.

VM ME NEGOTIOSIS
simi magistratus cura implicueris, instas
tamen & vrpes dulce decus meum Gun-
there, haud sane dixerim, vtrum verecū-
dius an cupidius, vt nouam opam nō tam
arduam, & difficilem, q̄ plane impossibi-

lem suscipiam. Vñ apparet, q̄ iniuncti muneris modum
perfunctoria metiris æstimatione, dum aliquid ei adq̄-
ciendum sperare præsumis. Equidem si excubiæ no-
stræ solis adolescentum ingenijs liberali eruditione ex-
colendis assiderent, q̄d vnicum curriculum pleraq̄ ve-
terum studia sibi vendicarūt, laboris mala famæ nomi-
nisq̄ momenta mihi pensarent. Verum nunc qui præfe-
cti scholæ habentur, gemina pro ecclesiastico vsu fun-
ctione multantur. Primas enim partes formandis mori-
bus impendunt, secundas vero literarum doctrinæ insu-
munt. Quorum vtrumuis cum tantū in curas assurgat,
tum vero compositum humanis viribus sustineri nō va-
let. Nemo certe nisi expertus, hanc sollicitudinem nouit
expendere. Verūtamen ego voluntate tua cui me vnice
deuoui, adductus, in hoc quasi pludio infernalium pœ-
narum, tibi exerceri patior, maxime cum iam propin-
quo suscepti actus, plaudite optatissimo personam hanc
operosissimam deponendam deo propitio auspicer. Illa
vero sarcina, qua nunc humeros nostros onerare dis-
ponis, non tam me premit, q̄ elidit; nec tam difficulta-
te grauat, q̄ horrore exanimat. Luculentissime qppe dī
eum est, q̄a etiam ȳa de deo dicere periculosum est. Fla-
gitas enim, vt de fidei symbolo compendiosum tibi cla-
borem opusculum, in eum scilicet modum, vt & catho-
licæ ȳitatis integritas eluceat, & hæreticæ prauitatis
venena, q̄bus eam homines perditissimi aspergere & vi-
olare conati sunt, expressis autorum nominibus deno-

Meginhardus de Fide ad

gentur. Quam rem cum præcipui ecclesiarum doctores, studio sacrarum literarum flagrantissimi, vñ earum exercitatissimi, ingenijs acutissimi, alij penitus cum idipsum postularentur, declinauerint: alij cum multa deliberatione vix aliquādo annuerint, quis non iustissima indignatione temerarii me, immo sacrilegi incepti condemnnet, vt tale quid audeam, qui vix summo ore, & primis (quod dicitur) labris hæc diuina libaui. Sed parcant exagitare nostrum pudorem. Nemo in me accusator atrocior me ipso, nemo censor seuerior, & tanto magis supra alios, quanto me ipsum familiarius per omnia noui. Nec enim sic amator mei sum, vt meam ingenii exilitatem, oris angustiam scire fastidiam. Adde huc, quod in hoc genere scriptorum maxime pertimescendum est, vitæ labem & conscientie infirmitatem. Quæ cum in exercitijs communium studiorum occupato non ita magno sint impedimento, in hac parte perniciofa mihi plane intelligo. Quis enim non videat parem mereri damnationem eum, qui sacramentum dominici corporis indignus assumat, & eum qui verbum dominicum prophanis corruptis moribus tractare præsumat? vides igitur facile nimis, vt verius aliquid non dicam, tantæ rei efficiendæ de me præsumptam opinionem, quam tibi qui tam deliberato & inoffenso iudicio alia soles exigere, indulgentior forsan erga me beneuolentia induerit. Sed quia singulare bonum obedientie sic impensæ diuinis commendatur eloquijs, vt qui ei resultauerit, frustra nomen Christianum usurpet, non ausim pro virili quidem parte non præstare quod iubet, si tamen diuinæ fauoris aura vela nostra non destituerit. Et quia rudis adhuc tyro in his castris abs te cogor militare, nolo quis arbitretur rudimenta nostra superba aliqua temeritate grassari, scilicet vt quod semel effutiam, sacrosanctum iudicem, quin potius quicquid erit quod nobis superna gratia irrorauerit, hoc ad suum vitæ fontem sincera & plenaria laude reuocetur. Si quid y o meum. i. falsum, effudero (q enim mendacium loquitur, de suo loquitur) non ego id deprehensum peruerso tutæ

dominum Guntherum.

hor patracinio, sed tam seuera quam debita animaduersione error meus a suo ipsius parente iugulabitur. Vt ergo liberiore quodam spatio ea quæ intendimus, in hoc quasi spectaculo possint exponi, altius ordiendum videtur. Pauca enim de ipsa fide, nonnulla de varietate symboli perstringemus, tum demum ipsum symbolum, & pestes hæresum insigniores illis, & quasi capitales, & quæ maxime in ipsam symboli regulam offendant, deo propicio persequemur.

St igitur fides, vt Apostolus ad Hebræos scribens diffinit, sperandarum rerū substantia, argumentum non apparentum. Quænam sint quæ fidelium pietas expectare & sperare debeat, ita copiose in latissimo diuinarum scripturarum campo diffusum est, vt nemo in hac qdem parte suam ignorantiam possit excusare. Vt enim aliquanta de infinitis breuissime attingam, ipsa veritas in euangelio ait: In resurrectione neq; nubent, neq; nubentur, sed erunt sicut angeli dei, & iterum. Fulgebunt iusti sicut sol in regno patris eorum. Apostolus etiam: Mortui inquit estis, & vita vestra abscondita est cū Christo in deo. Cū em̃ Chrs apparuerit vita vestra, tunc & vos apparebitis cum ipso in gloria, ad Corinthios etiam, oportet ait, corrumpibile hoc induere incorruptionem, & mortale hoc induere immortalitatem. Iohannes q; dicit: Dilectissimi filij dei sumus, & nondum apparuit qd erimus, scimus qm̃ cum apparuerit, similes ei erimus, qm̃ videbimus eum sicuti est. Hæ sunt res sperandæ, quæ substantia fides esse dicitur. Sed quænam mō vt fides substantia sit asserit? An non omnis substantia corpus est aut spūs? Appellatur tñ etiam possessio substantia. Sed quis ex his modis fidei conueniat? An forte spm̃ eam esse verisimile sit, quæ res est incorporea? An non potius ipsa fides cuiusdam spūs (id est, humanæ mentis) spiritalis est effectio? nunc quid non etiam angelicæ creaturæ quādā fidem esse dicamus? Veruntñ mō differt, An forte gñaliter qd est

Meginhardus de fide ad

& subsistit, substantiā nūcupauit, & eo mō fidem etiam substantiam esse intelligi voluit? Admitti quidem hæc sententia possit, veruntamen qđ subiungit, non recipit hunc intellectū. Ait em̄, Fides est substantia sperandarum rerū. Sperandum quippe est spiritale corpus, vt hoc vnū ex omnibus dictum sit. Quomodo ergo fides nostra spiritalis corporis asseratur substantia? An forte dicemus figurate apostolum hoc vocabulo vsū, vt significanti us ipsius fidei efficaciam exprimeret? Solenne quippe id Apostolo ē, suo quodam modo translatiuis nominibus rem præsentissime exponere, velut ad Colossenses scribens, de Ch̄o ait: Quia in ip̄o inhabitat omnis plenitudo diuinitatis corporaliter. Corporale vtique, pprie aliquid dicit, cū de corporibus agit. Diuinitas porro quō corporaliter inhabitat? neque em̄ corpus ē. Sed translato vocabulo rem aperuit. Nam qđ sacramenta veteris testamenti appellat vmbrae futuri, ppter vmbrae cōparationē corporaliter dixit habitare in Ch̄o plenitudinē diuinitatis, quod in illo impleantur omnia, q̄ illis vmbrae figurata sunt, ac si quodā modo vmbrae illarū ip̄e sit veritas. Sic ergo ip̄e figuræ significatiuæ translato ybo vsus est, vt si accipias corporaliter, ac si diceretur, solide ac veraciter. Secundum hunc ergo modum figuratæ locutionis, fides quoque sperandarum rerū substantia appellatur, non quod proprie earum sit substantia, sed quia fides quæ per dilectionem operatur, & ex qua iustus viuit, per quam etiam data est potestas, vt filij dei vocemur & simus. Illa (inquam) fides, ita firma certaque spe, æternæ beatitudinis præmia in ærumno sa huius vitæ peregrinatione meditatur, vt in eorū cordibus, qui charitate quæ p̄ spiritum sanctum in eis diffusa est, dilatantur, iam nunc per ineffabile desiderium ea faciat subsistere. Vnde frequenter Apostolus de ipsa vita nostra futura, quæ iam in ip̄o homine mediatore Christo Iesu capite nostro resurgente completa est ita fidenter gloriatur, quasi iam assit, præsensque teneatur, velut ad Ephesios scribens, ait: Deus qui diues est in misericordia, propter nimiam charitatem suam, qua

dominum Guntherum.

dilexit nos, cum essemus mortui peccatis, conuiuificauit nos Christo, cuius gr̃a estis saluari, & cōresuscitauit & confedere fecit in cælestibus in Christo Iesu. Certe enim in cælestibus Christus iam sedet, nondum autem nos. Sed quia fide certa quod futurum est iam tenem⁹, simul sedere nos dixit in cælestibus. Non enim ait, Excitaturus est nos, & in cælestib. sedere factur⁹, sed excitauit & sedere fecit, quia non inaniter, sed fideliter iam deputat factum, quod futur⁹ esse non dubitat. Nec minus ad Corinthios loquens, cum hāc ipsam fidei immobilem certitudinem & quasi substantiam commēdaret, inter cætera etiam hoc subiecit, Itaq; nos ex hoc neminem nouimus secundum carnem. Nunquid nam e vitā iam excesserant, & carnis mortalitatem exuerant, quos tā instanter ad ipsius carnis edomationem & vitæ correctioris habitum prouocant? Absit. Sed quia illorum secundum vitam futuram tanquam præsentem meditabatur qui resurgentes commutabuntur, ex hoc, inquit, neminem nouimus secundum carnem. i. tam certam spem tenemus futuræ nostræ icorruptionis & immortalitatis, ut iam in ipsa notitia gaudeamus, & non in hac carne mortali, sed in sola illius expectatione uiuamus. Hoc ergo modo, aptissimo quidem, licet insolentissimo fides substantia esse videtur. Sed quid est, quod in eadem definitione fidei annexum est, Argumentum rerum non apparentum? His profecto paucissimis verbis omnis illa inflatio humanæ sapientiæ velut acn puncta difflatur & exploditur, cui dum aliquid secus quam solemus ordo naturæ celebrat, ab ipso naturæ conditore actū pponitur, insanis clamoribus oblatrare assolet, rationem causamq; facti, p̃caciissima insipiētia expostulans, nec aduertunt hoies perditū magis quam peritū, in his quæ vsitato naturæ cursu administrantur, non incompetenter cum præstari possit, flagitari rationem. In his vero q̃ noue & extraordinarie diuinitus exhibentur, fidei pietatem exercendam esse, non temerariam & inconsideratam discussionem. Intelligentia enim rerū spiritalium, quas animalis homo non percipit, fidei humi

Meginhardus de fide ad

litatisq; merito comparatur. Vnde propheta, Nisi credideritis, inquit, non intelligetis, & in Canticis canticorū spūs sctūs prestatur, Ab initio fidei pertransibis. In controuersijs siquidem & disceptionibus naturalium, seu quarumlibet huiusmodi quæstionum, assensum fidēque rerum dubiarum pcedens probatio elaborat, & pueniens intellectus commendat. In diuinis vero scripturis vt intelligas, oportet te fide quæ pcessit, pmere. Quia ergo dispensationem diuinæ pietatis, qua salutem nostram operatur, vel de ipsa ineffabili trinitate & vnitae dei quæcunq; euangelica vel apostolica autoritas tradidit, non humanis suspicionib⁹ vt ita sint colligimus, sed ideo certissime nouimus, quia fide percepimus, ob hanc rem ipsa fides argumentum dicitur. i. pbatio & absolutissima notio, & quasi insignitio rerum non apparentum. Est igitur fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentum, sed nūquid non est fides rerum præteritarum. Nonne in eadē epistola post paululum idem apostolus ait, Fide intelligimus aptata esse secula verbo dei, vt ex inuisibilibus visibilia fierent. Nonne oīa prioris testamenti mysteria, quæ non credere extremi sceleris est, decursu tps sublati sunt & quasi sepulta, Hæcine ergo credenda sunt ea fide, quæ sit sperandarum rerum substantia. Quis hoc vel dementissimus dixerit. Deniq; vt hæc interim missa faciamus, nonne tota dispensatio dñici hominis pdestinata serie digesta & consummata, inter prærita numeratur. Aut hæc ergo fide Christiana non sunt amplectēda, quod absit, aut familiarius quid Apostolus eo modo diffiniendi innuerit, dispiciendum est. Per omnia igitur, quæ ab ipso mediatore dei & hominum acta venereamur, via nobis quodammodo ad perpetuæ beatitudinis capeſſenda præmia præparatur. Neq; enim in ipsis finem æternæ felicitatis & felicissimæ æternitatis quæ deus est, ponimus: sed per illa in illū finem currim⁹, quem omnis fidelis anima in eremo huius vitæ ardentissimo anhelat desiderio. Vnde cum ipsa veritas & ybum p qd facta sunt omnia, caro factum sit vt habita

dominum Guntherum

ret in nobis, tamen ait apostolus: Et si noueramus Christum secundum carnem, sed nunc iam non nouimus. Ille ppe, qui non solum peruenientibus vitæ pennis possessionem, sed etiam viam se præbere voluit venientibus. ad principium viarum voluit carnem assumere. Vnde etiam illud, Dominus creauit me in principio viarum suarum, vt inde incipient qui vellent venire. Apostolus igitur, quis adhuc ambularet in via, & ad palmam supernæ vocatiōis sequeretur vocatē dñm, tñ ea quæ retro sunt obliuiscens, & in ea quæ ante sunt extensus, iā principium viarum transierat, id est, eo non indigebat, a q̄ tñ aggradiendum & exordiendum iter est omnibus, qui ad veritatem peruenire, & in vita æterna permanere desiderant. Sic em̄ ait: Ego sum via, veritas, & vita, hoc est per me venit, ad me peruenitur, in me permanet. Ex q̄ intelligitur q̄ nulla res in via tenere nos debeat, quādo nec ipse dominus inquantū via nostra esse dignatus est, tenere nos voluerit, sed transire, ne rebus temporalibus, quis ab illo pro salute nostra susceptis & gestis hæreamus infirmiter, sed per eas potius curramus alacriter, vt ad eum ipsum qui nostram naturam a temporibus liberauit, & collocauit ad dexteram p̄ris, puehi atque peruehi mereamur. Quamuis igitur plenaria fide tñ p̄terita q̄ futura, nōnulla etiam p̄sentia credamus q̄ tñ p̄teritis vel p̄sentibus ad fidē, sp̄e charitatēq̄ futurorum & imperitia nostra instruitur & infirmitas adiuuatur solam eam veluti causam finemque omnium diffinire maluit Apostolus, licet in eo quod dixit fidem argumentum esse rerum non apparentum, omnia hæc tēpora aliquatenus videatur aplexus. Est igitur fides sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentum. His ergo absolutis, de symboli varietate, vt polliciti sumus, inchoandum videtur. De cuius primaria institutione. breuissime aliquid perstringendum est.

Cum enim post ascensionē domini per aduētum spiritus sancti supra singulos quosq̄ apostolos igneæ linguæ sedissent, & ōnium linguarum in finita diuersitas per eandem intelligentiā in eis vniret

Meginhardus de Fide ad

per quod eis nulla gens extera, nulla Barbaries in accessu videretur & inuisa, præceptum eis a dño datum est, vt ob predicandum dei verbum, per singulas quasque diffunderentur nationes. Discessuri itaque ab inuicem normam sibi prius futuræ prædicationis in commune constituunt, ne forte alius alio abducti, diuersum aliqd his qui ad finem Chři inuitabatur, exponerent. Omnes igit in vno positi, & spiritu sancto repleti, breue istud futuræ (vt diximus) prædicationis indicium conferendo componunt, atque hanc credentibus dandam esse regulam statuunt. Symbolum autem hoc multis & iustissimis ex causis appellari voluerunt. Symbolum enim græce, & indicium dici potest & collatio, hoc est, quod plures in vnum conferunt. Id enim fecerunt apostoli in his sermonibus in unum conferendo, vnusquisque quod sensit. Indicium autem vel signum idcirco dicitur, qd õnes ei fideli assensuobedientes, in Christi se nomen transisse indicarent. Ob hoc denique non scribi hæc chartulis aut membranis, sed retineri in cordib. tradiderunt vt certum esset, neminem hæc ex lectione, q̃ interdum peruenire etiam ad infideles solet, sed ex apostolorum traditione didicisse. Cuius scilicet traditionis hæc formula est.

Credo in deum patrem omnipotentem &c. q̃ in eo sequuntur. Hunc fidei tenorem simplicissima integritate, & integerrima simplicitate per ipsos apostolos diuinitus gestum & exactum, sine omni immutatione seruauit ecclesia, vt pote unicum Christianæ spei fundamentum, quod neq; venti impellerent, neque flumina subruerent, neq; tempestatum ac procellarum turbines permouerent. licet iam tum inter ipsa rudimenta nascentis ecclesiæ nonnullæ hæreses pullarent, quarum etiam Apostolus ad Timotheum scribens ita meminit. Prophana inquit, & inaniloquia deuita. Multum enim proficient ad impietatem, & sermo eorum vt cancer serpit. Ex quibus est Hymenæus & Philetus, qui a veritate exciderunt, dicentes resurrectionem iam factam, & subuerterunt quorundam fidem. Verum il-

dominum Guntherum.

lis in tēporib. cum exterius tēpestas persecutiōis sine im-
termissione per totā grassaret ecclesiā, nullus locus co-
gendis erat concilijs, nulla occasio arguēdis vel refel-
lendis erat hæreticis, passione, non disputatiōe oīa fer-
uebāt, fidē non loqūdo, sed moriēdo vindicabāt sangui-
nem fundebant non vba. Cū vō tonitrua illa psecutorū
aliqū dextera dñi compescuisset, & per Cōstātinū pñssi-
mū principē serenitas pacis ecclesijs cælitus refulsisset
alio qdem, sed, qd fatere necesse ē, magis pernicioso mō
periclitari cōpētū est. Intestinis em̄ morbis grauissime
tērata est ecclesia, & ex ipso corpore illius pestilentissimæ
hæreses ebullire, q̄ late peruagantes horrenda erroris
tabe multarū animarū vitalia corrumpere. Inter quas qd
dā crudelissimū hulus erupit. Arrius vcz Alexandrinæ
psbyter ecclesiæ, qui cum in eadem ecclesia exponendis
publice scripturis p̄ atriq̄ more p̄fuisse, qd etiam Orige-
nes factitaret, sacrilego furore incitatus, impiā euomū
it blasphemā, dicens dñm nrm Iesum Chrm minorem
esse p̄re, nec eiusdem cum eo essentia. Quæ vesania ipsi-
us, cū neq; in ipso compesci, p̄pt̄ pertinacissimā ipsius (ne-
gritā potuisset, & aliq̄ furioso assensu (vt sunt quæque
prauissima ingenia in superbas nouitates, p̄cliuissima)
magis magisq; roborari videretur, iubente ipso Cōstā-
tino, insigne illud & famosissimum concilium apud Nī-
ceam Bithyniæ celebratum est, ibiq; ad extirpādā Ar-
rii impietatem, & exprimendam omnigenam filiū cum
patre æqualitatem, apostolico symbolo pleraq; verba
sunt addita, non q̄ breuissime pestis Arriana potuerit
expungi, sed q̄ hæretica v̄soria multa quæ ab ortho-
doxis fidelissime posita erant, callida interpretatiōe elude-
re, & in sui dogmatis peruersitatem refringere cona-
bantur. Aliquib. etiam v̄bis Sabellio & Paulo q̄ hæ-
reses tunc a perditissimis hominibus circumfereban-
tur, obuiatum est. Porro Nicenæ fidei hic textus est.

Credimus in vnum deum patrem omnipotētem,
oīm visibilib. nec non & inuisibilib. facto-
rem & in vñū dñm nostrum Iesum Christū filiū
dei natū ex patre vnigenitū, i. ex substantia patris, de

Meginhardus de Fide ad

um ex deo, lumen ex lumine, deum verum ex deo vero, natum, non creatum, hominifion, hoc est, eiusdem cum patre substantia: per quem omnia facta sunt caelestia & terrena. Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit, & incarnatus est, & homo factus, passus est, & resurrexit tertia die, ascendit, venturus inde iudicare viuos & mortuos: & in spiritum sanctum. Post hanc munitissimam & saluberrimam fidei expositionem, Arrianas blasphemias cum suo anathemate subiecerunt in hunc modum. Eos autem qui dicunt, Erat quando non erat: & antequam nasceretur, non erat, & quia ex nullis existentibus est, vel ex alia substantia aut essentia dicunt trepton, id est, conuertibilem aut mutabilem filium dei, hos anathematizat catholica & apostolica ecclesia. Cum ergo haec diffinitio fidei a patribus Niceni concilii diuinitus inspiratis edita fuisset, debita reuerentia & accepta & seruata est per totum orbem Christianum, & hoc est secundum symbolum, quod in eadem veneratione, qua illud Apostolicum, utpote in eodem spiritu expositum, tota amplectitur ecclesia. Nec multo post, cum nondum ex Arriano naufragio satis respirasset, emerfit Macedonius detestabile par Arrij. Nam ut ille filium, sic iste spiritum sanctum creaturam esse asserere ausus est. Apollinaris etiam nouus haereticus, in hunc damnatissimum gregem se permiscuit, pertinacissime affirmans Christum Iesum animam rationalem non habuisse, sed ipsa deitate verbi pro ea, dum incarnaretur, usum fuisse. Ut ergo haec quoque zizania ex agro dominico eradicarentur, conuenere apud Constantinopolim centum quinquaginta patres & Macedonio profanae sectae autore damnato, caeteris item qui contra apostolicas regulas loquacitate impia latrarent a comunione ecclesiastica repulsis, latiore symboli formam promulgauere, quam nunc vniuersalis ecclesia publice praedicat & frequentat. Est autem huiusmodi.

Credo in unum deum patrem omnipotentem, factorem caeli & terrae, visibilium omnium & invisibilium & caetera quae decantari assolent. Haec est tertia

dominum Gutherum

varietas symboli, prioribus consonantissima, nec in vilo discrepans. Ex illo enim q̄si grano apostolici symboli, geminae hae traditiones germinauere. Post hanc ergo tertiam editionem fidei placuit omnibus ne quid vltius licitum foret aut addere, aut demere, aut qualibet immutatione variari; quod statutum, ratum & immutabile seruauit ecclesia, quamuis nonnullae posteriores tempore haereses extiterint. Verū nunc exposita varietate symboli, operae pretium facturus videar si eorum sermonum, qui vel in Nicena, vel in Constantinopolitana synodo superadditi reperiuntur, rationes causasq; breuiter subiiciā, & quia ipsum principium symboli cuiuslibet q̄p̄nūciatur. Credo ī deū, itētiōres aures scrupulo q̄dā obscuritatis interdū solet offendere, in primis id elucidandū forsā non ingrātum studiosis sumam q̄dā sit credere in deum vel deum, aut credere deo vel credere in deo. Credere igitur in deum est credendo in deū ire, & eius membris incorporari. Sic etenim ait Apo. Vos estis corpus Christi & membra. Hoc aut agitur in nobis ea fide, q̄ per dilectionem operatur & quia ipsa dilectio defursum est, i. a patre laminum, a quo est omne datum optimum & omne donum perfectum, ideo ipsa veritas ait, Hoc est opus dei, vt credatis in eum quem ille misit. Credere ergo in deum, proprium est quasi signaculum praedestinatorum. Quisquis enim sic credit, hic spiritus dei agitur, huic p̄r est deus, hic haeres est dei, huic frater est Christus, hic cohæres est Christi. Illo autem modo locutionis dicitur Credo in deum, quo dici possit, fumus deficit in aerea, vel glacies deficit in aquam vel panis deficit in carnem, i. suo quodam defectu & transmutatione in naturam carnis absumitur. Credere porro deum, hoc est. fidem habere deum esse. Hoc modo credunt Iudaei, hoc modo daemones etiam credūt & contremiscunt. Credere autem deo, est fidem dictis vel promissis eius habere. Credere vero in deo, eandem fere sententiam habet cum eo quod primum posuimus, i. credo ī deum. Sic enim in euangelio Iohannis inuenitur. Quot quot autem receperunt eum, dedit eis potestatem filios

Meginhardus de Fide ad

dei fieri, his q credunt in nomine ei^o. Credere tñ in deo insolentius ad vsum latinis dicitur: credere ꝑo in deum, longe significantissime celebrior vsus obtinuit. Non ergo qsqz credit deo, vel credit deū, continuo etiā credit in deū vel in deo. Quisqz ꝑo credit in deū vel in deo, cōsequenter etiā credit deo vel deū. Diuino igitur aspirante fauore, soluendū est qd pmissum. Quia ergo Sabellij hæc snia vel potius infantia fuit, vt diceret, qd idē qui p^r est, & filius est, & spūs est, neqz vlla psonæ differentia est, sed tñ vocabulorū, vñ etiam Patripassi ani sequaces eius inscripti sunt, eo qd patrem passum cōfessi sint, vtpote cuius vnā eandemqz cū filio personā suspicarentur. Ad compescendam ergo hanc blasphemiam, in prima fronte symboli addendum censuerunt, In vnum, & paulopost, cum ad filij personam ventum esset, illic etiam. In vnum ascribere, vt dum pater vnus asseritur per se, & filius item per se vnus, indifferentiam personarum, q ille introduxit, sana intelligentia respiceret. Et quia pleriqz hæretici, vt Manichæus & Priscillianus, duo principia inter se diuersa, & sibi aduersa opinantur. Priscillianus etiam hunc mundum a maligno principe conditum affirmat, adiecere, Visibiliū omniū & inuisibiliū, vt nihil omnino non ab vno patre deo factum catholicus sensus admitteret. Hinc iam labyrinthus Arrianorum satana architecto multipliciter impeditus, aperiendus est. Cum ergo orthodoxi id operam darent, vt virus exitiale eiusdem hæresis penitus expiarent, & æqualem filij cum patre deitatem euidentissime declararent, hæretici ꝑo singula eorum dicta ad propriam infantiam sophisticis dolis retorquerent, eo acti sunt plura in eandem sententiam cumulare, ne qua occasio vel aditus decipiendi, pphanæ superesset perfidiæ. In primis ergo addidere Filium dei, hoc Arriani velut optatum sumpsere, dicentes secundum Apostolum, qd oēs filij dei sumus, subiungere Vnigenitum: qd Arriani sic interpretati sunt, vt Iesus Chrs secundum eam dignitatem, qua omnes creaturas singulari excelleret gloria, haud incongrue nuncupari posset vnigenitus, li

dominum Gutherum

get sit creatura, atque hoc in loco testimonium illud Salomonis pessime intellectum adhibuere: Dominus creauit me in initio viarum suarum. Adiecerunt & ex patre natum: hoc quod haeretici non alienum a creatura esse asserunt, iuxta illud Isaiae: Filios genui & exaltaui. Tum placuit addi, Ante omnia secula. Neque hoc repudiauerunt perfidi de Christo iuxta illos creato. Ante enim omnia tempora & ante omnia omnino secula, non solum Christum sed etiam angelos ipsumque diabolum creatum esse affirmabant, Adiectum est, Deum de deo, nec minus hoc sinistra eorum interceptit interpretatio. Dicebant enim, quia & ipsi dei essent, & ex deo, cum apostolus dicat, Omnia autem ex deo. Vt etiam hoc excluderetur, additum est, Lumen de lumine. Pari modo hoc quoque, ut cetera, cauillari ausi sunt. Quemlibet enim fidelem ex deo lumine lumen esse, ut in euangelio ipse Christus discipulos alloquitur, dicens, Vos estis lumen mundi. Et Apostolus. Fuiistis inquit tenebrae, nunc autem lux in domino. Ad discretionem ergo huius adoptiuae deitatis, approposuerunt Deum verum de deo pro. Hoc etiam haeretica impietas usurpare praesumpsit, dicens, de vero deo, patre scilicet, & Christum verum deum esse, sed factum. Omnes quippe electos ex pro deo veros deos esse, sed factos, alienum quippe a vero deo esse, ut falsorum deorum auctor esset. Ad explodendam ergo & hanc tam callidam tergiversationem, subiunxere: Genitum non factum. Sed neque hic versipellis quieuit fallacia, opposuere illud Deuterio. Deum qui te genuit dereliquisti, & oblitus es domini creatoris tui. Cum ergo tot laqueos belua immanis decerneret, tot modos elusisset, cum graui vexatione orthodoxi, propter hanc tam sacrilegam verborum ventilationem iactarentur, post multa certamina ultro citroque habitum unum hoc verbum haud dudum quando spiritus sanctus suggerente, addidit, quod Graece homousion Latine pro Consubstantialis dicitur. Tum denique pestis acerbissima capta, tum stragulata, tandem plane extincta est. Subintulere igitur, Per quae omnia facta sunt: ut liquido constaret, ipsum non esse factum, cum per eum omnia facta sint. Atque haec omnia in damnatione. At

Meginhardus de Fide ad

rianæ hæreseos prolata sunt. Quia vero Cherintus & Ebion & Paulus Samosatenus, aliq; nonnulli Christum purū hominem fuisse asseruere, & ex Maria virgine tantum initium sumpsisse, contra hanc tam hæreticam opinionem adiecere, Qui propter nos homines & propter nostram salutem descendit de cælo. Et quoniam Marcion, eiusq; sectatores de cælo eum carnem secum attulisse blasphemabant, Valentinus porro phantasticū corpus, & non verum eum habuisse affirmabat, ad hos confutandos adiecere, Et incarnatus est, Porro in Nicæna Synodo prætermissum est, de spiritu sancto, & Maria virgine. Verum hi qui apud Constantinopolim conuenere, vt in hac etiam parte catholicam fidem munirent contra eorum insaniam, qui beatam virginem ex viri coitu solenni more pariendi, Christum genuisse impie iactabant, vt Arthemon eiusq; complices, alij vero eam post editum partum insigne virginittatis perdidisse, alios etiam liberos peperisse, rabiose latrabant, vt Heluidius. Ad harum ergo bestiarum internicionem reuocatum est, De spiritu sancto & Maria virgine, quāuis hoc in apostolico symbolo longe signatius & expressius positum sit, cum dicatur: Cōceptus ē de spiritu sancto, natus ex Maria virgine. Apollinaris yō & ipse sua tate multos infecerat, volens persuadere Christum animam rationalem non habuisse, sed pro ea, diuinitate in carne vsum fuisse, vnde conseq̄ebatur eum hominem non fuisse, vtpote qui anima rationali caruerit. Cōtra quam tam pestiferam vocem opposuere, Et homo factus est. Origenes autem vanitate impiissima ex philosophorum lectione persuasus, disputabat quandā purgationem malorum, id est, eos qui hanc vitam in flagitiis & facinoribus quamlibet maximis finierint, ipsum etiam postremo diabolū atq; āgelos eius quāuis post longissima tempora, purgatos atq; liberatos regno dei luciꝫ restitui, & rursus post longissima tēpora omnes qui liberati sunt, ad hæc mala denuo relabi & reuerti. Ad compescendam ergo tam perniciosam blasphemiam, addendum censuere post alia interposita, Cuius regni non erit finis. Macedonius autem sacrilegam turbā

dominum Guntherum.

de spiritu sancto excitauit, quæ etiam principalis causa concilii apud Constantinopolim cogendi fuit. Affirmabat enim spiritum sanctum creaturam esse, nec vnus eiusdemque cum patre & filio essentia credendum. Tunc sacer ille conuentus ipso spiritu de quo agebatur, illustratus, hoc impietatis monstrum iugulauit, veruntamen pluribus sententiis. Nam Macedoniani quoque velut prius Arriani, quæ vere fideliterque dicta essent, frustrari & labefactare tentabant. Cum enim catholici spiritum sanctum, Dominum, & Viuificantem, & ex patre filioque procedentem pronunciaissent, & hæretici hæc omnia in creaturam etiam cadere alienissimis scripturæ testimoniis perstreperent, tandem aliquando peruitaciam illorum repressere, dicentes: Qui cum patre & filio simul adoratur & conglorificatur. Deinde ut illorum etiam refellerent perfidiam, qui antiquos dei prophetas, non inspiratione diuina irradiatos, sed dæmonum energia concitato, futura cecinisse iactabant, ut Apelles, post declarationem spiritus sancti cum patre & filio æqualem maiestatem, munus quoque gratiæ ipsius, quo homines dei impetiri dignatus est, prudentissime subicere, Qui locutus est per prophetas. Et quia plerique hæretici ab ecclesiastica communione repulsi, sua conciliabula celebrant, eamque ecclesiam superbe mentiebantur, ut Nouatiani, aliique innumeri, ne hac mædaci supbia infirmiores auditores dannabiliter lactarent, ascripsere, Vnam. scilicet. Sanctam catholicam & apostolicam ecclesiam. Ad hæc cum hæresis iam ex antiquo orta fuisset, cuius multi feruntur autores, quæ rebaptizandos omnino censeret eos, qui ab hæreticis (licet in nomine trinitatis) baptizati fuissent, in qua opinione Cyprianus etiam vir eruditissimus & gloriosissimus martyr fuisse asserit, propter hanc hæresim eradicandam, addidit, Vnum baptismum, & hoc modo perfectissimam symboli formam consummauit. His ergo non otiosa forsitan, licet breuissima tractatione decursis, inchoandum est illud, quod tuæ postulationi singulariter debet, scilicet ut fidei regulam latius huberiusque amplexus, insidias hæreticorum, quibus hanc regiam viam infestare moliri sunt,

Miginhardus de fide ad

quasi transeundo detegam & patefaciam. Neque pro hoc expectandum tibi est, ut omneis formas errorum comprehendam, omnia nomina autorum percurram; neque enim dixerim inceptum hoc infinitum magis sit, an infructuosius, sed eas solas, quæ in ipsum fidei textum quasi recta fronte impingunt. Credo igitur vnum deum esse patrem & filium & spiritum sanctum: Patrem, eo quod habeat filium, & filium, eo quod habeat patrem, spiritum sanctum, eo quod sit ex patre & filio procedens. Pater est ergo principium deitatis, & sine vlllo omnino principio, qui sicut nunquam fuit nisi deus, ita nunquam non fuit pater: a quo filius ineffabiliter natus, a quo spiritus sanctus non natus, sed procedens, quia spiritus non est filius; nec ingenuus, quia non est pater: nec factus, quia non est ex nihilo, sed ex deo patre & deo filio deo procedens. Detestor Sabellium, qui confundit personas; nec minus abominor Arrium, qui diuidit essentiã, minorem patre blasphemans filium. Alter est enim in persona pater alter in persona filius, alter in persona spiritus sanctus quod Sabellius non vidit, vna tamen natura in sancta trinitate deus pater & filius & spiritus sanctus, quod Arrius non intellexit. Execrabile affirmo Eunomium, qui dissimilem per omnia patri filiũ, & filio spiritum sanctum mentis. Dionysium damno, qui in trinitate filium patri seruire contendit. Inter dñatissimos numero Manichæum, qui dei substantiã ex natura mali peruasam & permixtam esse perhibet. Sceleratos duco Melitonem & Tertulianum, qui deum corporeum esse autumant. Respuo Vadianum, qui cogitatione carnali deum fingit in similitudine imaginis corruptibilis hominis. Penitus penitusque obominor etiã illos Arrianos, qui filiũ dicunt esse creaturam, spiritum vero sanctum creaturam creaturæ, hoc est, ab ipso filio creatũ. Omnia virib⁹ Macedonium execror & eius sectatores, vel eos qui dicunt spiritum sanctum esse creaturam, vel eos qui putant eum deitatem tantum esse patris & filii, nec vllam propriam habere substantiã. Perditis ascribo μεταγνουσίας qui asserunt sic esse in patre filium, quomodo vas in vaso,

dominum Guntherum.

qua si duo corpora carnaliter opinantes, ita ut filius in-
tret in patrem, tanq̃ vas minus in vas maius. Vñ & tale
nomen hic error accepit. μετὰ γοργίονος em Grace dicit̃
introitus vnus vasis in altere. Cū Arrianis Semiaria-
nos maledico, q̃ putant filiū cum patre similis essentia
esse. Credo vnū deum patrē & filiū & spiritum sanctum
factorem esse cæli & terræ, visibilibus omnium & inui-
sibilibus. Detestabiles autem iudico Cerdonē & Marcio-
nem q̃ duo principia sibi ignota introducunt, vel sibi cō-
traria, vt Manichæus & Priscillianus; vel tria, vt Bar-
bas, Sentianus, & Theodotus, vel multa, vt Valentinus.
Seleucum etiā & Hermiā inter maledictos deputo, qui
elementorū materiā de q̃ factus est mundus, nō a deo fa-
ctā dicunt, sed deo cōternā, nec animā deo tribuunt cre-
atori, sed creatores esse animarū angelos volūt de igne
& spiritu, malum autē asserunt esse aliquā a deo, aliquā a
materia, Patriiū vanitatē repello, qui substantiā huma-
næ carnis nō a deo, sed a diabolo cōditam dicit. Reſcio
Coluthum & Florinum, q̃rum alter (id est, Coluthus) di-
cebat deū nō facere mala, contra illud q̃d scriptū est, E-
go deus creans mala, alter vero (i. Florinus) e contrario
dicebat deum creasse mala, contra id q̃d scriptum est, Fe-
cit deus omnia, & ecce bona valde. Ac per hoc quamuis
inter se contraria dicentes, tamē ambo diuinis eloquijs
resistebant. Creat enim deus mala, pœnas iustissimas ir-
rogando, q̃d Coluthus non videbat, non autem malas
creando naturas atque substantias, vbi Florinus erra-
bat. Abhorreo Priscillianum, qui animas eiusdem sub-
stantiæ dicit esse cutus est deus, easq̃ p̃ malignum prin-
cipem seminari in corpora, quiq̃ asserit homines fatali-
bus stellis colligatos. Contemno Paternū, qui inferio-
res ptes humani corpis non a deo, sed a diabolo factas
opinatur. Credo quia pater carnem non assumpsit, neq̃ spi-
ritus sanctus, sed filius tantum, cum venit plenitudo tem-
poris, vt qui erat in diuinitate dei patris filius, ipse fie-
ret in homine hominis matris filius, secundum verita-
tem naturæ ex deo dei filius, & secundum v̄ritatem na-
turæ ex homine hominis filius, vt veritas geniti, non
adoptione, nō appellatione, sed in vtraq̃ natiuitate fi-

Meginhardus de fide ad

in nomen nascendo haberet, ut esset verus deus & verus homo vnus dei filius. Profanum ergo Nestorium dico qui duas personas dei & hominis introduxit. Natus est enim de virgine deus, eo pacto quo cum corpore nasci docetur & animus, non quia vtriusque est vna substantia, sed quia ex vtroque fit vna persona, non alius homo corpus, & alius animus; sed vnus homo, corpus, & animus: sic post partum virginis, non alius dei & alius hominis filius, sed idem & vnus Christus, dei & hominis filius, & sicut in vno homine aliud corpus, aliud animus, sic in vno mediatore aliud deus, & aliud hominis filius, vnus tamen & idem (ut dixi) Christus, dei & hominis filius. Credo igitur eum in vna persona manentem, in duabus vero naturis non confusis, neque commixtis in vnam naturam, sicut Eutices blasphemabat. Abominabiles duco Apollinaristas, qui asseuerant ipsum verbum ita carnem factum, ut in carnem conuersum sit atque mutatum, non autem carnem de Mariæ carne susceptam. Inter maledictos pono Ebionem, qui ex viri coitu Christum natum esse audet garrere, eadem maledictione terio Arthemionem, Cherintum, Paulum, Fortunum, qui Christum hominem fuisse absque deo asserunt. Sacrilegum duco Heluidium, qui ita virginitati Mariæ contradicit, ut eam post Christum alios etiam filios de viro suo Ioseph peperisse contendat. Proclianum sceleratum habeo, qui Christum non in carne venisse dicit. Detestabiles duco Marcionem, Origenem, Valentinum, Martianum: Marcionem quidem & Origenem, qui Christum non ex virgine carnem suscepisse, sed de cælo eam attulisse asseuerant; Valentinum, quia non veram carnem sed phantasticam habuisse opinatur; Martianum, quia eum veram quidem carnem habuisse, non tamen ex carne sumpsisse arbitratur. Cum perditissimis censeo Apollinarem, qui animam Christi absque sensu & ratione fuisse perhibet. In eorum grege deputo Anomocum, qui solam carnem absque anima Christum suscepisse confirmat. Habuit enim cum sua ratione animam & carnem cum sensibus suis, per quos sensus ipsos in passione & ante passionem

dominum Guntherum.

carnis suae dolores sustinuit. Dispereat Berillus, qui sic eum ex virgine natum praedicat, ut & deitatis initium homo nascendo acciperet, quasi antequam ex virgine nasceretur, deus non fuerit. Adoro Christum ad dexteram patris in carne sedentem, Seleuci & Hermiae fabulosam impietatem declinans, qui negant eum in carne sedere ad dexteram patris, eaque se exuisse perhibent cum ascendit, eamque in sole posuisse, accipientes occasionem de Psalmo, ubi legitur, In sole posuit tabernaculum suum. Credo animas humanas non esse a principio inter reliquas intellectuales creaturas, neque simul creatas, sicut Origenes fingit, neque cum corporibus per coitum seminari, sicut Lucifer & Cyrillus affirmant, sed corpus tamen per coniugii copulam seminari, dei vero iudicio coagulari in vulva atque formari, ac formato iam corpore animam creari & infundi, ut viuat in viro homo, ex anima constans & corpore, & egrediatur viuis ex utero, plenus humana substantia. Credo unam tantum animam in homine esse, non duas, velut Iacobus & alij Syrorum perhibent. Confiteor unum baptismum in ecclesia, ubi una fides est, & ubi in nomine patris & filii & spiritus sancti datur: & ideo si qui apud illos haereticos baptizati sunt, qui in sanctae trinitatis confessione baptizant, & veniunt ad nos, recipiendos fateor quasi baptizatos, ne sanctae trinitatis confessio vel inuocatio annulletur, sed docendos ante quo sensu sanctae trinitatis mysterium in ecclesia teneatur: & si consentiunt credere, vel acquiescunt confiteri, confirmandos manus impositione. Si uero paruuli sint vel hebetes, respondeant pro illis, qui eos offerunt iuxta morem baptizandi, & sic manus impositione & chrismate communimos, eucharistiae mysteriis admitrendos annuo. Illos autem qui non in sanctae trinitatis inuocatione apud haereticos baptizati sunt, & veniunt baptizari, debere pronuntio rebaptizari. Neque enim credendum est eos fuisse baptizatos, qui non in nomine patris & filii & spiritus sancti, iuxta regulam a domino positam tincti sunt. Sua perniciem Donatus pereat, qui ab aliquo peccatore, licet in

Meginhardus de fide ad

nomine sanctæ trinitatis baptizatos, rebaptizandos esse perditissime litigat. Perpetuæ damnationi contradicendo Manichæum, Seleucum, Hermiam, Proclianum, qui baptismum nihil saluti conferre affirmant. Nullum catechumenum absque baptismo, quis in bonis operibus defunctum, vitam æternam habere credo, excepto martyrio, ubi omnia baptismi sacramenta complentur. In dubitanter credo penitentia aboleri peccata, etiam si in ultimo vitæ spiritu admissorum peniteat, & publica lamentatione prodantur, quia propositum dei, quo decreuit saluare quod perierat, stat immobile: & ideo, quia voluntas eius non mutatur, siue ad emendationem vitæ tempus conceditur, siue post supplicem confessionem continuo vita exceditur, venia peccatorum fideliter præsumitur ab illo, qui non vult mortem peccatoris, sed ut conuertatur a perditione penitendo, & saluatus miseratione dei viuat. Aeterna detestatione, Nouatum, eiusque sequaces Nouatianos omnes abominor, qui penitentiam denegant, & secundas nuptias non admittunt. Pelagium, eiusque discipulum Cælestium execrabiles dico, qui liberum arbitrium sufficere asserunt ad implenda mandata dei, nec ad hoc dei gratiam nobis esse necessariam, cum ipsa veritas dicat, Sine me nihil potestis facere: qui negant paruulos secundum Adam carnaliter natos, contagium mortis antiquæ prima natiuitate contrahere, vnde nec eos baptismo indigere ad soluendum peccati originalis vinculum. Confiteor carnis resurrectionem, & vitam æternam. Amen. Extra ecclesiam omnino esse affirmo perditissimos autores, Seleucum, Hermiam, & Proclianum, qui resurrectionem non putant futuram, sed eam quotidie fieri in generatione filiorum arbitrantur. Elementa (.i. cælum & terram) non credo abolenda per ignem, sed in melius commutanda, scilicet figuram mundi. i. imaginem, non substantiam transituram. Nihil terrenum, nihil transitorium in diuinis repromissionibus expecto, ut Melithus sperat: non nuptiarum copulam, sicut Cherintus & Marcion delectantur: non quod ad cibum & potum pertinet, sicut

dominum Guntherum.

Papias autor est & Irenæus, & velut his Tertullianus
& Lactantius acquiescunt. Detestabilem iudico Nepo-
tem hæreticum, qui p mille annos post resurrectionē, re-
gnum Christi in terra futurum garrit, & sanctos cum
illo in delicijs regnatos, & cætera æque impia & sa-
crilega. Origenem cum suis deliramentis profanum iu-
dico, qui restitutionem futuram fingit, scilicet vt dæ-
mones vel impij homines post multa annorum curri-
cula, illi (id est, dæmones) in angelicam, qua creati sunt
redeant dignitatem: illi vero (.i. impij) in societatem
iustorum reuocentur; & contra, iustos vice mi-
serissima ad hæc mala denuo relabi & reuerti
oporteat. Ego v̄o iusto iudici & p̄ssimo
retributori credo, qui dixit, Ibunt illi
in supplicium æternum, isti vero in
vitam æternam. A M E N.

M E G I N H A R D I F I N I S.

Das ist die
Geburt Christi

C
109

